

Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Μ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ - ΧΡΙΣΤΟΦΕΛΗ
Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΥ. ΦΩΤΙΑΔΗ - ΗΛ. ΜΗΝΙΑΤΗ

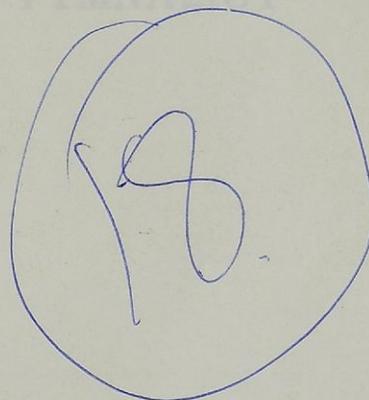
Νεοελληνικά
Πραγματοποίηση

γυμνασίου E'

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κασάρογιαν Νείνα
Βι Αγκειού.
1976-77.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΩΡΕΑΝ

ΑΤΑΜΑΝΙΚΑ ΑΝΑΓΛΗΝΙΚΑ

ΥΠΕΡΑΝ

42156

Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Μ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ - ΧΡΙΣΤΟΦΕΑΛΗ
Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΥ. ΦΩΤΙΑΔΟΥ - ΗΛ. ΜΗΝΙΑΤΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Ε' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
Α Θ Η Ν Α Ι 1976

ИСТОЧНИКИ

АРИХЕОЛОГИЧНАЯ ТАКИЕ И АРХИВЫ
ТОДОЧАР КНИГИ ПРЕДСТАВЛЯЮТ

I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Εϊ τις εύσεβής καὶ φιλόθεος, ἀπολαυέτω τῆς καλῆς ταύτης καὶ λαμπρᾶς πανηγύρεως. Εϊ τις δοῦλος εὐγνώμων, εἰσελθέτω χαίρων εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου αὔτοῦ. Εϊ τις ἔκαμε νηστεύων, ἀπολαυέτω νῦν τὸ δηνάριον. Εϊ τις ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας είργαστο, δεχέσθω σήμερον τὸ δίκαιον ὄφλημα. Εϊ τις μετὰ τὴν τρίτην ἡλιθεν, εύχαριστως ἔορτασάτω. Εϊ τις μετὰ τὴν ἔκτην ἔφθασε, μηδὲν ἀμφιβαλλέτω· καὶ γάρ οὐδὲν ζημιοῦται. Εϊ τις ὑστέρησεν εἰς τὴν ἐνάτην, προσελθέτω, μηδὲν ἐνδοιάζων. Εϊ τις εἰς μόνην ἔφθασε τὴν ἐνδεκάτην, μὴ φοβηθῇ τὴν βραδύτητα· φιλότιμος γάρ ὁ Δεσπότης, δέχεται τὸν ἔσχατον καθάπερ καὶ τὸν πρῶτον· ἀναπαύει τὸν τῆς ἐδνεκάτης, ὡς τὸν ἐργασάμενον ἀπὸ τῆς πρώτης· καὶ τὸν ὕστερον ἐλεεῖ, καὶ τὸν πρῶτον θεραπεύει· κάκεινῳ δίδωσι καὶ τούτῳ χαρίζεται· καὶ τὰ ἔργα δέχεται, καὶ τὴν γνώμην ἀσπάζεται· καὶ τὴν πρᾶξιν τιμᾷ, καὶ τὴν πρόθεσιν ἐπταινεῖ. Οὐκοῦν εἰσέλθετε πάντες εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου ἡμῶν· καὶ πρῶτοι καὶ δεύτεροι τὸν μισθὸν ἀπολαύετε· Πλούσιοι καὶ πένητες μετ' ἀλλήλων χορεύσατε. Ἐγκρατεῖς καὶ ράθυμοι τὴν ἡμέραν τιμήσατε. Νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες εύφρανθητε σήμερον. Ἡ τράπεζα γέμει, τρυφήσατε πάντες. Οἱ μόσχοι πολύς, μηδεὶς ἔξελθῃ πεινῶν. Πάντες ἀπολαύσατε τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος. Μηδεὶς θρηνείτω πενίαν· ἐφάνη γάρ ἡ καινὴ βασιλεία. Μηδεὶς ὁδύρεσθω πταίσματα, συγγνώμη γάρ ἐκ τοῦ τάφου ἀνέτειλε. Μηδεὶς φοβείσθω θάνατον· ἥλευθέρωσε γάρ ἡμᾶς ὁ τοῦ Σωτῆρος θάνατος. Ἔσθεσεν αὐτόν, ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενος. Ἐσκύλευσε τὸν "Ἀδην, ὁ κατελθὼν εἰς τὸν "Ἀδην. Ἐπίκρανεν αὐτόν, γευσάμενον τῆς σαρκὸς Αὐτοῦ· καὶ τοῦτο προλαβών "Ἡσαίας ἐβόησεν. «Οἱ "Ἀδης, φησίν, ἐπικράνθη συναντήσας Σοι κάτω». Ἐπικράνθη, καὶ γάρ κατηργήθη. Ἐπικράνθη, καὶ γάρ ἐνεπαίχθη. Ἐπικράνθη, καὶ γάρ ἐνεκρώθη. Ἐπικράνθη, καὶ γάρ καθηρέθη. Ἐπικράνθη, καὶ γάρ ἐδεσμεύθη. "Ἐλαβε σῶμα, καὶ Θεῷ περιέτυχεν. "Ἐλαβε γῆν, καὶ συνήντησεν οὐρανῷ. "Ἐλαβεν ὅπερ ἐβλεπε, καὶ πέπτωκεν ὅθεν οὐκ ἐβλεπε. Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; Ποῦ σου, "Ἀδη, τὸ νεῖκος; Ἀνέστη Χριστός, καὶ σὺ καταβέβλησαι· Ἀνέστη

ήμιθέων ἡρώων, ὡς πολιτεία, ὡς δῆμος, ὡς στρατός, ύπερ μέτρον* τὸ πρίν, νῦν δὲ ἀφανισθεὶς ὡς ποντιζομένη ναῦς ἐν τῷ πλεῖν. Ὡς οἰκίαι καὶ παντοδαπά παλάτια καὶ ἵερά τείχη, σήμερον συγκαλῶ πάντα καὶ ὡς ἔμψυχα συνθρηνῶ, τὸν Ἱερεμίαν* ἔχων ἔξαρχον* τῆς ἑλεεινῆς τραγωδίας. . .

Οὕτοι οἱ θρῆνοι καὶ οἱ κοπετοί, οὓς ἐκόψατο ἐν τῇ ἀλώσει τῆς παλαιᾶς Ἱερουσαλήμ, οἵμαι δὲ καὶ περὶ νέας, καλῶς τὸ πνεῦμα τῷ προφήτῃ ὑπέδειξε. Ποία τοίνυν γλῶσσα ἔξισχύσει τοῦ εἰπεῖν καὶ λαλῆσαι τὴν γενομένην ἐν τῇ πόλει συμφορὰν καὶ τὴν δεινὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν πικρὰν μετοικίαν. . . Φρίξον ἥλιε, καὶ σύ, -γῆ, στέναξον εἰς τὴν παντελῇ ἔγκατάλειψιν τῶν γενομένων ἐν τῇ ἡμέτερᾳ γενεᾷ παρὰ τοῦ δικαιοτάτου Θεοῦ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν. Οὐκ ἐσμὲν ἄξιοι ἀτενίσαι τὸ ὅμμα εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ μόνον κάτω νενευκότες καὶ εἰς γῆν τὰ πρόσωπα θέντες κράζομεν: « Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ δικαία ἡ κρίσις Σου. . . ».

Μεθ' ἡμέρας οὖν τρεῖς τῆς ἀλώσεως ἀπέλυσεν (ό τύραννος) τὰ πλοῖα, πορεύεσθαι ἔκαστον εἰς τὴν αὔτῶν ἐπιταρχίαν καὶ πόλιν, φέροντα φόρτον, ὡστε βυθίζεσθαι. 'Ο δὲ φόρτος τί; Ἰματισμὸς πολυτελής, σκεύη ἀργυρᾶ, χρυσᾶ, χαλκᾶ, καττιτερένια*, βιβλία ὑπέρ ἀριθμόν, αἰχμάλωτοι καὶ ἱερεῖς καὶ λαϊκοὶ καὶ μονάζουσαι καὶ μοναχοί. Τὰ πάντα πλήρη φόρτου, αἱ δὲ σκηναὶ τοῦ φουσσάτου* πλήρεις αἰχμαλωσίας καὶ τῶν ἀνωθεν ἀριθμηθέντων παντοίων εἰδῶν.

Καὶ ἦν ἴδειν ἐν μέσῳ τῶν βαρβάρων ἔνα φοροῦντα σάκκον ἀρχιερατικόν, καὶ ἔτερον ζωννύμενον ἐπιτραχήλιον χρυσοῦν, ἔλκοντα κύνας ἐνδεδημένους*. . . "Αλλοι ἐν συμποσίοις καθήμενοι καὶ τοὺς ἱεροὺς δίσκους ἔμπροσθεν σὺν διαφόροις ὀπώραις ἐσθίοντες, καὶ τὸν ἄκρατον πίνοντες ἀπὸ τῶν ἱερῶν κρατήρων. Τὰς δὲ βίβλους ἀπάσας ὑπέρ ἀριθμὸν ὑπερβαίνούσας, ταῖς ἀμάξαις φορτηγήσαντες ἀπανταχοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ Δύσει διέσπειραν.

Δι' ἐνδός νομίσματος δέκα βίβλοι ἐπιπράσκοντο, ἀριστοτελικοί, πλατωνικοί, θεολογικοί καὶ ἄλλο πᾶν εἶδος βιβλίου, Εύαγγέλια μετὰ κόσμου* παντοίου ύπερ μέτρον, ἀνασπῶντες τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ἄλλα ἐπώλουν, ἄλλα ἔρριπτον. Τὰς εἰκόνας πυρὶ παρεδίδουν· σὺν τῇ ἀναφθείσῃ φλογὶ κρέη ἐψῶντες ἡσθιον.

(ΔΟΥΚΑ, Βυζαντινὴ Ἰστορία, ἔκδ. Βόννης, 1834.)

3. ΧΡΟΝΙΚΟΝ

‘Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς συμπολεμιστάς του

’Ακούσαντες δὲ ἡμεῖς ἐν τῇ πόλει τοσαύτης κραυγῆς, ὡσεὶ ἦχον μέγαν θαλάσσης, ἐλογιζόμεθα τί ἄρα ἔστι· μετ' ὀλίγον δὲ ἐμάθομεν βεβαίως καὶ ἐν ἀληθείᾳ ὅτι ἐπὶ τὴν αὔριον ὁ ἀμιρᾶς* ἡτοίμασε χερσαῖόν τε καὶ ὑδραῖον πόλεμον σφοδρῶς, ὃσον αὐτῷ ἦν δυνατόν, δῶσαι τῇ πόλει. ‘Ημεῖς δὲ θεωροῦντες τοσοῦτον πλῆθος τῶν ἀσεβῶν, λέγω ὡς ἔμοι δοκεῖ, ὅντως καθ’ ἕκαστον ἡμῶν πεντακόσιοι καὶ πλεῖον ἡσαν ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς τὴν ἄνω πρόνοιαν πάσας ἡμῶν τὰς ἐλπίδας ἀνεθέμεθα.

Καὶ προστάξας ὁ βασιλεὺς ἵνα μετὰ τῶν ἀγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων καὶ τῶν θείων ἐκτυπωμάτων ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοί, γυναικές τε καὶ παιδία, μετὰ δακρύων διὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως περιερχόμενοι τὸ «Κύριε ἐλέησον» μετὰ δακρύων ἔκραζον καὶ τὸν Θεόν ἴκέτευον, ἵνα μή διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν παραδώσῃ ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἀνόμων καὶ ἀποστατῶν καὶ πονηροτάτων παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν, ἀλλ’ ἵλεως γενήσηται ἡμῖν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ.

Καὶ μετὰ κλαυθμοῦ ἀλλήλους ἀνεθαρρύνοντο, ἵνα ἀνδρείως ἀντισταθῶσι τοῖς ἐναντίοις ἐπὶ τῇ ὥρᾳ τῆς συμπλοκῆς. ‘Ομοίως δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τῇ αὐτῇ ὁδυνηρᾷ ἐσπέρᾳ τῆς δευτέρας συνάξας πάντας τοὺς ἐν τέλει, ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, δημάρχους καὶ ἑκατοντάρχους* καὶ ἑτέρους προκρίτους στρατιώτας ταῦτα ἔφη :

«‘Υμεῖς μὲν εὐγενέστατοι ἄρχοντες καὶ ἐκλαμπρότατοι δήμαρχοι καὶ στρατηγοί καὶ γενναιότατοι συστρατιῶται καὶ πᾶς ὁ πιστὸς καὶ τίμιος λαός, καλῶς οἴδατε ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα καὶ ὁ ἐχθρὸς τῆς πίστεως ἡμῶν βούλεται, ἵνα μετὰ πάσης τέχνης καὶ μηχανῆς ἰσχυροτέρως στενοχωρήσῃ ἡμᾶς καὶ πόλεμον σφοδρὸν μετὰ συμπλοκῆς μεγάλης ἐκ τῆς χέρσου καὶ θαλάσσης δώσῃ ἡμῖν μετὰ πάσης δυνάμεως, ἵνα, εἰ δυνατόν, ὡς ὅφις τὸν ἴὸν* ἐκκύσῃ καὶ ὡς λέων ἀνήμερος καταπίῃ ἡμᾶς.

» Διὰ τοῦτο λέγω καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἵνα στῆτε ἀνδρείως καὶ μετὰ γενναιόσας ψυχῆς, ὡς πάντοτε ἔως τοῦ νῦν ἐποιήσατε, κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως ἡμῶν. Παραδίδωμι δὲ ὑμῖν τὴν ἐκλαμπροτάτην

Τὸ λείψανον ἀψάλασιν μὲ πλείστην παρρησίαν·
ἀμέτρητον ἐμοίρασε τότε κηροδοσίαν*.

στοῦ Στρατηλάτου τὸν ναὸν τὸ λείψανον ἐπῆγαν·
καὶ δταν τὸ ἔθαψασιν, οἱ ἱερεῖς ἐφύγαν.

Εἰς ὀλιγούτζικον καιρὸν θάπτει καὶ τὴν μητέρα
καὶ θρῆνον πολὺν ἔκαμεν ἐκείνην τὴν ἡμέρα
καὶ ἔμεινένε μοναχὸς εἰς πάντα κληρονόμος
καθώς εἶν' ἡ συνήθεια καὶ τοῦ Θεοῦ ὁ νόμος.

Μετὰ τὸν θάνατον λοιπὸν πατρὸς καὶ τῆς μητρός του
ἀνδραγαθίες ἤκαμεν ἄμετρες μοναχὸς του,
ῶστε νά 'θεν ἀκούσωσιν, ὁ Διγενῆς ἐφάνη,
ὅλοι τους νὰ τρομάζωσι καὶ φόβος νὰ τοὺς πιάνῃ.
Οἱ ἀπελάται καὶ αὐτὸς ὁ Φιλοπάπατός του,
ὅλοι τὸν ἐτρομάζασιν καὶ φεῦγαν ἀπ' ὁμιτρός του..

/'Αλλὰ κι αὐτὸς σὰν ἀνθρωπος ἔμελλε ν' ἀποθάνη,
γιατὶ Κυρίου τοῦ Θεοῦ νὰ τόνε πάρ' ἐφάνη.

'Αρρώστησεν λοιπὸν αὐτὸς ὁ Διγενῆς ἀνδρεῖος,
γιατὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ζῇ πάντ' ἀιδίως.

Τέσσαρες κράζει ἰστρούς, γιὰ νὰ τὸν στοχαστοῦσι,
ἄν φοβᾶται γιὰ θάνατον, εὐθὺς νὰ τοῦ τὸ ποῦσι.

Οἱ ἰστροὶ μὲ βότανα καὶ μὲ ἰστρικ' ἄλλα
ἐνάντια στὴν ἀρρωστιά ἐπῆγαιναν μεγάλα.

'Αλλὰ στοῦ Χάρου τές πληγὲς βότανα δὲν ἀξίζουν,
γιὰ τοῦτο καὶ οἱ ἰστροὶ αὐτὸν ἀποφασίζουν.

'Ωσὰν ἐποφασίστηκεν, πικρὰ ἀναστενάζει
καὶ τὴν γυνή του Εύδοκια πλησίον του τὴν κράζει.
Λέγει της: « Γλυκυτάτη μου, ἡ ζωὴ ἔσωσέ μου
καὶ τὸ πικρὸ ποτήριο θανατοκόντεψέ* μου.

"Ω χέρια μου καὶ ποῦ 'στενε, Χάρου ν' ἀντισταθῆτεν
καὶ σεῖς ποδάρια δυνατὰ νὰ τὸν καταπατῆτεν;
Μὰ δὲν δυνοῦστεν, δτ' αὐτὸς εἶναι πλιὸ ἀνδρειωμένος
κι εἰς τοὺς ἀνδρείους ἔρχεται πολλὰ ἀγριωμένος ».

Ταῦτά 'λεγεν ὁ Διγενῆς, ἡ δὲ γυνή του πάλι
κλαίγει ἀπαρηγόρητα μὲ θλίψη της μεγάλη.

'Ο Διγενῆς μὲ προσευχὴ ἔδωσε τὴν ψυχὴν του
εἰς χεῖρας τοῦ Κυρίου του, σῶμα δὲ στὴν ἡγῆν* του. //

Ἡ δὲ γυνή, ὡς εἴδενε αὐτὸν νενεκρωμένον,
ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην του χωρὶς πνεῦμ' ἀπλωμένον,
πέφτει ἀπάνου στὸ νεκρὸν σῶμα — ὃ μέγα θαῦμα —
ξεψύχησένε καὶ αὐτῇ, τὴν ὥρα ἐν τῷ ἅμα
καὶ ὅλοι ἐθαυμάσασιν καὶ ὅλοι ἐτρομάξαν,
τὸ πράγμα ὅπου ἔγινεν ὅλοι τὸ ἐθαυμάσαν.
Ἐσυναχθήκασιν λοιπὸν δοῦλοι τε καὶ δουλίσκες,
βάγιες καὶ ἔκλαιγαν αὐτοὺς ὁμοῦ μὲ τὶς παιδίσκες.
Ἐπειτὰ ἐσυνάξασιν ὅλην τὴν γερουσίαν
τῶν ἱερέων κι ἔθαψαν αὐτοὺς μὲ παρρησίαν,
καὶ εἰς τὸν τάφον τοῦ πατρὸς μέσα ἐκεῖ τοὺς βάζουν
καὶ μὲ τὸν λίθον τὸν σκληρόν, οὐαί, τοὺς ἐσπαράζουν.
Τὸ δὲ ταχὺ ἐτρέξασιν ὅλοι οἱ ἀνδρειώμένοι
εἰς τὸν τάφον τοῦ Διγενῆ μὲ δάκρυα φλογισμένοι
καὶ κλαίγοντας ἐλέγασιν μὲ πικραμένα λόγια
τὰ θλιβερὰ καὶ λυπηρὰ ἐτοῦτα μοιριολόγια:
«Ὦ πέτρε, νῦν ραγίσετεν, δένδρα ξεριζωθῆτεν
καὶ σεῖς, βουνά, θρηνήσετεν καὶ κάμποι λυπηθῆτεν,
τὶ ὅλοι τὸν στερευτήκαμεν τ' ἄξια παλικάρια
ἐκείνον ὅποι ἔφριτταν ἀνθρωποι καὶ λιοντάρια.
Ὦ Θάνατε ἀχόρταγε, πῶς δὲν τὸν ἐλυπήθης,
αὐτὸν τὸν ἄνδρα τὸν καλὸ πῶς δὲν τὸν ἐφοβήθης ; »
Ταῦτα ἐκεῖνοι εἴπασιν, ἐπειτα ἐδιαβῆκαν,
ἐκεῖνο ὅποι ἔπρεπεν μὲ τιμὴ τὸ ἐποϊκαν. *

Αφῆκεν λοιπὸν ὄνομα σ' ὅλην τὴν οἰκουμένη
ὅ Διγενῆς νὰ τὸν παινοῦν ὅλοι οἱ ἀνδρειώμένοι.)

Collection des Romans Grecs, Paris 1880, σελ. 232 ἑξ.)

2. ΑΠΟ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ

Διὰ τοῦ κατὰ συνθήκην τούτου ὀνόματος καλεῖται ἡ ἐκτεταμένη
ἔμμετρος χρονογραφία, ἡ ἀφηγουμένη τὴν γένεσιν καὶ ἀἀπτυχέν τῶν
μετὰ τὴν Δ' Σταυροφορίαν (1204) ὑπὸ Γάλλων εύγενῶν ἰδρυθέντων
ἐν Πελοποννήσῳ τιμαριωτικῶν κρατιδίων. Τὸ χρονικὸν διαιρεῖται εἰς
δύο κύρια μέρη. Τὸ πρῶτον πραγματεύεται κεφαλαιωδῶς τὴν ἴστο-
ρίαν τῆς Α' Σταυροφορίας καὶ, ὑπερπηδῶν χρόνον ἐκατὸν ἑτῶν, τὴν
ὑπὸ τῶν Φράγκων κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204) μετὰ

τῶν ἀμέσως ἀκολουθούντων συμβάντων. Τὸ πολὺ μακρότερον δεύτερον μέρος, ἡ κυρίως χρονογραφία, ἀφηγεῖται τὴν ἴστορίαν τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τῆς κατακτήσεως ὑπὸ Γουλιέλμου τοῦ Σαμπλίττ καὶ Γοδεφρέδου Βιλλαρδουΐνου, ἀνεψιοῦ τοῦ χρονογράφου, ἀπὸ τοῦ 1205 μέχρι τοῦ 1292. Ἐπεισδικῶς μνημονεύονται καὶ μεταγενέστερα γεγονότα, τῶν ὅποιών τὰ τελευταῖα πίπτουν εἰς τὴν γ' δεκαετηρίδα τοῦ ιδ' αἰῶνος. Συγγραφεύς τοῦ ἔργου εἰναι γασμοῦλος (ἥτοι προελθὼν ἐκ γάμου ἐλληνοφραγκικοῦ) ἡ ἐξελληνισθεὶς Φράγκος, σύγχρονος τῶν ἴστοροις μένονται καὶ καλῶς γνωρίζων τὰ τῆς Πελοποννήσου, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν: τυπογραφικήν, κοινωνικήν, ἐκκλησιαστικήν κλπ. Τὸ ἔργον, μεγίστης ἴστορικῆς σημασίας, στερεῖται πάσης λογοτεχνικῆς ίδιότητος.

*Κρονική-Σωτηριάδη, «Ιστορία τῆς Βυζ. Λογοτεχνίας»
τ. Γ', σ. 100 ἐξ.*

'Επεὶ ἂν εἴσαι γνωστικὸς κι ἔξεύρεις τὰ σὲ γράφω,
καὶ ἔγραικος* εἰς τὴν γραφήν, τὰ λέγω νὰ ἀπεικάζῃς*,
πρέπει νὰ ἐκατάλαβες τὸν πρόλογον ὃπου εἶπα
εἰς τοῦ βιβλίου μου τὴν ἀρχὴν τὸ πῶς τὸ ἐκαταλέξα,
ὅτι δι' ἀρχὴν θεμέλιου εἶπα τὸ τῆς Συρίας,
ώσαύτως τῆς Ἀνατολῆς, ἔπειτα τῆς Πολέου,
τὸ πῶς τοὺς τόπους ἐκείνοὺς ἐκέρδισαν οἱ Φράγκοι,
ὅπως νὰ ἔλθω καὶ φέρω σε καὶ νὰ σὲ καταλέξω
τὸ πῶς οἱ Φράγκοι ἐκέρδισαν ὁμοίως καὶ τὸν Μορέαν.

Κι ἂν ἔχης ὄρεξιν νὰ ἀκούης πράξεις καλῶν στρατιώτων,
νὰ μάθης καὶ παιδεύεσαι, ἢ λόχη νὰ προκόψῃ.
Εἰ μὲν ἔξεύρεις γράμματα, πιάσε ν' ἀναγινώσκης,
εἴτε εἴσαι πάλι ἀγράμματος, κάθου σιμά μου, ἀφκράζου*
κι ἐλπίζω, ἂν εἴσαι φρόνιμος, ὅτι νὰ διαφορήσῃς*,
ἔπειτα πολλοὶ ἀπὸ ἀφήγησες ἐκείνων τῶν παλαίων,
ὅποιοι ἥλθασιν μετὰ ἐκεινῶν, ἐπρόκοψαν μεγάλως.

'Ἐν τούτῳ ἀρξομαι ἀπ' ἐδῶ κι ἀφκράζου τὰ σὲ λέγω.

'Ο κόντος* ὁ παράξενος ἐκεῖνος τῆς Τσαμπάνιας*,
ὅπού σὲ εἶπα εἰς τὴν ἀρχὴν ἐτούτου τοῦ βιβλίου,
ὅπού ἄρχισεν τὸ πέρασμα καὶ τὸ πασάτζο ἐκεῖνο
μετὰ τοὺς ἄλλους ἐτερούς εὐγενικούς ἀνθρώπους

ν' ἀπέλθη ἐκεῖσε εἰς τὴν Συρίαν, εἰς τοῦ Χριστοῦ τὸν τάφον,
ἐκλέξαν τὸν διὰ κεφαλὴν καὶ μέγαν καππετάνον
εἰς τὰ φουσάτα* ὅπου είχασιν ἐτότε οἱ πελλεγρῖνοι*,
καὶ ἔπεσεν κι ἀπέθανεν, καθὼς σὲ τὸ ἀφηγήθην.

Εἶχεν κι ἄλλους δύο ἀδελφοὺς δευτέρους ἀπὸ αὐτὸν.

Κι ὡσὰν ἀκοῦσαν κι ἔμαθαν τὸ πῶς οἱ Φράγκοι ἐκεῖνοι,
ὅπου ὑπαγαῖναν στὴν Συρίαν μὲ θέλημα τοῦ Πάπα,
ἀφῆκαν τὸ ταξίδιν* τους κι ἀπῆλθαν εἰς τὴν Πόλιν
κι ἐκέρδισαν τὴν Ρωμανίαν κι ἐγίνησαν ἀφέντες,
βουλὴν ἀπήρασιν ὁμοῦ ἐκεῖνοι οἱ δύο αὐταδέλφοι,
νὰ μείνῃ ἔνας ἀπὸ αὐτοὺς ἐκεῖ εἰς τὸ Ἱγονικόν* τους,
κι ὁ ἄλλος νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ρωμανίαν διὰ νὰ κερδίσῃ τόπον.

Λοιπὸν ὡς τὸ ἔχει ἑριζικὸν ἡ χάρις τῶν ἀνθρώπων,
κι οὐδέν διοιάζουν οἱ ἀδελφοὶ εἰς πρόσοψιν καὶ χάριν,
ἡτον δύντερινότερος ἀπὸ τοὺς δύο αὐταδέλφους
ὁκάτι ἐπιδεξιώτερος καὶ φρονιμώτερός τους.

Κι ἰσιάστηκαν οἱ δύο ἀδελφοί, διὰ πρῶτος ν' ἐνεμείνη
ἐκεῖσε εἰς τὸ κοντάτο* του ἐκεῖνο τῆς Τσαμπάνιας,
κι δύντερος ἀπὸ τοὺς δύο — μιστὸς Γουλιάμος ἄκω*,
εἶχεν καὶ ἐπίκλην* δύ λόγου του*, τὸν λέγαν ντὲ Σαλοῦθε —
νὰ εὔρῃ φουσάτα ὅσα ἥμπορει νὰ ἐπάρῃ μετὰ ἐκεῖνον,
κι ἐκεῖνος νὰ ἔλθῃ εἰς Ρωμανίαν τοῦ νὰ ἔχῃ κουγκεστήσει*
κάστρε καὶ χώρας τίποτε νὰ τὰ ἔχῃ Ἱγονικά του.

‘Ο κόντος γάρ τοῦ ἔξεδωκεν ὅσον λογάριν* εἶχε,
καὶ εἶπεν του: «Ἀδελφούτσικε, ἀφῶν* ἐγὼ ἐνεμένω
ἀφέντης εἰς τὰ κάστρη μας κι εἰς τὸ Ἱγονικόν μας,
ἔπαρε τὸ λογάριν μας καὶ τὰ κοινά μας ὅλα
κι ἄμε μὲ τὴν εὐχίτσα μου, διοίως καὶ τοῦ πατρός μας,
κι ἐλπίζω εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ὅτι νὰ εύτυχήσης».

Ἐν τούτῳ ἐπεριεσώρεψεν κι ἐρόγεψεν* φουσάτα·
εἰς τὸν Μπουργούνιαν* ἔστειλεν, ἥλθαν πολλοὶ μετ' αὐτὸν·
οἱ μὲν τὴν ρόγαν* ἔπαιρναν κι ὀρχόντησαν μετ' αὐτὸν,
ἄλλοι τινές, διόποὺ ἥσασι κι ἐκεῖνοι φλαμουριάροι*,
διόποὺ ἥσαν πλούσιοι ἄνθρωποι, ἥλθασι μετ' ἐκεῖνον,
ὅ κατὰ εἰς διὰ λόγου του τοῦ νὰ ἔχῃ κουγκεστήσει.

Στὴν Βενετίαν ἀπόστειλεν τὰ πλευτικὰ νὰ ὁρμώσουν,
κι εὐθέως τὰ οἰκονόμησαν ὅσα ἥθελαν κι ἔχρηζαν.
Τὸν Μάρτιον μήναν ἥλθασιν κι ἀπέρασαν ἀπέκει,
κι εἰς τὸν Μορέαν ἐφτάσασιν εἰς τοῦ Μαῖου τὴν πρώτην
ἐκεῖσε ἀποσκάλωσαν στὴν Ἀχαΐαν τὸ λέγουν,
ὅποιον ἔνι ἔδωθε τῆς Πατροῦ κάν δεκαπέντε μίλια·
εὐθέως καστέλιν* ἔχτισαν ὅλον μὲ τὰ πλιθάρια.
Ἐτότε γάρ ὅποιον λαλῶ κι εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον
ὅ τόπος ὅλος τοῦ Μορέως, ὅσος καὶ περιέχει,
τὸ λέγουν Πελοπόννεσον, οὔτως τὸν ὄνομάζουν,
οὐδὲν εἶχεν καταπαντοῦ*, μόνον δώδεκα κάστρη.

Λοιπὸν ἀφότου ἐπέζεψαν ἐκεῖ εἰς τὴν Ἀχαΐαν,
ἐξέβησαν τὰ ἄλογα ἀπέσω ἐκ τὰ καράβια,
κάν δύο ἡμέρες ἐνέμειναν ἔως οὗ νὰ τὰ σιναπάψουν.
Κι ἐνταῦθα ἐκαβαλίκεψαν, ἀπῆλθαν εἰς τὴν Πάτραν·
τὸ κάστρον ἐτριγύρισαν, ώσαύτως καὶ τὴν χώραν,
τὰ τριπουτσέτα* ἐστήσασιν γύρω καταπαντόθεν,
τοὺς τζαγρατόρους* ἔβαλαν, τὸν πόλεμον ἀρχάσαν·
κι ἀπὸ τοῦ πλήθους τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ θαρσέου* πολέμου,
ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐσέβησαν στὴν χώραν τὴν ἀπ' ἔξω.

Κι ἀφῶν τὴν χώραν πήρασιν, ἐκεῖνοι γάρ τοῦ κάστρου
καὶ εὐθέως ἐσυμβιβάστηκαν, τὸ κάστρον παρεδῶκαν
μετὰ συνθήκας κι ἀφορμὴν νὰ ἔχουσι τὰ ἔδικά τους,
ὅ κατὰ εἰς τὸ ὅσπιτι του ὁμοίως καὶ τὸ ἔδικόν του.
Κι ἀφῶν τὴν Πάτραν πήρασι, τές φύλαξις ἔβάλαν,
τὸ κάστρον ἐσωτάρχισαν*, εἴθ' οὔτως καὶ τὴν χώραν
ἀπὸ λαὸν καὶ ἄρματα, ώς ἐπρεπεν κι ἀρμόζει·
κι ἀπαύτου ὅπίσω ἐστράφησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Ἀχαΐαν.
Βουλὴν ἀπῆραν μ' ἐκεινούς τοὺς τοπικοὺς Ρωμαίους,
ὅποιον τοὺς τόπους ἔξευραν, τοῦ καθενὸς τὴν πρᾶξιν,
κι εἶπαν κι ἀσυμβουλέψαν τους τὸ πῶς ἔνι ἡ Ἀνδραβίδα,
ἢ χώρα ἡ λαμπρότερη στὸν κάμπον τοῦ Μορέως·
ώς χώρα γάρ ἀπολυτὴ κείτεται εἰς τὸν κάμπον,
οὕτε πύργους, οὕτε τειχέα ἔχει κανόλως 'σ αὔτην.
'Ἐν τούτῳ ὁρμήσασιν ἐκεῖ, ὀλόρθα ὑπαγαίνουν,
ἔξαπλωσαν τὰ φλάμπουρα τοῦ καθενὸς φουσάτου*.

κι ἀφότου ἐπλησίασαν ἐκεῖ στὴν Ἀνδραβίδα,
κι ἐμάθασιν οἱ Ἀνδραβισταῖοι ὅτι ἔρχονται οἱ Φράγκοι,
ἐξέβησαν μὲ τοὺς σταυροὺς ὁμοίως μὲ τὰς εἰκόνας
οἱ ἄρχοντες καὶ τὸ κοινὸν τῆς χώρας Ἀνδραβίδου,
καὶ ἥλθαν κι ἐπροσκύνησαν τὸν Καμπανέστην* ἐκεῖνον.
Κι ἐκεῖνος, ως παμφρόνιμος, καλὰ τοὺς ἀποδέχτη,
ῶμοσεν κι ὑπισκήθη τους νὰ μὴ τοὺς ἀδικήσῃ,
οὕτε ζημία νὰ λάβουσιν ἀπὸ τὰ ἴγονικά τους,
τιμήν, δωρεὰς νὰ ἔχουσιν κι εὐεργεσίας μεγάλας.
“Ολοὶ τοῦ ὑπωμόσασιν* δοῦλοι του ν’ ἀποθάνουν.

Κι ὅσον ἀπεκατέστησεν τὴν χώραν Ἀνδραβίδας,
βουλὴν ἐπῆρεν μετ’ αὐτοὺς τὸ ποῦ νὰ φουστέψῃ*.
Ἐν τούτῳ ἐδόθη ἡ βουλὴ στὴν Κόρινθον νὰ ἀπέλθουν,
διὰ τὸ ἔνι κάστρον φοβερόν, τὸ κάλλιον τῆς Ρωμαίας,
καὶ ἔνι τὸ κεφάλαιον, ὅπερ γάρ ἀφεντεύει
ὅλην τὴν Πελοπόννεσον, ὅσον κρατεῖ ὁ Μορέας.
Ἐπειδὴ ἂν προστάξῃ ὁ Θεὸς καὶ προσκυνήσῃ ἡ Κόρινθος,
ὅλα τὰ κάστρη τὰ ἔτερα τοῦ τόπου τοῦ Μορέως
ἄνευ σπαθίου καὶ πολέμου θέλουσιν προσκυνήσει.

Κι ἀφότου ἐδόθη ἡ βουλὴ ἐκείνη ὅπού σὲ λέγω,
ὅρθωσεν κι ἀφῆκε λαὸν ἐκεῖ στὴν Ἀνδραβίδα
καὶ ἄλλον εἰς τὴν Ἀχαΐαν, καὶ τρίτον εἰς τὴν Πάτραν,
καὶ ὅρισεν τὰ πλευτικὰ* νὰ ὑπάγουν τῆς θαλάσσου,
κι ἐκεῖνος μὲ τὸν ἔτερον λαὸν γάρ τοῦ φουσάτου
εἰς τὴν Βοστίτσαν ἔδραμεν κι ἐδιάβη εἰς τὴν Κόρινθον.
Κι ἀφότου ἀπεσώσασιν ἐκεῖσε εἰς τὴν χώραν
τὸν γύρον τέντας ἔστησαν, ἐπιάσαν τές κατοῦνες.

Τὸ κάστρον γάρ τῆς Κόρινθου κεῖται ἐπάνω εἰς ὄρος·
βουνὸν ὑπάρχει θεόχυτιστον καὶ ποῖος νὰ τὸ ἐγκωμιάσῃ;
ἡ χώρα γάρ εὐρίσκετον κάτωθεν εἰς τὸν κάμπον,
μὲ πύργους γάρ καὶ μὲ τειχέα καλὰ περικλεισμένη.
Λοιπὸν εύρίσκετον ἐκεῖ τότε ὅπού σὲ γράφω
ὅ κάποιος μέγας ἄνθρωπος καὶ φοβερὸς στρατιώτης,
κι εἶχεν τὴν Κόρινθο, ἀλλὰ δὴ τὸ Ἀργος καὶ Ἀνάπλι·
ώς κεφαλὴ καὶ φυσικὸς ἀφέντης τὰ ὑποκράτει
ἐκ μέρους γάρ τοῦ βασιλέως ἐκείνου τῶν Ρωμαίων,

Σγουρὸν τὸν ὀνομάζασιν, οὔτως εἶχεν τὸ ἐπίκλην·
κι ὡς ἐπληροφορέθηκεν ὅτι ἔρχονται οἱ Φράγκοι,
ἀπὸ τὴν χώρα ἔξήβαλεν γυναῖκες καὶ παιδία,
ώσαύτως καὶ τὸν λίον* λαὸν ὅποιοῦ ἄρματα ἐβαστοῦσαν,
κι ἀπάνω τοὺς ἀνέβασεν στὸ κάστρον τῆς Κορίνθου·
κι ἐκεῖνος γάρ ἐνέμεινεν ἐκεῖσε εἰς τὴν χώραν
μὲ σσοι ἐβαστοῦσαν ἄρματα γιὰ νὰ τὴν διαφεντέψῃ*.

*Αφότου γάρ ἀπέσωσεν ἐκεῖσε ὁ Καμπανέσης,
ώσὰν σὲ τὸ ἀφηγήσομαι, στῆς Κόρινθος τὴν χώραν,
κι ἔβαλεν τὰ φουσάτα του καὶ περιεγύρισέ την.
*Αφῆκεν κι ἀναπαύτηκαν ἐκείνην τὴν ἡμέραν·
ἐπὶ τῆς αὐρίου γάρ τὸ πρωί, ώσὰν ἔξημερῶσεν,
ἔδωκαν τὰ σαλπίγγια τους, τὸν πόλεμον ἀρχάσαν.
Τὰ τριπουτσέτα ἐσύρνασιν γύρωθεν εἰς τοὺς πύργους,
κι οἱ τζάγρες* οὐκ ἀκήνασιν ἀνθρωπὸν νὰ προσκύψῃ
ἔξω ἐκ τὰ δόντια τοῦ τειχίου νὰ ἰδοῦν τὸ ποῖος τοξεύει.
Τες σκάλες ὅποιού εἴχασιν ἐστῆσαν εἰς τοὺς τοίχους,
κι εὐθέως ἀπέσω ἐσέβησαν, ἐπιάσασιν τὴν χώραν.
*Οσοι ἐπαρεδόθησαν ἐλεημοσύνην ηῦραν·
οἱ δὲ ποὺ εἰς πόλεμο ἔστηκαν ἀπὸ σπαθίου ἀποθάναν.
Ο Σγουρὸς γάρ ὡς φρόνιμος καὶ βέβηλος ὅποιού ἦτον,
ἔφυγεν καὶ ἀνέβηκεν ἐκεῖ ἀπάνω εἰς τὸ κάστρον.

(The Chronicle of Morea edited in two parallel texts from the MSS,
of Copenhagen and Paris, by JOHN SCHMITT, London, 1904.
Ἐκ τοῦ κώδικος τῆς Κοπεγχάγης, στ.γ. 1340 - 1485)

BITZENTZOY' KOPNAROU'

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Η ὑπόθεσις τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» εἶναι φανταστικὴ καὶ ἐξείσσεται
εἰς τὰς δραγάιας Ἀ' ἡνας. Ο Ρήγας τῶν Βλάχων ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ
Ἡράκλη, βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὸ κρίσιμον σημεῖον τῆς μάχης
φθάνει δὲ Ἐρωτόκριτος καὶ ἀναγκάζει τοὺς Βλάχους νὰ ὑποχωρήσουν,
ἔπειτα ἀπὸ μονομαχίαν μὲ τὸν Ἀριστον, ἀνεψιὸν τοῦ βασιλέως τῆς
Βλαχιᾶς.

9/10/76.

MONOMAXIA EΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟΥ

Ολα τὰ διαλαλήσανε, κι ἀπόκει γονατίζου
κι οἱ δυὸς Ρηγάδες κλαίοντας ν' ἀμνόγουσιν* ἀρχίζου.
οριζομενοι

Μά τ' Ἀστρη, μά τὸν Οὐρανό, μ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση,
 καὶ μά τῆς Γῆς, ποὺ τὰ κορμιὰ θὲ νὰ μᾶς καταλύσῃ,
 καὶ μά τὸν Ἡλιο τὸ λαμπτρό, τὸ Φῶς καὶ τὴ Σελήνη,
 ποτὲ νὰ μὴ δολωσώμεν* ἐτοῦτο ὅπ' ἐγίνη,
 κι ἐκεῖνο ὅπ' ἐγράψαμε πάντα νὰ τὸ κρατοῦμε
 βέβαιο κι ἀκατάλυτο, ὅτι καιρὸν κι ἢ ζοῦμε.
 καὶ πάλι ἃν ἀποθάνωμε, πάντα ἡ κλερονομιά μας
 νὰ κάνη ὅτι ναι στὸ χαρτὶ καὶ λὲν τὰ γράμματά μας.

ΠΟΙΗΤΗΣ

Ωσὰν ἀμνόξασι κι οἱ δυό, φιλευτικὰ μιλοῦσι,
 πιάνουνται κι ἀγκαλιάζουνται καὶ κλαίοντας φιλοῦσι,
 καὶ δίδουσι τὸ φοβερὸ θέλημα τοῦ πολέμου,
 τὸ 'να φουσάτο* χλώμιαν, στ' ἄλλο δειλιοῦν καὶ τρέμου.
 Στέκου οἱ Ρηγάδες καὶ θωροῦ, βαρά ν' πολλὰ ἡ καρδιά ντως
 βλέποντας πῶς σὲ δυὸ κορμιὰ κρέμετ' ἡ βασιλειά ντως.
 Ἀριστος εἶχε δυνατὸ ἄλογο καὶ μεγάλο.
 κι εἰς τὰ φουσάτα καὶ τὰ δυὸ σὰν κεῖνο δὲν εἶν' ἄλλο,
 τοῦ μπάρμπα ντου 'τον τ' ἄλογο, πάντα τὸ καβαλκεύγει,
 δὲν εἶχε χρειὰ νὰ τὸ κεντᾶ καὶ νὰ τὸ δασκαλεύγη.
 Δὲν ἥτον ἄλλο σὰν αὐτὸ σ' ὅλη τὴν Οἰκουμένη.
 ώσὰ θεριό στὸν πόλεμο κι ώσὰ λιοντάρι μπαίνει.
 Δὲν ἥθελ' ὁ Ρωτόκριτος ν' ἀλλάξῃ τ' ἄλογόν του,
 μὰ διάλεξε στὸν πόλεμο νὰ πάρη τὸ δικόν του.
 Φοροῦσιν ἄρματα διπλά, σκούταρια* σιδερένια,
 καὶ τὸ σημάδι τοῦ μαλιάς* ἐστέκαν κι ἀνιμένα.
 Ἡγεμε ό κάμπος τ' ἄλογα, τς ἄντρες καὶ τὰ κοντάρια,
 θωροῦ, ποκαμαρώνουσι τοῦτα τὰ δυὸ λιοντάρια.

Σήμερο πολεμούσινε, σήμερο καλεστῆκα,
 δυὸ παλικάρια, ποὺ στὴ γῆς ταίριν τως δὲν ἀφῆκα·
 κι ὡς ἀγροικῆσαν κι ἥππατεν ἡ σάλπιγγα ἡ πρώτη,
 ἐσείστη κι ἐλυγίστηκεν ἡ ὅμορφή ντως νιότη·
 στὰ μιὰ μερά στεκεν ό γεις, στὴν ἄλλη ἄλλος τοῦ κάμπου,

Φχιλιμιντρίζουν τὰ φαριά, καὶ τ' ἀρματά ντως λάμπου.
 Χτυποῦν τὰ πόδια ντως στὴ γῆς, τὴ σκόνη ἀνασηκώνου,
 τὸ τρέξιμον ἀναζητοῦν, ἀφίζουν καὶ δριμώνου^{* Φρίγημα}
 'Η γλώσσα μὲς στὸ στόμα ντως παίζει τὸ χαλινάρι,
 τό 'να καὶ τ' ἄλλο ἀγρίευε σὰν κάνει τὸ λιοντάρι.
 τ' ἀρθούνια ντως καπνίζουσι, συχνιὰ τ' αὐτιὰ σαλεύγου,
 καὶ νὰ κινήσου βιάζουνται, νὰ τρέξουσι γυρεύγου.
 'Η σάλπιγγα δευτέρωσε τοῦ μάχης τὸ σημάδι,
 κι ἐφάνιστή σου ὁ θάνατος τήνε φυσᾶ στὸν "Αδη,
 κι ἥτονε Χάρος ἡ λαλιά, ἡ ἀντιλαλιὰ ὅλον αἷμα,
 ποὺ ἀναδακρυῶσα οἱ Βασιλιοὶ καὶ τὰ φουσάτα τρέμα.
 Σ' ἔναν καιρὸ τὰ δύο θεριὰ μὲ μάνιτα κινήσα,
 ποὺ φοβηθήκασι πολλὰ στὸν κάμπο ὅσοι κι ἄν ἥσα.
 'Η σκόνη πάσι στὰ νέφαλα ψηλά, κι ἡ γῆς ἐσείστη,
 κι ἐφώνιαζ['] ὅλος ὁ λαός, κι ἥκλαψε κι ἐθρηνίστη·
 καὶ τῶ Ρηγάδων ἡ καρδιὰ ὡσὰ γυαλὶν ἐρράγη,
 δὲν ξεύροντας εἰς τὴ μαλιά^{* τούρεσθαι ταχυποντα} τὸ πράμα πῶς νὰ πάγη.
 Θωροῦσι δυὸ χρυσοῦς ἀιτούς, πρεπιά^{*} στὴν Οἰκουμένη,
 κατέχουν κι ἔνας ἀπ' αὐτούς σήμερον ἀποθαίνει,
 καὶ πασανεὶς παρακαλεῖ συχνιὰ τὸ ριζικόν του,
 νὰ τοῦ βουηθήσου οἱ ούρανοὶ ὄγιὰ τὸν ἐδικόν του.]
 Σὰν ὄντε μεσοπέλαγα δυὸ ἀνέμοι σηκωθοῦσι
 ἀξάφνου, καὶ μὲ τὴ βροντὴ φυσώντας πολεμοῦσι,
 μάχουνται μὲ τὴ θάλασσα, μανίζουν καὶ φουσκώνου,
 τσὶ ψιχαλίδες τοῦ γιαλοῦ στὰ νέφαλα σηκώνου,
 ἔνας φυσᾶ ἀπ' Ἀνατολή, κι ἄλλος ἀπὸ τὴ Δύση
 πάσκει ὁ βορρᾶς καὶ μάχεται τὸ νότο νὰ νικήσῃ,
 δὸ κάμπος ἔτσι βρόντησε καὶ στὰ βουνὰ γρικήθη,
 ὄντες τοὶ πρῶτες κονταρὲς ἐδῶκαν εἰς τὰ στήθη.
 'Εσπάσαν τὰ κοντάρια ντως κι εἰς ἑκατὸ γενῆκα,
 καὶ τὰ κομμάτια 'σ τις ούρανούς ἐφτάξαν κι ἐκαῆκα, Νιερβ.
 κι ὄντεν ἐβγάλαν τὰ σπαθιά, στὴ χέρα ὄντε τὰ σφίξα,
 τὰ ξάζουν*, τὰ μπορούσινε καὶ τὰ κατέχου δεῖξα.
 'Ωσὰν τὴν πέτρα τις ἀστραπῆς, ποὺ ὀμπρός στὰ νέφη ἀξάφτει*
 κι ἀπόκεις ἔρχεται στὴ γῆς, πύργους, χαράκια βλάφτει,
 καὶ μὲ βροντὴ τὰ νέφαλα καὶ μὲ φωτιὰ κινήση,

παροή.

κάμη τὰ δέντρη κάρβουνα, τὰ μάρμαρα τρυπήστη,
ἔτοι κι ἐκεῖνα τὰ σπαθιὰ βράζουν, κεντοῦν περίσσα,

βροντοῦν κι ἀστράφτουν καὶ τρυποῦν κι ὀστραπελέκιν ἥσα.

"Απονα πολεμούσινε κι ἀλύπητα βαρίσκου,

πηδοῦν, μουγκρίζουν τ' ὄλογα, κι ἀναπταμό δὲ βρίσκου.

Ψηλὰ σηκώνει τὸ σπαθί, στήν κεφαλὴ ξαμώνει

ό Ρώκριτος, καὶ μὲ πολλὴν ἀντρειὰ τὸ χαμηλώνει.

"Αριστος πού 'το γλήγορος κι εἰς τ' ἄρματα τεχνίτης,

σὰν εἶδε κι ἔκατεβαίνε πρὸς τὴ μερὰ τοῦ μύτης,

ἡβαλε τὸ σκουτάριν^{οργῆς}* του ὅγια νὰ τὴ βλεπτίσῃ,*

μὰ ἡ κοπανιὰ ἔτσ' ἀλάβωτο δὲ θε νὰ τὸν ἀφήσῃ,

καὶ τὸ σκουτάριν ἥκοψε, κι ὡς τὰ μισὰ τ' ἀνοίγει,

καὶ κάνει κι εἰς τὴν μύτην του λαβωματιὰν ἐλίγη*,

κι ἐφάνη σου ἥστραψ' οὐρανός, κι ἡ γῆς στὰ βάθη ἀνοίκτη,

οὗτε μὲ τόσην ἀντρειὰ καὶ μάντα τὴ ρίκτει,

καὶ γλήγορος σ' ἔναν καιρὸ τὴν ἄλλη δευτερώνει.

μὰ σὰν τὸν εἶδε ὁ "Αριστος τὴ χέρα πῶς σηκώνει,

μὲ γρηγορότη τὸ σπαθὶ ἀμπάθει* ὅσον ἐμπόρει,

καὶ βρίσκει τὸν πολλὰ ἀνοικτὸ στὸν τόπον ὅποι θώρει,

καὶ τ' ἄρματά ντου πέρασαν εἰς τοῦ βυζοῦ τὸ πλάι,

κι ἐβούηθησεν ἡ μοίρα ντου καὶ ξώφαρσα* τοῦ πάει.

λιγάκι τὸν ἐπλήγωσε μὰ πόνο δὲν ἐγρίκα,

καὶ πληγωμένοι βρίσκουνταν κι οἱ δυὸ καὶ ματωθῆκα.

✓ 'Ετρέμασιν οἱ Βασιλιοί, ἐτρέμαν τὰ φουσάτα,

κι ὕρες τοῦ ἑνούς κι ὕρες τ' ἄλλοῦ πᾶν τὰ κακὰ μαντάτα.

Στέκουν μὲ πόνο καὶ θωροῦν ὅλοι μικροὶ μεγάλοι,

καὶ κάθα* εἰς στὸν ἀγαπᾶ νίκος ἐπαρακάλει.

Τ' ὄλογα πᾶν ἐδῶ κι ἐκεῖ, πηδοῦν καὶ σταματίζου,

καθὼς τῶς ἀρμηνεύασιν ἐκεῖνοι ποὺ τὰ 'ρίζου,

κι ὕρες δείχνει ὁ Ρωτόκριτος τὸ πῶς νικᾶ τὸν ἄλλο,

κι ὕρες τὸν "Αριστον κρατοῦ στ' ἄρματα πλιὰ μεγάλο.

Κι ώσὰν τς ἀνέμους ποὺ 'ς τοῦ γῆς τὸ βάθος εῖν' χωσμένοι,

καὶ πάσκου νὰ βγουν ἀπὸ κεῖ φυσώντας θυμωμένοι,

κι ἡ γῆς κρατεῖ τσι σφαλιστούς, νὰ βγοῦ ὅξω δὲν τς ἀφήνει,

καὶ πλιὰ μανίζουν, πλιὰ φυσοῦ καὶ πλιὰ δριμώνου* κείνοι,

καὶ γιὰ νὰ βγοῦν ἐκ τὰ βαθιὰ τὴ δύναμη ντως βάνου,

κι εἰς τό βῆγα ντως πολλές φορές σεισμὸ μεγάλο κάνου,
 ἔτσι κι αὐτοῖνοι πολεμοῦ σὲ μιὰ μερὰ κι εἰς ἄλλη.
 καὶ νὰ νικήσου πάσκουσι μὲ μάνιτα μεγάλη.

Κάνουν τὴ γῆ σιγοτρόδη τὰ νέφη καὶ βροντοῦσι,
 κι εἶναι μεγάλη ταραχὴ ἐκεῖ ποὺ πολεμοῦσι.
 Καὶ κάθε ὥρα ὁ πόλεμος ἀγριεύει, δυναμώνει,
 καὶ τῷ Ρηγάδων ἡ καρδιὰ κλαίει κι ἀναδακρυώνει.
 Πλιὰ ἀργὸς φαίνετ' ὁ Ρωκρίτος εἰς τὰ καμώματά του,
 δείχνει Ἀριστος πλιὰ γλήγορος καὶ τ' ἄλογο βουηθᾶ του·
 κιανεῖς δὲν ξέρει ἀπὸ τοὶ δυὸ τὸν κάλλιο νὰ διαλέγη,
 τ' ἄλογο τοῦ Ρωτόκριτου τὸν παραζιγανεύει*,
 καλὰ* καὶ νά το* δυνατό καὶ γλήγορο καὶ κεῖνο,
 σ' ὅλα δὲν ἤτονε σωστό, ωσάν τ' Ἀρίστου κεῖνο,
 μὰ πάλι τοῦ Ρωτόκριτου ἡ ἀντρεὶα τῆς χήρης,
 ἀπόσωνε σ' ὅ, τι ἤλειπε τοῦ ἀλόγου ὁ καβαλάρης.
 Ἀρχίσαν κι αίματώνουντα σ' ἔνα κι εἰς ἄλλον τόπο,
 μ' αὐτοῖνοι πόνο δὲ γρικοῦ, οὔδε φόβο οὔδε κόπο.
 "Ενας τὸν ἄλλον τῶς παινᾶ, ἐκεῖ ποὺ πολεμοῦσι.
 τίς νὰ νικήσῃ ἀπὸ τοὶ δυὸ δὲν ξεύρουσι νὰ ποῦσι.
 Μέσα ντου λέει ὁ Ἀριστος, ἡ μοίρα νὰ βουηθήσῃ,
 καὶ ζωντανὸ ἀπὸ τ' ὁχθροῦ τὰ χέρια νὰ μ' ἀφήσῃ.
 "Εδέτσι κι ὁ Ρωτόκριτος ἐτοῦτο παρακάλει,
 γιατὶ σ' μαλιάν* εύρισκετο παρὰ ποτὲ μεγάλη,
 καὶ μ' ὅλο ποὺ σαν ἄφοβοι, καὶ φόβο δὲν κατέχου,
 ποιός νὰ νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ μεγάλην ἔγνοιαν ἔχου.
 Κεῖνοι ποὺ στέκουν καὶ θωροῦ τὴν ἀναπνιὰ κρατίζου,
 τὸ στόμα εἶναι σωπαστό, τὰ μάτια δὲ σφαλίζου.
 Δὲ στρέφουνται νὰ δοῦν ἀλλοῦ, τούτη ἡ σουλειὰ ἡ μεγάλη
 δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ θωροῦ σὲ μιὰ μερὰ οὔδ' εἰς ἄλλη,
 μόνον ἐκεῖ ποὺ πολεμοῦν οἱ δράκοντες αὐτοῖνοι.
 στὸν κόσμον ἄλλος πόλεμος σὰν τοῦτο δὲν ἐγίνη.
 "Αριστος, ποὺ χε πεθυμιὰ τέλος νὰ δῆ στὴ μάχη,
 κι εἰς ἔτοιο κίντυνο βαρὺ δὲν τό λπιζε νὰ λόχη,
 ἥριξε τὸ σκουτάριν του, καὶ μ' ἔνα κι ὄλλο χέρι,
 σφίγγει, σηκώνει τὸ σπαθί, τὸ κοφτερὸ μαχαίρι,
 καὶ κατεβάζει κοπανιά, στὴν κεφαλὴ ξαμώνει,

΄ς δύο μέσα κόψειν ήθελε τὸ σιδερὸν ἀμόνι.

Σύρνεται ὁπίσω ὁ Ρώκριτος καὶ βάνει ὄμπρὸς νὰ δώσῃ
εἰς τὸ σκουτάρι* ἡ κοπανιά, νὰ μὴ τόνε λαβώσῃ·
σὸν νὰ χεν εἰσται κέρινο, τέτοιας λογῆς διαβαίνει,
στὸν κάμπο πέφτει τὸ μισό, τ' ἄλλο μισό πομένει,
καὶ κατεβαίνει στὸ λαιμὸ τ' ἀλόγου, ὁ δυὸ τὸ κόβγει,
μπλιὸ δὲν ἐγύρεψε ἄχερα μηδὲ ταγὴ* νὰ τρώγῃ.
Ο Ρώκριτος ὥστὲν ἀπὸ τὴ σέλα βγαίνει,
πεζέφνει, καὶ τὸν "Αριστὸν ἤστεκε κι ἀνιμένει.
Ἐκεῖνος πάλι, νὰ θωρῇ πεζὸν ἔτοιον ὀχθρόν του,
γιὰ τὰ πρεπὰ* τῆς ἀντρειᾶς πεζέφν' ἐκ τ' ἀλογόν του! /
Ἐμάνισε παρὰ ποτὲ κι ως λιόντας ὀγριεύγει,
καὶ λέει τοῦ Ρωτόκριτου:

F A R I S T O S

΄Η μέρα μᾶς μισεύγει,
καὶ γιὰ ντροπή μου τὸ κρατῶ, νὰ σοῦ τὸ μολοήσω,
τόση ὥρα νὰ σὲ πολεμῶ, καὶ νὰ μὴ σὲ νικήσω·
περμάζωξε τὴν ἀντρειά, βάλε τὴ δύναμή σου,
λέω σου δὰ παρὰ ποτὲ βαρίσκω, καὶ βλεπτίσου*. /

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Μὴ βιασθῆς, λέει ὁ Ρώκριτος, κι ἡ μέρα πρὶ βραδιάσῃ
ἐνος μας θὲ νὰ σκοτωθῆ, κι ὁ Ρήγας του νὰ χάσῃ,
κι ἀκόμη ὁ ἥλιος εἰν' ψηλά, καὶ πρίχου* χαμηλώσῃ,
γὴ αὐτὸ γὴ τοῦτο τὸ σπαθὶ τὸ τέλος θέλει δώσει. 4

("Ερωτόκριτος") (ἐκ τοῦ Δ) (ἐκδ. ΣΤ. ΞΑΝΘΟΥΛΙΔΟΥ)

B. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

5/10/76

1. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

Κατὰ τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος, ὁ Διγενῆς Ἀκρίτης, καθυποτάξας
πάσχε τὰς ἔχρας καὶ κατασχὼν πλείστας πόλεις καὶ χώρας ἀνταρ-
τῶν, ἔκτισε παρὰ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην θαυμαστὸν τὸ κάλλος πα-

λάτιον, ὅπου διέμενε. Νοσήσας δὲ δεινοτάτην νόσον καὶ αἰσθανόμενος ἐπικείμενον τὸν θάνατον, ἐκάλεσε πλησίον του τὴν σύζυγόν του, ὅτε δ' ἔψυχορράγει, ἀπέθανε καὶ αὔτη ἐκ τῆς λύπης της. Εἰς δὲ τὰ δημοτικὰ ἄσματα ὁ Διγενῆς ἀποθνήσκει, ἡττηθεὶς ἐν πάλῃ πρὸς τὸν Χάρον ἀλλ' αἱ διάσφοροι παραλλαγαὶ τοῦ γενικωτάτου σχήματος τούτου ἐκφαίνουσι ποικίλους τύπους τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωας, τῶν ὅποιων ἔχην τινὰ διακρίνονται καὶ εἰς τὰς διασκευὰς τοῦ ἔπους. Κατὰ τὰς πληρεστέρας παραλλαγάς, καταπαλαισθεὶς ὑπὸ τοῦ Χάρου, ὁ Διγενῆς κατάκειται εἰς τὴν κλίνην, ἀναμένων τὸν θάνατον, περιστοιχίουν δ' αὐτὸν τὰ παλικάρια του, εἰς τὰ ὅποια ἀφηγεῖται ἀνδραγαθίας αὐτοῦ. Εἴτα προσκαλεῖ τὴν σύζυγόν του καὶ, ὅπως μὴ μετὰ τὸν θάνατόν του περιέλθῃ εἰς ἄλλον, τὴν ἀποπνίγει εἰς τὰς ἀγκάλας του. Κατ' ἄλλας παραλλαγάς, ὁ Χάρος ἐλλογεύει πανταχοῦ τὸν Διγενῆ, ἢ ὁ Διγενῆς κτίζει κάστρον διὰ νὰ μὴν τὸν εὑρῇ ὁ Χάρος, ἀλλ' οὐδὲ οὕτω τὸν ἀποφεύγει ἢ ἀκούσας παρὰ φίλου του ὅτι ἐπεφάνη ἀγνωστος ἥρως (εἶναι δ' οὗτος ὁ Χάρος), ἀν καὶ ἐπιθανάτιος, προσκαλεῖ αὐτὸν εἰς ἄγνων καὶ ἡττᾶται.

Εἰς τὴν κατωτέρῳ Κρητικὴν παραλλαγὴν τοῦ ἄσματος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ εἶναι καταφανεστάτη ἡ ἐπίδρασις τῶν Κρητικῶν παραδόσεων. Ὁ γενναῖος Ἀκρίτης προσέλαβεν ἐν Κρήτῃ τὰς διαστάσεις Τιτᾶνος, σχεδὸν οὐδὲν διατηροῦντος πλέον τὸ ἀνθρώπινον. Καὶ εἰς τὸ ἄσμα τούτῳ, ως εἰς τὰς παραδόσεις, ὁ Διγενῆς διασκελίζει ὅρη, δισκεύει μὲ διγκάδεις λίθους, ἀνασπάζει βράχους, νικᾷ εἰς τὸν δρόμον ἐλάφους καὶ αἰγάλγρους. Ὁ Χάρος δὲν τολμᾷ νὰ παλαίσῃ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν πληγῶντα ἔξει ἐνέδρας.

N. Γ. Πολίτης

‘Ο Διγενῆς ψυχομαχεῖ κι ἡ γῆ τόνε τρομάσσει. I

Βροντᾶ κι ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σειέτ’ ὁ ἀπάνω κόσμος

κι ὁ κάτω κόσμος ἀνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια,

κι ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιαῖ πῶς θὰ τόνε σκεπάσῃ,

πῶς θὰ σκεπάσῃ τὸν ἀιτὸ τοῦ γῆς τὸν ἀντρειωμένο. IV

Σπίτι δὲν τὸν ἐσκέπαζε, σπήλαιο δὲν τὸν ἔχωρει,

τὰ ὅρη ἐδιασκέλιζε, βουνοῦ κορφές ἐπήδα,

χαράκι* ἀμαδολόγανε* καὶ ριζιμιὰ* ξεκούνειε.

Στὸ βίτσιμά* πιανε πουλιά, στὸ πέταμα γεράκια,

στὸ γλάκιο* καὶ στὸ πήδημα τὰ λάφια καὶ τ' ἀγρίμια.

Ζηλεύγει ὁ Χάρος, μὲ χωσιά* μακρὰ τόνε βιγλίζει*,

κι ἐλάβωσέ του τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχὴ του πῆρε. IV

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἄσμα, ὁ Διγενῆς ἀποθνήσκει, νικηθεὶς ἐν πάλῃ

βιτσιγα = τι βεβόρμαν πρὸς Id & fu, ζετλαχει τεισούη,

πρὸς τὸν Χάρον. Ὁ φιλονερὸς ἀντίπαλος αὐτοῦ περιγράφεται κατὰ τὸ πρότυπον τῶν παραστάσεων τοῦ ψυχοπομποῦ, τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἐν ταῖς ἀγιογραφίαις τῶν ἐκκλησιῶν.

Τρίτη ἐγεννήθη δὲ Διγενῆς καὶ Τρίτη θὰ πεθάνῃ.

Πιάνει, καλεῖ τοὺς φίλους του κι ὅλους τοὺς ἀντρειωμένους νά ’ρθη ὁ Μηνᾶς κι. ὁ Μαυραϊλῆς, νά ’ρθη κι ὁ γιὸς τοῦ Δράκου νά ’ρθη κι ὁ Τρεμαντάχειλος, ποὺ τρέμει ἡ γῆ κι ὁ κόσμος.
Κι ἐπῆγαν καὶ τὸν ηύρανε στὸν κάμπτο ξαπλωμένο.

Βογκάει, τρέμουν τὰ βουνά, βογκάει, τρέμουν οἱ κάμπτοι.

—Σὰν τί νὰ σ’ ηὔρε Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνης;

—Φίλοι, καλῶς ὄρισατε, φίλοι κι ἀγαπημένοι,
συχάσετε, καθίσετε κι ἔγώ σᾶς ἀφηγιέμαι.

Τῆς Ἀραβίνας τὰ βουνά, τῆς Σύρας* τὰ λαγκάδια,
ποὺ κεῖ συνδυό δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
παρὰ πενήντα κι ἑκατό, καὶ πάλε φόβον ἔχουν,
κι ἔγώ μονάχος πέρασα πεζὸς κι ἀρματωμένος,
μὲ τετραπίθαμο σπαθί, μὲ τρεῖς ὄργιές κοντάρι.

Βουνὰ καὶ κάμπους ἔδειρα, βουνὰ καὶ καταράχια,
νυχτίες χωρὶς ἀστροφεγγιά, νυχτίες χωρὶς φεγγάρι.

Καὶ τόσα χρόνια πού ’ζησα δῶ στὸν ἀπάνου κόσμο
κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους.

Τώρα εἶδα ἔναν ξυπόλυτο καὶ λαμπροφορεμένο,
πόχει τοῦ ρήσου* τὰ πλουμιά*, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια
μὲ κράζει νὰ παλέψωμε σὲ μαρμαρένια ἀλώνια
κι ὅποιος νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ νὰ παίρνη τὴν ψυχή του.

Καὶ πῆγαν καὶ παλέψανε στὰ μαρμαρένια ἀλώνια·
κι ὅθε χτυπάει δὲ Διγενῆς, τὸ αἷμα αὐλάκι κάνει,
κι ὅθε χτυπάει δὲ Χάροντας, τὸ αἷμα τράφο κάνει.

2. ΔΙΓΕΝΗΣ

(Κυπριακὴ παραλλαγὴ)

‘Ο Διγενῆς ψυχομαχεῖ μὲς μολυβένιον πύρκον*,
μέο’ ἀσημένιον πάπλωμα, μὲς προύντζενον κρεβάτιν.
‘Αππέξω τριυρίζουσιν τρακόσιοι τρεῖς νομάτοι,

- θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ τὸδ δοῦν κ' αὶ πάλε κροφοῦνται*.
- Ἐναν κοντὸ κοντούτσικον κ' αὶ χαμηλοβρακάτον
βάλλει τὴδ δύναμιν Θεοῦ, μπαίνει καὶ χαιρετᾶ τον.
- Καὶ γειά σου, γειά σου Διενή, σὰν ἔν' ἡ ἀφεγκιά* σου,
ἔτσι σὰν ἔν' ἡ ρίζα σου κ' αὶ τὰ γεννητικά* σου.¹
- Αππέξω τριυρίζουσιν τρακόσοι τρεῖς νομάτοι,
θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ σὲ δοῦν κ' αὶ πάλε κροφοῦνται*.
- Κ' αὶ ὃς ἡμποῦσιν ἔσσω μου, τίποτες μέφ* φοοῦνται.
Κ' αὶ στήννει τάβλες ἀρκυρέ*, ψουμιὰ σιμιαλένα*,
ώτσαι* τὰ προτσοκούταλα* ἥτουν καὶ χρουσωμένα*.
- Τρῶτε κ' αὶ πίννετ', ἄρκοντες, κ' αὶ ἐγιώ νὰ σᾶς ξηοῦμαι.
Κάτω στοὺς πέντε ποταμούς, κάτω στοὺς πέντε δρόμους,
κάσουρας* ἐβασίλεψεν κ' αὶ τρώει τοὺς ἀνθρώπους.
- Φτερνιστηράκαν* τάππάρου* μου, πάνω 'σ βουνὸν ἡβκαίννω
κ' αὶ κάμνω* ἐτσὰ τὸν κάσουρον κεῖ κάτω στὸ λιβάϊν*
κρατοῦν οἱ δακκαννοῦρες* του ἐννιὰ σκάλες λιβάϊν,
κ' αὶ πάνω στὴρ ραχούλλαν του σκύλλος* λαὸν κ' αὶ τρέχει.
- Καὶ γειά σου, γειά σου, κάσουρε, σὰν ἔν' ἡ ἀφεγκιά σου,
ἔτσι σὰν ἔν' ἡ ρίζα σου κ' αὶ τὰ γεννητικά σου.
Σηκώννει τὸ κοντάριν του τὸ περευλοημένον*,
ἡ Παναγία κ' αὶ ὁ Χριστὸς πάνω ζωγραφισμένος.
Μίὰν κονταρκάν τοῦ ἔδωσε καὶ ἐκόπην τὸ κοντάριν,
κ' αὶ μὲ τὰ πέντε πιάννει τον, κ' αὶ μὲ τὰ δκυὸ κρατεῖ τον,
κ' αὶ μὲ τές δακκαννοῦρες του παίρνει τον τὸ κοντάριν.
- Χάμνα* με, χάμνα, κάσουρε, κ' αὶ νὰ ξαναπιαστοῦμεν.
Ἐχάμνησεν ὁ κάσουρας κ' αὶ βκάλλει τὸ σπαθίν του,
κ' αὶ μὲ τὰ πέντε πιάννει τον κ' αὶ μὲ τὰ δκυὸ κρατεῖ τον,
κ' αὶ μιὰσ σπαθικὰν τοῦ ἔδωσε κ' αὶ ἐκόπην τὸ σπαθίν του.
κ' αὶ μὲ τές δακκαννοῦρες του παίρνει τού το κ' κεῖνον.
- Χάμνα με, χάμνα, κάσουρε κ' αὶ νὰ ξαναπιαστοῦμεν.
—”Εσ* σε χαμνῶ, ἀ Διενή, γιὰ νὰ ξαναπιαστοῦμεν.
”Αννοιξεν τές ἀγκάλες του κ' αὶ τὸθ Θεόδ δοξάζει.
—Δοξάζω σε, καλέ Θεέ, πού 'σαι στὰ ψηλωμένα,

1. Οἱ δύο στίχοι, ὥμηρικῆς φιλοφροσύνης χαιρετισμός, ἀναφερόμενος εἰς τοὺς προγόνους τοῦ ἥρωος. Κατὰ λέξιν δὲν ἔξηγεται οὐδὲ ὑπὸ τῶν ἐντοπίων.

άπού γινώσκεις τὰ κρυφά κ' αὶ τὰ φανερωμένα.

τὴδ δύναμιν ποὺ μόδωσες, κάουρος μοῦ τὴν παίρνει.

— Ήρτεβ βουλή 'ποὺ τὸθ Θεόν, 'ποὺ τοὺς 'Αῖς* 'Αντζέλους:

— Τάνα* εἰς τὴν κοξούλλασ'* σου, κ' ἔχει ἀρκυρὸφ φηκάριν,

κ' αὶ μέσο' *ς ἀρκυροφήκαρον ἔχει ἀρκυρὸμ μαχαίριν,

κ' αὶ σέννιαρε* τὸν κάουρον ποὺ κάτω στὸ ὄρφάλιν*,

τότες νὰ πῆς τὸν κάουρον χαμαὶ μαλλιὰ κουάριν*.

Σκοπᾶ εἰς τὴν κοξούλλαν του, βρίσκει ἀρκυρὸφ φηκάριν,

κ' αὶ μέσο' *ς ἀρκυροφήκαρον βρίσκει ἀρκυρὸν μαχαίριν,

κ' αὶ σέννιαρε* τὸν κάουρον ποὺ κάτω στὸ ὄρφάλιν,

κ' αὶ ἔππαισεν ὁ κάουρος χαμαὶ μαλλιὰ κουάριν.

Τότες λαλεῖ ὁ κάουρος : « Δὲν ἔν' ἡ δύναμή σου,

Διενή, ὅποιο μ' ἐνίκησε,

εἶναι τὸ θέλημαθ Θεοῦ ἐσού κ' ἐνίκησές με,

κ' αὶ τώρα ποὺ μ' ἐνίκησες, ἐν νὰ σοῦ παραντζείλω·

πιάσε τές δακκανοῦρες μου κ' αὶ κάμες τες μιάτς τσάππαν*,

κ' αὶ δῶσ' τοῦ τοίχου νὰ ραῇ, τοῦ τοίχου νὰ χαλάσῃ,

τοῦ πύρκου μολυβόχτιστου νὰ γείρη νὰ πουζυάσῃ*,

καὶ πιάσε τὴν καυκάλλαμ' μου κ' αὶ κάμε την μιάν τάρκα*,

οὔτε σκιπέττος* μπαίννει της, οὔτε κακή πουμπάρτα*.

Φτερνιστηρκάμ τάππάρου μου, πάνω 'ς βουνὸν ἡβκαίννω,

κ' αὶ βλέπω τὸν Σαρακηνὸν κεῖ κάτω στὸ λιβάϊν·

σὰν τὸ παμπούλλιν* κάθεται, σὰν τὸ βουνὸν κοιμᾶται,

κ' αὶ μέσα στὰ ρουχούνια* του φοράες* χιχινίζουν,

κ' αὶ μέσα εἰς ταύκια* του περτίκια* κακαρίζουν,

πάνω εἰς τὴρ ραχούλλαν του ζευκάρκα διολίζουν*,

πάνω στὴν κεφαλούλλα του νερόμυλοι γυρίζουν,

πάνω στὰ χεροπάλαμα σκύλλοι λαούς* κ' αὶ τρέχουν.

— Γειά σου, γειά σου, Σαρακηνέ, σὰν ἔν' ἡ ἀφεγκιά σου,

εἴτοι σὰν ἔν' ἡ ρίζα σου κ' αὶ τὰ γεννητικά σου.

Μιάν κονταρκάν τοῦ ἔδωσε 'πὸ κάτω στὴμ μασκάλη,

τσακίζει δέκα κόκκαλα κ' αὶ ἑκατὸν κεντίτες*,

ἐξέβηκεν ἡτ τοππουζιὰ πάνω σὲ πέντε μίλια.

Ἐξηφαντώνων ἄρκοντες κ' ἐππέσαν τὰ ποτήρκα :

— Κάπου στράφτει, κάπου βροντᾶ, κάπου χαλάζιρ ρίβκει.

“Ενας ἀπὸ τὴμ μέσην τους σηκώστην κ' αὶ λαλεῖ τους:

—Ούτε στράφτει, ούτε βροντᾶ, ούτε χαλάζιρ ρίβκει,
έμ ματσουκιά* τοῦ Διενῆ, Σαρακηνὸς τὴν τρώει.
Ξαναδιπλάζει του ἄλλημ μιάν, τελειώννει τον κ' αὶ κεῖνον.

«Κυπριακὰ Χρονικά» τ. 1, 1923, σ. 145 ἔξ.

3. Τ' ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Ο ΓΙΟΣ

Τὸ θέμα τῆς αἰχμαλωσίας ἡ τοῦ ἐξ ἐνέδρας τραυματισμοῦ ἢ φόνου Ἀκρίτου ὑπὸ τῶν ἐγθρῶν αὐτοῦ, Σαρακηνῶν ἢ Ἀπελατῶν*, εἶναι σύνθησις εἰς τὰ ἀκριτικά ἄσματα. Ιδίαν διατύπωσιν τοῦ θέματος τούτου παρουσιάζουν τὰ ἄσματα περὶ τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ νέοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Γιάννου.

Κάτου στὴν ἀσπρη πέτρα καὶ στὸ κρυό νερό,
ἐκεὶ κείτεται ὁ Γιάννος, τ' Ἀνδρονίκου ὁ γιός,
κομμένος καὶ σφαγμένος κι ἀνεγνώριστος.
Τὸ αἷμα του σὰ βρύση χύνονταν στὴ γῆς,
καὶ γιατρεμὸ δὲν εἶχεν ἢ βαθιὰ πληγή.

Τοῦρκοι τὸν παραστέκουν καὶ Ρωμιοὶ τὸν κλαῖν,
κι ἀπάρθενα κοράσια τὸν μοιρολογοῦν :
—Γιάννο μ', δὲν εἶχες μάνα, μάνα κι ἀδερφή,
δὲν εἶχες καὶ γυναίκα, γιὰ νὰ σ' ἔκλαιγαν ;
—Θαρρῶ πώς εἶχα μάνα, μάνα κι ἀδερφή,
κι ἡ δόλια μου ἢ γυναίκα νά την πόρχεται,
μὲ δυὸ μαῦρα λιθάρια στηθοδέρνοντας.

—Γιάννο μου, δὲν σοῦ τὸ εἶπα, δὲ σ' ἀρμήνευα,
μὲ χίλιους μὴν τὰ βάνης καὶ μὴν πολεμᾶς ;
—Σώπα, καλὲ γυναίκα, καὶ ντροπιάζεις με.
‘Εγώ είμαι ὁ ἀντρειωμένος, τ' Ἀνδρονίκου ὁ γιός.
ποὺ τρέμει ὁ κόσμος ὅλος κι ὅλα τὰ χωριά,
καὶ τρέμουν τρεῖς πασάδες ποὺ πολέμαγα.
Δὲν ἥσαν μήτε πέντε, μήτε δεκαοχτώ,
έφτα χιλιάδες ἥσαν κι ἐγώ ἀμοναχός:
κι ἀπ' τὶς ἔφτα χιλιάδες ἔνας γλίτωσε.

πιού χε λαγοῦ πιλάλα, Δράκου δύναμη,
καὶ τῆς ἀγριολαφίνας τὰ πηδήματα.
Στὰ νέφια νέφια πάει, στὰ νέφια περπατεῖ,
στὸν οὐρανὸν πετοῦσε, στ' ἀστρη ἔχάνονταν.
Μιὰ σαϊτιά μοῦ παίζει μέσα στὴν καρδιά,
τὴ δύναμή μου κοβει κι ὅλη τὴν ἀντρειά.

4. ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ (1453)

- 1 Σημαίνει ὁ Θιός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι ἡ Ἀγιὰ Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἔξήντα δυὸ καμπάνες.
Κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος.
- 5 Ψάλλει ζερβά ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης,
κι ἀπ' τὴν πολλή τὴν ψαλμουδίᾳ ἔσειόντανε οἱ κολόνες.
Νὰ μποῦνε στὸ Χερουβικὸ καὶ νά ὑγη ὁ βασιλέας.
Φωνὴ τοὺς ἥρθε ἔξ οὐρανοῦ καὶ ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα:
«Πάψετε τὸ Χερουβικὸ κι ἀς χαμηλώσουν τ' ἄγια,
- 10 παπάδες πάρτε τὰ ἰερά, καὶ σεῖς κεριὰ σβηστῆτε,
γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψῃ.
Μόν' στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιά, νὰ ῥθοῦνε τρία καράβια.
τὸ 'να νὰ πάρη τὸ Σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ Βαγγέλιο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο, τὴν "Ἄγια Τράπεζά μας,
15 μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴ μαγαρίσουν!»
«Ἡ Δέσποινα ταράχτηκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
«Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρύζης,
πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιρούς πάλι δικά σας είναι».
- 15 Ν.Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ, «Ἐχλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ 'Ελληνικοῦ λαοῦ»

5. Η ΚΕΡΑ - ΒΔΟΚΙΑ

Γιὰ ἵδες καστέλι ἔμορφο καὶ κρυὸ νερὸ δὲν ἔχει.
 Κι ἀν ἔχει καὶ κρύο νερό, δράκος τὸ περιορίζει.
 Διψοῦν τὰ λάφια γιὰ νερὸ καὶ τὰ πουλιὰ γιὰ δρόσο.
 διψοῦν καὶ οἱ εὐγενικὲς γιὰ μιὰ καθάρια βρύση.
 Τὰ μιὰ Λαμπρή, μιὰν Κεριακή, μιάν ’πίσημη ἡμέρα
 στολίζουντ’ οἱ εὐγενικὲς στὸ Δράκοντα καὶ πᾶνε.
 ’Πὸ μακριὰ τὸν χαιρετοῦν κι ἀπὸ κοντὰ τὸν λένε :

- Δράκε, γιά μόλα τὸ νερὸ νὰ πιοῦν τὰ διψασμένα.
- Θέλεις λογάρι ἔπαρε, θέλεις μαργαριτάρι,
 θέλεις ἀπ’ τὶς εὐγενικὲς καμιὰ εὐγενοπούλα ;
- Οὔτε λογάρι θέλω γώ, οὔτε μαργαριτάρι,
 οὔτε ἀπ’ τὶς εὐγενικὲς καμιὰ εὐγενοπούλα,
 μόν’ θέλω τὴν κερα-Βδοκιά τὴν ἀηδονολαλούσα,
 ὅπου τὴν ἔχουν τὰ πουλιὰ σκοπὸ καὶ κελαηδοῦνε.

Παίρνουν τὸ δρόμο τὸ δρομὶ καὶ στὴ Βδοκιὰ καὶ πᾶνε.

- Σύρε, σύρε, κερα-Βδοκιά, κι ὁ δράκοντας σὲ θέλει.
- Σὰν τί μὲ θέλει ὁ δράκοντας καὶ στέρν’ καὶ μὲ φωνάζει ;
 Καὶ σὰ μὲ θέλει γιὰ καλό, νὰ βάλω τὰ χρυσά μου,
 καὶ σὰ μὲ θέλει γιὰ κακό, νὰ βάλω τὰ μαυρά μου.
- Καὶ τὰ χρυσά σου ἔπαρε, κοὶ τὰ μαυρά σου βάλε.

Παίρνει τὸ δρόμο τὸ δρομὶ, στὸν δράκοντα καὶ πάγει·
 ’πὸ μακριὰ τὸν χαιρετᾶ κι ἀπὸ κοντὰ τὸν λέγει:

- Σὰν τί μὲ θέλεις, Δράκοντα, καὶ στέρν’ς καὶ μὲ φωνάζεις;
- Πές μου, πές μου, κερα-Βδοκιά, ’ποὺ ποῦν’ τὰ γονικά σου;
- Γὼ εἶμαι τῆς ἀστραπῆς παιδὶ καὶ τῆς βροντῆς ἀγγόνι·
 ὅπ’ ἔστραψα καὶ ἔκαψα σαρανταπέντε δράκους
 κι ἀκόμα ἔνας ’πόμεινε, κι αὐτὸν θὰ τόνε κάψω.
 Τώρ’ ἀστράφτω καὶ καίγω σε, βροντῶ καὶ τσουρουφλῶ σε.
- Σύρε, σύρε, κερα-Βδοκιά, πάνε στὰ γονικά σου,
 κι ἐγὼ ἀμολάρω τὸ νερό, νὰ πιοῦν τὰ διψασμένα.

Θρακικὰ Γ'. σ. 268 (Σωζόπολη).

III. ΘΕΑΤΡΟΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΟΡΤΑΤΣΗ

1. ΕΡΩΦΙΛΗ

Τραγωδία εις πέντε πράξεις

‘Υπόθεση τῆς τραγωδίας, καλουμένης Ἐρωφίλης (γραμμένη ἀπὸ τὸν ποιητὴ).

Ἄφοτις ἐσκοτώθη εἰς τὸν πόλεμον Θρασύμαχος ὁ βασιλεὺς τῆς Τζέρτζας, ἔτυχεν εἰς τὰ χέρια Φιλογόνου τοῦ βασιλέως τῆς Μέμφιδος, ἥγουν τῆς Αἰγύπτου, κάποιον ἀνήλικον παιδὶ τ' ὄνομα Πλανάρετος, ὃπού μονογενὲς καὶ ὀρφανὸν ἔμεινε μετὰ τὸν σκοτωμὸν τοῦ πατρὸς του. Καὶ μ' ὅλον ὅπου δὲν τὸν ἐγνώριζεν δι Φιλόγονος διὰ παιδὶ τοῦ Θρασύμαχου, ὅμως ἐπρόσταξε νὰ συναναστρέψεται ὅμάδι μὲ τὴν κορασίδα Ἐρωφίλην τὴν θυγατέρα του, μονογενῆς καὶ αὐτῆς.

Οὗτος δὲ Πλανάρετος μὲ τὴν αὔξησην τῆς ἡλικίας ηὔξανε κατὰ πολλὰ εἰς φρόνησιν, εἰς βασιλικὰ ζῆτη καὶ εἰς ἀνδρείαν, ὥστε ὅπου ταῦτα βλέποντας πρὸς τὸν νέον δι Φιλόγονος βασιλεὺς ὅχι μόνον τὸν ἐτίμησεν, ἀλλὰ καὶ στρατηγὸν τὸν ἐχρατέστησεν εἰς ὅλα τὰ φουσάτα*. ‘Ο ἔρως ὅμως τῆς Ἐρωφίλης ἔσυρε τὸν Πλανάρετον νὰ τὴν ἀγαπήσῃ τόσον διὰ τὰ περισσά της κάλλη, ὡστε κρυφίως ἀπὸ τὸν πατέρα της νὰ ἐνεργήσῃ τὰ τοῦ γάμου. Τοῦτο ἐγνή αἰτίᾳ μεγάλου κακοῦ, ἐπειδὴ κάνοντας ὁ βασιλεὺς νὰ ἀποκεφαλίσουν τὸν Πλανάρετον, ὅχι μόνον τὴν κεφαλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὰ χέρια του βάνοντας εἰς ἔνα βατσέλι* τὰ ἔδωκε τῆς θυγατρός του διὰ κανίσκι*, τὸ ὅποῖον θεωροῦσα μὲ μεγάλον τρόμον ἡ Ἐρωφίλη καὶ κρουνηδὸν καταφιλοῦσα ἐλπιοφύχησεν ἀπὸ τὸν καημόνιον της καὶ τῶν αὐτὸν καιρὸν ἐσφάγη μὲ τὸ ίδιον τῆς χέρι. Τοῦτο τὸ ἐλεεινὸν θέαμα ἐπροξένησεν εἰς δόλον τὸ παλάτι ἀπαραμύθητον τὴν θλῖψιν καὶ ἀκράτητα τὰ δάκρυα· ὅθεν γυρίζοντας ὁ βασιλεὺς νὰ ίδῃ τὸ ἀποβηθόμενον, δι χορδὸς τῶν κορασίδων πρὸς ἐκδίκησιν τὸν ἀδικοσκοτωμένων τὸν ἥρπασεν ἀπὸ τὰ ποδάρια καὶ ρίγνοντάς τον εἰς τὴν γῆν τὸν ἔθνατωσαν καταπατώντας. ‘Ετοι ἔμεινεν ἔρημον τὸ βασιλεῖόν του ἐν τῷ ἀμα ἀνελπίστως. Μετὰ ταῦτα φαίνεται ὡς σκιά ἡ ψυχὴ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως καὶ δίδει σημάδι εὐχαριστήσεως διὰ ταύτην τὴν δικαιοτάτην ἐκδίκησιν.

Πρᾶξις Γ' — Σκηνὴ Δ'

ΣΚΙΑ τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ βασιλιά μιλεῖ

‘Απού τὸν “Αδην τὸ σκληρὸ καὶ τὸ σκοτεινιασμένο,
μὲ θέλημα τοῦ Πλούτωνα τούτη τὴν ὥρα βγαίνω

στὸ φῶς τοῦ μέρας τὸ λαμπτρό, καὶ τοῦ καθάριου κόσμου
τὰ κάλλη ἀκόμη δὲν μπορεῖ καλὰ νὰ δῆ τὸ φῶς μου,
γιατί τ' ἀμμάτια, πού 'σανε στὸ σκότος μαθημένα,
στὴ λάμψη τώρα στέκουσι τοῦ ἥλιου θαμπωμένα·
μὰ τοῦτ' ἀνέν* καὶ δὲν μποροῦ νὰ δοῦσι τὴν ἡμέρα,
τοῦ γῆς τὴ μυρωδιὰ γρικῶν καὶ τὸν γλυκὺν ἀέρα.

*Ω κόσμε καλορίζικε, τόπε χαριτωμένε,
τῷ ζωντανῷ παράδεισος, δίκια ἀναζήτημένε
ἀπ' ὅσους κι ἂ σ' ἔχασαμε κι ὁγιάντα* δὲν μποροῦμε
κι εἰς πᾶσα χρόνο μιὰ φορὰ πάλι νὰ σὲ θωροῦμε!
Μ' ἀνέν καὶ δὲν κομπώνομαι*, τὰ μάτια μου ἀρχινοῦστ
τοῦ ἥλιου τοῦ λαμπρότατου τὴ λάψη νὰ θωροῦσι·
βουνὰ καὶ κάμπους συντηρῶ, καθάρια βλέπω τώρα
τὴ Μέμφη τὴν ἐξακουστὴ καὶ μπορεμένη χώρα. . .
σκαμνὶ τοῦ δόλιου μου κυροῦ, κλερονομιὰ δικῆ μου,
καὶ μόνη αἵτιὰ τοῦ σκοτωμοῦ πού 'λαβε τὸ κορμί μου!
*Σ τοῦτο τὸ σπίτι τὸ ψηλό, 'σ τοῦτο τὸ τιμημένο
παλάτιν ἐγεννήθηκα, 'σ τοῦτό μαι ἀναθρευμένο
μικρὸ παιδί σ' ἀνάπταψες κι εἰς ἐτιμές μεγάλες
κι εἰς πλήσιες καλοριζικίες πάντα περίσσιες ἀλλες.
*Σ τούτη τὴν γῆν ἐπάτησα 'σ τοῦτες ἐμπαινοβγῆκα
τοὶ πόρτες, 'σ τοῦτα τὰ θρονιὰ τ' αὔτιὰ μ' ἀφουκρασθῆκα
πολλῶ λογιῶ παινέματα, σὰν εἰν' συνηθισμένοι
νά 'ν' ἐκ τὸν κόσμο οἱ βασιλοὶ πάντα τως τιμημένοι. . .
*Ω ψευτικότατες θωριές, κι ἀσύνστατή μου μοίρα,
'σ τοῦτον τὸν τόπον ἀκομὴ τὸ θάνατό μου ἐπῆρα
κι ἐγὼ καὶ τὰ παιδάκια μου, κι ὅχι ποτὲ ἀπ' ὀχτρό μου,
μ' ἀπού τὸν ἀπονώτατο τὸν ἴδιον ἀδερφό μου,
τοῦτον ποὺ στέκει ἀνέγνοιαστα καὶ βασιλεύγει τώρα
τούτη τὴν ἀξαζόμενη καὶ μπορεμένη χώρα.

.....

Ω τῶν ἀνθρώπων λογισμοὶ καὶ θάρρη κομπωμένα,
καὶ γιάντα* ξόμπλι* σήμερο δὲ παίρνετ' ἀπὸ μένα;
Νὰ μεγαλώσω ἐλόγιασσα καὶ νὰ πληθύνω πλοῦτος,
μὰ λίγος ἦτονε γιὰ μὲ ὄλος ὁ κόσμος τοῦτος!

Μὰ κεῖν' ἀποὺ δὲν ἔφτανε ὅλη τοῦ κόσμου ἡ χτίσι
 ξάφνου σὲ λίγ' ὁ θάνατος τόπο πέθελε σφαλίσει!
 Γιατὶ ἀδερφὸς μ' ἀνέγνωρος σὲ τοῦτο μιὰν ἡμέρα
 τὸ σπίτι μ' ἐθανάτωσε μὲ τὴ δική του χέρα,
 δίχως καμιᾶς λογῆς αἰτία, μόνο γιὰ νὰ μοῦ πάρη
 τὴ βασιλειὰ ποὺ μόδωκε μόνο τοῦ Ζεῦ ἡ χάρη·
 καὶ δυὸ μικράκια μου παιδιὰ πολλὰ μ' ἀγαπημένα
 στὸν "Αδη τότες τὸ ζιμιὸ*" ἔπεψε μετὰ μένα·
 καὶ κεῖν' ἀπ' ἔχω πλιότερο καὶ πλιὰ παρὰ μαχαίρι
 μόδωκε πόνο στὴν καρδιά, παντοτινό του ταΐρι
 ἔκαμε τὴ γυναίκα μου· ὡς θεέ, καὶ πῶς ἐμπόρεις
 τόσες μεγάλες ἀπονιές κάτω στὴ γῆ κι ἐθώρεις! . . .
 Καὶ μετὰ κείνην ἔκαμε μιὰ θυγατέρα μόνο
 γιὰ νὰ γρικήσῃ σήμερο πρίκα* πολλὴ καὶ πόνο,
 καθὼς ὄριζου οἱ οὐρανοὶ καὶ θέλ' ἡ δικιοσύνη
 τοῦ Ζεῦ, ὅπ' ἀνεγδίκιωτα κρίματα δὲν ἀφήνει,
 μ' ἀνὲν κι ἀργῆ καμιὰ φορὰ τὴν παιδιμὴ* νὰ δῶσῃ,
 γιὰ νὰ χῃ ὁ φταίστης τίθοτας καιρὸς νὰ μεταγνώσῃ,
 πάλι θυμᾶται κι ἔρχεται μὲ δύναμη μεγάλη
 τὴν ὥρα ποὺ λιγότερα τὴν καρτεροῦσιν ἄλλοι·
 γιὰ τοῦτο τοῦ Φιλόγονου τὴν ἀτυχιὰ τὴν τόση
 μὲ θάνατο πρικότατο σήμερο θὰ τελειώσῃ!

.....

Τοῦτ' ἀποφάσισεν ὁ Ζεὺς σ' αὐτοὺς νὰ κάμη ὅμαδι,
 καὶ τοῦτο ἐγρικήθηκε σ' ὅλους ζιμιὸ* στὸν "Αδη,
 καὶ τόση μόδωκε χαρὰ κι ἔτσι πολλ' ἀρεσέ μου,
 ποὺ τ' 'Αδ' ἡ παιδιμὴ γιαμιὰ μόλειψε φαίνεται μου.
 Κι ὁ Πλούτωνας πῶς χαίρομαι δίκια γνωρίζοντάς το,
 'ς τοῦτον τὸν κόσμο ν' ἀνεβῶ μ' ὄρισε ἀποὺ τὸν κάτω,
 γιὰ νὰ μποροῦσι σήμερο τ' ἀμμάτια του νὰ δοῦσι
 τὸ σκοτωμόν του τὸν πρικύ, πλιότερα νὰ χαροῦσι.
 "Ἐν τον*" ἐδῶ ποὺ πρόβαλε. . . νὰ τόνε δῶ φοβοῦμαι,
 καὶ τὴν πληγὴ ποὺ μόκαμε στὸ στήθος μου ντηροῦμαι*
 μὴ ξανανοίξῃ νὰ γενῆ κι ἐδὰ σὰν τότες βρύση,
 καὶ τούτους ὅλους αἴματα τοὶ τόπους νὰ γεμίση.

Σ κ η ν ḥ E'

Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ

Απ' δσες χάρες ούρανός, γή ή μπορεμένη φύση
 γιὰ στόλισιν ἐβάλθηκε τ' ἀνθρώπου νὰ χαρίσῃ,
 πλι' ἄξια καὶ πλιὰ καλύτερη δὲν τόδωκε σὰν κείνη
 τς ἀδυνατῆς* ἀποκοτίδ*, κρίνω σ' ἀληθοσύνη.
 γιατὶ δὲν εἶναι μηδεμιὰ σὰν τούτη νὰ ψηλώνη
 τς ἀνθρώπους γληγορύτερα καὶ νὰ τοὶ μεγαλώνη.
 τούτ' ἡκοψε καὶ μάζωξε τὰ δέντρη κι ἔκαμέν τα
 καράβια κι εἰς τοῦ θάλασσας τοὶ στράτες ἐβαλέν τα.
 τούτη τοὶ ποταμούς περνᾶ καὶ τὰ βουν' ἀνεβαίνει,
 τούτη μὲ πλήσια δύναμη 'σ τοὶ ξένους κόσμους μπαίνει.
 τούτη τὰ κάστρη πολεμᾶ, τούτη νικᾶ, καὶ τούτη
 μόνια τση δίδει τοὶ τιμές καὶ τὰ μεγάλα πλούτη,
 τούτη τὸ φόβο δὲν ψηφᾶ, τὸν "Αδη δὲ φοβᾶται,
 κι ὅποιος τὴν ἔχει, ζωντανὸς μόνο στὴ γῆ λογᾶται.
 Τούτη κι ἐμένα βασιλιό μ' ἄξιωσε, τούτη μόνο
 μ' ἔκαμε κι εἰς τὴν κεφαλὴ στέμμα χρυσὸ σηκώνω
 καὶ μὲ μεγάλη μου τιμὴ τὴν Αἴγυπτον ὁρίζω,
 κι ἵσια μου καλορίζικο κανένα δὲ γνωρίζω.
 νίκες καὶ πλούτη καὶ τιμές πᾶσ' ὥρα μοῦ πληθαίνου,
 χαρὲς πολλὲς στὸ σπίτι μου κι εἰς τὴν καρδιά μου μπαίνου.
 Μιὰ μόνο μοῦ βασάνιζε ἔγνοια τὸ λογισμό μου,
 τοῦ θυγατέρας μου ἡ παντρειά. . . τώρα τὸ ριζικό μου
 τήνε τελειώνει, σὰ θωρᾶ, καὶ τούτη πλι' ἀπὸ κεῖνο
 παρ' ἀπού λόγιαζα καλλιά: γιὰ τοῦτο δίκια κρίνω
 πώς οὐδεμιὰ καλομοιριὰ μὲ τὴ δικῇ μου μοιάζει,
 μηδὲ τοῦ μπόρεσής μου πλιὸ μπόρεση δὲν ταιριάζει.
 Μὰ πάγω 'σ τς Ἐρωφίλης μου, τ' ἀμμάτια καὶ τὸ φῶς μου,
 γι' αὐτὴ τὴν ἄξια τση παντρειὰ νὰ ξαναπῶ ἀπατός μου*.

Σ Κ Ι Α

Ζεῦ, ἀποὺ στέκεις 'σ τς ούρανούς, κι ἐδῶ στὸν κόσμο κάτω
 τς ἀθρώπους ὅλους συντηρᾶς, τὰ λόγια ποὺ καυχᾶτο

καλά περίσσια γρίκησε καὶ κάμε δικιοσύνη
γρήγορα. . . μὲ τὴν ἄργητα χειρότερος ἐγίνη!
Καὶ πρίκες ἀπὸ δὰ κι ὁμπρὸς τοῦ δῶσε τοῦ θανάτου,
κι ἀς εἰν' αὐτές οἱ προξενίες ἡ ὑστερη χαρά του.
Κι ἐσύ ἐκ τὸν "Αδη, Πλούτωνα, πέψε φωτιὰ μεγάλη,
σὰ μ' ἔταξες, κι ὅς ἀψουσι σὲ μὶα μερὰ κι εἰς ἄλλη
μάνιτες, πρίκες, βάσανα, κλάιματα καὶ θανάτοι,
κι ἔρημ' ἄς γένη σήμερον ἐτοῦτο τὸ παλάτι!

.....

ΧΟΡΟΣ

Τοῦ πλούτου ἀχορταγιά, τοῇ δόξας πείνα,
τοῦ χρυσαφιοῦ ἀκριβεὶα καταραμένη,
πόσα γιὰ σᾶς κορμιὰ νεκρὰ πομεῖνα,
πόσ' ἄδικοι πολέμοι σηκωμένοι,
πόσες συχνές μολιές* συναφορμά σας
γρικοῦνται ὀλημερνὶς στὴν οἰκουμένη!
Στὸν "Αδην ἀς βουλήσῃ τ' ὄνομά σας,
κι ὅξω στὴ γῆ μὴν ἔβγη νὰ παιδέψῃ
νοῦ πλιὸν ἀνθρωπινὸν ἡ ἀτυχιά σας·
γιατὶ ἀποκεῖ, ὡς θωρῶ, σᾶς εἶχε πέψει
κιανεῖς στὸν κόσμον δαίμονας νὰ 'ρθῆτε,
τς ἀνθρώπους μετὰ σᾶς νὰ φαρμακέψη.

Τὴ λύπηση μιστεῖτε, καὶ κρατεῖτε,
μακρὰ τὴ δικιοσύνη ξορισμένη*,
κι οὐδὲ πρεπὸ μήδ' ὁμορφο θωρεῖτε.

Γιὰ σᾶς οἱ ούρανοι 'ναι σφαλισμένοι,
κι ἔδῶ στὸν κόσμο κάτω δὲν μποροῦσι
νὰ στέκουν οἱ ἀθρῶποι ἀναπταζμένοι.
Μὲ τς ἀδερφοὺς τ' ἀδέρφια πολεμοῦσι
κι οἱ φίλοι τοὶ φιλιές τως ἀπαρνιοῦνται,
καὶ τὰ παιδιὰ τὸν κύρην τως μισοῦσι.

.....

Πρόσξις Δ'—Συγηνὴ Ζ'

ΧΟΡΟΣ

Ακτίνα τ' ούρανοῦ χαριτωμένη,
 ἀποὺ μὲ τὴ φωτιά σου τὴ μεγάλη
 σ' ὅλη χαρίζεις φῶς τὴν Οἰκουμένη,
 τὸν οὐρανὸν στολίζει τὸ μιὰ κι εἰς ἄλλη
 μερὰ κι ὅλη τὴ γῆ ἡ πορπατηξιά σου,
 δίχως ποτὲ τὴ στράταν τση νὰ σφάλη.
 Κι ὅντα μᾶς ἐμακραίνης τὴ θωριά σου,
 μὲ χιόνια καὶ βροχές τὴ γῆ ποτίζεις,
 γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ζιοῦν τὰ πλάσματά σου.
 Καὶ πάλι σὰ σιμώσης κι ἀρχινήσης
 τὰ χιόνια νὰ σκορπᾶς καὶ νὰ ζεσταίνῃς
 τὸν κόσμο, ὅλη τὴ γῆ μ' ἀθούς* γεμίζεις,
 τὰ φύτρ' ἀναγαλλιᾶς, καρπούς πληθαίνεις,
 μεστώνεις πωρικά, γεννᾶς λιθάρια
 πολλῶ λογιῶ, κι εἰς δόξα πάντα μένεις.
 Διαμάντια καὶ ρουμπιά, μαργαριτάρια
 κι ὄλες τοὶ πέτρες της ἄλλες μοναχός σου
 πῶς κάνεις, ὅλοι βλέπομε καθάρια.
 Τὰ δὲ θωρεῖ στὴ γῆ ποτὲ τὸ φῶς σου,
 μὰ βρίσκουνται στὰ βάθη φυλαμένα,
 κι ὅσα κι ἄν εἰν' ὀμπρὸς τῶν ἀμματιῶ σου,
 γῆ ἔσυ τὰ κάνεις ὅλα, γῆ ἀπὸ σένα
 θρέφουνται, καὶ κρατιοῦνται, καὶ πληθαίνουν,
 καὶ νὰ χαθῇ ποτὲ μπορεῖ κιανένα;

Ἐκδόσις Σ. ΞΑΝΘΟΥΓΔΙΔΟΥ

2. Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ

16/10/76

(Λ πόσπασμα)

*Η «Θυσία του 'Αβραάμ» είναι δραματοποίηση του γνωστοῦ ἐπειδούς της Π. Διαθήκης. Στὴν ἀρχὴ του ἔργου ὁ 'Αγγελος ἔγνω τὸν 'Αβραάμ καὶ τοῦ φέρνει τὸ μήνυμα του Θεοῦ νὰ θυσιάσῃ τὸ ἕδι του

έφος:
 μεγαλοφρενες-
 γωρο-γιώ
 δηγό.

Αριθμός δε' αὐτοῖς - Έπιγραφή.

39

Χάρρα- Ήφα. Βιζενζέζος κοενάρες
τὸ παιδί, τὸν Ἰσαάκ. 'Ο 'Αβραάμ, γεμάτος ἀγωνία καὶ ὑστερή ἀπὸ πάλη ἐσωτερική, ἀποφασίζει στὸ τέλος πῶς δὲν μπορεῖ νὰ παραβῇ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ γονατισμένος προσέρχεται. 'Αλλὰ ἡ Σάρρα ἔνπνα, ἀνησυχεῖ, καὶ ζητᾷ νὰ μάθῃ τὶ συμβαίνει· ὅταν δὲ 'Αβραάμ ἀναγκάζεται νὰ τῆς τὸ πῆ, ἐκείνη λιποθυμᾷ. Τὸν 'Αβραάμ, πού κλονίζεται καὶ πάλι, ἔρχεται νὰ ἐνισχύσῃ στὴν ἀρχική του ἀπόφαση δὲ "Ἄγγελος. 'Ο 'Αβραάμ δίνει διαταγὴ στοὺς δούλους νὰ ξεκινήσουν γιὰ τὴ θυσία. 'Η Σάρρα στὸ μεταξὺ συνέρχεται καὶ θρηνεῖ τὸ παιδί της που θὰ χάσῃ.

Άνο νοῦ προέρχεται
ἢ οὐκινή δι τούτην
ΣΑΡΡΑ

Χαρακτηρ. εστ
Ἄβραάμ καὶ εστ Χαρρά

Εννιὰ μῆνες σ' ἐβάσταξα, τέκνο μου κανακάρη* ταῦθιμένο
ς τοῦτο τὸ κακορίζικο καὶ σκοτεινὸ κουφάρι· Η Σάρρα θρηνεῖ
τρεῖς χρόνους, γιέ μου, σοῦ δίδα τὸ γάλα τῷ βυζῷ μου
κι ἐσύ 'σουνε τὰ μάτια μου κι ἐσύ 'σουνε τὸ φῶς μου.

Ἐθώρουν κι ἐμεγάλωνες ὡςὰ δεντροῦ κλωνάρι
κι ἐπλήθαινες στὴν ἀρετή, στὴ γνώμη καὶ στὴ χάρη·
καὶ τώρα, πέ μου, ποιά χαρὰ βούλεσαι νὰ μοῦ δώσης;
ώσαν βροντή, σὰν ἀστραπὴ θὲ νὰ χαθῆς, νὰ λιώσης!

Κι ἐγὼ πῶς εἶναι μπορετὸ δίχως σου πλιὸ νὰ ζήσω;
ποιο ὑάρρος ἔχω, ποιά δροσιά, στὰ γέρα μου τὰ πίσω;
Πόση χαρὰ τ' ἀντρόγυνον ἐπίτραμεν ἀντάμι,
ὅντα μᾶς εἶπεν ὁ Θεὸς τὸ πῶς σὲ θέλω κάμει!

Κατημένο σπίτι τ' 'Αβραάμ, πόσες χαρές ἔξωθης* ἀξιώνυμες
παιδάκι μ', ὄντας ἐπεσες στὴ γῆ κι ἐφανερώθης!

Πῶς ἐγυρίσαν οἱ χαρές σὲ θλίψεις 'σ μιὰν ἡμέρα,
πῶς ἐσκορπίσαν τὰ καλὰ σὰ νέφη στὸν ἀέρα!

αἰσθήσασα
συμπαθείας
Τέλος ή Σάρρα πειθεται ν' ἀποσυρθῇ καὶ λέγει:

Πάγω 'σ τόπον ἀπόκρυφο νὰ σηκωθῇ ἐκ τὸ στρῶμα,
μιὰν ώρα θὲ νὰ τὸ κρατῶ, νὰ τὸ φιλῶ στὸ στόμα.

Ποὺλ ὥραια εἶναι ή σκηνὴ ὅπου δὲ 'Αβραάμ ἔνπνα τὸν κοιμισμένον Ἰσαάκ, λέγοντάς του πῶς θὰ πᾶνε νὰ κάμουν θυσία σ' ἔνα περιβόλι μακριά.

Ι Σ Α Α Κ

*Tò gímnata eis
d' badai.*

Τίς εἰν' ἐπά; τίς μοῦ μιλεῖ; τίς μὲ κουνεῖ; ἂς μ' ἀφήση·
νυστάζω καὶ ζαλίζομαι, κι ἥρθε νὰ μὲ ξυπνήση.

ΑΒΡΑΑΜ

Ξύπνησε, κανακάρη* μου, κι ἐγώ 'μαι όποιο σὲ κράζω·
δουλειὰ σὲ θέλω βιαστική, γιὰ κεῖνο σὲ σπουδάζω.

Ι Σ Α Α Κ

Μὴ μὲ ξυπνήσης καὶ ἄσι με, ὑπνο γλυκὺν κοιμοῦμαι,
νύκτα 'ν' πολλή, κι ἂς θέσωμε, καλέ, ν' ἀναπαγοῦμε.

Μὴ μὲ ξυπνᾶς, νὰ μὲ χαρῆς, νὰ ζήσης, ἀφεντάκη*, *μηχανής αλεπούδης*
μὴ μὲ πειράζης, ἄφης με νὰ κοιμηθῶ δαμάκι*. *γίγαντα.*

ΑΒΡΑΑΜ

Θωρᾶς καὶ πλιὰ παρὰ ποτὲ ό ύπνος τὸ ζαλίζει·
τάχα γροικᾶ τὸ τέλος του, γιαῦτος παραμανίζει*; *δημητρίων*
Ξύπνησε, τὸ παιδάκι μου, νὰ πᾶμ' εἰς περιβόλι,
θυσία θὲ νὰ κάμωμε σήμερο πιού 'ναι σκόλη.

Ι Σ Α Α Κ

"Ωφου, ἀφεντάκη μου γλυκύ, κι ἄσ μέ 'θελες ἀφήσει
καὶ μὲ τὴν ὥρα τοῦ σκολειοῦ ἐγώ 'θελα ξυπνήσει.

ΑΒΡΑΑΜ

Σάρρα, ἄμ κάμε προσευκή, δέηση στὸ Θεό μας
καὶ κάμε πέτρα τὴν καρδιὰ στὸν ἀπομισεμό* μας· *γελγυ*
κι ἀνίμενέ μας νά 'ρθωμε, κι ἀν τύχη νὰ γυρίσω
όμαδι μὲ τὸν Ἰσαάκ, νὰ σὲ παρηγορήσω.

Σ Α Ρ Ρ Α

Μὲ τῆς καρδιᾶς τ' ἀπόκτυπο θέλω σᾶς ἀνιμένει*,
τερψίνει.

μ' ὅ, τι ἔγδοχή* στὰ σίδερα ἔχουν οἱ φλακιασμένοι,
 δόπ' ἀνιμένουν τοῦ φλακῆς τὴν πόρτα νὰ κτυπήσῃ,
 νὰ ἔμπη μέσα ὁ δήμιος, νὰ τοὺς πισταγκωνίσῃ,
 νὰ τῶ^{ντος}* δώσῃ θάνατον ἄγριον, ματωμένο,
 μὲ τέτοιους ἀντεροσπασμούς* σήμερον ἀνιμένω *(επανεμβατεία της επιλέξεως)*
 μὲ τέτοιον ἀποκτυπημόν, ὅντα μοῦ κατακροῦσι*,
 θέλ' ἀνιμένει τὸ πικρὸ μαντάτο νὰ μοῦ ποῦσι. *μερίνω, θέλω, μετανάστης*

HABRAAM

"Ελα νὰ πᾶμε, τέκνο μου, μὴ στέκωμε, νὰ ζήστης,
 νὰ ξεφαντώστης σήμερο καὶ νὰ καλοκαρδίστης.

I S A A K

'Ο λογισμός μου δὲν μπορεῖ κι ὁ νοῦς νὰ τὸ γρικήσῃ,
 γιὰ ποιά ἀφορμὴν ἡ μάνα μου δὲν ἥρθε νὰ μὲ ντύσῃ.
 'Εσύ ποτὲ δὲ μ' ἔντυσες, βαριέσαι τὰ κοπέλια,
 ἂμ ἔντυνέ με ἡ μάνα μου μὲ χάχαρα καὶ γέλια.
 Καὶ τώρα ποιά 'ν' ἡ ἀφορμὴ κι μάνα μου μ' ἀφῆκε,
 κι εἶδα την μὲ βαριὰ καρδιὰ στὴν κάμαρα κι ἐμπῆκε ;

Ι S A A K

Μᾶς ὀρδινιάζει* τὸ φαητὸ ποὺ θὲ νὰ μᾶς ἐδώσῃ,
 νὰ πάρωμε στὴ στράτα μας ψωμί, κρασὶ καὶ βρώση.

I S A A K

Καὶ πέ μου το, πατέρα μου, ποῦ μελετᾶς νὰ πᾶμε ;
 στὸ σπίτι δὲ γυρίζομε ἀπονωρίς νὰ φᾶμε ;

A B R A A M

Θυσίαν θὲ νὰ κάμωμε, κι εἴναι μακρὰ δαμάκι
 εἰς ἓνα τόπον ὅμορφο, εἰσὲ ψηλὸ βουνάκι:
 γιὰ κεῖνο εἰν' ἡ μάνα σου σὰν κακοκαρδισμένη,
 γιατ' εἴπα της ξωμένομε*, καὶ μὴ μᾶς ἀνιμένη. *μετανάστης*

Ι Σ Α Α Κ

Πήγαιν' όμηρός, πατέρα μου, κι ἐγώ ἀκλουθῶ σου ὅπίσω,
μὰ θὲ νὰ δῶ τὴ μάνα μου, πρὶ παρὰ νὰ κινήσω.

X Σ ΑΡΡΑ

Παιδί μου, κανακάρη μου, θάρρος κι ἀπαντοχή μου,
πάρηγοριά καὶ ζήση μου, ἄγωμε* στὴν εὔκή μου.

*Ἀποχαιρευσθέως
τῆς θάρρου
καὶ τοῦ
τοσαῦ*

Ι Σ Α Α Κ

Μάνα, τὰ τόσα σου φίλια σ' ἔγνοια πολλὴ μὲ βάνου,
τὰ μάτια σου ποὺ τρέχουσι καὶ δυὸ ποτάμια κάνου.
Ποιά πίκρα σ' εὗρε ξαφνική καὶ κλαῖς καὶ δὲν ἀρνεύγεις*
κι ἀπὸ τὰ νύχια ὡς τὴν κορφὴ ὅλον μὲ πασπατεύγεις ;

Σ ΑΡΡΑ

Δὲν ἔχω, γιέ μου, τίβοτις, μὴ γνοιάζεσαι, νὰ ζήσης,
καλόκαρδος εἰς τὸ βουνὶ ἄμε νὰ προσκυνήσης.

Ι Σ Α Α Κ

Μάνα μου στὴν ξεφάντωση πὰ νὰ σοῦ φέρω μῆλα
καὶ κλωναράκια τῶ δεντρῶ μὲ μυρισμένα φύλλα·
ἄ λάχη καὶ ἄλλο τίποτας ὅμορφο, σοῦ τὸ φέρνω,
κι ἄ μὲ γυρέψη ὁ δάσκαλος, πέ του ταχιά* γιαγέρνω*.

Σ ΑΡΡΑ

Τοῦτα τ' ἀπίδια μοῦ 'χασιν ἀπὸ τὰ ψὲς δοσμένα
καὶ ξαργιτοῦ* τὰ φύλαγα, παιδάκι μου, γιὰ σένα·
καὶ βάλε τα στὸ στῆθος σου καὶ φάτα ὄντε διψάσης·
ώσαν τὸ μέλ' εἶναι γλυκιά, πιάσ' νὰ τὰ δοκιμάσης.

Ι Σ Α Α Κ

Μάνα μου, γιατί λουκτουκιᾶς* καὶ κλαῖς καὶ δὲν ἀρνεύγεις

*θρηνῶ,
επαρθόντα.*

είντα κακὸ μοῦ μελετᾶς κι εἴντα μοῦ προφητεύγεις;

Παράξενο μοῦ φαίνεται, σ' ἔγνοια μεγάλη μπαίνω:

τάχ' ἀνεβαίνω τὸ βουνό, μὰ κάτω δὲ γιαγέρνω*.

εσινέρε φω

'Αρχίζουν νὰ πορεύωνται πρὸς τὸν τόπο τῆς θυσίας. 'Ο Ἰσαὰκ εἶναι ἀνύποψίστος: οἱ πιστοὶ δοῦλοι τοῦ κάκου προσπαθοῦν ν' ἀλλάξουν τὴ γνώμη τοῦ Ἀβραάμ. Φτάνουν τέλος στὸ βουνό καὶ ἐτοιμάζουν τὴ θυσίαν. 'Ο Ἰσαὰκ μαθίνει πιὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν πατέρα του τὴν τραγικὴν ἀλήθειαν καὶ ξεσπάει σὲ θρῆνο: στὸ τέλος προσεύχεται στὸ Θεό μὲ τ' ἀκόλουθα λόγια:

*Η ἀνείδρασις ταῦ γέσαμε
εἰς ταύταν τοὺς παῖδας τῶν*

Καὶ ποῦ μὲ κράζεις, κύρη μου, νὰ ῥθω νὰ γονατίσω,
's ποιό γάμο, 's ποιά ξεφάντωση καὶ θές νὰ προθυμήσω;

(Γονατίζει καὶ προσεύχεται)

'Αόρατε, λυπήσου με, "Αναρχε, πόνεσέ με,
καὶ πολυέλεε Θεέ, Σὺ παρηγόρησέ με:
σπλαχνίσου τοὺς γονέους μου τώρα στὰ γερατεία τως,
δῶσ' μου ζωὴν νὰ τοὺς βοηθῶ, νὰ μ' ἔχουν συντροφιά τως.

Μ' ἀν ἔν* καὶ σὰν ἀμαρτωλοὶ δὲν μᾶσε πρέπει χάρη,
πέψε τοῦ φύσης θάνατο σήμερο νὰ μὲ πάρη,
νὰ μοῦ σφαλίσ' ὁ κύρης μου τὰ μάτια καὶ τὸ στόμα,
νὰ κάμη λάκκον τοῦ κορμιοῦ, νὰ τὸ σκεπάσῃ χῶμα:
νὰ μὴ γρικήσω τὸ σπαθί νὰ κόψῃ τὸ λαιμό μου,
μὴ δῶ τρομάρα φοβερή κι ἄγρια στὸ θάνατό μου.'

Γονή, ἀπείτις* μεταθεμός* δὲν εἰν' κι ἐλεημοσύνη,

ἀπείτις* ἔτσι τ' ὅρισεν Ἐκεῖνος ὃπού κρίνει, *Περαμυτήσεις εσοῦ*
μιὰ χάρη μόνο σοῦ ζητῶ στὸν ἀπομισεμό μου, *γέσαμε γιὰ τὸν τόπον*
νὰ μὴ θελήστης ἀπονα νὰ κόψης τὸ λαιμό μου:
μὰ σφάξε με κανακιστά, συργουλιστά^{την πόνωνται} κι ἀγάλια,
γιὰ νὰ θωρῆς τὰ δάκρυά μου, ν' ἀκοῦς τὰ παρακάλια.

νὰ σὲ θωρᾶ, νὰ μὲ θωρῆς, νὰ δῶ ἀνὲ λακταρίζης

καὶ τὸ φτωχὸ τὸν Ἰσαὰκ γιὰ τέκνο ἢ γνωρίζης.

Καὶ σὰν ταράξω νὰ μὲ δῆς σὰν πρόβατον ὁμπρός σου,

ἀπάλυνε τὴν ὅρεξη καὶ πάψε τὸ θυμό σου:

καὶ μὴ θελήστης ἀπονα κι ἄλλο κακὸ νὰ πάθω,

ελλην

μηδὲ μὲ βάλης στὴ φωτιά, μηδὲ μὲ κάμης ἄθο*.
 Όσάν μὲ σφάξης, μὴν καγῶ, μὴν κάμης τέτοια κρίση,
 μὴν τὸ γρικήσῃ ἡ μάνα μου καὶ κακοθανατήσῃ.

Τὸ σφάμα καὶ τὸ σκοτωμὸ βαστάξει τόνε θέλει,
 μὰ τῆς φωτιᾶς ἡ μάχαιρα νεκρώνει της τὰ μέλη. //

Μάνα μου, καὶ νὰ πρόβατινες νὰ μ' εύρισκες δεμένο,
 καὶ νὰ σοῦ σύρω τὴ φωνὴ καὶ νὰ σοῦ πῶ « ἀποθαίνω ». //

Συμπάθιο νὰ σοῦ ζήτουνα, νὰ σ' ἀποχαιρετήσω,
 νὰ σὲ σφικταναγκαλιασθῶ, νὰ σὲ γλυκοφιλήσω.

Μάνα μου, πλιὸ δὲν ἔρχεσαι στὸ στρῶμα νὰ μὲ ντύσης,
 νὰ μὲ ξυπνήστης σπλαχνικὰ καὶ νὰ μὲ κανακίσης.

Μισεύγω σου καὶ χάνεις με, σὰ χιόνι ὄντας λύση
 καὶ σὰν ὄντας κρατῆς κερὶ καὶ ἄνεμος τὸ σβήσῃ.

Ἐκεῖνος ὅπουν τ' ὅρισε νά 'ναι παρηγοριά σου,
 καὶ πέτρα τῆς ἀπομονῆς νὰ κάμη τὴν καρδιά σου. //

Γονή μου, ἀν καμιὰ φορὰ σοῦ 'φταιξα σάν κοπέλι,
 συμπάθησε τοῦ 'Ισαάκ καὶ νὰ μισέψῃ θέλει.

καὶ φίλησέ με σπλαχνικά, καὶ δῶσ' μου τὴν εὐκή σου,
 καὶ τάξει πώς καμιὰ φορὰ ἥμουν κι ἐγὼ παιδί σου.

Πῶς νὰ τὸ κάμ' ἡ χέρα σου νὰ κόψῃ τὸ λατιμό μου
 καὶ πῶς νὰ τόνε δυνηθῆς τὸν ἀποχωρισμό μου ;

Τὴ χάρη ὅπουν σοῦ ζήτησα, σήμερο κάμε μού τη,
 ἐπάκουουσε τοῦ 'Ισαάκ σκιάς τὴ βολᾶν* ἐτούτη.

'Ανάδια μου νὰ σὲ θωρᾶ, ἔβγαλε τὸ μαχαίρι
 καὶ σίμωσέ μου το κοντά, νὰ σὲ φιλῶ στὸ χέρι.

Κύρη, μὴ σφίγγης τὸ σκοινί, ἃς τὸ ἀχαμνὸ δαμάκι*
 κοὶ μὴ μὲ βιάζης κι ἀσι με ν' ἀκροσταθῶ λιγάκι.

'Εκείν' ἡ χέρα ὅπου πολλὰ μ' εἶχε κανακεμένο,
 τὰ μοῦ τὰ κάμνει σήμερο δὲ μ' εἶχε μαθημένο.

Γιὰ νὰ θυμᾶσ' ὅ,τι σοῦ πῶ, γλυκύ φιλὶ σοῦ δίδω,
 σήμερο τὴ μητέρα μου ἐσὲ τὴν παραδίδω.

Μίλειε τοη, παρηγόρα την κι ἃς εἴστε πάντ' ὄμαδι
 καὶ πέ τοη πώς δλόχαρος πάγω νὰ βρῶ τὸν "Αδη".

"Ο, τι δικό μου βρίσκεται στὰ μέσα τοῦ σπιτιοῦ μας,
 δῶστε τα τοῦ 'Ελισεέκ, τοῦ γειτονόπουλού μας·
 τὰ ροῦχα μου καὶ τὰ χαρτιά, ἄγραφα καὶ γραμμένα,

ωασελάνη
καὶ τὸ σετέέτι* τὸ μικρό ποὺ τάχω φυλαμένα·
γιατ' είναι σύνομίληκος καὶ σύνανάθροφός μου,
φίλον καλὸν καὶ σπλαχνικὸ τὸν ηῦρα στὸ σκολειό μου.

Καὶ κάμε νὰ τὸ δυνηθῆς, κάμε νὰ τὸ βαστάξης,
εἰς τὸ ποδάρι τοῦ παιδιοῦ τὸν Ἐλισεὲκ νὰ τάξης.
"Αλλο δὲν ἔχω νὰ σοῦ πῶ καὶ νὰ σοῦ παραγγείλω,
μόνον ὅπ' ἀποχαιρετῶ κάθε δικό καὶ φίλο.

Κύρη μου, όποὺ μ' ἔσπειρες, καὶ πῶς δὲ μὲ λυπᾶσσαι;

"Ω πλάστη μου, βοήθα μου· μάνα μου, καὶ ποῦ νάσαι; ~~#~~

✓ 'Αλλὰ ἐνῶ ὁ Ἀβραὰμ ἔτοιμάζεται νὰ χτυπήσῃ μὲ τὸ μαχαίρι τὸν
Ισαάκ, ἐμφανίζεται ὁ "Ἄγγελος, ποὺ τοῦ ἀναγγέλλει πώς ὁ Θεὸς ἤθελε
νὰ δοκιμάσῃ τὴν πίστη του καὶ τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν θυσία. "Οὐοι
ἐπιστρέφουν χαρούμενοι σπίτι, ὅπου, μαζὶ μὲ τὴν Σάρρα, εὐχαριστοῦν
καὶ ὑμνοῦν τὸ Θεό.

[Γραμμένο γύρω στὰ 1630—1640 πιθανὸν
ἀπὸ τὸν ίδιον τὸν Βιτσέντζο Κορνάρο]

Κανερινή ιδέα

Η δουκιάσια ως πίστη τοῦ Αβραάμ

Ι. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΕΝΤΕΧΝΟΣ

Ι. ΕΛΛΑΣΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΑΙΝΟΣ

Τί γελάς, φένοντας την Αθηναϊκή πόλη; Τι καὶ διστάνει σαρώνεις καὶ ἡ φύση καὶ τοῖς αἰγαίοις νεφέλαις; Τι πάσχεται, δειπνοῦντας στηργάτας τοῦ θεοῦ;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ειπέ, αὐτὸν τὸν οὐρανὸν πάσην μέσην αὐτοῦ πολυμορφοῦ τοῦ φυλακοῦ τοῦ λογοῦ, πόσην επίτελνεν πάσαι τηλεοῦτη σοφίαν, μηδὲ δέσμην τῶν σπεστῶν σπεστίσιμον αἱ θύλαι επινοεῖν διπτερά διπού-

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΗΤΙΚΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1821

καὶ προσωπικῆς ιδεούσας την Ελλάδαν, την Ελληναν, την Ελληνικήν, καὶ διαλεγμένους διένειν τὴν Ελληναν.

Τοιούτην γένεσιν τὸ Ελληνικόν διπτερεῖ να δεῖξῃ εἰς τὴν ποιητικὴν τέχνην, ένα Ουράνον, διπού, τυφλόν μὲ τὰ διμάτα, δραματικόν ή κατά τὸ φύσην πλούτον Μακρινόν: "Ἐνα Πάνθαρον, διπού χονούτας τὸ τό στόμα θλιψιῶν στήγεις, τόσα ράδα καὶ σφέτη, τοῦ πετρεγούσας τὸ παζούσαν αἱ μελισσαῖς διὰ τὸ πυρικασσόν τὸ μέλι καὶ τὸν γλαυκόν τὸν: Ένα Αποκρούστην, ένα Εύστολον, ένα Ηπιόδον, καὶ τάσσοντας τοπούς, διπού διὰ τὸ περιεργόν σφετερίστην θραύσαν δι' Απολλόνα τοὺς σφραγίδας τοῦ Ελικονίου".

Ο Δημοσθένης, διπού εἰς τὴν ποιητικὴν εἶπεν ο δραχγός, καὶ ἡ στοιχίη τῶν αρτηρῶν: "Ο Φελλούς", εἶπεν εἰς τὸν πεπονιστικὸν ἔνατον τῆς Ιδίας, του μεγάλης ποταμοῦ στρατηγοῦ, διπούς εκάμε κύκλους, καὶ οὐρανούν αἱ αστραπαὶ τοῦ σφιλατοῦ ποτε πυραΐθεε, διπούς εύρηκαν καὶ τεράκυτον τὸ σχάσμα τοῦ: "Ο Βεττοκόστην", ο Φελλούς, διπού τῆς Ιστριακῆς τέχνης, διπού, καρβίνα καὶ κλέμουν διὰ διπλούσιον τὸν Πρεσβυτερόν της ποτιστῶν διπού τὴν Σιλισκήν σφραγαν, έμμυγμαν τοὺς περιόδους, καὶ μὴ ποτέ διαμετατόπερον διπού τὸν κρατήρα τῆς Ελλής, τὸν Επόντιον τὴν ζεῦν.

Ο Αλεξανδρός, διπού διὰ τὴν στρατηγικὴν σύνθεταν λέσχη, εἰς

И ОЧАТУДА ЗОЧЕМ

YOLOTEXNIKA META TIN KAPHTIKHN EPICHOZON
MEKHII TON XRONION TIN KAPHTIKHN EPICHOZON
1891

I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

A. ΕΝΤΕΧΝΟΣ

1. ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΑΙΝΟΣ

Τί γελᾶς, ω φθονερὲ τῆς Ἑλληνικῆς δόξης; Ναὶ, καὶ εἶναι ἀλήθεια πῶς καὶ ἡ φήμη καὶ ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων κουράζονται, ἐκείνη νὰ διηγᾶται, τοῦτος νὰ θαυμάζῃ τῆς Ἑλλάδος τὰ ἔνδοξα μεγαλεῖα.

Εἰπέ, ἀν ὁ φθόνος δὲν σοῦ πνίγη μέσα εἰς τὸν λάρυγγα τὴν φωνὴν καὶ τὸν λόγον, πόθεν ἀνέτειλαν τόσοι ἥλιοι τῆς σοφίας, μὲ τές ἀκτίνες τῶν ὅποιων στολισμένοι οἱ ἄλλοι φαίνονται ἀστέρες, ὅπου τάχα ἥθελαν εἴσται σκότος καὶ κάρβουνα; Δέν ἄστραψαν ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τόσοι φιλόσοφοι καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἄλλους οἱ Ἀριστοτέλεις καὶ Πλάτωνες, τῶν ὅποιων τὰ λόγια δέχεται καὶ προσκυνᾷ ὁ κόσμος τῶν ἐναρέτων ὡς τὰ ἐκ τρίποδος; Τοῦτοι, λέγω, καὶ ἄλλοι μύριοι δὲν εἶναι Ἐλληνες;

Ποιὸν γένος ὡσὰν τὸ ἑλληνικὸν ἐμπορεῖ νὰ δείξῃ εἰς τὴν ποιητικὴν τέχνην ἔνα Ομηρον, ὅποιον, τυφλὸς εἰς τὰ ὅμματα, ἦτον ἡ κόρη καὶ τὸ φῶς τῶν Μουσῶν; "Ἐνα Πίνδαρον, ὅπου χύνοντας ἀπὸ τὸ στόμα ὄσους στίχους, τόσα ρόδα καὶ ἄνθη, τοῦ ἔτρεχαν εἰς τὴν γλωσσαν οἱ μέλισσες διὰ νὰ πιπιλίσουν τὸ μέλι καὶ τὴν γλυκύτητα; "Ἐνα Ἀριστοφάνη, ἔνα Εύριπίδην, ἔνα Ἡσίοδον, καὶ τόσους ἄλλους ποιητάς, ὅποιον διὰ νὰ τοὺς στεφανώσῃ ἐμάδησεν ὁ Ἀπόλλων τές δάφνες ὅλες τοῦ Ἐλικῶνος;

"Ο Δημοσθένης, ὅποιον εἰς τὴν εὐγλωττίαν εἶναι ὁ ἀρχηγὸς καὶ ἡ στολὴ* τῶν ρητόρων; "Ο Εὔκλείδης*, ὅποιον εἰς τὴν μαθηματικὴν ἔπλεξε τῆς ἴδιας του κεφαλῆς τόσους στεφάνους, ὄσους ἔκαμε κύκλους, καὶ ὑψωσεν εἰς ἀθανασίαν τοῦ ὀνόματος τόσες πυραμίδες, ὄσα εὗρηκε τρίγωνα καὶ τετράγωνα σχήματα; "Ο Ἰπποκράτης*, ὁ Γαληνός*, θεοὶ τῆς ἱατρικῆς τέχνης, ὅποιον, χωρὶς νὰ κλέψουν ὡς ὁ Προμηθεὺς τὴν φωτιάν ἀπὸ τὴν ἥλιακήν σφαῖραν, ἐμψύχωναν τοὺς νεκρούς, καὶ μὲ ποτὰ θαυμαστότερα ἀπὸ τὸν κρατῆρα τῆς Ἐλένης τῶν ἐπότιζαν τὴν ζωήν;

"Ο Ἀλέξανδρος, ὅποιον διὰ τὴν στρατηγικὴν ἀνδρείαν ἐφάνη εἰς

τοὺς πολέμους ἄλλος Ἀρης, καὶ σφίγγοντας ὅχι μάχαιραν, ἀμὴ ἀστροπελέκι, ἐπροσκυνᾶτο ἀπὸ τὸν κόσμον ὡς παιδὶ τοῦ μεγάλου Διός; Καὶ τέλος ὁ Θουκυδίδης εἰς τὰς ἴστορίας, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλούταρχος, εἰς τὸν ὄποιον βλέποιμεν θησαυρισμένα τὰ πλούτη κάθε μαθήσεως καὶ σοφίας (διὰ νὰ ἀφῆσω τοὺς ἄλλους εἰς κάθε ἐπιστήμην καὶ ἀρετήν, ὅχι ἀπλῶς ἐναρέτους ἄνδρας, ἀλλὰ ἥρωας καὶ ἡμιθέους), τοῦτοι ὅλοι δὲν εἶναι τῆς σοφῆς Ἑλλάδος γόνοι καὶ τέκνα;

Ποῦ ἀνθησαν οἱ Ἀκαδημίες τοῦ θείου Πλάτωνος; Ποῦ οἱ Περίπατοι* τοῦ μεγάλου Ἀριστοτέλους; Ποῦ οἱ Ἀρειοπάγοι τῶν σοφῶν Ἀθηναίων; Ποῦ οἱ στοές τῶν Στωϊκῶν φιλοσόφων; Πόθεν οἱ Λυκοῦργοι, οἱ Σόλωνες καὶ οἱ ἄλλοι νομοθέται τῆς οἰκουμένης; Πόθεν οἱ νόμοι ὅπου ἔως τὴν σήμερον κυβερνοῦσι τὸν κόσμον, ὡσάν νὰ μὴν ἔφθανε ἄλλη σοφία διὰ νὰ τὸν κυβερνήσῃ παρ' ἑκείνη τῶν Ἑλλήνων;

Διατί λοιπόν, ἂν δὲν ἔχης ὅμματα νὰ ἰδῆς τόσον φῶς, ἔχεις γλῶσσαν νὰ γαθγίζῃς ὡς ἄλλος Κέρβερος; 'Αλλ' ἀκούω τί λέγεις: "Υστερον, ὅποιον τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου ἔδιωξε τὰ σκότη τῆς πλάνης καὶ ἔλαμψεν εἰς τὸν κόσμον ἡ πίστις, ἐστήσθη καὶ τῶν Ἑλλήνων ἡ δόξα. Σφαίνεις*", πονηρέ, διατὶ ποτὲ δὲν ἀστραψε περισσότερον, παρὰ ἀνάμεσα εἰς τές ἀκτίνες τῆς πίστεως. Μάρτυρας ὅλη ἡ χριστώνυμος πολιτεία. Τούτη ἡς εἰπῆ πόσους διδασκάλους τῆς ἔδωκεν ἡ Ἑλλάδα, ὅποιον μὲ τοὺς Ἰδρωτας τοῦ προσώπου, μὲ ἔσορκισμούς, μὲ κινδύνους καὶ μὲ χίλιες ἄλλες ταλαιπωρίες ὑπερμάχησαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Πόσους ποιμένας, ὅποιον μὲ τὸ γάλα τῆς εὐσεβείας ἔθρεψαν λαούς, χῶρες, βασίλεια, καὶ μὲ τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον ἔδιωξαν μακρὰν τοὺς στατανικοὺς λύκους. Πόσους ἐμπείρους ναύτας, ὅποιον ἀνάμεσα εἰς τές τρικυμίες τῶν αἵρεσεων, εἰς τοὺς σκληροὺς ἀνέμους τῶν διωγμῶν, εἰς τές ἀστραπές τῶν ἡκονισμένων μαχαιριῶν, εἰς τές βροντές τῶν τυράννων ὅποιον ἐφοβέριζαν χίλιους θανάτους, ἐκυβέρνησαν τὸ σκαφίδιον τοῦ Πέτρου, διὰ νὰ μὴν μακρύνῃ ποτὲ ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς ἀληθείας. Πόσους γεωργούς, ὅποιον ξεριζώνοντας ἀπὸ τές καρδίες τῶν ἀνθρώπων τές ἀκάνθες τῆς πλάνης, ἐφύτευσαν τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, ὅποιον εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ καθολικὴ πίστις.

'Η πορφύρα ὅποιον στολίζει τὴν Ἐκκλησίαν δὲν ἐβάφη εἰς τὰ αἷματα τῶν γενναίων καὶ ἀθλοφόρων μαρτύρων ὅποιον ἐγένησεν ἡ Ἑλλάδα; 'Ο στέφανος ὅποιον τῆς στεφανώνει τὴν κορυφὴν δὲν ἐπλέχθη μὲ τοῦτα τὰ ρόδα καὶ μὲ τοὺς κρίνους ὅποιού ἐβλάστησαν εἰς τοὺς ἔλ-

ληνικούς κήπους ; Τὸ σκῆπτρον ὅπου ἔχει ὅχι εἰς μίαν ἢ ἄλλην χώραν, ἀλλ’ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, δὲν τῆς τὸ ἀπόκτησαν οἱ Ἀθανάσιοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Χρυσόστομοι καὶ τόσοι ἄλλοι Πατέρες καὶ ὑπέρμαχοι τῆς ἀληθείας, ἀρπάζοντες ἀπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ σατανικοῦ Κοσμοκράτορος τὰ βασίλεια, καὶ ὑποτάζοντας ταῦτα εἰς τὸν γλυκὺν ζυγὸν τοῦ Σταυροῦ ; Τοῦτοι δὲν ἐκήρυξαν μὲ τὴν γλῶσσαν, δὲν ἐβεβαίωσαν μὲ τὸν κάλαμον, δὲν ἐλάμπρυναν μὲ τὰ βιβλία, δὲν ἐμαρτύρησαν μὲ τὰ θαύματα (ὅπού ἐθαύμασαν καὶ θαυμάζουσιν οἱ αἰῶνες) τὴν πίστιν, τὰ δόγματα ὅπου ἐκείνη ὄμολογῷ καὶ κηρύττει ;

Μίλησε καὶ Ἐσύ, ὁ Οὐρανός ! Εἰπὲ καὶ Ἐσύ μὲ ἀκτινοβόλον γλῶσσαν τῆς χριστωνύμου Ἑλλάδος τές δόξες. Ποῦ εἶδες τὴν πρώτην φορὰν ἀνθρώπους νὰ περνοῦσι μέσα εἰς τὰς ἐρήμους ζωὴν τῶν ἀγγέλων, καὶ νὰ ἀντιλαλοῦσι τοὺς θείκους ὕμνους ἐκεῖνα τὰ δάση, εἰς τὰ δόποια δὲν ἀκούοντο παρὰ οἱ ἄγριες φωνὲς τῶν θηρίων ; Ποῦ εἶδες τὰ ὅρη πετρώδη καὶ ἀκαρπά νὰ βλαστάνουσιν ἀνθη τῶν ἀρετῶν καὶ κάθε πλέα* θαυμαστῆς ἀγιότητος ; Ποῦ εἶδες τόσους παραδείσους, ὅσα κοινόβια, καὶ τόσους νέους Ἀδάμ χωρὶς ἀμαρτίαν καὶ πταῖσμα, ὅσους μονάζοντας ;

Πόθεν ἔξεριζωσας τόσους κρίνους διὰ νὰ στολίσῃς τοὺς ἴδίους σου κήπους ; Πόθεν ἐτρύγησας τόσα ρόδα διὰ νὰ μυρίσῃ μὲ ἐκεῖνα ὁ Παράδεισος ; Πόθεν ἐμάζωξας τόσους φοίνικας, τόσες δάφνες, γιὰ νὰ ραντίσῃς μὲ τοῦτες, καὶ νὰ στεφανώσῃς μετ’ ἐκείνους τοῦ μεγάλου Βασιλέως τὸν θρόνον ; Ποῖος παρὰ ἡ Ἑλλάδα σοῦ ἔχάρισε τὰ πλέα ὑπέρφωτα ἀστρα, ὅπου νὰ σοῦ ἀστράπτουσι εἰς τὸ στερέωμα ;

Ποῖοι παρὰ οἱ Ἑλληνες ἐστάθησαν ἐκεῖνοι ὅπού σοῦ ἐλεύκαναν τὸν εὔμορφον Γαλαξίαν μὲ τὸ γάλα τῆς Παρθενίας, ὅπού σοῦ ἐζωγράφισαν τὴν θαυμαστὴν Ἱριν* μὲ τὸ αἷμα ὅπού ἔχυσαν διὰ τὴν πίστιν, καὶ μὲ τές ἀρετές, ὡς μὲ τίμιες πέτρες, σοῦ ἔκτισαν τὴν μακαρίαν καὶ ἀστραπηφόρον σου πόλιν ; Καὶ εἰς βραχυλογίαν, ἀν ὁ Ἐωσφόρος* σὲ ἔγδυσεν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, τὸ Ἑλληνικὸν γένος τόσους καὶ τόσους ἀγίους σοῦ ἔδωκεν, ὅπού δὲν φαίνεσαι πλέα οὐρανός, ἀμή, χωρὶς καμίαν ὑπερβολήν, δλος - ὅλος φαίνεσαι μία Ἑλλάδα.

«Τέχνη Ρητορικῆς», Ενετήσι, 1681, σ. 54 κ. ἐξ.

Φραγκίσκος Σκούφος

2. ΕΚ ΤΩΝ ΚΗΡΥΓΜΑΤΩΝ ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ

α) Ὁ σκοπὸς τοῦ κηρύγματός μου

Ἡ πατρίδα μου ἡ ψεύτικη, ἡ γήινη καὶ μάταιη εἶναι ἀπὸ τοῦ Ἀγίου Ἀρτης καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Ἀπόκουρο. Ὁ πατέρας μου, ἡ μητέρα μου, τὸ γένος μου, εὐσεβεῖς ὄρθρόδοξοι Χριστιανοί. Εἴμαι λοιπὸν καὶ ἔγω, ἀδελφοί μου, ἀνθρωπος ἀμαρτωλός, χειρότερος ἀπὸ ὅλους, εἴμαι ὅμως δοῦλος τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ Θεοῦ. "Οχι πώς ἔγω εἴμαι ἀξιος νὰ είμαι δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ Χριστός μου μὲ καταδέχεται διὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν Του.

Τὸν Χριστόν μας λοιπόν, ἀδελφοί μου, πιστεύω, δοξάζω καὶ προσκυνῶ. Τὸν Χριστόν μας παρακαλῶ νὰ μὲ καθαρίσῃ ἀπὸ κάθε ἀμαρτίαν ψυχικήν καὶ σωματικήν. Τὸν Χριστὸν παρακαλῶ νὰ μὲ δυναμώσῃ νὰ νικήσω τοὺς τρεῖς ἔχθρούς! Τὸν κόσμον, τὴν σάρκα καὶ τὸν πειρασμόν. Τὸν Χριστόν μου παρακαλῶ νὰ μὲ ἀξιώσῃ νὰ χύσω καὶ ἔγω τὸ αἷμα μου γιὰ τὴν ἀγάπην του, καθὼς τὸ ἔχουσε καὶ Ἐκεῖνος διὰ τὴν ἀγάπην μου.

Ἄνίσως, ἀδελφοί μου, ἥτο δυνατὸν νὰ ἀνεβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, νὰ φωνάξω μίαν φωνὴν μεγάλην, νὰ κηρύξω εἰς ὅλον τὸν κόσμον πώς μόνος ὁ Χριστός μας εἶναι Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς ἀληθινὸς καὶ ζωὴ τῶν πάντων, ἥθελε τὸ κάμω. Μὰ ἐπειδὴ καὶ δὲν δύναμαι νὰ πράξω ἔκεινο τὸ μέγα, κάμω τοῦτο τὸ μικρὸ καὶ περιπατῶ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ διδάσκω τοὺς ἀδελφούς μου κατὰ δύναμιν, ὅχι ὡς διδάσκαλος, ἀλλ' ὡς ἀδελφός. Διδάσκαλος μόνος ὁ Χριστός μας εἶναι.

β) Περὶ ἐλεημοσύνης

Νὰ κάμετε ἐλεημοσύνες, ὅσο σᾶς δίνει τὸ χέρι σας, καὶ ξεχωριστὰ στοὺς δικούς σας. "Οταν τοὺς βλέπετε στενοχωρημένους καὶ πικρα-μένους νὰ τοὺς βοηθᾶτε καὶ τοὺς παρηγορῆτε καὶ λόγω καὶ ἔργῳ καὶ πάντα νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὸ στόμα σας λόγος γλυκός, μέλι καὶ ὅχι φαρμάκι. Ἀκόμη νὰ ἔχετε τὸν θάνατον εἰς τὴν ἐνθύμησίν σας καὶ νὰ φοβᾶσθε νὰ μὴν τύχῃ καὶ σᾶς ἔλθῃ ἔξαφνα. Διὰ τοῦτο νὰ εἰσθε πάντα ἔτοιμοι καὶ διωρθωμένοι. "Ἐπειτα ἂν ἔλθῃ ὁ θάνατος, καλῶς νὰ σᾶς ἔλθῃ καὶ σᾶς ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τοῦτον τὸν ψεύτικον κόσμον καὶ νὰ

σᾶς πηγαίνη εἰς τὸν ἀληθινὸν καὶ αἰώνιον κόσμον, δπού τέλος ποτὲ δὲν ἔχει.

γ) Περὶ φιλεργίας καὶ πλούτου

Νὰ χαίρεσθε ὅσοι βγάζετε τὸ ψωμί σας μὲ τὸν κόπον σας, διότι ἐκεῖνο εἶναι εὐλογημένο, καὶ ἀν θέλησ δῶσε καὶ ὀλίγον ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ φτωχοῦ. Μὲ ἐκεῖνο ἀγοράζεις τὸν παράδεισο. Νὰ κλαίετε καὶ νὰ θρηνῆτε ὅσοι ζῆτε μὲ ἀδικίας καὶ ἀρπαγάς καὶ μὲ ἀδικον διάφορον* τῶν ἀστρων*, διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀφωρισμένα καὶ καταραμένα. Καὶ ἐλεημοσύνην νὰ δώσετε ἀπ' αὐτὰ δὲν σᾶς ὡφελεῖ, ὅτι φωτιὰ εἶναι καὶ σᾶς καίουν. . . Δὲν μᾶς ἔδωκεν δ Θεὸς τὸν πλοῦτον διὰ νὰ πολυτρώγωμεν καὶ νὰ κάνωμεν πολύτιμα φορέματα καὶ παλάτια ὑψηλά, καὶ οἱ φτωχοὶ νὰ ἀποθαίνουν ἀπὸ τὴν πείναν. "Εχομεν χρέος νὰ τρώγωμεν καὶ νὰ πίνωμεν τὸ ἀρκετὸν μας καὶ τὰ ἐπίλοιπα νὰ τὰ ἔξιδεύωμεν εἰς τοὺς φτωχούς. Αὐτὸ εἶναι τὸ χρέος μας, ἀδελφοί μου. "Ἐτσι τὸ ἡξεύρετε. 'Απὸ σήμερον καὶ ὕστερα ἔτσι νὰ τὸ κάνετε.

δ) Κυριακὴ ἀργία

Πρέπει, ἀδελφοί μου, νὰ χαιρώμεθα καὶ περισσότερον τὴν Κυριακήν. Πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα τὰς ἔξ ήμέρας διὰ ταῦτα τὰ μάταια, τὰ γήινα καὶ ψεύτικα πράγματα, καὶ τὴν Κυριακήν νὰ σχολάζωμεν καὶ πηγαίνωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ νὰ στοχαζόμαστε τὰς ἀμαρτίας μας, τὸν θάνατον, τὸν παράδεισον, τὴν ψυχήν μας, δπού εἶναι ἡ τιμιωτέρα ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὅχι νὰ πολυτρώγωμεν καὶ πολυτίνωμεν. Οὔτε νὰ ἐργαζώμεθα καὶ νὰ πραγματευώμεθα* τὴν Κυριακήν. 'Εκεῖνο τὸ κέρδος δπού γίνεται τὴν Κυριακήν εἶναι καταραμένον. Καὶ ἀν τύχῃ θέλεις νὰ πουλήσῃς πράγματα φαγώσιμα τὴν Κυριακήν κατ' ἀνάγκην (μὴ χαλάσουν), ἐκεῖνο τὸ κέρδος μὴ τὸ σμίγης εἰς τὴν σακούλαν σου, ἀλλὰ δῶσε το ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς φτωχούς.

ε) Ἡ σπουδὴ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ σχολεῖον

Νὰ σπουδάζετε τὰ παιδιά σας νὰ μαθαίνουν ἐλληνικά, διότι καὶ ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι εἰς τὴν ἐλληνικήν καὶ τὸ γένος μας εἶναι ἐλληνικόν. Καὶ ἀν δὲν σπουδάσῃς ἐλληνικά, ἀδελφέ μου, δὲν ἥμπτορεῖς

νὰ καταλάβης ἐκεῖνα ὅπου δύμοιογεῖ ἡ Ἐκκλησία μας. Καλύτερα, ἀδελφέ μου, νὰ ἔχης Ἑλληνικὸν σχολεῖον εἰς τὴν χώραν σου, παρὰ νὰ ἔχης βρύσες καὶ ποτάμια. "Οποιος Χριστιανός, ἄντρας καὶ γυναίκα, ὑπόσχεται μέσα στὸ σπίτι του νὰ μήν κουβεντιάζῃ ἀρβανίτικα, ἃς σηκωθῇ ἐπάνω νὰ μοῦ τὸ πῆ καὶ ἐγώ νὰ πάρω ὅλα του τὰ ἀμαρτήματα εἰς τὸν λαιμόν μου ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἐγενήθη ἔως τώρα, καὶ νὰ βάλω ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς νὰ τὸν συγχωρήσουν καὶ νὰ λάβῃ μίαν συγχώρεσιν, ὅποῦ ἂν ἔδινε χιλιάδες πουγγιὰ δὲν τὴν ἐματάβρισκε.

Κ. ΣΑΘΑ, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τ. Γ' σ. 437 ἔξ.

Κοσμᾶς Αἰτωλὸς

3. ΔΙΔΑΧΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΣΩΤΗΡΙΟΝ ΠΑΘΟΣ

«Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἔως θανάτου»
(Ματθ. κς')

Δύο μεγάλα καὶ παράδοξα θαύματα εἶδεν ὁ ἀνθρωπός εἰς τὸν κόσμον· ἔνα Θεὸν νὰ κατέβῃ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν γῆν νὰ γένη ἀνθρωπός, καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν καὶ ἀνθρωπὸν νὰ ἀνέβῃ νὰ ἀποθάνῃ ἐπάνω εἰς ἔνα σταυρόν. Τὸ ἔνα ἐστάθη ἔργον μιᾶς ἄκρας σοφίας καὶ δυνάμεως, τὸ ἄλλον ἔργον μιᾶς ἄκρας φιλανθρώπου ἀγάπης· πλήν καὶ τὰ δύο ἔλαβον περιστατικὰ πολλὰ διάφορα. Εἰς τὸ πρῶτον θαῦμα, ὅταν ὁ Θεός ἔγινεν ἀνθρωπός, ἔκαμε κοινὴν πανήγυριν ὅλη ἡ κτίσις: ἅγγελοι εἰς τὸν οὐρανὸν ἔψαλλον χαρμόσυνον δοξολογίαν· ποιμένες εἰς τὴν γῆν ἔχόρευον διὰ τὰ εὐαγγέλια τῆς σωτηρίας καὶ τῆς χαρᾶς· καὶ βασιλεῖς ἥλθον ἐξ ἀνατολῶν, καὶ ἐπροσκύνησαν μὲ δῶρα τὸν νεοτεχθέντα Δεσπότην. Εἰς τὸ δεύτερον θαῦμα, ὅταν ὁ θεάνθρωπος ἀπέθανεν ἐσταυρωμένος, ὡσὰν κατάδικος, ἐν μέσῳ δύο ληστῶν, ὁ ἄνω καὶ κάτω κόσμος ἐθρήνησεν· ὁ οὐρανὸς ἐσκέπασε μὲ βαθύτατον σκότος τὸ πρόσωπον· ἡ γῆ ἐσείσθη ἐκ θεμελίων ἀπὸ τὸν τρόμον, αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν. Ἐκείνη ἐστάθη μία λαμπρὰ νύκτα, πρόξενος παγκοσμίου χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως· ἐτούτη μία σκοτεινὴ ἡμέρα, ἀφορμὴ λύπτης, καὶ ἀδημονίας· εἰς ἐκείνην ἔκαμεν ὅσην εὐεργεσίαν ἐδύνετο νὰ κάμη ὁ Θεός πρὸς τὸν ἀνθρωπὸν· εἰς ἐτούτην ἔκαμεν ὅσην παρανομίαν δύναται νὰ κάμη ὁ ἀνθρωπός πρὸς τὸν Θεόν.

Δίκαιον ἔχεις νὰ λέγης, ὃ Θεάνθρωπε καὶ τεθλιμμένε Ἰησοῦ : « Περὶ λυός ἐστιν ἡ ψυχὴ μὸν ἔως θανάτου ». Πολλὰ εἰναι τὰ πάθη Σου, μεγάλη εἰναι ἡ λύπη Σου· πάθη τόσον πολλά, ὅσα δὲν ἔβασταξεν ἀκόμη ἀνθρώπου υπομονή· λύπη τόσον μεγάλη, ὅσην δὲν ἔδοκιμασεν ἀνθρώπου καρδία. Καὶ ἀληθινά, Χριστιανοί, ὅσον ἔγω ἔξετάζω νὰ εύρω ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους κανένα ἄλλο παράδειγμα, τόσον εύρισκω καὶ τὸν πόνον του εἰς τὸ πάθος, καὶ τὴν λύπην του εἰς τὸν πόνον, ἀσύγκριτον. Μέγας ἦτο ὁ φθόνος τοῦ Καίν ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ· ἀλλὰ πολλὰ μεγαλύτερος ὁ φθόνος τῶν ἀρχιερέων καὶ γραμματέων ἐναντίον τοῦ Κυρίου· καὶ ὁ ἀδικος φόνος τοῦ "Ἄβελ δὲν εἰναι νὰ συγκριθῇ μὲ τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ. Μεγάλη ἡ υπομονὴ τοῦ Ἰσαάκ, ὅταν ἔμελε νὰ θυσιασθῇ ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, τὸν πατέρα του· πολλὰ μεγαλύτερη τοῦ Ἰησοῦ, δόπου ἀληθινὰ ἔθυσιάσθῃ ἀπὸ τὸν οὐράνιον Πατέρα του εἰς τὸ μίσος τῶν ἔχθρῶν του. Μεγάλη ἡ δυστυχία τοῦ Ἰωσῆφ, νὰ πωληθῇ ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς του, νὰ συκοφαντηθῇ ἀπὸ μίαν γυναίκα, καὶ νὰ σφαλισθῇ ὡσάν ππταίστης εἰς μίαν φυλακήν· μεγαλύτερη τοῦ Ἰησοῦ, νὰ πωληθῇ ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, νὰ κατηγορηθῇ ἀπὸ τὴν Συναγωγήν, νὰ συρθῇ ἀπὸ κριτήριον εἰς κριτήριον ὡσάν κατάδικος. Μεγάλη ἡ καταφρόνεσις τοῦ Δαβίδ· ὁ ἕδιος υἱὸς νὰ τὸν διώξῃ ἀπὸ τὸν βασιλικὸν θρόνον, οἱ υπῆρκοοι του νὰ τὸν ἀπαρατήσωσιν, οἱ δοῦλοι του νὰ τὸν κυνηγοῦσι μὲ πέτρες, καὶ νὰ τὸν συντροφεύουσι μὲ ὑβρεις, ὅταν αὐτὸς φεύγοντας, μὲ γυμνὰ πόδια νὰ ἀνεβαίνῃ εἰς τὸ "Ορος τῶν Ἐλαιῶν" μὰ ὁ Ἰησοῦς, παρατημένος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, δεμένος ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, στεφανωμένος ἀπὸ ἀκάνθας, φορτωμένος μὲ τὸν σταυρόν, συντροφεμένος ἀπὸ τὶς βλασφημίες καὶ ὀνειδισμοὺς ὅλης μιᾶς πόλεως, νὰ ἀναβαίνῃ εἰς τὸν Γολγοθᾶ διὰ νὰ λάβῃ ἄτιμον θάνατον, ἀνάμεσα εἰς δύο ληστάς, τοῦτο δὲν εἰναι ἔνα ἐλεεινότερον θέαμα ; 'Ομολογῶ πῶς πολὺς ἦτον ὁ πόνος τοῦ Ἰωβ ἐστερημένου ἀπὸ τὰ παιδία καὶ ἀπὸ τὰ ύπαρχοντα, πεσμένου εἰς μίαν κοπρίαν, πληγωμένου ἀπὸ κεφαλῆς ἔως ποδῶν· μὰ αὐτὸς ἦτον ἔνας τύπος, μία σκιὰ τῶν πόνων καὶ τῶν πληγῶν τοῦ πολυπαθοῦς υἱοῦ τῆς Παρθένου. Πολλὰ ἦτον καὶ τὰ πάθη, ὅπου ἔλαβον, ἐκείνων μετέπειτα, ὅσοι ἐμιμήθησαν τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, τῶν ἀγίων μαρτύρων· ἀλλ' ἐκεῖνα ἦτον πάθη τοῦ σώματος, ἀνάμεσα εἰς τὰ ὀποῖα ἔχαιρεν ἡ ψυχή· ἐκεῖνο ἦτον καὶ θάνατος καὶ τιμὴ· ἐκεῖνο ἦτον καὶ μαρτύριον καὶ στέφανος· τὸ πάθος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰναι

πάθος καὶ σώματος καὶ ψυχῆς· δόλον πάθος χωρὶς καμίαν παρηγορίαν, θάνατος δόλος ἀτιμία, μαρτύριον. δόλον λύπη, καὶ λύπη θανάσιμος: «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἔως θανάτου».

Ἐγὼ ἡξεύρω, διὰ τί τέλος οἱ διδάσκαλοι κηρύγγουσι τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ παρακινήσωσι δηλαδὴ τοὺς Χριστιανούς εἰς συμπάθειαν καὶ εἰς δάκρυα. Ἐγὼ δὲν ἔχω τοιοῦτον σκοπόν, διότι τοιοῦτον σκοπὸν δὲν εἶχε καὶ ὁ Χριστός, ὅταν ἐπήγαινε νὰ ἀποθάνῃ: «Θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ἔλεγε, (Λουκ. κγ') μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ, πλὴν ἐφ' ἑαυτὰς κλαίετε, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν». ἀμαρτωλοί, ὅσοι ἔως τώρα εἴσθεν ἀμετανόητοι, κλαίετε, σᾶς λέγω καὶ ἔγώ, τὴν ἀμαρτίαν σας, κλαίετε τὴν κακίαν σας, κλαίετε τὴν κόλασίν σας, καὶ κλαίετε δύμοι τὴν δυστυχίαν τῶν τέκνων σας, τῶν ὅποιων ἀφήνετε εἰς κληρονομίαν τὸ κακὸν παράδειγμα μιᾶς διεστραμένης ζωῆς· δὲν θέλω νὰ κλάψετε τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, θέλω μόνον νὰ ἀκούσετε, ἀνάμεσα εἰς ὅλα τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, ποῖον ἐστάθη τὸ μεγαλύτερον, διὰ τὸ ὅποιον λέγει παραπονεμένος: «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἔως θανάτου».

[Ἀκολουθεῖ δραματικὴ ἔξιστόρησις τῶν παθῶν τοῦ Ἰησοῦ]

Απὸ ὅλα τὰ πάθη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅπού εἰς τὴν σημερινὴν θλιβερὰν ἴστορίαν ἤκουόσατε, Χριστιανοί, τάχα καταλαβμάνετε ποῖον νὰ ἐστάθη ἐκεῖνο τὸ πάθος τὸ πικρότατον, τὸ ὅποιον προβλέποντας, ἔλεγεν ἀγωνιζόμενος εἰς τὸν κῆπον Γεσθημανή· «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἔως θανάτου»;

Ἐγὼ λέγω πώς δὲν ἐστάθη κανένα, οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅπου ἐδοκίμασεν εἰς τὴν ψυχήν, ὡσὰν ἡ λύπη διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, καὶ ἄρνησιν τῶν ἱδίων του μαθητῶν, καὶ ἡ ἐντροπὴ διὰ τὴν τόσην καταφρόνησιν καὶ ἀτιμίαν, ὅπου ἔλαβεν ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ μίσος τῶν Ἰουδαίων· οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅπου ἐδοκίμασεν εἰς τὸ κορμί, ὡσὰν τὰ ραπίσματα, αἱ ἄκανθαι, αἱ μάστιγες, ὁ σταυρὸς καὶ ὁ ἕδιος θάνατος. Πρῶτον μέν, διατὶ αὐτὸς ἐδίδαξε πώς τὸ ὄνειδος καὶ αἱ κατηγορίες, ὅπού μᾶς κάνουσιν οἱ ἀνθρώποι, εἴναι μακαριότης· «μακάριοι» ἐστέ, ὅταν ἀνειδίσουσιν ὑμᾶς»· αὐτὸς ἐδίδαξε πώς δὲν πρέπει εἰς κανένα τρόπον νὰ φοβούμασθε τὸν θάνατον: «μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα»· αὐτὸς μᾶς ἐπροσκάλεσε νὰ τὸν ἀκολουθήσωμεν, καθένας μὲ τὸν σταυρόν· ὅθεν αὐτὸς εἶχε νὰ μᾶς παρακινή-

ση μὲ τὸ ἴδιον παράδειγμα. Μὰ ἀν αὐτὸς δειλιᾶ τόσον τὸ πάθος του, τί θάρρος δίδει εἰς ἡμᾶς ; "Αλλο : 'Ημεῖς εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀγίων μαρτύρων βλέπομεν μικρὰ παιδία, παρθένους ἀπαλάς, ὅπού τρέχουσι μέσα εἰς τές φλόγες, ὅπού ψάλλουσι χαρμοσύνως μέσα εἰς τὰ βάσανα, ὅπού ἀσπάζονται καὶ φιλοῦσι τὰ ξίφη καὶ τοὺς σταυρούς, ὅπού καταφρονοῦσιν ἀνδρειωμένα τὸν θάνατον· καὶ ἔνας Θεάνθρωπος, ἡ πλέα μεγάλη καὶ εὐγενικὴ ψυχὴ ὅπού νὰ ἐπλασεν ὁ Θεός, ἡ δύναμις τῶν ἀσθενῶν, τὸ θάρρος τῶν ἀνδρείων, ὁ βασιλεὺς τῶν μαρτύρων, τρέμει καὶ φοβεῖται καὶ χάνεται ἀπὸ τὴν λύπην, καὶ λέγει « Π ε ρ ί - λ υ π ό σ ἐ σ τ i n ἡ ψ υ χ ἡ μ ο u ἔ ω s θ α n ἄ t o u », διατὶ τάχα προβλέπει τὸν θάνατον ; Τοῦτο εἴναι ἀδύνατον· καὶ ἡμεῖς ύβριζομεν πολλὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἀν λογιάσωμεν πώς εἶχε τόσην μικροψυχίαν.

Τί εἴναι λοιπὸν ἑκεῖνο, ὅπού προβλέπει, καὶ τὸν κάνει νὰ λυπῆται τέτοιας λογῆς ; 'Ακούσατέ το : 'Ο Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἀναμάρτητος υἱὸς τῆς Παρθένου, ὁ μονογενῆς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, παρακινημένος ἀπὸ μίαν ἄκραν ἀγάπην, ὑπάγει νὰ πάθῃ ὅσα δὲν ἔπαθεν ἄλλος ἀνθρωπος· ὑπάγει νὰ χύσῃ ἔως τὴν ὑστερην σταλαμάτιὰν τὸ ἄχραντον αἷμα· ὑπάγει νὰ ἀποθάνῃ ὥσταν ἔνας κατάδικος ἐπάνω εἰς ἔνα σταυρόν, διὰ νὰ σώσῃ ὅλους, ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· «εῖς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν». Καὶ προβλέπει μ' ὅλον τοῦτο, πώς οἱ περισσότεροι ἀνθρωποι χάνονται· προβλέπει πώς, μ' ὅλον τοῦτο, τὸ ὄνομά του ἔχει νὰ βλασφημῆται, τὸ αἷμα του νὰ καταπατῆται, ὁ σταυρός του νὰ ύβριζεται ἀπὸ τόσους ἀπίστους καὶ ἀσεβεῖς. Τόσον ἐπώδυνον πάθος (φαίνεται μου νὰ λέγῃ), τέτοιος ἐπονείδιστος θάνατος, διὰ νὰ κερδίσω τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων διὰ τὸν Παράδεισον, καὶ μ' ὅλον τοῦτο νὰ εἴναι γεμάτος ἀπὸ ψυχὰς ἀνθρώπων ὁ "Αδης ; Νὰ πάθω μετὰ χαρᾶς, νὰ ἀποθάνω μετὰ χαρᾶς. « Πάτερ, οὐχ ὡς ἔγω θέλω, ἀλλ' ὡς σύ ». Μὰ νὰ πάθω, καὶ νὰ ἀποθάνω χωρὶς ὅφελος τῶν πολλῶν ; "Ω, τοῦτο μοῦ προξενεῖ πρὶν τοῦ θανάτου τὸν θάνατον. « Π ε ρ ί λ υ π ό σ ἐ σ τ i n ἡ ψ υ χ ἡ μ ο u ἔ ω s θ α n ἄ t o u ». Χριστιανός, θέλει νὰ

Μὰ ἀν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς λυπῆται τόσον, διατὶ προβλέπει τὴν κόλασιν τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀπίστων, τάχα παρηγορεῖται διατὶ προβλέπει τὴν σωτηρίαν τῶν Χριστιανῶν ; 'Αλίμονον, τοῦτο ἀκόμη τὸν λυπεῖ περισσότερον, καὶ διὰ τοῦτο λέγει μάλιστα « π ε ρ ί λ υ π ό σ ἐ σ τ i n ἡ ψ υ χ ἡ μ ο u ἔ ω s θ α n ἄ t o u ». Χριστιανός, θέλει νὰ

εἰπῆ ἄνθρωπος ἔξαγορασμένος μὲ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ διαβόλου· θέλει νὰ εἰπῆ ἄνθρωπος, ὅπού εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἔχει τὴν τιμὴν τῆς σωτηρίας του· θέλει νὰ εἰπῆ ψυχὴ σεσημειωμένη καὶ σφραγισμένη διὰ τὸν Παράδεισον. Μά, ἀπὸ τοιούτους Χριστιανούς, πόσους κερδάινει καθ' ἑκάστην ὁ διάβολος; πόσους δέχεται καθ' ἑκάστην ἡ κόλασις; πόσον ἀθλια χάνονται ψυχὲς κερδεμένες μὲ τόσον κόπον; Καὶ τοῦτο, τοῦτο εἶναι τὸ μεγαλύτερον πάθος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸ ὄποιον ἔλεγε « περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἔως θανάτου ».

“Οταν ἔκει εἰς τὸν κῆπον ἄρχισε νὰ λυπήται καὶ ν' ἀδημονῇ, τοῦτο δὲν ἔκανε διατὶ ἐπρόβλεπε τὸν θάνατόν του, μὰ διατὶ ἐπρόβλεπε τὴν ἀχαριστίαν μας· ὅχι τὸ βάρος τοῦ σταυροῦ, ὅπού ἐφαντάζετο, ἀλλὰ τὸ βάρος τῶν ἀμαρτιῶν μας, ὅπού ὡς Θεὸς ἐπρογνώριζε, τὸν ἔκαμε νὰ ἴδρωσῃ τὸ αἷμα. Ἔγὼ ὑπάγω νὰ ἔξαγοράσω (φαίνεται μου νὰ ἔλεγε), ἀνθρώπους, ὅπού ἔπρεπε αἰωνίως νὰ κολάζωνται εἰς τὸν “Αδην· καὶ ὡσὰν τοὺς ἔξαγοράσω μὲ τόσους πόνους, μὲ τόσα πάθη, μὲ τόσον αἷμα, μὲ τόσην ἀγωνίαν, ἐπάνω εἰς ἓνα σταυρόν, θέλω βλέπει ἀπὸ τούτους τοὺς ἰδίους ἀνθρώπους, ἓνα νὰ μὲ πωλῇ ὡσὰν ὁ Ἰούδας, διὰ φιλαργυρίαν· ἀλλον νὰ μὲ ἀρνῆται ὡσὰν ὁ Πέτρος, εἰς ἐπιορκίες καὶ ψεύματα· τοῦτον νὰ μοῦ προτιμᾷ τὸν Βαραβᾶν, διὰ νὰ κάμη τὴν ἴδιαν ὅρεξιν· ἔκεινον νὰ μὲ μαστιγώνῃ μὲ τὴν ἡδονὴν τῆς σαρκός· καὶ ὅλοι νὰ μὲ σταυρώνουσι μὲ κάθε λογῆς ἀμαρτίαν. ”Ω, τίς ὠφέλεια ἔν τῷ αἷματί μου; Καὶ λοιπόν, ἀπὸ ἔκείνους τοὺς ἰδίους ἀνθρώπους, διὰ τὴν ἀγάπην τῶν ὄποιών ἔγὼ ἐσταυρώθηκα, θέλω βαλθῆ πάλιν εἰς τὸν σταυρόν; ”Ω, τίς ὠφέλεια ἔν τῷ αἷματί μου; Καὶ λοιπὸν ἔκεινο τὸ αἷμα μου, ὅπού ἔχυσα ὅλον, ἔγὼ θέλω βλέπει νὰ τὸ καταπατοῦσι μέσα εἰς τὰ θυσιαστήρια ιερεῖς ἀνευλαβεῖς, νὰ τὸ καταφρονοῦσι λαϊκοὶ ἀκοινώητοι; ἢ θέλω ἀκούει νὰ τὸ βλασφημοῦσι καὶ εἰς τές στράτες καὶ εἰς τὰ καπηλεῖα μικροὶ καὶ μεγάλοι; ”Ω, τίς ὠφέλεια ἔν τῷ αἷματί μου; Καὶ λοιπὸν κάθε χρόνου εἰς τές ἐκκλησίες τῶν Χριστιανῶν θέλει γίνεται ἡ ἀνάμνησις τῶν παθῶν μου, ὡσὰν μία ἀπλὴ ἱστορία; καὶ θέλει παρρησιάζεται ὁ σταυρός μου ὡσὰν μία σκηνὴ ἀπὸ ἔκεινες ὅπου φαίνονται εἰς τὰ θέατρα; Καὶ διὰ ποίους ἔπαθα; καὶ διὰ ποίους ἀπέθανα; Διὰ ἀνθρώπους ἀχαριστους ὅπού ἦ δὲν γνωρίζουσιν, ἢ δὲν θέλουσι τὴν εὔεργεσίαν μου. ”Ἄχ, τίς ὠφέλεια ἔν τῷ αἷματί μου; ”Ἄχ, διὰ τοῦτο

« περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἔως θανάτου».

Καὶ βέβαια αὐτὸς εἶναι μία ἀχαριστία, Χριστιανοί, δόπον εἶναι ἀσύγκριτος. Ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σκυθίας, Περισσεῖδης τὸ ὄνομα, ἀφήνοντας τρεῖς υἱούς κληρονόμους τῆς βασιλείας· μὰ θέλοντας καθένας ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς νὰ βασιλεύσῃ μοναχός, ἥλθον εἰς μάχην θανάσιμον· βάνουσι κριτὴν ἄλλον βασιλέα, τῆς Θράκης, φίλον τοῦ ἀπεθαμένου πατρός των· ὁ δόποιος τεχνεύεται νὰ τοὺς συβάσῃ, μὰ μὲ ἔνα τρόπον ἐπιτήδειον ἀληθινά, μὰ ὅλον παράξενον. Κάνει νὰ ξεχωσωσι τὸ λείψανον τοῦ πατρός τους καὶ νὰ τὸ κρεμάσωσιν εἰς ἔνα δένδρον· ἔπειτα κράζει τοὺς τρεῖς ἀδελφούς καὶ τοὺς λέγει: « καθένας ἀπὸ ἑσᾶς ἡς ρίψῃ τὴν σαΐταν του εἰς τοῦτο τὸ νεκρὸ σῶμα, καὶ ὅποιος βαρέστη καλύτερα ἔκεινος θὰ εἶναι βασιλεὺς». Πιάνει τὸ δοξάρι ὁ πρῶτος υἱός, τὸ ἔκτείνει, βάνει τὴν σαΐταν, σημαδεύει, ρίπτει, τὸ ὅμιον κάνει καὶ ὁ δεύτερος· τί σᾶς φαίνεται ἡ ἀχαριστία, ἡ ἀπανθρωπία, ἡ σκληροκαρδία τοιούτων υἱῶν; "Ερχεται καὶ ὁ τρίτος, πιάνει, ἔτοιμάζει καὶ αὐτὸς τὴν σαΐταν του, μὰ θωρώντας ποῦ ἔχει νὰ τὴν ρίψῃ, τρομάζει, ἀφήνει καὶ πέφτει τὸ δοξάρι ἀπὸ τὰ χέρια του· « καὶ ἐγὼ » λέγει, « δὲν στέργω νὰ γενῶ μὲ τοιοῦτον τρόπον βασιλεύς· παραιτῶ τὴν βασιλείαν κάλλιον, παρὰ νὰ ρίψω, νὰ σαϊτεύσω τὸ λείψανον τοῦ ἀπεθαμένου μου πατρός ». Τί ἔκαμεν ὁ κριτής; Τοῦτον τὸν τρίτον υἱὸν ἀπεφάσισε διὰ βασιλέα.

Τοῦτο τὸ ἕδιον θέλω νὰ κάμω καὶ ἐγὼ σήμερον μὲ ἐτούτους τοὺς ἀχαρίστους, τοὺς ἀπανθρώπους, τοὺς σκληροκαρδίους υἱούς. Τοῦτο ὅποιν θωρεῖτε εἶναι τὸ νεκρὸν λείψανον τοῦ Πατρός σάς, ὅποιν ἀπέθανε κρεμάμενος εἰς τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ· πιάσετε τές σαΐτες, ρίψετε, λαβώσετε, πληγώσετε, ἂν εἶναι τόπος δι' ἄλλες πληγές. 'Αλιμονον· δὲν εἶναι δύο, εἶναι πολλοὶ ὅποιν ρίπτουσι. Τίνος εἶναι ἐτούτη ἡ πρώτη σαΐτα, ὅποιν τοῦ πληγώνει τὴν κεφαλήν; εἶναι τῆς ἑωσφορικῆς* ὑπερηφανείας, τῆς ἀνυποτάκτου καὶ ἀπαιδεύτου κενοδοξίας, ὅποιν ἔχουσιν οἱ ιερωμένοι· τίνος εἶναι τούτη ἡ ἄλλη, ὅποιν τοῦ ἀνοίγει τὴν πλευράν; εἶναι τῆς μηνισικακίας, ὅποιν φυλάττουσιν οἱ μισάδελφοι· καὶ ἔκεινη, ὅποιν τοῦ πλήττει τὰς χειράς; εἶναι τῆς ἀδικίας καὶ ἀρπαγῆς, ὅποιν κάνουσιν οἱ ἀρχοντες καὶ οἱ πλούσιοι. . . 'Αλλὰ ποῖος ἡμπορεῖ νὰ μετρήσῃ ἄλλες ἀναρίθμητες, ὅποιν πέφτουσιν ὡσδάν χαλάζι, τές ὅποιες ρίπτουσιν οἱ κατάκρισες, τὰ ψεύματα, αἱ ἐπιορκίες καὶ βλασφημίες τῶν Χριστιανῶν; 'Ελατε, ἐλατε, σαϊτεύετε, χορτάσετε, τὴν

όρεξίν σας εἰς τὸ νεκρὸν κορμὶ τοῦ ἀπεθαμένου πατρός σας, ἐλάτε, παιδιά, ἀπὸ τὰ θηρία πλέον ἀνήμερα. Μὰ εἶναι τάχα καὶ τινάς, δόπον νὰ ἔχῃ καρδίαν ἀνθρώπου; νὰ ἔχῃ ἀγάπην υἱοῦ; εἶναι τάχα κανεὶς δόπον νὰ λυπᾶται μὴν τὸν λαβώσῃ; Ποῖος εἶναι τοῦτος; Φοβοῦμαι, φοβοῦμαι καὶ οὐκ ἔστιν ἔως ἐνός. Καὶ ποῦ ἡκούσθη τοιαύτη ἀχαριστία; ὁ υἱὸς νὰ λαβώνη τὸν πατέρα, καὶ πατέρα νεκρόν; δόπον εἶναι τὸ αὐτό, οἱ Χριστιανοὶ νὰ ξανασταυρώνουσι τὸν Ἐσταυρωμένον;

Ψυχὴ τοῦ καλοῦ μας Πατρός, τοῦ Θείου ἐσταυρωμένου μας Ἰησοῦ, τί λέγεις; «Ἄφες αὐτοῖς οὐ γάρ οἴδασι τί ποιοῦσι». Πᾶς; «Ἄφες αὐτοῖς; Ναί, γλυκύτατέ μου Ἰησοῦ, ἄφες αὐτοῖς διὰ ἐτούτην τὴν ὥραν· ἀς δοθῇ εἰς ὅλους συγχώρησις, ἵσως θέλουσιν ἵδη μίαν φοράν τὸ σφάλμα τους νὰ διορθωθοῦσιν. . . » Αφες αὐτοῖς. «Ἄς εἶναι συγχώρησις λοιπόν, συγχώρησις. Μὰ ὡς τόσον, ἀς παύσωσιν οἱ σαῖτες, ἀς τελειώσουσιν αἱ ἀμαρτίαι, ἀς φανῇ ἔνα σημάδι τῆς μετανοίας, ἔνας ἀναστεναγμός, ἔνα δάκρυον. Καρδία τοῦ Ἰησοῦ μου, τί λέγεις; «Ἄφες αὐτοῖς, Πάτερ. Καρδία τοῦ ἀμαρτωλοῦ, τί ἀποκρίνεσαι; Μνήσθητί μου, Κύριε, μνήσθητί μου, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Ἀμήν.

«Διδαγχίων, κ' ἔκδοσις, Βενετία 1720

‘Ηλίας Μηνιάτης

4. Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Τῆς μουσικῆς ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις, ἡ χρῆσις καὶ ἡ ὠφέλεια εἶναι ἀπὸ ἑκεῖνα τὰ φαινόμενα, τὰ δόποια, ἐπειδὴ τὰ γνωρίζουν πάντες κοινῶς, φαίνεται περιττὸν νὰ ζητῇ τινας νὰ τὰ παραστήσῃ ἵδιως. Οἱ παλαιοὶ «Ἐλληνες ἔλεγον, ὅτι ὅστις δὲν ἀνοίγει στόμα εἰς ἔπαινον Ἡρακλέους εἶναι κωφός. Τοῦτο δόπον ἔλέγετο διὰ τὸν υἱὸν τοῦ Διός καὶ τῆς Ἀλκμήνης, δύναται νὰ ρηθῇ καὶ διὰ τὰς Μούσας, τὰς θυγατέρας τῆς Μνημοσύνης καὶ τοῦ Διός, τὰς δόποίας καὶ ἑκεῖνος ὁ ἥρως τιμῶν ἔξοχως καὶ θεραπεύων εἰς ἔγκωμίου λόγον ἔλαβε τὸ νὰ ὀνομάζεται, ὡς ὁ Ἀπόλλων καὶ αὐτός, Μουσηγέτης. » Αν εἶναι τις ἀκίνητος εἰς τοὺς γλυκασμοὺς τῆς Εὔτερπης*, τῆς Ἐρατοῦς* καὶ τῆς Τερψιχόρης*, βέβαια ὁ τοιοῦτος πρέπει νὰ εἶναι κωφός, ἢ ἂν δὲν εἶναι βεβλαμμένος τὰς ἀκοάς, ἀνάγκη νὰ συναριθμηθῇ μὲ τὰ ἀλογώτερα καὶ νωθρότερα

κτήνη. Ἐπειδὴ καὶ τούτων ἴστοροῦνται πολλά, εἰς τὰ ὄποια ἐφίλοτι-
μήθη ἡ φύσις νὰ ἔνστάξῃ τὸν τῆς μουσικῆς ἔρωτα.

Τί ἀλλοὶ οἱ παμπάλαιοι μῆθοι νὰ μᾶς διδάξουν ἡθέλησαν παρὰ
τὴν δραστηριωτάτην χάριν ἢ τὴν χαριεστάτην δύναμιν τῆς μουσικῆς,
ὅταν ἐτόλμησαν νὰ πλάσσουν τὰς τόσον ἀπιστεύτους, τόσον ἀτόπους
περὶ αὐτῆς γνώμας ; Ὁ Θρᾶξ Ὀφρεύς μὲ τὴν μουσικήν του ἀνεχαίτι-
ζεν ἀπὸ τὸν ἴδιον δρόμον τοὺς ποταμούς, ἔσυρεν ὅπίσω του ὅχι μό-
νον τὰ θηρία τὰ πλέον ἀγρια, ἀλλὰ καὶ τὰ δέντρα καὶ τὰς πέτρας.
Καὶ μὲ τὴν γλυκύτητα τῆς μελωδίας ἔφθασε (λέγουσι) νὰ καταμαλά-
ξῃ καὶ τὸν Ἀιδωνέα καὶ τὴν Περσεφόνην, τοὺς ἀμειλίκτους καὶ ἀδυ-
σωπήτους Θεούς, διὰ νὰ τοῦ ἐπιστρέψουν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν
τὴν Εύρυδίκην, τὴν φιλτάτην του σύζυγον. Οἱ Βοιωτοὶ Ζῆθος* καὶ
Ἀμφίων* μὲ τὰ θελκτικὰ κρούσματα τοῦ ὁργάνου των κατεκήλουν*
καὶ κατεκύλιον ἀπὸ τὰ ὅρη τὰ μάρμαφα καὶ τοὺς λίθους, καὶ δι’ αὐτῶν,
εὐρύθμως καὶ ἀρμονικῶς συναπτομένων, ἔκτιζον τῶν Θηβῶν τὰ ύψηλὰ
πυργώματα καὶ τείχη. Καὶ ὁ Μηθυμναῖος Ἀρίων, πηδῶν εἰς τὴν θά-
λασσαν διὰ νὰ φύγῃ τὸν κίνδυνον τῶν καταποντιστῶν, συνεκάλει
διὰ τῶν τῆς λύρας αὐτοῦ μουσουργημάτων πρὸς βοήθειάν του τοὺς
φιλανθρώπους δελφίνας καὶ ὑπ’ αὐτῶν ἀναβασταζόμενος καὶ διανη-
χόμενος ἀσφαλῶς τὰ κύματα εὔρισκεν εἰς Ταίναρον τὴν σωτηρίαν.

Τοῦτο τὸ ἔσχατον δὲν ἔλειψε τις νὰ τὸ περάσῃ ώς πρακτικὴν
καὶ ἀληθινὴν ἴστορίαν. Ἡμεῖς μὲ τοὺς περισσοτέρους τὸν κρίνομεν
μῆθον, καθὼς καὶ ἄλλα. 'Αλλ' οἱ μῆθοι οὗτοι εἰκονίζουσιν ἀλήθειαν καὶ
ἡ ἀλήθεια, ὅσον ὑποκρύπτεται εἰς τὰς μυθολογίας αὐτάς, εἶναι ὅτι ἡ
μουσικὴ τόσην ἔχει δύναμιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, δόποὺ καὶ
τοὺς ἀκινήτους διὰ τὴν ραθυμίαν τοὺς διεγείρει, καὶ τοὺς ἀναισθήτους
διὰ νωθρότητα τοὺς παρορμᾷ, καὶ τοὺς σκληρούς καὶ ἀτέγκτους μα-
λάττει, καὶ τοὺς ἀγρίους καὶ θηριώδεις φέρει εἰς ἡμερότητα.

«Ιραχγματεία περὶ μουσικῆς», Τεργέστη 1868

Εὐγένιος Βούλγαρης

5. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΖΗΤΕΙΝ ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΙΝ
ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΕΥΕΡΓΕΤΗΟΝΤΩΝ

(Α πόσπασμα)

‘Αμαρτάνει ὁ ἀχάριστος ἀμαρτίαν μεγάλην, πλὴν μίαν μόνην, τὴν ἀμαρτίαν τῆς ἀχαριστίας· ὁ δὲ εὐεργέτης, ὅταν ζητῇ ἀνταπόδοσιν καὶ οὐ λαμβάνῃ, τότε πίπτει εἰς πολλὰς ἀμαρτίας· πίπτει εἰς τὸν θυμόν, εἰς τὴν κατάκρισιν, εἰς τὸ μῖσος· ἐκριζοῖ ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην καὶ τὴν εὐεργετικὴν προσάρεσιν. ‘Ο μὲν ἀχάριστος, ὅσον καὶ ἀνὴρ σκληροκάρδιος, αἰσθάνεται τῆς ἀμαρτίας αὐτοῦ τὸ βάρος, διὸ καὶ ἐλπίς ἔστιν ἵνα ὀψὲ ποτε μετανοήσῃ καὶ καταστῇ εὐγνώμων πρὸς τοὺς εὐεργέτας· ὁ δὲ εὐεργέτης, ἐπειδὴ στοχάζεται ὅτι ἔχει μέγα δικαίωμα, ἵνα ζητῇ παρὰ τοῦ ὑπέρ αὐτοῦ εὐεργετηθέντος τὴν ἀνταπόδισιν, οὐ μετανοεῖ, ἀλλ’ οὐδὲ γνωρίζει τὴν ἀμαρτίαν αὐτοῦ· ὅθεν οὐδεμία ἐλπίς ἔστιν ἐπιστροφῆς καὶ διορθώσεως τῶν τοιούτων αὐτοῦ ἀμαρτημάτων.

‘Η εὐεργεσία ἔστιν ἀρετὴ πολλὰ μεγάλη, ἐπειδὴ ἔστι καρπὸς τῆς ἀγάπης, ἔστιν αὐτὴ ἡ ἀγάπη ἐνεργουμένη· ἡ πονηρία ὅμως τῆς ἀνθρωπίνης προσαιρέσεως μεταβάλλει τὴν ἀρετὴν εἰς ἀμαρτίαν, διαστρέφει ἡ διεφθαρμένη προσάρεσις τὸν δρθὸν σκοπὸν τῆς εὐεργεσίας· διὸ ἡ ἀρετὴ μεταβάλλεται εἰς κακίαν, ἥ, ἵνα δρθότερον εἴπω, ἡ μεγάλη ἀρετὴ γίνεται ἀφορμή πολλῶν ἀμαρτημάτων.

“Ανθρωπε, διατί ἀγανακτεῖς κατὰ τοῦ ἀχαρίστου; Σὺ βάθαια ἀγανακτεῖς, ἥ ἐπειδὴ οὐδεμίαν ἀνταπόδοσιν ἔλαβες, ἥ ἐπειδὴ ἀντέλαβες πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν. Λοιπόν, ὅταν εὐπργέτησας, ἀπέβλεπες εἰς τὴν ἀνταπόδοσιν, ἀγαθοποιήσας, ἵνα ἀγαθοποιηθῆς· ἔδωκας, ἵνα λάβης· ἥ εὐεργεσία σου λοιπὸν οὐκ ἔστιν εὐεργεσία, ἀλλὰ δάνειον, διότι ὁ δανειστὴς δίδωσιν, ἵνα πάλιν λάβῃ· ἥ εὐεργεσία σου οὐκ ἔστιν εὐεργεσία, ἀλλὰ πραγματεία, διότι ὁ πραγματευτὴς δίδωσι τοῦτο, ἵνα λάβῃ ἐκεῖνο. ”Αλλο δὲ τὸ δάνειον ἔστι καὶ ἡ πραγματεία, καὶ ἄλλο ἡ εὐεργεσία· ἐκεῖνά εἰσι δοσοληψίαι, αὐτὴ ἔστι χάρις καὶ δῶρον· ἐὰν ζητῇς τὴν ἀνταπόδοσιν, διατί ἀρπάζεις τῆς εὐεργεσίας τὸ ὄνομα καὶ λέγεσαι εὐεργέτης; ἐὰν δὲ ὁνομάζεσαι εὐεργέτης, διατί ζητεῖς ἀνταπόδοσιν δι’ ἐκεῖνο ὅπερ ἔχαρισας; “Οταν λέγης, ὅτι εὐεργετεῖς, ἐπειτα δὲ ζητῇς ἀνταπόδοσιν, τότε γίνεσαι ὑποκριτής καὶ ἀπατεών, τότε

ἀπατᾶς τὸν κόσμον· διότι οἱ μὲν ἄνθρωποι, ἀκούοντες ὅτι εὔεργετεῖς, καὶ βλέποντες ὅτι δίδεις χωρὶς συναλλακτικῶν γραμμάτων καὶ ἔγγραφου συμφωνίας, ἐπαινοῦσί σε ώς εὐσπλαγχνον εὔεργέτην· σὺ δὲ τῷ μὲν λόγῳ φαίνεσαι εὔεργέτης, τῷ δὲ ἔργῳ ὑπάρχεις δανειστής, η̄ τέλειος πραγματευής.

"Εστω, λέγουσί τινες· ἡμεῖς οὐδὲ περισσότερα, οὐδὲ ἵσα, οὐδὲ ὀλιγώτερα ζητοῦμεν παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων· ἀλλ' ὅτε ἐκεῖνος, ὃν εὐεργετήσαμεν, γίνεται διώκτης καὶ ἐπίβουλος καὶ συκοφάντης καὶ προδότης ἡμῶν, τοῦτο ἔστι τὸ ἀφόρητον. Τοῦτο, ἀδελφοί, ταράττει, ἐπειδὴ πεπεισμένοι ἐσμέν, ὅτι ἔχουμεν δικαίωμα ἐπάνω εἰς τοὺς εὐεργετηθέντας, καὶ ἐγκεκολαμμένη ἔστιν εἰς τὴν φαντασίαν ἡμῶν ἡ ἔννοια τῆς ἀνταποδόσεως· τοῦτο γίνεται ἀφόρητον, ἐπειδὴ εὐεργετοῦμεν, ἔχοντες τὸν σκοπόν, δὲν εἴχον οἱ ἐθνικοί καὶ εἰδωλολάτραι· τοῦτο ταράττει καὶ ἔστιν ἀφόρητον, ἐπειδὴ οὐ γιγνώσκομεν τί ἔστι εὐεργεσία, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν εὐεργετοῦμεν.

"Οστις θέλει νὰ μάθῃ ποιόν ἔστι τῆς εὐεργεσίας τὸ ὕψος καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ χάρις, ἐκεῖνος πρέπον ἔστιν ίνα ἀπέλθῃ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐκεὶ αὐτὸς ἀκούει τὰ περὶ τῆς ἀληθινῆς εὐεργεσίας μαθήματα· ἐκεὶ μανθάνει τίς ἔστιν ἡ ἀληθινὴ εὐεργεσία καὶ πῶς γίνεται, καὶ ποία ἡ αὐτῆς ἀνταπόδοσις· ἐκεὶ διακρίνει καὶ τὸ τίς ἔστιν ἡ ψευδευεργεσία, καὶ τίνες ποιοῦσιν αὐτήν, πληροφορεῖται δέ, ὅτι ἡ τοιαύτη εὐεργεσία ἔστι πολλὰ εὔτελής καὶ μικροπρεπής, καὶ οὐδεμίαν ἔχει χάριν· ἐκεὶ διδάσκει ὁ πανάγιος Διδάσκαλος, λέγων· «Οταν ποιῆσις ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονας πλουσίους» (Λουκ. ιδ' 12). ἀλλὰ διὰ τί τοῦτο; «Μή ποτε» λέγει, «καὶ αὐτοί σε ἀντικαλέσωσι, καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα» (αὐτόθι). Ἀκούεις πόσον μακράν διώκει ἀπὸ τῆς καρδίας τοῦ εὐεργέτου τὸν σκοπὸν τῆς ἀνταποδόσεως; "Ακουσον δὲ καὶ πόσον ἀσφαλίζει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ τοιούτου μεγάλου πειρασμοῦ· «Ἀλλ' ὅταν ποιῆσις δοχήν*, κάλει πτωχούς, ἀναπήρους, χωλούς, τυφλούς» (αὐτόθ. 13). ίδού πῶς ἐκσπά ριζόθεν πᾶσαν ἐλπίδα ἀνταποδόσεως. Τοιουτορόπως οὖν νομοθετήσας περὶ εὐεργεσίας καὶ διδάξας τίς ἔστιν ἡ ἀληθὴς εὐεργεσία δείκνυσιν εύθυνος καὶ τὸ πόσον ἔστι μεγάλη καὶ ὑψηλὴ ἡ τοιαύτη ἀρετή, καὶ ποίαν ἔχει τὴν ἀνταπόδοσιν, ὅταν οὐκ ἐπιβλέπῃ τὰ ἀπὸ τῶν εὐεργετηθέντων ἀνταποδόματα. «Καὶ μακάριος», λέγει,

«ἔστι· ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι· ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων» (αὐτόθ. 14). «Οστις οὖν εὐεργετῆ ταύτην τὴν ἀληθινὴν εὐεργεσίαν, ἐκεῖνος συντάσσεται εἰς τὴν τάξιν τῶν μακαρίων καὶ λαμβάνει ἀνταπόδοσιν αἱώνιον μετὰ τῶν δικαίων, ὅταν ἀναστηθῶσι πάντες οἱ ἀνθρώποι καὶ παρασταθῶσιν ἐνώπιον τοῦ δικαίου κρίτοῦ. Ἐκούσατε καὶ νῦν καὶ τὸ πόσον ἔξευτελίζει τὴν εὐεργεσίαν, ὅταν ὁ εὐεργέτης ἐπιβλέπῃ εἰς τὴν τοῦ εὐεργετηθέντος ἀνταπόδοσιν. «Καὶ ἀν ἀγαθοποιῆτε», λέγει, «τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἔστιν»; (Λουκ. στ' 33). Ἀλλὰ διὰ τί ἡ τοιαύτη εὐεργεσία ἔστιν ἐστερημένη πάστης ὀρετῆς καὶ χάριτος; Διότι οὐκ ἔστιν ἀληθῆς εὐεργεσία, ἀλλ’ ὑπόκρισις· ἐργασία ἔστιν αὕτη τῶν ἀμαρτωλῶν ἀνθρώπων· «καὶ γάρ οἱ ἀμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσι» (αὐτόθ. 3). Βλέπετε λοιπὸν ὅτι ἡ μὲν ἀληθῆς εὐεργεσία ἔστιν ἔργον τῶν δικαίων, ἡ δὲ ψευδευεργεσία ἐπιτήδευμα τῶν ἀμαρτωλῶν.

«Κυριακοδρόμιον», α' έκδοσις, 1796

Νικηφόρος Θεοτόκης

6. ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ

Ἡ θαυμαστὴ καὶ μεγάλη ὀρετὴ τῆς ἀγάπης ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ὑψίστον καὶ ὑπερτέλειον Θεόν, τὸν ὅποῖον λατρεύομεν, ἔχει τὴν πρώτην ἀρχήν της.

Πόσον εύτυχεῖς ἥθελαν νὰ εἶναι ὄλοι οἱ ἀνθρώποι, ἀν εύρισκετο τοῦτο τὸ οὐράνιον μύρον μέσα εἰς τὶς καρδιές τους! Δὲν θὰ ἥτο πλέον εἰς τὸν κόσμον ὁ ἔνας πλούσιος καὶ ὁ ἄλλος πένης· δὲν θὰ ἥτο πλέον ὁ ἔνας γυμνὸς καὶ ὁ ἄλλος μὲν χρυσᾶ φορέματα ἐνδεδυμένος· δὲν θὰ ἔβλεπες πλέον τὸν ἔνα νὰ πεινᾷ καὶ τὸν ἄλλον νὰ ἔχῃ τὴν τράπεζάν του πάντοτε γεμάτην· ἡ ἀγάπη ποὺ θὰ εἴχαμεν μέσα εἰς τὶς καρδιές μας, δὲν θὰ ὑπέφερε τόσην ἀδικίαν καὶ ἀνισότητα· δὲν θὰ μᾶς ἄφινε νὰ βλέπωμεν τοὺς ἀδελφούς μας εἰς κατάστασιν κατωτέρων ἀπὸ τὴν ἴδικήν μας· ἀν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκατοίκα μέσα εἰς τὴν καρδίαν μας, ποὺ πλέον ἐριδεῖς καὶ μάχες; Ποῦ νὰ εὔρης πλέον τὸν φθόνον καὶ τὸ μῖσος; Ποῦ ν' ἀκούσῃς ἀδικίαν καὶ καταδυναστείαν; Οὐδὲ δόλος, οὐδὲ ὑπόκρισις, οὐδὲ ψεῦδος, οὐδὲ ἀπάτη ἥθελε φαίνεται ποτὲ εἰς τὸν κόσμον. Ἡ συκοφαντία, ἡ κατάκρισις, ἡ ἀρπαγή, ἡ πλεονεξία, ὁ φθό-

νος θὰ ἔφευγαν τόσον μακράν ἀπὸ τὸν κόσμον, ὅσον μακράν είναι τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς τὰ καταχθόνια. Δὲν θὰ ἥτο πλέον «ἔχω» καὶ «ἔχεις»: ἴδικόν μου καὶ ἴδικόν σου. «Ολα τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς κοινὰ θὰ ἥταν εἰς ὅλους: ὅλοι θὰ τὰ ἀπολάμβαναν μὲν εἰρήνην· ὅλοι θὰ τὰ ἔχαριοντο μὲν ἡσυχίαν, χωρὶς κανό φόβον. Φθονερὸς δὲν θὰ ἥτον· ποιος νὰ τὰ φθονήσῃ; Ἐπίβουλος δὲν θὰ εύρισκετο· ποιος νὰ τὰ ἐπιβουλεύσῃ; «Ἐνας παράδεισος θὰ ἥταν ὁ κόσμος: ἔνας οὐρανὸς θὰ ἔγινετο ἡ γῆ· οἱ ἄνθρωποι θὰ ἑκατοσταίνοντο ἀγγελοι ἐπίγειοι.

~~Χ~~ 'Η ἀγάπη μοναχὴ δύναται νὰ ξερριζώσῃ κάθε κακίαν ἀπὸ τοὺς ἄνθρωπους, νὰ παύσῃ ὅλα τὰ ἀναρίθμητα κακά, νὰ φέρῃ τὴν εἰρήνην μέσα εἰς τὶς πολιτεῖες, νὰ γεμίσῃ τὴν γῆν ἀπ' ὅλες τὶς εύτυχίες τοῦ οὐρανοῦ, νὰ πλουτίσῃ τὸν κάθε ἔναν μὲν ὅλα τὰ καλά. *Υη.*

"Οταν ἡ ἀγάπη φυτευθῇ μέσα εἰς τὴν καρδίαν μας, είναι ἀδύνατον νὰ μείνῃ ἀτελεσφόρητος καὶ ἀκαρπός. Εύθυνς βλαστάνει τοὺς οὐρανίους καὶ εὔθαλεῖς κλάδους της, εύθυνς παρρησιάζει τοὺς ώραίους καὶ γλυκεῖς καρπούς της. Οἱ ξένοι εύρισκουν ὑποδοχήν, ἐκεῖ ὅπου είναι ἀγάπη· οἱ ἀσθενεῖς ἔχουν ἐπίσκεψιν, ἐκεῖ ὅπου είναι ἀγάπη· ἡ ἀγάπη δίδει ἔνδυμα εἰς τοὺς γυμνούς, τροφὴν εἰς τοὺς πεινασμένους, εἰς τοὺς ὄρφανούς ἀντίληψιν, εἰς τές χῆρες προστασίαν, παρηγορίαν εἰς τοὺς λυπημένους. Ἐκεῖ ὅπου είναι ἡ ἀγάπη, εύρισκουν καταφύγιον οἱ ἀπηλπισμένοι. Ποιοι ταράττονται, καὶ δὲν τρέχει ἐκεῖνος, ὅποιον ἔχει ἀγάπην, νὰ τοὺς ἡσυχάσῃ; Ποιος ἀμαρτάνει, καὶ δὲν προφθάνει ἐκεῖνος, ὅπού ἔχει τὴν ἀγάπην, διὰ νὰ τὸν διορθώσῃ; Ποιος ἀσθενεῖ, καὶ δὲν συμπάσχει ἐκεῖνος, ὅπού ἔχει τὴν ἀγάπην;

~~Χ~~ 'Η ἀγάπη είναι τόσον ἀναγκαία διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ὅσον ἀναγκαία είναι ἡ τροφὴ διὰ τὴν ζωὴν μας. Χριστιανοί, μίαν ἀρετὴν τόσον ἀναγκαίαν καὶ τόσον εὔκολην, μίαν ἀρετήν, ὅπού μᾶς πλουτίζει ἀπὸ κάθε εύτυχίαν, διατί τόσον πολλὰ τὴν ἀμελούμεν; Διατί ἐσθήσθη ἡ ἀγάπη, ἡμεῖς δοκιμάζομεν τόσα πάθη εἰς τὸν κόσμον.

"Επαυσεν ἡ ἀγάπη καὶ διὰ τοῦτο δὲν εύρισκομεν προστάτην εἰς τὴν ἀνάγκην μας, δὲν ἔχομεν σύμβουλον, δὲν ἔχομεν κανένα νὰ μᾶς παρηγορήσῃ εἰς τὰς θλίψεις μας... /

Παρτί
"Ω ἀγάπη, ἀρετὴ θεία, ἥλιε λαμπρότατε τῶν ψυχῶν μας, ἐσύ δύνασαι νὰ ἔξορίσῃς ὅλα τὰ κακὰ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ νὰ φέρῃς ὅλες τὶς εύτυχίες εἰς τοὺς ἀνθρώπους. "Αν δὲν ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος νὰ θερ-

μάνη τὴν γῆν, ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀπολαύσωμεν τῆς γῆς τὰ ἀγαθά.
Ἐσύ ἂν δὲν ἔλθης εἰς τὰς ψυχάς μας, εἶναι ἀδύνατον νὰ χαροῦμεν τὰ
κάλλη τοῦ οὐρανοῦ.

(Λόγοι εἰς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν)

Nikηφόρος Θεοτόκης

7. ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

«Ταῦτα ἐντέλλομαι ύμιν, οἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Τὴν αὐτὴν, ὁδελφοί, τοῦ Σωτῆρος ἐντολὴν ἐπαναλαμβάνει πρὸς ἡμᾶς μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ ἡ Πατρίς. Καὶ ἡ Πατρὶς ἀπαιτεῖ πάρ' ἡμῶν τῆς φιλογενείας τὸν φόρον, ὅστις εἶναι τὸ μόνον γνώρισμα καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Χριστιανοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ πολίτου.

Ἡ Πατρὶς εἶναι ἡ πολυσέβαστος μήτηρ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, ἡ εὐεργετικωτάτη τροφὸς αὐτοῦ καὶ διδάσκαλος, τὸ ἱερώτατον στάδιον, εἰς τὸ ὅποιον κατέβει πρῶτον νὰ γυμνασθῇ τοὺς ἀγῶνας τῆς φιλαδελφίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας.

Εἰς τὴν πατρίδα πρῶτον εἶδε τὸν ἥλιον, ἀνέπνευσε τὰς ζωογόνους αὔρας τοῦ ἀέρος, ἔμαθε νὰ ἐκφράζῃ τὰς ἐννοίας διὰ τοῦ λόγου, ἐτράφη καθὸ χριστιανὸς τὸ ἀδολὸν γάλα τῆς εύσεβείας, ἐλαφε τὰ στοιχεῖα καὶ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἡθικῆς ἀνατροφῆς. Χρεωστεῖ λοιπὸν νὰ τιμᾷ τὴν πατρίδα, καθὼς καὶ τοὺς ἴδιους αὐτοῦ γονεῖς, οἵτινες εἶναι καὶ αὐτοὶ τέκνα τῆς σεβαστῆς ταύτης πατρίδος καὶ πατρογόνου ρίζης ὄλης τῆς αὐτοῦ γενεᾶς. Χρεωστεῖ νὰ φρονῇ σταθερῶς, ὅτι δὲν ἔγεννηθε εἰς τὸν κόσμον μόνον δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πατρίδα. Ἡ πατρὶς ἔχει δικαίωμα ἀγιώτατον εἰς ὄλα τοῦ πατριώτου τὰ προτερήματα, εἰς τὰς ἀρχάς, εἰς τὰς γνώσεις, εἰς τὰ πλούτη, εἰς ὄλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, ὅπως ἂν ἔχῃ καὶ ὅπου ποτὲ ἂν τύχῃ νὰ διατρίβῃ.

Καθὼς τὰ εὔκαρπα δένδρα, δοσούς ἂν ἐκθρέψωσι καρπούς, πρῶτον τούτους παραθέτουσιν εἰς τὸ γενέθλιον αὐτῶν ἔδαφος, τοὺς δὲ περισσεύοντας χαρίζουσιν, ἡδεῖαν ἀπόλαυσιν, εἰς τὴν ξενιτείαν, παρομοίως καὶ ὁ ἀγαθὸς καὶ γνήσιος πατριώτης χρεωστεῖ τὴν εύκαρπίαν τῶν ἑαυτοῦ προτερημάτων πρώτιστα καὶ μάλιστα εἰς τὴν γεννήσασαν καὶ ἐκθρέψασαν αὐτὸν γῆν.

Διὰ τοῦτο καὶ θεῖοι καὶ ἀνθρώπινοι νόμοι καταδικάζουν ως πατραλοίσιαν* τὸν παραβάτην τῶν πατριωτικῶν καθηκόντων. Διὰ τοῦ-

το προστάζουσι καθένα νὰ ὑπερμαχῇ κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ὑπὲρ τῆς πατρίδος. «Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ». Διὰ τοῦτο τέλος αὐτὴ ἡ φύσις μᾶς ἔχει τοιουτορόπτως προσκολλημένους εἰς τὸ γενέθλιον ἔδαφος, ὥστε δὲν συγχωρεῖται συνήθως εἰμὴ εἰς μόνους τοὺς ἀναισθήτους ἢ παντάπασι τὰ ἥθη σαπροὺς καὶ διφθαρμένους, νὰ μὴ αἰσθάνωνται ἀγάπην καὶ πόθον πρὸς τὴν πατρίδα. ‘Ως καὶ αὐτὰ τὰ κατ’ αὐτὴν ἄψυχα συχνάκις καταθέλγουσιν αἰχμαλωτίζοντα τὸ μνημονικὸν μας. ‘Ο ἥλιος τῆς πατρίδος μᾶς φαίνεται γλυκύτερος, ὁ ἀήρ εὐπνοούστερος καὶ ζωηρότερος, τὰ προϊόντα τροφιμώτερα, ποικιλώτερα καὶ ἡδύτερα.

Τὰ καλὰ λιβάδια, τὰ σκιερὰ δάση, τὰ καθαρὰ νερά, πολλάκις καὶ ἐν δένδρον, ἐν ρυάκιον, καὶ βράχος τις ἀπότομος τῆς πατρίδος κυριεύει καὶ κατακρατεῖ τὴν φαντασίαν τοιουτορόπτως, ὥστε, ὅσον καὶ ἂν εἴναι μικρὸς ὁ τόπος τῆς γεννήσεως ἑκάστου, εἰς τοῦτον ἐγκαλλωπίζεται* καὶ πρὸς τοῦτον ἐκ τῆς ξενιτείας πυκνῶς ἀποβλέπει καὶ τοῦτον ὅχι ἀπαξ ἐπροτίμησεν ἀπὸ εὐδαιμονεστέρας χώρας καὶ πόλεις τῆς οἰκουμένης. . .

Ἐὰν λοιπὸν πᾶς ἀπλῶς πατριώτης ἔχῃ τοῦτο τὸ χρέος πρὸς τὴν ἴδιαν αὐτοῦ πατρίδα, πόσον, ἀγαπητοί, πρέπει νὰ εἴναι τὸ χρέος ἡμῶν πρὸς τὴν ἡμετέραν ; “Ελληνες Χριστιανοί, συλλογίσθητε εἰς ποίαν γῆν ἐγεννήθημεν καὶ ποία τις εἴναι κατὰ τὸ παρὸν ἡ κατάστασις αὐτῆς. Ἡ πατρὶς τῆς ὁρθοδοξίας καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἀρετῆς, ἀφοῦ τοσούτους χρόνους ἔβασαν ίσθη ὑπὸ τὸ σιδηροῦν σκῆπτρον τῆς ἀσεβείας, ἀντιπαλαίει σήμερον πρὸς τὰς φάλαγγας τοῦ θανάτου. Οἱ ἐκλεκτοὶ τῆς Ἔκκλησίας υἱοί μονομαχοῦσι πρὸς τὰ λυσσῶντα τέκνα τῆς Ἀγαρ*. Ὡ φίλη πατρίς, ὡς ‘Ελλάς ! Ποῖον ἄφα καὶ πότε θέλει γίνει τῆς ὀνίσου ταύτης πάλης τὸ τέλος ;

«Περὶ φιλογενείας», 1815

Κωνσταντίνος Οἰκονόμου ὁ ἐξ Οἰκονόμων

8. ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΤΟ 1791

(’Α π ὁ σ π α σ μ α)

Πόλις αὐτῆς τῆς ἐπαρχίας εἴναι αἱ Ἀθῆναι, ἡ δόποία τώρα λέγεται ἐνικῶς Ἀθήνα, πόλις παλαιὰ καὶ περίφημη διὰ τὸ πλῆθος τῶν

στρατηγῶν, τῶν νομοθετῶν, τῶν φιλοσόφων, τῶν ρητόρων, τῶν ποιητῶν καὶ τῶν διαφόρων τεχνιτῶν, ὅποιū ποτὲ ἦτον εὔφορη καὶ τώρα εἶναι ὀφορη ἀπὸ τοιούτους ἄνδρας.

Είναι εἰς μίαν τοποθεσία καλή, ἀπολαύει ἔνα ὀφέρα ύγιεινό. Τὰ πέριξ της κατάφυτα ἀπὸ ἐλαιῶνας. 'Η Ἀθήνα, μ' ὅλον ὅποι καὶ τώρα ἡμπορεῖ τινὰς* νὰ τὴν συγκαταριθμήσῃ εἰς τὴν τάξιν τῶν πόλεων, καὶ ἔχει δεκαπέντε-δεκαέξι χιλιάδες κατοίκους, τοὺς περισσοτέρους Ρωμαίους*, καὶ οἰκοδομὴς ἀρκετές, μ' ὅλον τοῦτο δὲν εἶναι τίποτες ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων καὶ τῶν στολισμῶν ὅποι εἶχεν, ὅταν μιὰ ἀρχὴ ὑπέρτατη δημοκρατική.

*Απὸ τὰ πολλὰ παλαιά της κάλλη ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργο ἀξιοθέατο καὶ ἀξιοθαύμαστο, ἐσώζουνταν ἕως τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰώνος ὀλόκληρος· μία μπόμπα ὅμως, ποὺ εἶχαν ρίξει οἱ Βενετζιάνοι καὶ ἔπεισε εἰς τὸ μπαρούτι ὅποι εἶχαν οἱ Τοῦρκοι ἔδω, τὸν ἔχαλασε τὸ 1687. Σώζονται ἀκόμη καὶ ἄλλα πολλὰ λείψανα τῆς παλαιᾶς της λαμπρότητος, καὶ ἐπιγράμματα εἰς λίθους σκαλισμένα. "Οσα ὅμως ἡμποροῦσαν νὰ μετατοπισθοῦν, οἱ Εύρωπαῖοι τὰ ἐσήκωσαν, καὶ τὴν σήμερον κάμνουν κάθε τρόπον νὰ σηκώσουν ἐκεῖνα ποὺ σηκώνονται.

"Ιεωγραφία Νεωτερική"

Γρηγόριος Κωνσταντῖνος - Λανήλ Φιλιππίδης

9. ΤΑ ΔΙΚΑΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Αρθρον 1. 'Ο σκοπὸς ὅποι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου οἱ ἄνθρωποι ἔσυμμαζώχθησαν ἀπὸ τὰ δάση τὴν πρωτην φοράν διὰ νὰ κατοικήσουν ὅλοι μαζί, κτίζοντες χώρας καὶ πόλεις, εἶναι διὰ νὰ συμβοηθῶνται καὶ νὰ ζῶσιν εὐτυχισμένοι, καὶ ὅχι νὰ συναντιτρώγωνται ἢ νὰ ρουφᾶ τὸ αἷμα τους ἔνας. Τότε ἔκαμαν βασιλέα, διὰ νὰ ἀγρυπνῇ εἰς τὰ συμφέροντά των, διὰ νὰ εἶναι βέβαιοι εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν φυσικῶν δικαίων, τὰ ὅποια δὲν ἔχει τὴν ἀδεια νὰ τοὺς τὰ ἀφαιρέσῃ κανένας ἐπὶ τῆς γῆς.

Αρθρον 2. Αύτὰ τὰ Φυσικὰ Δίκαια εἶναι : πρῶτον τὸ νὰ εἴμεθα ὅλοι ἴσοι καὶ ὅχι ὁ ἔνας κατώτερος ἀπὸ τὸν ἄλλον· δεύτερον, νὰ εἴμεθα

έλευθεροι καὶ ὅχι ὁ ἔνας σκλάβος τοῦ ἀλλουνοῦ· τρίτον, νὰ εἴμεθα σίγουροι εἰς τὴν ζωήν μας, καὶ κανένας νὰ μήν μπορῇ νὰ μᾶς τὴν πάρη ἀδίκως καὶ κατὰ τὴν φαντασίαν· καὶ τέταρτον, τὰ κτήματα ὅποιού ἔχομεν κανένας νὰ μήν ἡμπορῇ νὰ μᾶς ἐγγίζῃ, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἴδια μας καὶ τῶν κληρονόμων μας.

"Ἀρθρον 3. "Ολοι οἱ ἄνθρωποι, Χριστιανοί καὶ Τοῦρκοι, κατὰ φυσικὸν λόγον εἶναι Ἰσοι. "Οταν πταίσῃ τινάς, ὅποιασδήποτε καταστάσεως, ὁ νόμος εἶναι ὁ αὐτὸς διὰ τὸ πταῖσμα καὶ ἀμετάβλητος· ἥγουν δὲν παιδεύεται* ὁ πλούσιος δλιγότερον καὶ ὁ πτωχὸς περισσότερον διὰ τὸ αὐτὸς σφάλμα, ἀλλ' Ἰσια - Ἰσια.

"Ἀρθρον 4. 'Ο Νόμος εἶναι ἑκείνη ἡ ἔλευθερα ἀπόφασις, ὅποιού μὲ τὴν συγκατάθεσιν ὅλου τοῦ λαοῦ ἔγινεν· ἥγουν ὅλοι θέλομεν ὅτι ὁ φονεὺς νὰ φονεύεται· αὐτὸς λέγεται νόμος, καὶ εἶναι ὁ ἴδιος διὰ ὅλους μας εἰς τὸ νὰ παιδεύσῃ. Καὶ πάλιν ἀλλος, ὅποιού ὑπερασπίζεται· ἥγουν ὅλοι θέλομεν νὰ ἔξουσιαζωμεν τὰ ὑποστατικά μας· κανένας λοιπὸν δὲν ἔχει τὴν ἀδειαν νὰ μᾶς πάρη δυναστικῶς τίποτες· αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος, ἐπειδὴ μοναχοί μας τὸν δεχόμεθα καὶ τὸν θέλομεν. 'Ο νόμος εἶναι πάντοτε νὰ προστάξῃ ὅ,τι πράγμα εἶναι δίκαιον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν συγκοινωνίαν τῆς ζωῆς μας καὶ νὰ μᾶς ἐμποδίζῃ ἑκείνο ὅποιού μᾶς βλάπτει.

"Ἀρθρον 5. "Ολοι οἱ συμπολίται ἡμποροῦν νὰ ἔμβουν εἰς ἀξίας καὶ δημόσια ὄφφικια*. Τὰ ἔλευθερα γένη δὲν γνωρίζουν καμμίαν ἀξίαν προτιμήσεως εἰς τὰς ἐκλογάς των παρὰ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν προκοπήν· ἥγουν, καθένας, ὅταν εἶναι ἀξιος καὶ προκομμένος διὰ μίαν δημοσίαν δούλευσιν, ἡμπορεῖ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ. 'Εξ ἐναντίας δέ, μὴ ὄντας ἀξιος, ἀλλὰ χυδαῖος, δὲν πρέπει νὰ τῷ δοθῇ· διότι, μήν ἡξεύροντας πῶς νὰ τὴν ἐκτελέσῃ προσκρούει καὶ βλάπτει τὸ κοινὸν μὲ τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν ἀνεπιδεξιότητά του.

"Ἀρθρον 6. 'Η Ἐλευθερία εἶναι ἑκείνη ἡ δύναμις ὅποιού ἔχει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ νὰ κάνη ὅλον ἑκείνο ὅποιού δὲν βλάπτει εἰς τὰ δίκαια τῶν γειτόνων του. Αὐτὴ ἔχει ὡς θεμέλιον τὴν φύσιν, διατὶ φυσικὰ ἀγαπῶμεν νὰ εἴμεθα ἔλευθεροι· ἔχει ὡς κανόνα τὴν δικαιοσύνην, διατὶ ἡ δικαία ἔλευθερία εἶναι καλή· ἔχει ὡς φύλακα τὸν νόμον, διατὶ αὐτὸς προσδιορίζει ἔως ποῦ πρέπει νὰ εἴμεθα ἔλευθεροι. Τὸ ἡθικὸν σύνορον τῆς Ἐλευθερίας εἶναι τοῦτο τὸ ρητόν: Μήν κάμης εἰς τὸν ἄλλον ἑκείνο ὅποιού δὲν θέλεις νὰ σου κάμουν.

"Αρθρον 7. Τὸ δίκαιον τοῦ νὰ φανερώνωμεν τὴν γνώμην μας καὶ τοὺς συλλογισμούς μας, τόσον μὲ τὴν τυπογραφίαν, ὅσον καὶ μὲ ἄλλον τρόπον· τὸ δίκαιον τοῦ νὰ συναθροίζωμεθα εἰρηνικῶς· ἡ ἐλευθερία κάθε εἰδους θρησκείας, χριστιανισμοῦ, ιουδαϊσμοῦ, τουρκισμοῦ καὶ τὰ λοιπά, δὲν εἶναι ἐμποδισμένα εἰς τὴν παροῦσαν διοίκησιν. "Οταν ἐμποδίζωνται αὐτὰ τὰ δίκαια, εἶναι φανερὸν πῶς προέρχεται τοῦτο ἀπὸ τυραννίαν, ἢ πῶς εἶναι ἀκόμη ἐνθύμησις τοῦ ἔξοστρακισθέντος δεσποτισμοῦ, ὃπού ἀπεδιώξαμεν.

"Αρθρον 8. Ἡ σιγουρότης* εἶναι ἑκείνη ἡ διαφέντευσις* ὃπού δίδεται ἀπὸ ὅλον τὸ ἔθνος καὶ τὸν λαὸν εἰς τὸν κάθε ἀνθρωπὸν διὰ τὴν φύλαξιν τοῦ ὑποκειμένου του, τῶν δικαίων του καὶ τῶν ὑποστατικῶν του· ἥγουν, ὅταν βλάψῃ τινάς ἓνα μόνον ἀνθρωπὸν, ἢ πάρη ἀδίκιως τίποτες ἀπὸ αὐτόν, ὅλος δὲ λαὸς πρέπει νὰ σηκωθῇ κατ' ἐπάνω ἑκείνου τοῦ δυνάστου καὶ νὰ τὸν ἀποδιώξῃ.

"Αρθρον 9. Ὁ νόμος ἔχει χρέος νὰ διαφεντεύῃ* τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν ὅλου τοῦ ἔθνους καὶ ἑκείνην τοῦ κάθε ἀνθρωποῦ, κατοίκου εἰς αὐτὴν τὴν αὐτοκρατορίαν, ἐναντίον τῆς καταθλίψεως καὶ τῆς δυναστείας τῶν διοικητῶν· ὅταν αὐτοὶ διοικοῦν καλῶς, νὰ τοὺς διαφεντεύῃ· εἰ δὲ κακῶς, νὰ τοὺς ἀποβάλλῃ.

"Αρθρον 10. Κανένας ἀνθρωπὸς νὰ μὴν ἐγκαλῇται εἰς κριτήριον, νὰ μὴ φυλακώνεται κατ' ἄλλογν τρόπον, παρὰ καθὼς διορίζει ὁ νόμος· ἥγουν ὅταν ππαίσθι ὁ ἀνθρωπὸς, καὶ ὅχι κατὰ τὴν φαντασίαν καὶ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ*. Κάθε κάτοικος ὅμως, ὅταν κραχθῇ εἰς τὴν κρίσιν, ἢ κατὰ νόμον πιασθῇ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ κριτηρίου, πρέπει νὰ ὑποταχθῇ εύθὺς καὶ νὰ πηγαίνῃ νὰ κριθῇ· διατί ἀν ἀντισταθῆ καὶ δὲν θέλει νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν κρίσιν, γίνεται ππαίστης· καὶ ἀρκετὸν σφόλμα εἶναι, ὅταν δὲν νόμος κράζῃ κανέναν ἀνθρωπὸν καὶ ἑκεῖνος ἀντιστέκεται μὲ τὸ κακὸν καὶ δὲν ὑπακούῃ· νὰ πηγαίνῃ, ὅντας σίγουρος ὅτι δὲν ππαιδεύεται* ἀν εἶναι ὀθῶδος.

"Αρθρον 11. Κάθε δυναστικὸν ἐπιχείρημα ὅπού ἥθελαν κάμει ἐναντίον ἐνὸς ἀνθρώπου ὃπού δὲν ἔππαισε, καὶ χωρὶς προσταγὴν τοῦ νόμου θέλουν νὰ τὸν καταδικάσουν, ἑκεῖνο φαίνεται πῶς εἶναι μόνον, ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ κριτοῦ καὶ ἔργον τυραννικόν. Ὁ ἀνθρωπὸς λοιπόν, τὸν ὃποῖον θέλουν νὰ δυναστεύσουν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἔχει δίκαιον καὶ ἄδειαν νὰ ἀντισταθῇ ἐξ ὅλης του τῆς δυνάμεως νὰ τὸ ἀποβάλῃ μὲ βίαν καὶ νὰ μὴν ὑποταχθῇ.

"Αρθρον 12. Έκεῖνοι δόπού ἐκδίδουν προσταγάς, ἢ δόπού ἡθελε τές ὑπογράψουν, ἢ δόπού ἡθελε τές ἐκτελέσουν, ἢ δόπού ἡθελε βάλουν ἄλλους νὰ τές τελειώσουν, λέγοντές τες πώς εἶναι πράγματα ἀναγκαῖα, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν εἰδησιν ἢ διοίκησις, εἶναι πταῖσται καὶ ἔχουν νὰ τιμωρῶνται αὐστηρῶς.

"Αρθρον 13. Κάθε ἀνθρωπος δόπού φαίνεται πώς εἶναι ἀθῶος, ἀν τὸν συκοφαντήσουν πώς ἐπταίσεν, ἐν ὅσῳ νὰ βεβαιωθῇ πώς εἶναι πταίστης, πώς εἶναι ἀνάγκη νὰ πιασθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κριτηρίου, κάθε αὐστηρότης, καθὼς δέσιμον, ύβρισμοί, δαρμοί, δόποὺ δὲν εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν κατακράτησιν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου ἐν ὅσῳ νὰ κριθῇ, νὰ εἶναι ἐμποδισμένα, καὶ μόνον ἀφοῦ ἀποδειχθῇ πταίστης, τότε νὰ γίνεται ἀρχὴ τῆς τιμωρίας εἰς τὸ ὑποκείμενόν του, καθὼς διαλαμβάνει ὁ νόμος.

"Αρθρον 14. Κανένας ἀνθρωπος νὰ μὴ κρίνεται καὶ νὰ μὴ τιμωρῇ-ται ἀλλέως, παρὰ ἀφοῦ εἰπῇ ὅλα τὰ δικαιολογήματά του καὶ ἀφοῦ κατὰ τοὺς νόμους κραχθῇ εἰς τὴν κρίσιν· καὶ τιμωρεῖται τότε μόνον, ὅταν εἶναι ἔνας νόμος καμωμένος προτοῦ νὰ κάμη ἐκεῖνος τὸ πταῖσμα. "Ο νόμος δὲ δόποὺ ἡθελε τιμωρήσει ἐγκλήματα, ἀπέρ ἔγιναν εἰς τὸν καιρὸν δόποὺ αὐτὸς δὲν εἶχε συστηθῇ, λέγεται τυραννία. Καὶ τὸ νὰ τιμωρῇση ἔνας νέος νόμος παλαιὰ ἐγκλήματα λέγεται ἀνομία. "Ηγουν ἔνας ἀνθρωπος ἐπῆρε (ἔνα βόδι)· δὲν ἦτον κανένας νόμος δόποὺ τὸ ἐπῆρε, δὲν ἦτον κανένας νόμος δόποὺ νὰ ἐμπόδιζε ταύτην τὴν ἀρπαγήν· ἔξεδόθη ἐπειτα νόμος νὰ μὴν ἀρπάζῃ ἔνας τοῦ ἄλλου πράγματα· ὁ ἀρπαξ δίδει ὀπίσω τὸ βόδι, μὰ δὲν παιδεύεται, ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ἤξευρε πώς ἡ ἀρπαγὴ εἶναι κακή.

('Ακολουθοῦν 21 ἀκόμη ἔρθρα καθορίζοντα τὰ ίπόλιτα δικαιώματα καὶ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου).

«Ἐλευθερία, Ἰσοτιμία, Ἀδελφότης»

Ρήγας Φεραίος

10. ΣΟΥΛΙΩΤΑΙ ΚΑΙ ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑΙ

("Ο θρυλικός χορὸς τοῦ Ζαλόγγου")

Τὴν ἐπαύριον λαβόντες τοὺς ὁμήρους καὶ τὰ ἀναγκαῖα φορτηγὰ ζῶα, διησθύνθησαν πρὸς τὴν Πάργαν, ἀποσπασθέντες ἀπὸ τὰς

ἀγκάλας τῆς γλυκείας Πατρίδος καὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ κοπετῶν καὶ θερμῶν δακρύων, ὁ Δῆμος Δρᾶκος, Φῶτος Τζαβέλλας, Τζίμας Ζέρβας Γκόγκας, Δαγκλῆς καὶ λοιποὶ φύλαρχοι. Οὗτοι ἔχοντες μεθ' ἐαυτῶν, τὰ δύο σχεδὸν τρίτα τῶν συμπολιτῶν ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Πάργαν. Ἐξ ἄλλου ὁ Κίτζος Βότζαρης, Κουτζονίκας, Φωτομάρας μὲ τοὺς ἴδιούς των διεβιβάσθησαν, οἱ μὲν εἰς Βουλγαρέλι*, οἱ δὲ εἰς Ζάλογγον*.

‘Οἱ ειρομόναχοι Σαμουήλ, μείνας μετὰ πέντε μόνον Σουλιώτῶν, παρέδιδε κατὰ τὴν συμφωνίαν ὅσα πολεμοφόδια ὑπῆρχον εἰς τὸ φρούριον, μετὰ δὲ τὴν παράδοσιν ἔμελλε νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Πάργαν. Καθ' ἥν ὅμως στιγμὴν ἐγίνετο ἡ παράδοσις, εἰς ἕκ τῶν τριῶν ἀπεσταλμένων Τούρκων διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν πολεμοφοδίων εἶπε πρὸς τὸν Σαμουήλ:

—Πόσα κολαστήρια* στοχάζεσαι, καλόγερε, ὅτι θὰ σοῦ κάμη ὁ βεζίρης, ὅταν σὲ βάλῃ στὸ χέρι, ἀπὸ τὸν ὅποιον καὶ δὲν γλυτώνεις;

—Δὲν εἶναι ἄξιος, ὁ βεζίρης, ἀπεκρίθη ὁ Σαμουήλ, νὰ πιάσῃ ἄνθρωπον, ὁ ὅποιος, ἐκτὸς ὅποιον δὲν τὸν φοβεῖται, γνωρίζει καὶ ὄλλον δρόμον τοῦ θανάτου.

Ἐξελθόντων τούτων τῶν λόγων ἀπὸ τὸ στόμα του, μόλις παρῆλθον δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ ἤναψεν ἡ πυρίτις, ἡ ὅποια καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ δύο Σουλιώτας καὶ τὸν ἴδιον τὸν Σαμουήλ κατέκαυσεν. Ὁ τελευταῖς μάλιστα ἀφανῆς ἐγένετο, ίσταμενος ὅρθιος ἐπὶ τι κιβώτιον πλῆρες πυρίτιδος. . .

Μεθ' ἡμέρας τρεῖς τοῦ τραγικοῦ συμβάντος ἔξέτασεν ὁ Περαιτιβός εἰς τὴν Πάργαν Σουλιώτην τινά, ἡμιφλογισμένον σχεδὸν ὑπὸ τῆς πυρίτιδος, ὁ ὅποιος ἵστατο κατ' ἑκείνην τὴν στιγμὴν τοῦ συμβάντος ἐκτὸς τῆς θύρας τῆς πυριτιδαποθήκης. Ὄμοίως ἔξέτασε καὶ ὄλλους δύο συγγενεῖς τοῦ Σαμουήλ. Οὗτοι τὸν ἐβεβαίωσαν, ὅτι ὁ Σαμουήλ βαστῶν κηρίον ἀνημμένον εἰς τὰς χεῖρας ἀνέβη μετὰ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Τούρκου ἐπί τινος κιβωτίου, ἀφ' ὅπου δοὺς τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν Τούρκον ἔρριψε ταυτοχρόνως τὸ φυτίλι τοῦ κηρίου ἐπὶ τὸ ἔδαφος, ἐν ᾧ ὑπῆρχε διεσκορπισμένη πυρίτις. Καὶ οὕτω γέγονεν, ὅ γέγονε.

Μόλις εἶχον φθάσει παρὰ τῆς Πάργας τὰ μεθόρια καὶ πρὶν ἔτι πυρποληθῆ ὁ Σαμουήλ, παραβὰς ὁ στρατάρχης Βελῆ* πασάς τὰ τόσα ἔνορκα καὶ πολυμάρτυρα ἔγγραφά του, καταφρονήσας τοὺς

δύμήρους, ἐπεμψε κατόπιν αὐτῶν τὸν Σελλικτάρην Μπόταν ἐπὶ κεφαλῆς τεσσάρων χιλιάδων στρατιωτῶν, ὅπως προλάβη, θυσιάσῃ καὶ αἰχμαλωτίσῃ, εἰ δυνατόν, αὐτοὺς καθ' ὅδόν. . .

Πλησίον ὅντες οἱ Πάργιοι καὶ πολλοὶ ἔτι ἐκ τῶν προσφύγων Σουλιωτῶν, ἀκούσαντες τὸν πυροβολισμὸν καὶ ἀλαλαγμὸν τῶν ἐπερχομένων ἔδραμον εἰς ἐπικουρίαν τῶν συντρόφων. Φοβηθέντες οἱ ἔχθροί, δόπισθώρμησαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἐκτὸς τῶν ὁρίων. Ἰδόντες δὲ τοὺς Παργίους ὄρμῶντας πρὸς βοήθειαν τῶν Σουλιωτῶν, ἥρχισαν νὰ τοὺς ἐπαπειλῶσι, λέγοντες, ὅτι ἐὰν θέλωσι νὰ ἀποφύγωσι τὸν κίνδυνον τοῦ πολέμου, πρέπει νὰ παραδῶσωσιν ἢ νὰ διώξωσιν ἀμέσως ὅλους τοὺς Σουλιώτας μετὰ τῶν γυναικοπαίδων εἰς τὸ ὅθωμανικὸν κράτος.

— Πῶς εἶναι δυνατόν, ἀπεκρίθησαν οἱ Πάργιοι, ὅλλα νὰ γράφῃ καὶ ὅλλα νὰ πράττῃ ὁ στρατάρχης Βελῆ πασάς; Ἐάν αὐτὸς παραβαίνῃ ἀσυνειδήτως τὰς ἐγγράφους καὶ ἐνόρκους συμφωνίας καὶ ὑποχρεώσεις του, ἡ Πάργα ὅμως διετήρησεν ἔξ ἀρχῆς καὶ θέλει διατηρήσει, ἐνόσῳ ὑπάρχει, τὸ σύστημα τῆς φιλοξενίας πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ καταφεύγοντας· ἀφ' ἑτέρου ὅμως διὰ τὴν γειτονικὴν ἡσυχίαν καὶ ἀρμονίαν δὲν θέλει λείψει νὰ τοὺς παρακαλέσῃ νὰ ὑπάγωσιν, ὅταν εὐκολυνθῶσιν, ὅπου εὐχαριστοῦνται.

Εἰδοποιηθεὶς τότε παρὰ τῶν Παργίων ὁ εἰς Κέρκυραν Ρῶσος πληρεξούσιος τὴν παράνομον ταύτην πρᾶξιν τοῦ στρατάρχου, ἐγραψεν αὐστηρῶς πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἀλῆν καὶ οὕτω κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ διελύθη τὸ στρατόπεδον ἀνευ ὅλης ἐχθροπραξίας.

Οἱ δὲ ἀπελθόντες εἰς Ζάλογγον Σουλιῶται μετὰ τῶν γυναικοπαίδων περιέμενον ἡμέραν παρ' ἡμέραν διαταγὴν τοῦ βεζίρη, διορίζουσαν αὐτούς κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του εἰς ὅρεινάς καὶ ὑγιεινὰς κατοικίας καὶ ἄφθονον ἀπολαβῆν προϊόντων ἀπὸ καρποφόρων ἐπαρχιῶν.

‘Αλλ’ ἀντὶ τούτων μεθ’ ἡμέρας τέσσαρας παρουσιάσθησαν ἀπροσδοκήτως πρὸς τὰ πλάγιά των τρεῖς σχεδὸν χιλιάδες Τουρκαλβανοί, οἵτινες τοὺς ἐγνωστοποίησαν ἀμέσως, ὅτι ἔχουσι προσταγὴν τοῦ βεζίρη νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα των ὅλα, αὐτοὺς δὲ νὰ φέρωσιν εἰς Ἱωάννινα, ὅπου θ’ ἀποφασίσῃ ἡ ‘Ψηλότης του περὶ τῆς διαμονῆς των καὶ περὶ τῆς ἀνταμοιβῆς τῶν πιστῶν ἐκδουλεύσεών των. Τότε ἡνεῳχθησαν οἱ ὄφθαλμοὶ τῶν εἰς τοῦ τυράννου τὰς ὑποσχέσεις ἀφω-

σιωμένων, τότε ἡ σθάνθησαν τὰς συνήθεις ἀνταμοιβάς του, τότε ἐνεθυμήθησαν τὰς πρὸς δλίγων ἡμερῶν τελευταίας πατριωτικάς καὶ πατρικάς συμβουλάς τοῦ Σαμουῆλ. Ἀλλ' ὅλα ἡσαν ἥδη μάταια καὶ πᾶσα ἐπίγνωσις ἀθεράπευτος. Τὸ πᾶν συνίστατο ἢ εἰς τὴν τυφλὴν παράδοσιν ἢ εἰς τὴν διὰ τῶν ὄπλων ἀπηλπισμένην ἀπόφασιν. Συμβουλίου λοιπὸν γενομένου, ἐνεκρίθη τὸ δεύτερον.

Οὐθὲν ἀπὸ τῆς ἐνάτης πρὸ μεσημβρίας μέχρι τῆς ἑνδεκάτης τῆς ύστεραίας ἐσυγκροτοῦντο ἀμφοτέρωθεν πεισματώδεις ἔχθροπραξίαι. Γυναῖκες τινές, ὧσεὶ ἔξήκοντα, ὅλαι σχεδὸν χῆραι, ἴδούσαι τὸν κίνδυνον ἀναπόφευκτον ἐπροτίμησαν παρὰ τὴν πολυπαθῆ καὶ κατησχυμένην αἰχμαλωσίαν τὸν ἡρωϊκὸν καὶ στιγμαῖον θάνατον. Ἀναβᾶσαι ἐπὶ τινος κρημνῶδους ὕψους πρῶτον κατέρριπτον τὰ τρυφερά καὶ φίλτατα αὐτῶν τέκνα, ἔπειτα δὲ μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἐρρίπτοντο καὶ αὐταὶ αὐθορμήτως ἀπὸ τοῦ κρημνοῦ.

Ἡ τραγικὴ καὶ φρικώδης αὕτη πρᾶξις τῶν γυναικῶν ἡρέθισε τοὺς ἄνδρας νὰ διακινδυνεύσωσι τὴν νύκτα, διασχίζοντες τὸν στρατὸν διὰ τῶν ὄπλων...

«Ιστορία τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας», 1815

Χριστόφορος Περούτης

11. ΣΑΛΠΙΣΜΑ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΡΙΟΝ

«Μείζον' ὁστις ἀντὶ τῆς αὐτοῦ πάτρας φίλον ἔθηκει,
τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω».

Σοφοκλέους «Ἀντιγόνη»

Ἄδελφοί, φίλοι καὶ συμπατριῶται, ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων καὶ γενναῖοι τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐλληνικοῦ γένους ὑπέρμαχοι, οἱ κατὰ τὴν Αἴγυπτον εύρισκόμενοι Γραικοί καὶ ὅσοι ἄλλοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ καὶ ἄλλαχοῦ διατρίβετε προσμένοντες τὸν ἀρμόδιον καιρὸν τῆς κοινῆς τοῦ γένους ἐλευθερίας, ἀξιωματικοί τε καὶ στρατιῶται πάσης τάξεως καὶ παντὸς βαθμοῦ, χαίρετε, ἔπειδὴ ἡ χαρά σας εἶναι κοινὴ χαρά ὅλων τῶν Γραικῶν· ύγιαίνετε, ἔπειδὴ ἡ ύγεια σας εἶναι κοινὴ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος.

Οσα, φίλοι καὶ ἀδελφοί, ἀναγνώσετε εἰς τὴν παροῦσαν ἐγκύκλιον ἐπιστολήν, μὴ τὰ νομίσετε συμβουλάς ἴδικάς μου, ἀλλ' ἐλεεινολογίας καὶ παράπονα τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὄποιας τὴν εἰκόνα βλέπετε·

διότι ὅλα δὲν γράφω, πλὴν ὅσα ἡθελε σᾶς εἴπει ἡ κοινὴ μήτηρ ἡμῶν καὶ πατρίς, ἡ δυστυχής Ἑλλάς, ἀν ἐλάμβανε φωνὴν καὶ γλῶσσαν.

Φαντασθῆτε λοιπόν, ὅτι ἔχετε πρὸ ὄφθαλμῶν τὴν ἡμετέραν μητέρα, τὴν παλαιὰν ἑκείνην καὶ περίφημον εἰς ὅλα τὰ ἔθνη καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας Ἑλλάδα, ἡ ὅποια μὲν μαῦρα καὶ ἔξεσχισμένα φορέματα, εἰς ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος πληγωμένη ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τυράννους, μὲν λυτοὺς τῆς κεφαλῆς τοὺς πλοκάμους, ἀνυπόδητος καὶ σχεδὸν γυμνή, ὁδυρομένη καὶ κλαίουσα τὴν ἀθλίαν κατάστασιν εἰς τὴν ὅποιαν τὴν ἔρριψεν ἡ θηριότης τῶν Τούρκων, τρέχει πρὸς ἡμᾶς, τὰ τέκνα της, μᾶς δείχνει τὰ κατεσχισμένα της φορέματα, μίαν πρὸς μίαν μᾶς ἀνακαλύπτει τὰς πληγάς της, μᾶς βάφει μὲν τὰ αἷματά της, μᾶς βρέχει μὲν τὰ δάκρυά της, ἐναγκαλίζεται καὶ ἀσπάζεται ἔνα ἔκαστον ἀπὸ ἡμᾶς κατ' ἴδιαν, καὶ ζητεῖ ἀπὸ ὅλους κοινῶς ἐκδίκησιν μὲ ταῦτα τὰ λόγια:

«Τέκνα μου ἀγαπητά, ὅσοι ὀνομάζεσθε Γραικοί, εἰς κανένα αἰῶνα, εἰς κανένα τοῦ κόσμου τόπον, ἀπ’ ἐμὲ τὴν μητέρα σας μήτε πλέον εύτυχής, μήτε πλέον λαμπρὰ ἄλλη καμμία δὲν ἐφάνη. Τὰ πρῶτά μου τέκνα, οἱ πρόγονοί σας, ἥσαν οἱ πλέον φωτισμένοι, οἱ πλέον ἀνδρεῖοι ἀνθρωποι τῆς οἰκουμένης. Τῆς ἐλευθερίας τὸ γλυκύτατον ὄνομα ἀπ’ ἑκείνους εύρεθη, εἰς ἑκείνους πρώτους ἡκούσθη, ἀπ’ ἑκείνων τὰ στόματα πρῶτον ἔξεφωνήθη. Αὐτοὶ πρῶτοι εὕρηκαν καὶ αὔξησαν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, ως μέχρι τοῦ νῦν μαρτυροῦσι καὶ τὰ βιβλία, ὅσα ἐγράφησαν ἀπ’ αὐτούς, καὶ τῶν χειρῶν αὐτῶν τὰ δημιουργήματα, ἔργα θαυμαστὰ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἀνδριαντοποιητικῆς τέχνης. Εἰς ἐμὲ τὴν Ἑλλάδα πρώτην ἐγεννήθησαν ποιηταί, ρήτορες, φιλόσοφοι, τεχνῖται, στρατηγοί, παντὸς εἰδούς καὶ πάσης τάξεως ἀνθρωποι, τόσον μεγάλοι, τόσον παράδοξοι, ὥστε ὅσα λέγονται περὶ αὐτῶν ἥθελαν ἀναμφιθόλως νομισθῆ μῆθοι, ἀν δὲν εἶχομεν τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰ λείψαντα τῆς μεγαλουργίας των. Αὐτοί, ὀλίγοι τὸν ἀριθμόν, καὶ νόμους εὕρηκαν, καὶ πολιτείας συνέστησαν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν των μὲν μεγαλοψυχίαν ἀπίστευτον ὑπεράσπισαν ἐναντίον εἰς κραταιούς καὶ μεγάλους βασιλεῖς, εἰς ἔθνη καὶ ἀπ’ αὐτὴν τῆς θαλάσσης τὴν ἄμμον πολυαριθμότερα. Αὐτοὶ μὲ στρατιώτας πολλὰ ὀλίγους, ἀλλὰ γέμοντας ἀπὸ τὸν ἄγιον τῆς ἐλευθερίας ἐνθουσιασμόν, ἀντεστάθησαν εἰς τὰ ἀναρίθμητα τῆς Περσίας στρατεύματα, ἡ ὅποια τότε ἦτον ἡ πλατυτέρα, ἡ κραταιοτέρα, καὶ φοβερωτέρα βασιλεία τῆς οἰ-

κουμένης· καὶ εἰς ὄλιγους καιροῦ διάστημα, διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ τοὺς βαρβάρους κατετρόπωσαν, καὶ τὸν ὑπερήφανον Αὐτοκράτορα τῶν βαρβάρων εἰς μικρὸν πλοιάριον νὰ φύγῃ μὲ μεγάλην του καταισχύνην ἡνάγκασαν, διὰ νὰ μὴ ζωγρηθῇ ἀπὸ τοὺς προγόνους σας, τοὺς ὅποίους πρότερον τόσον οὐτιδανούς ἐνόμιζεν, ώστε μὲ μόνην του τὴν παρουσίαν ἥλπιζε νὰ τοὺς ροφήσῃ χωρὶς πόλεμον, καθὼς ὁ λέων καταπίνει τὸ ἀσθενές καὶ ἀνίσχυρον ἀρνίον.

’Αλλά, τέλος πάντων, οἱ πρόγονοί σας, ὡς τέκνα μου ἀγαπητά, ὅντες ἄνθρωποι ἔπταισαν καὶ αὐτοὶ ὡς ἄνθρωποι. Μὴ συλλογισθέντες ὅτι τὰ παράδοξα καὶ σχεδὸν ἀπίστευτα ἀνδραγαθήματα, ὅσα κατώρθωσαν, ἥσαν ἀποτελέσματα τῆς κοινῆς πάντων τῶν Ἑλλήνων ὁμονοίας, ἀρχισαν νὰ ζηλοτυποῦν καὶ νὰ φθονῶσιν ἀλλήλους, νὰ κατατρέχωσιν ὁ εῖς τὸν ἄλλον, νὰ σπείρωσιν κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τῆς διχονοίας τὰ ζιζάνια. Καὶ τί συνέβη ἐκ τούτου; Ὡς τέκνα μου, τέκνα μου, ἀφήσατέ με πρὸς ὄλιγον νὰ σφογγίσω τὰ δάκρυά μου, διὰ νὰ σᾶς διηγηθῶ τὰ φαρμακερὰ τῆς διχονοίας ἀποτελέσματα.

Ἡ διχόνιοι ὄλιγον κατ’ ὄλιγον ἔκαμε μικροψύχους τοὺς μεγαλοψύχους Ἑλληνας, κατέστησε τοὺς σοφοὺς ἄφρονας, ἐδίωξεν ἀπὸ τὰς καρδίας των τὴν γάπην τῆς πατρίδος, καὶ ἔθηκεν εἰς αὐτῆς τὸν τόπον τὴν δίψαν τῶν ἡδονῶν καὶ τοῦ πλούτου, ἐφυγάδευσε τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἔφερεν ἀντ’ αὐτοῦ τὴν μικροπρέπειαν, τὴν κολακείαν, τὸ ψεῦδος, τὴν ἀπάτην, καὶ τῆς ἀπάτης ὅλα τὰ βδελυρὰ παρακολουθήματα. Καὶ μὲ τοιαῦτα ἀγενῆ καὶ δυστυχέστατα φρονήματα πῶς ἦτον πλέον δυνατὸν νὰ μείνωσιν οἱ πρόγονοί σας ἐλεύθεροι; Ἡ ἐλευθερία, τέκνα μου, δὲν ἀγαπᾶ νὰ κατοικῇ εἰς τόπους, ὅπου δὲν βασιλεύει ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ χρηστομάθεια. Ὁθεν οἱ θαυμαστοὶ ἔκεινοι καὶ περίφημοι Ἐλληνες ὑπετάχθησαν πρῶτον εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου. Καὶ τοῦτο δὲν ἦτον ἔτι τόσον δεινόν, ἐπειδὴ οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἥσαν κἄν* καὶ αὐτοὶ Ἑλληνες. Ἐπεσαν μετὰ ταῦτα ὑποκάτω εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Ρωμαίων, ζυγὸν αἰσχρότερον ἀπὸ τὸν πρῶτον, ἀλλ’ ὅχι ἀκόμη τόσον ἐλεεινόν· διότι οἱ τότε Ρωμαῖοι ἥσαν ἔθνος γενναῖον, καὶ ἀντὶ τοῦ νὰ βαρύνωσι τὸν ζυγὸν εἰς τῶν Ἑλλήνων τοὺς αὐχένας, τοὺς ἐτίμησαν ὡς σοφωτέρους των, ἀντὶ δούλων τοὺς κατέστησαν διδασκάλους των, καὶ λαβόντες ἐπιστήμας καὶ τέχνας παρ’ αὐτῶν ἡξιώθησαν νὰ ὀνομασθῶσι καὶ αὐτοὶ τὸ δεύτερον σοφὸν ἔθνος τῆς οἰκουμένης μετὰ τοὺς Ἑλληνας.

’Αλλ’ ἐπιταισαν τέλος πάντων καὶ οἱ Ρωμαῖοι, πταῖσμα τόσον βαρύτερον τοῦ Ἑλληνικοῦ πταίσματος, ὃσον ἔπρεπε νὰ εἴναι προσεκτικώτεροι, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τῆς Ἑλληνικῆς δυστυχίας τὸ παράδειγμα. Ἐδιχόνησαν καὶ αὐτοί, μὴ συλλογισθέντες ὅσα κακὰ εἶχε προξενήσει εἰς τοὺς Ἑλληνας ἡ διχόνοια· καὶ χάσαντες τὴν αὐτονομίαν ἔγιναν σύνδουλοι τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκυβερνῶντο ἐντάματα* ἀπὸ τὴν αὐτοδέσποτον θέλησιν τῶν καισάρων τῆς Ρώμης. Ὁ ζυγὸς οὗτος ἦτον βέβαια αἰσχρότερος εἰς τοὺς Ἑλληνας, ἀλλ’ εἶχε μ’ ὅλον τοῦτο κἄν* ποίαν παρηγορίαν διότι καὶ τὰ φῶτα τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχον ἀκόμη παντάπασιν ἀποσβεσθῆ, καὶ ἐσώζετο καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς δεσπότας κὰν ποία αἰδώς, ἥτις τοὺς ἡνάγκασε νὰ μετριάζωσι τὸν ζυγόν. ’Αλλ’ οἱ δεσπόται τῆς Ρώμης ἐπολλαπλασιάζοντο καθ’ ἡμέραν, ὅχι πλέον ἐκλεγόμενοι ἀπὸ τὴν θέλησιν τῶν πολιτῶν ἡ διαδεχόμενοι τὴν ἡγεμονίαν παῖς παρὰ πατρός, ἀλλ’ ἀναγορευόμενοι ἀπὸ τὴν θορυβάδη τῶν στρατευμάτων ἐπανάστασιν. Αὐτοὶ μετακομίσαντες ἔπειτα τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔδωκαν καὶ εἰς ἑσᾶς, ὡς τέκνα μου, τοὺς Γραικούς, τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων τοὺς ἀπογόνους, τὸ ὄνομα τῶν Ρωμαίων, ὄνομα τὸ ὅποιον μήτε εἰς αὐτοὺς πλέον δὲν ἥρμοζεν, ἐπειδὴ τὰ στρατεύματα, ἀντὶ γνησίων Ρωμαίων, ἀνεβίβαζον πολλάκις εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον Θρᾷκας, Βουλγάρους, Ἰλλυριούς, Τριβαλλούς, Ἀρμενίους καὶ ὄλλους τοιούτους τρισβαρβάρους δεσπότας· τῶν ὅποιων ὁ ζυγὸς ἔγινε τόσον βαρύτερος, ὃσον καὶ τὰ φῶτα τῆς Ἑλλάδος ἥφανίζοντο ἐν μετὰ τὸ ἄλλο, καὶ οἱ ταλαιπωροὶ Ἑλληνες ἔχασαν ἔως καὶ τὸ προγονικὸν αὐτῶν ὄνομα, ἀντὶ Γραικῶν ὄνομασθέντες Ρωμαῖοι· καὶ μ’ ὅλον τοῦτο ὁ ζυγὸς οὕτος ὁ τόσον βαρὺς ἦτον ἀκόμη ὑποφερτός, διότι οἱ βαστάζοντες αὐτὸν ἄθλιοι Γραικοὶ εἶχον κὰν τὴν ἄδειαν νὰ θρηνῶσι τὰς συμφοράς των, ἥτον εἰς αὐτοὺς συγχωρημένον νὰ πλησιάζωσι κὰν τοὺς τυράννους των καὶ νὰ ζητῶσιν ἐκδίκησιν παρ’ αὐτῶν δι’ ὅσα ἔπασχον ἀπὸ τῶν τυράννων τοὺς ὑπηρέτας. Ἡσαν βέβαια σκληροὶ τοῦ καιροῦ ἐκείνου οἱ τύραννοι, ἀλλ’ ὅντες ὁμόθρησκοι καὶ ὁμόγλωσσοι τῶν Γραικῶν, ὑπεκρίνοντο κὰν ποίαν συνείδησιν, κἀντιναθεοῦ φόβον. Καὶ ἀν ἡ καρδία των ἔγεμεν ἀπὸ φαρμάκιον, εἰς τὰ χειλῆ ἡ ηγαγκάζοντο νὰ κρατῶσι τὸ μέλι. Διὰ ταύτας λσιπόν τὰς αἰτίας, τέκνα μου ἡγαπημένα, ὄνομάζω καὶ τὸν ζυγὸν τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων ὑποφερτόν, παραβαλλόμενον μὲ τὴν σημερινὴν παναθλίαν

κατάστασιν τῶν Γραικῶν, τὴν ὅποιαν νὰ περιγράψω μήτε φωνὴ πλέον μ' ἔμεινε μῆτε δύναμις.

Οὐαί, οὐαί! Τέκνα μου ἀγαπητά, δυστυχεῖς ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων. Ἐσυντρίφθη, τέλος πάντων, καὶ ὁ ρωμαϊκὸς ζυγός, καὶ οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου τὸν θρόνον. Ἀλλὰ τοὺς ἐκρήμνισαν τίνες; Τύραννοι ἀσυγκρίτως καὶ βαρβαρώτεροι καὶ σκληρότεροι ἀπ' ἑκείνους· καὶ οἱ ταλαίπωροι Γραικοί, ἀντὶ τοῦ νὰ ἀναψυχωσιν*, ἔκλιναν ἐλεεινῶς τὸν αὐχένα ὑποκάτω εἰς ζυγὸν τόσον βαρύν, τόσον ἀπάνθρωπον, ὥστε νὰ ποθήσουν τὸν ρωμαϊκὸν ζυγόν. Ἔθνος τρισβάρβαρον, ἔθνος μιαρόν, ἔθνος διαφόρου γλώσσης καὶ διαφόρου θρησκείας, εἰς ὀλίγα λόγια, ἔθνος τούρκικον, ἔπεισε, τέκνα μου, εἰς ἐμὲ τὴν δυστυχεστάτην μητέρα σας, τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἔνας σφοδρὸς ἀνεμοστρόβιλος, καὶ κατέσβεσε τὰ μικρὰ καὶ ἀσθενῆ φῶτα, ὅσα τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων ἡ τυραννία δὲν εἶχεν ἀκόμη δυνηθῆ νὰ σβέσῃ· ἐσκόρπισε τὰ ὀλίγα ἑκεῖνά μου τέκνα, τοὺς ἀδελφούς σας, ὅσοι ὀλίγον σοφώτεροι παρὰ τοὺς ἄλλους κατέφυγον ἄλλος ἀλλαχοῦ, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τῆς προγονικῆς αὐτῶν σοφίας τὰ λείψανα. Ἔπεισεν ἐπτάνω μου τὸ ἀπάνθρωπον γένος τῶν Μουσουλμάνων, ὡς ἄγριος λύκος· καὶ ἵδετε, τέκνα μου, εἰς ποιὸν ἐλεεινὸν τρόπον μὲ κατεσπάραξε, πῶς κατέσχισε τὰ λαμπρά μου φορέματα, πῶς αἰμάτωσε καὶ κατεπλήγωσε τὰς τρυφεράς μου σάρκας. Ἰδετε πῶς ἔξήρανε τοὺς μαστούς μου, ὥστε μήτε σταλαγμὸς γάλακτος δὲν ἔμεινε πλέον εἰς αὐτούς διὰ νὰ σᾶς θρέψω. Ἰδετε πῶς ἀπὸ τοὺς παντοτινοὺς στεναγμούς καὶ τὰ καθημερινὰ δάκρυα ἔβρόγχιασε καὶ αὐτὸς μου ὁ λάρυγξ, ὥστε δὲν ἔμεινε πλέον εἰς ἐμὲ μήτε φωνὴ διὰ νὰ σᾶς παρηγορήσω.

Ἐρωτῶ σας λοιπὸν τὴν σήμερον, τέκνα μου ἀγαπητά, ἡ δυστυχεστάτη σας μήτηρ, ὑποφέρετε νὰ ἀφήσετε τόσα κακὰ ἀνεκδίκητα; Ὕποφέρετε νὰ ἀκούετε τοὺς στεναγμούς, νὰ θεωρῆτε τὰ δάκρυά μου, νὰ μὲ βλέπετε σπαρακτομένην, καὶ δὲν φοβεῖσθε μήπως ἡ τυραννία μοῦ ἀφαιρέσῃ τέλος πάντων καὶ τὴν ζωήν; Μέχρι τῆς σήμερον, τέκνα μου, δὲν σᾶς ἐνώχλησα μὲ τὰ παραπονέματά μου, διότι ἡ τυραννία δὲν σᾶς ὀφῆκε κανένα τρόπον τοῦ νὰ ἐκδικήσετε τὴν μητέρα σας. Ἀλλὰ τώρα ὁ καιρὸς τῆς ἐκδικήσεως ἔφθασε καὶ ἀπὸ τοῦτον τὸν καιρὸν ὄλλον ὀρμοδιώτερον ποτὲ δὲν θέλετε ἐπιτύχει. Ἐν ἔθνος μέγα, λαμπρόν, γενναῖον καὶ φωτισμένον, οἱ ἐνδοξότατοι καὶ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην περιβόητοι Γάλλοι, εύτυχεῖς ζηλωταὶ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς σοφίας

τῶν προγόνων σας, μὲ στρατεύματα συνθεμένα, καθὼς ἐκεῖνα τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Θερμοπυλῶν, τῆς Σαλαμίνος, ἀπὸ Ἡρωας, ἀφοῦ ἔδειξαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην τί δύναται νὰ κάμη τῆς ἐλευθερίας ὁ ἔρως ὀδηγούμενος ἀπὸ τὴν σοφίαν, ἥλθον καὶ εἰς τοῦ τυράννου τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐπικράτειαν, καὶ τοῦ ἀπέσπασαν ἀπὸ τὰς αἱμοβόρους χεῖρας τὴν Αἴγυπτον. "Ἐπεσαν ἐπάνω εἰς ταύτην τὴν μακαρίαν γῆν, τὴν ὅποιαν ἐφώτισαν εἰς τῶν Πτολεμαίων τὸν καιρὸν οἱ πρόγονοί σας, καὶ ἐσκότισαν πάλιν οἱ τρισβάρβαροι Μουσουλμάνοι, ἐπεσαν λέγω ἐπάνω εἰς τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου, ὅχι ὡς Τοῦρκοι, ὅχι ὡς κεραυνὸς ἔξοιλοθρεύων, ἀλλ' ὡς δρόσος ἀπ' οὐρανοῦ, φέροντες εἰς τοὺς Αἰγυπτίους τὰ φῶτα καὶ τὴν ἐλευθερίαν. 'Η Αἴγυπτος, ὅταν φωτισθῇ, θέλει βέβαια ἐκδικήσει καὶ τὰ ἴδια μου αἷματα. Μ' ὅλον τοῦτο, εἰς τὰς χεῖράς σας εἶναι, τέκνα μου, νὰ ἐπιταχύνετε τὴν ἐκδίκησιν ταύτην· εἰς τὰς χεῖράς σας εἶναι νὰ ιστρεύσετε τὸ γρηγορώτερον τὰς πληγάς μου, νὰ μὲ ἐκδύσετε χωρὶς ὀργοπορίαν ἀπὸ τὰ σχισμένα τοῦτα καὶ μεμολυσμένα ράκια, καὶ νὰ μὲ στολίσετε πάλιν μὲ τὴν ἀρχαίαν μου δόξαν. Τί λέγετε; κινοῦσιν εἰς ἔλεον τὰς ἀκοάς σας οἱ στενογυμοὶ καὶ τὰ δάκρυα τῆς ἐλεεινῆς μητρός σας, τοὺς ὄφθαλμούς σας οἱ πληγαὶ καὶ τὰ αἷματα εἰς τὰ ὅποια μὲ ἐβάπτισεν ἡ τουρκικὴ ἀπανθρωπία; ἢ δὲν ἔμεινε πλέον εἰς τὰς καρδίας σας οὐδὲ παραμικρὸς σπινθήρ ἀγάπης πρὸς ἐμὲ τὴν ἀθλίαν μητέρα σας; »

«Σάλπισμα πολεμιστήριον» (1801)

Αδαμιάντιος Κοραῆς

12. Ο ΠΑΠΑΤΡΕΧΑΣ

#... Ἡ συναναστροφή μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ἄνδρα, ὅστις παρὰ τ' ὅλα του πολλὰ προτερήματα καυχᾶται καὶ ὅτι εἰς ὅλην τὴν νῆσον δὲν εύρισκεται παπάς νὰ ἀναγιγνωσκῃ παρ' αὐτὸν ἐγρηγορώτερα τὰ καθίσματα τοῦ ψαλτηρίου. Εἰς τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων τὸν ὅρθρον, τὸν συνέβη νὰ πτερνισθῇ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τόσον σφοδρά, ὡστε νὰ σβέσῃ τὴν λαμπάδα. "Οταν τὴν ἀναψαν, συλλογιζόμενος πόσον ἔχασε καιρὸν εἰς τὴν μεταξὺ σκοτίαν, ἐπροτίμησε νὰ πηδήσῃ ψαλμὸν ὀλόκληρον, τὸν μακρύτερον, παρὰ τὸ ὄνειδος νὰ μακρύνῃ τὸν καιρὸν τῆς ἀναγνώσεως ὑπέρ τὸ σύνηθες.

Δέν ἡξέύρω, ἂν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν, ἢ διὰ

ἐνεκδοτὴν ερωτήσω.

① Ήρω, χρόνος ή πρόσωπα και ἔργων

τήν φυσικήν ήμιδών τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ Βολισσινὸς ἐφημέριος δύνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπατρέχας· καὶ τὸ παρωνύμιον ἡρεσε τόσον εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σ' ἀκούει πλέον, ἐὰν τὸν καλέσῃς μὲ τὸν κύριόν του δύνομα.

~~X~~ Καυχᾶται πρὸς τούτοις καὶ εἰς ἔξηκοντα τέσσερα ταξίδια, καὶ φαντάζεται ἔαυτὸν ὡς ὅλλον Ὀδυσσέα, ἀπὸ τὸν ὅποιον τοῦτο μόνον διαφέρει, ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς αὐτὰ τῆς νήσου τὰ ἔξηκοντα τέσσαρα χωρία, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σὲ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς ὅποιας ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια πολυπειρίας, ἐπέρασεν ἐδῶ πρὸ μηνῶν Ἀγγλος τις περιηγητής, μὲ σκοπὸν νὰ ἀνακαλύψῃ κανένα ὑπόμνημα εἰς Βολισσὸν διατριβῆς τοῦ Ὁμήρου· εἶχε σιμὰ καὶ δύο του μικρὰ παιδάρια. Μόλις τ' ἄκουσεν ὁ Παπατρέχας νὰ συλλαλῶσι μὲ τὸν πατέρα των, καὶ μ' ἐρώτησε ἐκστατικός.

—Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦσι;

—Τὴν ἀγγλικήν, τὸν ἀπεκρίθην· καὶ ἡ ἐκστασίς του ἔγινεν ἀπολιθωσις. Δὲν ἐμπόρει νὰ χωρέσῃ τοῦ Βολισσινοῦ Ὀδυσσέως ἡ κεφαλή, πῶς τόσον νεαρὰ παιδάρια ἡτο δυνατὸν νὰ λαλῶσι γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἀγνωστὸν. Δὲν ἔξεύρω πλέον ποίαν γλῶσσαν καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νὰ λαλῶσι τῶν Ἀγγλων τὰ τέκνα. Εἴμαι βέβαιος ὅτι γελᾶς τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπατρέχα· ἀλλὰ τί ἥθελες κάμει, ἐὰν παρὼν παρόντος ἱκουεις αὐτολεξεὶ ἀπὸ τὸ στόμα του τοὺς λόγους τούτους: «Τὰ διαβολόπουλα, τόσο μικρὰ νὰ μιλοῦν ἐγγλέζικα».

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσῃς διὰ τοῦτο τὸν σεβάσμιον Παπατρέχαν. Ναί! σεβάσμιος ἀληθῶς εἶναι, ὡς σὲ τὸ λέγω. Μ' ὅλην ταύτην τὴν ἀπλότητα, δὲν ἐμπορεῖς νὰ στοχασθῆς πόσον εἶναι φιλάνθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ἵερεύς, πόσον φροντίζει διὰ τὴν χρηστοήθειαν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου, μὲ ποίαν ψυχῆς διάθεσιν παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν, καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὅταν εύτυχῶσι, νὰ ἔχωσι πρόνοιαν τῶν δυστυχούντων.

~~X~~ Η ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδείαν δὲν ἔλαβε· δὲν εἶναι καρπὸς τῆς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν γύμνασιν αὐτῆς· ἀλλ' ἐφυτεύθη οὐρανοκατέβατος εἰς τὴν ψυχήν του. Λυπτεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν τῆς παιδείας·

καὶ διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ ὅτι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἐπειμψε
τὸν σίδιόν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ
ν' ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου Σελεπῆ. Εἶναι ἀνεκδιήγητος,
τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασε χαράν, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ "Ομηρος ἐδιάτριψεν
εἰς τὴν Βολισσὸν καὶ ὅτι ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Τοῦτο
μόνον μὲ ἐρώτησεν, ἀν ὁ "Ομηρος ἦτο χριστιανός. Ἀδύνατον ἦτο,
τὸν εἴπα, ἐπειδὴ ἔζη χρόνους ἐννεακοσίους σχεδὸν πρὸ Χριστοῦ. Τί
μὲ ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο! — 'Ο Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας· πιστὸς ιν
δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγέλλει τὸ στέρεωμα.

Μὲ τὸ πρῶτον ἐνόει φανερὰ ὁ φιλάνθρωπος παπᾶς ὅτι ὁ Θεὸς
δὲν θέλει καταδικάσειν τὸν "Ομηρον, διότι ἐγενήθη τόσον ἀρχύτερα
τοῦ Χριστοῦ· τοῦ δευτέρου προσμένω ἀπὸ τὴν ἀγχίνοιαν* σὺν τὴν
ἔξηγησιν. Ποίαν, εἶπε μοι, συγγένειαν ἔχει τοῦ 'Ομήρου ἡ ποίησις μὲ
τὴν θαυμαζομένην ἀπὸ τὸν Δαβὶδ ποίησιν τοῦ κόσμου. Εἰς πολλὰς
τοιαύτας ἀπορίας μὲ βάλλει καθημέραν, προσαρμόζων τοῦ ψαλτη-
ρίου ρητὰ εἰς πραγμάτων περιστάσεις, ὅπου ὁ ἴδικός μου νοῦς δὲν
βλέπει καμμίαν προσαρμογήν.

Μὲ ἐρώτησε προχθές, ἀν τυπώνεται γρήγορα ὁ "Ομηρος. Ἀφοῦ
ῆκουσε τὰς δυσκολίας πρῶτον τῆς συντάξεως τῶν σχολίων, ἐπειτα
καὶ τῆς δαπάνης τοῦ τύπου:

—Διὰ τὴν σύνταξιν, μὲ εἶπε, δὲν εἶμαι καλὸς νὰ κρίνω τῆς δαπάνης
ὅμως τὸ πρᾶγμα μὲ φαίνεται εὔκολώτατον.

—Πῶς, δέσποτά μου;

—"Εχομεν, ἀπεκρίθη, τόσους ἀρχιερεῖς, τοὺς ὄποιούς δὲν λείπει
μήτε πλοῦτος, μήτε ζῆλος ὑπὲρ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους. "Αν ὁ ἀεί-
μνηστος τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιερεὺς Εύσταθιος* ἐδαπάνησεν, ὡς μὲ
λέγεις, χρήματα πολλὰ νὰ συνάξῃ τὰ ἀναγκαῖα βιβλία, καὶ ὅλην
αὐτοῦ τὴν ζωὴν νὰ ἀπανθίσῃ ἀπ' αὐτὰ τὰς χρειαζομένας εἰς τὸν
"Ομηρον ἔξηγήσεις, εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι, ἀν γράψης περὶ τοῦ σκο-
ποῦ σου πρὸς τὸν ἄγιον... τὸν ἄγιον... τὸν ἄγιον... (ἀπαριθμή-
σας ὁκτὼ ἥ δέκα ἀπὸ τοὺς ἐγκρίτους ἡμῶν ἀρχιερεῖς), θέλουν σὲ
γνωρίσειν χάριν, ἐπειδὴ τοὺς δίδεις ἀφορμὴν νὰ δείξωσι, πόσον ἡ
παιδεία τοῦ γένους εἶναι πρᾶγμα ἱερὸν εἰς τὴν πανιερότητά των.

—Πολλοὶ — ἀπεκρίθην — ἀπ' ὅσους ὡνόμασες, ἐγνώρισα προσω-
πικῶς, ἀληθῶς ἀνδρας ἱεροὺς καὶ σεβασμίους μηδ' ἀμφιβάλλω περὶ
τῆς εἰς τὰ καλὰ προθυμίας των· ἀλλ' ὅμως ἀποστρέφομαι νὰ κάμω

τώρα δ, τι δὲν ἔκαμα τὴν περασμένην ὅλην μου ζωὴν· ἡ θέλεις, δέσποτά μου, διὰ δεκαπέντε μηνῶν εἰς τὴν Βολισσὸν διατριβὴν νὰ κατασταθῶ φυμοζήτης;

—'Αλλ' ἐὰν εἰς τοῦτο, μὲ λέγει, ἀντιπαθῆς, δὲν θέλεις, ἐλπίζω, ἀποστραφῆν τὴν ἰδικήν μου βοήθειαν.

Εἰς τὰ ἀπροσδόκητα ταῦτα λόγια, φίλε, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθω τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἔπαθεν ἔκπληξιν, ὅταν ἤκουσε τοῦ Ἀγγλου τὰ τέκνα λαλοῦντα τὴν ἀγγλικήν γλῶσσαν· διότι εἰς τὴν πολυδάπανον ἔκδοσιν τοῦ Ὁμήρου ποίαν ἀπὸ τῆς Βολισσοῦ τὸν ἐφημέριον ἔπρεπε τις νὰ ἐλπίζῃ βοήθειαν; Χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν ἔκπληξιν μου, μὲ προβάλλει ὁ καλὸς οὗτος πατάξ δύο γρόσια.

—Ταῦτα, λέγει, ἔλαβα σήμερον ἀπὸ στεφάνωμα, ταῦτα μόνον ἔχω, ταῦτα σὲ δίδω· πλειότερα ἀν εῖχα, πλειότερα μετὰ χαρᾶς ἥθελα σὲ δώσειν, διὰ νὰ τυπωθῇ τοῦ συμπατριώτου ἡμῶν Ὁμήρου ἡ ποίησις, τὸν ὅποιον ἐπεθύμουν νὰ ἔξεύρω εἰς ποίαν κατάστασιν εύρισκεται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Πλὴν ὁ Θεὸς εἴναι καλὸς πατέρας, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα.

Μαντεύω τώρα, φίλε, τὴν περιεργίαν σου νὰ μάθης πῶς ἐφέρθην εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην συνεισφορὰν τοῦ παπᾶ· τὴν ἔλαβα, ἀσπαζόμενος μὲ δάκρυσμένους τοὺς ὄφθαλμοὺς τὴν πλουσίαν τοῦ πένητος Ἱερέως χεῖρα, ὅχι μόνον διὰ νὰ μὴ λυπήσω, μὲ τὴν ἄκαιρον παρατίησιν, τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ ψυχήν, ἀλλὰ ὅτι καὶ μ' ἐφάνη νόστιμον νὰ ὀνομάσω τὴν ἔκδοσιν ταύτην τοῦ Ὁμήρου βολισσινὴν ἔκδοσιν, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν Βολισσὸν ὑπέμεινα τοὺς κόπους της, καὶ ἀπὸ τὴν πτωχὴν ταύτην Βολισσὸν ἔλαβα τὴν πρώτην βοήθειαν τῆς ἔκδόσεως.

Αφήνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἱερέως τούτου δείγματα, φοβούμενος τὸ ὑπέρεμετρον μάκρος τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἐν ἀκόμη, τὸ ὅποιον μὲ φαίνεται ἀσυγχώρητον νὰ σιωπήσω. Ἦκουσεν ὅτι Ἱερεύς τις, εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐπειρήχετο τὴν νῆσον, ζητῶν νὰ ἐμβῇ εἰς καμμίαν ἐκκλησίαν ἐφημέριος. Τί κάμνει ὁ καλὸς σου Παπατρέχας; Τρέχει πρὸς αὐτὸν νὰ τὸν προλάβῃ νὰ δεχθῇ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἐφημερίαν τῆς Βολισσοῦ. Μόλις ἔμαθαν οἱ ταλαίπωροι βολισσινοὶ τὸ ἀπροσδόκητον εἰς αὐτοὺς μέγα δυστύχημα τοῦτο, κι ἔτρεξαν ἀνδρες καὶ γυναῖκες μὲ δάκρυα παρακαλοῦντές με νὰ τὸ ἐμποδίσω. Ἀφήνω σε, φίλε, νὰ στοχασθῆς

πόστην ἀπορίαν ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ιερέως, καὶ μάλιστα ὅταν, ἐρωτήσας αὐτὸν διατί ἀπεφάσισε νὰ παραίτηθῇ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβα ταύτην τὴν ἀπόκρισιν:

—Ἐγώ, τέκνον, εἶμαι ἀγράμματος· τὸν ὄποιον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τόπον μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος, ὅτι εἶναι ἐπιτηδειότερος παρ' ἐμὲ νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν.

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχα νὰ ἀποκριθῶ; Συνέκλαυσα κι ἐγώ μὲ τοὺς Βολισσινούς, καὶ ἐπρόσμενα μὲ λύπην τῆς ψυχῆς μου τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ιερέως, τὴν ὄποιαν καὶ ἡθέλαμεν πάθειν, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν δὲν ἐπρόφθαναν νὰ λάβωσι τὸν λόγιον ιερέα ως ἐφημέριον καὶ ν' ἀφῆσωσι πάλιν εἰς ήμᾶς τὸν ἴδικόν μας. Τοῦ θαυμαστοῦ ἡμῶν παπᾶ τὸ ἔργον τοῦτο δὲν τὸ κρίνεις, φίλε, ως ἐγώ, ἀληθῶς Σωκρατικόν;

Τοιοῦτος εἶναι, φίλε, ως σὲ τὸν περιγράφω, ὁ ἀπλούστατος καὶ φιλάνθρωπος ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ. Εἶναι σχεδὸν μῆνες δεκαπέντε ὄποιο κατοικῶ τὸ χωρίον, καὶ κανὲν ἀκόμη πάθος κυριεῦον εἰς τὴν καλήν του ψυχὴν ὅλο δὲν ἔγνωρισα παρὰ τὴν ἄμετρον χρῆσιν τοῦ ταβάκου. Ἄλλα ἐλαττώθη καὶ τοῦτο πολύ, ἀφοῦ ἔμαθεν ὅτι μήτ' ὁ "Ουηρος, μήτ' ὁ Εὔσταθιος*", δὲν ἔγνωρισαν τὴν σκόνιν ταύτην. . .

Μαθημένοι εἰς τὰ θυμιάματα καὶ τὰς προσκυνήσεις τῆς ἀπαιδευτίας, ὀλίγοι τινές, κακῶς γραμματιούμενοι ἀλαζόνες, σπουδάζουν νὰ διώξωσι τὴν φιλοσοφίαν, μόνην ίκανὴν νὰ δείξῃ τὴν ὄρθην μέθοδον τῆς παιδείας, ποτὲ μὲν αὐτὴν κατηγοροῦντες ως ἐναντίαν τῆς θρησκείας, ποτὲ δὲ τοὺς ἐπαινέτας αὐτῆς κηρύττοντες ως ἀθρήσκους. Δὲν ἥθελαν εἰσθαι εύτυχέστεροι καὶ τιμιώτεροι ἀνδρες, ἐὰν ὅμοι μὲ τὴν ἀπαιδευτίαν εἶχαν καὶ τὰ ἥθη τοῦ Βολισσινοῦ ιερέως, ὅστις ἔδειξεν, ὅτι ὀλιγώτερον κακὸν εἶναι ἡ ἀμάθια παρὰ τὴν ὄποιαν αὐτοὶ ἐδιδάχθησαν κακὴν καὶ ἀμέθιδον παιδείαν;

Εἶναι, φίλε, βέβαιον, ὅτι μεταξὺ τῶν ἀπαιδεύτων εύκολώτερον εύρισκει τις ἀνθρώπους χρηστόν, παρὰ τῶν ὅσοι χωρὶς μέθοδον ὄρθην ἐπαιδεύθησαν. Τὸ αἴτιον εἶναι, ὅτι παντάπασιν ἀπαιδευτος ὄμοιάζει τὸν παντάπασιν τυφλόν· καί, ἀν ἡ φύσις δὲν τὸν ἔκτισεν διλότελα ἡλίθιον, φοβούμενος τὴν πτῶσιν, ἡσυχάζει εἰς τὸ σκότος. Ἐξεναντίας ὁ κακῆς καὶ ἀμεθόδου παιδείας μέτοχος, φανταζόμενος ὅτι βλέπει πλέον τῶν ὄλλων, τολμᾶ νὰ περιπατῇ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σκοτίαν. Ἐὰν κατὰ

δυστυχίαν κρατή είς τὰς χειρας καὶ βακτηρίαν, συντρίβει ὅ, τι τὸν ἀποαντήσῃ, νομίζων ὅτι εἶναι περικυκλωμένος ἀπὸ παντὸς εἰδους καὶ πάσης μορφῆς δαίμονας, χωρὶς κανὸν νὰ ὑποπτεύεται, ὅτι ἀρρωστεῖ ἡ κεφαλὴ του, καὶ οἱ δαίμονες δὲν εἶναι περιγυρα, ἀλλὰ κατοικοῦν εἰς αὐτὴν του τὴν ψυχήν...

('Απὸ τὰ προλεγόμενα τῆς ἐκδύσεως τῶν Α, Β, Γ, Δ ραψῳδιῶν τῆς Ἰλιάδος Α' ἔκδ. Παρισίου, 1811-1820).

Αδαμάντιος Κοραής

B'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

I. ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

(Ἐσταχυογήθησαν ἐκ τοῦ ὄμωνύμου βιβλίου τοῦ Ν. Γ. Πολίτου)

1. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

(Παράδοσις τῆς Βιζυηνῆς Θράκης)

"Οταν ὁ Βασιλὲς στὴν Πόλη ἀποφάσισε νὰ χτίσῃ τὴν Ἀγιὰ Σοφιά, κανεὶς τεχνίτης δὲν μπόρεσε νὰ τοῦ παρουσιάσῃ σχέδιο ποὺ νὰ τοῦ ἀρέσῃ. Καὶ ὅταν μιὰ φορὰ πῆγε νὰ λειτουργηθῇ ὁ βασιλὲς κι ἀπόλυκε ἡ ἐκκλησία, κεῖ ποὺ ἔπαιρνε τ' ἀντίδερο ἀπὸ τοῦ Πατριαρχη τὸ χέρι, ἔπειτα τ' ἀντίδερο χάμω. Σκύβει νὰ τὸ πάρη, δὲν τὸ βρίσκει. "Οταν ἀξαφνα βλέπηται μιὰ μέλισσα μὲ τ' ἀντίδερο στὸ στόμα νὰ πετᾶ ἀπ' τὸ παράθυρο. Βγάνει διαταγή, ὅποιος ἔχει μελίσσια νὰ τὰ τρυγήσῃ, γιὰ νὰ βρεθῇ τ' ἀντίδερο. Καὶ ἀλλος κανεὶς δὲν τὸ 'βρε, παρ' ἦ ὁ πρωτομάστορας, ποὺ σ' ἔνα κυψέλι εἶδε ἀντὶ γιὰ κερήθρα μιὰ πανώρια ἐκκλησίᾳ πελεκητὴ καὶ στὴν ἄγια Τράπεζά της τὸ ἀντίδερο. Τὴν εἶχε φτιασμένη ἡ μέλισσα μὲ τὴ χάρη τοῦ ἀντίδερου τῆς προσφορᾶς.

Αὐτὴ τὴν ἐκκλησία ἐπαρουσίασε ὁ πρωτομάστορας στὸ βασιλέ, καὶ ἴδια μ' αὐτὴν ἔκαμαν τὴν Ἀγιὰ Σοφιά.

2. Η ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑ - ΣΟΦΙΑΣ

(Παράδοσις πανελλήνιως)

Τήν ήμέρα που πάρθηκε ή Πόλη, εβαλαν σ' ἓνα καράβι τὴν ἄγια Τράπεζα τῆς Ἀγία - Σοφίας, νὰ τὴν πάη στὴ Φραγκιά, γιὰ νὰ μὴν πέσῃ στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Ἐκεῖ ὅμως στὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ* ἀνοιξε τὸ καράβι καὶ ἡ ἄγια Τράπεζα ἐβούλιαξε στὸν πάτο. Στὸ μέρος ἐκεῖνο ἡ θάλασσα εἶναι λάδι, ὅση θαλασσοταραχὴ καὶ κύματα κι ἀν εἶναι γύρω. Καὶ τὸ γνωρίζουν τὸ μέρος αὐτὸ ἀπὸ τὴ γαλήνη, που εἴναι πάντα ἐκεῖ, καὶ ἀπὸ τὴν εὐωδία που βγαίνει. Πολλοὶ μάλιστα ἀξιωθηκαν καὶ νὰ τὴν ἰδοῦν στὰ βάθη τῆς θαλασσας.

3. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ Τ' Α·Ι· ΓΕΩΡΓΙΟΥ

(Θεσσαλονίκη)

'Απόξω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς Καλαμαριᾶς εἶναι μία θέση, ποὺ ἥταν ἄλλοτε ἐκεῖ ἐκκλησία τ' Ἀι - Γιωργιοῦ. Τώρα βρίσκονται μόνο ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ποὺ χάλασε, δέκα δώδεκα κολόνες μαρμαρένιες. Αύτὲς τὶς κολόνες πολλοὶ πασιάδες καὶ μολάδες* καὶ καστηδες* τὶς ἐσήκωσαν πολλὲς φορὲς ἀπὸ κεῖ καὶ τὶς ἔφεραν μέσα στὴ χώρα γιὰ νὰ τὶς βάλουν σὲ κανένα χτίριο πόχτιζαν. Ἄλλὰ τὴ νύχτα σηκωνόνταν πάντα οἱ κολόνες ἀπὸ κεῖ ποὺ τὶς πήγαναν, καὶ γύριζαν στὴν πρώτη τους θέση.

Τὸν περασμένο χρόνο τὶς ἐπῆρε πάλι ἔνας καδής. Τὴ νύχτα ὅμως εἶδε ἔναν καβαλάρη, ποὺ κρατοῦσε ἔνα κοντάρι μακρύ, καὶ τὸν φοβέρισε πως θὰ τὸν σκοτώσῃ, ἢν δὲν τοῦ βάνε ὅρκο πώς θὰ τὶς πάγη νὰ τὶς βάλῃ στὴ θέση τους. Ὁ καδής ἐφοβήθη καὶ ὅρκίσθη νὰ κάμη ὅ,τι τοῦ παράγγειλε ὁ καβαλάρης. Καὶ πραγματικῶς τὴν ἄλλη μέρα τὶς πῆγε στὸν τόπο, ποὺ τὶς εἶχε πάρει.

4. ΤΟ ΛΕΟΝΤΑΡΙ ΤΟΥ ΥΜΗΤΤΟΥ

(Παράδοσις Ἀττικῆς)

Κάτω ἀπ' τὴ βορινὴ κορυφὴ τοῦ Ὅμηττοῦ, στὴν ἀνατολικὴ ράχη, εἶναι μιὰ σπηλιά, ποὺ λέγεται σπηλιὰ τοῦ λεονταριοῦ. Γιατὶ σ' αὐτὴ κατοικοῦσε τὸν παλαιὸν καιρὸ ἔνα φοβερὸ λεοντάρι, ποὺ

ἔφερον μεγάλη καταστροφή γύρω. Ἀπὸ αὐτὸν ἐμποδίζονταν οἱ χριστιανοὶ νὰ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ ὄγιου Νικολάου, ποὺ εἶν' ἔκει κοντά. Καὶ ἡ ἐκκλησιὰ ἔμενε ἔρημη καὶ ἀλειτούργητη πολλὰ χρόνια.

5. ΟΙ ΚΟΛΟΝΕΣ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΙΕΙΟΥ

(Ἀθῆνα)

Ο βόιβοδας* τῆς Ἀθήνας ἔριξε μιὰ κολόνα ἀπὸ τὶς τέσσερεις, ποὺ ἦσαν χωριστὰ ἀπὸ τὶς ἄλλες, για νὰ πάρῃ τὰ μάρμαρα νὰ τὰ βάλῃ στὸ τζαμὶ κοντὰ στὴν ἀγορά, ποὺ τὸ χτιζε τότες. Τρεῖς φορὲς ἔβαλαν τὸ φουρνέλο νὰ τὴν γκρεμίσουν καὶ δὲν μπόρεσαν, καὶ στὸ τέταρτο φουρνέλο ἔπεσε. Οἱ ἄλλες τρεῖς κολόνες ποὺ ἦσαν κοντά της, ἔκλαιγαν κάθε νύχτα τὴν ἀδερφή τους. Καὶ ὁ κόσμος δὲν μποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ τὴν νύχτα ἀπὸ τὰ φοιβερὰ κλάματα, ὅσο ποὺ ὁ βόιβοδας, ποὺ ἔγινε υστερα πασᾶς τοῦ Ζητουνιοῦ*, ἐφαρμακώθη καὶ πέθανε. Καὶ τότες ἔπαψαν τὰ κλάματα. *μετά*

6. ΟΙ ΚΟΡΕΣ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

(Ἀθῆνα)

"Οταν ὁ μυλόρδος* ἐπῆρε τὴν μία ἀπὸ τὶς ἔξι κόρες τοῦ Κάστρου, ἄφησε παραγγελία στοὺς Τούρκους νὰ τοῦ κουβαλήσουν καὶ τὶς ἄλλες τὴν νύχτα. Ἄλλὰ κεῖ ποὺ πήγαιναν νὰ τὶς βγάλουν, τὶς ἀκοῦν νὰ σκούζουν λυπητερὰ καὶ νὰ φωνάζουν τὴν ἀδερφή τους. Οἱ Τούρκοι τρομασμένοι ἔφυγαν, καὶ μὲ κανένα λόγο δὲν ἤθελαν νὰ δοκιμάσουν νὰ τὶς βγάλουν. Καὶ ἄλλοι πολλοὶ κάτω ἀπὸ τὸ Κάστρο τὶς ἄκουγαν τὶς μαρμαρενιες κόρες νὰ κλαίν τὴν νύχτα γιὰ τὴν ἀδερφή τους, ποὺ τοὺς τὴν τῆραν.

7. ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ

(Σπάρτη)

Κοντὰ στὸ Μιστρά, σὲ μιὰ ψηλὴ θέση, πῶχει ἀπὸ κάτω ὅλο τὸν κάμπο τῆς Σπάρτης, ἥτων ἓνα μεγάλο κυπαρίσσι, τὸ μεγαλύτερο κυπαρίσσι τοῦ κόσμου. Τώρα δὲν ὑπάρχει πλέον· εἶναι λίγα χρόνια,

κάπτοιος παλιάνθρωπος είχε άναψει φωτιά έκει κοντά, καὶ δὲν ἐπρόσεξε καὶ άναψε τὸ κυπαρίσσι καὶ κάηκε.

Αὐτὸ τὸ κυπαρίσσι ἔχει τὴν ἱστορία του. Ἐπὶ Τουρκίας ἦνας πασιάς πῆγε σ' αὐτὴ τῇ θέσῃ νὰ διασκεδάσῃ. Ἔβαλε καὶ τοῦ ψησαν ἓνα σφαχτό, καὶ κάθισε κι ἔφαγε. Εἶχε μαζί του καὶ ἓνα βοσκό, ἓνα νέο παλικάρι χριστιανόπουλο, καὶ τὸν ὑπηρετοῦσε. Γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ παιδί ἔριξε τὴ ματιά του καὶ παρατήρησε ἐκεῖνο τὸ ὡραῖο θέαμα, τὸν κάμπο μὲ τὶς πρασινάδες καὶ τ' ἀφθονα νερά, καὶ τὰ βουνὰ γύρω, τὸν ἔπιασε τὸ παράπονο κι ἀναστέναξε. Τὸ εἶδε ὁ πασιάς καὶ τὸν ρωτᾶ:

—Μητρέ Ρωμιέ, τί ἔχεις κι ἀναστενάζεις;

—Τὶ νά χω, πασιά μου, τοῦ λέει· συλλογίζομαι πώς ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη ἥταν δικά μας μιὰ φορὰ καὶ μᾶς τὰ πήρατε· μὰ τὸ λένε τὰ χαρτιά μας καὶ ἔχω τὴν ἐλπίδα μου στὸ Θεό, πώς μὲ καιρὸ πάλι δικά μας θὰ γίνουν.

‘Ο πασιάς θύμωσε:

—Μωρέ, τί τσαμπουνᾶς αὔτοῦ; τοῦ λέγει.

Καὶ ἀρπάζει τὴν ξύλινη σούβλα, ποὺ εἶχαν ψήσει τ' ἄρνι, καὶ τὴν καρφώνει στὴ γῆ.

—Νά, τὸ βλέπεις αὐτό; λέγει. “Ἄν αὐτὸ τὸ ξερὸ παλούκι βγάλη κλαριά, τότες νά χετε ἐλπίδα πώς θὰ ξαναπάρετε πίσω αὐτὰ τὰ μέρη.

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ σούβλα ρίζωσε στὴ γῆ καὶ ξαναβλάστησε καὶ φούντωσε καὶ θέριεψε, κι ἔγινε τὸ περήφανο κυπαρίσσι, ποὺ γνωρίζαμε. Καὶ ἐπειδὴ ὁ πασιάς ἔχωσε τὴ σούβλα στὴ γῆ ἀπὸ τὴ μύτη, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν κορφή, ἔβγαλε τὸ κυπαρίσσι τὰ κλαριά του γερμένα πρὸς τὰ κάτω, ἔγινε θηλυκὸ κυπαρίσσι.

~~II.~~ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Οἱ παροιμίες καὶ οἱ παροιμιακὲς φράσεις, ποὺ παραδίδονται ἀπὸ γενέα σε γενέα εἰναι πολυτιμότατοι μάρτυρες τοῦ παρελθόντος, πολὺ ἀψευδέστεροι ἀπὸ τὰ γραπτὰ κείμενα, τὶς ἐπιγραφές καὶ τὰ ἔργα τῆς τέγυνης. Είναι ζωντανὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, ποὺ κλείουν τὴ σοφία τοῦ λαοῦ, τὴν πείσεων τὸν τὶς ἀντιλήψεις του, τὴν παρατηρητικότα του, τὸ ~~περάπονο~~ ^{περάπονο} καὶ σπιθηροβόλο πνεῦμα του. Έκφράζουν πάντοτε μιὰν ἀλήθεια σημαντική, μὲ ἀληγορία, μεταφορὰ καὶ ρυθμό, ποὺ δείχγουν φαντασία καὶ ποιητικότητα. “Ἀλλοτε διαπιστώνουν τὴν πραγματικότητα, τοὺς νάμους ποὺ κυβερνοῦν τὴ ζωὴ ἡ τὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων (κυρίως παροιμίαι), ἀλλοτε ἐκ-

φράζουν γνῶμες, πρακτικές ἀλήθειες, βγαλμένες ἀπό τὴν πείρα τῆς ζωῆς καὶ δίνουν συμβουλές καὶ ὀδηγίες (γνωμικές παροιμίες), ἀλλοτε πάλι ἀπηγοῦν δρισμένα καὶ συγκεκριμένα περιστατικά, ἀπὸ τὰ δησποῖα γεννήθηκαν καὶ τὰ ὄποια στὸ μεταξύ λησμονήθηκαν (ἀνεκδοτικές παροιμίες). Πάντοτε δικιας ἔχουν δροσιά, χάρη, παραστατικότητα καὶ πολλὴ εὐφύΐα.

⁽¹⁾ οιφός μελετητής τῶν πνευματικῶν προϊόντων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ Ν. Γ. Πολίτης ἔχει συγκεντρώσει τίς περισσότερες παροιμίες σὲ 4 μεγάλους τόμους. Ἀπὸ τὸν πλούσιο αὐτὸν θησαυρὸν σταχυολογοῦμε καὶ παραθέτομε λίγα δείγματα, καταταγμένα κατὰ τὸ είδος τους.

N.A.K.

ὅνται δέ τοι
τὰ την
ἀναντίων με

- 1) Ἄλλα τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ κι ἄλλα τῆς κουκουβάγιας.
- 2) Βουνὸ μὲ βουνὸ δὲ σμίγει.
- 3) Γιὰ χάρη τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κι ἡ γλάστρα.
- 4) Δυὸ γελοῦν, κάτι ζέρουν· ἔνας γελᾶ, τρελὸς εἶναι.
- 5) Δυὸ κεφάλια σ' ἔνα φέσι δὲ χωροῦν.
- 6) Ἐγώ τὸ λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος τῆς οὐρᾶς του.
- 7) Ἔχει ὁ τοῖχος αὐτὶα κι οἱ λόγγοι μάτια.
- 8) Καινούριο κοσκινάκι μου καὶ ποῦ νὰ σὲ κρεμάσω.
- 9) Μαθημένα εἰν' τὰ βουνά νὰ βρέχη, νὰ χιονίζῃ.
- 10) Ξίδι χάρισμα, γλυκό σὰ μέλι.
- 11) Ὅσα ξέρει ὁ νοικοκύρης, δὲν τὰ ξέρει ὁ κόσμος ὅλος.
- 12) Στραβός βελόνα γύρευε μέσα σὲ ἀχυρώνα
κι ἔνας κουφός τοῦ ἔλεγε: τὴν ἄκουσα ποὺ ἐβρόντα.
- 13) Ὁποιος βιάζεται, σκοντάφτει.
- 14) Ὁποιος δὲ βλέπει ποὺ πατεῖ, στὴ λάσπη θὲ νὰ πέσῃ.
- 15) Χωρὶς κουπιά καὶ ἄρμενα «Ἄγιε Νικόλα βόηθα με!»
- 16) Ἡ τριανταφύλλια κάνει καὶ τριαντάφυλλα κι ἀγκάθια.
- 17) Κάλλια ἐργάτου κέρδος παρὰ ἀκριβοῦ βιός.
- 18) Ἀλάτι πάει στὴν ἀλυκή καὶ φρύγανα στὸ λόγγο.
- 19) Ὁποιος δὲν κάνει ἀπὸ λόγου του καὶ πετυχαίνει ἀπὸ ἄλλο,
κακὸ ψυχρό 'ναι τὸ καλὸ κι ἄς εἶναι καὶ μεγάλο.
- 20) Ἀξιος στὸ φαγὶ κι ἀγλήγορος στὸν ὑπνο.
- 21) Τὸ νερὸ τοῦ Ἀπριλιοῦ εἶναι πλοῦτος τοῦ κόσμου.
- 22) Τὴ Γέννηση τὴν ἀβρεχη, τὰ Φῶτα χιονισμένα
καὶ τὴ Λαμπρὴ βρεχούμενη, τὰ πάντα εύτυχισμένα.
- 23) Κάλλιο γνώση παρὰ γρόσι.

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

A'. ΕΝΤΕΧΝΟΣ

1. ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΤΑΣΤΑΣΙΝ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΝΟΥ

Σὰν εἰς ὄρμα λαμπρόν, στὰ χρυσωμένα
τῶν ἀγγέλων φτερά, ἐπέτα ἡ θεία
Μητέρα τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ὁποία
ἥτον ὅλα τὰ κάλλη μαζωμένα.

Τοῦτα βλέπουσα ἡ Γῆ, μὲ πικραμένα
μάτια, μὲ στεναγμούς, εἶπε: — Μαρία,
ποῦ μ' ἀφήνεις ἐδῶ, στὴν ἔρημιά;
Καὶ πῶς νὰ ζήσω γώ χωρὶς ἑσένα;

Εἶναι πολεμικὸς νόμος, νὰ σέρνῃ
πίσω του ὁ νικητὴς τοὺς νικημένους,
ὅταν θριαμβικὴν δόξαν λαμβάνῃ.

Καὶ μέ, τοὺς υἱούς μου, ὑποκειμένους
ἔκαμες Μαριάμ. Λοιπὸν τυχαίνει*
νὰ μᾶς σύρης αὐτοῦ γλυκὰ δεμένους!

Φραγκ. Κολομπῆς

(“Ανθη εὐλαβείας, ἐκχυθέντα εἰς τὴν πανένδοξον μετάστασιν τῆς θεομήτορος Μαρίας παρά τινων τοῦ Φλαγγινιανοῦ Ἑλληνομουσείου τροφίμων). Βιντέρσι, 1708

2. Ο ΘΟΥΡΙΟΣ

Ως πότε παλικάρια νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια, στὲς ράχεις, στὰ βουνά;
Σπηλιές νὰ κατοικοῦμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
νὰ φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴν σκλαβιά;
Νὰ χάνωμεν ἀδέλφια, πατρίδα καὶ γονεῖς,

τοὺς φίλους, τὰ παιδιά μας κι ὅλους τοὺς συγγενεῖς;
Κάλλιο ὑνεὶ μίας ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακή.

Τί σ' ὠφελεῖ κι ἀν ζῆσης, καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά;
Στοχάσου πώς σὲ ψένουν καθ' ὥρα στὴ φωτιά.
Βεζίρης*, δραγουμάνος*, ἀφέντης κι ἀν σταθῆς,
ὅ τύραννος ἀδίκως σὲ κάνει νὰ χαθῆς.
Δουλεύεις ὅλη μέρα εἰς ὄ, τι κι ἀν σου πῆ
κι αὐτὸς πασχίζει πάλι τὸ αἷμα σου νὰ πιῇ.
Ο Σοῦτσος* κι ὁ Μουρούζης*, Πετράκης*, Σκαναθῆς*,
Γκίκας* καὶ Μαυρογένης*, καθρέπτης εἰν' νὰ ιδῆς.
Ανδρεῖοι καπετάνιοι, παπάδες, λαϊκοί
σκοτώθηκαν κι ἀγάδες μὲ ἀδικο σπαθί.
Κι ἀμέτρητ' ὄλλοι τόσοι καὶ Τοῦρκοι καὶ Ρωμιοί,
ζωὴ καὶ πλοῦτον χάνουν χωρὶς καμιὰ ἀφορμή.

Ἐλάτε μ' ἔνα ζῆλον σὲ τοῦτον τὸν καιρὸν
νὰ κάμωμεν τὸν ὄρκον ἐπάνω στὸν Σταυρόν.
Σᾶς κράζει ἡ πατρίδα, σᾶς θέλει, σᾶς πονεῖ,
ζητᾶ τὴν συνδρομήν σας μὲ μητρικὴ φωνή.
Συμβούλους προκομμένους μὲ πατριωτισμὸν
νὰ βάλωμεν εἰς ὅλα νὰ δίδουν ὄρισμόν.
Ο νόμος νά 'ναι ὁ πρῶτος καὶ μόνος ὁδηγὸς
καὶ τῆς πατρίδος ἔνας νὰ γίνη ἀρχηγός.
Γιατὶ κι ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τὴ σκλαβιά·
νὰ ζῶμεν σὰν θηρία εἰν' πιὸ σκληρὴ φωτιά.
Καὶ τότε μὲ τὰ χέρια ψηλὰ στὸν οὐρανὸν
ἄς ποῦμε ἀπ' τὴν καρδιά μας ἐτοῦτα στὸν Θεόν:

«Ὥ βασιλεῦ τοῦ κόσμου, ὄρκίζομαι σὲ Σὲ
στὴν γνώμην τῶν τυράννων νὰ μὴν ἐλθῶ ποτέ.
Μήτε νὰ τοὺς δουλεύω, μήτε νὰ πλανηθῶ
εἰς τὰ ταξίματά τους νὰ μὴν παραδοθῶ.
Ἐνόσω ζῶ στὸν κόσμον, ὁ μόνος μου σκοπός,
γιὰ νὰ τοὺς ἀφανίσω θὲ νά 'ναι σταθερός.

Πιστός εἰς τὴν πατρίδα συντρίβω τὸν ζυγόν,
ἀχώριστος νὰ εἶμαι ἀπὸ τὸν στρατηγόν.
Κι ἂν παραβῶ τὸν ὄρκον, ν' ἀστράψῃ ὁ οὐρανὸς
καὶ νὰ μὲ κατακάψῃ, νὰ γίνω σὰν καπνός».

Σ' ἀνατολὴ καὶ δύση καὶ νότον καὶ βοριὰ
γιὰ τὴν πατρίδα ὅλοι νά χωμεν μιὰ καρδιά.

Ἐπυπώθη εἰς Ἰδιον φυλλάδιον, Βιέννη, 1797 *Pήγας Βελεστινῆς (Φεραίος)*

3. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Τρύγος πρόσχαρα προβαίνει,
έορτάζει ἡ οἰκουμένη·
ἡ φλογέρα ἀχολογάζει·
τὸ φθινόπωρο βοϊζει,
χορευτὰ πανηγυρίζει
καὶ τ' ἀμπέλια του τρυγάει.

Βάλτε, φίλοι, μὲς στὴ βρύση
τὸ κρασί μας νὰ δροσίση·
καὶ στρωθῆτε καταγῆς,
στὴν ἀράδα ὡς τὸν πάτο
εἰς τὸν ἵσκιον ἀποκάτω,
πρὸς τὰ χείλη τῆς πιγῆς.

Στρῶστε φύλλα, στρῶστε φτέρη*
ἐπιδέξια μὲ τὸ χέρι
κι ἀπὸ πάνω τεχνικά,
τὸ ἀρνάκι μας λιανίστε
καὶ τὸν τρύγον μας ἀρχίστε
νὰ χαροῦμε φιλικά.

«Λυρικὰ» Ἐτος α' δημοσιεύσεως 1811

*Αθ. Χριστόπουλος

4. ΣΤΟΛΙΔΙΑΡΗΣ

Σέ γάμον ἄρχοντος προσκαλεσμένος
ό Νούλας βρίσκονταν ἀπελπισμένος,
τί δὲν ἐγένονταν νὰ καταφθάσουν
σκουτιά ὅλοκαίνουργα νὰ τοῦ τοιμάσουν.
Νὰ πάτη δὲν ἔστεργε, καθὼς φοροῦσε,
κι ἀπαρηγόρητος ἐβλαστημοῦσε.

Τοῦ λέγει φίλος του: «καὶ τίς ἡ χρεία
νὰ καταθλίβεσαι χωρὶς αἰτία;
Μήγαρ* εἶν' ἄφευκτο ν' ἀντραλωθοῦμε*,
ἐκεῖ γιορτιάτικοι γιὰ νὰ φανοῦμε;
Παρόμοιες πρόληψες γιὰ τὰ στολίδια
μικρῶν κι ἀνήλικων ἀνθρώπων ἴδια.
Κι ἐγώ ἐκίνησα μὲ τὰ παλιά μου,
μηδὲ κὰν διάλεξα τὰ πλιό καλά μου».«
Ο φίλος πάσκαγέ* μὲ λόγου κρίσῃ
τὸν ἰσχυρόγυνωμο νὰ καταπείσῃ.
Χαμένα ἀπόσταινε τὸν λάρυγγά του.
Ἐκεῖνος ἥθελε τὴν φορεσιά του.

Κριτὴ μὲ ζήτησαν ν' ἀποφασίσω,
τὴ γνώμη μου ἔδωκα, χωρὶς ν' ὀργήσω.
Καὶ πρὸς τὸν σύμβουλο εὔθὺς τηρώντας,
παρόμοια ἐμίλησα χαμογελώντας:
«Κρένεις* ἔξαίρετα ἡ ἀφεντιά σου.
Μόν' ἔνα δίκιο του καλοστοχάσου.
Αν πάγη ἀστόλιγος καὶ δὲν φαντάξῃ,
ποιός τὸν στοχάζεται νὰ τὸν κοιτάξῃ;»

(*"Απαντώ"*, "Ετος α' δημοσιεύσεως 1827, Κέρκυρα

'Ιωάννης Βηλαρᾶς

5. Η ΨΥΧΟΥΛΑ

Ωσάν γλυκόπνοο
Δροσάτο ἀεράκι
Μέσα σὲ ἀνθότοπο

Κειὸ τὸ παιδάκι
Τὴν ὑστερη ἔβγαλε
'Αναπνοή.

Ανρίκο.

Καὶ ἡ ψυχούλα του
Εἰς τὸν ἀέρα
Γλήγορα ἀνέβαινε
Πρὸς τὸν αἰθέρα
Σὰν λιανοτρέμουλη
Σπίθα μικρή.

"Ολα τὴν ἔκραζαν,
"Ολα τ' ἀστέρια,
Κι ἐκείνη ἔξαπλωνε
Δειλὴ τὰ χέρια,
Γιατὶ δὲν ἤξερε
Σὲ ποῖο νὰ μπῆ.

'Αλλά, νά, τοῦ ἔδωσε
"Ένα ὄγγελάκι
Φιλὶ ἀθάνατο
Στό μαγουλάκι,
Ποὺ ἔξαφνα ἔλαιμψε
Σὰν τὴν αύγή.

Διονύσιος Σολωμός

6. Η ΣΚΙΑ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ

(Α πόσπασμα)

Ανρίκο.

ΝΑ

"Ελαμπε ἀχνὰ τὸ φεγγαράκι — εἰρήνη
"Ολην, ὅλη τὴ φύση ἀκινητοῦσε,
Καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ἔρημη τὴν κλίνη
Τ' ἀηδόνι τὰ παράπονα ἀρχινοῦσε:
Τριγύρω γύρω ἡ νυχτική γαλήνη
Τὴ γλυκύτατη κλάψα ἡχολογοῦσε.
'Απάντεχα βαθὺς ὕπνος μὲ πιάνει,
Κι ὁμπροστά μου ἔνας γέροντας μοῦ ἐφάνη.

Στὸ ἀκρογιάλι ἀναπαύοτουν ὁ γέρος·
 Στὰ παλαιὰ τὰ ροῦχα τὰ σχισμένα
 Γλυκὰ γλυκὰ τὸ φύσημα τοῦ ἀέρος
 Τ' ἀριὰ μαλλιά του ἐσκόρπιας τ' ἀσπρισμένα,
 Κι αὐτὸς εἰς τὸ πολύαστρον τοῦ αἰθέρος
 Τὰ μάτια ἑστριφογύριζε σβημένα·
 Ἀγάλι γάλι ἀσηκώθη ἀπὸ χάμου,
 Καὶ ώσταν νάχε τὸ φῶς του ἥλθε κοντά μου.

Διονύσιος Σολωμός

(7.) **ΩΔΗ ΕΙΣ ΤΗ ΣΕΛΗΝΗ**

(Ἀ π ὁ σ π α σ μ α)

Δημήτριος

Γλυκύτατη φωνὴ βγάν· ἡ κιθάρα
 Καὶ σὲ τούτη τὴν ἄφραστη ἀρμονία
 Τῆς καρδιᾶς μου ἀποκρίνεται ἡ λαχτάρα.

Γλυκὲ φίλε, εἴσ’ ἐσύ, ποὺ τὴ θεία
 Ἔκσταση τοῦ Ὄσσιάνου*, εἰς τ' ἀκρογιάλι
 Τῆς νυχτὸς ἐμψυχεῖς τὴν ἥσυχία.

Κάθισε γιὰ νὰ ποῦμε ὕμνον στὰ κάλλη
 Τῆς Σελήνης· αὐτὴν ἐσυνηθοῦσε
 Ὁ τυφλὸς* ποιητὴς συχνὰ νὰ ψάλλῃ.

Μοῦ φαίνεται τὸν βλέπω ποὺ ἀκουμβοῦσε
 Σὲ μίαν ἐτιά, καὶ τὸ φεγγάρι ώστόσο
 Στὰ γένεια τὰ ιερὰ λαμποκοποῦσε.

Ἄπ’ τὸ Σκοπὸν* νά το, προβαίνει· ὡ, πόσο
 Σὺ τὴν νύχτα τερπνὰ παρηγορίζεις!
 "Υμνον παθητικὸν θὲ νὰ σοῦ ὑψώσω.

Παθητικὸ σὰν ἐσένα, ὅταν λαμπτίζης
 Στρογγυλό, μεσουράνιο, καὶ τὸ φῶς σου
 Σὲ ταφόπετρα ὄλόασπρη ἀποκοιμίζης.

Διονύσιος Σολωμός

(8) ΕΙΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΑΝ ΦΡΑΙΖΕΡ

Αναφέρωνται

Μικρὸς προφήτης ἔριξε σὲ κορασιὰ τὰ μάτια
 Καὶ στοὺς κρυφούς του λογισμούς, χαρὰ γιομάτους, εἶπε:
 «Κι ἀν γιὰ τὰ πόδια σου, Καλή, κι ἀν γιὰ τὴν κεφαλή σου
 κρίνους ὁ λίθος ἔβγανε, χρυσὸς στεφάνι ὁ ἥλιος,
 δῶρο δὲν ἔχουνε γιὰ Σέ, καὶ γιὰ τὸ μέσα πλοῦτος.
 "Ομορφος κόσμος ἡθικὸς ὄγγελικὰ πλασμένος!».

Διονύσιος Σολωμός

(9) Η ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΜΗΤΕΡΑ *Έπονος*

Κρέμεται τὸ σπαθὶ κοντὰ στὴν κούνια σου, καλό μου,
 ἀλλὰ τὸ χέρι δὲν εἶναι ποὺ τὸ σφιγγε στὴ νίκη.
 Μακρὺς ὁ λάκκος π' ἄνοιξε καὶ κλεῖ τὸ γίγαντά μου.
 Κάμπους, βουνά, χωρὶς αὐτὸν μάχης καπνοὶ σκεπάζουν.
 Ἀλλ' αὐτὸ τώρα ποὺ κουνῶ τ' ἀμέριμνο κορμάκι
 αὔριο θὰ γίνη δύναμη ποὺ ὁ λογισμὸς κινάει,
 καὶ στήθι ἀντρίκειο θὰ σταθῇ στὲς σαϊτιὲς τῆς μοίρας.
 Βρέχει τὰ βέλη της αὐτὴ στὰ ψῆψη τῶν ἀνδρείων,
 ποὺ ἐκεὶ στημένοι στερεοὶ λάμπουν στὴ μάχη θεῖοι.
 Χαρές καὶ πλούτη νὰ χαθοῦν, καὶ τὰ βασίλεια, κι ὅλα,
 τίποτε δὲν εἶναι, ἀν στητὴ μέν' ή ψυχὴ κι ὀλόρθη.
 "Ολα τὰ ἑρείπια γύρω της κοιτᾶ χαμογελώντας,
 κι ἀνθοὶ σ' αὐτά, παντοῦ κι ἀργά, βλασταίνουν ὡς τὸν τάφο.
 φυτρώνει καὶ στὸ σκότος του τοῦ Παραδείσου τ' ἄνθι.
 Τοῦ κόρφου σύ, τῆς ἀγκαλιᾶς ἀγαπημένο βάρος,
 σπουδάξε, μήν ἀργοπορῆς βάρος νὰ γίνηται τρόμου
 ἐκεὶ ποὺ οἱ χείμαρροι τοῦ ἔχθρου τρομαχτικὰ βρυχίζουν.
 'Αλλὰ τὸ χέρι σου ζωστὸ πλιὰ στὸ λαιμό μου γύρω
 δὲ θά 'ναι τότε, ἀλλὰ σ' αὐτὸ τ' ὀλεθροφόρο ξίφος.
 Τῆς Μοίρας ἔτος οἵ δύναμες, ὅσο τρανές κι ἀν εἶναι,
 κι ἀν πέσης σὺ στὸν πόλεμο, μένουν ἐκεῖνες, ὅπως
 τῆς κούνιας τὰ κινήματα ποὺ τώρα σὲ κοιμίζουν.
 Μεγάλωσε, μεγάλωσε, μὴ δίχως μάνα μείνης.

Θὰ ζώστη ἐκείνη τὸ σπαθὶ μὲς στὸ βυζὶ ἀποκάτου,
κι ἐμπρός ! σημαία καὶ σπαθὶ, ψυχὴ, γυνὴ, καὶ νίκη !
Τὴν ψυχὴν μέσα μου γρικῶ τοῦ ποθητοῦ πατρός σου,
καὶ χίλιες, χίλιες γύρω μου ξαστράφτουν Ἀμαζόνες.
Ἄντρες, γυναικεῖς εἶν', κανεὶς δὲ θὰ ρωτᾶ στὴν μάχη.
Κοίτα τοὺς λάκκους ! — ἀλλὰ τί μπορεῖς σὺ νὰ κοιτάξῃς ;
Ἄπειρους λάκκους, ἄπειρους γεμίζουν οἱ νεκροί μας·
πέφτουμ' ἐμεῖς, τὸ ἔργο μας γιὰ τὴν πατρίδα μένει,
καὶ σ' ὅλα ζῆ τὰ στήθη μας τούτ' ἡ πνοὴ καὶ μόνη,
ποὺ φλόγα γίνεται φριχτὴ καθολικοῦ πολέμου,
ποὺ κάθε γῆ καὶ θάλασσα παντοῦ περιλαβαίνει,
ποὺ ζώνει ἐσέ καὶ σκίρτημα καὶ τῆς κουνιᾶς σου δίνει.
Σκίρτα, κουνιά, μ' εὐχὴν χαρᾶς γιὰ τὸ καλὸ ποὺ θά ρθῃ !
Γλυκὰ κι ἡ τύχη μοῦ γελᾶ, γιατὶ ἡ στιγμὴ 'ναι τούτη
ποὺ τ' ἀκριβά σου βλέφαρα σηκώνονται κι ἀφήνουν
τὸ χαμογέλιο τῆς ματιᾶς νὰ λάμψη, σ' ὅλα τ' ἀλλα
ἀβέβαιο καὶ τρεμάμενο, ἀλλ' ὅχι καὶ σ' ἐμένα.
Ἐλα σ' ἐμέ, τῶν σπλάχνων μου γλυκό βλαστάρι· θέλω
γιὰ μιὰ στιγμὴ γοργὰ 'π' αὐτὸ τὸ σπίτι νὰ μακρύνω.
θέλω τὸ μέτωπ' ὁ καπνὸς τῆς μάχης νὰ σοῦ γγίξη,
πλαστιὰ τὸ στῆθος σου, βαθιά, νὰ πνέξῃ* ὀλέθρου φλόγα.

(Μετάφρ. Γ. Καλοσγύρου, «Ιταλικά
ποιήματα», Αθῆναι, 1921)

Λιονίδης Σολωμός

10 Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ

(Α πόσπασμα)

18

Ἐκοίτασ, κι ἥτανε μακρυὰ ἀκόμη τ' ἀκρογιάλι·
ἀστροπελέκι μου καλό, γιά ξαναφέξε πάλι !
Τρία ἀστροπελέκια ἐπέσανε, ἐνα ξοπίσω στ' ἄλλο,
πολὺ κοντὰ στὴν κοραστὶα μὲ βρόντημα μεγάλο·
τὰ πέλαγα στὴν ἀστραπὴ κι ὁ ούρανὸς ἀντῆχαν,
οἱ ἀκρογιαλίες καὶ τὰ βουνὰ μ' ὄσες φωνές κι ἀν εἴχαν.

(19)

Πιστέψετε πί ὅ, τι θὰ πῶ εἴν' ἀκριβὴ ἀλήθεια,
 μὰ τές πολλές λαβωματιές, ποὺ μό 'φαγαν τὰ στήθια,
 μά τούς συντρόφους, πόπεσαν στὴν Κρήτη πολεμώντας,
 μά τὴν ψυχή, ποὺ μ' ἔκαψε τὸν κόσμο ἀπαρατώντας.
 (Λάλησε, σάλπιγγα! Κι ἐγὼ τὸ σάβανο τινάζω,
 καὶ σχίζω δρόμο καὶ τ' ἀχνούς ἀναστημένους κράζω.
 —Μήν τε εἰδετε τὴν ὁμορφιά, ποὺ τὴν κοιλάδα ἀγιάζει;
 Πέστε, νὰ ἰδῆτε τὸ καλὸ ἑσεῖς κι ὅ, τι σᾶς μοιάζει.
 Καπνὸς δὲ μένει ἀπὸ τὴ γῆ· νιὸς οὐρανὸς ἐγίνη·
 σὰν πρῶτα ἐγὼ τὴν ἀγαπῶ, καὶ θὰ κριθῶ μ' αὔτην.
 —Ψηλὰ τὴν εἰδαμε πρωὶ τῆς τρέμαν τὰ λουλούδια
 στὴ θύρα τῆς Παράδεισος ποὺ ἐβγῆκε μὲ τραγούδια·
 ἔψαλλε τὴν Ἀνάσταση χαροποιὰ ἢ φωνὴ τῆς,
 κι ἔδειχνεν ἀνυπομονησά, γιὰ νὰ μπῆ στὸ κορμί τῆς·
 δούρανὸς ὄλοκληρος ἀγροίκας σαστισμένος,
 τὸ κάψιμο ἀργοπόρουνε δούρανὸς ἀναμμένος·
 καὶ τώρα ὁμπρὸς τὴν εἰδαμε· ὀγλήγορα σαλεύει.
 ὅμως κοιτάζει ἐδῶ κι ἔκει, καὶ κάποιονε γυρεύει.

(20)

·Ακόμη ἐβάστουνε ἡ βροντή· . .
 κι ἡ θάλασσα, ποὺ σκίρτησε σὰν τὸ χοχλὸ ποὺ βράζει,
 ἥσυχασε καὶ ἔγινε ὄλο ἥσυχία καὶ πάστρα.
 σὰν περιβόλι εὐώδησε κι ἔδέχτηκε ὄλα τ' ἄστρα·
 κάτι κρυφὸ μυστήριο ἐστένεψε τὴ φύση
 κάθε ὄμορφιὰ νὰ στολιστῇ καὶ τὸ θυμὸ ν' ἀφήσῃ. . .
 Δὲν εἴν' πνοὴ στὸν οὐρανό, στὴ θάλασσα, φυσώντας
 οὔτε ὄσο κάνει στὸν ἀνθὸ ἡ μέλισσα περνώντας,
 ὅμως κοντὰ στὴν κορασιά, ποὺ μ' ἔσφιξε κι ἔχάρη,
 ἔσειότουν τ' δλοστρόγγυλο καὶ λαγαρὸ φεγγάρι·
 καὶ ξετυλίζει ὀγλήγορα κάτι ποὺ ἔκειθε βγαίνει,
 κι ὁμπρὸς μου ἴδου ποὺ βρέθηκε μία φεγγαροντυμένη.
 "Ετρεμε τὸ δροσάτο φῶς στὴ θεϊκὰ θωριά της.
 στὰ μάτια της τὰ ὄλομαυρα καὶ στὰ χρυσὰ μαλλιά της.

Διονύσιος Σολωμός

Β'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΩΡΙΑΣ

20/12/76
 "Οσα κάστρα κι ἄν εἶδα καὶ περπάτησα,
 σὰν τῆς Ὁριᾶς τὸ κάστρο δὲν ἐλόγιασσα.
 Κάστρο θεμελιωμένο, κάστρο χακουστό,
 σαράντα ὄργιές τοῦ ψήλου, δώδεκα πλατύ,
 μολύβι σκεπασμένο, μαρμαροχυτό,
 μὲ πόρτες ἀτσαλένιες κι ἀργυρά κλειδιά,
 καὶ τοῦ γιαλοῦ ἡ πόρτα στράφτει μάλαμα.

- Τοῦρκος τὸ τρογυρίζει χρόνους δώδεκα,
 δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πάρῃ τὸ ἐρημόκαστρο.
 Κι ἔνα σκυλὶ Τουρκάκι, μιᾶς Ρωμνιᾶς παιδί,
 στὸν Ἀμιρά* του πάει καὶ τὸν προσκυνάει.
 —'Αφέντη μ' Ἀμιρά μου καὶ σουλτάνε μου,
 ἃν πάρω γὼ τὸ κάστρο, τί εἰν' ἡ ρόγα* μου;
 —Χίλια ἀσπρα* τὴν ἡμέρα κι ἄλογο καλό,
 καὶ δυὸ σπαθιά ἀσημένια γιὰ τὸν πόλεμο.
 —Οὐδὲ τ' ἀσπρα σου θέλω κι οὐδὲ τὰ φλωριά,
 οὐδὲ καὶ τ' ἄλογό σου κι οὐδὲ τὰ σπαθιά,
 μόν' θέλω γὼ τὴν κόρη, πού 'ναι στὰ γυαλιά.
 —Ωσὰν τὸ κάστρο πάρης, χάρισμα κι αύτή.

- Πράσινα ροῦχα βγάζει, ράσα φόρεσε.
 Τὸν πύργο πύργο πάει καὶ γυροβολάει,
 στὴν πόρτα πάει καὶ στέκει καὶ παρακαλεῖ.
 —Γιά ἀνοιξε, ἀνοιξε, πόρτα, πόρτα τῆς Ὁριᾶς,
 πόρτα τῆς μαυρομάτας τῆς βασίλισσας.
 —Φεύγα ἀπ' αὐτοῦ, βρὲ Τοῦρκε, βρὲ σκυλότουρκε.
 —Μά τὸ Σταυρό, κυρά μου, μά τὴν Παναγιά,
 ἐγὼ δὲν είμαι Τοῦρκος, οὐδὲ Κόνιαρος,
 είμαι καλογεράκι ἀπ' ἀσκήταριό.
 Δώδεκα χρόνους ἔχω ὅπ' ἀσκήτευα,
 χορτάρι ἐβοσκοῦσα σὰν τὸ πρόβατο,

- κι ἥρθα νὰ πάρω λάδι γιὰ τὶς ἐκκλησιές.
 Γιά ἀνοίξετέ μου νὰ μπω τοῦ βαρόμοιρου.
 —Νὰ ρίξουμε τσιγγέλια νὰ σὲ πάρουμε;
 —Τὰ ράσα μου εἶναι σάπια καὶ ξεσκίζονται.
 —Νὰ ρίξουμε τὸ δίχτυ νὰ σὲ πάρουμε;
 —Εἶμαι ἀπὸ τὴν πείνα κι ἀντραλίζουμαι*.

Γελάστηκε μιὰ κόρη, πάει, τὸν ἀνοίξε.
 'Οσο ν' ἀνοίξῃ ἡ πόρτα, χίλιοι ἐμπήκανε,
 κι ὅσσο νὰ μισανοίξῃ, γέμισ' ἡ αὐλή,
 κι ὅσσο νὰ καλοκλείσῃ, ἡ χώρα πάρθηκε.
 "Ολοὶ χυθῆκαν στ' ἄσπρα, δλοι στὰ φλωριά,
 κι ἑκεῖνος εἰς τὴν κόρη πού 'ναι στὰ γυαλιά.

Κι ἡ κόρη ἀπὸ τὸν πύργο κάτω πέταξε,
 μήτε σὲ πέτρα πέφτει, μήτε σὲ κλαριά,
 παρὰ σὲ Τούρκου χέρια καὶ ξεψύχησε.

2. Ο Ε Ε Ν Ο Σ

26/12/76

Ξενιτεμένο μου πουλὶ καὶ παραπονεμένο,
 ἡ ξενιτιά σὲ χαίρεται κι ἔγω 'χω τὸν καημό σου.
 Νὰ στείλω γράμμα χάνεται, δὲ βρίσκει τὸ παιδί μου,
 νὰ μάθη ὅσσα νὰ τοῦ πῆ διψάει ἡ καρδιά μου,
 νὰ στείλω μῆλο σέπεται, λουλούδι μαραγκιάζει*,
 νὰ στείλω καὶ τὸ δάκρυ μου σ' ἔνα ψιλὸ μαντίλι.
 Φεγγάρι μου λαμπρό, λαμπρὸ καὶ κυκλογυρισμένο,
 αὐτοῦ ψηλὰ πού περπατεῖς καὶ χαμηλὰ μᾶς βλέπτεις,
 δὲν εἶδες που τὸ γιόκα μου τὸν πολυαγαπημένο;
 Τίνος ματάκια βλέπουν τον, καὶ τὰ δικά μου κλαίγουν;
 Τίνος τὰ χείλη τοῦ μιλοῦν καὶ τὰ δικά μου τρέμουν;
 'Αναθεμά σε, ξενιτιά, γιὰ τὰ κακὰ ποὺ κάνεις.
 Ξενίτεψες τὸν ἀντρα μου κι ἔκαμες νὰ χηρέψω,
 ξενίτεψες καὶ τὸ πουλί μ' τώρα δώδεκα χρόνους.

3. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ

Τὴν ξενιτιά, τὴν ἀρφανιά, τὴν πίκρα, τὴν ἀγάπη,
τὰ τέσσερα τὰ ζύγιασαν, βαρύτερα εἶν' τὰ ξένα.
‘Ο ξένος εἰς τὴν ξενιτιὰ πρέπει νὰ βάνη μαῦρα,
γιὰ νὰ ταιριάζῃ ή φορεσιὰ μὲ τῆς καρδιᾶς τὴ λάβρα.

Ξενιτεμένο μου πουλὶ καὶ παραπονεμένο,
ἡ ξενιτιὰ σὲ χαίρεται κι ἐγώ χω τὸν καημό σου.
Τί νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νὰ σοῦ προβοδήσω;
Μῆλο ἀν σοῦ στείλω σέπεται, τριαντάφυλλο μαδιέται,
σταφύλι ξερωγιάζεται, κυδῶνι μαραγκιάζει*.
Νὰ στείλω μὲ τὰ δάκρυα μου μαντίλι μουσκεμένο,
τὰ δάκρυά μου εἶναι καυτερά, καὶ καίνε τὸ μαντίλι.
Τί νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νὰ σοῦ προβοδήσω;

Σηκώνομαι τὴ χαραυγή, γιατὶ ὑπνο δὲν εύρισκω,
ἀνοίγω τὸ παράθυρο, κοιτάζω τοὺς διαβάτες,
κοιτάζω τὶς γειτόνισσες καὶ τὶς καλοτυχίζω,
πῶς ταχταρίζουν* τὰ μικρὰ καὶ τὰ γλυκοβυζαίνουν.
Μὲ παίρνει τὸ παράπονο, τὸ παραθύρι ἀφήνω,
καὶ μπαίνω μέσα, κάθομαι, καὶ μαῦρα δάκρυα χύνω.

4. ΝΑΝΑΡΙΣΜΑΤΑ

A'.

“Υπνε, ποὺ παίρνεις τὰ μικρά, ἔλα πάρε καὶ τοῦτο.
Μικρὸ μικρὸ σοῦ τό ‘δωκα, μεγάλο φέρε μού το·
μεγάλο σὰν ψηλὸ βουνό, ἵσιο σὰν κυπαρίσσι,
κι οἱ κλῶνοι του ν’ ἀπλώνωνται σ’ ‘Ανατολὴ καὶ Δύση.

B'.

Νὰ μοῦ τὸ πάρης, “Υπνε μου, τρεῖς βίγλες* θὰ σοῦ βάλω,
τρεῖς βίγλες, τρεῖς βιγλάτορες, κι οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι.
Βάλλω τὸν ἥλιο στὰ βουνά, καὶ τὸν ἀιτὸ στούς κάμπους,
τὸν κύρ Βοριὰ τὸ δροσερὸ ἀνάμεσα πελάγου.

‘Ο ίηλιος ἐβασίλεψε κι ό ἀιτὸς ἀποκοιμήθη
κι ό κύρ Βοριάς ό δροσερὸς στῆς μάνας του πηγαίνει:
—Γιέ μ’, ποῦ ’σουν χτές, ποῦ ’σουν προχτές, ποῦ ’σου τὴν ἄλλη
(νύχτα ;

Μήνα* μὲ τ’ ἀστρι μάλωνες, μήνα μὲ τὸ φεγγάρι,
μήνα μὲ τὸν αὐγερινό, πού ’μεστ’ ἀγαπημένοι ;
—Μήτε μὲ τ’ ἀστρι μάλωνα, μήτε μὲ τὸ φεγγάρι,
μήτε μὲ τὸν αὐγερινό, ὅπου ’στ’ ἀγαπημένοι.
Χρυσὸν ύγιον ἐβίγλιζα στὴν ἀργυρή του κούνια.

Γ'.

Χήνα μου, ἀπλωσ’ τὰ φτερά, νὰ πλύνω τοῦ παιδιοῦ μου,
ἀιτέ μου, τὰ φτερούγια σου, ν’ ἀπλώσω τ’ ἀγοριοῦ μου,
κι ἐσύ, ἀτέρον μου χρυσό, στὴν κούνια νὰ καθίσης
μὲ τὴ γλυκιά σου τὴ φωνὴ νὰ κοῦ τὸ νανουρίσης,
καὶ σὰν τὸ ἴδης νὰ κοιμηθῇ, τὰ μάτια του νὰ κλείσῃ,
τρέξε, τὸν “Υπνο φώναξε νὰ μοῦ τὸ σεργιανίσῃ.
”Ελα, ”Υπνε, καὶ πάρε το, πάν’ το στὰ περιβόλια,
καὶ γέμισε τοὺς κόρφους του τραντάφυλλα καὶ ρόδα·
τὰ ρόδα θὰ εἰν’ τῆς μάνας του καὶ τ’ ἄνθη τοῦ κυροῦ του,
καὶ τὰ χρυσά τραντάφυλλα θὰ είναι τοῦ νονοῦ του.

Δ'.

Κοιμήσου ἀστρί, κοιμήσου αύγη, κοιμήσου νιὸ φεγγάρι,
κοιμήσου, ποὺ νὰ σὲ χαρῇ ὁ νιὸς ποὺ θὰ σὲ πάρη.
Κοιμήσου ποὺ παράγγειλα στὴν Πόλη τὰ χρυσά σου,
στὴ Βενετιὰ τὰ ροῦχα σου καὶ τὰ διαμαντικά σου.
Κοιμήσου ποὺ σοῦ ράβουνε τὸ πάπλωμα στὴν Πόλη,
καὶ σοῦ τὸ τελειώνουνε σαράντα δυὸ μαστόροι·
στὴ μέση βάνουν τὸν ἀιτό, στὴν ἄκρη τὸ παγώνι.
Νάνι τοῦ ρήγα τὸ παιδί, τοῦ βασιλιᾶ τ’ ἀγγόνι.
Κοιμήσου καὶ παράγγειλα παπούτσια στὸν τσαγγάρη,
νὰ σοῦ τὰ κάνη κόκκινα μὲ τὸ μαργαριτάρι.
Κοιμήσου μὲς στὴν κούνια σου καὶ στὰ παχιὰ πανιά σου,
ἡ Παναγιὰ ἡ δέσποινα νὰ είναι συντροφιά σου.

5. ΤΟΥ ΛΕΒΕΝΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

Λεβέντης ἐροβόλαγε ἀπὸ τὰ κορφοβούνια
μὲ τὸ μαντίλι στὸ λαιμό, τὸ βαροκεντημένο.

Εἶχε τὸ φέσι του στραβά καὶ τὰ μαλλιά κλωσμένα,
κι ἔστριφτε τὸ μουστάκι του καὶ ψιλοτραγουδοῦσε.

Κι ὁ Χάρος τὸν ἀγνάντεψε ἀπὸ ψηλὴ ραχούλα,
καρτέρι πάει καὶ τόβαλε σ' ἐνα στενὸ σοκάκι.

—Γειά σου, χαρά σου, Χάροντα. —Καλῶς τον τὸ λεβέντη.
Λεβέντη μ', ποῦθεν ἔρχεσαι, λεβέντη μ', ποῦ πηγαίνεις;

—Ἄπὸ τὴν μάντρα μου ἔρχομαι, στὸ σπίτι μου πηγαίνω.
Πάω νὰ πάρω τὸ ψωμὶ καὶ πίσω νὰ γυρίσω.

—Λεβέντη μ', μ' ἔστειλε ὁ Θεὸς νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σου.
—Χωρὶς ἀνάγκη κι ἀρρωστιὰ ψυχὴ δὲν παραδίνω.

Μόν' ἔβγα νὰ παλέψουμε σὲ μαρμαρένιο ἄλωνι,
κι ἂ μὲ νικήσης, Χάροντα, νὰ πάρης τὴν ψυχὴ μου,
κι ἂ σὲ νικήσω πάλι ἐγώ, πήγαινε στὸ καλό σου.

Πιαστῆκαν καὶ παλεύανε ἀπ' τὸ πουρνὸ ώς τὸ βράδυ,
κι ἐκεῖ στὸ γύρισμα τοῦ ἥλιοῦ, ποὺ τρέμ' νὰ βασιλέψῃ,
ἀκοῦν τὸ νιὸ ποὺ βόγγιζε καὶ βαριαναστενάζει.

—Ἄσε με, Χάρε μ', ἄσε με παρακαλῶ νὰ ζήσω
τί ἔχω γυναίκα παρανιὰ καὶ χήρα δὲν τῆς πρέπει,
τί ἔχω παιδὶ κι εἰναι μικρὸ κι ὄρφανια δὲν τοῦ μοιάζει.
—Τὰ πρόβατα κουρεύονται καὶ τὸ τυρὶ ζυγιέται
καὶ τ' ἀρφανὸ πορεύεται κι ἡ χήρα κυβερνιέται.

6. ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

20/12/86
“Οταν σηκώνουν τὸ νεκρὸ

Αὐτοῦ ποὺ βούλεσαι νὰ πᾶς κι ὅπου ξεπεραστέσαι,
ἄν ἔβρης νιοὺς χαιρέτα τους, καὶ νιὲς κουβέντιασέ τους,
κι ἀν ἔβρης καὶ μικρὰ παιδιὰ γλυκὰ παργόρησέ τα.
Μήν κάμης νιὲς νὰ κλάψουνε καὶ νιοὺς ν' ἀναστενάξουν,
μήν κάμης καὶ μικρὰ παιδιὰ καὶ θυμηθοῦν τὴ μάνα.

Μήν πῆς πώς ἔρχεται Λαμπρή, πώς ἔρχονται γιορτάδες.
 Πές τοῦ Χριστοῦ πώς χίονιζε καὶ τὴ Λαμπρή θὰ βρέχη,
 καὶ τὴν ἡμέρα τ' ἄι-Θωμᾶ θὰ σέρνουν τὰ ποτάμια.
 Πώς δὲ θὰ βγοῦν τὰ παιδιά μὲ τὶς γλυκές μανάδες,
 οὔτε θὰ βγοῦν τ' ἀντρόγενα τὰ πολυαγαπημένα.

* * *

Εἶχα μηλιά στὴν πόρτα μου καὶ δέντρο στὴν αὐλή μου,
 καὶ τέντα κατακόκκινη τὸ σπίτι σκεπασμένο,
 καὶ κυπαρίσσι ολόχρυσο κι ἥμουν ἀκουμπισμένη,
 εἶχα κι ἀσημοκάντηλο στὸ σπίτι κρεμασμένο.
 Τώρα ἡ μηλιά μαράθηκε, τὸ δέντρο ξεριζώθη,
 κι ἡ τέντα ἡ κατακόκκινη, κι ἐκείνη μαύρη ἐγίνη,
 τὸ κυπαρίσσι τὸ χρυσὸ ἔπεσε καὶ τσακίστη,
 τ' ἀσημοκάντηλο ἔσβησε, τὸ σπίτι δὲ φωτάει.

* * *

Δὲ σόπτρεπτε, δὲ σόμοιαζε στὴ γῆ κρεβατοστρώσῃ,
 μόν' σόπτρεπτε, μόν' σόμοιαζε στοῦ Μάτη τὸ περιβόλι,
 ἀνάμεσα σὲ δυὸ μηλιές, σὲ τρεῖς νεραντζοποῦλες,
 νὰ πέφτουν τ' ἄνθι' ὅπάνου σου, τὰ μῆλα στὴν ποδιά σου,
 τὰ κρεμεζογαρούφαλα τριγύρω στὸ λαιμό σου.

* * *

Ποιός ἔχει πέτρινη καρδιά, θέλω νὰ μὴ ρωίσῃ,
 νὰ εἰπῶ τραγούδι θλιβερὸ καὶ παραπονεμένο·
 μηδ' ἀπὸ χῆρες τ' ἀκουσα, μηδ' ἀπὸ παντρεμένες,
 τοῦ Χάρους ἡ μάνα τὸ 'λεγε, τὸ 'σουρνε μοιρολόγι.
 «Πόχουν παιδιά, ἃς τὰ κρύψουνε, κι ἀδέρφια ἃς τὰ φυλάξουν,
 γυναῖκες τῶν καλῶν ἀντρῶν, νὰ κρύψουνε τοὺς ἄντρες,
 γιατὶ ἔχω γιὸ κυνηγητή, γιατὶ ἔχω γιὸ κουρσάρο·
 οὕλο τὶς νύχτες περπατεῖ καὶ τὶς αὔγες κουρσεύει,
 κι ὅπόβρη τρεῖς παίρνει τοὺς δυὸ κι ὅπόβρη δυὸ τὸν ἔνα
 κι ὅπόβρη κι ἔνα μοναχό, κείνον τὸν ξεκληρίζει».·
 Μὰ νὰ τον καὶ κατέβαινε στοὺς κάμπους καβαλάρης.
 Μαῦρος ἤταν, μαῦρα φορεῖ, μαῦρο καὶ τ' ἄλογό του,
 σέρνει στιλέτα δίκοπα, σπαθιά ξεγυμνωμένα,
 στιλέτα, τὰ 'χει γιὰ καρδιές, σπαθιά, γιὰ τὰ κεφάλια.

7. ΒΑΣΙΚΑ

α') Στὸ νοικοχύρη

Ἄφεντη, ὅντας γεννήθηκες σὲ θρέφαν τὰ λιοντάρια,
καὶ βγῆκες ὁ ἔδιαιλεχτὸς μέστα στὰ παλικάρια.
Ἄλλοι κουρσεύουν μὲ σπαθιά, κι ἄλλοι μὲ τὰ δοξάρια,
κι ἐσύ, τί θάμα εἰν' αὐτό! κουρσεύεις μὲ τὸ μάτι.
Καὶ τοῦ ματιοῦ σου ἡ σαϊτιὰ πύργους ἔθεμελιώνει,
πύργους καὶ πετροπήγαδα κι αὔλες μαρμαρωμένες.

β') Στὸν προεστὸ τοῦ χωριοῦ

Ἄφεντη μου, στὰ σπίτια σου χρυσὲς καντῆλες φέγγουν,
φέγγουν στοὺς ξένους νὰ δειπνοῦν, στοὺς ξένους νὰ πλαγιάζουν,
φέγγει καὶ μιὰ στὸ ταίρι σου νὰ στρώνῃ νὰ κοιμᾶστε
ἀπάνου στὰ τριαντάφυλλα κι ἀπάνου στὰ μιμίτσια*,
νὰ πέφτουν τ' ἄνθια ἀπάνου σου, τὰ μῆλα στὴν ποδιά σου,
καὶ τὰ κορφολογήματα τριγύρω στὸ λαιμό σου.

8. ΠΕΡΙΓΕΛΑΣΤΙΚΟΝ ΑΣΜΑ

Φίλοι, γιατί δὲν τρῶτε καὶ δὲν πίνετε ;
Μήνα* καὶ τὸ ψωμί μας δὲ σᾶς ἄρεσε ;
Στέλνουμε στοὺς γειτόνους καὶ τ' ἄλλάζουμε.
Μήνα καὶ τὸ κρασί μας δὲ σᾶς ἄρεσε ;
Βαγένια ἔχουμε κι ἄλλα καὶ τ' ἄλλάζουμε.
Μήνα καὶ τὰ φαγιά μας δὲ σᾶς ἄρεσαν ;
Μαγείρισσες εἰν' κι ἄλλες καὶ τις ἄλλάζουμε.
Μήνα κι ἡ καψονύφη δὲ σᾶς ἄρεσε ;
Ή νύφη μας αὐτή 'ναι, δὲν ἄλλάζεται.

9. ΚΛΕΦΤΙΚΑ

Τῆς νύχτας οἱ ἀρματολοὶ καὶ τῆς αύγῆς οἱ κλέφτες
ὅλους χτίς κουρσεύανε καὶ τὴν αύγὴν κοιμῶνται,
κοιμῶνται στὰ δασὰ κλαριὰ καὶ στοὺς παχιοὺς τοὺς ἴσκιους.
Εἶχαν ἀρνιὰ καὶ ψήνανε, κριάρια σουβλισμένα,

μὰ εἶχαν κι ἔνα γλυκὸ κρασί, ποὺ πίν' ν τὰ παλικάρια.
 Κι ἔνας τὸν ὄλλον ἔλεγαν, κι ἔνας τὸν ὄλλον λέει :
 «Καλὰ τρῶμε καὶ πίνουμε καὶ λιανοτραγούδᾶμε·
 δὲν κάνουμε κι ἔνα καλό, καλὸ γιὰ τὴν ψυχή μας,
 —ό κόσμος φκιάνουν ἐκκλησίες, φκιάνουν καὶ μοναστήρια,—
 νὰ πᾶμε νὰ φυλάξουμε στῆς Τρίχας τὸ γεφύρι,
 ποὺ θὰ περάσῃ ὁ βόιβοντας* μὲ τοὺς ἀλυσωμένους·
 νὰ κόψουμε τοὺς ἀλυσους νὰ βγοῦν οἱ σκλαβωμένοι,
 νὰ βγῆ τῆς χήρας τὸ παιδί, π' ἄλλο παιδί δὲν ἔχει
 π' αὐτὴ τὸ 'χει μονάκριβο στὸν κόσμο ξακουσμένο».

* * *

'Ανάθεμά τα τὰ βουνὰ μὲ τὸ ζακόνι* πόχουν,
 τὸ καλοκαίρι κίτρινα καὶ τὸ χειμώνα μαῦρα,
 καὶ τὴν πικρὴ τὴν ἄνοιξη πολὺ ροδαμισμένα*.
 Κανένας δὲν τὰ χάρηκε μὲς στὸν ἀπάνω κόσμο,
 ἥ κλεφτουριὰ τὰ χαίρεται καὶ τὰ μικρὰ κλεφτόπλα.
 Πηδᾶνε, παίζουν καὶ γλεντᾶν καὶ ρίχνουν στὸ σημάδι,
 γυρίζουν καὶ στὴ σούγλα τους τὰ παχουλὰ τὰ κριάρια.
 πόκει οἱ Τοῦρκοι δὲν πατᾶν, φοβοῦνται τὰ κλεφτόπλα.

* * *

Χορεύουν τὰ κλεφτόπουλα, γλεντᾶνε τὰ καημένα,
 κι ἔνα μικρὸ κλεφτόπουλο δὲν παίζει, δὲ χορεύει,
 μόν' τ' ἄρματα συγύραγε καὶ τὸ σπαθὶ τροχάει.
 «Τουφέκι μου περήφανο, σπαθὶ μου παινεμένο,
 πολλὲς φορὲς μὲ γλίτωσες, βόηθα καὶ τούτ' τὴν ὥρα,
 νὰ σ' ἀσημώσω μάλαμα, νὰ σὲ σμαλτώσω ἀσήμι».

* * *

Τ' ἀντρειωμένου τ' ἄρματα δὲν πρέπει νὰ πουλιῶνται
 μόν' πρέπει τους στὴν ἐκκλησιὰ κι ἔκει νὰ λειτουργιῶνται,
 πρέπει νὰ κρέμωνται ψηλὰ σ' ἀραχνιασμένο πύργο,
 νὰ τρώη ἥ σκουριὰ τὸ σίδερο κι ἡ γῆ τὸν ἀντρειωμένο.

10. ΣΚΛΑΒΟΙ ΣΤΟΥΣ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ

('Ιστορικόν)

Τὸ ἄσμα διεκτραγωδεῖ τὰ δευτεροπαθήματα τῶν Πελοποννησίων μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769 ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων ἀλβανικῶν στιφῶν.

Τὰ παλικάρια τοῦ Μοριᾶ κι οἱ ἔμορφες τῆς Πάτρας ποτὲ δὲν καταδέχονται πεζοὶ νὰ περπατήσουν, καὶ τώρα πῶς κατάντησαν σκλάβοι στοὺς Ἀρβανίτες! Κλαίγουν οἱ μαῦροι τὴ σκλαβιά, ὅπού εἶναι σκλαβωμένοι, κλαίγουν καὶ τὸν ξεχωρισμό, τὸ πῶς θὰ ξεχωρίσουν. 'Ο ζωντανὸς ὁ χωρισμὸς παρηγοριὰ δὲν ἔχει! 'Αφήνει ἡ μάνα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τὴ μάνα, χωρίζει κι ἐνα ἀντρόγυνο μιὰ μέρα ἀνταμωμένο.

11. ΣΟΥΛΙΩΤΙΚΑ

A'.

Τρία μπαϊράκια φαίνονται 'ποκάτω ἀπὸ τὸ Σούλι.

Τό 'να 'ναι τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, τ' ἄλλο τοῦ Σελιχτάρη, τὸ τρίτο τὸ καλύτερο εἶναι τοῦ Μιτσομπόνου.

Μιὰ παπαδιὰ τ' ἀγνάντεψεν ἀπὸ ψηλὴ ραχούλα.

—Ποῦ 'στε τοῦ Λάμπρου τὰ παιδιά, ποῦ 'στε νοί Μποτσαραῖοι; 'Αρβανιτιὰ μᾶς πλάκωσε, θέλει νὰ μᾶς σκλαβώσῃ.

—"Ἄσ ἕρτουν οἱ παλιότουρκοι, τίποτε δὲ μᾶς κάνουν.

"Ἄσ ἕρτουν πόλεμο νὰ ἴδοιν καὶ Σουλιωτῶν τουφέκια, νὰ μάθουν Λάμπρου τὸ σπαθί, Μπότσαρη τὸ τουφέκι, τ' ἄρματα τῶν Σουλιώτισσων, τῆς ξακουσμένης Χάιδως.

Κι δ Κουτσονίκας φώναξεν ἀπὸ τὸ μετερίζι*: —

—Παιδιά, σταθῆτε στέρεα, σταθῆτε ἀντρειωμένα, γιατ' ἔρχεται ὁ Μουχτάρ πασᾶς μὲ δώδεκα χιλιάδες.

* 'Ο πόλεμος ἀρχίνησε κι ἀνάψαν τὰ τουφέκια.

Τὸν Ζέρβα καὶ τὸν Μπότσαρη ἐφώναξε δ Τζαβέλας:

—Παιδιά μ', ἥρθ' ὥρα τοῦ σπαθιοῦ κι ἃς πάψη τὸ τουφέκι!

Κι όλοι ἔπιασαν καὶ σπάσανε τὶς θῆκες τῶ σπαθιῶ τους,
τοὺς Τούρκους βάνουνε μπροστά, τοὺς βάνουν σάν κριάρια.

Ἄλλοι ἔφευγαν κι ἄλλοι ἔλεγαν: «Πασά μου, ἀνάθεμά σε! ^{Λαμπτείνει}

Μέγα κακό μᾶς ἔφερες τοῦτο τὸ καλοκαίρι,

ἐχάλασες τόση Τουρκιά, σπαθῖδες κι Ἀρβανίτες.

Δὲν εἰν' ἐδῶ τὸ Χόρμοβι, δὲν εἰν' ἡ Λαμπτοβίτσα,

ἐδῶ εἰν' τὸ Σούλι τὸ κακό, ἐδῶ εἰν' τὸ Κακοσούλι,

ποὺ πολεμοῦν μικρὰ παιδιά, γυναῖκες σάν τους ἀντρες,

ποὺ πολεμάει ἡ Τζαβέλαινα σάν ἄξιο παλικάρι». //

^③ Μάχη τούρκων
εἰς Ελλήνων.

// Κι ὁ Μπότσαρης ἐφώναξε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι:

— "Ελα, πασά, τί κάκιωσες καὶ φεύγεις μὲ μενζίλι;" ^{καυρωμ}

Γύρισ' ἐδῶ στὸν τόπο μας, στὴν ἔρημη τὴν Κιάφα,

ἐδῶ νὰ στήσης τὸ θρονί, νὰ γένης καὶ σουλτάνος. //

12. ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

'Επὶ τῇ ἀπεμπολήσει τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν "Αγγλῶν
εἰς τοὺς Τούρκους τῇ 28 Απριλίου 1819.

A'

— Μαῦρο πουλάκι, πόρχεσαι ἀπὸ τ' ἀντίκρυ μέρη,
πές μου τί κλάψεις θλιβερές, τί μαῦρα μοιρολόγια,
ἀπὸ τὴν Πάργα, βγαίνουνε, ποὺ τὰ βουνὰ ραγίζουν ;
Μήνα* τὴν πλάκωσε Τουρκιά καὶ πόλεμος τὴν καίει ;

— Δὲν τὴν ἐπλάκωσε Τουρκιά, πόλεμος δὲν τὴν καίει.

Τοὺς Παργινοὺς ἐπούλησαν σὰ γίδια, σὰ γελάδια,
κι ὅλοι στὴν ξενιτιὰ θὰ πᾶν νὰ ζήσουν οἱ κατημένοι.

Τραβοῦν γυναῖκες τὰ μαλλιά, δέρνουν τ' ἀσπρα τους στήθια,
μοιριολογοῦν οἱ γέροντες μὲ μαῦρα μοιρολόγια,
παπάδες μὲ τὰ δάκρυα γδύνουν τές ἑκκλησίες τους.

— Βλέπεις ἐκείνη τὴ φωτιά, μαῦρο καπνὸ ποὺ βγάνει ;

— Εκεῖ καίγονται κόκαλα, κόκαλα ἀντρειωμένων,
ποὺ τὴν Τουρκιά τρομάξανε καὶ τὸ βεζίρη κάψαν.

— Εκεῖ 'ναι κόκαλα γονιοῦ, ποὺ τὸ παιδὶ τὰ καίει,

νὰ μὴν τὰ βροῦνε οἱ Λιάτηδες*, Τοῦρκοι μὴν τὰ πατήσουν.
 Ἀκοῦς τὸ θρῆνο τὸν πολύν, ὃποὺ βογκοῦν τὰ δάση,
 καὶ τὸ δαρμὸ* ποὺ γίνεται, τὰ μαῦρα μοιρολόγια;
 Εἶναι π' ἀποχωρίζονται τῇ δόλιᾳ τὴν πατρίδα,
 φιλοῦν τὶς πέτρες καὶ τὴ γῆ κι ἀσπάζονται τὸ χῶμα.

B'.

Τρία πουλιά ἀπ' τὴν Πρέβεζα διαβήκανε στὴν Πάργα,
 τὸ να κοιτάει τὴν ξενιτιά, τ' ἄλλο τὸν Ἀι-Γιαννάκη,
 τὸ τρίτο τὸ κατάμαυρο μοιριολογάει καὶ λέει:
 —Πάργα, Τουρκιὰ σὲ πλάκωσε, Τουρκιὰ σὲ τριγυρίζει.
 Δὲν ἔρχεται γιὰ πόλεμο, μὲ προδοσιὰ σὲ παίρνει.
 Βεζίρης δὲ σ' ἐνίκησε μὲ τὰ πολλὰ τ' ἀσκέρια*.
 "Ἐφευγαν Τοῦρκοι σὰ λαγοὶ τὸ Παργινὸ τουφέκι,
 κι οἱ Λιάπηδες* δὲν ἤθελαν νὰ ῥουν νὰ πολεμήσουν.
 Εἶχες λεβέντες σὰ θεριά, γυναῖκες ἀντρειωμένες,
 πότρωγαν βόλια γιὰ ψωμί, μπαρούτι γιὰ προσφάγι.
 Τ' ἀσπρα* πουλῆσαν τὸ Χριστό, τ' ἀσπρα πουλοῦν κι ἐσένα.
 Πάρτε, μανάδες, τὰ παιδιά, παπάδες τοὺς ἀγίους.
 "Αστε, λεβέντες, τ' ἄφματα κι ἀφῆστε τὸ τουφέκι,
 σκάψτε πλατιά, σκάψτε βαθιά, ὅλα σας τὰ κιβούρια,
 καὶ τ' ἀντρειωμένα κόκαλα ξεθάψτε τοῦ γονιοῦ σας.
 Τούρκους δὲν ἐπροσκύνησαν, Τοῦρκοι μὴν τὰ πατήσουν.

13. ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΛΗ - ΠΑΣΑ

Θέλω νὰ πάρω ἀνήφορο, νὰ πάρω ἀνηφοράκι,
 νὰ βρῶ κλαράκι φουντωτὸ καὶ ριζιμὶο* λιθάρι,
 νὰ γείρω ν' ἀποκοιμηθῶ, γλυκὸν ὑπνο νὰ πάρω.
 Μαηδὲ* ἔγειρα, ἡδὲ πλαγιασσα, μαηδὲ τὸν ὑπνο πῆρα,
 κι ἀκῶ τὰ πεῦκα νὰ βογκοῦν καὶ τὶς ὁξυὲς νὰ τρίζουν,
 κι ἀκῶ μιᾶς πέρδικας λαλιά, μιᾶς ἀηδονολαλούσας,
 καὶ τὸ λεγε λυπητερά σὰ μαῦρο μοιρολόγι.
 —Τὸ τί ἔχεις, περδικούλα μου, καὶ κλαῖς κι ἀναστενάζεις;

Μήν εῖν' τὰ αὔγα σου μελανὰ καὶ τὰ πουλιά σου μαῦρα;
 —Δὲν εῖν' τ' αὔγα μου μελανὰ καὶ τὰ πουλιά μου μαῦρα,
 μόν' κλαίω γιὰ τὴν κλεφτουριά, γιὰ τοὺς καπεταναίους,
 ποὺ τοὺς χαλάει ὁ Ἀλη πασάς στὰ Γιάννενα, στὴ λίμνη.

Τὰ πλεῖστα ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω δημώδη ἄσματα ἐσταγμούοιγήθησαν
 ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ν.Γ. Πολίτου «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ
 Ἐλληνικοῦ λαοῦ».

νοί απειλούνται εδόσαντα περιφέρειαν της Κύπρου για την ανάπτυξή
της μεταπολεμικά και διεθνώς. Επαναγέννηση στην Κύπρο υπάρχει ένας νέδος
εγκαταστάσιας στον οποίο φύγοντας τη σημαντικότητα της απειλής θα
δεχτούνται οι πολιτικοί πόλεμοι που θα γίνονται στην Κύπρο για την ανάπτυξή
της στην Ευρώπη. Στην πολιτική απειλής που συνέβη στην Κύπρο στην περιόδο 1974-
1975, απειλής που είχε σαν αποτέλεσμα την επένδυση της ΕΕ στην Κύπρο στην πόλη της Λάρνακας.

“Διανύσιε την επένδυση στην Κύπρο την ΕΕ στην Κύπρο στην πόλη της Λάρνακας.”

Τρίτη μέριμνα που την Γερεμέα διαβήσκουν από την Πάργα,
το Βιργακό, την Τρίπολη, τη Θάλασσα, τη Δια Γιαννική,
την κάρβο της Λαζαρίτης, πολιορκούνται και λαζαρίτης.
Πάργα, Τρίπολη, η Λαζαρίτη, Τρικάλοι είναι προκυπτούσε,
δεν έρχονται από την Αγριά, αλλά από την πόλη της πατρίδας.
Βεζέρη παίρνει στην πόλη της πολλά τη φονέρια,
την Καραπάνη παίρνει την πόλη της Παραγίνης που τονιάζει,
και ο Ανατρύπης παίρνει την πόλη της πατρίδας του.
Επειδή πάντα, με την πόλη, πολιορκείται άντρανικός,
πολιορκεύεται την πόλη, αναρριχείται υπό προσφρούτ,
Τη δοκίμη προσπάθεια της Καραπάνης, τη δοκίμη πολύδων της Λαζαρίτης.
Πάργα, πολιορκεί την πόλη της, πολιορκείται από την πόλη της,
Αλτή, Αργετός, η Τρίπολη και προσπάθει τη πόλη της,
πολιορκείται πλήθη, στην πόλη της, δεν είναι τη πόλη της πατρίδας,
και τη φονέριδη πόλη πολλαπλά την πόλη της πατρίδας.
Τοπίο πάντα πολιορκημένο, πολιορκείται πάντα πολιορκημένο.

13. ΤΟΥ ΚΑΡΑΠΑΝΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΓΑΝ - ΙΔΑΖΑ

Επιλογή στην πόλη πολιορκημένη, πολιορκείται πόλη πολιορκημένη,
την πόλη πολιορκημένη πολιορκείται πόλη πολιορκημένη, πολιορκημένη.
Την πόλη πολιορκημένη, πολιορκείται πόλη πολιορκημένη,
πολιορκημένη πόλη πολιορκημένη, πολιορκείται πόλη πολιορκημένη.

I. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΙΑΛΟΓΑ

A. ΜΕΛΕΤΑΙ, ΗΓΡΑΦΑΤΕΙΑΙ, ΛΟΓΟΤΥΠΑ

Ε. ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΑΝΙΟΣ ΚΙΣ ΑΝΑΓΕΛΑΖΑΙΩΝ

(5 Μαΐου 1848)

Η πολιτικό και νέο λόγος της ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ μετατρέπεται σε πολιτικό φωνήν κάσμου δύο γενεών. Τον πρώτον αποτελεί τον διάλογο των πολιτικών θεοφόρων της Ελληνικής Επανάστασης, τον δεύτερον την φωνή της πατρίδος Έπαρδον.

Η πρώτη των δύο φωνών παραδόξων γενεών, η οποία πολλά διαφέρει από την δεύτερη, διατάθηκε όποιο μετρόνον δριμούν διατάχτηκείσσει, χωρίς απρόσαρτην παραβολή της προσωπικής της φωνής.

Ε. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Το παρόν έργο είναι η πρώτη προσπάθεια της Επανάστασης να προσφέρει στην πολιτική φωνήν της Έπαρδον.

Αι δύο μόνιμες γενεές, αι δύο ίδιες δύο μόνιμες φωνές που προστάτευται διά των πολιτικών δρίσεων δύο μόνιμοι της Ελλήνικης Επανάστασης, η πρώτη της φωνής, παρατείθενται διατηρητής και διατάχτης της παραγωγής διάφορων της φύσεως με διάφορα τοινούτα, σπουδής για την ανάπτυξη της ιδιαίτερης κάθε γενείσης, διά γενεάς, εις τάς δύοις δύο μόνιμοις φωνούσσοις άμερκος προσφέρονται διότι, πώς διλλογή δύο ήδην προστάτευται αι γενεάι εύτερος δύοις λόγοις κατόπιν της προστασίας της πολιτικής φωνής της Επανάστασης, διότι της Επανάστασης των πατριωτών πολιτών της Επανάστασης, λέγεται ή διπλούσθραπτε, εύτερη, αι Έπαρδον, αις οι οποίες την Ήμη ή Ήμει!

Είναι παρατημένα, είδουν, ότι, αι δύο μόνιμες φωνές που προστάτευται διά της Επανάστασης φέρουν πολιτικές φωνές πατριωτών πολιτών και πρασινητών, πως αι δύο μόνιμες φωνές που προστάτευται διά της Επανάστασης φέρουν πολιτικές φωνές πατριωτών πολιτών και πρασινητών πολιτών, χωρικές της υπεραγούσας ελλήνικης πολιτείας, δηλαδή πολιτικές φωνές και γενεάιες εύτερες φωνές πολιτικών πολιτών εις την πρώτη διπλούσθραπτε δρού. Το διατηρείται αι Έπαρδον, την υπεραγούσα Μιατίδη, και θεωρείταις ή Βίλλας, επι της Πειραιώς πολλήσσει διά σπουδαίων

ИОТИЧЪ ЗОЧИ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΙΓΑΖΟΛΟΥ

I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΜΕΛΕΤΑΙ, ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ, -ΛΟΓΟΙ

1. ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΕΙΣ ΑΝΔΡΕΑΝ ΖΑΓΙ-ΜΗΝ

(5 Μαΐου 1840)

‘Η παλαιὰ καὶ νέα ἱστορία τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει εἰς τὸν ἔκθαμβον κόσμον δύο γενεάς πολὺ ἀνωτέρας ὅλων τῶν ἄλλων γενεῶν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους διὰ τὰ παράδοξα ἔργα, τὰ δποῖα αἱ δύο αὗται γενεαὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔπραξαν.

‘Η πρώτη τῶν δύο τούτων παραδόξων γενεῶν, αἱ δποῖαι χωρίζονται ἀπ’ ἄλλήλων ἀπὸ μακρὸν ἀριθμὸν ἐκατονταετηρίδων, χαρακτηρίζεται ὡς συντηρητικὴ τῆς πατρίδος, κινδυνευούσης νὰ πέσῃ ὑπὸ ξένον ζυγόν· ἡ δὲ δευτέρα γνωρίζεται ὡς ἀπελευθερωτικὴ τῆς πατρίδος δουλωθείσης· ἡ πρώτη ἀνήκει εἰς τὴν παλαιάν, ἡ δευτέρα εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα.

Αἱ δύο αὗται γενεαί, αἱ δποῖαι ὡς δύο ἔξαισια φαινόμενα διακρίνονται εἰς τὸν πολιτικὸν δρίζοντα ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἄλλα καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, ἐπροικίσθησαν ἀναντιρρήτως καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς φύσεως μὲ δῶρα τοιαῦτα, δποῖα φειδωλεύεται ἡ ἴδια φύσις νὰ χαρίσῃ εἰς γενεάς, εἰς τὰς δποίας δὲν ἐδόθη ἀνωθεν τοιοῦτος ὑψηλὸς προορισμός· διότι, πῶς ἄλλως θὰ ἡδύναντο νὰ κατορθώσουν αἱ γενεαὶ αὗται ὅσα ἔργα κατώρθωσαν, ἀνώτερα τῆς συνήθους ἀνθρωπίνης φύσεως; ‘Η πρώτη γενεά, λέγω ἡ συντηρητική, ἀνεφάνη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων· ἡ δὲ δευτέρα, λέγω ἡ ἀπελευθερωτική, εἶσθε, ὡς “Ἐλληνες, σεῖς οἱ ζῶντες, ναί, σεῖς οἱ ἴδιοι!

Εἶναι παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι, καθ’ ἃς ἐποχὰς οἰκουνομοῦνται τοιαῦτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πολιτικὰ φαινόμενα, ἀναβλαστάνουν καὶ προνοητικῶς πως εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν τῶν γενεῶν καὶ τοιοῦτοι ἀνδρες, χωρὶς τὴν χειραγωγίαν τῶν δποίων δὲν θὰ ἡδύναντο ποτὲ ἵσως αἱ γενεαὶ αὗται νὰ φθάσουν εύτυχῶς εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπετείνοντο ὄρον. Τῷ ὄντι, τίς ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ, ὅτι χωρὶς Μιλτιάδας καὶ Θεμιστοκλεῖς ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ τῶν Περσικῶν πολέμων θὰ ἀπηθανατί-

ζετο, ὅσον ἀπηθανατίσθη; Τοιοῦτοι ἀνδρες ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν σημειωνήν μας πολυπαθῆ, ἀλλὰ πολυένδοξον γενεάν, χωρὶς τούς ὅποιους, τίς δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι θὰ εὐδοκίμει ὅσον εὐδοκίμησεν ὁ μέγας τῆς πατρίδος ἄγων;

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι καὶ ὁ προκείμενος νεκρός. Ἀρχηγός, ὅχι ὀπαδὸς τῆς ἐπαναστάσεως μας, αὐτὸς μετὰ τῶν ἐνδόξων Γερμανοῦ καὶ Λόντου* ἐφώναξε πρῶτος τὴν 25ην Μαρτίου ἀπὸ τὴν ιερὰν μονὴν τῆς Λαύρας: «”Ἐλληνες, λάβετε πνεῦμα ἐλευθερίας!» Ἐφώναξε, καὶ ἡ φωνή του ἔγινε πνεῦμα ἐλευθερίας, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἔξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν γῆν καὶ εἰς ὅλην τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ ‘Ἑλλὰς ἔγινεν ἐλευθέρα.

Τίς τὸν ἑκίνησεν εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον; Δίψα τάχα ἔξουσίας, πλούτου ἢ ἐπισημότητος; Ὁχι βέβαια· διότι ἦτο ἐκ τῶν δυνατωτέρων, πλουσιωτέρων καὶ ἐπισημοτέρων τῆς Πελοποννήσου. Τὸν ἑκίνησεν ἄρα ἄλλο τι, τὸ ὅποιον αἰσθάνονται μόνον αἱ μεγάλαι ψυχαί· καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ζαΐμη ἦτον τοιαύτης φύσεως ψυχὴ, διότι ἦτον ψυχὴ οἰκογενείας, ἡ ὅποια καὶ ἄλλοτε, ἂν καὶ ἀτυχῶς, ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐμεγαλοπραγμόνησεν. Ἡ ἀδοξία ἄρα τῆς πατρίδος, ἡ ὅποια ταράττει πάντοτε τὰς μεγάλας ψυχὰς χωρὶς νὰ δύναται οὔτε ἡ ἀπόλλαυσις ὅλων τῶν καλῶν τοῦ κόσμου τούτου νὰ τὰς ἀναπαύσῃ, αὐτὴ ἑκίνησε τὸν ἀνδρα τούτον εἰς τὸ μέγα τῆς ἐπαναστάσεως ἔργον.

Τὰ στενὰ ὄρια τοῦ ἐπιταφίου λόγου, καὶ τὸ ὀλιγόωρον τῆς προμελέτης μου δὲν μὲ δίδουν καιρὸν νὰ δείξω διὰ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πράξεών του τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός, διότι εἰς δεῖξιν τούτου ἔπρεπε νὰ διέλθω μαζί σας τὴν πολιτικὴν ζωὴν του, καὶ ἡ πολιτικὴ ζωὴ του εἶναι ὅλη συνδεδεμένη μὲ τὴν ιστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως μας. Διὰ τοῦτο περιορίζομαι νὰ ἐλκύσω τὴν προσοχήν σας εἰς ἓνα καὶ μόνον περιστατικόν, τὸ ἔξη:

Εὐφημεῖ, καὶ δικαίως, ἡ παλαιὰ ιστορία τὴν ἀναφιλίωσιν τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς κινδυνευούστης τότε πατρίδος. Λαμπρότερον παράδειγμα πατριωτικῆς ἀρετῆς καὶ ἐπίσης εύτυχὲς καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματά του μᾶς παρουσιάζει ἡ νέα μας ιστορία μεταξὺ δύο ἐνδόξων πρωταγωνιστῶν μας, τοῦ Ζαΐμη καὶ τοῦ Καραϊσκάκη, ἔχθρευομένων πρὸς ἀλλήλους, καθὼς ὅλοι γνωρίζομεν.

"Επνεε τὰ λοίσθια* ἡ πατρὶς μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἥν ὡραν καταπληχθεῖσα ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνική Συνέλευσις ἔπαισε τὰς ἐργασίας της, καὶ ἐνεπιστεύθη ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς δικτατωρικὴν κυβέρνησιν, ὀνομάσασα πρόεδρον αὐτῆς τὸν Ζαΐμην. Ἀμα ἐγκαθιδρύθη ἡ δικτατωρικὴ αὕτη κυβέρνησις, σκέψις ἔγινε περὶ ἐκλογῆς γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ρουμελιωτικῶν στρατευμάτων· καὶ ἴδιού, πρῶτος ὁ πρόεδρος Ζαΐμης προβάλλει... ποιὸν; τὸν ἔχθρόν του Καραϊσκάκην. Ἐκλέγεται πάραυτα ὁ προβληθεὶς παμψηφεί· μεταπέμπεται αὐθημερὸν εἰς τὸ κυβερνητικὸν συμβούλιον· τὸν προϋπαντᾶ Ζαΐμης ἐρχόμενον: «Ἡ πατρίς», τῷ λέγει, «ἀπατεῖ σήμερον τὴν ἔνωσίν μας». «Τὴν ἀπαίτει», ἀποκρίνεται καὶ ὁ πατριώτης Καραϊσκάκης, καὶ πίπτει ἀμέσως ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὰς ἀνοικτὰς ἀγκάλας τοῦ προέδρου, ὁ ὅποιος τὸν ἐνδύει πάραυτα, ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως, ὅλην τὴν κατὰ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα στρατιωτικὴν παντοδυναμίαν, καὶ μὲ τὴν λαμπρὰν εὐγλωττίαν, μὲ τὴν ὅποιαν τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις, ἀποδίδει τὸν δίκαιον ἔπαινον εἰς τὴν στρατηγικὴν του ἐμπειρίαν. Οἱ δύο Ἑλληνες, ἐπίστης καὶ οἱ δύο μεγαλόψυχοι, δὲν εἴδαν τὴν ὡραν ἐκείνην παρὰ τὴν πατρίδα, μόνον τὴν πατρίδα.

Ἡ πρᾶξις αὕτη, ἀκροαταί, δὲν εἶναι μόνη ἱκανὴ νὰ κινήσῃ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸ σέβας πάσης εὐγενοῦς καὶ φιλοπάτριδος καρδίας πρὸς ἀμφοτέρους; Ἄλλα πόδαι ἄλλαι πράξεις ὑψηλῆς φύσεως εύρισκονται διεσπαρμέναι εἰς τὸ μάκρον καὶ πατριωτικὸν στάδιον τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ ιστορικοῦ ἀνδρός!

"Αν καὶ ως Ἑλλην καὶ ως ἀνθρωπος τοῦ ἀγῶνος καὶ ως στενὸς τοῦ ἐνδόξου Ζαΐμη φίλος θρηνῶ τὴν ὡραν ταύτην νικώμενος ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δὲν ἀνέβηκά ὅμως εἰς τὸ βῆμα τοῦτο ἐπὶ σκοπῷ οὔτε ἐγώ νὰ θρηνήσω, οὔτε τὸ ἀκροατήριόν μου νὰ κινήσω εἰς θρήνους. "Οχι! τὰ δάκρυα εἶναι διὰ τοὺς θνητούς, δὲν εἶναι διὰ τοὺς ἀθανάτους· καὶ ἀθανατοὶ εἶναι ὅσοι παρέλαβον ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους των τὴν πατρίδα δούλην, καὶ τὴν παραδίδουν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους των ἐλευθέρων!

"Οταν χιλιάδες καὶ μυριάδες Σικελιωτῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, συνώδευσαν εἰς τὸν τάφον τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς πατρίδος των Τιμολέοντα*, ἐφαίνοντο, λέγει ἡ ιστορία, τελοῦντες ἕορτὴν μᾶλλον ἢ κη-

δείσιαν· ὅλοι ήσαν λαμπροφορεμένοι, ὅλοι εἶχαν τὰς κεφαλάς των στολισμένας μὲ τῆς χαρᾶς τοὺς στεφάνους. Τοιαύτην φαντάζομαι καὶ ἐγώ τὴν σημερινὴν κηδείαν, ἀν καὶ δικαίως τὴν βλέπω ὅλην κατήφειαν, ὅλην θρήνους· διότι βλέπω, ὅτι ἔνας ἀπὸ τοὺς προωρισμένους εἰς τὸ νὰ μεταβιβάσουν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἀφοῦ ἐτελείωσε τὸ ἄνωθεν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθὲν τῆς παλιγγενεσίας ἔργον, μεταβαίνει σήμερον ἀπὸ τὴν θνητότητα, τὴν ὅποιαν ἐλάμπρυνεν, εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἡ ὅποια τὸν περιμένει.

—Ναί, ἡ παραπομπὴ τοῦ Ζαΐμη, δὲν γίνεται εἰς τὴν γῆν, ἀν καὶ φαίνεται γήινος· γίνεται εἰς τὸν οὐρανὸν· καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν δὲν ὑπάρχει οὔτε λύπη, οὔτε θρῆνος, ἀλλὰ χαρὰ ἀμείωτος καὶ ἀτελεύτητος.

« Λόγοι »

Σπυρ. Τρικούπης

2. ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

Ἡ Μακεδονία δὲν ἀντήχησε τὸ πρῶτον ἐφέτος ὑπὸ τοῦ κρότου τῶν ὄπλων ἑλληνικῶν ἀρματολικῶν ὁμάδων, διεκδικουσῶν τὰ ἐν τῇ ἐνδόξῳ χώρᾳ πατροπαράδοτα δίκαια τοῦ ἑλληνισμοῦ. Οὐδὲ διετρανώθη τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα τὸ διαπνέον τὴν μακεδονικὴν χώραν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ἵερὸν ἀγῶνα διὰ τῆς ἀνδρείας τῶν Ἀγιορειτῶν, τῶν ἀνδραγαθημάτων τῆς Κασσάνδρας καὶ τῶν θυσιῶν τῆς Ναούσης.

Πολὺ πρὸ τοῦ 1821 συνεσείσθη ὁ "Ολυμπίος καὶ ἐκινήθη ἡ Μακεδονία ὑπὸ τῆς ἀνδραγαθίας Ἐλλήνων ἀρματολῶν. Ἡ δημοτικὴ ποίησις ἔφρανε τὰ ὀραιότατα τῶν ἀνθέων τῆς εἰς τὴν μνήμην τῶν γενναίων, οἵτινες ἀντέστησαν θαρραλέοι πρὸς τὴν βίαν τοῦ κατακτητοῦ. "Οταν ποτὲ γραφῆ πλήρης ἡ ἱστορία τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἐκείνης τοῦ ὑποδούλου ἔθνους διὰ τῶν ἀρματολῶν, σελίδας ὅλας θὰ πληρώσῃ ὁ ἀρματολισμός. Πόσοι αὐτῶν, μακρὰν τῶν οἰκείων ἀγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς Τούρκους, δὲν θὰ ἐπανέλαβον τὴν παράκλησιν τοῦ γερο-Ζήδρου :

Παρακαλῶ τὴν συντροφιὰ καὶ ὅλα τὰ παλικάρια
μὰ μοῦ γνοιαστοῦν τὸ σπίτι μον, τὴ δόλια μου γνωαίκα,
μὰ μοῦ κοιτάζον τὸ παιδί, τὸ μαῆρο τὸ Λημήτοη,
πού 'ναι μικρὸ καὶ ἀνήλικο καὶ ἀπὸ κλεφτιὰ δὲν ξέρει...

‘Η μοῦσα τοῦ λαοῦ ἀναπαρέστησε τοὺς ἡρωῖκους ἐκείνους προμάχους τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ὃν ἔκαστος ἦδύνατο νὰ προστήσῃ εἰς ἑαυτὸν πρόγραμμα, ώς ὁ Νάννος.

τριῶ μερῶ περπατησιὰ νὰ πάρωμε μιὰ νύχτα.

Μόνον ἡ νεοελληνικὴ λέξις λεβεντιὰ δύναται ν’ ἀναπαραστήσῃ τὸν μετὰ χάριτος ἡνωμένον παλληκαρισμόν, τὴν μετὰ θαυμασίου ἥρωϊσμοῦ γλαφυρὰν εύσωμίαν ἀνδρῶν, οἷος ὁ Λάππας, δι πρώην ψυχογιὸς τοῦ Ζήδρου, ὅτε ὁ Ψυχοπατέρας αὐτοῦ ἐπὶ τῷ γάμῳ τοῦ νεοῦ

ἐκάλεσε τὴν κλεφτοναιά, τὰ δώδεκα πρωτάτα,
τὸν Λάππα δὲν ἐκάλεσε τὸ μαῦρο ψυχοπαίδι.

“Ολοι πηγαίνονταν κέρασμα κριάσια μὲ κονδούνια
κι ὁ Λάππας πάει ἀκάλεστος μὲ ζωντανὸ ἀλάφι.

Θὰ ἦτο μακρὸς ὁ κατάλογος τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀθλησάντων ἀρματολῶν τῶν μετὰ τῶν ἐν Ἡπείρῳ, Θεσσαλίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι συμπαρασκευασάντων τὸν μέγαν ὑπέρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Οἱ ἐνδιοξότατοι δ’ αὐτῶν παρουσιάζονται καθ’ οὓς χρόνους ἐν Ἡπείρῳ ἄρχων δ’ Ἀληππαςάς ἔθεώρει ὕβριν πᾶσαν μὴ προσχώρησιν ἀρματολῶν εἰς αὐτόν. Καὶ ὅμως εἶναι γνωστὴ ἡ ἐπιγραμματικὴ ἀπάντησις τοῦ Λιάκου :

—Προσκύνα, Λιάκο, τὸν πασά, προσκύνα τὸ βεζίρη,
πρῶτος νὰ εἰσ’ ἀρματολός, δερβέναγας νὰ γίνης.

Κι αὐτῆνος ἀποκρίθηκε μαντάτα καὶ τοῦ στέλνει.

—Οσο ’ναι ὁ Λιάκος ζωντανός, πασά δὲν προσκυνάει
πασά ’χει ὁ Λιάκος τὸ σπαθί, βεζίρη τὸ τουφέκι.

‘Αρκείτω δὲ πρὸς ἔνδειξιν τῆς μεγάλης ἐν ταῖς παραμοναῖς τῆς ἐπαναστάσεως ἐνισχύεως τῶν ἀρματολῶν τῆς Μακεδονίας τὸ γεγονός, δτι, ἐνῷ ἐν προτέροις χρόνοις τὰ μακεδονικὰ ἀρματολίκια ἤσαν μόνον πέντε, δ’ Ὁλυμπίος, ἡ Βέροια, τὰ Σέρβια, τὰ Γρεβενὰ καὶ ἡ Μηλιά, ἔπειτα ἐδιπλασιάσθησαν, αὔξηθέντα εἰς δέκα.

‘Αλλὰ καθ’ οὓς χρόνους οἱ πρῶτοι τῆς Μακεδονίας ἀρματολοὶ ἐνέσπειρον τὸν τρόμον εἰς τοὺς Τούρκους καὶ παρίσταντο ὡς πρόμαχοι τῆς ἔθνικῆς ἰδέας ἐν ταῖς φάραγξι τῆς μακεδονικῆς πατρίδος, μακρὰν αὐτῆς ἐμαρτύρουν ἥδη φιλοπάτριδες τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας

γόνοι, ἐν τοῖς πρώτοις ὑπογράψαντες διὰ τοῦ ἴδιου αὐτῶν αἴματος τὸν ὄρκον περὶ ἐλευθερώσεως τοῦ δουλεύοντος γένους.

Εἶναι οἱ πρωτομάρτυρες τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, οἱ τασσόμενοι περὶ Ρήγαν τὸν Βελεστινλήν, μεθ' οὗ καὶ συνεστραγγαλίσθησαν ἐν Βελιγραδίῳ. 'Ο Ρήγας δὲν δύναται νὰ ἔννοηθῇ ἀνευ αὐτῶν, διότι ὑπῆρξαν οἱ παρ' αὐτοῦ μυηθέντες, οἱ μετ' αὐτοῦ συνεργασθέντες, οἱ μετ' αὐτοῦ συμμαρτυρήσαντες.

"Οτε ὁ Ρήγας μετέβη εἰς Βιέννην τῷ 1796, ἐκλέξας τὴν πόλιν ἐκείνην ὡς κέντρον τῆς συνεννοήσεως αὐτοῦ πρὸς τοὺς Πανέλληνας καὶ τῆς παρασκευῆς καὶ ἐκτυπώσεως τῶν ἐντύπων, ἅτινα ἐπρεπε κατὰ τὸ σχέδιον αὐτοῦ νὰ προηγηθῶσι τοῦ ἐπιχειρηθησομένου μεγάλου ὑπέρ ἀπελευθερώσεως ἀγῶνος, εύρεθη ἐν μέσῳ διμίου νεαρῶν ἐμπόρων καὶ σπουδαστῶν διατριβόντων ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ πόλει.

Οὐδ' εἶναι ἄπορον, ὅτι ἐσχετίσθη καὶ μετὰ Μακεδόνων, διότι τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἐν Βιέννη Ἑλληνικῆς παροικίας ἀπετέλουν μέχρις αὐτῶν τῶν μέσων τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος Μακεδόνες, ὡν τινες μάλιστα ἦσαν καὶ ὑπήκοοι αὐστριακοί, μεγάλαι δ' ἄλλως ἦσαν αἱ μετὰ τῆς Αὐστρίας ἐμπορικαὶ σχέσεις τῆς Μακεδονίας ἐπὶ τουρκοκρασίας. Καὶ ἐλληνικὸν δὲ τυπογραφεῖον ὑπῆρχεν ἐν Βιέννῃ, τὸ τῶν ἐκ Σιατίστης Μακεδόνων ἀδελφῶν Πούλιου, ἐν ᾧ ἔξετυπώθη ὁ ὑπὸ τοῦ συνεργάτου τοῦ Ρήγα Κωνσταντίνου Σακελλαρίου μεταφρασθεὶς πρῶτος τόμος τοῦ 'Αναχάρσιδος τοῦ ἀβᾶ Βαρθελεμύ* καὶ ὁ 'Ηθικὸς Τρίπους τοῦ Ρήγα, ἐδημοσιεύετο δὲ καὶ ἐλληνικὴ ἔφημερις. Καὶ ἡ δημοτικὴ δὲ προπαίδεια τοῦ Ρήγα μετὰ δύο ἐν αὐτῇ ἐπαναστατικῶν ἀσμάτων ἔμελλε νὰ ἐκτυπωθῇ παρὰ τῷ Μαρκίδη Πούλιῳ.

'Οποίᾳ δὲ ἡ συνεργασία τῶν ἐν Βιέννῃ φιλελευθέρων Μακεδόνων μετὰ τοῦ Ρήγα κατεφάνη εὐθὺς ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν κατὰ τὰ τέλη Νοεμβρίου 1797 σύλληψιν αὐτοῦ ἐν Τεργέστῃ καὶ ἀπαγωγὴν εἰς Βιέννην.

Μεταξὺ τῶν πέντε, οἵτινες συνελήφθησαν τῇ 13ῃ Δεκεμβρίου, ἀτεθεωρούμενοι ὡς ὑπόπτοι ἐπὶ συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ρήγα, ἥτο πλὴν τοῦ Γεωργίου Πούλιου, τοῦ ἐτέρου τῶν ἀδελφῶν τῶν διευθυνόντων τὸ ἐλληνικὸν τυπογραφεῖον, καὶ ὁ Παναγιώτης Ἐμμανουὴλ ἐκ Καστορίας, ὄγαμος, ἐτῶν είκοσι δύο, πρώην καταστιχάριος παρὰ τῷ Χίῳ ἐμπόρων 'Αργέντη, κατὰ τὰ πρακτικά τῆς ἀνακρίσεως. Καθείρχθησαν δὲ καὶ οὗτοι μετὰ τοῦ Ρήγα καὶ τοῦ Κορωνιοῦ ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς ἐν Βιέννῃ ἀστυνομίας.

Μετ' ὅλιγας δ' ἡμέρας προεφυλακίζοντο καὶ ὄλλοι ὑποπτοί, ἐν οἷς καὶ Μακεδόνες, ὁ Ἰωάννης Ἐμμανουὴλ, ἐτῶν εἰκοσι τεσσάρων, ἄγαμος φοιτητής τῆς Ἱατρικῆς, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ προμημονεύθεντος Παναγιώτου, ὁ Θεοχάρης Γεωργίου Τουρούντζιας, ἐκ Σιατίστης, ἄγαμος, ἐτῶν εἰκοσι δύο, ἐμπόρος, ὁ ἐκ Κοζάνης Κωνσταντίνος Δούκας καὶ ὁ ἐκ Καστορίας Γεώργιος Θεοχάρης.

Καὶ ὁ μὲν τελευταῖος, ὃν ὑπήκοος Αὐστριακός, ἐσώθη διὰ τῶν παρὰ τῇ αὐστριακῇ αὐλῇ ἐνεργειῶν τῆς Γερμανίδος συζύγου του καὶ μόνον ἔξωρίσθη, φυγὼν εἰς Φραγκούρτην, ἔπειτα δ' εἰς Λειψίαν, ἐνθα καὶ ἀπέθανε τῇ 19ῃ Ἰουλίου 1843 ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν ὡρούς καὶ ἔξ, ὡς πρόξενος τῆς ἥδη ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος. Τούτου δ' υἱὸς ἦτο ὁ Νικόλαος Θεοχάρης, ὁ τῷ 1843 ὑπουργὸς γενόμενος καὶ σύζυγος τῆς παρὰ τῇ βασιλίσσῃ "Ολγα μεγάλης κυρίας, τῆς κυρίας Ἐλένης Θεοχάρη. Εἰς Σαξονίαν δ' ἔξωρίσθησαν καὶ οἱ ἀδελφοὶ Πούλιοι, οἵτινες ἦσαν Αὐστριακοί ὑπήκοοι, καὶ ὁ Κωνσταντίνος Δούκας, ὅστις, ὃν ὑπήκοος Ρῶσος, ἔφυγεν εἰς Λειψίαν*, ἐνθ' ἀπέθανε τῷ 1814 ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν ἔξηκοντα καὶ ἔνδος.

'Αλλὰ δὲν ἐσώθησαν ὁμοίως ἐκεῖνοι τῶν Μακεδόνων συνεργῶν τοῦ Ρήγα, δύοι ἦσαν ὑπήκοοι Τούρκοι. Οὗτοι ἐνόσουν, ὅτι οὐδὲν ἡδύνατο νὰ σώσῃ αὐτούς, ὅτι ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις εἶχε λόγους ἴσχυροὺς νὰ φανῇ ἀρεστὴ εἰς τὴν Πύλην, ἐκδίδουσα αὐτούς εἰς αὐτήν, ἀν εύρισκοντο ἔνοχοι στάσεως ἐναντίον τοῦ ἐν Τουρκίᾳ καθεστῶτος. 'Αλλ' οἱ εὔτολμοι ἐκεῖνοι νεανίαι, οἵτινες μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἀγάπης ἦσαν προσηλωμένοι εἰς τὸν πρεσβύτερον Ρήγαν ὡς ἀρχηγόν, οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι πατριῶται, ὃν τὰ σχέδια καὶ ὁ θούριος τοῦ Ρήγα εἶχον ἔξαψει τὸ φρόνημα, δὲν ἡθέλησαν νὰ ἐγκαταλίπωσιν ἐν ταῖς ὠραῖς τοῦ κινδύνου τὸν ἔλευθερωτήν. Θαρραλέοι, οὐδὲν ἀπέκρυψαν πρὸ τοῦ Βιενναίου ἀνακριτοῦ, καὶ αἱ καταθέσεις αὐτῶν εἶναι αὐτόχρημα ἐπιγράμματα πατριωτισμοῦ καὶ συμπλήρωμα τοῦ μεγάλου προγράμματος τοῦ Ρήγα, ὅπερ ἀπαραμέιστον ἡθέλησεν ὁ πρωτομάρτυς νὰ τηρήσῃ μέχρι τοῦ τάφου.

Πᾶς νὰ ἐγκαταλίπωσιν ἐκεῖνον, μεθ' οὓς συνειργάζοντο δραστηρίως ὑπέρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ γένους; Πᾶς ν' ἀρνηθῇ ὁ Παναγιώτης Ἐμμανουὴλ, ὅτι αὐτὸς εἶχεν ἀναγνώσει νύκτωρ κρύφα καὶ ἐν παραβύστῳ ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ Χίου Ἀργέντη τὴν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν τοῦ Ρήγα εἰς ἐπήκοον τῶν ὄλλων ἑταίρων, συγκινῶν καὶ

συγκινούμενος ; Πῶς νὰ μὴ δμολογήσωσιν οἱ Μακεδόνες συνεργοὶ τοῦ ἐλευθερωτοῦ, ὅτι ἥδη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1796 ἤκουσαν τὸ πρῶτον μετὰ τὸ μεσημβρινὸν ἄριστον ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Χίου πατριώτου τὸν Ρήγαν παίζοντα ἐπὶ τοῦ αὐλοῦ τὸν θούριον καὶ συγκινοῦντα διὰ τοῦ περὶ τὴν τράπεζαν χοροῦ αὐτοῦ τοὺς μυστικοὺς δαιτυμόνας τοῦ θιάσου ἑκείνου τοῦ ὀνειρευομένου 'Ελλάδα ἐλευθέρων ;

Πῶς ἡδύναντο νὰ λησμονήσωσι ποτὲ δ' Ἰωάννης Ἐμμανουὴλ καὶ ὁ Τουρούντζιας τὴν κρίσιμον ἡμέραν, καθ' ἥν ὁ Ρήγας ἐνέβαλε κρύφα εἰς τὴν χεῖρα αὐτῶν ἐν τινὶ καφενείῳ καὶ ἐν τινὶ πλατείᾳ τῆς Βιέννης τὰ πρῶτα ἀντίτυπα τῆς ἐθνεγερτικῆς προκηρύξεως, ἅτινα, αὐτὸς ἐπιστατήσας ἐπὶ δύο ὅλας νύκτας ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Πούλιου ὑπὸ τὸ φῶς τῶν λύχνων, ἐν μέσῳ φόβου καὶ τρόμου, ὡς εἰ ἐπετέλει ἔργον σκότιον, εἶχε παραλάβει, ὑγρὰ ἀκόμη, ἀπὸ τῶν πιεστηρίων ;

Μνήμονες τῶν συγκινητικῶν ἑκείνων ἐπεισοδίων, τῶν ἐνθουσιωδῶν καὶ μυστικῶν αὐτῶν ἐλπίδων, ἀντιμέτωποι τοῦ μαρτυρίου, ὅπερ προσεμειδίᾳ ἥδη εἰς αὐτούς, δὲν ἐπτοήθησαν νὰ ὀμολογήσωσι τὰ πάντα εἰς τὸν ἀνακριτήν.

'Ιδού δι' ὁποίων εὔπαρρησιάστων λόγων ὀμολογοῦσιν οἱ ἀδελφοὶ Ἐμμανουὴλ τὴν συμμετοχήν των εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ρήγα κατὰ τὸ ἐπίσημον πρωτόκολλον τῆς ἀνακρίσεως.

'Ολιγώτερον εὔσθενής εἶναι ὁ νεώτερος τῶν ἀδελφῶν, ὁ Παναγιώτης, ὁ ἔμπορος, ὅστις καὶ καταθέτει, ὅτι πολλάκις ἔκαμε λόγον περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς 'Ελλάδος μεταξὺ φίλων ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ 'Αργέντη, ὅτι πούχήθη νὰ ἐπέλθῃ τοιαύτη ἔνεκα τῆς μεγάλης πιέσεως καὶ τῆς τυραννίας τῶν Τούρκων, μάλιστα δὲ καὶ ὅτι ἔξεφράσθη, ὅτι μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐλευθερίας θὰ μεταβῇ πάραυτα εἰς τὴν πατρίδα του· ἀλλ' ἀρνεῖται ὅτι ἔκήρυξε, καθ' ἀ δισχυρίζεται ὁ 'Αμοιρος, ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ συντελέσῃ τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ νὰ συμμετάσχῃ αὐτῆς.

Μετὰ παρρησίας δὲ καὶ σθένους προσήκοντος εἰς ἐπιστήμονα καὶ λάτρην τῶν Μουσῶν ἀποκρίνεται εἰς τὸν ἀνακριτὴν ὁ πρεσβύτερος Ἰωάννης, ὁ φοιτητὴς τῆς ιατρικῆς, ἐρωτώμενος περὶ τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως τοῦ Ρήγα, ὅτι τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἀποσκοπεῖ εἰς ἐπανάστασιν ἐν 'Ελλάδι, καὶ διὰ τοῦτον τὸν λόγον αὗτη εὐηρέστησεν εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ ὁφείλει νὰ ὀμολογήσῃ εἰλικρινῶς, ὅτι τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς 'Ελλάδος ἐπιθυμεῖ ἐκ βάθους τῆς καρδίας του, κα-

θότι ἡ πατρίς του διὰ τόσων αἰώνων στενάζει ύπο τὸν βαρβαρώτατον καὶ τυραννικώτατον ζυγὸν τῶν Τούρκων, τοῦ καθολικοῦ τῶν Ἐλλήνων ἀσπόνδου ἔχθροῦ.

Πόσον προσεγγίζει ἡ κατάθεσις αὕτη τοῦ εὐσθενεστάτου Μακεδόνος πρὸς τὴν μεγάλην δμολογίαν τοῦ Ρήγα, καταθέσαντος, ὅτι πάντοτε ἐπεθύμει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ δὴ ὅτι, μετὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του, τοῦτο ἔχει ὡς πρῶτον πόθον, νὰ ἴδῃ ἐκδιωκομένους τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ προετίμα νὰ ἔχῃ κυρίαρχον τὸν διάβολον μᾶλλον παρὰ τοιοῦτον τύραννον, οἷος ὁ Τούρκος.

Οἱ συνεργοὶ ἀπεδεικνύοντο ἐκ τῶν ἀνακρίσεων, ἐμαρτυροῦντο ἐκ τῶν καταθέσεων οὐχ ἥττον συνένοχοι τοῦ μεγάλου ἐλευθερωτοῦ. Εἶχεν ἀποδειχθῆ πασιφανῶς, ὅτι οἱ φυλακισθέντες ἐσκόπουν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας. Ἔγκλημα καθοσιώσεως δεινόν, ἀφοῦ οὐδεὶς ἐφαντάσθη νὰ σώσῃ αὐτούς.

Μετὰ βραχὺν χρόνον, περατωθεισῶν τῶν μετὰ τῆς Πύλης διαπραγματεύσεων τῆς αύστριακῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἐζήτει καὶ ἔλαβεν ὡρισμένα ἀνταλλάγματα τῆς ζητηθείσης ἐκδόσεως τῶν ἐνόχων, Αύστριακὸς ἀνθυπολοχαγὸς μετὰ ἐμπίστων ὑπαξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν καὶ Τούρκου ἀκολούθου τῆς ἐν Βιέννη τουρκικῆς πρεσβείας παρέλαβε τὴν πρωίαν τῆς 16ης Ἀπριλίου 1798 ἐκ τῶν φυλακῶν τῆς ἐν Βιέννη ἀστυνομίας δόκτω δεσμίους. Ἡσαν Ρήγας ὁ Βελεστινλῆς, οἱ Χῖοι Ἀργέντης καὶ Κορωνιός, ὁ Ἡπειρώτης Ιατρὸς Νικολίδης, ὁ Κύπριος Καρατζᾶς καὶ οἱ τρεῖς Μακεδόνες, ὁ Σιατιστεύς Θεοχάρης Τουρούντζιας καὶ οἱ δύο ἐκ Καστορίας ἀδελφοὶ Ἰωάννης καὶ Παναγιώτης Ἐμμανουὴλ.

Τὴν 22αν Ἀπριλίου ἡ συνοδεία ἔφθασε διὰ ξηρᾶς εἰς Σεμλίνον. Τὴν δὲ ὑστεραίαν, ἀποπλεύσαντες διὰ τοῦ Δουνάβεως, ἔφθασαν τὴν 28ην Ἀπριλίου εἰς Βελιγράδιον καὶ τὴν ἐπομένην παρεδίδοντο ὑπὸ τοῦ Αύστριακοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ κατ' ἄνδρα εἰς τὸν καιμακάμην* Βελιγραδίου ἐπὶ ἀποδείξει, ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγήν.

Τὴν δὲ 17ην Ιουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ συνταγματάρχης Schertz (Σέρτζ) ἔγραφεν ἐκ Σεμλίνου εἰς τὸ ἐν Βιέννη ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν τὰ ἔξης :

«Ο καιμακάμης Βελιγραδίου ἔλαβε τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως φιρμάνιον*, καθ' ὃ ἐν μεγίστῃ μυστικότητι

τὴν τρίτην μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ φιρμανίου ἡμέραν διέταξε νύκτωρ τὸν στραγγαλισμὸν πάντων τῶν ὀκτὼ καθειργμένων ‘Ελλήνων, μετὰ δὲ τὴν τέλεσιν τῆς πράξεως ἐνήργησε νὰ διαδοθῇ, ὅτι εἶχον ἀποδράσει ἀπαντες ἐκ τῆς φυλακῆς, καὶ δὴ ἔστειλαν ἄνδρας πρὸς δῆθεν καταδίωξιν αὐτῶν ἀνὰ τὰς λεωφόρους».

‘Η βραχεῖα ἀλλ’ ἐπίσημος αὕτη σημείωσις δηλοῖ τὸ τραγικὸν τέλος τὸ ἐπελθὸν τὴν 11ην ἢ 12ην Ιουνίου 1798. Ποιητικοὶ θρῦλοι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ περιέβαλον δι’ αἴγλης ἀλησμονήτου τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου πρωτομάρτυρος τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ μὴ λησμονῶμεν τοὺς μετ’ αὐτοῦ στραγγαλισθέντας παρὰ τὰ ὄντα τοῦ κυανοῦ Δουνάβεως, μὴ λησμονῶμεν τοὺς μετ’ αὐτοῦ συναθλήσαντας Μακεδονας. Καὶ ὅταν ἐπικλώσῃ ἡ μοῖρα τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Καστορίας καὶ τῆς Σιατίστης, ὃς στήσῃ ἡ ἐλευθέρα Μακεδονία εὐγνώμων στήλην μνημόσυνον εἰς τοὺς μεγάλους αὐτῆς πατριώτας, τοὺς ἐκ Καστορίας ἀδελφοὺς Ἐμμανουὴλ καὶ τὸν ἐκ Σιατίστης Θεοχάρην Τουρούντζιαν, τοὺς Μακεδόνας πρωτομάρτυρας τῆς πανελλήνιου ἐλευθερίας.

«Δόγοι καὶ ἔρθρα»

Σπ. Λάμπρος

3. ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ. ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

‘Ο διανοητικὸς βίος ἔχει πάντοτε πολλὴν σχέσιν πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν. Κατὰ δὲ τὰς τελευταίας τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας, μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἂν ἡ πλείστη τοῦ ἔθνους μοῖρα ὑπέκυψεν εἰς τὴν ὁσμανικὴν κυριαρχίαν, ἔτέρα οὐ μικρὰ ἔξηκολούθησεν ἐπὶ χρόνον μακρὸν διατελοῦσα ὑπὸ τὴν φραγκικήν. “Οθεν δύο ὡσαύτως παρήχθησαν διανοητικαὶ φάσεις· ἡ μὲν ὑπῆρχεν ἀπαύγασμα τοῦ δυτικοῦ πνεύματος, ἡ δὲ διετυπώθη κατὰ τὰς νέας πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς τοῦ ἔθνους περιστάσεις.

‘Ο δυτικὸς βίος ἥρχισε νὰ ἐπενεργῇ εἰς τὴν ἡθικὴν καὶ διανοητικὴν τοῦ ἔθνους κατάστασιν εὐθὺς μὲν ἀπὸ τῶν πρώτων σταυροφοριῶν, αἵτινες ἐπήγαγον τὴν ἐν Συρίᾳ ἐγκατάστασιν τῶν Φράγκων, μάλιστα δὲ ἀπὸ τῆς τρισκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε καὶ αὐταὶ αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι ὑπέκυψαν εἰς τὴν φραγκικὴν κυριαρχίαν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔτι ἀπὸ τῶν Κομνηνῶν, εἶχον παρεισδύσει ἐν πολλοῖς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῆς Δύσεως. Ο Μανουὴλ Κομνηνὸς ὡμοίαζε τῇ ἀλη-

θεία πολὺ μᾶλλον ἵπποτης μεσαιωνικὸς ἢ βασιλεὺς τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Παρεδέχθη ἐν τῷ στρατῷ τὸν βαρὺν ὄπλισμόν, τὰς μεγάλας ἀσπίδας, τὰς μακρὰς λόγχας τῶν ἵπποτῶν καὶ φοιτώθη τοὺς τρόπους αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ώστε ἔπραξε κατορθώματα, τὰ ὅποια κατέπληξαν καὶ αὐτὴν τὴν ἡρωϊκὴν ἐκείνην τῶν ἀνθρώπων γενεάν. Ἔτερος δὲ πάλιν Κομνηνός, ὁ Ἀνδρόνικος, κατὰ μὲν τὰς κακίας ἦτο σκεῦος ὅλως ἰδιοφυές, κατὰ δὲ τὴν δίαιταν καὶ τοὺς τρόπους ἀληθής ἑστέριος ἵπποτης μᾶλλον ἢ ἀνατολικὸς βασιλόπατις. Καὶ ταῦτα μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν σταυροφοριῶν, πρὸ τῆς ἴδρυσεως δὲ ἔτι τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν αὐτῆς ἐν Κωνσταντινούπόλει, τῷ 1261, ἐπέζησεν αὐτόθι ἐν πολλοῖς ἢ φραγκική δίαιτα ἐπὶ τῆς ἀνορθωθείσης Ἑλληνικῆς μοναρχίας. Ἐν τῇ νέᾳ αὐλῇ ἐτελοῦντο κατὰ τὴν 14ην ἐκατονταετηρίδα ἵπποτικοὶ ἀγῶνες ἀπαράλλακτοι πρὸς τοὺς δυτικούς.

Ἀλλὰ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τοῦ δυτικοῦ βίου εἶχον ἐπικρατήσει φυσικῷ τῷ λόγῳ ἔτι μᾶλλον εἰς τὰς μεσημβρινωτέρας Ἑλληνικὰς χώρας, ὅπου ἡ δυτικὴ κυριαρχία παρετάθη πολὺ πλέον ἢ ἐν Κωνσταντινούπόλει· εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔνθα οἱ Φράγκοι ἥρξαν ἐπὶ δύο ἐκατονταετηρίδας, εἰς Κύπρον, εἰς Ρόδον, εἰς Κρήτην καὶ εἰς ἄλλας τοῦ Αἰγαίου πελάγους νήσους, αἴτινες διετέλεσαν ἔτι πλειότερον ὑπαγόμεναι εἰς τοὺς Φράγκους, τελευταῖον εἰς τὰς νήσους τοῦ Ιουνίου πελάγους, αἴτινες μόλις πρὸ δλίγων ἐνιαυτῶν ἀπηλλάγησαν τῆς δυτικῆς κυριαρχίας. Δέν ἦτο ἄρα δυνατὸν ὁ δυτικὸς οὗτος βίος νὰ μὴ ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ ἐνταῦθα διακριτέον τὰς χώρας τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἀπὸ τὰς νήσους, μικρὰς καὶ μεγάλας. Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἡ δυτικὴ κυριαρχία συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναζωπύρησιν τοῦ μαχίμου πνεύματος τῶν κατοίκων, τοὺς δποίους κατέστησε συμμετόχους τῶν ἀγώνων αὐτῆς, ἤσκησε περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ὄπλων καὶ ἀνέδειξεν οὕτως ἱκανούς νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν μακρὰν ἐκείνην καὶ πεισματώδη κατὰ τῆς τουρκοκρατίας διαμαρτύρησιν, ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν. Ἐπὶ τοῦ διανοητικοῦ ὅμως βίου τῶν χωρῶν τούτων δὲν φαίνεται ἐπενεργήσασα ἡ φραγκοκρατία. Τὸ μόνον γνωστὸν ποίημα ὅπερ δύναται νὰ λογισθῇ ὡς ἀπαύγασμα τῆς ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ τῇ Πελοποννήσῳ φραγκοκρατίας είναι τὰ πολλάκις παρ' ἡμῶν μνημονεύθεντα Χρονικὰ τῶν ἐν Μορέᾳ πολέμων τῶν Φράγκων. Καθὼς ὅμως ἡξεύρει ἡδη ὁ ἀναγνώ-

στης, τὰ χρονικὰ ταῦτα ἐγράφησαν ἢ μετεφράσθησαν οὐχὶ ὑπὸ "Ἐλληνος γνησίου, ἀλλ' ὑπὸ "Ἐλληνος γεννηθέντος ἐκ πατρὸς Γάλλου ἢ Γαλλίδος μητρός. Ἀληθεύει μὲν ὅτι τὸ ἐλληνικὸν ἐκεῖνο κείμενον, τὸ ἀποπνέον ζωὴν καὶ τόλμην καὶ χάριν, προσήνεγκε γενναῖαν διανοητικὴν τροφὴν εἰς τὴν τότε ἐλληνικὴν νεολαίαν, ἀλλ' ὅπωσδήποτε δύναται νὰ λογισθῇ μᾶλλον ὡς ἔργον ἐπείσακτον ἢ ὡς προϊὸν τῆς ἰθαγενοῦς φιλολογίας. Ἐὰν ἡ φραγκοκρατία παρετείνετο ἔτι εἰς τὰς κυρίως ἐλληνικὰς χώρας, ἵσως ἥθελε δώσει ἀφορμὴν καὶ ἐνταῦθα εἰς διάπλασιν φιλολογίας ἰθαγενοῦς, ἐναρμονίως συνδυαζούσης τὰ ἄνθη τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τῶν Φράγκων κατελύθη περὶ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν χρόνους καθ' οὓς καὶ τὸ μεσαιωνικὸν κράτος, ὡστε ἐξέλιπεν ἐκ τῆς ἐλληνικῆς ἡπείρου, ἄγονος κατὰ τοῦτο διατελέσασσα.

'Αναμφισβήτητος ὅμως ὑπῆρξεν ἡ διανοητικὴ τοῦ φραγκισμοῦ ἐπίδρασις εἰς τὰς νήσους, ὅπου οὕτος ἴσχυσας ἐπὶ πολὺ μακρότερον χρόνον παρήγαγε φιλολογίαν δῆμην ἱπποτικὴν ἔχουσαν τὰς ἀρχὰς αὐτῆς καὶ τοὺς τύπους ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ. Ἡ φιλολογία αὕτη διετυπώθη εἰς πολυάριθμα μυθιστορικά ἔπη καὶ ἄλλα ποιήματα, ὃν οὔκ ὀλίγα ἐδημοσιεύθησαν, πολὺ δὲ πλειότερα κατάκεινται ἔτι χειρόγραφα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Εύρωπης.

Τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων τούτων παρήχθησαν ἐν Κρήτῃ. Τίς δὲν γνωρίζει τὸν Ἐρωτόκριτον; "Αν ἡ παροῦσα γενεὰ προτιμᾷ τὰ νεώτερα μυθιστορήματα, οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες ἡμῶν τῶν πρεσβυτέρων δὲν ἔπαισαν ἐπὶ τρεῖς δῆμας ἐκατονταετηρίδας νὰ συγκινῶνται ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παθημάτων τῆς Ἀρετούσης καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Πεζοστράτου. Διότι συνέβη εἰς τὸ ποίημα τοῦτο, ὅ, τι εἰς τὸν συγγραφέα αὐτοῦ Βιτζέντζον Κορνάρον, «ἀπὸ τὴν χώραν τῆς Σητείας τοῦ νησίου τῆς Κρήτης». Καθὼς δὲ Κορνάρος, ἐξ Ἐνετῶν ἔλκων τὸ γένος, ἐπὶ τοσοῦτον ὥκειώθη πρὸ τὴν νέαν αὐτοῦ πατρίδα, ὡστε κατέλαβε τάξιν οὐχὶ ἀφανῆ ἐν τῇ ιστορίᾳ τῆς ἡμετέρας φιλολογίας, οὕτω δὲ Ἐρωτόκριτος, καίτοι ἀπεικονίζων τὰ τοῦ μέσου δυτικοῦ αἰῶνος ἥθη, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξελληνίσθη, ὡστε ἀπέβη τὸ δημοτικώτατον τῶν ἀναγνωσμάτων τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τῆς 16ης ἐκατονταετηρίδος μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης. Ναὶ μὲν παρίστησιν ἱπποτικούς ὄγγῶνας καὶ ἱπποτικά φρονήματα, ἀλλ' οὔτε εἰς χώρας ξένας παρασύρει ἡμᾶς οὔτε ἐπιβάλλει ἡμῖν πρόσωπα ἀλλόφωνα, ὅπως τὰ προμνημο-

νευθέντα ἔτερα ποιήματα. Ἐνταῦθα τὰ πράγματα συμβαίνουσιν ἐν Ἀθήναις, πρωταγωνισταὶ δὲ εἰναι ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Ἡράκλης καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Ἀρετοῦσα καὶ ὁ ἀγαπημένος αὐτῆς Ἐρωτόκριτος, καὶ οἱ ρῆγες καὶ οἱ ἀφένται καὶ τὰ ρηγόπουλα καὶ τὰ ἀφεντόπουλα τῆς Μυτιλήνης, τοῦ Ἀναπλιοῦ, τῆς Μεθώνης, τῆς Ἐγρίπου*, τῆς Μακεδονίας, τῆς Κορώνης, τῆς Σκλαβουνιᾶς*, τῆς Ἀξιᾶς*, τοῦ Βυζαντίου, τῆς Πάτρας, τῆς Κρήτης, τῆς Κύπρου καὶ τῆς Βλαχιᾶς (δηλαδὴ τῆς Θεσσαλίας), δὲ ἐν τῷ ποιήματι εἰκονιζόμενος ἔρως ἔχει ζέσιν ἄμα καὶ ἀφέλεισαν, ἔξαψιν ἄμα καὶ χρηστότητα, ἐκδηλούσας, καθὼς ἄριστα παρετήρησεν ὁ Φωριέλ, τὴν ἴδιαζουσαν ἔμπνευσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ κλίματος μᾶλλον ἢ τῆς ἵπποτικῆς κομψοπρεπείας.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἔστω καὶ ἐπὶ μικρὸν οὕτε περὶ τὴν Ἐρωφίλην τοῦ Γεωργίου Χορτάτζη, οὕτε περὶ ἔτερά τινα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον γνωστὰ προϊόντα τῆς κρητικῆς ποιήσεως. Ἀλλὰ πῶς νὰ μὴ ἐπιστήσωμεν ἐπὶ τινας στιγμὰς τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὴν Εὔμορφην Βοσκοπούλαν τοῦ ἔκ του Αποκορώνων Νικολάου Δριμυτικοῦ; Τὸ εἰδύλλιον τοῦτο ἐγράφη τῷ 1627 καὶ διηγεῖται τὸν ὀγροτικὸν ἔρωτα βοσκοῦ καὶ βοσκοπούλας· λαμπρῶς δὲ ἐπὶ τοσοῦτον εἰκονίζει τὰ δένδρα, τὰ λιβάδια, τὰ ποτάμια, τὰ δροσερὰ καὶ τρυφερὰ καλάμια, ἐν τῷ μέσω τῶν ὅποιών συμβαίνουσι τὰ ἰστορούμενα γεγονότα, ὡστε διατρέχων ταῦτα ἀναγνώστης νομίζει ὅτι ἀναπινέει τὰς εὐώδεις καὶ ζωοποιούς τῆς φύσεως ἐκείνης αὔρας. "Οσον δὲ ἀπλοῦς καὶ ἀν φαίνεται ὁ ποιητής, ἐκ πολλῶν χωρίων καθίσταται πρόδηλον, ὅτι δὲν ἥτο ἀλλότριος πρὸς τὴν λατινικήν καὶ τὴν ἴταλικήν φιλολογίαν. Ὁλιγώτερον γνωστὸς εἶναι ὁ Ἀπόκοπος τοῦ Μπεργαδῆ· καὶ ἐν τούτοις διαποτοποιεῖται εἴκοσι τῶν δλίγων τῶν χρόνων ἐκείνων ποιημάτων, τὰ ὅποια δύνανται εύχαριστως τῇ ἀληθείᾳ νὰ ἀναγνωσθῶσι καὶ σήμερον ὑπὸ τοῦ μεγάλου κοινοῦ τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τοῖς ἀλλοις διὰ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, ἥτις οὕτε τὸ κρητικὸν ἴδιωμα εἶναι οὕτε ἡ νῦν καθαρεύουσα, ἀλλὰ φαίνεται μᾶλλον ἢ κατὰ τὴν 17ην ἑκατονταετηρίδα κοινῶς ὀμιλουμένη, ὅπως ἥδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν ἀντὶ λόγιος. Εἶναι δὲ ὁ Ἀπόκοπος κατάβασις εἰς Ἀδου, καὶ οἱ μετὰ τῶν νεκρῶν διάλογοι αὐτοῦ ἔχουσι τι τὸ συγκινοῦν τὴν ψυχὴν καὶ τὸ τέρπον τὴν φαντασίαν τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἐνθυμίζουσι μὲν ἐν πολλοῖς τὴν Θείαν Κωμῳδίαν τοῦ Δάοντου, οὐκ ὀλίγην ὅμως οἰκειότητα ἔχουσι πρὸς τὴν δημώδη τῆς Ἑλληνικῆς ἡπείρου ποίησιν.

Ούδεν ἥππτον ἀξιοσημείωτος είναι ἡ τοῦ δυτικοῦ βίου ἐπίδρασις εἰς τὴν ζωγραφικὴν τῆς Ἀνατολῆς, εἰς ἣν συνέβη τοῦτο τὸ παράδοξον, ὅτι ἀφοῦ πρώτη αὐτὴ διὰ τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν τέχνης συνετέλεσεν εἰς τὴν κατὰ τὸ μέσον αἰῶνα ἀναζωπύρησιν τῆς ἵταλικῆς, βραδύτερον, ὑπὸ ταύτης διδαχθεῖσα, παρήγαγεν ἐν Κρήτῃ μάλιστα καὶ ἐν Ἐπτανήσῳ πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δυτικῇ Εύρωπῃ θαυμάζονται ἄχρι τοῦτο τὰ ἔργα Ἑλλήνων τεχνιτῶν τῶν χρόνων ἑκείνων, οἷον τοῦ ἐν τῇ 16ῃ ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσαντος Κυριακοῦ Θεοσκοπόλιδος* ἐν Ρώμῃ καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἰσπανίας, ιδίως ἐν Ἐσκούριάλη, ἐν Μαδρίτῃ, ἐν Τολήτῳ*, ζωγραφίαι ἀμα καὶ οἰκοδομήματα. Ὁτε δὲ περὶ τὰ τέλη τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος ἔξελιπεν ἡ φραγκικὴ κυριαρχία ἐκ Κρήτης, συναπεδήμησαν δὲ μετ' αὐτῆς πάντες οἱ ὁπωσοῦν λόγων μετέχοντες Ἐλληνές τε καὶ Ἐνετοί, καθά εἴδομεν, ἀναγκαίως ἔπαυσε καὶ πᾶσα ἐπὶ τὸ φραγκικώτερον διάπλασις τοῦ ιθαγενοῦς ἡμῶν βίου, ἔξαιρέσει μόνης τῆς Ἐπτανήσου, ὃπου ἔξικολούθησαν νὰ παράγωνται λόγους ἄξια τίνα τῆς τοιαύτης διαπλάσεως ὑποδείγματα.

‘Ο ἄριστος τῶν ἱεροκηρύκων, ὅσους ἀνέδειξεν ἡ Ἐλλὰς κατὰ τὰς τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας, καὶ τῇ ἀληθείᾳ ὁ κράτιστος Ἰσως τῶν ὅσων ἡ φωνὴ ἀντήχησεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀπὸ τῶν τοῦ Φωτίου χρόνων, ὁ Κεφαλλήν Ἡλίας Μηνιάτης, ὑπῆρξε γόνος τῆς ἵταλικῆς τῶν Ἰονίων νήσων ἐκπαιδεύσεως. Γεννηθεὶς ἐν Ληξουρίῳ τῷ 1669 καὶ ἀνατραφεὶς εἰς τὸ Φλαγγινιανὸν τῆς Ἐνετίας φροντιστήριον, ἐκεῖ ἥρχισε παῖς ὁν τὸ μέγα αὐτοῦ ρητορικὸν στάδιον· διότι τῷ 1686, ἐπὶ τῆς τελευταίας μεγάλης τῶν Ἐνετῶν κατὰ τῆς ἡμετέρας χώρας ἐπιστρατείας, ἀπῆγγειλεν ἐν τῷ κατὰ τὴν Ἐνετίαν ἐλληνικῷ ναῷ τῇ 25ῃ Μαρτίου τὸν πανηγυρικὸν ἐκείνον λόγον τῆς Θεοτόκου Μαρίας, εἰς ὃν ἀπαντᾷ ἡ περίφημος ἐκείνη πρὸς αὐτὴν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἐπίκλησις, ἣν οὐδὲ σήμερον δυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν ὅνευ βαθείας τῆς ψυχῆς συγκινήσεως. Είναι ἀληθὲς ὅτι ἐμιμήθη τὴν ἐπίκλησιν ταύτην ἐκ τῆς πρὸ ὀλίγων τότε ἐνιαυτῶν ἐκδοθείσης ρητορικῆς τοῦ Σκούφου, ἀλλὰ τοσοῦτον τεχνικώτερον διεσκεύασε καὶ τοσοῦτον καλλιερέστερον διετύπωσε τὸ ὑπόδειγμα, ὡστε δύναται νὰ λογισθῇ ὡς δεύτερος αὐτοῦ δημιουργός. Ἐπειτα κληθεὶς διδάσκαλος εἰς Κεφαλληνίαν ἀπῆγγειλεν εἰς τὸν ἐν Ληξουρίῳ ναὸν τοῦ Ἅγιου Νικολάου τὸν Περὶ ἀγάπης λόγον, ἐν τῷ δόποιῳ θέμα κύριον, ὡς πάντοτε ἔχων

τὴν τύχην τῆς ὅλης πατρίδος, ἀποδίδει τὴν ἀπώλειαν τῆς αὐτονομίας
αὐτῆς εἰς τὴν Ἐρινύν τῆς διχονοίας.

«Ἐπεσεν, ἔπεσεν, ἀνακράζει, καὶ κεῖται εἰς τὴν γῆν σκλαβωμέ-
νον τὸ γένος τὸ βασιλικόν. Ποῖος τὸ ἔρωμψε, ποῖος τὸ ἐνίκησεν; Ὁχι
παλαιόθεν τὰ ἄρματα τῶν Περσῶν, ὅχι κατόπιν ἡ δύναμις τῶν Βουλ-
γάρων, ὅχι τώρα ἔγκαιρα τὰ στρατεύματα τῶν Ἀγαρηνῶν· τὸ ἐκα-
τάβαλεν ὁργὴ θεϊκή....., ἔπεσεν ἡ βασιλεία, διότι ἐσηκώθη ἡ εἰρήνη,
ὅπου εἶναι ὁ στῦλος τῶν βασιλεῶν».

Καὶ ἔξηκολούθησεν οὕτω διδάσκων ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τὴν χρι-
στιανικὴν ἀρετὴν ἄμα καὶ τὰ τοῦ πολίτου καθήκοντα, τὴν πρὸς τὸν
Θεὸν πίστιν καὶ τὴν πίστιν πρὸς τὴν πατρίδα, ἐν Ζακύνθῳ, ἐν Κερκύ-
ρᾳ, πάλιν ἐν Ἐνετίᾳ, ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως, ἐν Ναυπλίῳ, ἐν Ἀργείῳ καὶ τελευταῖον ἀπὸ τοῦ 1711 ὡς ἐπίσκο-
πος Κερνίκης καὶ Καλαβρύτων μέχρι τοῦ μετὰ τριετίαν τοσοῦτον
προώρως ἐπελθόντος θανάτου αὐτοῦ. «Οτι ὁ Μηνιάτης ἐμιμήθη οὐ
μόνον τὸν Σκοῦφον, ὡς πρὸ μικροῦ εἴπομεν, ἀλλὰ καὶ τὸν περιώνυμον
Ιταλὸν Σένιερην, πρὸ πάντων μάλιστα τοῦτον, είναι βέβαιον·
ἄλλ’ ἐμιμήθη αὐτοὺς ὅπως αἱ μεγάλαι φύσεις, αἵτινες πολλάκις μὲν
ἔξισοῦνται, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπερβαίνουσιν αὐτούς.

Τις δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι ὁ ὕμνος τοῦ Σολωμοῦ εἰς τὴν
Ἐλευθερίαν εἶναι ἐν τῶν ύψιπετῶν τολμημάτων τῆς νεωτέρας ἐλλη-
νικῆς ποιήσεως;

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὁψη,
ποὺ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

‘Απ’ τὰ κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἐλλήνων τὰ Ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὡ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Μήπως ὁ ὕμνος οὗτος δὲν εἶναι ὁ μόνος ἐπιζήσας τοσούτων ἄλ-
λων, καὶ αὐτοῦ τοῦ θουρίου, ὃν ἐποίησεν ὁ Ρήγας; Μήπως ὑπὸ ἑτέρου
Ἐπτανησίου, τοῦ Μαντζάρου, ἀρηιφθόγγως, τονισθεὶς δὲν ἀντηχεῖ

καθ' ἔκάστην εἰς τὰς πλατείας ἡμῶν καὶ εἰς τὰς ὁδούς καὶ εἰς τὰς οἰκίας καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν;

Ἐν τούτοις δὲν ἐδίστασε νὰ ἀνακηρύξῃ πόθεν ἐνεπνεύσθη τὰς θυελλώδεις ἔκεινας στροφάς. Ὡς ἐπίγραμμα τοῦ ἀριστοτεχνήματός του ἐπέθηκε τὸ γνωστὸν ἔκεινο τοῦ Δάντου δίστιχον:

Libertà vo cantando, ch' è si cara
Come sa chi per lei vita rifiuta

Dante

Καί, ὅταν τινὲς ἥλεγξαν αὐτὸν διὰ τὸ ἡμαρτημένον μέτρον τῶν στίχων του, δὲν ἐδίστασε νὰ προτάξῃ ὡς ἀσπίδα κατὰ πρῶτον μὲν λόγον τὰ ὄνόματα τοῦ Δάντου πάλιν καὶ τοῦ Πετράρχου καὶ τοῦ Ἀριόστου καὶ τοῦ Τάσσου, κατὰ δεύτερον δὲ τοῦ Πινδάρου, ὡσάν αὐτὸς ἔαυτὸν ὄμολογῶν γόνον τοῦ μετὰ τοῦ ἵταλισμοῦ συνδυασθέντος ἐλληνισμοῦ. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ περίοδον καὶ παίδευσιν ἀνῆκον ὁ τε ἀξιόλογος ζωγράφος Παναγιώτης Δοξαρᾶς καὶ ὁ Μαρίνος Χαρβούρης, ὁ στήσας εἰς Πετρούπολιν τὸ κολοσσιαῖον βάθρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγίρεται ὁ τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἀνδριάς. Τοιαῦται ὑπῆρχαν αἱ τελευταῖαι ἀπηχήσεις τῆς πρωτης τοῦ δυτικοῦ βίου ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἐπιδράσεως, ήτις ἀρξαμένη ἀπὸ τῆς 12ης ἑκατονταετηρίδος μόλις ἐν ἀρχῇ τῆς ἐνεστώσης ἔξελιπεν.

«Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ "Εθνους», τ. 4

Κων. Παπαρρηγόπουλος

4. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΕΜΙΣΤΟΣ - ΠΛΗΘΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΑΚΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

Οἱ χρόνοι κατὰ τοὺς ὄποιούς ἔζησεν ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς Πλήθων (1360 - 1452) ἀποτελοῦν τμῆμα τῆς μεταβατικῆς ἐποχῆς, ποὺ ὀδηγεῖ στοὺς νεωτέρους χρόνους. Μέσα στὰ διακόσια ἔτη, ποὺ μεσολαβοῦν ἀπὸ τὸ 1358 ἕως τὸ 1550, κυριαρχεῖ προσπάθεια νὰ πραγματωθῇ ἡ ἔξιδος ἀπὸ τὸ μεσαιώνα καὶ νὰ ἀναμορφωθῇ ἐπάνω σὲ καινούριες βάσεις ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμός. . . Κατὰ τὸ διάστημα τῶν δύο αἰώνων ποὺ ἐσημειώσαμε, ἐπιτελεῖται μία ἀναμόρφωση τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς: «Ἡ 'Αναγέννηση». . . 'Ἡ 'Αναγέννηση δεσπόζεται ἀπὸ τὴν τάση νὰ δημιουργήσῃ κάτι τὸ νέο. Στὴν ἐκζήτησή της αὐτὴ

ώθειται άπο τη συναίσθηση ότι τὸ παρὸν δὲν τὴν ἰκανοποιεῖ. 'Ο πολιτισμὸς τοῦ μεσαιῶν τῆς φαίνεται ἀνίκανος νὰ ἀνταποκριθῇ πρὸς τὶς νέες ἀνάγκες καὶ ἐπιδιώξεις τῆς ζωῆς... 'Απορρίπτουν γενικὰ ὅλες τὶς ἀξίες, ποὺ ἵσχουαν κατὰ τὸ μεσαιῶνα, τὴ μεσαιωνικὴ ἐπιστήμη, τὴ μεσαιωνικὴ παράδοση, τὴ μεσαιωνικὴ τέχνη... .

'Ο Πλήθων ἔζουσε ἔντονα τὸ βίωμα τῆς ἀναταραχῆς, ποὺ σημειώνεται κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως. 'Η κρίση ποὺ ἔχειμαζε τότε τὸν πολιτικὸ βίο τοῦ ἀναγεννωμένου Ἑλληνικοῦ γένους, ἥταν ἔντονα αἰσθητὴ στὴν ψυχὴ του. 'Η ἀγωνία τῆς πάλης ποὺ διεξῆγε τὸ γένος τῶν Ἐλλήνων πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Λατίνους, ἥταν κάτι ποὺ εἶχε συναίσθανθη πολὺ πρώιμα.

Πληροφορίες σχετικές μᾶς δίνουν ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μανουήλ Παλαιολόγο, γραμμένη στὰ 1414, τὸ ὑπόμνημα πρὸς τὸν Θεόδωρο Παλαιολόγο, γραμμένο στὰ 1416, καὶ τὸ ὑπόμνημα πρὸς τὸν Μανουήλ Παλαιολόγο, γραμμένο κατὰ τὸ 1418. 'Ο Πλήθων βλέπει καθαρὰ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου ποὺ ἀπειλεῖ τὸ γένος καὶ προτείνει μέτρα γιὰ τὴ σωτηρία. Κατανοεῖ ὅτι γιὰ νὰ ἀντιμετωπισθοῦν οἱ κινδυνοί χρειάζεται γενικὴ ὄργανωτικὴ ἀναμόρφωση τοῦ πολιτειακοῦ ὄργανισμοῦ.

Προτείνει μέτρα ριζοσπαστικά κοινὴ κτήση τῆς γῆς καὶ διαίρεση τῶν πολιτῶν σὲ τρεῖς τάξεις σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις ποὺ εἶχε κάμει ὁ Πλάτων στὴν «Πολιτεία» του. . .

Κατανοεῖ τὴ σπουδαιότητα ποὺ ἔχει γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ κράτους ἡ ὄργανωση τοῦ στρατοῦ, θεωρεῖ ἀνάξια ἐμπιστοσύνης τὰ μισθοφορικὰ στρατεύματα καὶ ζητεῖ τὴν ὄργανωση στρατοῦ ἀπὸ κατοίκους τῆς Πελοποννήσου. Προτείνει νέο σύστημα φορολογίας, ἔχυγίανση τοῦ νομίσματος, περιορισμὸς εἰσαγωγῆς ξένων ἐμπορευμάτων, ἀνταλλαγὴ ξένων εἰσαγομένων εἰδῶν πρὸς ἔξαγόμενα ἐντόπια εἰδη, ἐπιβολὴ προστατευτικῶν δασμῶν καὶ φορολογικές διευκολύνσεις γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ χρησίμων εἰδῶν. . .

Μὲ πραγματικὴ στρατηγικὴ καὶ πολιτικὴ ὀξυδέρκεια ἀντιλαμβάνεται τὴ σημασία ποὺ εἶχε γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἡ Πελοπόννησος :

«Ἄλλ' εἰς ἀσφάλειαν τίνος οὐκ ἂν εἴη κρείττων χώρας; τῆσσα τε οὖσα τηλικαύτη δόμος καὶ ἥπειρος ἡ αὐτὴ καὶ παρέχονσα τοῖς ἐνοι-

κοῦσι κατὰ τοόπον χωριμένοις ταῖς ὑπαρχούσαις ἀφορμαῖς, ἀπ' ἐλαχίστης μὲν τῆς παρασκευῆς, εἴ τις ἐπίοι, ἀμύνεσθαι, ὑπάρχειν δὲ καὶ ἐπεξιέναι, ὅταν ἐθέλωσιν. "Ωστε καὶ ἄλλης οὐκ ὀλίγης ἢν ορδίνως πρὸς τῷδε προτείνῃ"· δηλαδή:

(Αλλὰ σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀσφαλείας, ἀπὸ ποιά χώρα δὲν εἶναι ἀνώτερη; γιατὶ σύγχρονα είναι ή ἴδια καὶ μεγάλη νῆσος καὶ ἡπειρος καὶ δίνει τὴ δυνατότητα στοὺς κατοίκους της, ὅταν κατὰ κατάλληλο τρόπο χρησιμοποιοῦν τὰ ὄρμητήριά της, νὰ ἀποκρούουν μὲ ἐλάχιστη προπαρασκευὴ τὸν ἔχθρὸ ποὺ θὰ ἔκανε ἐπίθεση. Παρέχει ὄκομη τὴν εὐκαιρία νὰ κάνουν οἱ κάτοικοι της ἐκστρατείες ἐναντίον ἄλλων, ὅταν θέλουν. "Ωστε θὰ ἡμποροῦν εὔκολα νὰ γίνωνται κύριοι καὶ ἄλλης χώρας").

'Ο Πλήθων αἰσθάνεται βαθύτατα τὴν ἱστορικὴ συνέχεια τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. 'Η Πελοπόννησος είναι γι' αὐτὸν χώρα που διατηρήθηκε πάντοτε Ἑλληνική· «Ἐσμὲν γὰρ οὖν, ὃν ἥγεισθέ τε καὶ βασιλεύετε, Ἐλλῆνες τὸ γένος, ὃς οὐ τε φωνῇ καὶ η πάτριος παιδεία μαρτυρεῖ. Ἐλλῆσι δὲ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν εἰ τις ἄλλη οἰκειότερα χώρα, οὐδὲ μᾶλλον προσήκουνσα η Πελοπόννησός τε καὶ δοῃ δὴ ταύτῃ τῆς Εὐρώπης προσεχής, τῶν τε αὖ νήσων αἱ ἐπικείμεναι. Ταύτην γὰρ δὴ φαίνονται τὴν χώραν Ἐλλῆνες ἀεὶ οἰκοῦντες οἱ αὐτοὶ ἐξ ὅτουπερ ἀνθρώποι διαμημονεύοντιν, οὐδένοιν ἄλλον προενωκηκότων».

(Ἐμεῖς, ἐπάνω στοὺς ὁποίους εἶσθε ἡγεμόνες καὶ βασιλεῖς, εἴμαστε Ἐλλῆνες κατὰ τὴν καταγωγή, ὅπως μαρτυρεῖ η γλώσσα καὶ η πατροπαράδοτος παιδεία. Είναι ἀδύνατο νὰ εὕρη κανεὶς μιὰν ἄλλη χώρα, ποὺ νὰ εἶναι περισσότερο οἰκεία καὶ συγγενικὴ στοὺς Ἐλλῆνες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ τμῆμα τῆς Εύρωπης ποὺ γειτονεύει μὲ τὴν Πελοπόννησο καὶ ἀπὸ τὰ νησιὰ ποὺ γειτονεύουν πρὸς αὐτή. Γιατὶ εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ Ἐλλῆνες κατοικοῦσαν πάντοτε αὐτὴ τὴ χώρα, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἀρχίζει η μνήμη τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἔχῃ κατοικήσει μέσα σ' αὐτὴ κανένας ὄλλος λαός).

Οἱ σχετικὲς μὲ τὴν ὄργανωση τῆς Πελοποννήσου προτάσεις τοῦ Πλήθωνος δείχνουν ὅτι ἔχει τὴν ίκανότητα νὰ ἐκτιμᾶ τὴν πραγμα-

1. 'Ὑπόμνημα πρὸς τὸν Μακρούλη..

ική κατάσταση τοῦ παρόντος. Κατανοεῖ τὴ σημασία ποὺ ἔχει γιὰ ὁ κράτος ἡ στρατιωτικὴ ἀνασύνταξη καὶ ἡ ἀναδιοργάνωση τῆς ἰκονομίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Συνδυάζει δύο χαρακτηριστικά, ποὺ ροσιδιάζουν γενικὰ στὴ νοοτροπία τῶν σοφῶν τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡν̄ οὐτοπιστικὴ* πτήση τῆς φαντασίας καὶ τὴ ρεαλιστικὴ* ματιά. Τὸ πολιτικὴ του ὁξυδέρκεια τὸν βοηθεῖ νὰ ἀντιληφθῇ ὅτι τὸ ἑλληνικὸ γένος δὲν εἶχε τίποτε νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τοὺς Λατίνους. Οἱ περιοικήσεις καὶ οἱ τιμές, ποὺ ἐπροθυμοποιήθηκαν νὰ τοῦ προσφέρουν ατὰ τὸ ἔτος 1438 στὴ Φλωρεντία οἱ Λατίνοι κατὰ τὸ διάστημα ἡς συνόδου γιὰ τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν, δὲν τὸν ἐπηρέασαν αθόλου.

“Αν γιὰ τὴ Δυτικὴ Εύρωπη οἱ χρόνοι τῆς Ἀναγεννήσεως εἶναι ποχὴ πνευματικῆς ἀναταραχῆς καὶ κρίσεως, γιὰ τὸ ἑλληνικὸ γένος ἵναι ἐποχὴ τραγικῆς ἀγωνίας. Τὸ ἑλληνικὸ κράτος τῆς Κωνσταντιούπολεως κάθε στιγμὴ εἶναι ἀναγκασμένο νὰ προσπίζῃ τὴν ὑπαρκή του διεξάγοντας ἀγῶνες καὶ πρὸς τὴ δύση καὶ πρὸς τὴν ἀνατολή. ἀ ἐκατὸ χρόνια ἀπὸ τὸ 1350 - 1453, μέσα στὰ ὅποια ζῆ καὶ δρᾶ Πλήθων, εἶναι γιὰ τὸ ἑλληνικὸ γένος ὁ κρισιμότατος αἰώνας τῆς πάρξεως του. Οἱ σοφοὶ τοῦ Γένους ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἔνα μόνο πτοτελεσματικὸ ὅπλο ἔμενε γιὰ τὸ ἔθνος, ἡ πνευματικὴ ἀναμόρφωσή ου. Μὲ ἀκλόνητη πίστη στὴν πνευματικὴ ἀποστολὴ τοῦ Γένους αναγυρίζουν στὸ ιστορικὸ παρελθόν, γιὰ νὰ ἀντλήσουν ἀπ’ αὐτὸ αινούρια δύναμη.

“Οταν ὁ Πλήθων ὀνομάζῃ τοὺς Τούρκους Παροπαμισάδας* ἀ τοὺς ταυτίζῃ μὲ τοὺς παλαιοὺς Πέρσας, μέσα στὴν ψυχὴ του ἴναγεννιέται ἡ ἐλπίδα ὅτι ἡμποροῦσε τὸ Γένος νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ ρόπταια τῶν Ἀθηναίων, τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Μακεδόνων. Τοὺς ἀγῶνες τοῦ Γένους ἐναντίον τῶν Τούρκων βλέπει τὴ συνέχεια ἡς πάλης τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῶν Περσῶν. Οἱ Παροπαμισάδαι τὸ πάλαι ὅντες, ὑπὸ δὲ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν μετ’ ἐκείνου Ἑλλήνων ἐπιβουλευθέντες τε καὶ κρατηέντες πάρεργον τῆς εἰς Ἰνδοὺς τότε παγόδον, δίκας νῦν ἡμᾶς ταύτας μὰ μακροῦ μέρη, πολλαπλασίας δὲ τῶν ὑπηργημένων εἰσπράττοντιν, Ἑλληνας ὅντας, καὶ νῦν πολλαπλασίαν τὴν δύναμιν κεκτημένοι ἡ ἡμεῖς, ἀ ἔσχατα περὶ ἡμῶν βούλευόμενοι ἐκάστοτε διατελοῦσιν». (Αὔτοί, δη-

λαδή οι Τούρκοι, που είναι ώς πρός τὴν παλαιά τους καταγωγὴ Παροπαμισάδαι, ἐπειδὴ ὁ Ἀλέξανδρος ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου καὶ οἱ μαζὶ μὲ αὐτὸν Ἐλληνες τοὺς ἐπιβούλευθκαν καὶ τοὺς ἐνίκησαν, σὲ ἔναν ἀγώνα, ποὺ ἀποτελοῦσε πάρεργο μέρος τῆς προελάσεως ποὺ ἐπιχείρησαν τότε πρός τὴν χώρα τῶν Ἰνδῶν, τώρα, ἐπειτα ἀπὸ πολὺν καιρό, πολὺ μεγαλύτερες τιμωρίες γιὰ ἑκδίκηση, γιὰ τὰ παθήματα ποὺ ἔπαθαν ἐκ μέρους μας, ἐπιβάλλουν σὲ μᾶς, ποὺ εἴμαστε Ἐλληνες. Ἔχουν τώρα αὐτοὶ δύναμη πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν δική μας, καὶ κάθε φορὰ σκέπτονται τὴν ἔξοντωσή μας). (Ὑπομν. πρὸς Θεόδωρον). Δέν είναι τυχαίο τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Πλήθων ἀποφάσισε νὰ ἐγκατασταθῇ στὴν Πελοπόννησο. Στὴν ἀπόφασή του αὐτὴν πρέπει νὰ τὸν ὕθησε μιὰ ρεαλιστικὴ ἀντιμετώπιση τῆς καταστάσεως. Εἶχε ἀντιληφθῆ ὅτι ἀπ’ ἐκεῖ ἥταν δυνατὸν νὰ γίνη ἔξόρμηση γιὰ τὴν ἀναμόρφωση τοῦ Γένους.

Γιὰ τὴν ἴδιωτικὴ ζωὴ τοῦ Πλήθωνος δὲν ἔχουν περισωθῆ πληροφορίες. "Ολος του ὁ βίος ἥταν ἀφιερωμένος στὴν ἔξυπερέτηση τῶν κοινῶν. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεώς του πρέπει νὰ τοποθετηθῇ μεταξὺ τοῦ 1360 - 1370. Μαρτυρία ρητὴ γιὰ τὴν χρονολογία τῆς ἐγκαταστάσεώς του στὴν Πελοπόννησο δὲν μᾶς ἔχει παραδοθῆ. Ἀπὸ συνδυασμὸν γεγονότων καταλήγουν οἱ ἴστορικοι νὰ τοποθετήσουν τὴν ἄφιξή του στὸ Μιστρά γύρω στὰ 1414. Ἱστορικὰ βεβαιωμένη είναι ἡ στενὴ του σχέση μὲ τοὺς Παλαιολόγους, ποὺ τὸν ἐτίμησαν μὲ δωρεές «διὰ τὸ ὄφος τῆς ἐν αὐτῷ σοφίας καὶ τῶν ἄλλων καλῶν τε καὶ πλεονεκτημάτων, ὃν ὁ Θεός αὐτῷ ἔδωρήσατο».

Τὸ σπουδαιότερο γεγονὸς τῆς ζωῆς του τὸ ἀποτελεῖ ἡ συμμετοχὴ του στὴ σύνοδο γιὰ τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τὸ 1438 καὶ ἴδιαίτερα ἡ διατριβή του κατὰ τὸ ἴδιο ἔτος στὴ Φλωρεντία. Ἡ ἐπιδημία του στὴν Ἰταλικὴ αὔτὴ πόλη είναι γεγονὸς ποὺ ἔχει σημασία γιὰ τὴν πνευματικὴ ἔξελιξη τοῦ δυτικοῦ εύρωπαϊκοῦ κόσμου. Γιὰ Πρώτη φορὰ μὲ τὴν παρουσία τοῦ Πλήθωνος ἔρχεται ὁ δυτικὸς κόσμος σὲ γνήσια ἐπαφὴ μὲ τὴν πλατωνικὴ φιλοσοφία. Ὁ ἴδιος ὁ Πλήθων γίνεται ἀρχηγέτης τῆς Ἰταλικῆς φιλοσοφικῆς ἀναγεννήσεως μὲ τὴ συγγραφὴ τῆς πραγματείας του «Περὶ ὃν ὁ Ἀριστοτέλης πρὸς Πλάτωνα διαφέρεται», ποὺ ἐγράφηκε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴ Φλωρεντία. Ἄλλα ἀκόμη σημαντικότερο γιὰ τὴν πνευματικὴ ἴστορία

τῆς Δυτικῆς Εύρωπης είναι τὸ γεγονός τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλάθωνος μὲν τὸ δεσπότη τῆς Φλωρεντίας Cosimo de Medici (Κοσμᾶς ὁ Μέδικος). Σ' αὐτήν ὀφείλεται ἡ ἰδρυση τῆς πρώτης κρατικῆς Ἀκαδημίας, που ἔγινε κατὰ τὸ 1470 ἀπὸ τὸν Cosimo. Ἡ σχετικὴ μαρτυρία μᾶς παρέχεται ἀπὸ τὸν γνωστὸν μεταφραστὴν τοῦ Πλωτίνου καὶ νεοπλατωνικὸν Ἰταλὸν φιλόσοφο Marsilio Ficino. Στὸν πρόλογο τῆς μεταφράσεως τῶν «Ἐννεάδων» γράφει ὁ Ἰταλὸς σοφὸς τὰ ἀκόλουθα: «Ο μέγας Κόσμο... κατὰ τὸν καιρὸν, ποὺ ἐγίνονταν μεταξὺ τῶν Ἐλλήνων καὶ Αἰτίων κατὰ πρωτοβούλιαν τοῦ Πάπα Εὐγενίου σύνοδος, τὸν Ἐλληνα φιλόσοφο, ποὺ εἶχε δόνομα Γεμιστὸς καὶ παρώντος Πλάθων καὶ ἥταν ἔνας ἄλλος Πλάτων, πολὺ συχνὰ τὸν εἶχε ἀκροασθῆνα μιᾶς γιὰ τὰ Πλατωνικὰ μνηστήρια. Ἀπὸ τὸ διάθεομο (ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν) στόμα του τόσο πολὺ εἶχεν ἀμέσως ἐμπνευσθῆν, ὥστε νὰ συλλάβῃ ἀπὸ τότε στὸ βαθὺ του στοχασμὸν κάποιαν Ἀκαδημία, ἔχοντας σκοπὸν νὰ τὴν ἴδρυση σὲ κατάληξη ενκαιρίᾳ». Ἔτοι ἡ μεγαλεπήβουλη σκέψη τοῦ Πλάτωνος γιὰ τὴν ἰδρυση ἐνὸς κρατικοῦ ἰδρύματος ἀφιερωμένου στὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν ἔριχνε στερεές ρίζες μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Πλάθωνος στὸ Ἰταλικὸ ἔδαφος. Ἡ φλωρεντινὴ Ἀκαδημία ἀναδείχθηκε τὸ πρότυπο, γιὰ νὰ ἴδρυθοῦν ἔπειτα παρόμοια ἰδρύματα. Μὲ τὴν ἴδρυση τους κατανικήθηκε τὸ συντηρητικὸ πνεῦμα τῶν Πανεπιστημίων καὶ ἀνοίχθηκε ὁ δρόμος γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευνα.

Ἡ σύνοδος τοῦ 1438 δὲν ἔφερε κανένα εὔνοϊκὸ ἀποτέλεσμα γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ γένος. Ὁ Πλάθων ἔξαναγύρισε στὴν Πελοπόννησο καὶ συνέχισε τὴ διδασκαλικὴ καὶ συγγραφικὴ του δράση...

Τὰ ἰδρύματα τῶν Ἀκαδημιῶν δίκαιο εἶναι νὰ τὸν ἀναγνωρίζουν γιὰ πατέρα τους. Τὸ Ἑλληνικὸ γένος χρεωστεῖ σ' αὐτὸν τὸ ξαναζωντάνεμα σὲ μιὰ τραγικὴ στιγμὴ τῆς ἔθνικῆς του αὐτογνωσίας. Είναι ἀλήθεια ὅτι ὁ ζῆλος του γιὰ τὴν ἀναμόρφωση τοῦ Γένους τὸν ἔκαμε νὰ παραγνωρίσῃ τὴ σημασία ποὺ εἶχε γιὰ τὸ λαὸ τῶν Ἐλλήνων τὸ χριστιανικὸ βίωμα. Στὴν ἐκτροπὴ του ὅμως αὐτὴ τὸν ὥθησε ἡ συναίσθηση τῆς ἀγωνίας ἐμπρὸς στὴ δύσκολη ἱστορικὴ συγκυρία. Εἶχε τὴ σύνεση νὰ σκεπάζῃ μὲ τὸν πέπλο τῆς σιωπῆς τὰ τολμηρὰ ἀναμορφωτικά του σχέδια καὶ νὰ παρέχῃ τὴ ζωή του ὑπόδειγμα σεμνότητος καὶ ἀρετῆς. Ἄξιος ἐπαινέτης του ὁ μαθητής

του καρδινάλιος Βησσαρίων*, έκφράζοντας τὸν πόνον ποὺ αἰσθάνθηκε τὸ Γένος γιὰ τὸ θάνατό του, τὴν κατατάσσει στὸν οὐράνιο χῶρο συγχορευτὴ τῶν ἀθανάτων «τὸν μυστικὸν τοῖς Ὁλυμπίοις θεοῖς συγχορεύσοντα ιακών». Καὶ μὲ τὴν καρδιὰ γεμάτη ἀπὸ σεβασμὸ καὶ εὐλάβεια συνθέτει τὸ ἀκόλουθο ἐγκωμιαστικὸ ἐπίγραμμα :

Πολλοὸς μὲν φῦσεν ἀνέρας θεοειδέας Ἑλλὰς
προῦχοντας σοφίᾳ τῇ τε ἄλλῃ ἀρετῇ.

Ἄλλὰ Γεμιστός, δσον Φαέθων ἀστρων παραλλάσσει,
τόσον τῶν ἄλλων ἀμφότερον κρατάει.

(Πολλοὺς θεόμορφους ἀνδρες ἐγέννησεν ἡ Ἑλλάς, ποὺ προεξέχουν κατὰ τὴ σοφία καὶ τὶς ἄλλες ἀρετές. Ὁ Γεμιστὸς ὅμως ὑπερέχει ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατὰ τὰ δύο, ὃσο ὑπερέχει ὁ ἥλιος ἀπὸ τὰ ἀστρα).

Περιοδικὸν «Νέα Εστία» 1953 (‘Ανατύπωσις εἰς Κ. Δ. Γεωργούλη, «Ἀὶσθητικὰ καὶ φιλοσοφικὰ μελετήματα», Αθῆναι 1964, σσ. 131-147).

Κ. Δ. Γεωργούλης

5. Η ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΙΣ (1940)

«Ο λαὸς ὁ μελετῶν καὶ γνωρίζων τὴν ιστορίαν τον κρίνει σχεδὸν πάντοτε ἀσφαλέστερον καὶ ὁρθότερον περὶ τε τῶν παρόντων αὐτὸν πραγμάτων καὶ περὶ τῶν ὅδων τῆς προόδου καὶ τῆς μελλούσης τύχης του».

Πόσην ἀλήθειαν ἐγκλείει ἡ ἀποφθεγματικὴ αὐτὴ ρῆσις τοῦ Γάλλου ιστορικοῦ καὶ πολιτικοῦ Γκιζώ, τὴν ὅποιαν ἔθεσεν ὡς προμετωπίδα εἰς τὴν «Ιστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» ὁ ὑπέροχος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ιστορικὸς Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, ἀποδεικνύον τὰ συγκλονιστικὰ γεγονότα ποὺ ζῶμεν τὰς ἡμέρας αὐτὰς οἱ Ἑλληνες.

‘Η Ἑλληνικὴ έθνικὴ συνείδησις, φρονηματιζομένη καὶ παραδειγματιζομένη ἀπὸ τὴν ἴδιαν της έθνικὴν ιστορίαν, μὲ τὴν ἀσφαλῆ γνῶσιν τοῦ παρελθόντος καὶ μὲ τὴν καθαρὰν ἐπίγνωσιν τοῦ μέλλοντος, ἐκδηλώνεται κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν εἰς γενναίας πράξεις, ποὺ ἐμπνέουν θάρρος διὰ τὸ παρὸν καὶ ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον.

Αύτή, ή ἐκ τῆς 'Ελληνικῆς ιστορίας πηγάζουσα καὶ διὰ τῆς 'Ελληνικῆς ιστορίας σφυρηλατηθεῖσα ἔθνικὴ συνείδησις, ἔκαμε νὰ βλαστήσουν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Κυβερνήτου* τὰ «κεδνὰ* βουλεύματα», τοῦ ὑπηγόρευσε τὴν λεωνίδειον ἀπάντησιν εἰς τὸ θρασύ καὶ σκότιον τῶν μεταμεσονυκτίων ὥρῶν τελεσίγραφον καὶ τοῦ ἐνέπνευσε τὸ ιστορικὸν πρὸς τὸν 'Ελληνικὸν λαὸν διάγγελμα τῆς 28ης Ὁκτωβρίου, εἰς τὸ δόποιον ἐπέπρωτο νὰ ἐπανηχήσῃ μετὰ δύο χιλιάδας τετρακόσια εἴκοσι ἔτη τὸ σάλπισμα τοῦ Μαραθωνούμαχου Αἰσχύλου διὰ τὸν «νῦν ὑπέρ πάντων ἀγῶνα».

'Η ἔθνικὴ συνείδησις ἄναψε τὴν φλόγα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μὲ τὴν ὅποιαν ἀθρόα προσῆλθεν εἰς τὰ ὅπλα ή 'Ελληνικὴ Νεότης καὶ ἐσπεύσεν εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου διὰ νὰ ξαναζωντανεύσῃ τὰ «ώκυπτερα τοῦ Ἡπειρώτου αὐτοῦ», ὡς ἀπεκάλει ἔαυτὸν καὶ τοὺς στρατιώτας του δ Πύρρος, ἐγγυωμένη καὶ ὄρκιζομένη ὅτι «οὐ καταισχυνεῖ τὰ ὅπλα τὰ ιερὰ καὶ τὴν πατρίδα οὐκ ἐλάττω παραδώσει».

'Η ἔθνικὴ συνείδησις ὑπηγόρευσεν εἰς ἐπιλέκτους τῆς χώρας ἄνδρας, παραμερίζοντας πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς Πατρίδος, ώς ἄλλοι Ἀριστεῖδαι, πολιτικὰς ἀντιθέσεις ἢ προσωπικὰς δυσαρεσκείας, νὰ συστήσουν καὶ νὰ δώσουν τὸ παράδειγμα τῆς ἔθνικῆς ἐνώσεως καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας πειθαρχίας.

Πόσον ἐπίκαιρος καταντῷ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἡ ὑπόμνησις τῆς φωνῆς τοῦ Ἀγελάου, τοῦ Ναυπάκτιου ἐκείνου στρατηγοῦ, ὃστις διαγνώσας ἔκτοτε τὸν Ρωμαϊκὸν κίνδυνον καὶ προαισθανθείς, ώς μᾶς λέγει δ Πολύβιος, τὰ «ἀπὸ τῆς Ἐσπέρας προφαινόμεθα νέφη», ἔξεφώνησε τὸν Αὔγουστον τοῦ 217 π.Χ. εἰς τὸ συνέδριον τῆς Ναυπάκτου τὸν περίφημον ἐκείνον λόγον. Διὰ τούτου συνίστα τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, «μάλιστα μὲν μηδέποτε πολεμεῖν τοὺς Ἑλληνας ἀλλήλους, ἀλλὰ μεγάλην χάριν ἔχειν τοῖς θεοῖς, εἰ λέγοντες ἐν καὶ τὸ αὐτὸν πάντες καὶ συμπλέκοντες τὰς χεῖρας, καθάπερ οἱ τοὺς ποταμοὺς διαβαίνοντες, δύναντο τὰς τῶν βαρβάρων ἐφόδους ἀποτριβόμενοι συσσώζειν σφᾶς αὐτοὺς καὶ τὰς πόλεις».

'Η ἔθνικὴ συνείδησις καὶ ἡ ἔθνικὴ ψυχὴ, ποὺ ὑπαγορεύουν εἰς τὴν ὥραν τοῦ κινδύνου τὰς μεγάλας πράξεις, φανερώνεται γενναίᾳ καὶ εἰς τοὺς ἔθνικοὺς ἐράνους, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς συνδρομὰς καὶ εἰς τὰς εἰδῆ καὶ κοσμήματα δωρεάς τῶν Ἑλληνίδων, ποὺ ὑπενθυμίζουν τὰς δωρεάς τῶν Συρακουσίων γυναικῶν, αἱ ὅποιαι μὲ τὸ νὰ δωρήσουν τὰ

κοσμήματά των διὰ νὰ κοπῆ ἔξ αὐτῶν εἰς κρισίμους στιγμὰς νόμισμα, συνετέλεσαν εἰς τὴν μεγάλην κατὰ τῶν Καρχηδονίων νίκην τῆς Ἰμέρας, ἥτις συνέπεσε μὲ τὴν νίκην τῆς Σαλαμίνος τῷ 480 π.Χ.

Εἰς τὸν μακραίωνα ἴστορικὸν του βίου τὸ ‘Ἐλληνικὸν ἔθνος ἀντεμετώπισε πολλὰς καὶ δεινὰς περιπετείας καὶ διεξήγαγε πολλοὺς ἀγῶνας, τραχεῖς καὶ σκληρούς. ‘Ο ἀγώνας εἰς τὸν ὅποιον ἡναγκάσθη νὰ ἀποδυθῇ τώρα οὐδενὸς θὰ εἴναι κατώτερος εἰς σκληρότητας καὶ δοκιμασίας. ’Αλλ’ ἀφοῦ πρόκειται διὰ τὴν ἐλευθερίαν μας, τὴν ἰδικήν μας καὶ τῶν παιδιῶν μας, θὰ τὸν ἀντιμετωπίσωμεν μὲ θάρρος, μὲ αὐταπάροντσιν καὶ μὲ πίστιν εἰς τὴν Νίκην. ’Ας ἐνωτισθῶμεν τὴν φωνὴν τοῦ ’Αγελάου ποὺ ἀντεμετώπιζε πρὸ εἰκοσι δύο αἰώνων τοὺς ἰδίους ἔχθρούς καὶ τοὺς ἰδίους κινδύνους καὶ ἐπικαλούμενοι ὅπως ἐκεῖνος τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ὁμονοοῦντες καὶ συμπλέκοντες τὰς χεῖρας ὡς ἀν ἐπρόκειτο νὰ διαβῶμεν ὄρμητικὸν ποταμόν, θὰ ἀποκρούσωμεν τὰς ἐφόδους τῶν βαρβάρων καὶ θὰ σώσωμεν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ τὴν Πατρίδα. ’Η ’Ἐλληνικὴ ἴστορία δὲν ἐκλείσθη. ’Απὸ τὸν νέον σταθμὸν ποὺ θὰ ἀποτελέσῃ εἰς αὐτὴν ὁ σημερινός μας ἀγών, ἀναμένει νέας σελίδας δόξης καὶ ἀκμῆς.

Περιεστικὸν «Νέα ’Εστία», 1940

Σ. Β. Κονγρέας

Β'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ, ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ, ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ, ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

1. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΛΙΚΑΡΙΟΥ

Τὴν ἐκεῖνος, ποὺ, παιδί, χάιδευε τὰ ὅπλα τὰ ἑτοιμασμένα γιὰ μιὰν ἐπανάσταση.

Τὴν ἐκεῖνος, ποὺ γεύτηκε τὴν πίκρα ὄλη ἐνὸς ἀτιμου πολέμου.

Πολλούς, ποὺ δὲν ἦταν ἐπίσημοι, τοὺς μίλησε ἀναρίθμητες φορές καὶ κάποτε τοὺς συγκίνησε καὶ ἔδωκαν μερικὰ χρήματα γιὰ ὅπλα καὶ ἀνθρώπους.

Πῆγε τώρα στοὺς πρώτους τοῦ ἔθνους καὶ τοὺς μίλησε· τοὺς εἶπε, πότε μὲ φωτιὰ μεγάλη, πότε μὲ ψύχρα γινωμένη ἀπὸ μεγάλη κούραση, τοὺς εἶπε γιὰ τὴ Μακεδονία λόγια ἀγάπης. ’Ο γιὸς τοῦ βα-

σιλιᾶ δάκρυζε, λέγουν, κάποτε ὅσο τὸν ἄκουε, οἱ πολιτικοὶ ἦταν ἀνή-
ξεροι καὶ ἀδιάφοροι, ἔχόν ἂν κατὰ λάθος ἔνας εἶχε ψυχὴ Ἑλληνικὴ μέσα
του, καὶ οἱ πατριῶτες ἀπιστοί. Εἰδε ἀνθρώπους ποὺ φοβοῦνταν καὶ
ἄλλους ποὺ δὲν τολμούσαν, ἄλλους ποὺ δὲν ἤξεραν καὶ ἄλλους ποὺ
δὲν πίστευαν, καὶ εἶδε τέλος ἄλλους ποὺ κάν δὲν ἄκουαν, καὶ κάποιους
σιχαμένους ποὺ χασμουριοῦνταν πλεούμενοι σὲ μιὰν ἀπέραντη νύστα.

"Ομως πῆγε καὶ ξαναπῆγε καὶ τοὺς εἶδε πάλι καὶ πάλι, τοὺς μίλη-
σε κι ἔβαλε καὶ ἄλλους νὰ τοὺς μιλήσουν, ὥσπου πείστηκαν μερικοὶ νὰ
κάμουν μιὰν ἑταιρεία, γιὰ νὰ δοκιμάσουν νὰ στείλουν στὴ Μακεδονία
ἀνθρώπους νὰ ἴδοῦν. "Εστείλαν τότε μερικούς, μαζὶ καὶ τὸν Παῦλο.
"Αραγε ἔφεξε σὲ κανενὸς τὰ σωθικά ἡ ἐλπίδα πώς ἵσως νὰ μὴν ξανα-
γυρίσουν πιά;

'Αλλὰ ἔτοιμάστηκαν γοργὰ καὶ πῆγαν, καὶ οὕτε Τούρκοι τοὺς
ἐπιασαν οὕτε Βούλγαροι τοὺς σκότωσαν, ἀν καὶ τοῦτοι τριγύριζαν
παντοῦ ἀδιάκοπα καὶ ἐλεύθερα στὴν ἄμοιρη χώρα. Εἰδαν ἐκεῖνο ποὺ
ἔλεγε ὁ Παῦλος, πώς μποροῦσε δηλαδὴ νὰ γίνη δουλειὰ στὴ Μακεδο-
νία καὶ πώς λαχταροῦσαν νὰ δοῦν βοήθεια οἱ Μακεδόνες γιὰ νὰ πολε-
μήσουν τοὺς Βουλγάρους, προπάντων τώρα, ποὺ αὔτοὶ τοὺς γέλασαν
καὶ κακόπαθαν τὰ χωριά.

Αύτὰ ποὺ εἶδαν ἦρθαν καὶ τὰ εἶπαν σ' ἐκείνους ποὺ τοὺς ἔστει-
λαν. Μαζὶ τους ὅμως ἦρθαν καὶ τῶν ἀπίστων οἱ ἀντιλογίες καὶ τῶν
στενόκαρδων. Κανένα ἐμπόδιο, καμιὰ δυσκολία δὲν ἄφησαν ποὺ νὰ
μὴν ἔστησαν κατάντικρα στὴ θέληση τοῦ Παύλου ἐκεῖνοι ποὺ κατά-
λαβαν τάχα καὶ πείστηκαν πώς ἦταν ἀνάγκη καὶ μποροῦσε να γίνη
κάτι. Βγῆκαν καὶ οἱ ἔφημερίδες γεμάτες λέξεις: «Δημοκόποι, μακεδο-
νοκόποι, ἐκμεταλλευταὶ τῆς φιλοπατρίας, τσαρλατάνοι».

'Ἐπειδὴ ἀργοῦσαν ν' ἀποφασίσουν, ἀποφάσισε ὁ Παῦλος. Καὶ ὁ
Παῦλος ἀποφάσισε νὰ δώσῃ δ.τι εἶχε. Καὶ εἶχε. Εἶχε τὸν έαυτό του.

Δεύτερη λοιπὸν φορὰ βγῆκε στὴ Μακεδονία γιὰ νὰ προετοιμάσῃ
τελειωτικὰ τὰ πράγματα. Συνεννοήθηκε μὲ ἀνθρώπους ἐκεῖ, ἦβρε τα-
χυδρόμους, δόδηγοὺς καὶ λημέρια, συμφώνησε μερικὰ παιδιά, παλι-
κάρια, καὶ γύρισε πίσω γιὰ νὰ ἔτοιμάσῃ καὶ τὰ ἄλλα καὶ νὰ βεβαιω-
θῇ ἀν ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα θὰ τὸν ἀφήσουν ἢ δὲ θὰ τὸν ἀφήσουν μόνο.

Τοῦ ύποσχέθηκαν πολλά: τοῦ ἔταξαν καὶ ἄλλους δύο ἀρχηγούς
νὰ στείλουν ἀμέσως νὰ τὸν ύποστηρίξουν. "Αραγέ φύτρωσε πάλι στὰ
σωθικὰ κανενὸς καμιὰ ἐλπίδα πώς μόνος ἀνάμεσα στοὺς Τούρκους

καὶ σὲ Βουλγάρους δὲ θὰ βαστιοῦνταν πολὺν καιρὸν κι ἔτσι θὰ ἡσύχαζε ὁ κόσμος ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀκράτητο; Τοὺς δύο τοὺς ἀρχηγούς τοὺς ἔστειλαν, ἀφοῦ σκοτώθηκε.

Φεύγοντας ἀπὸ τὰ σύνορα ἔγραφε στὴ γυναίκα του: «'Αναλαμβάνω αὐτὸν τὸν ἀγώνα μὲ σῆμην μου τὴν ψυχήν καὶ μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι εἰμαι ὑποχρεωμένος νὰ τὸν ἀναλάβω». "Αλλοτε ὅμως τὸν συνέπαιρνε ἡ ἴδιαιτερη τρυφερότητα τῆς ἀγάπης του γιὰ τὴ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιά του: «Κλαίω ἀκόμη καμὶ φορά, ἀλλὰ μήν ἀνησυχῆς, θὰ περάσῃ γρήγορα καὶ αὐτό. . . "Ολούς τοὺς πόνους θὰ τοὺς συνηθίσω πρὶν φθάσω ἐκεῖ. . . Διὰ σὲ καὶ τὰ παιδιά μου αἰσθάνομαι τρυφερότητα, τὴν ὅποιαν δὲν μπορῶ νὰ περιγράψω». Καὶ πάλι ἔγραφε: «Ποῦ καὶ ποῦ κανένα δάκρυ καὶ ἀμέσως μιὰ Μεγάλη Ἰδέα καὶ ἔτσι στεγνώνει τὸ δάκρυ».

Μιὰ μέρα κοντὰ στὰ σύνορα φόρεσε τὰ ροῦχα καὶ τὰ ὅπλα τοῦ πολέμου καὶ πρώτη φορὰ φανερώθηκε καπετάνιος στὰ παλικάρια του, ὁ Μίκης Ζέζας*. Τοὺς κάλεσε καὶ τοὺς εἶπε λόγια ζεστὰ καὶ φωτεινὰ γιὰ τοὺς Μακεδόνες, ποὺ ὑποφέρουν τόσα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους καὶ γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ κάμουν νὰ τοὺς σώσουν ἀπὸ τὰ βάσανα· τοὺς ἔξήγησε καὶ πῶς θέλει νὰ φέρνωνται μαζί του καὶ ἀναμεταξύ τους. Ἐνθουσιάστηκαν, πολλοὶ δάκρυσαν καὶ ὄλοι φώναξαν «Ζήτω». Ἀμέσως πρόσταξε τὸν δόηγὸν νὰ πάγη μπροστά· αὐτὸς τὸν ἀκολούθησε καὶ οἱ ἄντρες ἔρχονταν ἀπὸ κοντά. Πῆγαν ἔτσι ως τὴ γραμμὴ καὶ ἐκεῖ περίμεναν τὴ νύχτα· ἀμα ἥρθε, ἔκαμαν τὸ σταυρό τους καὶ πέρασαν τὰ σύνορα. Σκοτάδι φοβερὸν καὶ ἀνήφορος, δάση καὶ λαγκάδια καὶ ρεματιές θεοσκότεινα καὶ ἔπειτα κατήφορος· τρεῖς ὕρες πάγαιναν ἔτσι καὶ ὕστερα ἀπὸ ἄλλες τόσες δρόμο, κατὰ τὸ πρωί, βρέθηκαν ἀντίκρυ σ' ἔναν τούρκικο σταθμὸν πάλι στὰ σύνορα. Κρύβονται τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα ξεκινοῦν πάλι. Τὰ μέρη εἶναι δύσκολα, γεμάτα δάση πυκνά καὶ πέτρες ποὺ κατακόβουν τὰ πόδια. 'Ο ἔνας δόηγὸς μιὰ μέρα φεύγει κρυφά· ὁ ἄλλος δὲν ξέρει τὸ δρόμο· καὶ ὁ τρίτος εἶχε ἀρρωστήσει πρὶν ξεκινήσουν. Ἀπαντοῦν βλάχους, καὶ ὄλους μὲ τὸ καλό, ἄλλους μὲ τὸ κακό, τοὺς βάζει ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὁδηγοῦν τὸ σῶμα. Βλέπει πώς οἱ ἄντρες του ἀρχίζουν νὰ κουράζωνται· οὔτε μιὰν ὥρα δὲν περπάτησαν σὲ δρόμο πατημένο καὶ ὄλο περνοῦσαν ἀπάτητα βουνά, ρεματιές, λαγκάδια καὶ δάση· τὰ δάχτυλα τῶν ποδαριῶν ἀπὸ τὴν κακοτοπιὰ καὶ τὰ γόνατά τους φριχτὰ πονοῦσαν, καὶ ὁ δόηγὸς δὲν ἥξερε οὔτε κὰν τὴ

δημοσιὰ ποὺ πάγει στὴ Σαμαρίνα· μερικοί, ἀπὸ τὴ θέρμη, μόλις μποροῦσαν ν' ἀκολουθήσουν· ἐναν τὸν ἄφησαν σ' ἐνὸς βλάχου στάνη νὰ γιατρευτῇ. Ψωμὶ καὶ γάλα καὶ κρέας μὲ τὴ βίᾳ σχεδὸν ἔπαιρναν ἀπὸ τὶς στάνες καὶ συχνὰ ἔμεναν χωρὶς· ἀλλοτε πάλι ὥρες πολλὲς ἔμεναν δίχως νερό. Κάποτε τοὺς ἔλεγε λίγα λόγια ὁ Παῦλος, ποὺ τοὺς ἐγκαρδίωναν πάντα· μερικοὶ τοῦ ἀποκριθηκαν μιὰ φορὰ πώς τὰ βάσανά τους δὲν τοὺς πειράζουν, μόνο συλλογίζονται αὐτὸν· τότε ὁ γέρος· Ἀντρουλῆς γυρίζει καὶ λέγει :

—Ο καπετάνιος μας, βρὲ παιδιά, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχῃ τὶς δυνάμεις μας, μὰ ἔχει ψυχὴ πιὸ δυνατή ἀπὸ μᾶς· αὐτὴ τόνε βαστᾶ.

“Ο, τι δῆ τοῦ θυμίζει πάντα τὸ σπίτι καὶ τὰ παιδιά του. “Ἐνας βοσκός, ποὺ πῆραν γιὰ ὀδηγό, τοὺς εἶπε νὰ κόψουν δαδὶ ἀπὸ ἐνα πεῦκο καὶ ν' ἀνάψουν δαυλιά· πῆρε καὶ ὁ Παῦλος ἐνα καὶ τοῦ ἥρθε μονομᾶς στὸ νοῦ ἐνας περίπατος στὴν Κηφισιὰ μὲ τὰ παιδιά του, μιὰ μέρα ποὺ μάζεψαν μαζὶ δαδὶ σ' ἐνα κομμένο πεῦκο. Καὶ ρωτᾶ ἡ πονεμένη του ψυχή, ἂν θὰ ξαναδῇ ποτὲ τέτοιες εύτυχισμένες μέρες.

“Ολὴ νύχτα περπατοῦν στὸ βουνὸ καί, ἅμα κατὰ τὸ πρωὶ ἔφθασαν στὴν κορυφή, ἔπεισαν κατακομμένοι χάμου καὶ κοιμήθηκαν μ' ἐνα κρύο δυνατό. Μόλις ξύπνησε ὁ ἀρχηγός, τοῦ εἶπαν πώς ἐνα ἀπὸ τὰ καλὰ παιδιά του ἔλειπε· ἔστειλαν ἀλλούς νὰ τὸ γυρέψουν, ἀλλὰ δὲν τὸ ἥρθαν καὶ προχώρησαν. Τὴν ἀλλη νύχτα ἀρχίζει ἡ βροχή, ποὺ βαστᾶ μέρες καὶ μέρες· περπατοῦν, κοιμοῦνται, σηκώνονται, καὶ ἡ βροχὴ πάντα πέφτει πταγωμένη καὶ οἱ πέτρες τοῦ βουνοῦ γλιστροῦν περισσότερο. “Ἐλειψε καὶ τὸ ψωμί, ἀλλὰ ἡ πείνα δουλεύει χωρὶς νὰ λείψῃ τὸ θάρρος. «Ως πρόγευμα ἔχω ἐνα μικρὸ τεμάχιον ἄρτου, τὸ ὅπιον μᾶλλον μοῦ ἀνοίγει τὴν ὅρεξιν. ‘Ο Ἀντρουλῆς μὲ ἐρωτᾶ μήπως θέλει ἀκόμη δλίγον ἀλας τὸ φαγητόν μου». Μερικὲς φορὲς κόντεψαν νὰ πέσουν στὰ χέρια τῶν Τούρκων. ”Αλλες φορὲς ἀκοῦν σκυλιῶν γαβγίσματα καὶ ἀνθρωποι ξετρυπώνουν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ κλαριά, ποὺ τοὺς βλέπουν.

Προβαίνουν ἔτσι κατὰ τὴ μέση τῆς Μακεδονίας, ἐκεῖ ποὺ πλάκωσαν οἱ πολλοὶ Βούλγαροι.

“Υστερα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἥρθαν ἐκεῖνοι ποὺ ὁ λαὸς τοὺς πρόσμενε μὲ λαχτάρα. ”Υστερα ἀπὸ τὴν ἀγριάδα τῶν Βουλγάρων φάνηκε τῶν Ἐλλήνων ἡ γλύκα, ἐκείνη ποὺ δὲ δέρνει, δὲ σφάζει, δὲ βασανίζει, οὐδὲ φαρμακώνει, ἐκείνη ποὺ καὶ τὴ φοβέρα δὲ θέλει νὰ ξεστο-

μίζη, ἔκεινη ποὺ μ' ἔνα καλὸ λόγο μαγεύει καὶ φωτίζει, καὶ τὴ φεγγοβολή της ἀκολουθοῦν καὶ σκοτώνονται γι' αὐτὴν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ λατρείας.

*Ἐρχονται ἀπὸ χωριὰ ἄντρες ποὺ θέλουν νὰ τὸν βοηθήσουν· ἄλλοι ὅμως φοβοῦνται ἀκόμα μὴν ἐκδικηθοῦν ἔπειτα οἱ Βούλγαροι· τόσες φορὲς τοὺς ἀφῆσαν στὴ μέση οἱ "Ελληνες. Διψοῦσαν καλοσύνη καὶ ἀγάπη καὶ ἡσυχία, μὰ χαμήλωναν ἀπὸ τροφύλαξη τὰ μάτια νὰ μὴ δουν καὶ σφαλοῦσαν τὴν καρδιὰ νὰ μὴν ἀκούσουν τὸν καλὸ λόγο, νὰ μὴ νιώσουν τὴ γλύκα, νὰ μὴν ἀκολουθήσουν. Καὶ σὰ νὰ τρόμαξε τὸ παλικάρι, ὅταν εἰδε πῶς μόνο μὲ τὸν τρόμο θὰ μποροῦσε νὰ τοὺς ξετρομάξῃ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Δὲν ἥξερε πῶς θανατώνουν, αὐτὸς ποὺ πονοῦσε κι ἔνα μαμούνι νὰ ἔβλεπε νὰ σκότωναν, κι ἔνα σκύλο νὰ χτυποῦσαν. Καὶ τυραννιέται, γιατὶ πρέπει νὰ σκοτώσῃ· θυμᾶται πῶς ὁ ἕδιος εἶναι πατέρας καὶ συλλογίζεται τὰ παιδιὰ ἔκεινων ποὺ πρέπει νὰ σκοτώσῃ. «Τρέμω, ἀλλ' ἀνυπομονῶ νὰ τὸ κάμω», γράφει τῆς γυναικός του. Δὲν ἥξερε νὰ ἐκδικηθῇ σὲ ἄλλους ἐπάνω γιὰ ἄλλων ἀνθρώπων κρίματα, ἀλλά, καὶ σωστὴ νὰ ἥταν ἡ τιμωρία καὶ δίκια, τοῦ φαινόταν ἀσκημη, γιατὶ δὲν ἥξερε ἀν εἶχε δικαίωμα αὐτὸς νὰ τιμωρήσῃ· γιὰ τέτοια δουλειὰ δὲν ἥταν καμωμένος· δὲν ἥταν δήμιος. Καὶ ὅμως εἶπε: γιὰ τὴν πατρίδα μου καὶ αὐτὸς θὰ τὸ κάμω.

Στὴ ράχη ἔνὸς βουνοῦ φανερώθηκε τὴ χαραυγὴ ὁ Ζήσης μὲ τὰ ἐννιὰ παλικάρια του, ποὺ ως τὴν ώρα ἔκεινη ἔμενε κρυμμένος στὸ χωριὸ ἀπὸ τὸ φόβο τῶν Βουλγάρων· γιατί, ὑστερα ἀπὸ τὸν Καππετὰν Βαγγέλη οἱ Βούλγαροι αὐτὸν ἥθελαν νὰ ξεπαστρέψουν. "Αμα εἴδε τὸν Πασύλο εἶπε: «Τώρα, ποὺ ἔχω πλάτες. Θὰ τοὺς πάρη ὁ διάβολος», καὶ τοὺς ὀδήγησε ὅλους ἀμέσως στὸ λημέρι, σ' ἔνα δάσος ἀπὸ ὁξέας, κοντὰ στὸ χωριό του. Τυλίχτηκαν στὶς κάπες τους, ποὺ εἶχαν γίνει μολύβι ἀπὸ τὴ βροχή, καὶ πλάγιασαν στὴ λάσπη, ἐνῶ ἔβρεχε δυνατά. "Υστερα ἀπὸ τρεῖς ώρες ξύπνησαν κατακομένοι καὶ μὲ πονεμένα πόδια, παγωμένα ἀπὸ τὸ νερὸ ποὺ ἥταν στὰ τσαρούχια τους μέσα. "Εφαγαν λίγο ψωμί, σὰ λάσπη γινωμένο ἀπὸ τὴ βροχή, ώσπου νὰ στείλη ὁ Ζήσης στὸ χωριὸ νὰ φέρουν ψωμί, ἐλιές, κρεμμύδια καὶ κρασί· τοὺς ἀφῆσε καὶ ἀναψαν μεγάλη φωτιά, γιατὶ ἡ πυκνὴ καταχνιὰ ἔκρυβε τὸν καπνό· αὐτὴ ἡ φωτιὰ ἥταν ἡ μεγαλύτερη χαρὰ ἀφότου ἔφυγαν ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα. 'Εκεὶ ἔρχονται ὅλοι οἱ πρῶτοι τοῦ χωριοῦ καὶ τοὺς φιλοῦν σὰ σωτῆρες.

Φεύγουν νύχτα καὶ πηγαίνουν σ' ἄλλο χωριό, ὅπου ἔπρεπε νὰ βροῦν καὶ νὰ σκοτώσουν τοὺς δολοφόνους ἐνὸς παπᾶ· καὶ πάλι γράφει στὴ γυναίκα του ὁ Παῦλος: «Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ πόσον ὑπέφερα σήμερον τὸ ἀπόγευμα. Διαρκῶς ἡρώτων τὸν ἔαυτόν μου ἐὰν εἶχον δικαίωμα ἐγὼ νὰ συλλάβω οἰονδήποτε ἄνθρωπον, δόσονδήποτε κακοῦργος καὶ ἂν εἴναι, νὰ τὸν τραβήξω ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του καὶ νὰ τὸν φονεύσω. Καὶ διαρκῶς ἀπήντων, ὅχι, ὅχι!.. Μά τὴν ἀλήθεια, πολὺ θὰ ἀγαπῶ καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὸ γένος, διότι, ἂν καὶ ὑποφέρω, ἂν καὶ κλαίω, θὰ ἀφήσω νὰ γίνη ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἀπεφασίσθη».

Ἄλλὰ ἐκείνη τὴ φορὰ δὲν ἔγινε τιμωρία, γιατὶ ὁ χειρότερος ἀπὸ τοὺς κακούργους εἶχε ξεφύγει. Καὶ τὸ παλικάρι χαίρεται σχεδὸν καὶ ἀνασαίνει· καλεῖ μπροστά του τοὺς ἄλλους δύο δολοφόνους σ' ἔνα σπίτι μαζὶ μὲ τοὺς δημογερόντους. Πρῶτα μιλεῖ γλυκά, σὰ χριστιανός, στοὺς χωριανούς καὶ τοὺς ὀνομάζει ἀδελφούς καὶ τοὺς λέγει γιὰ τὴν ἐκκλησία καὶ τὸν πατριάρχη, γιὰ τὴν πατρίδα καὶ γιὰ τοὺς Βουλγάρους δολοφόνους. «Ολοι συγκινήθηκαν καὶ δάκρυσαν. "Υστερα ἄλλαξε ἀπότομα καὶ τόνο καὶ ὄψη καὶ μὲ πάθος φοβερίζει τοὺς δύο δολοφόνους καὶ τοὺς δηλώνει πώς ἥταν καταδικασμένοι νὰ σκοτωθοῦν γιὰ ὅλα τὰ κρίματά τους, ὅτι ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἥταν νὰ διαταχθῇ καὶ ἐκτελεσθῇ ὁ θάνατός τους, ἀλλ' ὅτι ἀνάβαλε τὴν τιμωρία γιὰ νὰ τοὺς δώσῃ καιρὸν νὰ μετανιώσουν. Καὶ ὀγάλι - ὀγάλι ἐπειτα ἐλαττώνοντας τὴν ὄρμή τοὺς συμβούλεψε καὶ αὐτοὺς σὰν ἀδελφούς καὶ τοὺς εἶπε πώς εἴναι ἐλεύθεροι νὰ λέγωνται ὅπως θέλουν, ὀλλ' ἂν μάθη ποτὲ πώς ἔξακολουθοῦν τὴ φριχτὴ δουλειὰ ποὺ ἔμαθαν στὴ Βουλγαρία, νὰ ξέρουν πώς θὰ τοὺς θανατώσῃ ὁλύπτητα. Καὶ οἱ δύο μὲ κλάματα τοῦ φιλοῦσαν ἀπὸ εὐγνωμοσύνη τὰ χέρια καὶ διαμαρτυρήθηκαν πώς μὲ τὴ βία τοὺς ἀνάγκασαν οἱ Βούλγαροι νὰ σκοτώσουν. Προτοῦ φύγη ἔδωσε στοὺς δημογέροντες χρήματα νὰ μοιραστοῦν στὴ φτωχολογιὰ τοῦ χωριοῦ καὶ γιατρικὰ γιὰ μερικοὺς ὀρρώστους.

Ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ πήγαινε καὶ ὄρμήνευ τοὺς χωριανούς καὶ φοβέριζε ἄλλους κι ἔδινε ὅπλα σ' ἐκείνους ποὺ μποροῦσαν νὰ τὰ βαστάξουν καὶ νὰ τὰ φυλάξουν καὶ ξεδιάλεγε ἄνθρωπους χωριστὰ γιὰ κάθε δουλειὰ καὶ διάταξε νὰ ξεπαστρεύουν κακούς Βουλγάρους. 'Ο ἕιδος ποτὲ δὲν ἔβαλε χέρι σὲ κανένα φόνο.

Ἐναν καπετάνιο του, τὸν Εύθυμη, μὲ εἶκοσι παιδιὰ τὸν ἔστειλε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ βουνοῦ γιὰ νὰ κάμη τὰ ἕιδα· καὶ πιάστηκε ὁ

Ευθύμυτης μιὰ μέρα μὲ δύδοντα Βουλγάρους, σκότωσε πέντε καὶ πλήγωσε δεκαπέντε χωρίς νὰ πάθῃ κανεὶς τίποτε ἀπὸ τοὺς εἴκοσι δικούς του. "Εφευγαν κρυφὰ γιὰ νὰ γλιτώσουν κάποιοι δάσκαλοι Βούλγαροι, ποὺ ἄκουσαν τί γίνονταν τριγύρω τους. "Ομως ἀκόμα φοβοῦνταν τοὺς Βουλγάρους τὰ κακότυχα τὰ χωριά.

"Ενας νέος φαρμακοποιός, ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐμπιστεμένους τοῦ Μοναστηριοῦ, δὲ βάσταξε, μόνον πῆγε καὶ περίμενε τὸν Παῦλο σ' ἓνα χωριό· εἴκοσι μέρες ἀνυπόμονα καρτεροῦσε νὰ τὸν ἴδῃ νὰ ἔρθῃ καὶ ἀμα ἥρθε τὸν ἀκολούθησε. 'Αλλὰ μιὰ μέρα φάνηκαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Παύλου πῆραν ν' ἀνέβουν τὴ δύσκολη πλαγιὰ τοῦ Βουνοῦ· αὐτὸς ἐρχόταν τελευταῖος, γιατὶ δὲ βιαζόταν νὰ κρύβεται καὶ μπροστά του πήγαινε ὁ νεοφερμένος ἑκεῖνος, ποὺ ἀσυνήθιστο στὸν ἀνήφορο καὶ στὸ βάρος τῆς κάπας μόλις περπατοῦσε. 'Ο Παῦλος τὸν ἐγκαρδίωνε καὶ τὸν βοηθοῦσε σπρώχνοντάς τονε λίγο. Οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ κάτω ἐριχναν πυκνές μπαταριές κατ' ἐπάνω τους, ἐπειδὴ ἦταν κοντύτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Κόντευαν νὰ φτάσουν οἱ δυό τους σ' ἓνα κορφοβούνι, ποὺ θεοὺς σκέπαζε, ὅταν ἔνα βόλι παίρνη τὸν νέον καὶ πέφτει. Φωνάζει «βοήθεια».

'Ο Παῦλος τὸν τραβᾷ ἀπὸ τὸ χέρι, ἐνῶ πέφτουν ἀπὸ πάνω τους βροχὴ τὰ βόλια, καὶ σέρνοντας τὸν φέρνει ὡς τὴν κορυφὴν τῆς προσπερνᾶ. Τότε κράζει τοὺς ἄλλους νὰ ἔρθουν νὰ βοηθήσουν τὸ λαβωμένο· ἔκεινοι δὲν καταλαβαίνουν ἵσως, δὲν ἔρχονται· μόνον γενναῖος Λαμπρινὸς τρέχει καὶ μαζὶ μὲ τὸν ἀρχηγὸ σηκώνουν τὸ νέο, τὸν μεταφέρουν σὲ μιὰ σύδεντρη λαγκάδα καὶ τὸν κρύβουν καλὰ μὲς στὰ χαμόκλαδα.

Γιατρικὰ ὁ ἀρχηγὸς δὲν ἔχει νὰ τοῦ ἀφήσῃ· τοῦ λέει μονάχο —Κάμε κουράγιο καὶ θὰ ἔρθω πίσω.

Μὲ τὸ Λαμπρινὸ προβαίνουν πάλι· οἱ Τοῦρκοι δὲν προχωροῦν ἀλλὰ καὶ δὲν παύουν τὶς τουφεκιές. Καταχνιὰ κατεβαίνει μεγάλη ἀπὸ τὸ βουνό καὶ σκεπάζει κείνους ποὺ φεύγουν. Τότε σταματοῦν· ὁ ἀρχηγὸς τοὺς μαλώνει γιὰ τὴ βία τους. Εἶχε σκοπὸ νὰ κατεβῇ ἀργότερα νὶ περιμαζέψῃ τὸν πληγωμένο, ἀλλὰ κατὰ τὸ βράδυ γυναῖκες τοὺς λέπως ὁ στρατὸς ἔμεινε κάτω στὸ χωριὸ καὶ ἔβαλε σκοπούς. Τὶς παράγειλε ὁ ἀρχηγὸς νὰ πᾶν νὰ βροῦν τὸν πληγωμένο καὶ νὰ τὸ περιποιηθοῦν· καὶ μὲ τὰ παιδιά του αὐτὸς ἔφυγε γοργὰ γιὰ νὰ το-

στείλη ἀπ' ἄλλοι βοήθεια. 'Ο νέος ξεψύχησε μὲς στὰ χαμόκλαδα.

'Ο χειμώνας ἡρχουνταν βαρὺς ἀπὸ πάνω. 'Απὸ τὴν Ἐλλάδα ἀφῆνουν τὸν Μίκη Ζέζα χωρὶς βοήθεια, ἐνῶ τοὺς παρακαλεῖ κάθε μέρα νὰ τοῦ στείλουν καὶ τοὺς ἀρχηγούς ποὺ τοῦ ἔταξαν, καὶ τὰ ὅπλα, γιατὶ βλέπει πῶς ἔνας ἀνθρωπός, καὶ σιδερένιος ἂν εἶναι, μόνος δὲν μπορεῖ νὰ τὰ προφτάσῃ δλα. Κάποτε, πρὶν ἔρθη, πίστευε πῶς στὸ χέρι του ἥταν νὰ κάμη μόνος ὅ, τι ἔπρεπε νὰ γίνη. 'Η κούραση πλακώνει ποῦ καὶ ποῦ τὴν ψυχή του τώρα. Βάλσαμο τοῦ πόνου εἶναι ἡ θύμηση μονάχα τοῦ σπιτιοῦ του καὶ τὰ γράμματα ἀπὸ κεῖ, ποὺ τὸν ἐγκαρδιώνουν. Καὶ γράφει τῆς γυναικός του σ' ἔνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα του γράμματα:

«Πότε σᾶς συλλογίζουμαι καὶ σᾶς ἐπιθυμῶ μὲ πόθον ἀκατάσχετον, πότε πάλι είμαι ἐνθουσιασμένος καὶ αἰσιόδοξος, πότε ἀπογοητευμένος, ἀλλ' ὅπωσδήποτε πάντοτε πάσχων, τόσον πολὺ ἡθικῶς, ὡστε λησμονῶ τοὺς σωματικούς κόπους καὶ πόνους».

Καὶ κάποτε στὴν ἄπονη μοναξίᾳ ποὺ βρίσκεται, σὰ νὰ προβλέπῃ τὸ θάνατο. "Ἐνα ἄστρο στὸν οὐρανὸν εἶναι τὸ μόνο πράγμα ποὺ ἀπόμεινε νὰ μποροῦν τὴν ἴδια στιγμὴ νὰ βλέπουν καὶ οἱ ἀγαπημένοι του καὶ νὰ τὸν πείθη πῶς ζοῦν ἀκόμη μ' αὐτὸν στὸν ἴδιον κόσμο.

Μιὰ βραδιὰ ἔφθασαν σ' ἔνα χωριὸ μουσκεμένοι ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ κατακουρασμένοι ἀπὸ μακρὺ καὶ δύσκολο δρόμο. 'Ο ἀρχηγὸς μοίρασε τὰ παιδιά του σὲ μερικὰ σπίτια γιὰ νὰ στεγνώσουν καὶ νὰ κοιμηθοῦν καλά· καὶ ὁ ἴδιος πῆγε σ' ἔνα σπίτι μὲ τέσσερεις ἄλλους. Μόλις κάθισε, ρώτησε τὸ σπιτονοικούρη ἂν ἔχειρε ποῦ βρίσκουνταν ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁ καπετάν Εύθυμης, καὶ ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πῶς ἥταν στὸ Ζέλοβο. Τότε ζήτησε νὰ βροῦν κανέναν ἀνθρωπὸ νὰ στείλουν μὲ γράμμα στὸ Ζέλοβο. "Εφεραν δυὸ χωριανούς καὶ ἔγραψε ὁ ἀρχηγὸς τὸ γράμμα στὸν Εύθυμη λέγοντάς του νὰ ἔρθῃ ὡς ἔξω ἀπὸ τὴ Στάτιστα τὴν ἄλλη μέρα γιὰ ν' ἀνταμωθοῦν. Οἱ χωρικοὶ πῆραν τὸ γράμμα κι ἔφυγαν. Τὸ πρωὶ ἡρθαν χωριάτες νὰ δοῦν τὸν καπετάνιο· τοὺς ρώτησε γιὰ τὸ χωριό, γιὰ τὶς δουλειές τους καὶ ἂν περνᾶ στρατὸς ἀπὸ κεῖ ἀποκρίθηκαν πῶς στρατὸς μένει σ' ἔνα ἄλλο χωριὸ μακρύτερα. "Ἐπειτα παράγγειλε νὰ ἐτοιμάσουν ἔνα σφαχτὸ καὶ νὰ τὸ μοιράσουν στὰ σπίτια ποὺ ἔμεναν τὰ παιδιά· στὸ δικό του τραπέζι κράτησε δυὸ προεστούς νὰ φάγουν μαζί· τὸ ἀπόγεμα πῆγαν οἱ δυὸ

αύτοὶ χωριανοὶ νὰ μηνύσουν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἔρθουν καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ βράδυ νὰ τοὺς μιλήσῃ ὁ καπετάνιος.

”Εξαφνα μπαίνει ἡ σπιτονοικοκυρὰ καὶ λέει πώς μιὰ γριὰ εἶδε στρατὸ στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Κονομπλάτι.

—”Ε, θὰ περάσῃ, εἴπε ὁ Παῦλος.

Σὲ λίγο πάλι ἔρχεται ἡ γυναίκα καὶ λέγει πώς ὁ στρατὸς ζύγωσε στὸ χωριό. Σηκωθῆκαν, πῆγαν στὰ παράθυρα καὶ εἶδαν στρατιῶτες μέσα στὸ χωριὸ σκόρπισμένους. Ἐμέσως ὁ ἀρχηγὸς μηνᾶ στὰ καταλύματα νὰ είναι ἔτοιμοι, μὰ νὰ μὴν κουνηθῇ κανένας.

”Ἐπειτα ἀπὸ λίγα λεπτὰ ἔρχονται δυὸ γυναῖκες καὶ λέγουν πώς ὁ στρατὸς τράβηξε κατὰ τὸν ἀπάνω μαχαλὰ καί, ἀν θέλουν, νὰ φύγουν. ”Ἐρχονται καὶ ἄλλες γυναῖκες σταλμένες ἀπὸ τὰ καταλύματα καὶ ρωτοῦν τί νὰ κάμουν, νὰ φύγουν; νὰ πυροβολήσουν; ‘Ο ἀρχηγὸς τοὺς μήνυσε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανεὶς χωρις νὰ διατάξῃ αὐτός, τίποτε νὰ μὴν κάμουν παρὰ νὰ μένουν στὴ θέση τους. ”Ἐρχονται πάλι γυναῖκες καὶ λέγουν πώς ὁ στρατὸς κατεβαίνει πρὸς τὰ κάτω. ‘Ο ἀρχηγὸς εἶχε πιάσει τὸ παράθυρο μ’ ἔνα χωριανὸ καὶ κοίταζε· εἶδε μερικούς στρατιῶτες ποὺ πήγαιναν στὸ ἀντικρινὸ κατάλυμα· ἀρχισαν οἱ στρατιῶτες νὰ χτυποῦν μὲ τοὺς κόπανους στὴν πόρτα, τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ καμιὰν ἀπάντηση δὲν ἔλαβαν· ἀρχισαν νὰ χτυποῦν δυνατότερα, φωνάζοντας: Νὰ κάψουμε τὸ σπίτι.

Σηκώνει ὁ ἀρχηγὸς τὸ τουφέκι του καὶ πυροβολεῖ· ὁ χωριανὸς ποὺ ἦταν κοντά του τραβᾷ καὶ αὔτός ἀρχίζουν καὶ ἀπὸ τὸ ἀντικρινὸ κατάλυμα νὰ πυροβολοῦν. Οἱ Τούρκοι σκόρπισαν· πιάνουν ὅμως θέσεις καὶ πυροβολοῦν καὶ αὐτοί.

Οἱ πυροβολισμοὶ κόπηκαν· ὁ ἀρχηγὸς μὲ τοὺς δικούς του κατεβαίνει κάτω στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ μπαίνουν σ’ ἔνα μικρὸ στάβλο, γιατὶ ἐπάνω δὲν ἦταν ἀσφαλισμένοι. Στάθηκε στὴν πόρτα καὶ βλέπει ἔνα στρατιώτη ποὺ ἔρχεται κατὰ τὴν αὐλή· τραβᾶ, καὶ ὁ στρατιώτης πέφτει· ἔνα ἀπὸ τὰ παλικάρια του βγαίνει καὶ παίρνει τὸ τουφέκι τοῦ σκοτωμένου.

”Ἀρχισε νὰ νυχτώνῃ· ὁ ἀρχηγὸς προσεχτικὰ βγαίνει ἔξω μὲ δυὸ ἀπὸ τὰ παιδιά του· οἱ ἄλλοι μένουν μέσα, προσμένοντας. Ἀκούστηκε μιὰ τουφεκιά καὶ ὑστερα μιὰ φωνή:

—Μὲ χτύπησαν, παιδιά.

”Ηρχουνταν πίσω ὁ ἀρχηγὸς κατὰ τὸ στάβλο· μπῆκε μέσα καὶ

κάθισε σὲ κάτι ἄχυρα. Φωναξε ἔνα ἀπὸ τοὺς συντρόφους του καὶ βγάζοντας ἀπὸ τὸ λαιμὸ τὸ σταυρὸ ποὺ φοροῦσε, εἶπε:

—Νὰ τὸ δώσης στὴ γυναίκα μου· καὶ τὸ τουφέκι στὸ γιό μου· νὰ πῆς ὅτι τὸ καθῆκον μου τὸ ἔκαμα.

Ξεζώστηκε κι ἔπεσαν λίρες ἀπὸ τὸ κεμέρι του ποὺ τὸ εἶχε τρυπήσει τὸ βόλι, φάνηκαν αἴματα, ἄρχισαν πόνοι καὶ ἔλεγε:

—Σκοτῶστε με, βρὲ παιδιά· πῶς θὰ μ' ἀφῆστε στοὺς Τούρκους;

“Οσο περνοῦσε ἡ ὥρα, τόσο πονοῦσε δυνατότερα· ὅταν τὸν συνέπαιρνε φοβερὸς ὁ πόνος, σχεδὸν βογκοῦσε καὶ ἔλεγε:

—Πονῶ, σκοτῶστε με...

Καὶ πάλι:

—Σκοτῶστε με...

Καὶ ἄλλοτε ὀνόμαζε τὰ παιδιά του.

‘Ο σύντροφος, ποὺ εἶχε ἔρθει κοντά του, εἶπε :

—Καπετάνιε, δὲ σ' ἀφήνουμε στοὺς Τούρκους.

Καὶ ἔσκυψε καὶ τὸν φίλησε στὸ στόμα· τὰ χείλη του ἦταν ψυχρά.

Καὶ πάλι τὸν συνεπήραν οἱ πόνοι δυνατοὶ κι ἔλεγε ὅλο πιὸ σιγανά.

—Πονῶ, σκοτῶστε με...

Δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ κουνηθῇ ἀπὸ τὴ θέση του· οὕτε τὰ παιδιά του δὲν ὀνόμαζε τώρα· ὡσπου δὲν ἀκούστηκε πιὰ φωνή.. .

« Μαρπύρων καὶ ‘Ηρώων αἷμα »

”Iων Αραγούδης

2. Η ΘΑΛΑΣΣΑ

(’Α π ο σ π ς σ μ α τ α)

Σ' ἔνα ἀκρογιάλι ἔρημο τῆς Θράκης, ὥρα μεσημέρι περπατῶ, ἀφοῦ βγῆκα ἀπὸ τὴ φθινοπωριάτικη δροσάτη θάλασσα. Καὶ τώρα κάθομαι στὸν πολὺ παλιὸ καὶ γνώριμο γιαλὸ κάτω ἀπὸ μιὰ δρὺ μεγάλη, ποὺ τὰ φύλλα της τ' ἀναδεύει ὁ μπάτης* δροσερὸς καὶ μουρμουρίζουν ἀτέλειωτα. Κοιτάζω μπροστά, θάλασσα ποὺ τρεμολάμπει σὰ φόρεμα βασιλικὸ φασμένο μὲ χρυσαφένια ἄστρα, καὶ μαγνητίζουμαι. Ἀριστερὰ κοιτάζω, θάλασσα ποὺ στολίζεται μὲ ζεστὰ μαβιὰ χρώματα. . . Κοιτάζω ἔπειτα πρώτη φορὰ προσεχτικά, πέρα στὰ δεξιά, καὶ ἀγναντεύω, σ' αὐτὴ τὴ γνωστὴ ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια καὶ πολυαγαπημένη θάλασσα, ἐνὸς ψηλοῦ νησιοῦ μορφὴ εὐγενική, ποὺ τὸ ὄνο-

μά του ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια τὸ ξέρουν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀκούγεται σὰ μουσική. Τὸ εἶχα ἀκουστὰ κι ἐγὼ καὶ στὸ χάρτη τὸ εἶχα κάποτε ἰδωμένο. Πρώτη φορὰ ὅμως τώρα μοῦ φανερώθηκε στ' ἀλήθεια. Λαχταρῶ νὰ μείνω πάντα ἔτσι, μαγεμένος, καὶ νὰ νιώθω αἰώνια μὲ τὴν ἕδια ἔνταση τὴν τωρινὴ εύτυχία. Καὶ ὑστερα θέλω νὰ φωνάξω τὴν εύτυχία μου, νὰ τῆς δώσω μορφὴν αἰώνια, ἀφοῦ δὲν δύναμαι νὰ τὴν κρατήσω ἀλλιώτικα αἰώνια στὰ σωθικά μου. Καὶ ὅμως δὲν μπορῶ νὰ δώσω μορφὴν στὸ αἴσθημα καὶ παθαίνομαι καὶ χαλῶ ἔτσι μοναχός μου τὴν ὡριμασμένη εύτυχία μου ἀναταράζοντάς την μὲ πόθους ἀνεκπλήρωτους.

* * *

"Αλλη μέρα, σταχτερὸ ἀπόγεμα, σὲ ξένα ἀκρογιάλια. Ἡταν συννεφιὰ καὶ στάθηκα στὴν ἀκροθαλασσιά κοιτάζοντας τὴν φουσκωμένη θάλασσα, καὶ φυσομανοῦσε ἡ νοτιά, σὰ νὰ ἥθελε νὰ μὲ πάρῃ. Μ' ἔπιασε ὁ φόβος ἐκεῖνος ὁ ἀνεξήγητος, ποὺ μὲ παίρνει κάθε ποὺ νιώθω πώς εἶμαι μόνος στὸν κόσμο καὶ δὲν μπορῶ νὰ διακρίνω κανένα δεσμό μου μὲ κανέναν ἄνθρωπο. Αἰσθάνομαι ὅπως αἰσθάνεται ἵσως καμιὰ φορὰ ἡ γῆ, ποὺ στριφογυρίζει στὸ χάσιος ξεμοναχιασμένη ἀπὸ τ' ἄλλα σώματα, ποὺ καὶ αὐτὰ στριφογυρίζουν μέσα στὸ χάσιο, χωρὶς κανένας δεσμὸς νὰ τὰ συνδέῃ ἀναμεταξύ τους. Καὶ εἶμαι τότε ξεριζωμένος ἀπὸ τὴν κοινωνία καὶ γίνομαι πράμα χαμένο στὸν κόσμο καὶ ἀνατριχιάζω. Τότε ἥθελα κάποια φωνὴ ἀγαπημένη νὰ μοῦ λέγῃ:

—Καὶ ἂν εἰσ' ἐσύ ἔρημος στὸν κόσμο, εἶμαι κι ἐγὼ μόνος· ἔρχομαι μαζί.

Μὰ κεῖνο τ' ἀπόγεμα τὸ σταχτερώτατο δὲν ἄκουγα καμιὰ φωνὴ καὶ πῆρα τὸν ἴσιο δρόμο μου πάλι καὶ περπάτησα στὴν ἀκροθαλασσιά, ὥσπου ἡ ἀνησυχία μου ἔγινε ἀγάλι ἀγάλι λύπη.

* * *

"Ενα χειμωνιάτικο πρωὶ σηκώθηκα μὲ τὸν ἥλιο καὶ κοίταξα κατὰ τὴν θάλασσα. Τὸ νησὶ ἥταν κάτασπρο ὡς κάτω καὶ ἡ ἀμμουδιὰ ἥταν κι αὐτὴ χιονισμένη. Καὶ εἰδα πρώτη φορά, ἀπὸ τὴν ζεστασιά τοῦ ἥλιου, τὴν θάλασσα ποὺ ἄχνιζε ἥσυχα.

‘Ἡ ἕδια, μὲ τὴ νοτιά, τὶς περασμένες, ἔριξε καὶ σύντριψε στὰ βράχια τοῦ κάβου ἔνα τρικάταρτο καράβι καὶ ἔπνιξε τοὺς ἀνθρώπους. Δὲ βρίσκεις λογαριασμὸ μαζί της.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἄκουσα μιὰν ὄμιλία στὸ λιμάνι:

—Τί γίνεται ὁ Κρανιδιώτης;

—Δὲν εἶναι πιὰ καπτεάνιος.

—Γιατί; Δὲν ἔχει πιὰ καράβι;

—Τό χει τὸ καράβι του, μὰ πίνει καὶ τὸν κάνανε ναύτη ἀπὸ καπτεάνιο.

—Ομως ἔχει καλὴ καρδιὰ ὁ Κρανιδιώτης εἶναι καὶ παλικάρι.

—Τί τὰ θές; Ή θάλασσα δὲν παίζει.

Βέβαια ἡ θάλασσα δὲν παίζει. Μπορεῖ ὁ Κρανιδιώτης νὰ ἔχῃ ἄδολη καρδιὰ καὶ νὰ εἶναι καὶ παλικάρι, μὰ ἡ θάλασσα δὲ δέχεται πιωμένους καπτεάνιους· ἀμα βαλθοῦν στὸ πιοτό, αὐτὴ τοὺς βάζει στὴ θέση ποὺ τοὺς ταιριάζει, καὶ ἀπὸ καπτεάνιους τοὺς κάνει ναύτες ἢ τοὺς πνίγει μὲ τὸ καράβι τους. "Ἄσ ξταν τόσο αὔστηρή καὶ ἀλύγιστη καὶ ἡ πατρίδα. . .

Μὲ τρικυμία ταξιδεύω πρὸς κάποιον τόπον φυσομανᾶ ὁ βοριάς καὶ ἀφρισμένες εἶναι οἱ κορφὲς τῶν κυμάτων. Στὸ κατάστρωμα περπατῶ καὶ βλέπω ἥσυχα τὴν αἰώνια θάλασσα καὶ σχεδὸν μὲ παίρνει ὁ ὄγριος ὁ βοριάς καὶ λάμπει ἐνα ἀστρο. Εἶμαι κι ἔγώ ἐνα ὃν σὰν τὰ ἄλλα, ἵσος μὲ τὸ ἀστρο, μὲ τὴ θάλασσα καὶ μὲ τὸν ἀγέρα, μοναχικὸς σὰν αὐτά, ἐλεύτερος καὶ νικητής. Τίποτε δὲ φοβοῦμαι καὶ τίποτε δὲ βαραίνει ἐπάνω μου. Χορεύω στὸ κατάστρωμα γελώντας, ἐπειδὴ χορεύουν γελώντας καὶ τὰ κύματα. Τρελάθηκε ἡ θάλασσα, τρελάθηκα κι ἔγώ. Κι ἔγώ σήμερα νίκησα τὴ θάλασσα. "Ενα δειλινὸ πέρασε τὸ πλοϊοῦ μου ἀνάμεσα στὰ γνώριμα νησιά. Πέρα, στὸ συννεφιασμένον ούρανό, μόλις διακρίνεται ἐνα σκοταδιασμένο νησί, ποὺ τὸ γνωρίζω. "Α, καὶ νὰ ἥμουν ἐκεῖ πάνω!

* * *

Μὲ καλοκαιρία ξαναπέρασε τὸ πλοϊοῦ μου ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ νησιά, καὶ τὸ νησὶ αὐτό, ποὺ τὸ εἶδα σκοταδιασμένο τὸ χειμώνα, τὸ δέρνουν ἀπαλὰ τώρα ὁ θαλασσινὸς ἀέρας καὶ τὰ νερά, τὸ λούζει ὁ ὥλιος, καὶ τὸ λιόγερμα ἰσκιώνουν οἱ ρεματιές καὶ φωτίζονται οἱ ξέρες, οἱ ράχες, μενεχεδένιες. Λαχταρᾶς πάλι ἡ ψυχή μου νὰ πάη κοντὰ στὸ νησὶ καὶ νὰ τὸ χαΐδεψη. Λαχταρᾶς τὴν πρώτη ὥρα ποὺ θὰ πατήσω τὸ πόδι μου στὸ νησὶ, καὶ τὴν πρώτη στιγμή, πού, λαφρότατη, σὰ θύμηση, θὰ μοῦ ἔρθη ἡ μυρωδιὰ τῶν χορταριῶν του καὶ τοῦ χώματος.

Καὶ εἶναι τὸ νησὶ ζωντανὸς βράχος ζωσμένος ἀπὸ πολλὴ θάλασσα.

«Σαμοθράκη»

"Ιων Δραγούμης

3. Ο ΠΥΡΑΥΛΟΣ

(28 Οκτωβρίου)

”Ητανε νύχτα θεοσκότεινη. “Ἐνα δλόμαυρο, πελώριο σύννεφο μὲ φοβερή κοιλιὰ σερνότανε πάνω στὴ φοβισμένη γῆ. Κι οὔτε μιὰ τρυπίτσα γιὰ νὰ ξεφύγῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὸν οὐρανό, οὔτ’ ἔνα ἀστέρι, οὔτ’ ἔνα φῶς. Ἀπὸ τὴ μικρή, θαλασσόπληκτη αὐτὴ ξέρα ποὺ κατοικοῦμε, ύψωθη ξαφνικά, ἔσχισε τὰ σκοτάδια καὶ χάραξε πύρινη κι ὄλοφωτη τροχιὰ ἔνας ἐκπληκτικὸς πύραυλος. Τὸ «ΟΧΙ» τῆς Ἑλλάδος στὸν εἰσβολέα. Ἐκατομμύρια μάτια σηκώθηκαν κατὰ τὸ θόλο, ποὺ δι πύραυλος στάθηκε κατακόρυφος, παράξενο, πολύτιμο μετέωρο, ποὺ καταύγαζε τὸ στερέωμα· ἐκατομμύρια ψυχές, σκυμμένες, μαζεμένες, ἀνάβλεψαν μὲ λαχτάρα. Καὶ τὰ παγερὰ δεσμὰ τοῦ τρόμου λύθηκαν. Καὶ τὰ στήθη ὅρχισαν ν' ἀναστάνουν.

”Ἡ εύρωπαϊκὴ ἀνθρωπότης εἶχεν ὡς τὰ τώρα, στὴν ἱστορία της, πολλὲς στιγμὲς μεγάλου ξεπεσμοῦ. Αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε πρόοδο, ἥθικὲς πρὸ πάντων κατακτήσεις, ἥθικὴ ἀνοδο τοῦ ἀνθρώπου, δὲν πάρε οὔτε μ' εὐθεῖα, οὔτε μὲ καμπύλη: εἶναι μιὰ τεθλασμένη, ποὺ κατεβαίνει σὲ φοβερὰ Νοδίρ*, γιὰ νὰ τιναχθῇ ἔπειτα στὰ πιὸ ἀπίστευτα Ζενίθ*. Ὁ σημερινὸς ξεπεσμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ θλιβερούς. Ὁ ύλισμός, ποὺ ἀλώνιζε τὴν Εύρωπη ἐπὶ δεκατίες, εἶχε μπολιάσει βαθιὰ τὶς ψυχές, εἶχε ἀποσυνθέσει κάθε πίστη, εἶχε διαλύσει κάθε γενναῖο αἰσθημα, εἶχε διαποτίσει τὰ πνεύματα, εἶχε ναρκώσει κάθε δυνατὴ σκέψη καὶ εἶχε καλλιεργήσει μιὰ φρενιασμένη τάση πρὸς τὴ φιλοζωία καὶ τὴν ἀπόλαυση. Μὲ μιὰ λέξη: εἶχε προετοιμάσει τοὺς λαοὺς γιὰ τὴ σκλαβιά. Πουθενὰ δὲν μπόρεσε νὰ σταθῇ ὅρθια ἡ ψυχή, ν' ἀντιτάξῃ τὴν ἡρωικὴ θέληση, τὴν ἀπόφαση τῆς θυσίας, στὸ ἀτσάλι τῆς μηχανοκινήτου βίας.

”Εθνη ποὺ τὰ πιστεύαμε μεγάλα, λύγισαν, τὸ ἔνα μετὰ τὸ ἄλλο, σὰν τὰ πιὸ ἀδύνατα καλάμια· κράτη ποὺ τὰ θεωρούσαμε ἀνίκητα,

συντρίφτηκαν σάν άθύρματα· χῶρες, πού τὶς νομίζαμε λαμπρὰ προστατευμένες, πατήθηκαν λαοί, πού τούς εἴχαμε γιὰ εὐγενεῖς καὶ ὑπερήφανους, δοκίμασαν τὶς μεγαλύτερες ταπεινώσεις καὶ τοὺς ἀπαισιώτερους ἔξευτελισμούς. Ἀπὸ τὶς χιονισμένες περιοχὲς τῆς Σκανδιναվίας κι ἀπὸ τὴ Βαλτικὴ ὡς τὶς ἥλιόλουστες ἀκρογιαλιές τῆς Μεσογείου, ὅπου καὶ νὰ γυρίσετε τὸ μάτι, δὲν ἀντικρίζετε παρὰ τὴ σκλαβιά.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἄγρια νύχτα, ποὺ εἶχε συνθλίψει τὸν κόσμο, τινάχτηκε, γιὰ νὰ διαλύσῃ τὰ σκοτάδια, ὁ πύραυλος τῆς Ἑλληνικῆς ἀντιστάσεως. Τὸ φῶς του ἔρχεται ἀπὸ πολὺ μακριά. "Ἐρχεται ἀπὸ τοὺς Μαραθῶνες καὶ τὶς Σαλαμίνες, ποὺ σήκωσαν κατὰ τῶν κυμάτων τῆς βαρβαρότητος τὸν ἡρωισμὸ τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου." Ἐρχεται ἀπὸ τὶς ἐπάλξεις τοῦ Βυζαντίου, ὅπου συντρίφτηκαν τὰ κύματα τῶν Ἀράβων. "Ἐρχεται ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα, ποὺ ἔδωσε τὸ μέγα σύνθημα τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τῶν λαῶν σὲ μιὰ Εύρωπη ἀντιδραστική, σκλαβωμένη, σὰν τὴ σημερινή. Είναι ὁ αἰώνιος πύραυλος, ποὺ ὑψώνεται σ' ὅλες τὶς ἐπικίνδυνες στιγμὲς τῆς λιποψυχίας τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ὑψώνεται πάντα ἀπὸ τὸ δικό μας ἔθνος — γιὰ νὰ δείξῃ στὸν κόσμο τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας. Κι ὅταν αὐτὸς φωτίστηκε μιὰ φορά, τὸ τέλος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀμφίβολο: οἱ ἀλυσίδες θὰ σπάσουν κι ὁ κόσμος θ' ἀποδοθῇ στὸ φυσικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς — τὴν ἐλευθερία.

Ἐφημερὶς «'Εστία», 1940

Σπύρος Μελάς

4. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΛΥΤΡΑΣ

Ο Νικηφόρος Λύτρας ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ Τήνῳ, ἥτις εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ Γύζη καὶ τῶν πλείστων τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν. Ἡ σύμπτωσις αὕτη σημαίνει ἀραγε ὅτι ἐν τῇ μικρῷ ταύτῃ νήσῳ ἀκμαιότερον ἦταν πάση Ἑλληνικὴ χώρα τὸ αἰσθημα τοῦ καλοῦ θάλλει, ἥτις μήπως ὀφείλεται εἰς ὅλως ἔξωτερικήν ἀφορμήν, εἰς τὴν μικρὰν δηλ. συνδρομήν, ἥν ἐκάστοτε ἡ μονὴ τῆς Τήνου παρέσχεν εἰς πάντας τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἀφιερωθῶσιν εἰς τὴν λατρείαν τῆς καλλιτεχνίας;

Ο Λύτρας μόνον τὰ πρῶτα ἐγκύκλια μαθήματα διήκουσεν ἐν τῷ σχολείῳ τῆς πατρίδος του.

Εἶναι δὲ περίεργον καὶ χαρακτηριστικὸν ἄμα, ὅτι πάντες σχε-

δὸν οἱ "Ελληνες καλλιτέχναι, οἱ ὅπωσδήποτε ὄνομαστοί, ἔμειναν παντελῶς ὄγευστοι τῆς σχολειακῆς παιδεύσεως. Μή δυνάμενοι νὰ εὔρωσιν ἐν τῷ σχολείῳ τὴν ἀρμόζουσαν πνευματικὴν τροφὴν εἰς τὴν εὐαίσθητον ψυχήν των καὶ τὴν εὐφάνταστον διάνοιάν των, ἔζήτησαν νὰ σώσωσι τὰ ἔμφυτα αὐτῶν χαρίσματα ἀπὸ τῆς Ἀρπυίας τῆς σχολαστικότητος.

'Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἔζήτει ὁ Λύτρας δι' αὐτοσχεδιασμάτων νὰ ίκανοποιήσῃ τὸν ἀκατάσχετον αὐτοῦ πρὸς τὴν ζωγραφικὴν ἔρωτα, πρωτόλεια δὲ τοῦ αὐτοδιδάκτου νεανίου εἶχον ἐλκύσει τὴν προσοχὴν τοῦ ὘θωνος. 'Ο βασιλεὺς οὗτος, ὅστις εἶχε πατροπαράδοτον κληρονομίαν τὴν ἔξοχως βασιλικὴν ἀρετὴν τοῦ προστατεύειν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, διακρίνας τὴν εύφυταν καὶ τὴν ροπήν αὐτοῦ πρὸς τὰς καλὰς τέχνας, ωρίσεν ὑποτροφίαν εἰς τὸν Λύτραν καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Μόναχον πρὸς συστηματικὴν σπουδὴν τῆς ζωγραφικῆς.

'Ο Λύτρας μετέβη εἰς Μόναχον εἰς χρόνους κρισίμους καὶ πολυταράχους τῇ καλλιτεχνίᾳ, εἰς χρόνους ἀμφιβολίας καὶ ἀσταθείας καλλιτεχνικῆς, ὅτε ἥρχισε νὰ διασαλεύηται ἡ πίστις πρὸς τὰ παλαιὰ εἰδῶλα, ἀτινα ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον δεκαεπτρίδας ἐλάτρευσεν ὁ καλλιτεχνικὸς κόσμος τοῦ Μονάχου, δὲν εἶχον ὅμως ἀκόμη ἐπικρατήσει τελείωσις καὶ τὰ ἰδεώδη τῆς νέας σχολῆς. Τὸ πρῶτον ὑπῆρξε μαθητής τοῦ Moritz Schwindt, ὅστις ἦτο ὁ τελευταῖος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπιφανέστατος ἀντιπρόσωπος τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν. 'Η τέχνη τοῦ Schwindt εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἦτο ἀπηλλαγμένη τῆς ἀσθενικῆς ὑπερευαισθησίας τῶν ρωμαντικῶν καὶ τῆς ἀλλης ἀσαφείας περὶ τὴν διατύπωσιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν. Εἶχε κατορθώσει μάλιστα οὗτος τὰς ὁμιχλώδεις τοῦ ρωμαντισμοῦ ποιητικὰς ὑποθέσεις νὰ περιβάλῃ μὲν μορφὴν κλασικῆς ἴδαινικότητος. 'Αλλὰ καὶ τοιαύτας ἔχουσα ἡ τέχνη τοῦ Schwindt ὀρετάς δὲν ίκανοποιεί τελείως τὰς καλλιτεχνικὰς ὄρεξεις τοῦ Λύτρα. 'Η ἔλλειψις ὀληθείας τῆς παραστάσεως, ἡ ἔλλειψις ἀκριβείας περὶ τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἡ ἀτέλεια τοῦ χρωματισμοῦ ἥσαν τὰ κύρια τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς ἐλαττώματα, ἀτινα ἥναγκασαν τὸν Λύτραν νὰ καταλίπῃ τὴν σχολὴν τοῦ Schwindt καὶ νὰ ἀφοσιωθῇ ὀλοψύχως εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Piloty, τοῦ ἴδαινοῦ τῆς πραγματικῆς σχολῆς, ὅστις τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας καὶ τὴν μετ' ἀκριβείας καὶ ζωτικότητος ἀναπαράστασιν αὐτῆς ἔθεωρε ὡς τὸ ἀληθὲς τῆς τέχνης εύαγγέλιον.

‘Ο Λύτρας ταχέως κατέστη είς τῶν κρατίστων ὄπαδῶν τοῦ Piloty, ἀνήκει δὲ εἰς τὴν πρώτην καὶ μεγαλουργὸν ἐκείνην γενεὰν τῶν μαθητῶν τοῦ ἐπιφανοῦς Γερμανοῦ ζωγράφου, οἵτινες ὅχι μόνον τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου ἐλάμπρυναν μετέπειτα διὰ τῶν ἔργων των, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι τὴν δόξαν τῆς γερμανικῆς καλλιτεχνίας ἀποτελοῦσι. Τινὰς δὲ τούτων, ως τὸν Μουγκάτση, τὸν Γαβριὴλ Μάξ καὶ τὸν Μάκαρτ, εἶχε καὶ συνεργάτας ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ (atelier) τῆς Ἀκαδημίας. Διὰ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔκτακτον ἐπίδοσιν του ἐγένετο ὁ Λύτρας ταχέως ὁ ἐκλεκτὸς τῶν καθηγητῶν του μαθητής, διὰ τὴν ἄκρων δὲ καλοκαγαθίαν τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν εἰλικρινῆ ἀφέλειαν τῶν τρόπων του ἡγαπᾶτο μέχρι λατρείας ὑπὸ τῶν συμμαθητῶν του συναδέλφων.

Συνετέλεσαν δὲ εἰς τοῦτο ὅχι ὀλίγον καὶ αἱ ἐν εἴδει παιδιᾶς καλλιτεχνικαὶ ἐπίνοιαι καὶ ἐμπνεύσεις του, αἱ μεσταὶ μεθυγραφικῆς* εὐφυΐας, δι’ ὧν συχνὰ ἔτερπε τὸν ἄλλως φαιδρὸν καλλιτεχνικὸν ὅμιλον.

Ἡ ἔξωσις τοῦ “Οθωνος” ἐγένετο καὶ εἰς τὸν Λύτραν πρόξενος ἀτυχημάτων. Στερηθεὶς τῆς ὑποτροφίας του ἐταλαιπωρήθη ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν κακουχίαις, μέχρις οὐ φιλόπατρις ὁμογενῆς ἀνέλαβε τῇ συστάσει τῶν καθηγητῶν του νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν καλλιτεχνικῶν του σπουδῶν. Ἐπεισόδιόν τι σχετιζόμενον πρὸς τὴν νέαν ταύτην ὑποτροφίαν τοῦ Λύτρα μαρτυρεῖ τὴν εἰλικρινῆ πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν τῶν συμμαθητῶν του καὶ τὴν μεγάλην τοῦ Λύτρα ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ δημοτικότητα. “Αμα ὁ Λύτρας ἐλαβε παρὰ τοῦ προστάτου του ὁμογενοῦς τὸ πρῶτον τῆς ὑποτροφίας του χορήγημα καὶ διεδόθη ἡ εἰδησις αὐτῇ εἰς ὅλον τὸν καλλιτεχνικὸν κόσμον τῆς Ἀκαδημίας, εἰς ἔνδειξιν τῆς γενικῆς χαρᾶς ἐσπεύσαν νὰ πανηγυρίσωσι τὸ εὐφρόσυνον τοῦτο ἄγγελμα. Μὲ ἀνθη καὶ στεφάνους ἐκόσμησαν τὰς κλίμακας τῆς Ἀκαδημίας, ἐπὶ τῶν τοίχων δὲ ὅλων τῶν δωματίων καὶ ἐργαστηρίων εἶχε γραφῆ μὲ μεγάλα γράμματα ὁ ἀριθμὸς 2000, τὸ ποσὸν τῆς ὑποτροφίας τοῦ Λύτρα.

Τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Λύτρα, ἀτινα ἐν αὐτῇ τῇ Ἀκαδημίᾳ ἔξετέλεσεν, ἥσαν ἱστορικῆς κυρίως ὑποθέσεως, οἷα καὶ τὰ τοῦ Piloty, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀρχαίαν ώς ἐπὶ τὸ πολὺ ‘Ἐλληνικὴν ἱστορίαν. Τὰ ἔργα ταῦτα, ὃν οὐκ ὀλίγα ἔξετέθησαν ἐν Μονάχῳ καὶ ἐπηγνέθησαν, δεικνύουσιν ἐμφανῶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Piloty καὶ κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἰδέας καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τὸν χρωματισμόν. Χειρα-

φετηθεὶς δὲ βραδύτερον ἀπὸ τῆς ἀμέσου ἐπιδράσεως τοῦ μεγάλου διδασκάλου, ἡκολούθησε τὰς ἴδιας αὐτοῦ ἐμπνεύσεις καὶ παρήγαγεν ἔργα φέροντα γνησίαν τὴν σφραγίδα τῆς ἰδιοφυΐας του.

‘Η καλλιτεχνικὴ σημασία τοῦ Λύτρα ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τῆς εἰς Ἀθήνας ἐπανόδου του, ὅπου καὶ διατελεῖ ἕκτοτε καθηγητὴς τῆς ζωγραφικῆς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πολυτεχνείῳ.

* * *

‘Ο Λύτρας εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν ‘Ελλήνων ζωγράφων, ὃστις ἀφιέρωσεν ἀπασαν αὐτοῦ τὴν εύφυίαν καὶ παραγωγικότητα εἰς καλλιτεχνικὴν ἀποτύπωσιν τοῦ βίου τοῦ ‘Ελληνικοῦ ’Εθνους.

Μετὰ θερμοτάτου ζήλου καὶ ἀγάπης πρόσκειται εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φύσεως, ὡς ἀληθῆς ὅμως naturaliste, ὃστις ἀποστέργει τὴν μετὰ φωτογραφικῆς ἀληθείας χυδαίαν ἀναπαράστασιν τῆς φύσεως ἐξ ἵους καὶ τὴν παράστασιν τῆς κενῆς καὶ ἀψύχου ἰδανικότητος. ‘Η φύσις μετὰ τοῦ ἐν τέχνῃ καλοῦ, ἡ ἀλήθεια μετὰ τῆς ποιήσεως, τοῦτο εἶναι τὸ σύμβολον τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας τοῦ Λύτρα. ’Έχων ἀνεξάντλητον τὴν ἐπίνοιαν καὶ ἀνάλογον τὴν εύαισθησίαν λαμβάνει τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ οὐχὶ ἐκ μονομεροῦς τινος κύκλου, ἀλλ’ ἐκ πάσης πηγῆς τοῦ καλοῦ. Δύναται δὲ νὰ διατυπώσῃ καλλιτεχνικῶς τραγικὰ ἐπεισόδια τῶν χρόνων τῆς πειρατείας μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας καὶ τοῦ-αὐτοῦ αἰσθήματος, μεθ’ οὐ καὶ τὰ τρυφερώτατα εἰδύλλια τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τοῦ ἔθνους μας.

Τὰ πλείστα τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα εἶναι ἀπλαῖ ρωπογραφίαι* κοινῆς ὑποθέσεως εἰλημμέναι κυρίως ἐκ τοῦ βίου τοῦ λαοῦ — οἷα εἶναι ἡ *Μελλόνημφος*, τὸ *Αέργὸν τοῦ Πάσχα*, ἡ *Ορφανή*, τὰ *Κάλανδα*, τὸ *Μαγειρεῖον* καὶ ἄλλα παρόμοια —, ἀλλὰ καὶ λαμπρὰ παραδείγματα τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ Λύτρα πρὸς τὴν μελέτην τοῦ ‘Ελληνικοῦ λαοῦ, οὔτινος ὅχι μόνον τὰ κυριώτερα συναισθήματα τὰ συγκινοῦντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐλαχίστας καὶ οίονει τυχαίας ἐκφάνσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου γινώσκει νὰ περιβάλλῃ μὲ καλλιτεχνικὴν μορφήν. Τὰς ρωπογραφίας ταύτας τοῦ Λύτρα δέν διακρίνει ἡ δύναμις τῆς ἐκφράσεως καὶ ὁ ζωηρὸς χαρακτηρισμὸς τῆς χυδαίας καὶ ἀγροίκου ἐκφάνσεως τοῦ λαοῦ, ἀλλ’ ἡ ποιητικὴ μᾶλλον καὶ εἰδυλλιακὴ ἀντίληψις τῆς παραστάσεως.

Οἱ φρονοῦντες ὅτι ἡ ἀγροϊκος τῆς ζωῆς ἐκφρασίς εἶναι ἡ μόνη

ἀληθής, ἀρμόζουσα μάλιστα εἰς παράστασιν τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ, θὰ εὔρωσιν ὑπερβολικὴν τὴν ἡρεμίαν καὶ τὴν εὐγένειαν, ἥτις καταφαίνεται ἐν τῇ παραστάσει τῶν γυναικείων μορφῶν τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα. Εἰς ἡμᾶς ὅσκει ἴδιαιτέραν μαγείαν ἡ τοιαύτη ἀντίληψις, ἥτις δὲν ἀντίκειται ἄλλως καὶ εἰς τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν, διότι ἡ εὐγένεια ἡ χαρακτηρίζουσα ταῦτα καὶ ἄλλα ὅμοίας φύσεως ἔργα τοῦ Λύτρα δὲν εἶναι ἐπίπλαστος ἢ ἐπιτετηδευμένη, ἀλλὰ φυσικὴ συστολὴ καὶ αἰδώς, ἐμφαίνουσα ἀρετὴν τινὰ τῶν γυναικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ μάλιστα τοῦ νησιωτικοῦ, σωφροσύνην δηλαδὴ καὶ ἔμφυτον σεμνότητα.

Αἱ εἰκόνες αὗται τοῦ Λύτρα δεικνύουσι γυναικείους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τύπους, οἵτινες δὲν τέρπουσι διὰ τῆς παραστάσεως φαιδροῦ κάλλους καὶ ἀγροίκου ζωτικότητος, ἀλλ᾽ ἐμπνέουσι μᾶλλον διὰ τῆς ἀπλοϊκῆς αὐτῶν εὐγενείας τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν θεατήν.

Οὐδὲν ἥππον ἐπιτυχῶς διατυποῖ ὁ Λύτρας καὶ τὴν φαιδρὰν καὶ εὐφρόσυνον ἢ καὶ κωμικὴν ὅψιν τοῦ λαοῦ, ἀποφεύγων τὰς ἀκρότητας καὶ τὰς παρεκτροπάς, αἵτινες ὑποβιβάζουσι τὴν τέχνην εἰς γελοιογραφίαν. *Ο Μάγκας, τὰ Κάλανδα, τὸ Φίλημα, τὸ Μαγειρεῖον, ὁ Κακὸς Έγγονος* εἶναι εἰκόνες μεσταὶ λεπτοτάτης μεθυγραφικῆς δυνάμεως.

* * *

Πλὴν τῶν ἀπλῶν ρωπογραφιῶν, αἵτινες ἔχουσιν ὡς ὑποκείμενον τὴν παράστασιν τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου ἐν εἰδυλλιακαῖς σκηναῖς ἀναπτυσσομένου ἢ τὴν παράστασιν τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ τυχαίᾳ ἐκφάνσει τοῦ καθημερινοῦ βίου, ὁ Λύτρας παρήγαγε καὶ εἰκόνας γενικωτέρας σημασίας, ἀληθεῖς μεγαλογραφίας, εἰκόνας τῆς ἱστορικῆς καλουμένης ρωπογραφίας, αἵτινες χαρακτηρίζουσι ἐποχὴν ὅλοκληρον παρωχημένην τοῦ ἔθνικοῦ ἡμῶν βίου, ἀναπαριστῶσαι μετὰ πειστικῆς ἀληθείας καὶ δραματικῆς δυνάμεως τὸν θυελλώδη καὶ πολυτάραχον ἔθνικὸν βίον ἀρχαιοτέρων χρόνων, τὸν μεστὸν κινδύνων καὶ σκληρῶν δοκιμασιῶν.

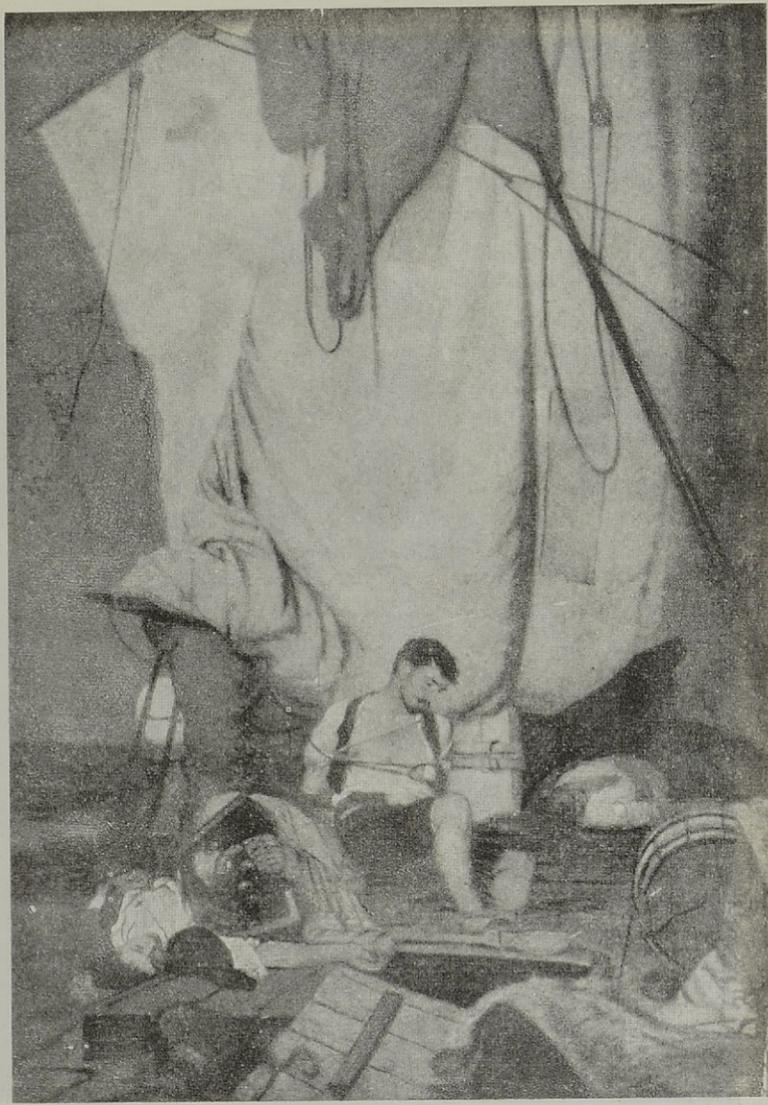
Τὰ ἔργα ταῦτα ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ Λύτρας ὅχι μόνον ποιητικῆς εύαισθησίας ἐμπεφορημένος εἶναι ἀλλὰ καὶ βαθὺς μελετητής καὶ ψυχολόγος.

Πλὴν τοῦ ἔναντι ἀπεικονιζομένου ἔργου «Τὰ μετὰ τὴν πειρατείαν», ὁ σπουδαιότατος τοῦ είδους τούτου πίναξ τοῦ Λύτρα εἶναι,

λόγω ἐπιβολῆς, «*H Κλεμμένη*». Σπίλαιον τι παρὰ τὴν ἀκτὴν καὶ πλοιάριον κατὰ τὸ ἡμισυ ἐντὸς αὐτοῦ κρυπτόμενον εἶναι ἡ ἔξωτερικὴ τῆς παραστάσεως βάσις, ἡ σκηνογραφία, τὸ κυριώτερον δὲ τῆς συνθέσεως πρόσωπον, ὅπερ ἀποτελεῖ ἄλλως καὶ τὸ κέντρον τῆς ἔσωτερικῆς ἰδέας, εἶναι ἡ ἐν τῷ ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος μέρει καθημένη παρὰ τὴν λέμβον γυναικεία μορφή, Ἐλληνίς καὶ ἡ ἐπιφανοῦς οἴκου, ως φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ πλούτου τῆς περιβολῆς. Κατεχομένη ὑπὸ βαθείας ψυχικῆς ὁδύνης στηρίζει τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου, ὀλῶς ἀναίσθητος πρὸς τὰ περὶ αὐτὴν γινόμενα. Δύο δὲ εἶναι κυρίως τὰ πρόσωπα, ἀτινα καὶ κατὰ τὴν ἔσωτερικὴν ἰδέαν καὶ κατὰ τὴν ἔξωτερικὴν σύνθεσιν στενώτερον μετ' αὐτῆς συνδέονται. Γέρων τις Τοῦρκος καὶ ἀπαίσιος τὴν ὄψιν νεαρὸς ζεϊμπέκης, ὃν καθιστᾷ ἀπεχθέστερον ἡ αίματοχρους ἐνδυμασία του. Κάθηται οὗτος ἐπὶ τῆς λέμβου παίζων τὸ σύνηθες μουσικὸν ὅργανον τῶν Τούρκων, προσβλέπει δὲ λοξῶς τὴν περικαλλῆ νεάνιδα μὲ φιλάρεσκον μειδίαμα, πεποιθώς εἰς τὴν μαγείαν τῆς μουσικῆς του καὶ εἰς τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν τῶν θελγάτρων του. Παρ' αὐτὸν δὲ κάτωθεν τῆς ἐτέρας πλευρᾶς τοῦ πλοιαρίου κάθηται ὁ γέρων Τοῦρκος, ὅστις μετὰ στυγνοῦ καὶ ἀδυσωπήτου ὑφους καὶ μετά τινος φθόνου προσβλέπει τὸν νέον ζεϊμπέκην, ἀναμιμηστόμενος τοὺς ἡρωϊκοὺς του χρόνους.

Τί ζητεῖ ὅμως ἡ νεαρὰ αὐτῇ καὶ περικαλλῆς κόρη ἐν μέσῳ τοιούτου ἥκιστα τιμητικοῦ ὁμίλου, τίς ἡ σχέσις αὐτῶν, καὶ τίς ἡ αἰτία τῆς θλίψεώς της γίνεται σαφέστερον καὶ ἐκ τῶν ἄλλων τῆς συνθέσεως προσώπων. Παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ζεϊμπέκη συσπειρᾶται αἰθίοψ τις, ὅστις ἔχει τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους προσδεδεμένην ἔνεκα βαρείας πληγῆς. Ἡ πρὸ αὐτοῦ δὲ κειμένη μάχαιρα ὑποδηλοῖ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς πληγῆς του. Ὁποίου εἴδους αἰσθήματα ἐμπνέει εἰς τὸν μαύρον τοῦτον τὸ πρὸ αὐτοῦ λαμπτρὸν θέαμα γυναικείας καλλονῆς, δεικνύει ἡ λαγνεία, ἥτις ἐκφραστικώτατα ἐπὶ τῆς ἀπαίσιας μορφῆς του ὑποτυπούται. Ἐν γένει δὲ ὁ αἰθίοψ εἶναι μία τῶν ἐκφραστικωτάτων μορφῶν τῆς ὅλης εἰκόνος.

Ἐν τῷ βάθει τοῦ σπηλαίου φαίνεται ἔτερος Τοῦρκος παρασκευάζων τὰ ὅπλα, πρὸς προσεχῆ κίνδυνον, ἐν μακρινῇ δὲ ἀποστάσει φρουρὸς ἔνοπλος καὶ ἡμικλινής κατασκοπεύων τὰ πέριξ. Τὸ μέρος, ἐν ᾧ ἡ σκηνὴ αὕτη ἀναπτύσσεται, τὰ ὅπλα, αἱ κατασκοπεύσεις καὶ αἱ πληγαὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκφράζουσι σαφῶς ὅτι ἐν τῇ εἰκόνει ταύτη ἔχομεν

Νικηφόρου Λύτρα

Τὰ μετὰ τὴν πειρατείαν

‘Η Κλεμμένη

Νικηφόρου Λύτρα

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΕΙΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

ένωπιόν μας συμμορίαν πειρατῶν, οἵτινες μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ τῆς ἀπαγωγῆς ἔκβασιν κάθηνται φρουροῦντες τὴν πλουσίαν αὐτῶν λείαν, τὴν «*Κλεμμένην*» 'Ελληνίδα, ἐπὶ προσδοκίᾳ γενναίων λύτρων.

Ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ Λύτρα είναι μεστή δραματικοῦ ἐνδιαφέροντος. Τὸ σημεῖον δὲ τὸ ὁποῖον ἔξελεξε πρὸς καλλιτεχνικὴν διατύπωσιν τῆς δραματικῆς ταύτης ὑποθέσεως ἐμφαίνει μεγάλην ψυχολογικὴν παρατηρητικότητα τοῦ τεχνίτου. Ἡ παράστασις αὕτη καθ' ἐαυτὴν είναι ἐν ἀπλοῦ ἐπεισόδιον ἀπαγωγῆς, ἐρωτικὸν μάλιστα, τρυφερὸν, ὅπερ ὅμως, ἔνεκεν τῆς μεγάλης ταύτης ἀντιθέσεως τοῦ ρωμαντικοῦ ἐπεισοδίου πρὸς τὸ τραγικὸν τῆς ὅλης ἰδέας, καθιστᾶ τὴν ἐκ τῆς παρατάσεως ἐντύπωσιν μᾶλλον ζωηράν καὶ δραστικήν.

Μία τῶν μεγαλυτέρων ἀρετῶν τῆς εἰκόνος ταύτης καὶ καθόλου τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα είναι ἡ πλαστικότης καὶ σαφήνεια, μεθ' ἣς ἐκφράζεται ἐκάστοτε ἡ ὑπόθεσις τῆς παραστάσεως. Ἰστάμενός τις πρὸ τῆς εἰκόνος ταύτης τοῦ Λύτρα δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐρμηνευτοῦ. "Οχι μόνον λαλεῖ σαφῆ καὶ εὐληπτον γλῶσσαν πρὸς πάντα θεατήν, ἀλλὰ καὶ κινεῖ τὴν φαντασίαν του, μετάγουσα αὐτὸν καὶ πέραν τοῦ χρονικοῦ σημείου, ἐν ᾧ ἡ παράστασις ἀναπτύσσεται. Ἡ αὕτη δὲ σαφήνεια παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ ἔξωτερικῇ οἰκονομίᾳ τῆς συνθέσεως. Δι' ὅλων τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα διήκει πνεῦμα νοικοκυροσύνης, πνεῦμα καλλιτεχνικῆς σωφροσύνης, διατάσσον καὶ ρυθμίζον τὰ πάντα μετὰ λογισμοῦ καὶ περισκέψεως. Οὐδὲν οὐδέποτε τὸ τυχαῖον ἢ περιττόν, ἀλλὰ τὰ πάντα ἔξαρτῶνται ἀπὸ τῆς γενικῆς ἰδέας καὶ εἰς αὐτὴν ὑποτάσσονται.

'Ο τρόπος δ' οὗτος τῆς συνθέσεως καὶ ἡ πλαστικότης τοῦ σχεδίου είναι αἱ δύο κύριαι τεχνικαὶ ἀρεταὶ αἱ χαρακτηρίζουσαι τὰ ἔργα τοῦ ἡμετέρου καλλιτέχνου.

Κατὰ τὸν χρωματισμὸν ὁ Λύτρας δύναται κατ' ἀρχὴν νὰ θεωρηθῇ ὄπαδὸς τῆς ἀρχαιοτέρας περιόδου τῆς σχολῆς τοῦ Pilote, ἔχει ὅμως καὶ ἴδιορρυθμίαν τινά. Τὰ ἔργα του στεροῦνται βάθους καὶ ἀτμοσφαίρας καὶ ὁ χρωματισμὸς είναι ὀλίγον ξηρὸς καὶ ὅχι πολὺ πειστικός. Ἀποβλέπει δὲ μᾶλλον εἰς τὴν ἀρμονικὴν διάταξιν ἢ εἰς τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν τῶν χρωμάτων. Καὶ τοῦτο κυρίως ἀποτελεῖ τὸ μέγια πλεονέκτημα τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ Λύτρα, ὅτι γινώσκει μετὰ πολλῆς ἀρμονίας καὶ συνδυάζῃ ἐκάστοτε τὰ διάφορα τῆς εἰκόνος του χρώματα μετὰ τοῦ γενικοῦ τόνου.

Διὰ νὰ λάβῃ τις πλήρη εἰκόνα τῆς καλλιτεχνικῆς ἴδιοφυΐας καὶ τῆς ποικίλης δημιουργικότητας τοῦ Λύτρα δὲν πρέπει νὰ παρίδη καὶ τὰς ἔξοχους αὐτοῦ προσωπογραφίας. 'Ο "Ἐλλην καλλιτέχνης ως προσωπογράφος δὲν ἐπιζητεῖ τὴν μηχανικήν φωτογραφικήν ἀναπαράστασιν τῆς ἔξωτερικῆς ἀληθείας, ἀλλὰ ἀποβλέπει μᾶλλον εἰς τὴν ἡθογραφικήν διάπλασιν, ύποτυπῶν ὅσα μόνον ἀποτελοῦσι τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ ἥθους ἢ χαρακτῆρός τινος. Διὰ τὴν ἀρετὴν δὲ ταύτην καθίστανται οἱ προσωπογραφίαι τοῦ Λύτρα ἀληθεῖς τύποι, χαρακτῆρες. 'Εκ τῶν κρατίστων δὲ προσωπογραφιῶν αὐτοῦ είναι καὶ αἱ εἰκόνες τοῦ 'Οθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας (ἐν Ἀρσακείῳ), πρὸς ὡν τὴν ἡθογραφικήν δύναμιν ἀμιλλᾶται ἢ πλαστικότης τοῦ σχεδίου καὶ ἡ ἀρμονική τῶν χρωμάτων διάταξις. 'Απαράμιλλος δὲ είναι ἡ μεγαλοπρεπής σκηνογραφία τῶν κλασσικῶν ἐρειπίων τῆς Ἀκροπόλεως τῶν περιβαλλόντων ἐν εἴδει πλαισίων τὰς σεπτάς μορφάς, μαρτυροῦσα βαθὺ ποιητικὸν αἰσθημα τοῦ καλλιτέχνου. Είναι δὲ καὶ ἡ μόνη εὐαρμοστοῦσα πρὸς τὸ βασιλικὸν μεγαλεῖον τῶν ἀπεικονιζομένων, οἵτινες ὅχι μόνον τὴν νέαν 'Ελλάδα ὄλοψύχως ἡγάπησαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν εἰλικρινῶς καὶ ἐν ἐπιγνώσει ἐλάτρευσαν.

* * *

Τοιοῦτος ὡν δὲ Λύτρας ἡδύνατο, πεπροικισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ ἔξοχα καλλιτεχνικὰ χαρίσματα, καὶ ἀλλαχοῦ ἐν εὔρυτέρῳ καλλιτεχνικῷ κόσμῳ νὰ εύδοκιμήσῃ καὶ δόξης δάφνας πλείονας νὰ δρέψῃ καὶ πλοῦτον νὰ ἀποκτήσῃ. Προύτιμησεν ὅμως, καὶ ἐν μειονεκτικῇ ὡν ἐνταῦθα θέσει, νὰ ἀφιερώσῃ τὸ τάλαντόν του εἰς τὴν ἴδιαν αὐτοῦ πατρίδα γενόμενος οὕτως ὅχι μόνον ὁ σπουδαιότατος παράγων, ἀλλὰ καὶ ὁ ἰδρυτὴς τῆς νεωτέρας ἐν 'Ελλάδι καλλιτεχνίας· διότι παρ' αὐτοῦ σχεδὸν πάντες οἱ ὄπωσδήποτε διωνομασμένοι ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ νεώτεροι "Ἐλληνες ἐμυήθησαν τὰ πρῶτα τῆς τέχνης μυστήρια, παρ' αὐτοῦ ἐνεπνεύσθησαν καὶ πλεῖστοι ἀλλοὶ τῶν φιλοτέχνων τὸν πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν ἔρωτα.

Διὰ τούτο καὶ ἡμεῖς εἴπομεν ἐν ἀρχῇ ὅτι ἀφιεροῦμεν τὰς γραμμὰς ταύτας εἰς τὸν Λύτραν, τιμῶντες ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ὅχι μόνον τὸν μεγάλον καλλιτέχνην, ἀλλὰ κατ' ἔξοχήν τὸν "Ἐλληνα καλλιτέχνην.

* * *

Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐν ᾧ ὁ καλλιτέχνης ζῇ ἐν πλήρει ἀπομονώσει καλλιτεχνικῇ, ἔχων συνάμα νὰ παλαίσῃ καὶ πρὸς πλείστας ἄλλας βι- οτικάς δυσχερείας, εὐκόλως γεννᾶται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ καλλιτέχνου τὸ αἰσθῆμα τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ τῆς ἀθυμίας. Οἱ Λύτρας ὅμως εἶχε τὴν δύναμιν νὰ διασώσῃ ἀμείωτον καὶ ἀσβεστον τὸν ἐνθουσιασμόν του πρὸς τὴν θείαν τέχνην. Οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην δὲ πικρίαν ἡσθάνθη ποτὲ κατὰ τῶν συμπολιτῶν του, ὡς μὴ δυναμένων ἔτι ἐπαρκῶς νὰ ἐκτιμήσωσι τὸ τάλαντόν του. Μακρὰν τῆς τύρβης καὶ τοῦ θορύβου διέρρευσεν ἐν διηνεκεῖ ἐργασίᾳ ἅπας ὁ μέχρι τοῦδε βίος του ἐν τῷ ἡρέ- μῷ σπουδαστηρίῳ του. Θεραπεύει δὲ τὴν τέχνην ὅχι χάριν κέρδους ἢ χάριν δόξης καὶ ἐφημέρου ἐπαίνου τῶν πολλῶν, ἀλλ’ ὡς ἀληθῆς καλ- λιτέχνης ὑπείκων εἰς τὴν ἐμφυτὸν καλλιτεχνικὴν τῆς ψυχῆς του ὄρμήν.

* * *

Οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες καλλιτέχναι ἔξειργάζοντο συνήθως μετὰ τελειότητος ἄκρας καὶ τὰ μὴ καταφανῆ τῶν ἀγαλμάτων μέρη.

Ἐλέχθη ὅτι οὕτως ἐργαζόμενοι ἥθελον νὰ καταστήσωσι τὰ ἔργα των ἄριστα ὅχι μόνον εἰς τοὺς θυητούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Θεόν, οὗ τὸ ὅμμα τὰ πάντα βλέπει.

Εἰς τὸ ὅμμα ἀύτὸν καὶ μόνον τοῦ Θεοῦ τῆς καλλιτεχνίας ἀφιεροῦ καὶ ὁ ἡμέτερος ζωγράφος τὰς εἰκόνας του, γινώσκων ὅτι τῶν θυητῶν τὸ ὅμμα, τῶν συγχρόνων συμπολιτῶν του, τυφλώττει ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς πᾶσαν καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν.

Περιοδικὸν «Ἐπιτίχω» 1893, σ. 152 κ. ἑξ.

Θεμιστοκλῆς Σοφούλης

5. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΙΔΑ

Μὲ τὴν πλατύγυρη ψάθα της, (...) ξαπλωμένη στὴν ἀκροθαλασσιά, λιάζεται. Ἀπὸ πότες; Ποιὸς ξέρει! Ἀπ’ τὴν αὔγη τῆς Δημιουργίας. Ἀπὸ τότες εἴναι τεντωμένη στὴν ἀμμουδιά καὶ λιάζεται.

"Ηπιανε αἰῶνες τὰ μαλλιά της φῶς καὶ χρύσισαν, κι ἀπὸ τὸ πολὺ θαλασσὶ πού 'χεν ὀλοένα ἀντικρύ της κοιτάζοντας τὰ πέλαγα, βαφτήκανε τὰ μάτια της, τὰ μάτια της τὰ παιδικά, τὰ με-

γάλα ἀνοιγμένα. Καράβια μὲ πανιά, μὲ μηχανές, μὲ φωνές, πλένε μέσα σὲ κεῖνα τὰ μάτια. Κι δλα ἀρμενίζουνε, κι δλα δείχνουνε σίγουρα πώς θὰ φτάξουνε στὰ λιμάνια.

Φορτωμένα πραμάτια, πηγαινόρχονται ἀπὸ τὴ Δύση στὴν Ἀνατολὴ κι ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ στὴ Δύση.

Πηγαινόρχονται μὰ πάντα καημός του στέκει, τούτη ἡ πατρίδα ἡ γαλανή, (...), ποὺ δὲν ἔχει δάση γιὰ νὰ γεράσῃ καὶ νὰ στοιχειωθῇ ἀπ' τοὺς βαριούς τοὺς ἵσκιους, πάρεξ ὁ μπάτης νύχτα μέρα δροσερεύει τὰ φυλλοκάρδια της, λύνοντας τὰ μαράζια ἀπὸ τὰ μάγουλά της. Τούτης τῆς πατρίδας δὲν εἶναι σὰν τὸν καημὸ τοῦ σπιτιοῦ καὶ τοῦ γυρισμοῦ, στὴ φαμίλια καὶ τὴν ἀγάπη. Μόν' εἶναι κύμα ποὺ σὲ σπρώχνει μαλακά ἀπὸ φυσικὰ δύναμη, νὰ στρέφης, ὅλο νὰ στρέφης πίσω στὰ λιμάνια της, γιὰ νὰ ξελυθῆς ἀπὸ τὸ νόστο ποὺ σὲ πλακώνει, νὰ τινάξῃς ἀπὸ πάνω σου τὸ χιόνι τῆς ξενιτιᾶς.

Καβάλα σ' ἔνα πρεβάζι τ' οὐρανοῦ μιὰ μέρα, ἔνας ξανθὸς θεὸς παίζοντας τὴ χρυσή του λύρα, ἀποκαρώθηκε χαζεύοντας ἔνα κοπάδι ἄσπρους ταύρους, ἔτσι, ποὺ γλίστρησεν ἡ λύρα ἀπὸ τὰ χέρια του, κι ἔπεσε στὰ χάρη. Γκρεμὸ σὲ γκρεμό, ἀπὸ βουνοσύγνεφα κατρακυλώντας, βύθισε στὴ θάλασσα. Μιὰ θάλασσα ἀνάμεσα σὲ δυο μεγάλες στεριές.

Κι ἔπιασεν ἡ λύρα σὰν τὸν χρυσὸ τὸν κύκνο νὰ πλέη, νὰ πλέη, δόσο ποὺ ἔφταξεν σὲ κάτι βράχια γιομάτα κοχλίδια στριφτά, καὶ δεντράκια ἀπὸ κνικάτα κοράλια.

Μὰ τὰ κοράλια μιᾶς κι ἔχουνε μπράτσα, ἔχουνε καὶ χέρια κλαδία καὶ μποροῦνε νὰ πιάνουνε στ' ἀλήθεια ὅ,τι τ' ἀγγίζη. "Ετσι χουφτιάσανε ἀπ' τὶς χορδὲς τὴ λύρα τοῦ ξανθοῦ θεοῦ καὶ τὴν ἐσφίξανε γερά στὰ δάχτυλά τους τὰ κοκαλένια.

Κι ἡ λύρα ποὺ ἤτανε μαγεμένη, ποὺ ἤτανε γιομάτη ἀπ' τοὺς παλαιούς τοῦ θεϊκοῦ τραγουδιοῦ, εύθὺς π' ἀκούμπησε σὲ στέρεο πράμα, ἀρχίνησε ἀπὸ μοναχή της ν' ἀναδίνη οὐράνιους ἥχους.

Κι ἀντήχησε γιὰ πρώτη φορὰ πάνω ἀπὸ τ' ἀνεσκεμένα βράχια φωνή, φωνὴ μελωδικὴ ν' ἀπλώνεται, νὰ λαλάῃ καὶ νὰ καλῆ τους δινέμους, τὰ ζωντανά, τὰ πέλαγα.

Ἄκουόσανε οἱ ἄνεμοι καὶ μέρεψεν ἡ ἀναμαλλιασμένη μουσούδα τους, κι ἀπὸ κοντὰ τὰ πέλαγα μαλάκωσαν τὰ μουγγρητά τους ν' ἀφουγκραστοῦνε κι αὐτὰ τὴ μελωδία.

Τρέξανε καὶ τὰ θεριά, πατεῖς με πατῶ σε, νὰ μάθουνε ποῦθε ἀνάβρυε κείνος ὁ βόγγος ὁ γλυκὸς ποὺ τοὺς ἐμούδιαζε τὰ σωθικὰ καὶ παράλυε τὴν ἀγριάδα τῆς δύναμής τους.

Σκουντουφλώντας κι ἀναμασκαλιάζοντας κορφὴ σὲ κορφὴ τὰ βουνά, νάσου κι ἡ γριὰ Στεριά ἀγκομαχούσα.

Κατρακυλούσε ἀπ’ τὸ Βοριὰ στὸ Νότο κι ὅσο ἐκοντοζύγωνε τὸν τόπο ἀπ’ ὅπου φυσοῦσεν ἡ λαλιά, ξανάνιωνε τὸ σουφρωμένο της πρόσωπο.

Τὰ δασά της φρύδια ξεσγούρευαν κι ἔπιασε κάτι νὰ γλυκαίνη καὶ νὰ σπαράζῃ στοὺς κόρφους της, κάτι σὰν φτερούγα πουλιοῦ. Τραβηγμένη, ὀδηγημένη ὄλο καὶ πιὸ μερωμένα, ὄλο καὶ πιὸ κοντὰ ἀπ’ τὴ φωνή, ἔφταξεν σὲ μιὰ θάλασσα. Μὰ ἡ θάλασσα τούτη δὲν ἤτανε σὰν ἑκεῖνες ποὺ γνώριζεν ἡ στεριά. Τὴ βρῆκε νὰ γελάψῃ δίχως φουρτοῦνες, ντυμένη γαλανά. Τὴν εἶδε νὰ πέφτουνε ἀπ’ τ’ ἀνοιχτά της χείλη πλεξάνες τὰ σμαραγδιά τὰ μαργαριτάρια, νὰ καταλάμπῃ ὁ δρίζοντας. Καὶ τότες ἄνοιξεν ἡ στεριὰ λιγωμένη τὰ χέρια καὶ ξάπλωσε μὲ χίλια μπράτσα ὅσο βαθύτερα μποροῦσε, γιὰ νὰ προφτάσῃ νὰ τὴν ἀγκαλιαστῇ, ν’ ἀκουμπήσῃ πάνω της, νὰ μορώξῃ. Τσίτωσε ὀρθὰ καὶ τὰ μυριάδες κοχυλάκια της αὔτιά ν’ ἀκούη, κι ἀπ’ τὸ πολὺ ποὺ ἄκουε δύμορφοτέντωσε τὸ κορμί της σ’ ἀπειρες ξαπλωματιές. κι ἥρθε κι ἐσείστη, κι ἐλικνίστη κι ἐκινήθη σ’ ἀγκαλιές καὶ συμπλέγματα τέτοια, ποὺ σὲ καμιάν ἄλλη χώρα δὲ θά βρη τὸ μάτι ν’ ἀναπαυτῇ. Γιατὶ δλοῦθε ἡ ἀγάπη, θυγατέρα γνήσια τῆς ἀρμονίας ἀπλωσε νοικοκυρούλα τὸ ἀβρό της χέρι καὶ καλογύρισεν δεξιὰ ζερβά ὄλα τὰ γκρεμνὰ τοῦ μετώπου τῆς γριᾶς στέρνας. Κοντυλόγραψε λόφους καὶ βουνά νὰ πέφτουνε χυτά, μερωμένα, φιλάρισε τ’ ἀκατάστατα ἀγριόμαλλά της, τὰ κούρεψε, κι ἔφτιασε ἔτσι τὰ μικρὰ μοσκοβολημένα πτευκόδασσα ποὺ δὲν χάνεται κανεὶς μέσα σ’ αὐτὰ καθὼς γίνεται στὰ φοβερὰ στοιχειωμένα ἐλατόδασσα τῆς Εύρωπης. “Υστερα τῆς ἔβαψε μὲ παπαροῦνες τὰ μάγουλα καὶ τὰ χείλη κι ἀπλωσε στὸ ξεσουφρωμένο πιὰ πρόσωπο μιὰ πούντρα ἀπὸ χίλια ἀνάμιχτα χρώματα καμπίσιων λουλουδιῶν. Κι ἀστηκώθηκεν γύρους γύρους ή εύωδιὰ ν’ ἀναδίνεται ἀπὸ τὴ γῆς αὐτῆς, κι ὄλο ἀνέβαινε πυρωμένη ἀπὸ τὸν ἥλιο, κι ὑψώθη πύργος φωτεινὸς ἀγέρινος, εὐωδιασμένος.

Τὰ μελίσσια ἀκυβέρνητα μπουλούκια ἴσαμε τότες τὸν εἴδανε ἀπὸ μακρὰ καὶ σαλπίσανε συναγερμό. Χιλιάδες στρατιές ἀπὸ τὰ πέρατα

τῆς οἰκουμένης κινήσαμε νὰ φτάξουνε τὸ μοσκομυρισμένο τόπο. Κι ἥρθανε καὶ φωλιάσανε στὶς κουφάλες τῶν βουνῶν κι ἐκεῖ μέσα σὲ θάμνους ἀπὸ θυμάρια χτίσανε τὶς μεγαλύτερες μελισσοφάμπτικες, ὁνομαστὲς στὰ πέρατα τῆς γῆς γιὰ τὸ μέλι πού 'ναι κεχριμπαρένιο, λαμπτικωτό, μυρουδάτο.

Κι ἐνῶ τὰ μελίστια, κι ὅλα τὰ ἥμερα ζωύφια καὶ ζωντανὰ μαζωχτήκανε στὴ χώρα ἐκείνη, ἀποτραβήχτηκαν τ' ἀνήμερα θεριὰ κατὰ τὸ βοριά, γιατὶ δὲν εἶχανε ποῦ νὰ κρυφτοῦνε σ' ἔνα τέτοιον παραδομένο γυμνὸ τόπο, χωρὶς γκρεμούς καὶ φαράγκια, χωρὶς δάσοι καὶ χειμάρρια ὄρμητικά, χωρὶς βογγητὰ ἀπὸ ἀγέρηδες δυνατούς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θάλασσας, βογγητὰ ποὺ θὰ σκεπάζανε τὰ μουκανητά τους.

Ἐτοι γεννήθηκε, ἔτοι σιγὰ σιγὰ μεγάλωσε, διαμορφώθηκε, ἔτοι μαθήτεψε μέσα σὲ ἥμερα γλυκοπρόσωπα στοιχεία, ἔτοι σπούδαζε κι ἀγωνίστηκε τὸν ἀγώνα τῆς ζωῆς ἢ πατρίδα.

Τώρα, τὸ νὰ πιάστης νὰ παραστήσῃς καταλεπτῶς τὰ καθέκαστα, ὅσα συνέβησαν ἀπὸ ἀνθρώπους κι ἀπὸ ἐποχές στὴν πατρίδα αὐτή μέσα στὴ σύνθεση τῆς ιστορίας, εἶναι σὰ νὰ καταπιαστῆς ν' ἀνεμαζώξῃς κουκὶ κουκὶ τὸν ἄμμο τῆς θάλασσας. Κι ὃν τ' ἀποφασίζῃς, μηδὲ χῶρο τόσο μεγάλο θὲ νά 'βρης νὰ τόνε στριμώξῃς, μηδὲ ζωές ζωῶν θὰ ἔξουσιάζῃς σὰν ἀνθρωπος ποὺ είσαι, γιὰ νὰ τὶς μεροκαματίσῃς.

Γιὰ τοῦτο δὲν θὰ σοῦ πῶ ἑδῶ πράματα ἀπ' τὰ σκολειὰ δασκαλεμένα, μὲ σειρὰ ποὺ τὴν ἔχουνε χιλιοειπωμένη σοφοὶ μελετητὲς ξενόγλωσσοι κι ὄμογλωσσοι σ' ὅλες τὶς ἄλλες χῶρες καὶ τὶς ἐποχές.

Γιατὶ ὅσοι ποὺ κατοικοῦνε τούτη τὴ σφαίρα, ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, τὰ χιλιοιμιλημένα τῆς ἀντρείας καὶ τῆς ψυχῆς κατορθώματά της, θρύλους τὰ ζώθηκαν μὲ τὰ σπαθιά, σὲ πάσαν περίσταση ἀξιοσύνης.

'Ολοῦθε τῆς γῆς ἔχουνε μείνει στημένα τὰ φλάμπουρα τῆς περηφάνιας, τοῦ πνεύματος, τῆς παλικαριᾶς, γιὰ νὰ δείχνουνε ἀκατάλυτα στοὺς αἰῶνες τί μποϊ καὶ τί σχέδιο ἔχει ἢ ἀρετὴ τῶν ἀντριωμένων, τὸ μέτρο τοῦ νοῦ, ἢ φλόγα τῆς καρδιᾶς. Νὰ τὰ θωροῦν οἱ λαοί, νὰ προσπαθοῦνε νὰ τὰ φτάξουν.

Μὰ ὅποιος ἔχει τὸ δῶρο τὸ θεῖκὸ στὰ στήθια του, δὲ βολεῖ νὰ κοιμᾶται ἡσυχος καὶ μετρημένος. Μηδὲ τὰ ἔργατά του ὅλα, τῆς ἐγκράτειας καὶ τῆς σωφροσύνης θὰ λογαριαστοῦν.

Ἡ φωτιὰ ἔχει φλόγες νὰ προπηδοῦνε, ἔχει καὶ στάχτη νὰ κατακαθίζῃ, ἔνα βουναλάκι θράκα γκρίζα, μουντή.

Οἱ φλόγες τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδας σηκωθηκαν ἀψηλὰ στὰ μετέωρα καὶ μείνανε ἐκεῖ φλογισμένο ἀκατάλυτο στεφάνι γιὰ δόξα τοῦ ὀνθρώπου.

«Γιὰ μιὰ ζωγραφιὰ καὶ γιὰ ἔνα σκέλο»

Μαρία Περ. Ράλλη

ΖΩΓΡΑΦΗ
ΤΑΣ
ΚΑΤΙΝΑΣ
ΠΛΑΖΑΝΟΥ

6. Κ Ο Ρ Φ Ε Σ

Μῆνα Δεκέμβρη, ὁ καιρὸς ὁ χιονιστής μὲ σύννεφα καὶ βοριὰ χτυπᾶ κατάμουτρα τὸν Ἀλέξη, ποὺ μ' ἔνα γνώριμό του ἀνεβαίνει ἀπὸ κάποιο μονοπάτι μενιδιάτικο τὴν Ὁζιὰ τὴν χιονισμένη. Ἀνεβαίνουν δὲν ἔνας ἀκολουθώντας τὸν ἄλλο κι ὁ Ἀλέξης εἶναι μπροστά. Εἶναι καινούργια μέρη· ἀπ' αὐτὸ τὸ δρόμο πρώτη φορὰ ἔρχονται· ψηλότερα θὰ μποῦν μὲς στὰ σύννεφα· πῶς θὰ βρῇ τὴν κορυφή, δὲν ξέρει. Καὶ ἔλεγε μέσα του ὁ Ἀλέξης.

— Γιατί γυρεύουμε καὶ καλὰ τὶς κορυφές; Ἄλλιῶς τὴ γυρεύει αὐτός, ἀλλιῶς ἔγω· γιατί εἶναι μαζί μου; Θὰ πᾶμε μὲς στὰ σύννεφα καὶ δὲν πειράζει, ἀν χαθοῦμε· μυρίζουν τὰ πεῦκα καὶ οἱ κουμαρίες καὶ τὰ ρείκια τὰ μικρά, ποὺ στολισμένα μὲ τὸ χρῶμα τῆς ντροπῆς ξέρουν τόσα πράγματα καὶ ἀναδίνουν μυρωδιὰ ἐλαφρύτατη καὶ γλυκόπικρη.

— Θὰ φτάσωμε στὰ σύννεφα· νὰ μιὰ κλεισούρα! ἀπὸ δῶ πρέπει νὰ γυρέψωμε τὸ μονοπάτι, ποὺ θὰ μᾶς πάη.

— Θὰ πᾶμε στὴν κορυφή.

— Εδῶ ἀρχίζουν τὰ ἔλατα, ποὺ τ' ἀσπρίζει ἀπὸ μιὰ μεριὰ μονάχη ἡ πάχνη, καὶ τὸν κορμὸ καὶ τὰ φύλλα. Πράσινο λειβάδι σκοτεινό...

— Ἔπερπετε ἐδῶ νὰ ἔχουν ἔξοχές οἱ Ἀθηναῖοι καὶ νὰ ρχωνται τὸ καλοκαίρι μὲ σιδερόδρομο ὁδοντωτό.

— Ναί, οἱ Ἀθηναῖοι· ἀρκετὰ τοὺς βλέπω στὴ χώρα μέσα. Τί τοὺς φέρνει ἐδῶ μαζί του αὐτός; Σὰ μανιτάρια μυρίζουν τὰ σύννεφα, ποὺ μὲ διαπερνοῦν ώς στὰ κόκαλα καὶ τσούζει τὸ κρύο.

— Ακούγεται μιὰ βρύση ποὺ τρέχει. Τί ἔγινε τὸ μονοπάτι; ἀπὸ δῶ πηγαίνει ἡ ἀπὸ κεῖ; — Ενα ἐκκλησιδάκι βρίσκεται μὲς στὴν καταχνιά,

ή "Αγια Τριάδα· ἀπὸ κεῖ ἔρχεται τὸ νερό· ἔνα πλατάνι δίχως φύλλα καὶ ἔνα πρινάρι δευτρωμένο εἶναι κοντά στὴν ἐκκλησιά.

—Θ' ἀνεβοῦμε ἀπὸ δῶ κι ὅπου βγοῦμε.

'Ανεβαίνουν μιὰ δύσκολη ράχη μὲ πέτρες, χωρὶς μονοπάτι, ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἔλατα καὶ φτάνουν σὲ μιὰ κορυφή. Τίποτε δὲ φαίνεται γύρω.

—Εἶναι ἡ κορυφή; ρωτᾶ ὁ σύντροφος τοῦ Ἀλέξη.

—Ναί.

—Τότε θὰ καθίσω νὰ φάγω.

Εἶναι σύννεφα καὶ βοριάς μαζί, ποὺ μὲ κεντοῦν δέρνοντας τὸ παγωμένο πρόσωπό μου μὲ κρύο καὶ ύγρασία τὰ κόκαλά μου εἶναι νοτισμένα καί, καθώς ἀνεβαίνει τὴν ράχη τοῦ βουνοῦ καὶ χυμίζει κατεπάνω μου, πνίγει τὴν ἀναπνοή μου ὁ βοριάς ἀδιάκοπα. Τυλίγοντάς με ἀπὸ παντοῦ καὶ τὴν βαθειά της στάχτη τραβώντας ἡ καταχνιά μὲ ραντίζει κι ἡ παγωνιά ἀσπρίζει τὰ μαῦρα ἔλατα. Περνοῦν ἀχώριστα καὶ περνώντας σφυροῦν ἀτέλειωτα τὰ σύννεφα κι ὁ βοριάς. Τίποτε δὲ βλέπω γύρω. Μὰ τὸ σκοτάδι ξανοίγει, φωτίζεται ἡ συννεφιά καὶ σκιζεται. Μόλις χωρίστηκε ἀπὸ τὸ βοριά, τὴν κυνήγησε αὐτὸς κατὰ τὴν νοτιὰ καὶ σωριάστηκε στὴν θάλασσα πάνω τῆς Αἴγινας. Τί γρήγορα πλύθηκε ὁ οὔρανός, ὁ ἥλιος ἔλιωσε τὴν πάχνη καὶ στὰ νιόγεννα χορτάρια οἱ ἀχτίδες του ἀνάβουν ἀμέτρητα καὶ ἐφτάχρωμα λυχνάρια.

—Η κορυφὴ εἶναι πάρα πέρα ἐκεῖ, βλέπεις; Σήκω νὰ πᾶμε.

—Γιατί μὲ εἶπες πώς εἶναι δῶ;

—Σὲ εἶπα πώς εἶναι δῶ, γιὰ νὰ φᾶς, μὲ τὴν ἡσυχία σου. Κουρελιασμένα μερικά σύννεφα περνοῦν ἀκόμα καὶ φεύγουν. Τώρα χυμίζει κατεπάνω μου μονάχος καί, κατάξερος, σὰν τὸ διαμάντι κόβει ὁ βοριάς. 'Ανεβαίνουν πάλι μιὰ ράχη κι ἔπειτα μιὰν ἄλλη πιὸ δύσκολη, ἀπὸ τὰ κοφτερὰ βράχια, καὶ ποὺ ἔχει λιγωστὰ τὰ ἔλατα. Τὰ χιόνια ἐλαφρότατα εἶναι πεσμένα χάμω καὶ γεμίζουν τὶς γοῦβες καὶ τὰ ἀδειανὰ μέρη ἀνάμεσα στὶς πέτρες. 'Εδῶ εἶναι ἡ κορυφὴ. Λαλοῦνε μαζί ὅλες οἱ χορδὲς μὲς στὸ δργανό, λαλοῦνε σὰν τὰ σχοινιά τοῦ καραβιοῦ ποὺ μαΐστραλι βογγάει μέσα τους. Σβήστηκαν τ' ἀδύνατα τὰ ὄνειρα τοῦ κόπου. Φῶς βλέπω κι ἔκταση μεγάλη. Νὰ μείνω πάντα δῶ, νὰ βλέπω πάντα κάτω· νὰ χαράζεται στὰ σωθικά μου βαθιὰ κι ἀγάλι ἀγάλι καὶ δίχως νὰ κουράζεται ὁ πόνος μιᾶς δίψας, ποὺ δὲν ἔχει ἀρ-

κετὸνερὸνὰξεδιψάση ὅλη. Τὸ χιόνι, σὰνὰ μὴν κοτᾶνὰ κατέβη χαμηλότερα, κάθισε ἐλαφρὰ στὰ κορφοβούνια. Κάμποι μεγάλοι, καὶ ράχες καὶ θάλασσες κράζουν ὄνυματα γνωστά· λὲν πώς ἔκει βρίσκονται τὰ παλιὰ τὰ χώματα. Βασιλικότερη κι ἀπὸ τοῦ ἀῖτοῦ ἡ ματιά μου πετάει ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα ὅλη καὶ ποθεὶ νὰ τὴν ἀδράξῃ. Ἀπογεματιανὰ χρώματα, ὃσυχάστε λίγο, μὴ σπιρουνίζετε τὸν πόθο μου τὸν τρίσβαθο γιὰ τὰ περασμένα ποὺ μὲ καίει, ὥς μεστωμένα χρώματα, ποὺ στάζετε βαριά, βαριὰ σταλαγματιές μ' ἔξαρτη οὔσια, μαραίνετε τὴν τωρινή μου δύναμη καὶ τὴν ἐρχόμενη. Πᾶς ἥθελα νὰ σᾶς δημιουργήσω, γιὰ νὰ σᾶς βγάλω ἀπὸ μέσα μου, νὰ σᾶς πετάξω ἔξω, ἑλληνικὰ βουνά, ἑλληνικὰ βουνά, καὶ σᾶς, τὰ βράχια καὶ τὰ δέντρα καὶ τὸν ἀγέρα· ἑλληνικὰ βουνὰ καὶ σένα, ἦλιε, ποὺ ζεσταίνεις με καί, ρίχνοντας ἀχτίδες ὑστερνές, ἀνάβεις ἀμέτρητα κι ἑφτάχρωμα λυχνάρια μὲς στὰ χόρτα τὰ βρεμένα.

«Τὸ μονοπάτι»

"Των Λραγούδης"

7. Η ΜΑΝΑ ΜΟΥ Η ΘΑΛΑΣΣΑ

Θάλασσα! "Ω στοιχεῖο γεμάτο μυστήριο! Φοβερὸ μαζὶ κι ἀγαπημένο! Τραφᾶς τὸν ἄνθρωπο, σὰν νὰ είσαι μαγνήτης! 'Ο βαθὺς κι αἰώνιος βόγγος σου νανουρίζει τὴν ψυχή μας, γεμάτος μυστηριώδεις κι ἀνεξιχνίαστες φωνές!

'Απὸ τὴν πρώτη μέρα τῆς δημιουργίας ἡ θάλασσα ἥτανε ὅπως εἶναι σήμερα, καὶ θά 'ναι ἡ ἴδια ὡς τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου. Δὲν θ' ἀλλάξῃ καθόλου ὀλότελα. Πρὶν νὰ πλαστῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπάνω στὴ γῆ, αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ νερά βογγούσανε κι ἀφρίζανε μέσα στὸν ἔρημο τὸν κόσμο, κάτω ἀπὸ τὸν ἔρημον οὐρανό, τὰ ἴδια κύματα ξεσπούσανε καταπάνω στὶς ἔρημες στεριές, ποὺ δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα ἀπάνω τους καμμιὰ ζωή, μήτε ζῶο, μήτε ἄνθρωπος, μήτε μαμούνι. Τὰ νερά ὅμως τῆς θάλασσας ἥτανε γεμάτα ἀπὸ πλήθος πλάσματα, μ' ὅλο ποὺ ἀπάνω σ' αὐτὴ δὲν ἀρμένιζε τίποτα. Μοναχὰ ὁ ἥλιος τὴν κοντάριζε μὲ τὶς πυρωμένες σαγίτες του ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ ἔβγαινε ὡς τὴν ὥρα ποὺ βουτοῦσε πίσω ἀπὸ τὸ ἔρημο πέλαγο, κατὰ τὸ βασίλεμα, καὶ τὸ φεγγάρι πλανιότανε ἀπὸ πάνω της, βουθό, λυπημένο, σὰν κομμένο

κεφάλι δίχως αίμα, ρίχνοντας ἀπάνω στ' ἀτελείωτα νερά της τὸ
ύδραργυρένιο κρύο φῶς του.

‘Ο ἄνθρωπος, αὐτὸ τὸ ἀκατακάθιστο τέρας, ἀλλάζει ὀλοένα τὴν
ὄψη τῆς στεριᾶς, τὴν καταπατᾶ, τὴν ἔξουσιάζει. Μὰ τὴ θάλασσα,
μὲ ὅλα ποὺ σοφίζεται, μὲ ὅλα ποὺ βρίσκει τὸ μυστό του, δὲν μπορεῖ
νὰ τῆς κάνῃ τίποτα. ‘Η ὄψη της ἀπομένει ἀνάλλαχτη, ἀμόλευτη,
ὅπως ἥτανε τότε ποὺ «πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος»,
ὅπως λέγει ἡ ‘Αγία Γραφή. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἔξουσιάσῃ,
κι αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ ἄνθρωπος ἔξουσία ἀπάνω στὴ θάλασσα, εἶναι μιὰ
ἔξουσία ψεύτικη, ξεγέλασμα τῆς ἀλαζούνειας του. Τὰ μεγάλα παπό-
ρια του μπορεῖ νὰ ταξιδεύουνε σὲ κάθε μέρος της, μὰ μόλις περάσῃ
τὸ κάθε πλεούμενο, ποὺ σκίζει τὸ νερό της, αὐτὸ πάλι κλείνει καὶ
σθήνει πίσ’ ἀπὸ τὸ τιμόνι του τ’ αὐλάκι ποὺ χάραξε γιὰ μιὰ στιγμή,
ἡ μικρὴ πληγὴ ποὺ ἄνοιξε ἀπάνω στὸ παρθένο τὸ κορμί της σφαλᾶ
καὶ γιατρεύεται στὴ στιγμή, χωρὶς ν’ ἀπομείνη σημάδι ὀλότελα.
Τὰ ὑπερωκεάνια καὶ τὶς πλεούμενες πολιτεῖες τὶς ἔχει γιὰ μπαί-
γνια, τ’ ἀφήνει καὶ πηγαινοέρχουνται ἀπάνω της, ὡς ποὺ νὰ θυμώ-
σει καὶ νὰ τὰ καταπιῇ. Ποιός θὰ ἔξουσιάσῃ τὴ φοβερὴ ἄβυσσο;
Ποιός μπορεῖ ν’ ἀλλάξῃ κατὰ τὸ θέλημά του ἓνα πράγμα ποὺ ἀλ-
λάζει ὀλοένα τὸ ἴδιο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀπομένοντας αἰώνια ἀπά-
τητο, ἀσκλάβωτο, ἀνέγγιχτο, ἀμόλευτο, ὅπως ἐβγῆκε ἀπὸ τὰ χέρια
τοῦ Θεοῦ; Στοιχεῖο ἀγιασμένο, ἄσπιλο!

‘Η θάλασσα εἶναι ἡ αἰώνια πατρίδα τῆς ἐλευθερίας. Γι’ αὐτό,
σὰν τὴ βλέπῃ ὁ ἄνθρωπος, νιώθει νὰ φτερουγίζῃ μέσα του τούτη ἡ
θείκὴ πνοή. ‘Ο ποιητὴς Κάλβος γράφει πώς ἡ ‘Ελευθερία εἶναι κόρη
τοῦ Ωκεανοῦ, καὶ πώς του ἔλεγε τοῦτα τὰ λόγια:

’Ωκεανέ, πατέρα
τῶν χορῶν ἀθανάτων,
ἄκουσον τὴν φωνήν μου,
καὶ τῆς ψυχῆς μου τέλεσον
τὸν μέγαν πόθον.

”Ἐνδοξὸν θρόνον εἶχον
εἰς τὴν ‘Ελλάδα· τύραννοι
πρὸ πολλοῦ τὸν κρατοῦσι·

σήμερον σὺ βοήθησον,
δός μου τὸν θρόνον.

"Οταν τοὺς ἀνοήτους
φεύγω θητούς, μὲ δέχονται
ἡ πατρικαὶ σου ἀγκάλαι·
ἡ ἐλπίς μου εἰς τὴν ἀγάπην σου
στηρίζεται ὅλη.

'Ο Δαβὶδ παρομοιάζει τῇ φωνῇ τοῦ Θεοῦ σὰν τὸ μούγκρισμα τῆς φουρτουνιασμένης θάλασσας. Μὰ καὶ τὴν εἰρήνη, τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ τὴν παραστήσῃ τόσο καλά, ὅσο ἡ γαληνεμένη θάλασσα. Κι ὅλες οἱ δψεις ποὺ παίρνει αὐτὸ τὸ μυστηριῶδες στοιχεῖο, ἔχουνε ἀνταπόκριση μὲ τὴν κάθε κατάσταση τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου.

'Εγώ τῇ νιώθω βαθιὰ τὴ θάλασσα, γιατὶ γεννήθηκα κοντά της, καλύτερα μάλιστα πρέπει νὰ πᾶς γεννήθηκα μέσα της. Κι ὅπως ἀγαπᾶ κανένας καὶ πονᾶ τὴ μητέρα του, ποὺ τὸν βάσταξε στὴν κοιλιά της, ἔτσι κι ἐγὼ ἀγαπῶ καὶ πονῶ τὴ θάλασσα σὰν μητέρα μου.

'Η βαθειὰ μουσικὴ ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ κύματά της μὲ νανούρισε στὴν κούνια μου. 'Αναθράφηκα καὶ μεγάλωσα μέσα στοὺς ἀρμυροὺς ἀφρούς της, δαρμένος ἀπὸ τοὺς ἀνέμους ποὺ φυσούσανε ἀπὸ τὸ πέλαγο. Τὰ θαλασσοπούλια κράζανε ἀπὸ πάνω μου μὲ τὴ βραχνὴ φωνὴ τους, κι ἥτανε οἱ πρῶτοι φίλοι καὶ συντρόφοι μου. Μὲ τὶς βάρκες θαλασσοπιγόμουνα, κι ὁ μπαρμπα - Ρόγκος στάθηκε ὁ δάσκαλός μου στὰ καραβίσια, στὸ πῶς κυβερνιέται ἔνα πλεούμενο, τί λογῆς μανοῦθρες πρέπει νὰ κάνη κανένας σὲ κάθε περίσταση, στὰ πανιά, στὸ φουντάρισμα, στὸ ἀνέβασμα τῆς ἄγκουρας, τὶ ὄνομα ἔχει τὸ κάθετι ἀπάνω στὴ σκάφη καὶ στὴν ἀρματωσιά, μ' ἔμαθε νὰ κόβω πανιά, νὰ τὰ γραντολογῶ, νὰ σκαρώνω βάρκα, μ' ἔναν λόγο μοῦ δίδαξε καταλεπτῶς ὅλα ὅσα πρέπει νὰ ξέρῃ ἔνας θαλασσινός, καὶ τὸ καθένα ἀπάνω στὴν πράξη, «μ' ἔπραξε καλά», ὅπως ἔλεγε ὁ ἴδιος ὁ μπαρμπα - Ρόγκος, Θεός σχωρέο τον!

Σὰν μεγάλωσα, τὸν περισσότερον καιρό μου τὸν περνοῦσα στὴ θάλασσα, πρὸ πάντων τὸ καλοκαίρι.

Χαιρόμουνα σὰν φυσοῦσε φρέσκος ἀγέρας. 'Αγαποῦσα τὸν βρόια ποὺ στήκωνε μεγάλα κύματα καὶ τὰ σφεντόνιζε ἀπάνω στὰ βρά-

χια, ἀπὸ τὴ βορινὴ μερὶα τοῦ νησιοῦ μου. Κατὰ κεῖνο τὸ μέρος εἶχε ἔναν δυὸ κάβους καὶ πολλὲς μύτες, καὶ τὰ νερὰ ἦτανε βαθιὰ κι ἀπότομα — «κρεμάμενα», ὅπως λένε οἱ θαλασσινοί. Ἀνάμεσα εἶχε καὶ κάτι μικρές ἀμμουδιές καὶ μικρές σπηλιές, ποὺ ἀντιβούζανε ἀπὸ τὸ βοιγγητὸ τῆς ἀγριεμένης θάλασσας.

Ἐπεφτα στὸ νερὸ ποὺ μοσκοβίοῦσε ἀρμύρα, πήγαινα στὸν πάτο, κι ἀνέβαινα σὰν σαγίτα. Τ' αὐτιά μου, ποὺ τά νιωθα βουλωμένα ἐκεῖ κάτω, καὶ βουζανε ἀπὸ τὸ νερὸ ποὺ ἔσκιζα, μόλις ἀνέβαινα ἀπάνω τὰ χτυποῦσε ὁξαφνα τὸ μουγκρητὸ τῆς θάλασσας, ποὺ μ' ἔκανε νὰ χαίρουμαι σὰν τὸ δέλφινα. Κολυμποῦσα ὀλομόναχος, ὥρες πολλές, ἔβαζα τὸ κεφάλι μου μπροστὰ καὶ πήγαινα καταπάνω στὰ κύματα, ποὺ μὲ σκεπάζανε μὲ ἀφροὺς καὶ μ' ἀνεβοκατεβάζανε. Ἀμα ἔβλεπα νά ῥχεται καμιὰ μεγάλη θάλασσα στεφανωμένη μὲ πολὺ ἀφρό, τὴν περίμενα καί, σὰν ἔφτανε μπροστά μου, ἔδινα μιὰ καὶ χωνόμουνα μέσα στὸ γαλαζοπράσινο νερό της ποὺ φέγγιζε σὰν νεροκρούσταλλο. Τὸ νερόβουνο μὲ κουκούλωνε γιὰ μιὰ στιγμή, μούγκριζε ἀπὸ πάνω μου καὶ τραβοῦσε κατὰ τὴν ἀκροθαλασσιά. Μαῦρα φύκια πλέχανε ἀπάνω στὰ δροσερὰ νερά, γυαλιστερὰ σὰν κορδέλες ἀπὸ λουστρίνι.

Σὰν ἔφτανα ἀνοιχτά, ἔπεφτα ἀνάσκελος, μὲ τὴν πλάτη κατὰ τὸ πέλαγο, ἀπ' ὅπου φυσοῦσε ὁ ἀγέρας, καὶ μὲ τὸ πρόσωπο γυρισμένο κατὰ τὴ σειρά. Οἱ θάλασσες μ' ἀνεβοκατεβάζανε, κι ἐγὼ ἔβλεπα τὸ πανόραμα. Ἐδῶ κι ἐκεῖ μαῦρες ξέρες βγάζανε τὶς ἄγριες κεφαλὲς τους ἀπὸ τὴν ἀβύσσο, κι ὑστερα πάλι τὶς χώνανε μέσα στὸ νερό. Τὰ μεγάλα κύματα τὶς σκεπάζανε ὀλότελα, ἄλλα μικρότερα ἀφήνανε ἀπ' δξιῶ τὴν κορφή τους καί, σὰν περνούσανε, τρέχανε ἀπὸ πάνω τους τὰ νερὰ καὶ γυαλοκοπούσανε στὸν ἥλιο.

Αὔτες οἱ ξέρες βρισκόντανε, ὅπως εἶναι πάντα, ἀνοιχτὰ ἀπὸ τοὺς κάβους κι ἀπὸ τὶς μύτες, ποὺ ἀπάνω τους χτυπούσανε οἱ θάλασσες καὶ τινάζανε τ' ἀφρισμένα νερά τους κάμποσα μπόγια ψηλά. Κάποιες ἀπὸ κεῖνες τὶς μύτες ἦτανε ψηλὲς σὰν τὴν πλώρη τοῦ παποριοῦ, ἄλλες πάλι ἦτανε μπάσεις, κι ἡ μιὰ ἔμοιαζε μὲ κροκόδειλα, ἡ ἄλλη μὲ γουρούνι, ἡ ἄλλη μὲ καμήλα. Μιὰ ἀπ' αὔτες ἦτανε μιὰ ἵσια πλάκα, κι ἀπάνω της στεκότανε, σὰν βαλμένος ξεπίτηδες, ἔνας στρογγυλὸς βράχος, κατάμαυρος σὰν πίσσα, ἴδιος μὲ μιὰν ἀράπικη κεφάλα. Αὔτος ἔτρωγε τὴν πιὸ μεγάλη μπόρα ἀπὸ τὸ κουτούλισμα ποὺ κάνανε ἀπά-

νω του τ' ἄγριεμένα κριάρια τοῦ πελάγου, ποὺ τὰ σαλαγοῦσε ὁ γερό - τσομπάνος, ὁ κυρ - Βοριάς.

Ἐκεῖ ποὺ κολυμποῦσα ἀνάσκελος, γύριζα κι ἔβλεπα ἀπὸ πάνω μου καὶ τὰ θαλασσοπούλια, ποὺ κράζανε κάπου κάπου καὶ σφυρίζανε, βουτώντας μέσα στὸν δρόσο τῶν νερῶν. Οἱ σταλαγματιές ἀπὸ τὰ ποδάρια τους πολλές φορὲς πέφτανε στὸ πρόσωπό μου. Χαιρόμουνα μαζί τους ἐκεῖνο τὸ πανηγύρι, ἥμουνα σὰν μεθυσμένος μέσα στὰ κατακάθαρα νερὰ ποὺ παφλάζανε όλόγυρά μου. Ἡ δυνατὴ μυρουδιά τους γέμιζε τὸν ἀγέρα. Κάπου κάπου κατάπινα καὶ καμιὰ γουλιά, κι ἀρμύριζε τὸ στόμα μου.

"Αφηνα τὸ κορμί μου νὰ τὸ σπρώχνουνε τὰ κύματα κατὰ τὴν ἀκρογιαλιά. Σιγὰ σιγὰ πήγαινα γιαλό. "Αρχίζα νὰ ξεχωρίζω τὸν πάτο ἀπὸ κάτω μου. Τὰ νερὰ πρασινίζανε σὰν σμαράγδι. Καταλάβαινα πώς μ' ἀνασηκώνωνε ὅπως κυλούσανε, σέρνοντας κι ἐμένα μαζί τους, ως ποὺ τὰ ποδάρια μου ἀγγίζανε στὸν πάτο, κι ἔβγαινα δξῶ.

Πολλές φορές, ἔπαιρνα ἔνα μαχαίρι κι ἔβγαζα στρείδια, μύδια, καλόγυραμες, φοῦσκες, ἔπιανα καὶ κανένα καβούρι. Τί ἦτανε κείνη ἡ μοσκοβιλιὰ ποὺ βγάζανε! Πεθαμένον ἀναστάνανε!

"Οπως ἥμουνα γυμνός, πήγαινα καὶ ἔπλωνα ἀπάνω στὰ στοιβιασμένα κοχύλια, καὶ καθόμουνα μπρούμυτος πολλές ὠρες, κοιτάζοντας τὴν ἀγαπημένη μου τὴ θάλασσα, ποὺ μὲ καλοῦσε πάλι κοντά της. Τὰ κύματά της μουγκρίζανε όλοένα, σφυρίζανε, φωνάζανε, γελούσανε, μουρμουρίζανε, τραγουδάγανε, ἀλαλάζανε, πανηγυρίζανε.

Ἐκεῖ ποὺ κοίταζα αὐτὸ τὸ ἀχόρταστο θέαμα, ἔχωνα τὰ χέρια μου καὶ τὰ ποδάρια μου μέσα στὸν σωρὸ τὰ κοχλίδια. Τί θησαυρός! Θαύμαζα τὴν ἐμορφιὰ ποὺ εἶχανε κείνα τὰ μικρὰ στρουμπούλια, μὲ τί τέχνη τὰ 'πλασε τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ! 'Εξὸν ἀπὸ τὸ ἐμορφο σκέδιο ποὺ είχε τὸ καθένα, ἦτανε πλουμισμένο καὶ μὲ διάφορα πλουμίδια, καφετιά, τριανταφυλλιά, μαύρα, πράσινα, παρδαλισμένα, ψιλοζωγραφισμένα, πλουμισμένα μὲ μιὰ τέχνη ἔξαισια, μικρὰ καὶ μεγάλα. Χιλιάδες! Κι ἦτανε σωριασμένα σὲ κείνη τὴν ἄγρια ἐρημιά, ξεχασμένα, χωρὶς νὰ τὰ ξέρη κανένας.

"Ἐβαζα τὰ ροῦχά μου, κι ἐμπαινα σὲ καμιὰ σπηλιά. "Αν τύχαινε κι εἶχε μπεῖ νερὸ στ' αὐτὶ μου, ἔπαιρνα κανένα πλατύ βότσαλο, πλάγιαζα τὸ κεφάλι μου, κολλώντας το στ' αὐτὶ μου, ύστερα μ' ἔνα

ἄλλο βότσαλο χτυποῦσα ἐλαφρὰ τὸ πλατύ βότσαλο, κι ἔτρεχε τὸ νερὸ καὶ ξεβούλωνε τ' αὐτί μου.

Ξάπλωνα, κι ὁ ἄχος τῆς θάλασσας μ' ἀποκοίμιζε.

Στὸν ὑπνὸ μου ἔβλεπα πώς ἡμουνα καπετάνιος κι ἀρμένιζα μὲ φουρτούνα, κι ὅλο δρτσάριζα, γιὰ νὰ καθατζάρω ἐναν κάθο, καὶ δὲν τὰ κατάφερνα, καὶ βασανιζόμουνα νὰ πάρω βόλτα.

“Υστερ’ ἄλλαζε μονομιᾶς τ’ ὄνειρο, καὶ βρισκόμουνα μὲ τὸν Ροβινσόνα μέσα στὴν καλύβα του.” Ήτανε ὅπως τὸν ἥξερα, μὲ μαῦρα γένια καὶ μακρὶα μουστάκια, φοροῦσε κάτι ροῦχα ἀπὸ προβιά, ἔνα καπέλο σὰν χωνί, κι εἶχε κοντά του τὴν καραμπίνα του καὶ τὸ παρασόλι του. Παραπέρα, καθότανε σταυροπόδι, ὁ Παρασκευάς, μαῦρος σὰν τὸ κατράμι κι ὀλόγυμνος, κι ἔπλεκε ἔνα καλάθι. ‘Ο παπαγάλος ἦτανε γαντζωμένος ἀπάνω σ’ ἔνα ξύλο, καὶ μοῦ φώναζε: «Καλῶς ὅρισες! Καλῶς ὅρισες!» ‘Απ’ ὅξω ἤτανε κακοκαιριά, κι ἀκουγότανε ἡ βουή τῆς θάλασσας: «Χού! Χού! Χά! Μπού! Μπού! Μπού! Ρού! Α! Χά! Χά! Μάς - ἀ - Φουέρρα! Μάς - ἀ - Φουέρρα!...»

Ἐπυνοῦσα, κι ἄκουγα ἀκόμα αὐτὰ τὰ βογγητά. Μοναχὰ ὁ Ροβινσόνας κι ὁ Παρασκευάς εἶχανε φύγει.

“Ἐργα” τ. Α'

Φότης Κόντογλου

8. Η ΜΥΣΤΙΚΗ ΠΑΠΑΡΟΥΝΑ

Τὸ πόδι ἀπόψε τὸ νιώθω ποιοὺ καλύτερα.

Μοῦ ῥχεται νὰ σηκωθῶ σιγὰ σιγά, νὰ προχωρέσω μέσα στὸ σιωπηλὸ χαράκωμα. Εἰναι ποιοὺ παράξενο τὸ χαράκωμα μὲ τόσο φῶς. Φέγγει σὰ μέρα καὶ ὅμως δὲν ἔχει φόβο. Τὸ φεγγαρόφωτο ἀπὸ μακριά, σὰ δὲν ἀντιλαμπίζει σὲ γυαλιστερὸ μέταλλο, δὲν ξεσκεπάζει τίποτα. Μπορῶ τὸ λοιπὸν νὰ περπατῶ λεύτερα κάτω ἀπὸ τὸν ἀχνὸ πέπλο του ποὺ προστατεύει σὰν ἀσημὶ σκοτάδι.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ πάλι μοῦ περνᾶ ἡ ἰδέα πώς ἐτούτη ἡ μοναξιὰ εῖναι ἀληθινή. Πώς τάχα σηκωθηκαν ὅλοι καὶ φύγανε καὶ μ' ἄφησαν μονάχον, ὀλομόναχον ἐδῶ πάνω. Τότες μιὰ κρυάδα περνᾶ, λεπίδι, τὴν καρδιά μου. Θὰ προτιμοῦσα νὰ ξέρω πώς ζοῦνε γύρω μου κρυμένοι ἀνθρῶποι, κι ἂς ἤτανε μόνο ὄχτροι.

Προχώρεσα ὡς τὴν ἄκρη τοῦ χαρακώματος τοῦ λόχου μας. ‘Ως

τὴν ἔβγαση τῶν συρματοπλεγμάτων. Ἐκεῖ είναι μιὰ μυστικὴ πόρτα ποὺ σφαλνᾶ μ' ἔνα ἀδράχτι δόπλισμένο μὲ ἀγκαθωτὸ σύρμα. Ἐπειδὴ τὸ μέρος είναι ἔνα νταμάρι ὅλο πέτρα καὶ δὲ σκάβεται, σήκωσαν ἔνα προκάλυμμα μὲ γεώσακους. Τὰ τσουβάλια αὐτὰ κείτουντ' ἐδῶ χρόνον κατιρό ἔτσι. Θὰ φάγαν ὑγρασίες, βροχάδες, χιόνια καὶ ἥλιος. "Ηρθαν καὶ σάπισαν ἀπὸ τὰ νερά, ὁ ἥλιος τὰ τσουρούφλισε καὶ τὰ 'καψε. Τραβῶ τὸ δάχτυλό μου πάνω τους. Λιώνει ἡ λινάτσα. Σὰν τὰ ξεθαμμένα ροῦχα τῶν πεθαμένων ποὺ ξεφτάνε, σταχτωμένα, μὲ τὸ πρῶτο ἄγγιγμα. Είναι τσουβαλάκια φουσκωμένα κάργα, ὅπως τὰ πρωτόγέμισαν. "Αλλα πάλι κρεμάζουν σαχλά, μισοαδειανά. Κάτου ἀπὸ τὸ δυνατὸ φεγγάρι μοιάζουν μὲ ψοφίμια σκυλιῶν, ἄλλα πρισμένα κι ἄλλα ξαντεριασμένα, σωριασμένα μὲ τάξη τὸ 'να πάνου στ' ἄλλο.

"Απὸ δῶ τὸ θέαμα θά 'ναι πιὸ δύμορφο. Τώρα τὸ κρυμμένο ποτάμι ἀκούγεται καλύτερα ὅπως φωνάζει μακριά, μὲς ἀπὸ τὴ βαθιὰ κοίτη του. Θέλω νὰ βγάλω τὸ κεφάλι ψηλά ἀπὸ τὸ προπέτασμα, νὰ ἴδω πέρα. "Αν μποροῦσα μάλιστα θὰ καβαλίκευα τὸ χαράκωμα. 'Ακουμπῶ τὸ μπαστούνι στὸ τοίχωμα, σηκώνουμαι στὴ μύτη τῆς ἀρβύλας τοῦ γεροῦ μου ποδιοῦ καὶ γαντζώνω τὰ δάχτυλα στοὺς γεώσακους πού 'ναι πάνω πάνω. "Ενας ἀπ' αὐτοὺς λιώνει μεμιᾶς κι ἀδειάζει τὸν ἄμμο του πάνω μου. Λοιπὸν τότες ἔγινε μιὰν ἀποκάλυψη! Μόλις ξεφούσκωσε αὐτὸ τὸ σακί, χαμήλωσε ἡ καμπούρα του καὶ ξεσκέπασε στὰ μάτια μου μιὰ μικρήν εύτυχία. "Αχ, μού 'καμε τόσο καλὸ στὴν ψυχή, λίγο ἄκομα καὶ θὰ πατοῦσα μιὰ τσιριξιὰ χαρᾶς.

"Ήταν ἔνα λουλούδι ἔκει! Συλλογίσου. "Ενα λουλούδι εἶχε φυτρώσει ἔκει μέσα στοὺς σαπτρακιασμένους γεώσακους. Καὶ μοῦ ξεφανερώθηκε ἔτσι ξαφνικὰ τούτη τὴ νύχτα πού 'ναι γιομάτῃ θάματα. 'Απόμεινα νὰ τὸ βλέπω σχεδὸν τρομαγμένος. Τ' ἄγγισα μὲ χτυποκάρδι, ὅπως ἀγγίζεις ἔνα βρέφος στὸ μάγουλο. Είναι μιὰ παπαρούνα. Μιὰ τόση δὰ μεγάλη, καλοθρεμμένη παπαρούνα, ἀνοιγμένη σὰν μικρὴ βελουδένια φούχτα. "Αν μποροῦσε νὰ τὴ χαρῇ κανένας μέσα στὸ φῶς τοῦ ἥλιου, θάβλεπε πώς ἥταν ἄλικη, μ' ἔναν μαύρο σταυρὸ στὴν καρδιά, μὲ μιὰ τούφα μασθίες βλεφαρίδες στὴ μέση. Είναι θραψερὸ λουλούδι, γεμάτο χαρά, χρώματα καὶ γεροσύνη. Τὸ τσουνί του είναι ντούρο καὶ χνουδάτο. "Έχει κι ἔνα κόμπο ποὺ δὲν ἀνοιξε ἄκομα. Κάθεται κλεισμένος σφιχτὰ μέσα στὴν πράσινη φασκιά του καὶ περίμενει τὴν ὥρα του. Μὰ δὲν θ' ἀργήσῃ ν' ἀνοίξη κι αὐτός. Καὶ θά 'ναι δυὸ

λουλούδια τότες! Δυὸς λουλούδια μέσα στὸ περιβόλι τοῦ θανάτου. Αἰστάνουμαι συγκινημένος ξαφνικὰ ώς τὰ κατάβαθμα τῆς ψυχῆς. Ἀκουμπῶ πάνω στὸ προπέτασμα σὰν νὰ κουράστηκα ξαφνικὰ πιολύ. Ἀπὸ μέσα μου ἀναβρύζουν δάκρυα ἀπολυτρωτικά. Στέκουμαι ἔτσι πολλὴν ὥρα, μὲ τὸ κεφάλι ὅλο χώματα, ἀκουμπισμένο στὰ σαπισμένα σακιά. Μὲ δυὸς δάχτυλα λαφριά, προσεχτικά, ἀγγίζω τὴν παπαρούνα. Ξαφνικὰ μὲ γεμίζει μιὰ ἔγνια, μιὰ ζωηρὴ ἀνησυχία πώς κάτι μπορεῖ νὰ πάθῃ τοῦτο τὸ λουλούδι, ποὺ μ' αὐτὸς μοῦ ἀποκαλύφτηκε ἀπόψε ό Θεός. Παίρνω τότες στὴν ράχη ἓνα γερὸ τσουβάλι (δογκάνω τὰ χείλια ἀπὸ τὴν ξαφνικὴ σουβλιὰ τοῦ ποδιοῦ), καὶ τ' ὀκουμπῶ μὲ προφύλαξη μπροστὰ στὸ λουλούδι. "Ετσι λέω θά 'ναι πάλι κρυμμένο γιὰ ὄλους τοὺς ἄλλους. Χαμογελῶ πονηρά. Κατόπι σηκώνουμαι ξανὰ στὰ νύχια κι ἀπλώνω τὸ μπράτσο ἔξω. Ναί. Τὸ δγγισα λοιπὸν πάλι! Τρεμουλιάζω ἀπὸ εύτυχία. Νιώθω τὰ τρυφερὰ πέταλα στὶς ρῶγες τῶν δαχτύλων. Είναι μιὰ ἀνεπάντεχη χαρὰ τῆς ὄφης (...). Φίλησα τὶς ρῶγες τῶν δαχτύλων μου. Εἶπα σιγὰ σιγά: —Καληνύχτα... καληνύχτα καὶ νᾶσαι βλογγημένη.

Γύρισα γλήγορα στ' ἀμπρί. "Ἄς μποροῦσα νὰ κάμω μιὰ μεγάλη φωταψία... Νὰ κρεμάσω παντοῦ σημαῖες καὶ στεφάνια!" Αναψα στὸ λυχνάρι τέσσερα φιτίλια καὶ τώρα πασχίζω νὰ τὴ χωρέσω ἐδῶ, μέσα σὲ μιὰ τόσο μικρὴ γούβα, μιὰ τόσο μεγάλη χαρά. Ἡ ψυχὴ μου χορεύει σὰν μεγάλη πεταλούδα. Χαμογελῶ ξαπλωμένος ἀνάσκελα. Κάτι τραγουδάει μέσα μου. Τ' ἀφουγκράζουμαι. Είναι ἔνα παιδιάτικο τραγούδι:

Φεγγαράκι μου λαμπρό.. .

«'Η Ζωὴ ἐν τάφῳ»

Στράτης Μυριβήλης

9. ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ 1942

Εἶχε πέσει κεῖνα τὰ χρόνια συφορὰ μεγάλη στὴ χώρα τῶν 'Ελλήνων. Ζοῦσαν ἡσυχοὶ καὶ μὲ εἰρήνη οἱ ἄνθρωποι τὴ δύσκολη ζωὴ τῶν βιουνῶν καὶ τῶν θαλασσῶν τους, τίποτα δὲ γυρεύανε ἀπ' τοὺς ἄλλους, ὅταν ὁ κακὸς γείτονας τοὺς κήρυξε τὸν πόλεμο κι ἐστειλε τὰ φουσάτα του νὰ ρημάξουν τὴ χώρα. Τότες ὁ λαὸς ποὺ εἶδε τὸ ἄδικο ξεσηκώθηκε, παλικάρια, γυναῖκες καὶ γερόντοι ἀφησαν τὴ γῆ καὶ τὴ

θάλασσα και τράβηξαν στὰ βουνά νὰ μποδίσουν τὸ κούρσεμα τῆς πατρίδας. Πολεμούσανε μῆνες και μῆνες.⁷ Ήταν βαροχειμωνιά, και στὰ φαράγγια τῆς Πίνδου οἱ ἀνέμοι βουίζανε, τὸ χιόνι στοιβαζόταν, και οἱ ἀνθρωποι ἔπειταζανε. 'Απ' τὸ πολὺ τὸ κρύο πληγιάσανε τὰ κορμιά τῶν παλικαριῶν, ἄλλους τοὺς κόψανε τὸ χέρι, ἄλλους τοὺς κόψανε τὸ ποδάρι. "Ομως νὰ τὸ βάλουνε κάτου δὲ λέγανε. "Ετοι ντροπιάστηκε τότες ἀπ' τὸ λαὸ τῶν Ἑλλήνων ὁ κακὸς γείτονας, και θὰ τὸν ρίχνανε οἱ "Ἑλληνες στὴ θάλασσα, ἃν ἄλλος ὄχτρὸς πιὸ φοβερὸς και πιὸ ἀντίχριστος δὲ ρίχνότανε ἄναντρα πάνου στοὺς φουκαράδες ποὺ πολεμούσανε γιὰ πατρίδα και λευτεριά. Κι οἱ "Ἑλληνες πιὰ δὲ βαστάζαν και λυγίσαν. Τὰ φουσάτα τῶν ὄχτρῶν μπῆκαν στὴ χώρα, ὑποτάχτηκε ὁ λαὸς τῶν Ἑλλήνων, και στὸν Ἱερὸ Βράχο τῶν προγόνων του σηκώθηκε σαντάρδο μισητό.

Τότες ἦρθε ἡ μεγάλη πείνα. Οἱ ὄχτροὶ πήρανε ὅ,τι ἔδινε και δὲν ἔδινε ἡ γῆ, ρημάξανε τὸν τόπο. Γυμνοὶ και σκελετωμένοι οἱ "Ἑλληνες, τὰ παιδιὰ και οἱ γερόντοι και οἱ γυναῖκες γυρίζαν γυρεύοντας νὰ βροῦνε σκουπίδια τοῦ δρόμου νὰ τὰ φᾶνε. Μαλώνανε ποιὸς νὰ πρωταρπάξῃ τὴν ἄθλια τούτη θροφή, πέφτανε τσακισμένοι μὲς στὸ δρόμο και πεθαίνανε. Τόπο δὲν εἶχε νὰ τοὺς θάψουνε, γιατὶ τὰ κοιμητήρια γεμίσανε, τοὺς θάβανε πολλοὺς μαζὶ σὲ μεγάλους λάκκους. Στὰ λιμάνια οἱ ψαράδες μπαίνανε μὲς στὶς βάρκες τους, τυλιγόταν στὶς κάπτες τους και πεθαίναν. Πάνω τους, στὸ γαλάζιο οὐρανό, πλέανε οἱ ἄσπροι γλάροι. 'Απ' τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου οἱ δεσποτάδες στέλνανε μηνύματα στὴν Πρωτεύουσα, στὸν ἀρχιερέα: «Στεῖλε μας ψωμὶ και νεκροσέντουκα, τοῦ γράφανε. Τί θ' ἀπογίνει τὸ ποίμνιό μας, πρωθιεράρχη;»

"Ετοι πέρασε ὁ χειμώνας και ἦρθε ἡ ἄνοιξη, τὸ ἔτος 1942. Τὴν ἄνοιξη, ἡμέρα τοῦ Εὔαγγελισμοῦ, οἱ "Ἑλληνες τιμοῦνε τὴν Ἐλευθερία. Στὰ καλὰ χρόνια σέρνανε τὶς σημαῖες στὰ σπίτια τους, βάζανε τὰ καλά τους ρούχα, οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν παίζανε, και στὴ Μητρόπολη ἔκανε δοξολογία ὁ ἀρχιεπίσκοπος φορώντας τὰ χρυσά του ἄμφια και τριγυρισμένος ἀπὸ δεσποτάδες και προεστούς.

Σὰν ξημέρωσε ἡ 25 Μαρτίου 1942, οἱ ὄχτροὶ ποὺ δυνάστευαν και ξεκλήριζαν τὴ χώρα τῶν Ἑλλήνων εἶπαν μὲ τὸ νοῦ τους πῶς ἔτσι πεινασμένος λαὸς θὰ καθήση ἥσυχα, ἐπειδὴ θὰ 'χη ξεχάσει σίγουρα, εἶπαν, πατρίδα και λευτεριά.

"Ομως δὲν ξέρανε καλά τοὺς σκλάβους τους, γιατὶ δὲν ξέρανε ἀπὸ πόσο παλιὰ χρόνια ζῆ μέσα τους τὸ πάθος γιὰ τὴν ξερή τους γῆ, γιὰ τὰ γυμνὰ νησιά τους, γιὰ τὴ δόξα τῶν πατεράδων καὶ τῶν παππούδων τους.

"Ἐτοι ἔγινε στὶς 25 Μαρτίου τοῦ 1942 : 'Ο πεινασμένος λαὸς τῶν σκλάβων βγῆκε στοὺς δρόμους τῆς Πρωτεύουσας καὶ τράβηξε σιωπηλὰ στὴ Μητρόπολη. Στὰ πρόσωπα δὲν ἔλαμπε, ὅπως στοὺς καλοὺς χρόνους, ἡ χαρά, λύπη καὶ πίκρα καὶ συντριβὴ εἶχαν τὰ πρόσωπα. "Ομως στὰ μάτια ἀστραφτε ἡ πίστη, ἡ ἀδάμαστη θέληση, ἡ λατρεία τῆς λευτεριᾶς. Ἡταν γυναῖκες ντυμένες στὰ μαῦρα, μητέρες τοῦ πένθους, χῆρες καὶ ὄρφανά, Ἡταν γερόντοι. Ἡταν, ἀτέλειωτη θεωρία, καὶ οἱ λαβωμένοι πολεμιστές: "Ἄλλοι ἔχοντας κομμένα τὰ ποδάρια περπατούσαν στὰ δεκανίκια, ἄλλοις τοὺς σέρνανε μὲς στὰ καροτσάκια 'Ελληνίδες, κορίτσια μὲ ἀσπρες μπλοῦζες καὶ μὲ κόκκινο σταυρὸ στὸ κεφάλι. "Ολο τοῦτο τὸ πλῆθος μπῆκε στὴν ἐκκλησιά, δόξασε τὸ Θεὸ καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ σκύψῃ νὰ δῆ τὰ βάσανα ποὺ πέσανε στὴ χώρα τῶν 'Ελλήνων, νὰ τοὺς λυπηθῇ καὶ νὰ γίνη Ἰλεος. "Υστερα ψάλανε τροπάρια τοῦ πένθους, κάμανε μνημόσυνο γιὰ τὶς ψυχὲς τῶν ἀποθαμένων, τῶν παλικαριῶν, ποὺ σκοτώθηκαν στὰ χιονισμένα βουνὰ τῆς Πίνδος καὶ τῶν ἄλλων ποὺ τοὺς πῆρε ἡ πείνα τὸ χειμώνα τοῦ 1941.

Κι ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ γινήκανε, ὁ λαὸς βγῆκε ὅξω νὰ πάη λουλούδια στὸν τάφο τοῦ Νεκροῦ Στρατιώτη. Κάτου ἀπ' τὸ παλιὸ Βασιλικό Παλάτι, ἐκεῖ είναι ὁ Τάφος. 'Εκεῖ ἔχουν ἀποθέσει τὰ κόκαλα ἐνὸς παλικαριοῦ ποὺ σκοτώθηκε στὸν πόλεμο, καὶ τοὺ τ' ὄνομά του χάθηκε καὶ δὲν τομαθε κανένας. Είναι ὁ τόπος περισσὰ ὥραῖς, ἀπὸ πάνου είναι ὁ ούρανὸς γαλάζιος, ἔχουν βάλει καὶ μιὰ πλάκα στὸν Τάφο σκαλισμένη μὲ παράστασες ἀρχαῖες.

"Ο λαὸς ἀρχισε νὰ πορεύεται πρὸς τὸν Τάφο. Πήγαιναν πρῶτα οἱ λαβωμένοι πολεμιστὲς πάνου στὰ καροτσάκια τους, Ὅστερα οἱ μαυροφορεμένες γυναῖκες, Ὅστερα τὸ ἄλλο πλῆθος. Οἱ καταχτῆτες αὐτὰ βλέποντας, φοβήθηκαν καὶ εἶπαν: «Τοῦτοι θὰ κάνουνε κίνημα», καὶ πρόσταξαν νὰ σκορπίση τὸ πλῆθος. Στήσανε κανόνια καὶ ἄρματα καὶ καβαλαρέους καὶ πεζούρα πολλή, καὶ εἶπαν:

«Μήν κάνετε πῶς περνᾶτε, γιατὶ θὰ χτυπήσουμε!»

Μιὰ στιγμὴ ἔγινε μὲς στὸ λαὸ ἑνα σούσουρο, μὰ μονομιᾶς πέρασε ὁ φόβος. Σ' ὅλα τὰ μάτια ἡ ἀπόφαση ἀστραψε :

«Όχι! Είναι ό τάφος τοῦ σκοτωμένου μας παλικαριοῦ, είναι ό τάφος τῶν παιδιῶν μας! Θὰ πᾶμε στὸν Τάφο γιὰ νὰ τιμήσουμε τὰ παλικάρια μας ποὺ σκοτώθηκαν γιὰ τὴν 'Ελλάδα! »

Κι ἄρχισαν νὰ βαδίζουν.

Οἱ ἀρματωμένοι ὁχτροὶ φωνάξανε τότες:

«Μήν κάνετε ἄλλο! Θὰ ρίξουμε!»

Μὰ ό λαὸς ὅλοένα πορευόταν. Ἀργά. Ἀργά. Οἱ ὁχτροὶ χαζιρέψαν τ' ἄρματα. Τὰ στῆσαν καταπάνου στὸ λαό. 'Ο λαὸς ὅλοένα πορευόταν. "Ωσπου φτάσανε κοντὰ ό ἔνας μὲ τὸν ἄλλο. "Ηταν πιὰ φανερὸ πώς ή ὥρα ἥρθε.

Τότες ἔγινε σιωπὴ θανάτου. Φύλλο νά 'πεφτε δὲ θ' ἀκουγόταν. "Οταν, ἀκούστηκε ἡ πρώτη μπαταριά. Οἱ στρατιῶτες ρίχνανε στὸ πλήθος.

"Εγίνε κακὸ μεγάλο. Οἱ γυναῖκες καὶ οἱ γερόντοι ἄρχισαν νὰ φωνάζουν ἀπελπισμένα:

«"Ωχου, ποὺ μᾶς σκοτώνουν ἀνυπεράσπιστους! "Ωχου, ποὺ μᾶς σκοτώνουνε, γυναῖκες ἀνήμπτορες κι ἔρημες!»

Οἱ στρατιῶτες ὅλοένα ρίχνανε, καὶ ἡ σαστισμάρα ποὺ ἔπεσε στὸ λαό ἥταν μεγάλη. "Ομως τότες, στὴ δύσκολη ὥρα, πετιέται μιὰ 'Ελληνίδα μὲ μαῦρα μαλλιὰ καὶ μὲ μαῦρα μάτια. "Ηταν κόρη τῆς Ἀττικῆς.

«'Αδέρφια, μὴ δειλιάζετε! φωνάζει. 'Ελατε μαζί μου, ἀδέρφια!»

"Ολοι τότες είδαν:

'Η κόρη ἄρχισε νὰ βαδίζῃ. Πλάι της ἥταν ἔνας σακατεμένος πολεμιστὴς ποὺ πορευόταν. 'Η κόρη τὸν ἔσερνε ἀπ' τὸ χέρι, κι αὐτὸς τὴν ἀκολουθοῦσε κοιτάζοντας πάντα ψηλὰ στὸν ούρανό. "Ηταν ἔνα χλωμὸ παλικάρι, προχωρούσανε κι οἱ δυό τους ἵσια, περήφανα, κι ἥταν σὰ νὰ περπατοῦσε ἡ Μοίρα τῆς 'Ελλάδας.

"Ἄξαφνα ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ παλικαριοῦ. Μιλοῦσε στοὺς ὁχτροὺς καὶ τοὺς ἐλεγε: «Είμαι τυφλός! Είμαι τυφλός!» Κι ὅλοένα πήγαινε μπροστὰ ὁ τυφλὸς τραυματίας, ἀπὸ πάνω του τὸ γαλάζιο χρῶμα τ' ούρανοῦ τῆς 'Ελλάδας τὸν τύλιγε, τύλιγε καὶ τὰ μαῦρα μαλλιά τῆς κόρης τῆς Ἀττικῆς.

"Εγίνε τότες τὸ θάμα :

Μπροστὰ στὸ τυφλὸ παλικάρι ποὺ πήγαινε πρὸς τὸ θάνατο, μπροστὰ στὸ νέο κορίτσι ποὺ τὸ δόδηγοῦσε, μπροστὰ στὴ Μοίρα τοῦ περήφανου τόπου, τὸ ἀφρισμένο θεριὸ ποὺ ξερνοῦσε φωτιὰ καὶ

σίδερο δείλιασε. Οἱ πρῶτοι στρατιῶτες ἀποτραβήχτηκαν σὰ νὰ βλέπανε φάντασμα, οἱ ἄλλοι οἱ στρατιῶτες ὅλοι τρέμοντας κάνανε πίσω. Κι ἀπὸ τὸ δρόμο ποὺ ἄνοιξαν, ὁ λαὸς χύθηκε στηκώνοντας στοὺς ὄμοις τοὺς σκοτωμένους, κραυγάζοντας καὶ ὀλολύζοντας. "Ετοι φτάσανε ἵσαμε τὴ μεγάλη πλατέα ποὺ 'ναι κάτου ἀπ' τὸ παλιὸ Βασιλικὸ Παλάτι, ἐκεὶ ποὺ ὁ τόπος εἶναι περισσά ωραῖος. Μπροστὰ στὸν Τάφο τοῦ Νεκροῦ Στρατιώτη δὲ λαὸς ἀπόθεσε τοὺς νέους νεκροὺς κι ὑστερα γονάτισε. "Ετοι γονατιστοί, γερόντοι, γυναῖκες, νέοι καὶ παιδιά τραγουδήσανε τὸν "Υμνο στὴν Ἐλευθερία. Εἶναι ἔνα παλιὸ τραγούδι ποὺ λέει πώς ὅλα γύρω ἦταν σιωπηλὰ γιατὶ τάσκιαζε ἡ φοβέρα καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά. "Εκλαψε ὁ λαός, θυμήθηκε τοὺς προγόνους του, ἔβαλε λουλούδια πάνου στὸ μαρμαρένιο Τάφο, κι ὑστερα στηκώνοντας στὸν ὄμοιο τοὺς σκοτωμένους πῆγε νὰ τοὺς θάψῃ.

"Ομως πολὺ αἴμα εἶχε τρέξει ἀπ' τὶς λαβωματιές τους, ἔσταξε πάνου στὶς πέτρες τῆς Πλατέας, καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ δὲν ἔβγαινε.

«"Ωρα Πολέμου»

ΙΗΛΙΑΣ ΒΕΡΕΖΗΣ

10. Η ΚΗΔΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

"Ενα γεγονὸς ποὺ ξαφνικά, μέσα στὸ ζόφο τῆς διπλῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς, ἥλεκτρισε τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς Ἀθήνας καὶ ξεσήκωσε τὴν ψυχὴ της σ' ἔνα θαυμάσιο ξέσπασμα ὄμαδικῆς ἔξαρσης καὶ πίστης ἦταν ἡ κηδεία τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ. 'Ο θάνατός του ἦταν φυσιολογικός· δὲν εἶχε καμιὰ συνάρτηση μὲ τὴν πολεμικὴ κατάσταση. Καί, ὧστόσο, τὸ λείψανο τοῦ ἔθνικοῦ ποιητῆ φάνταζε τότε, στὰ μάτια μας, σὰν ἐντονώτατο ἔμβλημα τῆς ἔθνικῆς μας ἀντίστασης καὶ τῆς μεγάλης κοινῆς μας λαχτάρας τῆς ἐλευθερίας.

Στὶς 27 Φεβρουαρίου 1943, τὸ πρωί, μάθαμε πώς ὁ Παλαμᾶς εἶχε πεθάνει τὴν προηγούμενη νύχτα, σὲ ἡλικία ὄγδόντα τεσσάρων χρονῶν. Τὸ μεσημέρι πῆγα στὸ σπίτι του, στὴν Πλάκα, κι εἶδα τὸ νεκρὸ ποὺ τὸν εἶχαν ξαπλωμένο σ' ἔνα ντιβάνι, στὴ μικρή του βιβλιοθήκη. Ἡταν ντυμένος στὰ μαῦρα καὶ σκεπτασμένος μὲ ἀνθισμένα κλαδιά ἀμυγδαλιᾶς. Ἡταν, θὰ ἔλεγε κανείς, ἀκόμα μικρότερος ἀπ' ὃ, τι ξέραμε, σὰν τὰ λείψανα τῶν ἀγίων. Στὴν κάμαρα αὐτὴ στεκότανε

μόνος του ό Στράτης Μυριβήλης πού, μόλις μπήκα, γύρισε και μοῦ είπε: «Κοίταξε τί γλύκα πού έχει αύτὸ τὸ πρόσωπο!» Κι ἡταν πράγματι ἔξαιρετικὰ γλυκιὰ ἡ μορφὴ του, γεμάτη ἀπέραντη πατρικὴ ἀγάπη. Τὸ ἀπόγεμα ἔνιωσα τὴν ἀνάγκη νὰ ξαναπάω νὰ τὴν ξαναδῶ. Ἐμεινα τότε κάμποση ὥρα, μὲ τὸν Κατσίμπαλη καὶ ἄλλους φίλους. Εἶχαν ἀνάψει κεριά κοντὰ στὸ νεκρό, χωρὶς ἄλλο φῶς. Νόμιζες πώς ἔβλεπες μπροστά σου πεθαμένο μισὸν αἰώνα ἐλληνικῆς ζωῆς.

Ἐκεῖ, ὁ Παλαμᾶς, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, μοῦ φάνηκε Βυζαντινός, βγαλμένος ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ βυζαντινοῦ Μεσαίωνα, ἀνθρωπὸς τῆς μεγάλης, τῆς πολύδοξης καὶ σοφῆς Ρωμανίας, βαθύτατα Βυζαντινὸς στὸ αἷμα του καὶ στὴν ψυχὴ του, στὴ φυλετικὴ καὶ στὴν πνευματικὴ του καταγωγὴ. Τὸ πιστεύω σταθερὰ πώς, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν πολυμέρεια καὶ τὶς ἀντιφάσεις τοῦ πνεύματός του, ὁ κεντρικός, ὁ βαθύτερος πυρήνας τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας ἦταν βυζαντινός. Τὸ ἴδιο ἐκεῖνο ἀπόγεμα, ἡ Ναυσικᾶ Παλαμᾶ μοῦ διηγήθηκε ἔνα ἐπεισόδιο ποὺ μοῦ φαίνεται τώρα χαρακτηριστικό. Δυὸς ὅρες πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο, δηλαδὴ κατὰ τὴν μιὰ μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ἀκουσε, μέσα στὸν ὑπνο της, μιὰ βυζαντινὴ ψαλμωδία. Ξύπνησε, πῆγε στὴν κάμαρα τοῦ πατέρα της καὶ τὸν ἥβρε νὰ φέλνῃ κοιμισμένος. Τοῦ μίλησε, μὰ δὲν τὴν ἀκουσε κι ἔξακολούθησε νὰ φέλνῃ.

Ἡ Κηδεία ἔγινε τὴν Κυριακὴ 28 Φεβρουαρίου, στὶς 11 τὸ πρωί, στὴν ἐκκλησία τοῦ Α' Νεκροταφείου, ὅπου μαζεύτηκε πλῆθος πολύ. Χοροστάτησε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Δαμασκηνὸς ποὺ μίλησε ὠραῖα, μὲ πατριωτικὴ συγκίνηση. "Υστερα, στάθηκε κοντὰ στὸ φέρετρο ὁ Ἀγγελος Σικελιανὸς καὶ ἀπάγγειλε τὸ γνωστό του ποίημα: Ἡχῆστε οἱ σάλπιγγες! ποὺ τὸ εἶχε γράψει τὴν προηγούμενη νύχτα. Τὸ εἶπε μὲ φωνὴ βροντερή, μέσα σὲ λυγμούς πού ἔβγαιναν ἀπ' τὸ πλῆθος. Ἡταν σοβαρὰ ἄρρωστος κι οἱ γιατροί του τοῦ εἶχαν ἀπαγορέψει αὐστηρὰ κάθε κούραση καὶ κάθε ἔξodo, μὰ κανεὶς δὲν μπόρεσε νὰ τὸν πείσῃ νὰ πειθαρχήσῃ στὴ σύστασή τους. "Ενιωθε πώς κάποιο ἀνώτερο χρέος τὸν καλοῦσε ἐκεῖ. Τρίτος μίλησε ὁ Σωτήρης Σκίπης, ἀπαγγέλλοντας ἔνα ποίημα ποὺ πηριεῖχε στίχους πολὺ τολμηρούς καὶ ἐπικίνδυνους γιὰ τὸν ποιητὴ τους τὴ στιγμὴ ἐκείνη. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ πώς παρακολουθοῦσαν τὴν κηδεία ἀντιπρόσωποι τῶν πρεσβειῶν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας.

Σὰν τελείωσε ἡ ἀκολουθία, ὁ Σικελιανὸς ἀπομάκρυνε τοὺς νεκρο-

θάφτες καὶ κάλεσε ὁσους ἡταν κοντύτερα νὰ σηκώσουν τὸ φέρετρο, σηκώνοντας αὐτὸς πρῶτος. Τὸν εἶδα νὰ περνᾶ κοντά μου ἀσπρος καὶ ὄνειροπαρμένος, σὰν ὑπνοβάτης. "Ακουσα τότε τὴ Μαρίκα Κοτοπούλη νὰ λέει: «Εἴναι ὁ Σικελιανὸς ποὺ θάβει τὸν Παλαμᾶ!» Κι αὐτή ή ἰδέα τὴν τάραζε, σὰ νὰ περιεῖχε ἔνα συγκλονιστικὸ συμβολισμό.

'Ο τάφος, καθὼς εἶναι γνωστό, βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ παλαιὸν νεκροταφεῖο, σὲ μέρος ἀνοιχτό, μὲ θέα πρὸς τὴν Ἀθήνα καὶ τὴν Ἀκρόπολη. Ἡταν ὅμορφη μέρα, ἡλιόλουστη. Μαζεύτηκε ἐκεῖ ὅλο τὸ πλῆθος ποὺ ἡταν στὴν ἐκκλησία, καθὼς καὶ τὸ πλῆθος ποὺ εἶχε μείνει ἀπ' ἔξω, σὲ διάφορα ἐπίπεδα, ἀνάμεσα στὰ μάρμαρα καὶ στὶς πρασινάδες, γιατὶ τὸ κοιμητήρι, στὸ σημεῖο ἐκεῖνο, εἶναι σὰν κῆποι κρεμαστοί. "Οταν τελείωσε ἡ ταφή, ἥρθαν στρατιῶτες Γερμανοί καὶ Ἰταλοί καὶ κατάθεσαν στεφάνους, ἐνῶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πρεσβειῶν τους χαιρετοῦσαν μὲ τρόπο φασιστικό. Τότε, χωρὶς κανένα σύνθημα, καμιὰ προηγούμενη συνεννόηση, ὅλο ἐκεῖνο τὸ πλῆθος ἄρχισε νὰ τραγουδᾶ τὸν ἔθνικὸ Ὅμνο μ' ἔνα πάθος καὶ μιὰν ἔνταση, ποὺ δὲν φαντάζομαι κανεὶς ποὺ ἡταν ἐκεῖ νὰ τὸν ἀκουσε ἄλλη φορὰ στὴ ζωή του νὰ τραγουδιέται ἔτσι. Καὶ σὰν τελείωσε κι ὁ Ὅμνος ἀπὸ παντοῦ ἀκούστηκαὶ οἱ φωνές: «Ζήτω ἡ Ἑλλάδα! Ζήτω ἡ ἐλεύθερία!» Κι ὅλες αὐτὲς οἱ αὐθόρμητες πράξεις θαρροῦσε κανεὶς πώς ὑπακούανε σ' ἔναν ποιητικὸ ρυθμό.

Κατεβήκαμε πρὸς τὴ σκλαβωμένη Ἀθήνα μας, ποὺ τὴ σκίαζαν ἀπ' τὴν Ἀκρόπολη οἱ σημαῖες τῶν κατακτητῶν, μὲ ψυχὴ περήφανη καὶ χαρούμενη. Νιώθαμε τὴν Ἑλλάδα ἐλεύθερη καὶ νικηφόρα, μέσα στὴ συμφορά της. Τέτοια ἡταν ἡ δύναμη τοῦ ποιητῆ ποὺ εἶχαμε κηδέψει καὶ ποὺ μᾶς φαινότανε τώρα περισσότερο ἀπὸ πάντα ζωντανός.

«Πνευματικὴ πορεία»

Γιωργίος Θεοτοκάς

Γ'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

I. Η ΘΟΓΡΑΦΙΚΑ

1. Ο ΠΑΠΑ - ΝΑΡΚΙΣΣΟΣ

—Παπαδιά μου, εἶπεν ὁ παπα-Νάρκισσος, ἀφοῦ ἀπέφαγε καὶ ἔκαμε τὸν σταυρὸν του· παπαδιά μου, μοῦ κατεβαίνει ὁ Ὂπνος γλυκὰ γλυκά. Μὲ τὴν ἄδειάν σου θὰ τὸν πάρω.

—Νὰ τὸν πάρης καὶ νὰ τὸν καλοπάρης, παπά μου. Σοῦ ἀξίζει νὰ ἡσυχάσῃς ύστερα ἀπὸ τόσην κούρασιν σήμερα. Καὶ οὕτε θὰ ἔλθῃ κανεὶς νὰ σὲ ταράξῃ μὲ αὐτὸ τὸ λιοπύρι.

Καὶ ἥρχισεν ἡ παπαδιά νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν τράπεζαν εἰς τὸν νεροχύτην τὰ ὀλίγα πινάκια καὶ τὰ δύο μαχαιροπίρουνα, διὰ νὰ τὰ καθαρίσῃ, προτοῦ τὰ τοποθετήσῃ εἰς τὴν ἐξέχουσαν ἐπὶ τοῦ τοίχου σανίδα, μεταξὺ τοῦ νεροχύτου καὶ τῆς ἑστίας. Διότι τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο ἦτο συγχρόνως καὶ μαγειρεῖον καὶ ἑστιατόριον καὶ αἴθουσα. Ἡ τράπεζα, ἐπὶ τῆς ὅποιας ἔφαγον τὸ λιτὸν γεῦμα των, τέσσαρες ἔγγιναι καθέκλαι καὶ εἰς ψάθινος καναπές ἥσαν τὰ μόνα ἔπιπλά του. 'Ο καναπές ἦτο ἄντικρυ τῆς ἑστίας. "Ανωθεν αὔτοῦ ἐκρέματο ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐντὸς μαύρου ξυλίνου πλαισίου (χωρὶς ὅμως ὄπλον), λιθογραφία κιτρίνη ἐκ τῆς πολυκαρίας, παριστῶσα τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως "Οθωνος εἰς Ναύπλιον. 'Απέναντι τῆς εἰσόδου, εἰς μὲν τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ γωνίαν τοῦ τοίχου ἦτο ἡ θύρα τοῦ κοιτῶνος, εἰς δὲ τὴν πρὸς τ' ἄριστερὰ ἡ θύρα τοῦ κήπου. Μεταξὺ τῶν δύο θυρῶν ἐκείτο κιβώτιον ὄγκωδες, πρασίνου χρώματος, ἐπ' αὐτοῦ δὲ τάπης μικρὸς διπλωμένος εἰς τέσσαρα. Τὸν τοίχον ἄνωθεν τοῦ κιβωτίου ἑστόλιζεν ἐτέρα λιθογραφία, ἀνευ πλαισίου αὔτη, προσηλωμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου διὰ τεσσάρων μικρῶν καρφίων καὶ παριστῶσα, ὅχι πολὺ ἐντέχνως, τὴν ἄποψιν τοῦ ἐν Τήνῳ ναοῦ τῆς Εύαγγελιστρίας, ἐνθύμημα τοῦτο, προδῆλως, εὐλαβοῦς τοῦ οίκοδεσπότου ἀποδημίας εἰς τὸ προσκυνητήριον ἐκεῖνο.

Κατάντικρυ τοῦ κιβωτίου ἦτο ἡ θύρα τῆς οἰκίας, ἔκατέρωθεν δὲ αὐτῆς δύο παράθυρα, τῶν ὅποιων τὰ φύλλα ἥσαν κλειστά. Ἡ θύρα ἔχωρίζετο δριζοντίως εἰς δύο φύλλα, ἐκ τῶν ὅποιων τὸ μὲν κάτω ἦτο κλειστόν, τὸ δὲ ἄνω ἀνοικτὸν πρὸς τὸν στενὸν ἔξω δρομίσκον καὶ

είσήρχετο δι' αύτοῦ ἐντὸς τοῦ δωματίου τὸ ἄκθονον φῶς τοῦ με-
σημβρινοῦ ἡλίου. ✕

✗ 'Ἐν τούτοις, ὁ παπά - Νάρκισσος ἐγερθεὶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοι-
τῶνα, ἔφερεν ἐκεῖθεν τὸ προσκέφαλόν του, τὸ ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ καναπέ,
ἔκλεισε καὶ τὸ ἄνω φύλλον τῆς θύρας, διὰ νὰ γίνη τὸ δωμάτιον σκο-
τεινὸν καὶ δροσερόν, καὶ ἐξηπλώθη εἰς τὸν καναπέν. 'Αλλὰ μετ' ὀλίγα
λεπτά ἡγέρθη πάλιν, ἐπῆρε τὸν ἐπὶ τοῦ κιβωτίου τάπητα, τὸν ἐξεδί-
πλωσε, τὸν ἥπλωσε μετὰ προσοχῆς ἐπὶ τοῦ καναπέ, καὶ ἐστρώθη μετὰ
μεγαλυτέρας ἢ πρότερον εὐχαριστήσεως, ἐνῷ ἢ παπαδιὰ ἐξηκολούθει
ἐν σιωπῇ τὴν παρὰ τὸν νεροχύτην ἐργασίαν της.

'Εδικαιοῦτο πράγματι ὁ παπά - Νάρκισσος νὰ θέλῃ ἀνάπτασιν
τὴν μεσημβρίαν τῆς Κυριακῆς ἑκείνης. 'Ητο ἐπὶ ποδὸς ἀπὸ τὰ ἔξη-
μερώματα. 'Ἐν ἐλλείψει ἄλλου ιερέως, ἢ διακόνου, ἢ καὶ ἀναγνώστου,
αύτὸς ἀνέγνωσε κατὰ τὸ σύνηθες τὸν ὄρθρον καὶ ἐτέλεσε τὴν λειτουρ-
γίαν εἰς τὴν μόνην ἐκκλησίαν τοῦ μικροῦ χωρίου του. Μετὰ δὲ τὴν
ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας μετέβη πεζὸς εἰς ἀπομεμακρυσμένον μέρος
τῆς νήσου, μετὰ τοῦ Ειρηνοδίκου καὶ μαρτύρων, πρὸς ἐξακρίβωσιν
τῶν δρίων ἐνὸς ἐκεῖ ἀγροῦ του, τοῦ δποίου ὁ γείτων ἀντεποιεῖτο
μίαν λωρίδα. Καὶ ἐπέστρεψε μὲν ἱκανοποιηθείς, διότι ἀνεγνωρίσθη
τὸ δίκαιον του ἐπισήμως, ἀλλ᾽ ὅμως ὁ δρόμος ἦτο μακρός, ὁ δὲ καύ-
σων ὑπερβολικός. Εἶχε παρέλθει ἢ συνήθης τοῦ γεύματος ὥρα, ὅτε
ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου ἡ παπαδιὰ ἐπερίμενεν ἀνησυ-
χοῦσα μὴ χαλάσῃ τὸ φαγητόν. 'Αλλ' ὁ πεινασμένος παπᾶς τὸ εὔρεν
ἐξαίρετον καὶ τὸ ἐτίμησε κατὰ κόρον, πρὸς ἄκραν τῆς συζύγου του
εὐχαριστησιν. Συνετέλεσε δὲ καὶ τοῦτο ἵσως πρὸς αὐξησιν τοῦ βά-
ρους τῶν βλεφάρων του.

'Ο μεσημβρινὸς καύσων, εὐαρέστως μετριαζόμενος ἀπὸ τὸ σκό-
τος τοῦ δωματίου, ἡ ἄκρα σιωπή, διακοπτομένη ἀπὸ μόνην ἔξω τῶν
τεττίγων τὴν μονότονον μουσικήν, ἐντὸς δὲ τῆς οἰκίας ἀπὸ τὰς ἐλα-
φρὰς κινήσεις τῆς παπαδιᾶς, τοποθετούσης τὰ πινάκια εἰς τὴν θέσιν
των, ὁ κάματος τοῦ χορτασθέντος παπᾶ, ὁ ἀπαλὸς ἐπὶ τοῦ καναπέ
τάπητης, τὰ πάντα προσεκάλουν τὸν ὑπνον.

Μέ ήμικλειστα τὰ βλέφαρα ὁ ἰερεὺς παρηκολούθει τὴν ἐργασίαν
τῆς συζύγου του, ἡ δὲ ξανθή του γενειάς μόλις ὑπέκρυψε μειδίαμα
ἀφάτου ἀγαλλιάσεως. 'Εσκεπτετο ὅτι ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν θὰ προσ-
τεθῇ κοιτὶς βρέφους εἰς τὸν κοιτῶνα των. Χθές μόνον ἔμαθε τὸ χαρ-

μόσυνον μυστικόν. Ἡ παπαδίᾳ τὸ ἔξεμυστηρεύθη τὴν νύκτα, εἰς τὰ σκοτεινά, συστελλομένη νὰ τὸ εἴπῃ εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

Καί, ἐνῶ ἐστήριζε τρυφερῶς τὰ νυσταλέα βλέμματα εἰς τὴν νεαράν του γυναικά, διέβαινον ταυτοχρόνως ἐνώπιον τῆς φαντασίας του σκηναὶ διάφοροι τοῦ παρελθόντος βίου, προσλαμβάνουσαι βαθμηδὸν μορφὴν ὄνείρου, καὶ συναρμολογούμεναι, ἐν τῇ ταχείᾳ αὐτῶν καὶ νεφελώδει διελίξει, μὲ τὴν εὐφρόσυνον συναίσθησιν τῆς παρούσης εύτυχίας.

Πρὸ τριῶν μόνον μηνῶν ἀπήλαυσεν ὁ παπα-Νάρκισσος τὴν διητήν τιμὴν νὰ γίνη ἱερεὺς καὶ σύζυγος. Παιδιόθεν ἐφόρει τὸ ράσον, ταχθεὶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν προτοῦ εἰσέτι γεννηθῆ. Ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων οἱ πρωτότοκοι τῆς μητρικῆς οἰκογενείας του ἐγίνοντο ἱερεῖς, πρὸς ἔχυτηρέτησιν τῆς ἰδιοκτήτου ἐκκλησίας τῆς Ὑπαπαντῆς, ἥτις ἦτο τὸ στάλισμα, τὸ καύχημα καὶ τὸ προσκυνητήριον τῆς νήσου. 'Αλλ' ὁ προκάτοχος τοῦ Νάρκισσου, καὶ θεῖος του, ἦτο κατ' ἔξαρεσιν ἄτεκνος. Διὰ τοῦτο, ὅτε ἐνύμφευσε τὴν νεωτέραν αὔτοῦ καὶ μόνην ἀδελφήν, ἐτέθη ὄρος ρητὸς εἰς τὸ προικοσύμφωνον, ὅτι ὁ πρῶτος νιὸς της θὰ γίνη ἱερεὺς καὶ κληρονόμος του.

Ἡ χαρὰ τῆς οἰκογενείας, ὅτι ἐγεννήθη ἄρρεν, ὑπερέβη τὴν συνήθως ἐκδηλουμένην εἰς τοιαύτας περιστάσεις, πρὸς ἀδικαιολόγητον ὑποτίμησιν τῆς ἀξίας τῶν θηλέων. Ὁ μικρὸς Νάρκισσος ἐθηλάσθη μετὰ σεβασμοῦ, καθὸ μέλλων ἱερεὺς παιγνίδια του ἥσαν κομβολόγια καὶ σταυροί, ὅτε δὲ ἥρχισε νὰ ὀμιλῇ, πρώτας λέξεις μετὰ τὰ παγκόσμια πα π α καὶ μ α μ ἄ, ἐδιδάχθη νὰ φελλίζῃ τὸ Κ ύ ρ ι ε Ἔ λ ἐ η σ ο ν. Μόλις ἤδυνατο νὰ περιπατῇ στερεῶς, ὅτε ἔλαβε τὸ προνόμιον τοῦ νὰ κρατῇ τὴν λαμπάδα ἐνώπιον τοῦ θείου του ἱερουργοῦντος. Οὗτος ἐδίδαξεν εἰς τὸν μικρὸν ἀνεψιόν του τὸ ἀλφάβητον διὰ τῶν ἐρυθρῶν ψηφίων τοῦ 'Ωρολογίου*, βραδύτερον δὲ τὴν ἀνάγνωσιν διὰ τῆς Ὁκτωήχου*. 'Αλλ' ὅμως ταῦτα πάντα δὲν περιέστελλον τὰς πρὸς τὸ παίζειν ὄρμάς τοῦ μικροῦ ἱερωμένου, οὐδὲ τὸν ἀπήλλασσον χειροτονίας ἄλλου εἴδους, ὅτε ἥρχετο μὲ τὸ ράσον κατεσχισμένον ἀπὸ τὰς ἀναριχήσεις εἰς βράχους, ἢ ἀπὸ διαπληκτισμοὺς ὑπέρ τὸ δέον ζωηρούς μετὰ συνηλικιωτῶν του.

"Αμα εἰσελθών εἰς τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας του ὁ μικρὸς ρασσοφόρος ἔξενιτεύθη, διὰ νὰ μὴ ἔξαμβλυνῃ ἡ πολλὴ σχέσις τὸ σέβας τοῦ ποιμνίου πρὸς τὸν ἐπίδοξον ποιμένα του. Εἰς Ἀνδρον ἴδιώτευε γέρων θεῖος τῆς μητρός του, ὅστις χρηματίσας ἐπίσκοπος Σαλμα-

θοῦντος πιαρητήθη τοῦ ἱεροῦ ἀξιώματος, ἀφοῦ ἀπεθησαύρισε τὰ ὁρ-
κοῦντα ὅπως ζήσῃ ἐν ἀνέσει τὸ λοιπὸν τοῦ βίου. Πρὸς τοῦτον ἀπε-
στάλη ὁ Νάρκισσος. Ὁ Δεσπότης τὸν προσεδέχθη εὐχαρίστως, πα-
ραχωρήσας εἰς αὐτὸν τὴν θέσιν καὶ τὸν τίτλον ἀναγνώστου. Πρὸς δι-
καίωσιν δὲ τοῦ πρώτου τούτου βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης, ὁ Νάρκισσος
ἔξικολούθησε τὰ μαθήματά του ὅχι μόνον εἰς τὸ σχολεῖον τῆς "Αν-
δρου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὸν πρωτοσύγκελλον τοῦ πρώην Σαλμαθοῦντος,
ὅστις ἴδιως τὸν προήλειφεν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά.

Ἐντὸς τοιαύτης προσφυοῦς ἀτμοσφαίρας προητοιμάζετο ὁ νέος
διὰ τὸ στάδιον του. Μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν τινων ὁ ἀναγνώστης
ἐπρόκειτο νὰ προχειρισθῇ, εἰς διάκονον, ὅτε ἥλθεν εἰς "Ανδρον ἡ εἰ-
δησις, ὅτι ὀπεβίωσεν ὁ θεῖος του, οἱ δὲ συμπολιταὶ του τὸν προσε-
κάλουν πρὸς παραλαβὴν τῆς ἱερᾶς διαδοχῆς. Ἡτο νέος εἰσέτι διὰ τὰ
καθήκοντα ἱερέως, ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ περιπέσῃ εἰς ξένας χείρας τὸ οἰ-
κογενειακὸν προνόμιον. Ὁ πρώην Σαλμαθοῦντος, καίτοι φέρων βα-
ρέως τὴν στέρησιν τοῦ ἀναγνώστου καὶ μέλλοντος διακόνου του, τὸν
ἔστειλε μὲ τὴν εὐχήν του εἰς τὴν πατρίδα πρὸς εὔρεσιν νύμφης προτοῦ
τὸν χειροτονήσῃ.

Τοῦτο οὐδαμῶς δυσηρέστει οὐδὲ ἔδυσκόλευε τὸν Νάρκισσον,
καθόσον ἡ ἐκλογὴ ἦτο ἐκ τῶν προτέρων ὡρισμένη. Ἐκ βρεφικῆς σχε-
δὸν ἡλικίας ἔθεωρει τὴν Ἀρετούλαν ὡς μέλλουσαν γυναικα του. Οἱ
γονεῖς τῶν δύο παιδίων ἐπεκύρωσαν παιδιόθεν τὸ συνοικέσιον, κατὰ
τὸ ἥμισυ παίζοντες καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ σπουδάζοντες, ἀλλ' ὁ μικρὸς
Νάρκισσος παρεδέχθη ἐξ ἀρχῆς τὸ σπουδαῖον μόνον μέρος τῆς ὑπο-
θέσεως, ὅτε δὲ ἀνεχώρησεν εἰς "Ανδρον, ἀντῆλλαξε μετὰ τῆς μικρᾶς
συμπαικτίας του ὑπόσχεσιν ἀμοιβαίας πίστεως.

Μετὰ ὀκτὼ ἐτῶν ἀπουσίαν εὗρε τὴν Ἀρετούλαν μεταβληθεῖσαν
εἰς νέαν κομψὴν καὶ ὠραίαν, ἀλλὰ καὶ ἡ ξανθὴ κεφαλὴ τοῦ Ναρκίσσου
δὲν ἤλαττο ὡραιόττος ὑπὸ τὸν μαῦρον σκούφον τοῦ ἀναγνώ-
στου. Ὁ συνοδεύσας τὸν γαμβρὸν Δεσπότης ηὐλόγησε τὸν γάμον,
ἐχειροτόνησε τὸν νεανίαν διάκονον καὶ πρεσβύτερον καὶ ἐπέστρεψε
πάλιν εἰς "Ανδρον.

Πρὸ τριῶν ἥδη μηνῶν ὁ Νάρκισσος ἦτο ἱερεύς, τὰ πάντα δ' ἔ-
βαινον κατ' εὐχήν. Οἱ χωρικοὶ ἐφέροντο πρὸς τὸν ἐφημέριὸν των μὲ
σέβας ἀνώτερον τοῦ ὀφειλομένου εἰς τὴν ἡλικίαν του, ἡ σύζυγός του
προητοίμαζε τὸν διάδοχον, οἱ ἄγροί του προεμήνυον εὐκαρπίαν, αἱ

πρόσοδοι τῆς ἐκκλησίας δὲν ἡλαττώθησαν. Τί ἄλλο ἡδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ; Καὶ ὅμως ἡ εύτυχία του δὲν ἦτο ἐντελής. Τὴν ἐπεσκίαζε μία μεγάλη καὶ διαρκής ἀνησυχία. 'Ο ιερεὺς παραμυθεῖ τοὺς ψυχοραγοῦντας καὶ κηδεύει τοὺς νεκρούς! Τοὺς νεκρούς! 'Ιδού ἡ σκέψις, ἡ ὅποια τὸν ἔβασανιζε· τὸ νέφος, τοῦ ὅποίου ἡ σκιὰ ἐμαύριζε τὸν φαιδρὸν ἄλλως δρίζοντα τοῦ βίου του.

NOTE. Ο τρόμος τοῦ θανάτου τὸν κατεῖχεν ἀφότου τὸν ἔφερον, μικρὸν ἔτι, ν' ἀσπασθῇ τὰ κλειστὰ ψυχρὰ βλέφαρα τοῦ νεκροῦ πατρός του. Ἀληθῶς, παρευρέθη εἰς πολλὰς κηδείας ἔκτοτε. Ζῶν πλησίον ιερέων πάντοτε, ἀνατραφεὶς οὕτως εἰπεῖν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, πῶς ἡδύνατο νὰ μὴ παρακολουθῇ καὶ νὰ μὴ λαμβάνῃ καὶ οὗτος τὸ μέρος του εἰς τὰς νεκρωσίμους τελετάς; Ἀλλ' ὅμως εὔρισκε πάντοτε τὸν τρόπον νὰ ὑπεκφεύγῃ τὴν θέαν τοῦ θανάτου. Προσηλῶν τὰ ὅμματα εἰς τὴν λαμπάδα ἡ εἰς τὸ ψαλτήριον, τὸ ὅποιον ἐκράτει, κρυπτόμενος τὸ κατὰ δύναμιν ὅπισθεν τῶν ὑψηλοτέρων ὁμηλίκων του, ποτὲ δὲν ἀνύψωσε τὸ βλέμμα πρὸς τὸ ἀπνουν τοῦ νεκροκραβάτου φορτίον, ποτὲ δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὴν σπαραξικάρδιον πρὸς τοὺς ἐπιζῶντας πρόσκλησιν τοῦ νὰ δώσουν τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν εἰς τὴν σάρκα, ἐξ ἣς ἀπεχωρίσθη ἡ ψυχή.

'Αλλ' ὅμως πῶς ἡδύνατο, γενόμενος ιερεύς, νὰ ἀποφύγῃ ἐφεξῆς τῆς ἀποσυνθέσεως τὴν ἐπαφήν; 'Ησθάνετο ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔξοικειωθῇ πρὸς τὸ ἀπαίσιον θέαμα. 'Εξωμολόγησε πρὸς τὸν Δεσπότην τοὺς φόβους του, ἔξεμυστηρεύθη τοὺς ἐνδοιασμούς του, ἀπεκάλυψε τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλ' ὁ γέρων τὸν ἐνουθέτησε, τὸν ἐπέπληξε, τὸν ἐνεθάρρυνε, τὸν ἐβεβαίωσεν ὅτι θὰ συνηθίσῃ καὶ αὐτὸς καθὼς τόσοι ἄλλοι εἰς τὴν φρίκην τοῦ θανάτου, ἀνύψωσε τὸ φρόνημά του, ὑποδεικνύων τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀποστολῆς τοῦ ιερέως παρὰ τὴν κοίτην τοῦ ἀποθνήσκοντος καὶ τὸν λάκκον τοῦ τεθνεῶτος. 'Ο Νάρκισσος ἐπείσθη. 'Ἐπείσθη, ἀλλ' ὁ φόβος δὲν ἔξελιπεν. 'Ἐπι τρεῖς ἥδη μῆνας, ὀψέποτε ἥρχετό τις πρὸς ἐπίσκεψίν του, ἔτρεμε μὴ ἔρχεται φέρων ἀγγελίαν θανάτου. Μέχρι τοῦδε διέφυγε τὴν φοβεράν δοκιμασίαν, ἀλλ' ἐσκέπτετο ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολὺ ἡ μὴ ἐμφάνσις τοῦ θανάτου εἰς τὴν νῆσον του. Καὶ τώρα, ἐνῷ κατέβαινε γλυκὺς ὁ ὑπνος εἰς τὰ βλέφαρά του, μεταξὺ τῶν εύαρέστων εἰκόνων, ὃσαι ἐπλανῶντο ὡς σκιαὶ ὀνείρων ἐνώπιον του, ἀνεμειγνύοντο καὶ σκηναὶ ὀδυνηραὶ ἐπιθανάτου ἔξομολογήσεως.

Αλλά βαθμηδὸν αἱ εἰκόνες αὗται ἔθολώθησαν πᾶσαι καὶ ἀπεσέσθησαν, τὰ ἡμίκλειστα βλέφαρά του ἐκλείσθησαν ἐντελῶς, ἡ χειρ ἐπεσε βαρεῖα ἐπὶ τοῦ τάπητος, ἡ παρειὰ ἐβυθίσθη εἰς τὸ προσκέφαλον, καὶ ἐντὸς τοῦ σκιεροῦ καὶ ἡσύχου δωματίου ἀντήχησεν ἴσχυρὰ καὶ ἰσόχρονος ἡ ὑγιὴς ἀναπνοὴ τοῦ ἀποκοιμηθέντος ιερέως.

~~Χ~~ Ἡ παπαδιὰ ἐν τούτοις ἀπετελείωσεν τὴν ἐργασίαν τῆς καὶ βαίνουσα ἀκροποδητί, διὰ νὰ μὴ ταράξῃ τὸν ἄνδρα τῆς, μετέβη εἰς τὸν κοιτῶνα καὶ μετ' ὀλίγον ἐπανῆλθε φέρουσα μικρὸν δέμα. Ἐκάθισεν εἰς τὸ παρὰ τὴν σβεστὴν ἐστίαν σκαμνίον, ἥνοιξε τὸ δέμα καὶ ἥπλωσεν ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς τὸ ἐν μετὰ τὸ ὅλο τὰ περιεχόμενα. Ἦσαν βρεφικὰ ἐνδύματα, δανεισθέντα ὡς δεῖγμα διὰ τὰ ἐργόχειρα, εἰς τὰ δποῖα ἐσκόπιεν ν' ἀφοσιωθῇ ἐφεξῆς. Καὶ τὰ ἔβλεπεν ἡ παπαδιὰ μετὰ πόθου, καὶ τὰ παρετήρει μετὰ βραδύτητος, εἰς τὴν δποῖαν ὑπεκρύπτετο ἄλλο αἴσθημα ἢ ἡ περὶ τὴν ἐπεξεργασίαν των προσοχή. Καὶ διακόπτουσα τὴν ἔξέτασιν τῶν ἐνδυμάτων, ἔστρεφεν ἐν τῷ μεταξὺ τὸ βλέμμα καὶ ἔβλεπε ρεμβάζουσα τὸν ἡσύχως κοιμώμενον σύζυγόν της.

Ἡχος βημάτων βαρέων προχωρούντων πρὸς τὴν οἰκίαν διέκοψεν αἴφνης τὴν ἔξω ἡσυχίαν. Τὰ βήματα διεκόπησαν πρὸ τῆς θύρας, καὶ τὸ ἄνω φύλλον αὐτῆς, ὑπεῖκον εἰς πίεσιν χειρὸς ὡθούσης ἔξωθεν ἔτριξεν ἐλαφρῶς καὶ ἥνοιχθη κατὰ τὸ ἥμισυ. Τὸ φῶς εἰσῆλθεν ἄφθονον ἐντὸς τοῦ δωματίου, ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ιερέως μετέβαλε ρυθμόν, ἀλλ' ὅμως δὲν ἔπαυσεν ὀντηχοῦσα, ἡ δὲ παπαδιὰ στρέψασα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἀνοιχθὲν θυρόφυλλον, ἔθεσε τὸν δάκτυλον εἰς τὰ χείλη, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ σιωπὴν εἰς τὸν ἀνοίξαντα.

Ἐντὸς τοῦ φωτεροῦ τετραγώνου, τοῦ σχηματισθέντος διὰ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ ἄνω μέρους τῆς θύρας, προέκυπτε τὸ στήθος καὶ ἡ κεφαλὴ γέροντος χωρικοῦ. Τὸ παλαιὸν φέσι του περιέδεε μανδήλιον βαμβακέρόν, τοῦ δποίου αἱ λευκαὶ ἄκραι ἐκρέμαντο ὅπισθεν πρὸς προφύλαξιν τοῦ ρυτιδωμένου αὐχένος του. Ὑπὸ τὸ φέσι ἐλαμπον οἱ ζωηροὶ δφθαλμοί του, σκιαζόμενοι ἀπὸ δασείας πολιάς ὄφρυς.

Οἱ διρῶς ἔσταζεν ἀπὸ τοὺς κροτάφους του. Διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐκράτει ράβδον στηριζομένην ἐπὶ τοῦ ὕμου του, ἀπὸ δὲ τὴν ἄκραν τῆς ράβδου ἐκρέματο ἐπὶ τῶν νώτων του καλάθιον σκεπτασμένον μὲ φύλλα λαχάνων.

Ἡ παπαδιὰ ἐγερθεῖσα ἐπλησίασεν ἀψοφητὶ πρὸς τὴν θύραν.

—Καλημέρα, γερο-Θανάση, ἐψιθύρισεν. Ο παπᾶς κοιμᾶται.

ποντος - διηρυ

—Τὸ βλέπω, παπαδιά μου, ἀπεκρίθη ὁ γέρων προσπαθῶν ἀνεπιτυχῶς νὰ καταβιβάσῃ εἰς ψιθυρισμὸν καὶ οὕτος τὸν ἔχον τῆς βραγχώδους φωνῆς του. Τὸ βλέπω, ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ξυπνήσῃ.

—Τί τρέχει; τί τὸν θέλεις;

—Δὲν τὸν θέλω ἐγώ, δόξα σοι ὁ Θεός! Ό λεπρὸς τὸν θέλει.

—Κύριε ἐλέησον! Ό λεπρός! ἐπανέλαβεν ἡ παπαδιά.

Καὶ ἀνελογίσθη διὰ μιᾶς τοὺς φόβους τοῦ συζύγου τῆς — τὴν φρίκην του ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸν λεπρὸν τὴν ἔξασκησιν τῶν δυσχερῶν καθηκόντων του — καὶ τὴν ἀπόστασιν ἔως εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς νήσου, ὅπου ὁ δυστυχῆς ἐκεῖνος διήρχετο τὸν ἔρημον βίον — καὶ τὸν πολὺν καύσωνα τῆς θερινῆς ἐκείνης ἡμέρας.

—Ἐτελείωσαν μοῦ φαίνεται τὰ ψωμιά του, ὑπέλαβεν ὁ χωρικός.

—Κύριε ἐλέησον, ἐπανέλαβεν, ἡ παπαδιά, μὴ εύρισκουσα ἄλλας λέξεις πρὸς ἕκφρασιν τῆς ἀδημονίας τῆς καὶ στρέφουσα τὰ ἀνήσυχα βλέμματα πρὸς τὸν καναπέν.

‘Ο ιερεὺς ἤκουσε τὰ πάντα, ἀλλὰ τὰ ἤκουσεν ὡς εἰς ὄνειρον. Τὸ ἀνοιγμα τῆς θύρας διέκοψε τὸν ὑπνον του, ἀλλ’ αἱ αἰσθήσεις του ἔμενον εἰσέτι εἰς νάρκωσιν, αἱ δὲ ἰδέαι συνωθοῦντο συγκεχυμέναι καὶ ἀνευ σειρᾶς ἐντὸς τῆς κεφαλῆς του. Εἰδε διὰ τῶν κλειστῶν βλεφάρων τὸ χυθὲν ἐντὸς τοῦ δωματίου φῶς, ἤκουσε τὴν γυναῖκα του προσαγορεύουσαν τὸν γερο-Θανάσην, ἤκουσεν ὅτι ὁ λεπρὸς τὸν θέλει... ’Αλλ’ ἡ τελευταία τοῦ γέροντος φράσις καὶ τὸ δεύτερον τῆς συζύγου του «Κύριε ἐλέησον» τὸν ἀφύπνισαν ἐντελῶς.

‘Ανέκυψε τὴν κεφαλήν, κατεβίβασε τοὺς πόδας, καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ καναπέ, μὲ τὰς δύο χεῖρας στηριζομένας ἐπὶ τοῦ τάπητος, μὲ τὰ βλέμματα προσηλωμένα πρὸς τὴν θύραν καὶ τὰ χείλη ἡμιανοικτά, ἔμενεν ἀκίνητος καὶ σιωπηλός. ‘Εσκέπτετο δραγε; “Οχι! δὲν ἐσκέπτετο. ἀλλ’ ἐφαντάζετο ὅτι βλέπει ἐνώπιόν του τὴν ἐλεεινὴν καλύβην ἐπὶ τῶν βράχων, ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, ὅπου πρὸ ἐτῶν πολλῶν, ὥθούμενος ὑπὸ παιδικῆς περιεργείας ἐπλησίασε διὰ νὰ ἴδῃ τί ἐστι λεπρός. ’Εφαντάζετο ὅτι βλέπει τὸν δυστυχῆ τῆς καλύβης κάτοικον, καθὼς τὸν εἶδε τότε καθήμενον κατὰ γῆς εἰς τὴν σκιὰν μιᾶς κέδρου, καθαρίζοντα χόρτα ὅγρια ἐντὸς τῆς πηλίνης χύτρας του καὶ στρέφοντα μετ' ἀπορίας τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν μικρὸν ρασοφόρον. ’Ανεπόλει πῶς, ὅτε εἶδε τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην μορφήν, ρῆγος φρίκης τὸν κατέλαβε καὶ ἐψυγε

δρομαίως πρὸς τοὺς συντρόφους του, οἵτινες ἀτολμότεροι τὸν ἐπερί-
μενον μακρὰν τῆς καλύβης...

—Νὰ μὲ συμπαθήσῃς, παπά μου, εἶπεν ὁ γερο - Θανάσης. Σ' ἔξυ-
πνησα. 'Αλλὰ ψυχομαχεῖ ὁ λεπρὸς καὶ σὲ θέλει· καὶ εἶναι πολὺς ὁ δρό-
μος ἥως ἔκει. "Ισως δὲν τὸν προφθάσῃς.

'Ο παπα-Νάρκισσος ἤγέρθη.

—Παπαδιά, εἶπεν, ἡ δὲ φωνὴ του ἔτρεμεν δλίγον, τὸ καλυμμαύχι
καὶ τὸ ράσον μου.

'Υπήκουσεν ἔκεινη σιωπῶσα καὶ ἔφερεν ἐκ τοῦ κοιτῶνος τὰ ζη-
τηθέντα.

—Δὲν θὰ κάμης πεζὸς τόσον δρόμον, παπά μου, ὑπέλαβε θω-
πευτικῶς.

—"Οχι, ὅχι, εἶπεν ὁ γερο - Θανάσης. Πηγαίνω νὰ εῦρω κτῆμα κι ἔρ-
χομαι ἀμέσως νὰ τὸν πάρω.

—Θὰ ἔλθης μαζί μου; ἤρωτησεν ὁ ἰερεύς.

—Καὶ βέβαια.

'Ο γέρων ἀνεχώρησεν ἐσπευσμένως πρὸς εὔρεσιν κτήματος, ὡς
ὄνομάζουν εὐφήμως τὰ κτήνη των οἱ νησιῶται.

—'Ιδέ, ἔλεγεν ὁ ἰερεύς πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἐνῷ ἔνιπτε τὰς χει-
ρας καὶ τὸ πρόσωπον εἰς τὸν νεροχύτην. 'Ιδέ· ὁ γερο-Θανάσης εἶδε
τὸν λεπρὸν καὶ τὸν ἔβοήθησεν, ἔρχεται πεζὸς ἀπ' ἔκει καὶ εἶναι πρόθυ-
μος νὰ κάμη πάλιν τὸν δρόμον μαζί μου. Διατί; Χάριν φιλανθρωπίας.
Κι ἐγὼ συλλογίζομαι τὴν φρίκην τοῦ νὰ παρασταθῶ εἰς τὸ ψυχομα-
χητὸν ἐνὸς χριστιανοῦ; Θὰ διστάσω, ἐνῷ πρόκειται περὶ ἐκτελέ-
σεως τοῦ καθήκοντός μου;

'Η παπαδιὰ τὸν ἤκουε προσπαθοῦντα διὰ τῶν λόγων τούτων νὰ
ἀνυψώσῃ τὸ θάρρος του, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ προσθέσῃ τι καὶ αὕτη
πρὸς ἐνίσχυσίν του. 'Επρόσφερεν ἐν σιωπῇ τὸ προσόψιον εἰς τὸν ἄν-
δρα της, ἔκεινος δὲ ἐσπογγίσθη, ἐφόρεσε τὸ ράσον, ἔθεσεν ἐπὶ κεφα-
λῆς τὸ καλυμμαύχιον, ἐφίλησε τὴν σύζυγόν του εἰς τὸ μέτωπον καὶ
ἔξηλθε κρατῶν εἰς χεῖρας τὰ κλειδιὰ τῆς ἐκκλησίας.

'Η οἰκία τοῦ ἰερέως ἔκειτο, τελευταία καὶ ἀπομονωμένη, εἰς τοὺς
πρόποδας τῆς ἀποτόμου κορυφῆς τῆς ὁποίας τὰ πλευρὰ κατεῖ-
χον αἱ λοιπαὶ οἰκοδομαὶ τοῦ χωρίου, ὑπερκείμεναι ἀλλήλων. Εἰς τὸ
μέσον περίπου αὐτῶν ἦτο ἡ μικρὰ ἐκκλησία τῆς 'Υπαπαντῆς, κτήριον

παλαιὸν βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, μὲ τροῦλον πυργοειδῆ οὐψούμενον ὑπεράνω τῶν πέριξ ταπεινῶν οἰκιῶν. Ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Ἱερέως μέχρι τῆς ἐκκλησίας ἡ στενὴ λιθόστρωτος ὁδὸς ἀνέβαινεν ἐλικοειδῶς, δὲ ἥλιος, ἀκτινοβολῶν κατὰ κάθετον, καθίστα κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν κοπιωδεστέραν τοῦ συνήθους.

Τὰ παράθυρα τῶν ἑκατέρωθεν οἰκίσκων ἦσαν κλειστά, ποῦ καὶ ποῦ ὅμως τὸ ἄνω φύλλον τῆς θύρας ἦτο ἀνοικτόν, δὲ οἰκοδεσπότης ἢ καὶ ἡ σύζυγός του στηρίζοντες τοὺς βραχίονας ἐπὶ τοῦ κλειστοῦ κάτω φύλλου ἐφαίνοντο περιμένοντες τὴν διάβασιν τοῦ Ἱερέως. Ὁ γερο-Θανάσης διαβαίνων διέδωκε τὴν εἰδησιν ὅτι δὲ λεπρὸς ἀποθνήσκει. Καὶ ἔχαιρέτα ὁ Ἱερεὺς τοὺς χωρικούς:

—Καλημέρα, κύρι Γιάννη.

—Ωρα καλή, κυρά Θάναινα.

—Η εὐχή σου, παπά μου.

~~Χ~~ Προφανῶς εἶχον πάντες διάθεσιν δι' ἐκτενεστέρων συνδιάλεξιν, ἀλλ' ὁ παπᾶς ἐβιάζετο. Ἀνῆλθεν ἰδρωμένος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἤνοιξε τὴν θύραν, εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ δροσεροῦ ναοῦ, ἔλαβεν εὐλαβῶς ἐκ τοῦ ἀναιμάκτου θυσιαστηρίου τὸ ἱερὸν τῆς θείας Μεταλήψεως σκεῦος καὶ τὸ εὐχολόγιόν του, τὰ ἐτύλιξεν ἐντὸς τοῦ περιτραχηλίου του, περιέδεσε τὸ περιτραχήλιον ἐντὸς μαύρης λινῆς ὁθόνης καὶ ἔξηλθεν.

Ἐκλειει μόλις τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας, ὅτε ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ γερο-Θανάση παροτρύνοντος τὸ κτῆμα. Τὸ ζῶον δὲν ἐφαίνετο πρόθυμον εἰς ἐκδρομὴν ἐντὸς τοῦ καύσωνος. Ὁ Ἱερεὺς προέβη εἰς προϋπάντησίν του, τὸ ἐθώπευσεν, ἀνέβη εἰς τὴν ράχιν του, ἀφοῦ ἐναπέθεσεν ἀσφαλῶς τὸ δέμα ἐντὸς τοῦ κόλπου του, καὶ ἤρχισεν ἡ πορεία. Ὁ γέρων χωρικός παρηκολούθει πεζός.

Πλειότεραι θύραι ἦσαν ἡδη ἀνοικταί, οἱ δὲ εὔσεβεῖς χωρικοί, γνωρίζοντες τί ἔφερεν ἐντὸς τοῦ κόλπου ὁ Ἱερεὺς, ἐσταυροκοποῦντο ἐνῷ διήρχετο. Εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας του ἐπερίμενεν ἡ παπαδιά, σκιάζουσα διὰ τῆς χειρὸς τοὺς ὄφθαλμούς της. Μειδίαμα εὐφρόσυνον ἐπέλαμψεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἱερέως. Ἐκράτησε τὸ ζῶον πρὸ τῆς θύρας καὶ ἡθέλησε ν' ἀποτείνῃ τὸν λόγον πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἀλλὰ δὲν ἀνήρχοντο αἱ λέξεις εἰς τὰ χείλη του. Οὔτε ἐκείνη ἐπρόφερε λέξιν, ἐνῷ τὸν ἡτένιζε τρυφερῶς προσπαθοῦσα νὰ μειδιάσῃ. Ὁ παπα-Νάρκισσος ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν πρὸς ἀποχαιρετισμόν, ἐκτύπησε τὸν λαιμὸν τοῦ ὄνου διὰ τοῦ σχοινίου τὸ ὄποιον ἐχρησίμευεν ἀντὶ χαλινοῦ,

καὶ ἐπροχώρησε μετὰ τοῦ γέροντος. Τὸ βεβιασμένον μειδίαμα τῆς παπαδιᾶς ἐσθέσθη ἄμα εἰδε τὴν συνοδείαν ἀπομακρυνομένην, καὶ διὰ τοῦ ἀντίχειρος ἀπέμαχεν ἐν δάκρυ ἐκ τῶν βλεφαρίδων της.

‘Ο δρόμος ἔξηκολούθει καταβαίνων ἀναμέσον τῶν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ χωρίου ἀγρῶν καὶ ἀμπελῶνων, ἔπειτα ἀνέβαινε πάλιν, διασχίζων πυκνὸν ἐλαιῶνα, μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ἀπέναντι λόφου, ὅπου τρεῖς ἀνεμόμυλοι ἐπερίμενον πνοήν ἀέρος, ὅπως κινήσῃ τοὺς ἥδη ἀργούς ιστιοφόρους τροχούς των. ’Εκείθεν ἡπλοῦτο εύρυ ὁροπέδιον κατωφερές, ἀποληγούν εἰς βράχους ἀποκρήμνους πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς νήσου. ‘Η ὁδὸς ἦτο τραχεῖα καὶ ἀπεριποίητος, ἀλλὰ καὶ ὁ γερο-Θανάσης καὶ τὸ κτῆμα του ἐφαίνοντο συνηθισμένοι εἰς τὰς πέτρας, αἵτινες ἐπηγέναντο τὸ δύσβατον τοῦ ἐδάφους. Τοῖχοι χαμηλοί, ξηροτρόχαλοι, ἀνευ πηλοῦ ἢ ἀσβέστου, ἔχωριζον ἑκατέρωθεν τοὺς ἀμπελῶνας. Καθόσον δὲ ἢ ὁδὸς ἀπεμακρύνετο, διεδέχοντο τοὺς ἀμπελῶνας ἀγροὶ θερισθέντες ἥδη. Πέρα τῆς καλλιεργημένης ἐκτάσεως, ἀριστερόθεν μὲν τὸ ὁροπέδιον ἀνυψούμενον ἐσχημάτιζε σειρὰν λόφων θαμνοσκεπῶν, δεξιόθεν δὲ ἔκλινε βαθμιαίως πρὸς τὴν παραλίαν, καὶ ἡ κυανὴ τοῦ Αιγαίου θάλασσα ἔξηπλοῦτο ἐκείθεν ἀπέραντος, ποικιλομένη ἀπὸ τὰ ἀπέχοντα βουνά τῶν ἄλλων νήσων.

‘Ητο ἀληθῶς ὡραῖον τὸ θέαμα, ἀλλ’ ὁ ἱερεὺς δὲν τὸ ἔβλεπεν. ’Ο νοῦς του ἦτο ἀλλαχοῦ προσηλωμένος. Οἱ φόβοι, τοὺς ὅποιους ἢ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ γερο-Θανάση εἶχαν κατ’ ἀρχὰς περιστείλει, ἐπανήρχοντο καὶ πάλιν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του. Αἱ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως προετοιμασίαι, ἢ παρουσία τῶν χωρικῶν εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν των, ἡ θέα τῆς συζύγου του, εῖχον ὀπωσδήποτε ἀναστηλώσει τὴν κλονιζομένην καρδίαν του. ’Αλλὰ τώρα εἰς τὴν ἐρημίαν τῆς ἔξοχῆς, ἐν τῷ μέσω τῆς σιωπῆς, τὴν ὅποιαν ἐφαίνετο ἐπιτείνων ὁ διπλοῦς κρότος τῶν πετάλων τοῦ ζώου καὶ τῶν βημάτων τοῦ γέροντος χωρικοῦ, ἐνῷ ὁ ἥλιος ἔκαιε τοὺς ὕμους του, εἰκόνες ἀπαίσιοι ἔξετυλίσσοντο καὶ πάλιν ἐνώπιον τῶν ἀφηρημένων ὀφθαλμῶν του. ’Επροσπάθει διὰ τῆς σκέψεως νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν φαντασίαν του, ἀλλ’ ἡ σκέψις δὲν ἵσχυεν. ’Ἐφοβεῖτο, ἐφοβεῖτο ὁ δυστυχής!

Δὲν εἶχε εἰσέτι ὄμιλήσει, ἀλλ’ οὐδὲ ὁ συνοδοιπόρος του διέκοψε τὴν σιωπήν. “Οτε περιπατεῖ τις ὑπὸ τὸν ἥλιον ἐπὶ ἐδάφους δυσκόλου, ἀκολουθῶν μάλιστα τὸ βάδισμα ζώου εύρωστου, δὲν θεωρεῖ συνήθως τὴν περίστασιν ἀρμοδίαν πρὸς συνομιλίαν, καὶ ἂν ἔτι δὲν ἔχει τὴν ἥλι-

κίαν τοῦ γερο-Θανάση. Ἐπὶ τέλους ὁ Ἱερεὺς ἀνέκυψεν ἐκ τῶν ζοφερῶν ρεμβασμῶν του. Ἡκουσε τὸν γέροντα ὅπισθέν του ἀσθμαίνοντα, καὶ σύρας πρὸς τὸ στῆθος του τὸ σχοινίον ἐκράτησε τὸν ὄνον. Ὁ χωρικὸς ἐπέσπευσε τὸ βῆμα καὶ ἤλθε πλησίον του.

—Τί ἔπαθες, παπά μου; Τί στέκεις;

—Θὰ κατέβω ν' ἀνέβης σύ, καὶ ὅταν κουρασθῶ ἀλλάζομεν.

—Καλέ, τί λόγος! Νὰ καθίσω ἔγώ καὶ νὰ περιπατήσῃς ἐσύ!

—Εἶσαι κουρασμένος, γέρο μου.

—Ἐγώ κουρασμένος! Βαστοῦν ἀκόμη τὰ κόκαλά μου κι ἔννοια σου! Ποῦ ἡκούσθη νὰ περιπατῇ ὁ παπᾶς μὲ τὰ ἄγια καὶ νὰ πηγαίνῃ ἐμπρὸς ὁ ἀγωγιάτης μὲ τὸ κτῆμα. Ἐμπρός!

Τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπεδέχετο περαιτέρω συζήτησιν. Ὁ ὄνος ὑπείκων εἰς τὴν ἡθικὴν πίεσιν τῆς φωνῆς τοῦ γέροντος καὶ εἰς τὴν διὰ τοῦ γρόνθου του ἐπικύρωσιν τοῦ ἐκφωνηθέντος Ἐ μ π ρ ὁ s, ἐπανέλαβε ζωρῶς τὴν πορείαν. Ἀλλ' ὁ Ἱερεὺς ἔχαλίνωσε τὴν ὄρμήν του διὰ ν' ἀκολουθῇ μετὰ πλειοτέρας ἀνέσεως ὁ πεζὸς γέρων καὶ διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν μετ' αὐτοῦ συνομιλίαν.

—Θὰ τὸν προφθάσωμεν ζωντανόν; Τί λέγεις;

—Τί νὰ σοῦ πῶ; Ὁ ἀνθρωπος εἶναι εἰς τὰ ἔσχατά του.

—Πῶς τὸν ἀφησεις; Πῶς ἥτο;

—Πῶς νὰ είναι; Ὡσὰν ἄνθρωπος ὅπου ψυχομαχεῖ.

Τοῦτο ἤθελε νὰ μάθῃ ὁ Ἱερεὺς! Πῶς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ψυχομαχῇ, ἀλλ' ἡ ἀπόκρισις τοῦ χωρικοῦ δὲν τὸν ἐφώτισεν. Ἐπεθύμει ν' ἀκούσῃ περιγραφόμενον τὸ θέαμα, τὸ ὅποιον ἀπετροπιάζετο προτοῦ τὸ ἴδη. Ἡλπιζεν ὅτι ἡ ἐκ τῶν προτέρων περιγραφὴ ἤθελεν ἔξοικειώσει αὐτὸν πρὸς ὅ,τι παιδιόθεν ἐφαντάζετο μετὰ φρίκης. Καὶ ἐπάλαιιεν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του τὸ ταπεινὸν αἰσθημα τοῦ φόβου πρὸς τὸ εὔγενές αἰσθημα τοῦ καθήκοντος. Ἡ ἀδιαφορία, μὲ τὴν ὅποιαν ὁ γέρων ωμίλει περὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ θανάτου, ἡ προθυμία νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τὸν ψυχορραγοῦντα λεπτρόν, ἐπηγέναντον τὴν ἐνδόμυχον τοῦ Ἱερέως ἐντροπὴν διὰ τὴν ἀτολμίαν του.

—Διατί ἤλθες μαζί μου; Ἠρώτησε μετά τινα σιωπήν. Διὰ νὰ μὲ συντροφεύστης;

—Καὶ διὰ τοῦτο. Ἀλλ' ὄχι τόσον διὰ τοῦτο, ὅσον διὰ νὰ τὸν παρασταθῶ εἰς τὰ τέλη του. Ἔσύ, παπά μου, νὰ τὸν μεταλάβῃς καὶ ἐπειτα νὰ φύγης. Ἐγώ θὰ μείνω. "Ολην τὴν ζωὴν τὴν ἐπέρασεν ἔρημος

καὶ μόνος, ἃς ἔχῃ ἔνα χριστιανὸν εἰς τὸ πλευρόν του ἐνῷ ἀποθνήσκει,
ὅ κακόμοιρος!

—Εἰσαι, ἀλήθεια, καλὸς χριστιανός, γερο-Θανάση. 'Ο Θεός νὰ
σ' εὐλογήσῃ! 'Αλλὰ τὸ χρέος τοῦτο εἶναι ἰδικόν μου, καὶ θὰ τὸ ἔκτε-
λέσω ἔγω. 'Εγὼ θὰ τοῦ κλείσω τὰ βλέφαρα.

Καὶ ἡσθάνθη τὸν λάρυγγά του στενούμενον ὑπὸ συγκινήσεως.

~~Χ~~ Εξηκολούθησαν ἐν σιωπῇ τὴν ὁδοιπορίαν. 'Η ὁδὸς δὲν ἐφράσ-
σετο πλέον ἑκατέρωθεν ὑπὸ τοίχων, ἀλλὰ διέσχιζε θάμνους σχοίνων
καὶ κομάρων καταβάίνουσα πρὸς τὰ ἀπόκρημνα τῆς νήσου παράλια.
Ἐντὸς ὅλιγου ἔκαμψε πρὸς τ' ἀριστερὰ παρὰ τὰς ὑπωρείας γυμνοῦ
λοφίσκου καὶ εἶδε μακρόθεν ὁ Ἱερεὺς μίαν κέδρον ἐκεῖ μονήρη, ὑπὸ δὲ
τὴν σκιάν της τούς τοίχους τῆς καλύβης τοῦ λεπροῦ.

Πρὸ δεκαπέντε ἔτῶν τούς κλῶνας τῆς κέδρου ἐκείνης εἶδεν ὁ
Νάρκισσος τὸν δυστυχῆ ἐρημίτην, ὅστις πρὸ πολλῶν καὶ τότε
ἔτῶν κατώκει ἐκεῖ. Εἰς τὴν ἐσχατιάν ἐκείνην τῆς νήσου, μόνος, ἔρημος,
μακρὰν πάσης κοινωνίας ἀνθρώπων, διῆλθε τὸν βίον φέρων τὸ βάρος
προγονικῆς συμφορᾶς, ἀνεύθυνος αὐτός, ζῶν ἀνεύ ἐλπίδος, ἀνευ παρη-
γορίας, ἀνευ σκοποῦ. 'Ορφανός, ἀκληρος, ἄπορος, κατελήφθη νεώτα-
τος ἔτι ὑπὸ τῆς βδελυρᾶς νόσου. Οἱ ὁμοχώριοι του τὸν ἡνάγκασαν νὰ
ὑποβληθῇ εἰς ἀπομόνωσιν, ἀναλαβόντες τὴν ὑποχρέωσιν τῆς συντη-
ρήσεως του.

Δὲν ἦτο βεβαίως ὑπέρογκον τὸ βάρος, διὰ τὴν κοινότητα τῆς
νήσου. 'Ο γερο-Θανάσης, τοῦ ὁποίου οἱ ὄλιγοι ἄγροι ἔκειντο πέραν
τῆς καλύβης τοῦ λεπροῦ, ἀνεδέχθη τὴν μεταφορὰν τῆς ἐβδομα-
διαίας προμηθείας ἄρτου. 'Αλλὰ δὲν περιωρίσθη εἰς τοῦτο ἡ ἀγαθό-
της τοῦ φίλανθρώπου χωρικοῦ. 'Εβοήθει τὸν ἄθλιον ἐρημίτην εἰς τὴν
καλλιέργειαν τοῦ μικροῦ κήπου του ἐπισκευάζων τὰ ἐργαλεῖα του,
προμηθεύων σπόρους, δίδων συμβουλάς. "Εμενε συνομιλῶν μὲ τὸν
ἀσθενῆ, ἔξοικειωθεὶς ἐκ τῆς μακρᾶς συνηθείας πρὸς τὸ ἀπεχθὲς νόσημά
του. Καὶ τὸν ἐπερίμενεν ὁ λεπρὸς μετρῶν τὰς ἡμέρας καὶ τὰς ὥρας μέχρι
τῆς προσεχοῦς ἐπισκέψεως. 'Ο γερο-Θανάσης ἦτο ὁ μόνος σύνδεσμος
μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου. Οὐδεὶς ἄλλος τὸν ἐπλησίαζεν.
Ἐὰν χωρικός τις διέβαινεν ἐκεῖθεν, τὸν προσηγόρευεν ἐνίστε μακρό-
θεν, ἐναπέθετεν ἵσως ἐπὶ βράχου ἀπέχοντος τὴν ἐλεημοσύνην του,
ἀλλ᾽ οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ τὸν ἴδῃ καὶ τὸν ὀμιλήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον.

‘Ο περὶ τὴν καλύβην κῆπος τοῦ λεπροῦ περιεκλείετο διὰ φραγῆς ἐκ σπάρτων καὶ κομάρων καὶ ροδοδαφνῶν. Ἀπέναντι τῆς θαλάσσης ἡ φραγὴ διεκόπτετο, δύο δὲ λίθοι ὀγκώδεις, ἐν εἴδει παραστάδων, ἐσχημάτιζον τὴν εἰσοδον, ἀλλὰ θύρα μεταξὺ τῶν λίθων δὲν ὑπῆρχεν.

Ἐκεῖ ἐπέζευσεν ὁ παπᾶ - Νάρκισσος. ‘Ο γερο - Θανάσης ἔδεσε διὰ τοῦ σχοινίου τοὺς δύο ἐμπροσθίους πόδας τοῦ ὄνου, πρὸς περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν μικρὸν καλλιεργημένον περίβολον, προχωρῶν πρὸς τὴν καλύβην. ‘Ο ιερεὺς τὸν παρηκολούθει. Μετ’ ὅλιγα βῆματα ὁ χωρικὸς ἐστράφη.

—Κάθισε ὅλιγον ἔξω ἐκεῖ εἰς τὴν πέτραν, παπά μου, νὰ ἴδω πρῶτα τί γίνεται μέσα δ ἀμοιρος αὐτός.

‘Ο ιερεὺς ὑπῆκουσε σιωπῶν. “Ελαβε τὸ δέμα ἐκ τοῦ κόλπου του, τὸ ἔλυσε μὲ τὰς χειρας τρεμούσας ὅλιγον, ἔθεσε τὸ περιτραχήλιον μὲ τὰ ἐν αὐτῷ ἐπὶ τῆς πέτρας, ἀπέθεσεν ἐκεῖ καὶ τὸ καλυμμαύχιόν του, καὶ μὲ γυμνὴν τὴν κεφαλήν, τὰς χειρας σταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους, ἐπερίμενεν ὅρθιος τὸν γέροντα. Ἡτο κάτωχρος. Μία ἀκούσιος εὔχῃ, μία ἀμαρτωλὴ ἐπιθυμία εἰσέδυσεν αἴφνης εἰς τὴν ψυχήν του. —Ω! ἐὰν ὁ γέρων ἐπανερχόμενος ἔλεγε: Τετέλεσται! — ‘Αλλ’ ἀπεδίωξε μετὰ ρίγους τὸν πονηρὸν στοχασμόν, ἐπεκαλέσθη τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, ἔκαμε τὸν σταυρὸν του, καὶ λαβὼν ἐκ τοῦ διπλωμένου περιτραχηλίου τὸ εὐχολόγιον ἥρχισε ν’ ἀναγιγνώσκη τὰς ὠραίας προσευχὰς τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας.

‘Ανεγίγνωσκε καὶ ὅμως ὁ νοῦς του ἦτο εἰς τὴν καλύβην. — Διατί ὀργεῖ ὁ γερο-Θανάσης; Ἡθέλησε νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὴν θύραν τῆς καλύβης, ὅλλ’ εἰς τὸ μέσον τοῦ περιβόλου ἐστάθη διστάζων. Ἡθέλησε νὰ ἐρωτήσῃ ἐκεῖθεν τὸν γέροντα, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ ὑψώσῃ τὴν φωνήν.

‘Ἐπι τέλους ὁ γέρων ἔξῆλθε τῆς καλύβης. ‘Ο ιερεὺς τὸν ἤτενισε μὲ βλέμμα ἐρωτηματικόν.

— ‘Ητον εἰς βύθος. Τὸν ἔξυπνησα μὲ κόπον. Μόλις ἀκούεται ἡ φωνὴ του. ‘Ελαφυαν τὰ σβησμένα του μάτια, ὅταν ἥκουσεν ὅτι εἰσαι ἐδῶ. ‘Ελα, παπά, ἔλα νὰ τὸν μεταλάβης.

‘Ο ιερεὺς ἐπέστρεψε πρὸς τὴν εἰσοδον, περιεβλήθη τὸ περιτραχήλιον, ἔλαβεν εὐλαβῶς εἰς χειρας τὰ ἄγια καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὴν καλύβην. ‘Η ὡχρότης του μόνη ἐμαρτύρει τὴν ταραχήν του. Τὸ βῆμα του ἦτο στερεόν, αἱ χειρες του δὲν ἔτρεμον καθώς πρίν, δὲν ἐδίσταζε

πλέον' ἐνίκησε τούς τελευταίους ἐνδοιασμούς τῆς δειλίας ἢ συναίσθησις τῆς ἱερᾶς ἀποστολῆς του.

"Οτε ἔφθασεν εἰς τὴν θύραν, ὁ γέρων, ὅστις τὸν ἡκολούθει παρὰ πόδας, ἔθιξεν ἐλαφρῶς τὸ ράσον του. 'Ο ιερεὺς μὲ τὸν ἔνα πόδα ἐπὶ τοῦ κατωφλίου, ἐστάθη καὶ ἔστρεψε τὴν κεφαλήν. 'Η ξανθή του κόμη ἐκυμάτιζε λυτή ἐπὶ τοῦ αὐχένος του.

—Παπά μου, μὴ ἐγγίσης τὸ μανδήλι εἰς τὸ πρόσωπόν του. 'Εκεῖνος μοῦ παρήγγειλε νὰ τὸ σκεπάσω διὰ νὰ μὴ τὸν ἴδῃς.

—Καλά, εἶπεν ὁ ιερεὺς σοβαρῶς. ~~Μὴ~~ ἔλθης μέσα, ἐὰν δὲν σὲ κράξω. Καὶ εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς καλύβης.

'Ο γερο - Θανάσης ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς πέτρας παρὰ τὴν εἰσοδον καὶ ἐπερίμενεν. "Εμεινεν ἐπὶ ὥραν πολλὴν καθήμενος ἐκεῖ. 'Ηπόρει πῶς ὁ ιερεὺς οὔτε φαίνεται οὔτε ἀκούεται. Εἶχε τὴν περιέργειαν νὰ ὑπάγη πρὸς τὴν καλύβην, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ παρακούσῃ τὴν διαταγήν. 'Επεριμενε λοιπὸν βλέπων τὴν κυανὴν θάλασσαν ρυτιδουμένην ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὅστις ἐγειρόμενος ἤρχιζε νὰ δροσίζῃ τὴν ἀτμόσφαιραν. Οἱ πέριξ θάμνοι ἀνέδιδον εὐωδίαν ζωογόνον, αἱ σιταρῆθραι πετῶσαι δρμητικῶς πρὸς τὰ ὑψη ἐπλήρουν τὸν ἀέρα μὲ τὸ κελάδημά των, ἡ φύσις ἐφαίνετο φαιδρὰ ὅλη καὶ εύτυχής, ἐνῷ ὁ λεπρὸς ἀπέθησκεν ἐντὸς τῆς καλύβης του.

Αἴφνης ὁ γέρων χωρικὸς ἤκουσε βηματισμὸν πλησίον του ἐλαφρόν. 'Εστράφη ἀπορῶν καὶ εἶδεν ἐρχομένην πρὸς τὴν καλύβην τὴν γυναικα τοῦ ιερέως. 'Ηγέρθη ἀμέσως καὶ προέβη εἰς προϋπάντησίν της.

—Τί σου ἤλθε νὰ κάμης, τόσον δρόμον πεζῇ, παπαδιά;

—Ἐνόμιζα ὅτι θὰ σᾶς ἀπαντήσω εἰς τὰ μισὰ τοῦ δρόμου καὶ ὀλίγυ' ὀλίγον τὴλθα ἔως ἐδῶ. Ποῦ είναι ὁ παπάς;

—Μέσα μὲ τὸν λεπρόν.

—Ζῆ; ἢ ἀπέθανε;

—Ο, τι καὶ ἀν σου πῶ σὲ γελῶ.

—Δὲν πηγαίνεις νὰ ἴδῃς;

—Μοῦ τὸ ἔχει ἐμποδισμένον ὁ παπάς.

'Η παπαδιὰ ἐσιώπησεν ἐπ' ὀλίγον καὶ ἐπειτα ἐπανέλαβε μετά τίνος ἀνήσυχίας.

—Θὰ νυκτωθῆτε ἐδῶ.

—Δὲν πειράζει. "Εχει φεγγάρι. Μόνον ἔσύ, τί ἤθελες νὰ ἐλθῃς;

—”Εφερα τὸ ράσον.

Καὶ ἔδειξε κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ βραχίονός της ἐπιμελῶς διπλωμένον τὸ καλὸν ράσον τοῦ παπα-Ναρκίσσου.

—Τί τὸ ἔφερες; Μὴ εἶναι κρύον νὰ τὰ φορέσῃ ἀπανωτά;

—”Ισως χρειασθῆ, εἶπεν ἡ παπαδιά.

Μετά τινα σκέψιν ὁ γερο-Θανάσης ἐπρόσθεσε.

—Μὴ δὲν τὸ θέλεις τὸ ὄλλο ἀπὸ φόβον;

—Ξεύρω κι ἐγώ; ’Αρρώστια εἶναι. “Οποιος φυλάγει τὰ ροῦχα του ἔχει τὰ μισά..

Καὶ λέγοντες ταῦτα ἔφθασαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ περιβόλου.

—Κάθισ· ἐδῶ, παπαδιά, εἰς τὴν πέτραν. Θὰ εἶσαι κουρασμένη.

—”Οχι, δὲν ἔκουράσθηκα. Νὰ πάγω μέσα, γερο-Θανάση;

—Νὰ μὴ θυμώσῃ ὁ παπάς.

‘Η παπαδιὰ ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς πέτρας. ‘Ανὰ πᾶσαν στιγμὴν ἔστρεφε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν καλύβην· ἡ ἀνησυχία ἐζωγραφίζετο εἰς τὸ πρόσωπόν της. ‘Ο γέρων τὴν ἐλυπήθη, ἡ συνεμερίζετο ίσως καὶ αὐτὸς τὴν ἀνυπομονησίαν της.

—Μὴ χολοσκάνης, εἶπε. Πηγαίνω σιγά-σιγά νὰ ιδῶ.

‘Επροχώρησε βραδέως πρὸς τὴν καλύβην τείνων τὰ ὥτα ἀνὰ πᾶν βῆμα. Δὲν ἤκουε τίποτε. “Οτε ἔφθασεν εἰς τὴν θύραν, ἐστάθη. ‘Ο ιερεὺς ἔλεγε τι ταπεινῇ τῇ φωνῇ. Μόλις ἡδύνατο ν’ ἀκούσῃ ὁ γέρων. “Εκυψε τὴν κεφαλὴν ἐντὸς τῆς καλύβης. Τοῦ λεπροῦ ἡ κεφαλὴ δὲν ἔφαίνετο. Τὴν ἀπέκρυπτον τὰ νῶτα τοῦ ιερέως, ὅστις γονατιστὸς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, κλίνων τὸν αὐχένα πρὸς τὸν λεπτὸν προσηγόρευε. ‘Η λευκὴ ὁθόνη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ γερο-Θανάσης εἶχε καλύψει τὸ πρόσωπον τοῦ ἀσθενοῦς, ἔκειτο ἔκει ἐρριμένη παρὰ τούς πόδας του.

‘Ο χωρικὸς ἀπεσύρθη ἡσύχως καὶ ἐπέστρεψε πρὸς τὴν εἴσοδον. ‘Η παπαδιὰ ἀκίνητος ἐπὶ τῆς πέτρας, ἀκολουθοῦσα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὰς κινήσεις του, ἐπερίμενε τὴν ἐπιστροφήν του.

—Τί εἶδες; ήρωτησε.

Τίποτε.

Κατ’ ἔκεινην τὴν στιγμὴν ὁ ιερεὺς ἔξηλθε τῆς καλύβης καὶ μὲ βήματα ἀργά διέσχισε τὸν κῆπον. Δὲν ἔφόρει τὸ ράσον του. Εἰς τὰς ἀνυψωμένας χεῖρας ἐκράτει τὸ εὐχολόγιον καὶ τὸ ἀρτοφόριον. ‘Εβάδιζε μὲ ὄρθιαν καὶ ἀκίνητον τὴν κεφαλήν, μὲ τὸ βλέμμα ἥρεμον, ἐνῷ ἔσειεν, ὁ ἀνεμος τὴν λυτὴν κόμην του. ‘Εφαίνετο ἄλλος ἡδη ἄνθρωπος!

Ἐπλησίασε πρὸς τὸν γέροντα καὶ πρὸς τὴν σύζυγόν του χωρὶς οὐδεμίαν νὰ ἐκφράσῃ ἀπορίαν διὰ τὴν ἔλευσίν της. Ἀμφότεροι ἐκεῖνοι δὲν ἔκινήθησαν πρὸς προϋπάντησίν του. Τὸν ἐπερίμενον νὰ ἔλθῃ. Δὲν ἀπηγόρουν ἐρώτησιν πρὸς αὐτόν. Ἐπερίμενον νὰ ὅμιλησῃ.

—Ἀνεπαύθη, εἶπεν ὁ Ἱερεὺς.

Ο γερο-Θανάσας καὶ ἡ παπαδιὰ ἔκαμαν ἐν σιωπῇ τὸν σταυρὸν των.

—Αὔριον τὸ πρωὶ θὰ ἔλθωμεν νὰ τὸν θάψωμεν, ἔξηκολούθησεν.

Ἡ φωνὴ του εἶχε τι τὸ σοβαρόν, τὸ ἐπιβάλλον. Οὐδέποτε ἡ σύζυγός του τὸν ἥκουσεν ὄμιλοῦντα οὕτω. Τὸν ἥκουε καὶ τὰ δάκρυα ἀνέβαινον ἡσύχως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της. Ἡσθάνετο ὅτι ἡ δοκιμασία αὗτη ἐνίσχυσε διὰ παντὸς τὴν ψυχήν του.

—Νὰ μείνω ἐδῶ τὴν νύκτα; ἡρώτησεν ὁ γερο-Θανάσης.

—Μεῖνε, θὰ ἔλθω πολὺ πρωὶ.

Καὶ βλέπων τὴν σύζυγόν του, ἥτις ἔτεινε πρὸς αὐτὸν τὸ ράσον:

—Καλὰ ἔκαμες καὶ μοῦ τὸ ἔφερες, εἶπεν. Ἐσκέπασα μὲ τὸ ἄλλο τὸν νεκρόν.

Καὶ βαδίζοντες ὁ εἰς παρὰ τὸν ἄλλον ἐπέστρεψαν εἰς τὴν οἰκίαν των πεζοὶ ὁ Ἱερεὺς καὶ ἡ σύζυγός του.

«Διηγήματα»

Αημήτους Βικέλας

2. ΤΟ ΓΙΟΥΣΟΥΡΙ

A'.

Οταν τὸ πρωτάκουσα, ἥμουν παιδὶ στὰ σπάργανα. Καὶ σὰν ἔφτασα εἰκοσάχρονο παλικάρι, ἔλεγαν ὀκόμη γιὰ κεῖνο, μὲ τὸν ἕδιο θαυμασμὸν καὶ περισσότερη φρίκη. Τὸ γιούσουρι, τὸ ἀντρειωμένο γιούσουρι, ποὺ βρίσκεται στὸν κόρφο τοῦ Βόλου! Τὸ γιούσουρι ποὺ ὕρες ψηλώνει καὶ θεριεύει ως τὸ πρόσωπο τῆς θάλασσας· ὕρες χαμηλώνει καὶ γίνεται κάστρο ἀγύριστο μὲ τοὺς ρόζους καὶ τὰ κλαδιά, μὲ τὶς ρίζες καὶ τ' ἀντιρίματα*. Κάτω στὸ νησί μας τὸ ἔχουν μόλογο*. Γενιὰ σὲ γενιὰ τὸ παραδίνουν οἱ ναῦτες καὶ πάει ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί, ἀπὸ παιδὶ σὲ ἀγγόνι, πάντα μεγάλο, θαυμαστὸ πάντα, σκληρὸ σάδερο, δυνατὸ σὰ λέοντας, ψυχωμένο κι ἀθάνατο σὰ στοιχειό.

*Εκεῖνοι ποὺ τὸ πρωτόειδαν, ἔσβησαν ἀπὸ τὴν θύμηση τῶν ἀνθρώ-

πων τώρα. 'Εκεῖνοι πού δύνειρεύτηκαν νὰ τὸ κόψουν, κοιμοῦνται ἀξύ-
πνητα στὴ γῆ ἢ καὶ στὰ βάθη τῆς θάλασσας. 'Εκεῖνοι πού πῆγαν γυ-
ρεύοντάς το δὲ δευτέρωσαν τὸ σκοπό τους. "Εχει, σοῦ λένε, κατιτὶ
πλάνο κι ἐπίβουλο καὶ ἀλλάζει χρώματα καὶ ἀλλάζει σχήματα καὶ
γλιστρᾶ σὰ χέλι καὶ θεμελιώνεται σὰν πύργος καὶ φωσφορίζει σὰν
ἀκεανόφαρο, ποὺ λύνεται τὸ σῶμα μὲ τὸ πρῶτο ἀντίκρισμα.

'Εγώ, ἀπὸ μικρὸς ποὺ τὸ ἄκουα, μ' ἔπιανε κατιτὶ παράξενο.
Φόβος καὶ μαζὶ πεῖσμα. Καλά, ἔλεγα, διπίθαμος 'Αράπης*, ποὺ
ρουφᾶ τὰ πέλαγα καὶ φράζει τὰ ποτάμια μονάχα μὲ τὰ γένια του.
Καλά, ή ἀθάνατη Γοργόνα* τοῦ 'Αλέξανδρου ἡ ἀδελφή, ποὺ γυρίζει
τὴ θάλασσα καὶ στὸ πικρὸ ἄκουσμα βουλιάζει τὰ πλεούμενα σύψυχα
μὲ τὴν ούρά της. Καλὰ κι διπίθαμος* ποὺ σκοτώνει τὰ θεριὰ καὶ τὰ
βουνά γκρεμίζει καὶ ξεριζώνει ρουπάκια* μὲ τὸ κοντάρι του. Μὰ ἔνα
δεντρὸ ἔκει, τοῦ νεροῦ πλάσμα, θρέμμα τοῦ ἄμμου, καὶ νὰ κάνη
τόσα θάματα! Μπά, ντροπή μας!

"Ακουα τοὺς ἄντρες, λεβεντοθρεμμένους, καὶ νὰ μιλοῦν γι' αὐτὸ
μὲ τόσο σεβασμό, σὰ νὰ μιλοῦσαν γιὰ τὸ Τρισυπόστατο. Τί διάβολο!
'Εκεῖνοι μιὰ φορὰ ἔβαλαν τὰ στήθη τους ἐμπρὸς στὸ κανόνι τοῦ Τούρ-
κου! Πήδηξαν μὲ ἀναμμένο δαυλὶ στὶς μπαρουταποθῆκες του! Εἶδαν
τὸ θάνατο χίλιες φορές, καὶ δὲν τόλμησαν νὰ ξεριζώσουν ἔνα δεντρί!
Δὲν μποροῦσα νὰ τὸ χωνέψω.

—Δὲ μοῦ λέσ, πατέρα; κάνω κάποτε τοῦ γέροντά μου· τί είναι
αὐτὸ τὸ γιούσουρι;

—Ξύλο, παιδί μου, σὰν καὶ τ' ἀλλα· θαλασσόξυλο. "Αν θέλης νὰ
τὸ μάθης, σύρε νὰ ιδῆς τὴν πίπα μου.

Πάω μέσα, ἀνοίγω τὸ ἀρμάρι, βρίσκω τὴν πίπα του. Μιὰ πίπα
χοντρὴ καὶ μεγάλη, μὲ ρόζους, μαύρη - κατάμαυρη, σὰν ἔβενος*.

—Μπά! τοῦτο είναι τὸ γιούσουρι; τὸ κόβουν λοιπόν;

—Τὸ κόβουν, λέει; 'Αφοῦ τὸ 'χεις στὰ χέρια σου! "Έκοψα πῆχες,
ὅταν ἥμουν σφουγγαράς.

—Γιατί δὲν πᾶς λοιπὸν νὰ κόψης καὶ τὸ γιούσουρι τοῦ Βόλου;

Πέτρωσε εύθυς τὸ χαμόγελο στὰ χείλη του· σοβαρεύτηκε τὸ
πρόσωπό του. Γύρισε καὶ μὲ κοίταξε ἀφαιρεμένα, σὰ νὰ ἔλειπε ὁ νοῦς
ἀπὸ τὸ κεφάλι του.

—"Α! εἶπε. Τὸ γιούσουρι τοῦ Βόλου δὲν είναι τὸ ίδιο. Πῆγα μιὰ
φορὰ κι ἐγώ. Μὰ λίγο ἔλειψε ν' ἀφήσω δίχως ἄντρα τὴ μάνα σου.

—'Αφοῦ κόβεται! . . .

—Κόβεται, όταν είναι μικρό. Κάτω στή Μπαρμπαριά* είναι δάση δλάκερα. Έκει πού ψαρεύουν τὸ σφουγγάρι, ἀρπάζουν καὶ κάνα κλαρί. "Έτσι κλεφτά, στήν ὥρα πού κοιμᾶται. "Αμα ὅμως ξυπνήστη, δὲν τὸ κόβει οὔτε ἡ ρομφαία τοῦ Ἀρχάγγελου.

—Τὸ γιούσουρι τοῦ Βόλου δὲν κοιμᾶται ;

—Κοιμᾶται, μπορεῖ νὰ κάμη δίχως ύπνο; Μὰ ἐκεῖνο στοίχειωσε πιά! Ζῆ μὲ τοὺς αἰῶνες. Ποιός ζέρει ἀπὸ πότε; Νὰ ίδης τῶν παλαβῶν τὰ κόκαλα πῶς κρέμονται πολυέλαιοι ἀπάνω του! . . .

Καὶ τὸ βλέμμα του κάπως δειλὸ στυλώθηκε ἀπάνω σὲ μιὰ στάμνα, πού ἔστεκε σπασμένη στήν αὐλή· τὸ μέτωπό του σούφρωσε καὶ κέρωσε, λές κι ἔβλεπε ὄχια νὰ προβάλλῃ ἀπὸ κεῖ.

—Εσύ, πατέρα, πῶς πῆγει! Μὲ τὴ μηχανή ; Ξαναρώτησα.

—"Οχι, μὲ τὴν πέτρα*, σὰν τοὺς Καλυμνιῶτες. Ποῦ μηχανὲς στὸν καιρό μας!

—Ἐγὼ σὰ μεγαλώσω, θὰ πάω νὰ τὸ κόψω· εἶπα μὲ πεῖσμα.

Ἐνόμιζα πῶς θὰ ἔλεγε ὄχι· πῶς θὰ φρόντιζε μὲ χίλια - δυὸ νὰ μ' ἐμποδίσῃ· πῶς θὰ μοῦ διηγόταν ἴστορίες τρομερές γιὰ ν' ἀπελπιστῶ. Τίποτα! Μιὰ στιγμὴ μὲ κοίταξε συλλογισμένος, ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφή, σὰ νὰ μετροῦσε τὸ ἀνάστημά μου· χαμογέλασε.

—Καλά· σὰ μεγαλώσης, νὰ πᾶς· εἶπε μὲ τὴν πρώτη του ἀπάθεια. Τώρα ποὺ εἶσαι μικρός, σύρε νὰ μάθης τὴ θάλασσα.

B'.

Πῆγα κι ἔμαθα τὴ θάλασσα. Ναυτόπουλο ἔγινα, ἔπειτα ναύτης. Εἶδα φουρτούνες, χιονιές, ὀγριοκαίρια. Πῆγα καὶ μὲ σφουγγαράδικα στή Μπαρμπαριά. Μὰ καὶ ναυτόπουλο καὶ ναύτης καὶ σφουγγαράς, δὲν ξέχασα τὸ στοιχειωμένο γιούσουρι καὶ τὸ λόγο ποὺ ἔδωκα στὸν πατέρα μου. Μαζὶ μὲ τὸ κορμὶ μεγάλωνε κι ὁ πόθος μέσα μου, σὰ νὰ τὸν εἶχα στὸ αἷμα μου. Ἐγὼ ἦθελα νὰ κόψω τὸ γιούσουρι, στήν ἀνάγκη νὰ τὸ ξεριζώσω καὶ νὰ τὸ σύρω πίσω ἀπὸ τὸ καϊκὶ στὸ νησὶ μας. Θὰ τὸ ξάπλωνα στήν ἀμμουδιὰ θρασίμι* καὶ θὰ ἔβανα διαλαλητὴ νὰ διαλαλήσῃ σὲ ὅλη τὴ χώρα: «'Ἐβγάτε, χωριανοί, νὰ ίδητε τὸ μέγα θάμα! Τὸ στοιχείο τῆς θάλασσας νικήθηκε ἀπὸ τοῦ νησιοῦ μας τὸ στοιχείο, τὸν Γιάννο Γκάμαρο. Τρέμουν - τρίζουν τὰ βουνά! 'Ἐβγάτε, χωριανοί, νὰ ίδητε καὶ νὰ εἰπῆτε! . . .» Θὰ ἔτρεχε

άμεσως μελίσσοι ό λαός· θὰ ἔβλεπαν οἱ θαλασσογέννητοι καὶ θὰ σταυροκοπούνταν· θὰ ἔβλεπαν οἱ γυναῖκες καὶ θὰ τρόμαζαν· τὰ παλικάρια καὶ θὰ ζηλοφθονοῦσσαν! Θὰ δοξαζόμουν στὸ νησί.

Κι ἔνας τρόμος μυστικός, μιὰ λαχτάρα βασάνιζε κάθε τόσο τὴν ψυχὴ μου, μὴν προλάβῃ ἄλλος καὶ ἀρπάξῃ τὴ δόξα μου. Γυρεύεις τί γίνεται; Ἀλλὰ πάλι ἡσύχαζα μὲ τὴν ἰδέα πώς ἄλλος ἀξιότερός μου δὲν ήταν δυνατὸν νὰ γεννηθῇ. Καὶ ἀκόμη πίστεψα, πώς τὸ δεντρὶ ἐκεῖνο δὲν θὰ καθόταν τόσους αἰῶνες ἐκεῖ στὸν ἀνήλιαστο θρόνο του, παπαρὰ γιὰ νὰ γίνη μιὰ μέρα δικό μου παίνεμα.

Κι ἔτσι ἔκλεισα τὰ εἴκοσι χρόνια μου.

Ψάρευα τὸ σφουγγάρι μὲ τὴ μηχανὴ τοῦ καπετὰν Στραπάτου στὴν Ἔγριπο*. Δῶσε ἀπάνω - δῶσε κάτω φτάσαμε καὶ στὸν κόρφο τοῦ Βόλου. Ἀρπαξα τὸν καιρό.

-Τί λές, καπετάνιε; Κάνουμε τὴν ἀπόπειρα;

-Ποιά;

-Πᾶμε νὰ κόψουμε τὸ γιούσουρι;

Γέλασε ὁ καπετὰν Στραπάτος· γέλασαν καὶ οἱ ἄλλοι· γέλασα τέλος κι ἐγώ. Δὲν τολμοῦσα νὰ κάνω τὸ σοβαρό.

-Τί λές; μοῦ κάνει· εἶσαι στὰ σύγκαλά σου ἢ νὰ στείλω γιὰ τὸν παπά; Ἀμή! Πῆγαν τόσοι καὶ τόσοι καὶ δὲν ἔκαμαν τίποτα καὶ θὰ κάνουμε ἐμεῖς;

-Γιατί ὅχι; Είμαστ' ἀδέξιοι ἐμεῖς; "Ἐπειτα — ἄκου νὰ σοῦ εἰπῶ — ἐκεῖνοι πῆγαν μὲ τὴν πέτρα*. Μιὰ βουτιά, κι ἀπάνω. Τί θές νὰ κάμουν μὲ μιὰ βουτιά;

-Μωρέ, κοίτα νὰ βγάλουμε τὸ καρβέλι καὶ ἄφησε τὰ ὄνειρα! μοῦ λέει τέλος ὁ καπετάνιος.

Δέν ἀπέλπιστηκα. Θὰ τὸν καταφέρω στὸ ೦στέρο, σκέφτηκα. Καὶ ἀλήθεια, ἔδωκα - πῆρα, τὸν κατάφερα μιὰ Κυριακὴ ποὺ δὲν ψαρεύαμε.

-Τί λές, πᾶμε; τοῦ κάνω.

-Μωρέ, ποῦ νὰ πᾶμε;

-Γιὰ τὸ γιούσουρι.

-Καὶ ποιός θὰ βουτήσῃ;

-Ἐγώ βουτάω· γι' αὐτὸ ρωτᾶς;

Πήγαμε τέλος. Κοιτάζω μὲ τὸ γυαλὶ* στὸν πάτο· πουθενὰ γιούσουρι! Φέρνω μιὰ βόλτα, δυό, τρεῖς· τίποτα! "Αρχισα ν' ἀπέλπι-

ζωμαι. Μιὰν ἀπελπισία παράξενη. Τόσα χρόνια τὸ ἀνάσταινα στὴ φαντασία μου τὸ ἔβλεπτα μπροστά μου, πάλευα μαζί του, τὸ νικοῦσα, καὶ τώρα νὰ βγαίνουν δλα ψέματα! Δὲν μποροῦσα νὰ τὸ ὑποφέρω. Κάπου ἐπρεπε νὰ ὑπάρχη, κάπου νὰ τὸ συναντήσω, θὲς κάτω στοὺς βυθούς, θὲς πέρα στὸ ἀκρογιάλι, θὲς ἀπάνω στὰ σύγνεφα. Νὰ τὸ συναντήσω, νὰ μετρηθῶ μαζί του κι ἂς μὲ καταλύση. "Ἄς κρεμαστοῦν καὶ τὰ δικά μου κόκαλα ἀπάνω του ὅπως καὶ τῶν ὄλλων παλαβῶν. "Οχι ὅμως νὰ μὴν τὸ γνωρίσω ποτὲ στὴ ζωὴ μου! Τότε γιατί ἔζησα τόσον καιρό, γιατί ἔγινα εἰκοσάχρονος, γιατὶ ἔμαθα τὴ θάλασσα, γιατὶ ἀνασκάλισα τοὺς βυθούς; Μονάχα γιὰ τὸ καρβέλι;

—Τραβᾶτε γιὰ τὸ λιμάνι· τραβᾶτε νὰ πιοῦμε καὶ καμιά· εἶπε ὁ καπετάνιος βαριεστισμένος. Οἱ γερόντοι λένε κάποτε παραμύθια.

Κρύος ἴδρωτας μὲ πῆρε. "Αρχισαν νὰ θολώνουν τὰ μάτια μου.

—Καπετάνιε, τοῦ λέω, ἔχε ύπομονή. Νὰ φέρουμε μιὰ βόλτα πάλι.

Οὔτε κείνος ὅμως, οὔτε οἱ λαμποκόποι μὲ ἄκουαν. Τὸ καίκι γύρισε κι ἔφυγε γιὰ τὸ λιμάνι βαριεστισμένο κι ἔκεινο. Ἐγὼ κρεμασμένος στὴν κουπαστή*, δὲν ἔπαυα νὰ κοιτάζω ζερβόδεξα μὲ καρδιοχτύπι μεγάλο, σὰ νὰ ζητοῦσα τῆς μάνας μου τὰ κόκαλα. Μάταια ὅμως! Τὸ νερὸ πρασινογάλαζο ἔφτανε ως κάτω καὶ μοῦ ἔδειχνε ξερὰ τὰ φύκια· ὅχτους ἔδω ἀπόκρημνους, ἐκεῖ ἀμμόστρωτες ἀπλωσιές σουφρωμένες, ζεστές, κρεβάτια μαλακὰ γιὰ τὶς νεράιδες. Τὸ γιούσουρι ὅμως ὅχι· κανένα σημάδι γιὰ τ' ὀνειρεμένο μου δεντρί. "Ελεγα ν' ἀφήσω τὸ γυαλί καὶ νὰ ξαπλωθῶ στὸ κατάστρωμα. Ἄλλὰ τὴν ἴδια στιγμὴ θολὸ σύγνεφο ἵσκιωσε μπροστά μου· πίσω ἔμεινε σὰ νὰ διάβηκε φάλαινα.

—Στόπ! φωνάζω· σταθῆτε!

Στάθηκε τὸ καίκι, γύρισε πίσω στὰ νερά του καὶ εἰδαμε ὅλοι σὰ χιλιόχρονη βελανιδιὰ νὰ κάθεται στὸν πάγκο*. Δὲν ἦταν λοιπὸν ψέμα, δὲν ἦταν παραμύθι!

Ντύνομαι γοργά, παίρνω τὸ λάζο* στὴ ζώση μου, ἔνα τσεκούρι στὸ χέρι καὶ βουτῶ κάτω. Μὰ καθὼς σήκωσα τὰ μάτια, σύγκρυο μ' ἔπιασε. Καλὰ τὸ ἔλεγαν οἱ γέροντές μας. Τί δὲ διπίθαμος Ἀράπης! Τί Γοργόνα καὶ τί "Αριστος! Τοῦτο είναι τὸ θάμασμα! ! Οἱ ρίζες του μελαψές, λεπιδοντυμένες βύζαιναν τὸ μάρμαρο, ἔμπαιναν στὶς σχισμές, ἀγκάλιαζαν τ' ἀγκωνάρια, γάντζωναν τὶς ποδιές του,

ἔνα σῶμα, θαρρεῖς, καὶ μὰ δύναμη. Ἀπάνω ὄρθοκάθεδρος ὁ κορμός, ἀρκουδοντυμένος, μὲ ρόζους ἔδῶ καὶ ἐκεῖ κλειστοὺς στὸ πολυτρίχι μέσα, ὄργιες ψήλωνε. Καὶ ἀπὸ κεῖ κλαδιὰ καὶ ἀντικλάδια μυριόριζα, καμαρωτά κι δλόσια ἔφευγαν πέρα δῶθε, ψηλὰ καὶ χαμηλά, λὲς κι ἐπασχαν ν' ἀποκλείσουν ὅλον τὸν πλατύχωρο κόρφο μὲ τὸ δίχτυ τους. Ὁλόγυρα τὸ νερό, διάφανο, σὰ γυάλα τὸ σκέπταζε καὶ τὸ ἐλουζε, τροφὴ μαζὶ καὶ ταίρι, ἀνάσα καὶ κλίνη του. Καὶ κάτω ἀπὸ τὸ μαρμαρένιο βάθρο σκοτεινὴ ἔχασκε ἡ ἀβυσσο, κρύα καὶ ἀπατη*.

Ἡβρα τὸ δέντρο στὸν ὑπνο του. Μὰ καὶ στὸν ξύπνο νὰ τὸ ἔβρισκα, τὸ ἵδιο ἔκανε. "Αν ἦταν ν' ἀρπάξω ἔνα κλαδὶ καὶ νὰ βγῶ ἀπάνω, καλά. Μὰ ἐγὼ ἥθελα νὰ τὸ κόψω σύρριζα. Γιὰ τοῦτο κατέβηκα ἐκεῖ. Ἐκαμα τὸ σταυρὸ μου, ξάμωσα τὸ τσεκούρι καὶ γκόπ! τοῦ κατάφερα τὴν πρώτη. Ξύπνησε "Οφις... Καὶ ἀρχίζει ἀμέσως ἔνας σίφουνας, ἔνας χτύπος, ἔνα κακό, λὲς καὶ χύθηκαν ὅλα τὰ ρέματα ἐπάνω μου. Τὸ νερὸ χόχλασε, δάρθηκε κλωθογύριστα, σκότος πήδησε ἀπὸ τὴν ἀβυσσο κι ἔχασα τὰ πάντα. Ἐκατσα χαμηλά, ἀρπάχτηκα σ' ἔνα ρίζωμα νὰ μὴ μὲ σύρουν. Καὶ εἰδα ἀξαφνα τοὺς ρόζους τοὺς κλειστοὺς νὰ γλαικοπαίζουν σὰ μάτια ἀράπικα καὶ νὰ χύνεται ἀστρίτης* ἢ φλόγα ἀπάνω μου. Καὶ στὰ κλαδιὰ τὰ λευκοπράσινα εἰδα νὰ κρέμωνται τὰ σκέλεθρα τῶν παλαβῶν, ποὺ τόλμησαν νὰ τὰ βάλουν μαζὶ του. Στὸ βρούχημά του ἄκουσα χτύπο ξεχωριστό. Καὶ δὲν ἦταν ἄλλος παρὰ τὰ κόκαλα ποὺ δέρνονταν μεταξύ τους, καὶ τὰ γυμνὰ ποδάρια λάχτιζαν μὲ πεῖσμα τ' ἄσαρκα μέτωπα, σὰ νὰ τοὺς ἔλεγαν :

—Γιατί μᾶς φέρατε δῶ!

·Ἀπάνω μοῦ τσίμπαε ὁ καπτετάνιος :

—Ἐλα τώρα. Ἐλα καὶ δὲ θὰ κάμης τίποτα.

Δὲ θὰ κάνω τίποτα! Κι ἐγὼ τὸ κατάλαβα. Μὰ καὶ μὲ τί μοῦτρα ν' ἀνέβω ἀπάνω; Ποῦ τὸ στοιχεὶο τοῦ νησιοῦ μας πλιά; "Α, ὅχι· ἂν δὲν κατέβαινα, καλά· μὰ τώρα πάει! Μόλις ἐπεσε ὁ σίφουνας, σηκώνω τὸ τσεκούρι καὶ τοῦ καταφέρνω δεύτερη μὲ δλη μου τὴ δύναμη. Πέτρα νὰ χτύπαγα τὸ λιγότερο θὰ ράγιζε· ἐκεῖνο τίποτα. Οὕτε σκλήθρα δὲν ἄνοιξε. Ἀντὶ νὰ πάη μέσα τὸ τσεκούρι, ἔφυγε πίσω δυὸ πιθαμές, τρεῖς, τέσσαρες, σὰ νὰ χτυποῦσα σὲ λάστιχο. Πρέπει νὰ τὸ ξεριζώσω· πικροσυλλογίστηκα. Τσιμπάω ἀπάνω :

—Ρίχτε μου τὸ λοστό.

Μοῦ κατεβάζουν τὸ σύνεργο. Ρίχνω πέρα τὸ τσεκούρι καὶ ἀδράχνω τὸ λοστό. Ἀρχίζω τὶς ρίζες. Τυραννήθηκα κι ἐγώ δὲν ξέρω πόσο. Ὡρες ἐρχόνταν, ωρες περνοῦσαν, κι ἐγώ μὲ τὸ λοστὸ στὸ χέρι. Μόνον στεκόμουν κάποτε νὰ πάρω ἀνάσσα ἢ καὶ νὰ ρίξω γύρω καμιὰ ματιά. Μποροῦσε τὸ σκυλόψφαρο νὰ ριχτῇ ἀπάνω μου. Τέλος τσιμπάω πάλι :

—Ρίχτε μου τὴ γούμενα*.

—Μωρ' ἔλα πάνω· τοιμπάσι ὁ καπετάνιος ἀνυπόμονος. Γιὰ σένα τὴ θὲς τὴ γούμενα ; "Εχουμε καὶ ψιλότερο σχοινί. "Ελα πάνω· θὰ σου κόψω τὸν ἀέρα !

—Κόβεις τὸν ἀέρα, μὰ σχίζω τὸ λάστιχο· τοῦ ἀπαντῶ θυμωμένα. "Η ξέχασες πώς ἔχω τὸ λάζο μαζί μου ;

Τὰ χρειάστηκε ὁ καπετάν Στραπάτσος· μοῦ ἔριξε τὴ γούμενα. Πιάνω ἀπὸ μακριὰ καὶ θηλυκώνω καλὰ τὸν κορμό. "Ἐπειτα πηγαίνω στὸ ἄλλο πλευρὸ καὶ ὅρχίζω πάλι μὲ τὸ λοστὸ τὶς ρίζες. 'Εκεῖνο δώστου καὶ γλαυκόπαιζε τὰ μάτια, σὰ νὰ ἥθελε νὰ μὲ μαγνητίσῃ. 'Εσειόταν καὶ τάραζε σὰν ψάρι· τὰ κλαδιά του, χταποδιοῦ ἀποκλαμοί*, λάγγευαν* δῶθε - κεῖθε, κουλουριάζονταν, τίναζαν καταπάνω μου· τὸ ἀκροδάχτυλό τους νὰ μὲ συλλάθουν. Μὰ ποῦ νὰ μὲ συλλάθουν! Καὶ ἀν δὲν ἥξερα καθόλου τὰ δολερὰ παιγνίδια του, κι ἀν δὲν εἶχα ἀκούσει τὰ καμώματά του, τὰ σκέλεθρα ποὺ ἔβλεπα σφηνωμένα ψηλὰ ἥταν ἀρκετὰ νὰ μοῦ δείξουν τὸν κίντυνο. Σὲ κάθε του ἀνακλάδισμα στρείδι κολλοῦσα στὰ πλευρὰ τοῦ μάρμαρου. Πόδια, χέρια, μάτια, ὅλα δούλευαν σύγκαιρα. Καὶ ὁ λοστός, ἀψύ*, ἔνα μὲ τὸ ἄλλο τὸ ἀντιρίμματα* τὰ ἔβγαζε ἀπὸ τὰ θαλάμια τους, τὰ χώριζε ἀπὸ τὴν πέτρα, ξεφλουδισμένα πολλὲς φορές, κι ἄλλες φορές μὲ σκλῆθρες ἀπὸ χάλαρα*, μὲ φόρτωμα ἀπὸ κοχύλια.

Τέλος κατάλαβα πώς ἀρχισε νὰ λασκάρη. "Έχανε τὸ στήριγμά του.

—'Απάνω! τσιμπάω.

Μὲ ἀνεβάζουν ἀπάνω. Γγύνομαι γοργά, παίρνω τὴν πρώτη ἀνάσσα. Μπρέ ! Πῆρε καὶ σούρπωνε. Ἀντίκρυ τὸ Πήλιο ψήλωνε βαθυγάλαζο σὰν ἀπὸ λουλάκι. Τὰ χωριά του ἀστήριζαν στὶς πλαγιές σκόρπια μάρμαρα. Στὸ Βόλο ἄναβαν τὰ φῶτα καὶ ὁ οὐρανός, δλοπόρφυρος ἀπὸ τὸ ήλιοβασίλεμα, ἔβγαζε ἔνα ἔνα, τρεμόφεγγα τὸ ἀστέρια του. Μοῦ φάνηκε, πώς ξανάζησα, ὅταν είδα μπρόσ μου γνώριμα πρό-

σωπα. Ξέχασα μιὰ στιγμὴ καὶ τὸ γιούσουρι καὶ τοὺς κόπους μου καὶ τὴ δόξα μου ἀκόμη.

—Τί ἀπόκαμε; ρωτάει ὁ καπετάν Στρατάτσος.

—Τώρα θὰ ἴδης, τοῦ λέω πηδώντας ἀπάνω. "Ελα, παιδιά! τὰ κουπιά σας. Τὸ δέντρο θὰ τὸ σύρουμε στὸ νησὶ ἀπόψε.

—Μωρέ, τί λέσ; Δὲν ἔπαθες τίποτα; Δὲ σ' ἄγγιξε τὸ στοιχεῖο;

Καὶ ρίχνονται ὅλοι ἀπάνω μου, μὲ φηλαφοῦν, σφίγγουν τὰ κρέατά μου, κινοῦν τὰ μπράτσα μου καὶ ἀκόμα δὲν πιστεύουν πῶς εἴμαι γερός.

—Μὰ τραβᾶτε, παιδιά· λέω· τὸ δέντρο κόπηκε.

Ρίχνονται στὰ κουπιά τραβοῦν μὲ δύναμη. Ναί! Ἀντὶ νὰ σύρη μπροστά, πίσω πήγαινε τὸ καίκι μας.

—Μωρέ, μᾶς γελᾶς· λέει ὁ καπετάνιος ἀγανακτισμένος. Τί μολογᾶς πῶς ἔκοψες τὸ γιούσουρι;

—Μὰ τὸν 'Αι - Νικόλα, τὸ 'κοψα, τοῦ κάνω· τράβα! Τ' ἥθελες, νὰ τ' ἀποκόψω, γιὰ νὰ μὲ πλακώσῃ ἀπὸ κάτω; Δυὸς τραβήγματα θέλει καὶ θὰ 'ρθη μὲ τὶς ρίζες του.

'Αρχίζουμε πάλι τὸ τράβηγμα. Κάπου μιὰ ὥρα ἔτσι παιδευτήκαμε. "Ακουες τοὺς σκαρμούς κι ἐτρίζοβόλουν. Πεῖσμα ἔπιασε τοὺς ναῦτες καὶ ἀντρεύονταν σὰν ξωτικά. 'Ο καπετάν Στρατάτσος ξετρελαμένος ἀπὸ χαρὰ καὶ περηφάνια, ψυχὴ ἔδινε σὲ ὅλους μὲ τὶς φωνές του:

—'Ω - ώ! . . . 'Ω - ώ! . . . Γειά σας, παλικάρια! "Ισα, λιοντάρια μου! . . . Ντροπή μας! Μωρέ, ίσα, τίγρηδες! . . .

Καὶ τὰ παλικάρια, τὰ λιοντάρια, οἱ τίγρηδες ἔχωναν βαθιὰ τὸ κουπὶ καὶ τὸ ἔπαιρναν πίσω μὲ τόση δύναμη, ποὺ ἔλεγες τώρα θὰ γίνη σύψαλα. Τέλος βαθὺ μούγκρισμα ἀντίχησε κι ἡ θάλασσα σήκωσε τρανὸ κύμα καταπάνω μας. Τὸ καίκι πέταξε γοργόφτερο ἐμπρός. 'Αμεσως μέγα κῆτος φάνηκε νὰ πιάνῃ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὸν κόρφο. 'Ηταν τὸ γιούσουρι.

—Νὰ ἴδω! κι ἐγὼ νὰ ἴδω! . . .

Τρέχουν ὅλοι στὴν πρύμνη νὰ γνωρίσουν τὸ στοιχεῖο. Τὸ βλέπουν καὶ σταυροκοπιοῦνται φοβισμένοι.

1. Η παράδοσις ἀναφέρεται εἰς ἐποχὴν πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλίας.

—'Εμπρός! λέω στὸν καπετάν Στραπάτσο. Νὰ τὸ βγάλουμε
ὅξω τώρα, ποὺ νύχτωσε, πρὶν τὸ νιώσουν καὶ μᾶς τὸ πάρουν οἱ
Τοῦρκοι.

Γ'

Μόλις βγήκαμε ἀπὸ τὸν κόρφο, Γοργόνα ὄργισμένη μᾶς ἀπάντησε ἡ Νοτιά. 'Ο οὐρανὸς ἔσβησε τ' ἀστέρια του, ἔκρυψε τὰ σύνορά του. "Αδης τὸ σκότος ἀπλώθηκε ἀπάνω μας. Τὸ κύμα ψήλωνε βουνό, ὀνέμιζε φωσφορούχους τοὺς ἀφροὺς κι ἔχυνε φῶς κάτασπρο, θαμπὸ καὶ ὅχαρο περίγυρα. Τί ἄλογα καὶ τί ἄτια! Τί φῶκες καὶ τί φάλαινες! κλωθογύριζαν κοπαδιαστά, βρουχιόνταν καὶ ἀλάλαζαν στὸ σύσκοτο ἐκεῖνο χάος. Ν' ἀνησυχῶ ἄρχισα. Δὲν ήταν θάλασσα ἐκείνη ήταν θυμὸς καὶ πεῖσμα, κατάρα καὶ χολή, φαρμάκι τῆς ἄβυσσος.

"Ομως τίποτα. Τὸ γιούσουρι σφιχτοδεμένο ἀκολουθοῦσε τ' ἀπονέρια ποὺ ἔστρωνε ἡ πρύμνη τῆς σκάφης μας. Τὸ ἄκουα νὰ δέρνεται κάποτε καὶ νὰ ρουχνίζῃ*, σὰ ζωντανὸ ποὺ παίρνει ἀνήφορο. Ντροπὴ τὸ εἶχε πώς νικήθη, καὶ πάσχιζε μὲ κάθε τρόπο ν' ἀπαλλαγῇ. Μὰ ποιός τὸ ἄφηνε; Μέσα στὸ ἄγριο πέλαγο μιὰ ξεχώριζα ταρναριστὴ φωνή, τὴ φωνὴ τοῦ διαλαλητῆ· ἔνα γνώριζα αἰσθημα, τὸ θάμασμα τῶν γερόντων μας:

—Νὰ λεβεντονιός!

Μὲ τὸ χάραμα εἶδα κατάπλωρα συγνεφοσκεπασμένο τὸ νησί μας. Τρία μίλια θέλαμε ἀκόμη. Μὰ τρία γερά. Τὰ μπράτσα λύθηκαν ὅλη νύχτα ἐπάνω στὸ κουπί. Τὰ πρόσωπα σούρωναν· τὰ μάτια θόλωσαν. Ζάρες ἔκαμε τὸ μέτωπο· ἀσπρισαν τὰ κατάμαυρα μαλλιά, σὰ νὰ κύλισαν στογὸς* τὰ χρόνια ἐπάνω μας. 'Ο καπετάνιος, ξαπλωμένος τ' ἀνάσκελα στὸν μπάγκο, ἔμοιαζε πτῶμα. Οἱ λαμνοκόποι ἀμίλητοι κινοῦσαν ράθυμα τὰ κουπιά, σὰ μηχανές ποὺ κάνουν ἀναίσθητα τὸ ἔργο τους. Μόνος ἐγὼ ἔξακολουθοῦσα νὰ λάμνω σωστά. Ήρθε μάλιστα πολλὲς φορὲς ποὺ τοὺς πῆρα. Μὰ τί νὰ κάμω κι ἐγώ; Περισσότερος ήταν ὁ πόθος παρὰ ἡ δύναμή μου. Τὸ κύμα ἐπίμενε νὰ ψηλώνῃ ἀκόμα, νὰ λιχνίζῃ* καὶ νὰ μᾶς βρέχῃ καὶ νὰ μᾶς κλυδωνίζῃ φοβερά.

Τέλος ρόδισε ἡ ἀνατολή, φάνηκε ὁ ἥλιος. Φάνηκαν βουρκωμένες οἱ στερείες, θολὸ τὸ πέλαγο, φιλόξενο τὸ νησί μας ἀντίκρυ.

—"Αλα*, παιδιά, καὶ φτάσαμε! φώναξα.

Καὶ πηδῶ στὴν πλάστη ν' ἀγναντέψω καλὰ τὸ λιμάνι, νὰ ἴδω τὴν ἀμμουδιά, ὅπου θὰ τὸ ρίξω θρασίμι*. Τὸ καίκι πέταξε μέσα, δυὸς χάλαρα* πήδηξε, ἄραξε ἀπάνω στὸν ἄμμο. Τρέχω στὴν πρύμνη καὶ ἀδράζω* τὴ γούμενα. 'Οιμέ!! Σχοινὶ κομματιασμένο κρατῶ μόνο στὰ χέρια μου!

Τί ἔγινε τὸ ἄκαρπο δενδρί; . . . Κάτω βρίσκεται στὸν κόρφο τοῦ Βόλου, ἀπάνω στὸ θεόχτιστο πάγκο του, μὲ τὶς λεπιδωτὲς ρίζες, ἀρκουδοντυμένο τὸν κορμό, κλαδιὰ καὶ παρακλάδια του περαδῶθε, λέες καὶ πάσχει νὰ κλείσῃ ὅλα στὸ δίχτυ του. 'Ακόμα τὸ παραδίνουν γενιὰ σὲ γενιὰ οἱ ναῦτες καὶ πάει ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί, ἀπὸ παιδὶ σ' ἄγγόνι, πάντα μεγάλο, θαμαστὸ πάντα, σκληρὸ σὰν σίδερο, δυνατὸ σὰ λέοντας, ψυχωμένο καὶ ἀθάνατο σὰν στοιχεῖο.

Κι ἐγώ, δ Γιάννης δ Γκάμαρος, ἑβδομηντάρης κι ἑτοιμόρροπος τώρα, δὲ θαλασσοδέρνομαι παρὰ γιὰ τὸ καρβέλι!

«Λόγια τῆς Πλάστης» 1899

Ιαδρέας Καρκαβίτσας

II. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

3. ΤΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑ - ΓΙΩΡΓΗ

Τὸ ἀμάρτημα ποὺ θὰ διηγηθῶ ἔχει γίνει στὴν Κόνιτσα, λίγα χρόνια πρὶν ἐλευτερωθῆ ἀπὸ τὸν τούρκικο ζυγό.

'Η Κόνιτσα εἶναι ἡ πλιὸν βορινὴ ἐπαρχία τῆς πατρίδας μου καὶ πρωτεύουσα τῶν «μαστοροχωριῶν», δηλαδὴ τῆς ἐπαρχίας ποὺ βγάζει τοὺς πλιότερους χτίστες τῆς Ἐλλάδας — γιατὶ οἱ χτίστες λέγονται γενικῶς «μαστόροι» ὥχι μόνον στὴν "Ηπειρο, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλην τὴν χέρση Ἐλλάδα.

Τὸν καιρὸ τῆς Τουρκιᾶς ἡ Κόνιτσα ἦταν ἔδρα καϊμακάμη*, εἶχε πρωτοδικεῖο, μοιραρχία χωροφυλακῆς κι Ἐλληνα μητροπολίτη. Εἶχε καμιὰ ἔξακοσαριὰ σπίτια, τὰ λίγο πλιότερα ἐλληνικὰ καὶ τὰ λίγο λιγότερα τούρκικα ἢ τὸ σωστότερο τουρκοελληνικά, τρεῖς χιλιάδες ψυχές ἀπάνω - κάτω, μὲ ὅψη πλιότερο χωριοῦ παρὰ πόλης. 'Αλλ' οἱ Τουρκοὶ τῆς Κόνιτσας, διαφορετικοὶ στὴν ἀντίληψη ἀπ' ὅλον τὸν ἄλλον κόσμο, θεωροῦσαν τότε τὴν Κόνιτσα πόλη καὶ τὰ Γιάννινα χωριὸ κι ἔλεγαν κομπαστικά :

—Γιάννινα χωριό, Κόν'τσα κασαμπάς*!

Τὸ ἴδιο ἔλεγαν κι οἱ Μετσοβίτες γιὰ τὸ Μέτσοβό τους, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομε ἱστορικῶς, ἂν οἱ Μετσοβίτες τὸ πῆραν αὐτὸ ἀπὸ τοὺς Κονιτσιῶτες ἢ οἱ Κονιτσιῶτες ἀπὸ τοὺς Μετσοβίτες, γιατὶ κι αὐτοὶ ἔλεγαν:

—Γιάννινα χωριό, Μέτσοβο κασαμπάσ!

Πρὶν ἀπὸ διακόσια χρόνια, ἡ Κόνιτσα δὲν ἦταν πρωτεύουσα ἐπαρχίας, κι οὔτε καϊμακάμη εἶχε, οὔτε ἀρχιερέα, κι οὔτε Τοῦρκο στὰ σπλάχνα τῆς. Τότε ἵσως νὰ ἦταν μικρότερη καὶ νὰ μὴν ἦταν « κασαμπάσ », ἀλλ᾽ ἦταν χριστιανικὸ χωριὸ ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη, πέρα καὶ πέρα. Ἐπειδὴ ὅμως τοὺς χριστιανοὺς κατοίκους τῆς Κόνιτσας τοὺς πίεζαν πολὺ καὶ τοὺς τυραννοῦσαν οἱ γειτόνοι τους, οἱ Λεσκοβικινοί, ποὺ ἦταν χρόνια πρωτύτερα τουρκεμένοι, ὑπόφερναν πολὺ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ βαστοῦσαν κι ἔμεναν ἀκλόνητοι στὴν πίστη τῶν πατέρων τους, μ' ὅσα κι ἀν ὑπόφερναν.

Δυστυχῶς ὅμως, μιὰ μέρα πέρασαν ἀπὸ τὴν Κόνιτσα καμὶὰ σαρανταριὰ Λεσκοβικινοὶ Τουρκαρβανίτες, πηγαίνοντας πρὸς τὰ Ζαγοροχώρια γιὰ πλιατσκολόι, κι ἐπειδὴ τὸ ποτάμι τῆς Κόνιτσας δὲν εἶχε τὸ γεφύρι πόχει σήμερα κι ἦταν πολὺ κατέβασμένο ἀπὸ τὶς βροχές, δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ περάσουν κι ἀναγκάστηκαν νὰ μείνουν στὴν Κόνιτσα. Ἐμειναν μιὰ μέρα, δυὸ μέρες, τρεῖς μέρες μὲς στὴν Κόνιτσα, ἔτρωγαν ἔπιναν τὰ καλύτερα φαγητὰ καὶ τὰ καλύτερα κρασιά, ἀλλὰ βλέποντας στὸ τέλος ὅτι τὸ ποτάμι ὅλο καὶ κατέβαζε καὶ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ περάσουν εὔκολα γιὰ τὰ Ζαγοροχώρια, ρίχτηκαν νὰ πλιατσκολογήσουν τὴν Κόνιτσα καὶ νὰ γυρίσουν γλήγορα στὰ σπίτια τους φορτωμένοι. Ἀλλ' οἱ Κονιτσιῶτες ἀντιστάθηκαν καὶ μὲ ξύλα καὶ μὲ λιθάρια καὶ μ' ὅ,τι ἄρματα εἶχαν, καὶ τοὺς σκότωσαν ὅλους.

Αὐτὸ ὅμως θὰ ἐπέφερνε τὴν τέλεια καταστροφὴ τῆς Κόνιτσας, ἀμα θὰ μαθεύονταν στὸ Λεσκοβίκι τὸ φονικὸ πού 'χε γίνει. Τότε οἱ Κονιτσιῶτες, γιὰ νὰ γλιτώσουν τὴν καταστροφὴ καὶ τὸν βέβαιο θάνατο, προσκάλεσαν κρυφὰ τὸν σιέχη* τοῦ Τεκέ* τοῦ Πρεμετιοῦ, ποὺ ἐνεργοῦσε τέσ εξωμοσίες τῶν χριστιανῶν, καὶ τούρκεψαν ὅλοι! Κι ὅταν ὕστερα μαθεύτηκε ὁ φόνος τῶν Λεσκοβικινῶν, διακήρυξε ὁ σιέχης πῶς ὅ,τι εἶχαν κάνει οἱ Κονιτσιῶτες ὡς χριστιανοί, ἦταν λησμονημένο καὶ σύμπαθισμένο, τώρα ποὺ ἔγιναν Τοῦρκοι, κι ἀν ἥθελαν οἱ Λεσκοβικινοί νὰ πάρουν τὸ αἷμα τους ἀπὸ τοὺς Κονιτσιῶτες, θὰ εἶχαν νὰ

κάνουν μ' ἔκεινον καὶ μ' ὅλο τὸ Πρεμέτι, κι ἔτσι οἱ Λεσκοβίκινοὶ κάθισαν στ' αὐγά τους καὶ δὲν ταράχτηκαν πλιά.

Γενόμενοι ὅμως Τοῦρκοι οἱ Κονιτσιῶτες, διατήρησαν κρυφά, ώς ἔνα διάστημα δυὸ γενεῶν, τὴ χριστιανικότητά τους καὶ χωρὶς νὰ χαλάσουν τέσ εἴκελησιές τους, ḥ νὰ τέσ μεταβάλουν σὲ τζαμιά, ἔχτισαν ἴδιαίτερα τζαμιά. Ἀλλὰ λίγο - λίγο, μὲ τὸν καιρό, ἀπόγιναν Τοῦρκοι, καὶ μοναχὰ διατήρησαν ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ τὸν σεβασμὸ πρὸς κάθε χριστιανικὸ ἀγιωτικὸ καὶ πρὸς τοὺς παπάδες μας καὶ φέρνονταν ἡπια πρὸς τοὺς χριστιανούς. "Ἐτσι λοιπὸν σ' ἐποχὴ ποὺ δὲν ὑπῆρχαν γιατροί, ὅχι μόνον στὴν Κόνιτσα, ἀλλ' οὔτε καὶ στὰ ξακουστὰ Γιάννινα ἀκόμα, οἱ μόνοι γιατροὶ ἦταν οἱ παπάδες μὲ τὴ «δύναμη τοῦ Θεοῦ», καὶ χριστιανοὶ καὶ μωαμεθανοὶ ἔτρεχαν στέσ εἴκελησιές καὶ στοὺς παπάδες. Κι ἔτσι οἱ Τουρκοκονιτσιῶτες διατήρησαν ὡς τὰ τελευταῖα τὴ χριστιανικὴ τους συνήθεια νὰ προστρέχουν στέσ εἴκελησιές μας καὶ στοὺς ἄγιους μας ὅταν ἀρρώσταιναν, κι ὅχι στὰ τζαμιά τους καὶ στοὺς χοτζάδες τους. Τοῦρκοι λοιπὸν Κονιτσιῶτες, ἀρρώσταινοντας, ἔταζαν καὶ πρόσφερναν λάδια, κηριὰ καὶ λαμπάδες στέσ εἴκελησιές, παράγγελναν λειτουργίες καὶ προσφορές καὶ προσκαλοῦσαν παπάδες στὰ σπίτια τους καὶ τοὺς διάβαζαν εὔκες καὶ παρακλῆσες γιὰ νὰ γένουν καλά. Γι' αὐτὸ κι ἀπ' ὅλους τοὺς Ἑλληνοξωμότες οἱ Κονιτσιῶτες ὅχι μόνον δὲν μισοῦσαν τοὺς χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀγαποῦσαν καὶ τοὺς προστάτευαν καὶ τοὺς βοηθοῦσαν. Αύτοὶ προσκάλεσαν ἀπὸ διάφορα χωριὰ χριστιανούς, ποὺ βρίσκονται σήμερα στὴν Κόνιτσα, τοὺς ἔχτισαν σπίτια, τοὺς βοήθησαν, κι ὀλίγο κατ' ὀλίγον ἔφτασαν ἀπὸ πενήντα χρόνια καὶ πλιότερο τὰ σπίτια τὰ χριστιανικὰ νὰ γένουν πλιότερα ἀπὸ τὰ τούρκικα, καὶ Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοί, εζησαν πάντα ὀγαπημένοι.

Αύτὴ ἡ ἀρμονία ἀνάμεσα Τούρκων καὶ Χριστιανῶν τῆς Κόνιτσας βάσταξε ἀκέρια ώς τέσ μέρες πού 'ρθε ὁ σουλτάν Χαμίτης στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο τῆς Πόλης. Ἀπὸ τότε, ὅπως καὶ σ' ὅλην τὴν ἄλλη Τουρκιά, ἀλλαξαν καὶ στὴν Κόνιτσα τὰ πράγματα. Ἡ κατασκοπεία εἶχε φτάσει σ' ἐπιστημονικὴ περιωπή, κι ὁ μισαλλόδοξος μουσουλμανικὸς φανατισμὸς στὸ κατακόρυφο. Ἀλλ' ἡ μεγαλύτερη κατασκοπεία γένονταν ἐναντίον τῶν Τούρκων, κι ἀλίμονο σ' ἔκεινον τὸν Τοῦρκο, ποὺ θὰ καταγγέλλονταν ὅτι ἔστειλε κηρί, λάδι ḥ λαμπάδες σ' ἔκκλησιά, ḥ ὅτι προσκάλεσε παπά στὸ σπίτι του γιὰ θεραπευτι-

κό διάβασμα! Αμέσως τζουρλάλι* ότι δὲν ήταν γνήσιος καὶ σωστὸς μουσουλμάνος, καὶ τὸ λιγότερο πού 'χε νὰ πάθη, θὰ ήταν ἔξορία στὴ Συρία ἢ στὴν Ἀραπιά!

'Αλλὰ κι οἱ παπάδες κιντύνευαν νὰ τιμωρηθοῦν αὐτηρὰ ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κυβέρνηση, ἀν καταγγέλλονταν ότι ἐλάβαιναν ἀπὸ μουσουλμάνο λάδι, κηρὶ ἢ λαμπάδες γιὰ τὴν ἐκκλησιά, ἢ πήγαιναν νὰ διαβάσουν παρακλῆσες στὰ τουρκόσπιτα. Γι' αὐτὸ κι ὁ μητροπολίτης τῆς Κόνιτσας τοὺς διάταξε νὰ μὴν ἔχουν πλιά, σὰν καὶ πρίν, καμιὰ σχέση μὲ τὰ τουρκόσπιτα, γιατ' ήταν μεγάλη τάχα κι ἀσυγχώρητη ἀμαρτία νὰ δίνουν «τὰ ἄγια τοῖς κυσί» — στὰ σκυλιά· κι ότι ὃν μάθαινε στὸ ἔξῆς ότι ἔνας παπᾶς μπῆκε σὲ τούρκικο σπίτι, κρυφὰ ἢ φανερά, θὰ τὸν ἔκανε ἀργὸ «πάσσης ἱεροπραξίας». "Ετοι τραβήχτηκαν οἱ παπάδες ἀπὸ τὰ τουρκόσπιτα, κι αὐτὸ βάσταξε γιὰ κάμποσον καιρό. 'Αλλ' οἱ Τούρκισσες τῆς Κόνιτσας, ποὺ ήταν συνηθισμένες, μ' ὅλην τὴν ἐγκατάσταση ἐκεī ἐπιστημόνων γιατρῶν, νὰ προστρέχουν, καὶ στὴν παραμικρότερη ἀρρώστια, στοὺς παπάδες καὶ στὲς ἐκκλησίες, προτιμοῦσαν νὰ πεθαίνουν καλύτερα, παρὰ νὰ δέχωνται γιατρὸ καὶ νὰ πάρουν γιατρικά. Κανένας ὅμως παπᾶς δὲν δέχονταν πλιὰ νὰ πάῃ σὲ τούρκικο σπίτι, οὔτε νὰ δεχθῇ τούρκικα τάματα, φοβούμενος καὶ τὴ μεγάλη κι ἀσυγχώρητη ἀμαρτία καὶ τὴν τιμωρία κι ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα κι ἀπὸ τὴν τούρκικη ἀρχή, τὸ χειρότερο. 'Αλλ' ἡ παντοδύναμη βία δὲν τ' ἄκουε αὐτὰ καὶ τὰ ὑπερπήδησε ὅλα.

Μιὰ νύχτα παρουσιάζεται στὸ σπίτι τοῦ παπα-Γιώργη ἔνας Τούρκος καὶ τοῦ λέγει:

—Νὰ κοπιάσῃς, παπᾶ - Γιώργη, στὸ σπίτι μου, πολὺ σὲ παρακαλῶ, νὰ μοῦ διαβάσης μία εὔκὴ στὴ γυναίκα μου, γιατὶ ἔχει δυὸ μέρες μὲ τοὺς πόνους καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γεννήσῃ ἀκόμα.

—'Αλλά, εύλογημένε... (Φτοῦ! φτοῦ! τὸν θεοκατάρατο τὸν Ἀγαρηνό*!), εἶπε μέσα του ὁ παπα-Γιώργης, γιατὶ ὀνόμασε «εύλογημένον» τὸν ἀλλόπιστον Τούρκο)... 'Αλλά, ὀγά μου, φοβούματι νά 'ρθω, γιατὶ θὰ τὸ μάθη ὁ καϊμακάμης καὶ θὰ μὲ κάνῃ ἔξορία! Δὲν ἔρχομαι! Πήγαινε στὴν εὔκὴ τοῦ Θε... (Φτοῦ! φτοῦ! πάλε τὸν θεοκατάρατο τὸν Ἀγαρηνό!, ξανάειπε πάλε ἀπὸ μέσα του ὁ παπᾶς). Πήγαινε στὸ καλό, ὀγά μου! Πήγαινε στὸ καλό! Μή μὲ πάρης στὸ λαιμό σου!

Βλέποντας ό Τούρκος τὴν ἐπίμονη ἄρνηση τοῦ παπᾶ, ἔφυγε, ἀλλὰ σὲ λίγο ξαναγύρισε καὶ τοῦ εἶπε ἄγρια κι ἀπελπισμένα:

—Θά ’ρθης, παπά! Ἀλλιώτικα δὲν γίνεται! Πεθαίνει ἡ γυναίκα μου! Δὲν μπορεῖ νὰ γευνήσῃ καὶ φωνάζει: «Φέρτε μου τὸν παπᾶ - Γιώργη, ποὺ μὲ γλίτωσε καὶ στὴν ἄλλη μου γέννα μὲ τὸ διάβασμά του!».

—Σὲ λυποῦμαι πολύ, ἀγά μου, μ' αὔτα ποὺ μοῦ λέσ, ἀλλὰ δὲν μπορῶ νά ’ρθω... Φοβοῦμαι, σοῦ εἴπα, τὸν καϊμακάμη... .

Τότε ὁ Τούρκος βγάζει μι’ ἀστραφτερή μαχαίρα καὶ τοῦ λέει:

—Τὴ γλέπεις αὐτήν, παπά; «Ἡ ἔρχεσαι, ἡ στὴν ἔχωσα στὰ στήθια!

Καὶ πετοῦσαν τὰ μάτια του φωτιές. Τί νά ’κανε τότε ὁ καημένος ὁ παπᾶ-Γιώργης;

‘Απ’ τὴ μιὰ μεριά ἡ μεγάλη κι ἀσυγχώρητη ἀμαρτία, ποὺ θὰ πετοῦσαν τ’ ἄγια στὰ σκυλιά, (τοῖς κυσί), ὅπως εἶπε ὁ μητροπολίτης, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ φόβος μὴν τὸ μάθη κι ὁ καϊμακάμης κι ὁ μητροπολίτης! Ἐμπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμα. Ἀλλὰ καὶ «παπᾶς δεμένος γράφει καὶ ξεγράφει». Κι ἔτσι θέλοντας καὶ μή, πῆρε τὸ εὔχολόγι του, τὸ πετραχήλι του, ἵνα κηρὶ καὶ λίγο θυμίαμα κι ἀκολούθησε τὸν Τούρκο, τρέμοντας ἀπὸ τὸ φόβο του. Φτάνοντας στὸ τουρκόσπιτο, διάβασε παράκληση, κι ὡ τοῦ θάματος, ὕστερ’ ἀπὸ μισή ώρα γέννησε ἡ Τούρκισσα!

‘Απὸ στόμα σὲ στόμα, κρυφά - κρυφά, τό ’μαθαν ὅλες οἱ Τούρκισσες τῆς Κόνιτσας, δτὶ ἡ Φατμὲ τοῦ Χασὰν Ζέλφου, δὲν μποροῦσε νὰ γευνήσῃ, προσκάλεσε τὸν παπᾶ-Γιώργη νὰ τὴν διαβάσῃ, καὶ μόλις τὴν διάβασε, γέννησε μιὰ χαρά... .

Κι ἔλεγαν οἱ Τούρκισσες:

—Μωρέ, τί καλὸ διάβασμα ἔχει ὁ παπᾶ - Γιώργης! “Αμα διαβάσῃ, πιάνει ἀμέσως τὸ διάβασμά του!

—Βαλλατί*, εἶναι ἄγιος ἄνθρωπος! Διαβάζει καὶ τὸν ἀκούει ὁ Θεός!

—Τί πειράζει ποὺ εἶναι χριστιανός; Τὸν ἀγαπάει ὁ Θεός καὶ τὸν ἔχει στὸ χουσμέτι* του. ‘Ο Θεὸς ἔπλασε καὶ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Χριστιανούς. “Ολους παιδιά του μᾶς ἔχει... .

—Νοικοκύρης εἶναι κι ὅποιον θέλει παίρει στὸ χουσμέτι του... .

—Πόσοι Τούρκοι εἶναι ποὺ παίρουν Χριστιανούς στὴ δούλεψή τους καὶ δὲν παίρουν Τούρκους. “Ἐτσι κι ὁ Θεός — προσκυνοῦμε τ’ ὄνομά του — ἔχει πάρει τὸν παπᾶ-Γιώργη ἀπὸ τὸν τόπο μας.

Κι ἔτσι ὁ παπα-Γιώργης ἔγινε ἀξιαγάπητος σ' ὅλο τὸ τουρκογυναικαρεὶὸ τῆς Κόνιτσας.

Κι ἡ ὄγάπη μεταδόθηκε ἀπὸ τὲς Τούρκισσες στοὺς ἄντρες τους, στ' ἀδέρφια τους καὶ στοὺς ὕσονέους τους.

‘Ο παπα-Γιώργης μπαινόθγαίνε τές νύχτες στὰ τουρκόσπιτα «γιὰ διάβασμα» καὶ δὲν τὸν μαρτυροῦσε κανένας στὸν καϊμακάμη. Κάποτε ὅμως ἀρρώστησε κι ἐνα παιδί τοῦ καϊμακάμη καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ τὸν κάνουν καλὰ οἱ γιατροί. Κιντύνευε καὶ σώνονταν μέρα μὲ τὴν ἡμέρα. Μιὰ χανούμισσα, ἡ πρώτη χανούμισσα τῆς Κόνιτσας, ἡ γυναίκα τοῦ ὄνομαστοῦ Σιαχίν-μπεη, φιλινάδα τῆς καϊμακάμαινας, τῆς εἶπε μιὰ μέρα:

—Κατημένη, Χατιτζὲ χανούμ! Δὲν φωνάζεις τὸν παπα-Γιώργη νὰ σοῦ διαβάσῃ τὸ παιδί σου νὰ γένη καλά;

—Τί λέει αὐτοῦ, Χανούμ ἐφέντη, τῆς ἀπάντησε ἡ καϊμακάμαινα, ποὺ δὲν ἦταν Κονιτιώτισσα καὶ δὲν πίστευε στὰ χριστιανικὰ ἀγιωτικά. Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ κάνη καλὰ τὸ παιδί μου τὸ διάβασμα ἐνὸς γκιασούρη;

—Ἀκου με, Χανούμ ἐφέντη! τῆς εἶπε πάλε εἴκεινη. ‘Αν θέλης νὰ γένη τὸ παιδί σου καλά, νὰ πάρης τὸν παπα-Γιώργη νὰ σοῦ τὸ διαβάσῃ... .

Πέρασαν μέρες, βδομάδες, ἵσως καὶ μήνας, καὶ τὸ παιδί τῆς καϊμακάμαινας ὅχι μόνον δὲν γένονταν καλὰ μὲ τὰ γιατρικὰ τῶν γιατρῶν, ἀλλὰ καὶ χειροτέρευε. Τότε, στὴν ἀπελπισίᾳ της, μιὰ βραδιά, κρυφὰ ἀπὸ τὸν ἄντρα της, προσκάλεσε τὸν παπα-Γιώργη καὶ τὸ διάβασε. Τ’ ἀρρωστο παιδί, ἔφτὰ ὀχτὼ χρονῶν παλικαράκι, αἰστάνθηκε ἔναν ἑσωτερικὸ κλονισμὸ στὴν ἐμφάνιση τοῦ παπᾶ καὶ στές προφυλάξεις ποὺ μεταχειρίστηκε ἡ μητέρα του γιὰ νὰ μπῆ κρυφὰ ὁ παπᾶς τὴ νύχτα στὸ διαμέρισμά της, κι ἄρχισε νὰ τρέμη. ‘Ο παπα-Γιώργης τὸ καθησυχάσε μὲ ἡμερον τρόπο, τοῦ διάβασε τὴν παράκληση, τὸ θυμιάτισε μὲ μοσχολίβανο, τὸ σταύρωσε μὲ τὸν Τίμιο Σταυρὸ καὶ φεύγοντας εἶπε στὴν καϊμακάμαινα:

—Ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ κι ὅχι ἡ δική μου, τοῦ ἀνάξιου ἀμαρτωλοῦ, θὰ κάνη καλὰ τὸ παιδί σου. . .

Καθὼς τὸ εἶπε ὁ παπα-Γιώργης, ἔτσι κι ἔγινε. Ἀπὸ κείνη τὴ νύχτα κόπηκε ἡ θέρμη τοῦ παιδιοῦ καὶ σὲ λίγες μέρες ἔγινε καλά!

“Εμαθε κι ὁ καϊμακάμης τὴν αἵτια τῆς θεραπείας τοῦ παιδιοῦ του, κι ἀν καὶ φανατικὸς μουσουλμάνος — γιατὶ δὲν ἦταν Κονιτιώ-

της — καὶ δὲν ἀγαποῦσε τοὺς Χριστιανούς, φώναξε κρυφά τὸν παπα-Γιώργη καὶ τόδωκε δέκα λίρες κέρασμα καὶ συνάμα τὴν ἄδεια νὰ διαβάζῃ ἐλεύτερα στὰ τούρκικα τὰ σπίτια, ἀλλὰ μὲ μεγάλη προσοχὴ νὰ μήν τὸ μάθῃ ἡ ἀστυνομία ἢ κανένας χαφιές*, γιατὶ τότε, ὡς καίμακά-μης, θὰ ἥταν ὑποχρεωμένος νὰ τὸν καταδίωξῃ.

Ἄλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ μείνη γιά πολὺ κρυψὸν ἔνα πράγμα ποὺ τὸ ξέρουν πολλοί. Τὰ πολλὰ τὰ λάδια, τὰ πολλὰ τὰ κηριὰ κι οἱ πολλὲς καὶ χοντρὲς λαμπάδες ποὺ πήγαινε ὁ παπα-Γιώργης στὴν ἔκκλησιά, χωρὶς νὰ φανερώνῃ ἀπὸ ποῦ στέλλονταν, ἔδωκαν τὴν ὑπόνοια στοὺς ἄλλους παπάδες καὶ στοὺς ἐφορευτρόπους τῆς ἔκκλησιᾶς, ὅτι ὁ παπα-Γιώργης βρίσκονταν σὲ σχέσες μὲ τουρκόσπιτα καὶ διάβαζε κρυφοπαρακλῆσες σὲ Τούρκους. Κι ἔπρεπε, ἂν ὅχι ἀπὸ κακία, ἀλλ’ ἀπὸ καθῆκον, νὰ καταγγείλουν τὸ πράγμα στὸν μητροπολίτη.

Ο μητροπολίτης, μὴ ὅντας ἐντόπιος καὶ ζυμωμένος μὲ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου, καὶ λίγα μόνον χρόνια εύρισκόμενος στὴν Κόνιτσα, δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτούμενη ἀντίληψη ως πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀν κι ἰκανὸς ἱεράρχης κατὰ τ’ ἄλλα, κι ἄμα τοῦ καταγγέλθηκε ὅτι ὁ παπα-Γιώργης διάβαζε παρακλῆσες σὲ τουρκόσπιτα («σταύρωσον! σταύρωσον!»), τὸν ἔκανε ἀργὸ «πάσσης ἱεροπραξίας» ἐπ’ ἀόριστον!

Σὰν ἀστροπέλεκας κακὸς ἔπεσε στὸ κεφάλι τοῦ καπημένου τοῦ παπα-Γιώργη ἡ ἄδικη αὐτή καταδίκη καὶ θέλησε νὰ δικαιολογηθῇ στὸν μητροπολίτη, ἀλλὰ ποῦ νὰ τὸν ἀκούσῃ ἔκεινος! Εἶχε γίνει θηρίο!

Ο παπα-Γιώργης ἥταν καλὸς χριστιανὸς κι ὑπόμενε μὲ χριστιανικὴ ὑπομονὴ τὴν ἀδικία ποὺ τοῦ 'χε κάνει ὁ μητροπολίτης, ἀλλ’ ἡ καταδίκη του ἀναστάτωσε τὴ χριστιανικὴ κοινότητα ἐναντίον του. Κι ἐνῶ, λίγα χρόνια πρίν, ὅλοι οἱ παπάδες τῆς Κόνιτσας διάβαζαν στὰ τούρκικα σπίτια, τώρα βρέθηκε νὰ θεωρηθῇ αὐτὸς «μεγάλη κι ἀσυγχώρητη ἀμαρτία» εἰς βάρος τοῦ παπα-Γιώργη.

Ἡ «μεγάλη κι ἀσυγχώρητη ἀμαρτία» τοῦ παπα - Γιώργη ἄρχισε ἀπὸ λίγο-λίγο νὰ μεγαλώνῃ, σὰν τὴν ψείρα τοῦ παραμυθιοῦ, ποὺ δὲν τὴν χωροῦσε οὔτε τὸ σπίτι, κι ἔλεγαν κρυφὰ ὁ κόσμος, γιὰ νὰ μήν τοὺς ἀκοῦν οἱ Τούρκοι:

— Διαβάζει εὔκες καὶ παρακλῆσες στὰ τούρκικα τὰ σπίτια! Ἀκοῦς ἔκει ὁ τραγογένης!

— Δὲν εἰν' αὐτὸς μονάχα... ἀλλὰ μπαίνει καὶ διαβάζει καὶ στὰ τζαμιά!...

—'Εγώ ξέρω ότι μνημόνευε στήν προσκομιδή κι όνόματα: Φατμέ, Χατιτζέ, Νεφιγέ, Ναϊλέ, όλες τές Τούρκισσες τῆς Κόνιτσας, κι εύχονταν μέσα στήν έκκλησιά «ύπερ ύγειας καὶ ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν» τῶν ἀλλοπίστων!

—"Ολα ἐκεῖνα τὰ πολλὰ κηριὰ κι ὅλες ἐκεῖνες οἱ μεγάλες λαμπάδες στήν έκκλησιά, ποὺ θέλουν χρόνια νὰ καγοῦν, εἶναι τούρκικα τάματα!

—Τί ἀνακατεύονται οἱ Τοῦρκοι στὰ δικά μας τ' ἀγιωτικὰ καὶ τὰ θρησκευτικά; 'Εμεῖς δὲν ἀνακατεύομαστε στὰ δικά τους. . ."Αν ἀναγνωρίζουν τὴν θρησκεία μας ὡς ἀνώτερη ἀπὸ τὴν δική τους, ἃς γένουν χριστιανοί, ὥπως ἥταν κι οἱ παπποῦδες τους ἄλλοτε!

—Τὸν ἀθεόφοβο τὸν παπα-Γιώργη! 'Ακοῦς νὰ μᾶς κάνῃ τὴν ἐκκλησιά μισοτούρκικη!

Μήν μπορώντας πλιὰ νὰ δικαιολογηθῇ ὁ παπα-Γιώργης, δὲν ἔβρισκε ἔλεος στὴ συνείδηση κανενὸς χριστιανοῦ. 'Ως τότε ζοῦσε τὸ σπίτι του μὲ τὴν ἐφημερία του καὶ μὲ τὸ πετραχήλι, καὶ τώρα τὰ 'χανε καὶ τὰ δυό! "Ἐχανε, οὔτε πλιότερο οὔτε λιγότερο, τὸ ψωμὶ ἀπὸ τὸ στόμα του! Τί νὰ γένη; Τί νὰ κάνῃ; Μόνον στὸ Πατριαρχεῖο μποροῦσε νὰ κλαυτῇ καὶ νὰ βρῇ τὸ δίκιο του, ἀλλὰ δὲν ἥταν τόσο εὔκολο νὰ πάη ἀπὸ τὴν Κόνιτσα στὴν Πόλη, στὸ Πατριαρχεῖο. 'Αλλὰ κι ἂν μποροῦσε νὰ πάη, θὰ καταδέχονταν νὰ τὸν ἀκούσῃ ὁ Πατριάρχης ἢ νὰ διαβάσῃ τὴν ἀναφορά του; Κι ἔκανε ὑπομονή.

—«'Ο ύπομείνας σωθήσεται», ἔλεγε μέσα του, ψιθυρίζοντας τὴν εὐαγγελικὴ ρήση, κι εἶχε τὴν ἐλπίδα στὸ Θεὸν καὶ στὸ δίκιο του.

Πᾶς ζοῦσε ὁ κατημένος ὁ παπα-Γιώργης ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ τοῦ 'χε ἀφαιρέσει τὸ πετραχήλι ὁ μητροπολίτης; "Ἐνας Θεὸς τὸ 'ξερε! Καὶ τὸ χειρότερο, ποὺ ἥταν ἀναγκασμένος νὰ πονάῃ καὶ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ πῆ τί τὸν πονάει καὶ ποῦ τὸν πονάει! »"Αν σὲ βαρέση ὁ κατής, ποῦ θὰ πᾶς νὰ κριθῆς;» λέγει μιὰ παροιμία. "Αν μάθαιναν οἱ Τοῦρκοι τὴν τιμωρία του, καὶ μάλιστα ὁ καΐμακάμης, ποὺ 'χε ὅλη τὴ δύναμη τῆς ἔξουσίας στὰ χέρια του, θὰ τά 'χε ἀσκημα ὁ μητροπολίτης μὲ τὴν τούρκικη διοίκηση. . ."Δὲν θὰ τοῦ 'λεγε ἡ διοίκηση «γιατί ἔκανες ἀργὸ τὸν παπα-Γιώργη;», ἀλλ' εἶχε ὅλα τὰ μέσα νὰ τοῦ φέρη τόσα ἐμπόδια καὶ προσκόμματα στὴν ὑπηρεσία του, ὡστε ν' ἀναγκασθῇ νὰ φύγη ἀπὸ τὴν Κόνιτσα τὸ γληγορώτερο. Τὸ εύκολώτερο ἀκόμα ἥταν ότι μποροῦσε καὶ νὰ τὸν κατηγορήσῃ

στὸ ‘Υπουργεῖο ὅτι εἶναι συνεννοημένος μὲ τὸ ἑλληνικὸ κομιτάτο καὶ τότε ἀλίμονό του! Αὔτὴ ἡ κατάσταση βάσταξε κάμποσους μῆνες; πρόβλεπε ὁ παπα-Γιώργης τὸ ψωμοκάρβελό του ἀπὸ μακριά, καὶ τοῦ φαίνονταν ως χαμένη κι ἄφταστη εύτυχία, ὅταν κατὰ θείαν πρόνοιαν μετατέθηκε ἐκεῖνος ὁ μητροπολίτης στὴν Ἀνατολὴ κι ἔρχονταν νέος μητροπολίτης.

‘Ως φωτεινὴ ἀκτίνα ἐλπίδας ἔλαμψε αὐτὴ ἡ εἰδηση μέσα στὸ φοβερὸ σκοτάδι τῆς ἀπελπισίᾶς ποὺ βρίσκονταν ὁ δύστυχος παπα-Γιώργης. Ἀλλ’ ἂν εἶχε κι ὁ νέος μητροπολίτης τὴν ἵδια ἀντίληψη τοῦ παλιοῦ τί θὰ γένονταν τότε; Δὲν θὰ τοῦ ’μενε τίποτε ἄλλο τότε, παρὰ νὰ πέσῃ στὸ ποτάμι ποὺ περνοῦσε μπροστὰ ἀπὸ τὴν Κόνιτσα καὶ νὰ πνιγῇ!

Προσπαθοῦσε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν καταδίκη του ἀπὸ μέρος τοῦ μητροπολίτη καὶ δὲν μποροῦσε νὰ παραδεχτῇ ὅτι ἦταν φταίχτης. Καταδικάστηκε, γιατὶ διάβαζε εὔκες καὶ παρακλῆσες στὰ τουρκόσπιτα. Ἀλλ’ αὐτὸ ὕψωνε πλιότερο τὸ γόνητρο τῆς ἐκκλησίας μας καὶ ταπείνωνε τὸ τζαμὶ καὶ στὴ συνείδηση τῶν Τούρκων καὶ στὴ συνείδηση τῶν Χριστιανῶν! Τὸ ἀντίθετο θὰ ἦταν κακό, ἂν τὸν προσκαλοῦσαν οἱ Τούρκοι νὰ πάγι κι ἀρνιόνταν νὰ πάγι, ἢ ἂν δέχονταν στὸ σπίτι του χότζα νὰ τοῦ διαβάζῃ ἐκεῖνος τούρκικες εὔκες καὶ ντουάδες. Τὰ διαβάσματα πόκανε αὐτὸς δὲν εἶχαν ως σκοπὸ νὰ κάνουν τοὺς Χριστιανοὺς Τούρκους, ἀλλὰ τοὺς Τούρκους Χριστιανούς. Καὶ στὸ κάτω κάτω δὲν ἐπιζητοῦσε αὐτὸς νὰ πηγαίνη νὰ διαβάζῃ στὰ τούρκικα τὰ σπίτια, ἀλλὰ προσκαλόνταν, κι ἂν ἦθελε ν’ ἀρνηθῆ, δούλευε κι ἡ βία τῆς μαχαίρας! Οἱ Τούρκοι πρόστρεχαν στὸ ἔλεος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας κι ὅχι αὐτὸς στὸ ἔλεος τῆς τούρκικης. Καὶ συναρμολογώντας κι ἀνακεφαλαιώνοντας ὅλα τὰ «ύπερ» καὶ τὰ «κατά», ἔφτανε στὸ συμπέρασμα νὰ ἐλπίζῃ ὅτι ὁ νέος μητροπολίτης θ’ ἄκουε μ’ εὔμένεια τὴν ἀπολογία του καὶ δὲν θὰ τοῦ ’βρισκε φταίξιμο, ἢ, τουλάχιστον, θὰ τὸν λυπιόνταν καὶ θὰ τοῦ ’δινε τὸ πετραχήλι του καὶ τὴν ἐνορία του.

“Υστερα ἀπὸ κάμποσες μέρες μαθεύτηκε τηλεγραφικῶς ὅτι ὁ νέος μητροπολίτης εἶχε φτάσει στὰ Γιάννινα καὶ τὸ ἐπόμενο Σάββατο βράδυ θὰ ἦταν στὴν Κόνιτσα.

Μιὰ ζέστη καὶ μιὰ κρύο τοῦ ’ρθε τοῦ παπα-Γιώργη ἡ εἰδηση τοῦ ἔρχομοῦ τοῦ μητροπολίτη. “Ηθελε ν’ ἀργοῦσε ἀκόμα, γιὰ νὰ χῃ τὸν

καιρὸν νὰ σκεφτῇ βαθύτερα πῶς ἔπρεπε ν' ἀπολογηθῇ καλύτερα.
'Αλλ' ἀφοῦ οὕτως ἡ ἄλλως θά ρχονταν τὸ Σάββατο ὁ μητροπολίτης, καλῶς νά ρχονταν.

Τέλος, ὁ μητροπολίτης ἔφτασε τὸ Σάββατο στὴν Κόνιτσα μὲ τιμητικὴ συνοδεία τριῶν - τεσσάρων καβαλαραίων χωροφυλάκων ἀπὸ τὰ Γιάννινα, κατὰ τὰ συνηθισμένα. "Ολος ὁ χριστιανικὸς κόσμος τῆς Κόνιτσας καὶ τῶν περιχώρων μὲ τὸν πρωτοσύγκελο καὶ τοὺς παπάδες «επὶ κεφαλῆς», τὸν δέχτηκε μισή ὥρα μακριὰ ἀπὸ τὴ χώρα. Παρακολούθησε ἀπὸ μακριὰ κι ὁ παπᾶ-Γιώργης τὴ μητροπολιτικὴ ὑποδοχὴ σὰν ἀποδιοπομπαῖος τράγος, φιβούμενος μὴν τοῦ γίνη καμιὰ ἀποδοκιμασία, κι ἡταν σὰν νὰ πῆγε καὶ σὰν νὰ μὴν πῆγε στὴν ὑποδοχῇ.

* * *

"Υστερα ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ μητροπολίτη στὴν Κόνιτσα, πρόβαλε τὸ σπουδαῖο ζήτημα στὸν παπᾶ-Γιώργη: τὸ νὰ παρουσιαστῇ μπροστά του. Συλλογιόνταν πῶς νὰ παρουσιαστῇ καὶ τί νὰ εἰπῇ καὶ πάλι δεῖλιαζε. Τὴ μιὰ στιγμὴ τ' ἀποφάσιζε νὰ παρουσιαστῇ σήμερα καὶ τὴν ἄλλη τ' ἀνάβαλνε γι' αὔριο. Αύτὴ ἡ διβουλία βάσταξε ἀπάνω - κάτω δυὸ βδομάδες, καὶ θὰ βαστοῦσε ποιός ξέρει πόσο, ἃν μιὰ μέρα δὲν ἐπέβαλνε στὸν ἑαυτό του νὰ πάγη, καὶ γιὰ νὰ μὴν τ' ἀναβάλῃ πάλε, σὰν πρίν, ὀρκίστηκε στὴν ἱερωσύνη του καὶ στὸ πετραχήλι του νὰ πάγη χωρὶς ἄλλο ἐκείνην τὴν ἡμέρα. Κι ἔτσι, μιὰ καὶ δυὸ καὶ στὴν μητρόπολη! "Η τοῦ ὕψους ἡ τοῦ βάθους Παρουσιάστηκε στὸν μητροπολίτη, τοῦ 'κανε τὴν ἀπαιτούμενη μετάνοια μὲ γονυκλισία καὶ τοῦ φίλησε τὸ χέρι.

-Ποιός εἶσαι ἐσύ, παπᾶ μου, κι ἀπὸ ποῦ εἶσαι; τὸν ρώτησε ὁ μητροπολίτης μὲ πατρικὸ ὑφος, ποὺ δὲν ὅμοιαζε καθόλου μὲ τὸ συνηθισμένο τῶν ἀρχιερέων.

-Είμαι ὁ παπᾶ-Γιώργης ἀπ' ἐδῶ μέσα, ἀπὸ τὴν Κόνιτσα, ἀπάντησε ὁ παπᾶ-Γιώργης.

-Ποιός παπᾶ-Γιώργης; ξαναρώτησε ὁ μητροπολίτης δὲν σ' εῖδα καμιὰ μέρα ἐδῶ. . . Μήπως ἔλειπες; Ποῦ ἐφημερεύεις;

-Ἐφημέρευα, ἀλλὰ δὲν ἐφημερεύω πλιά. . .

-Καὶ γιατί;

-Γιατί μ' ἔχει κάνει ὁ μητροπολίτης ἀργὸ ἀπὸ «πάστης ἱεροπραξίας».

-Καὶ γιατί; Μήπως ἔκανες κανένα μεγάλο ἀμάρτημα;

—Πέ μου τί άμάρτημα ἔκανες, κι ἂν δὲν είναι πολὺ μεγάλο, κι ἂν δὲν ἀντιβαίνη πολὺ στοὺς κανόνες τῆς ιερωσύνης καὶ τῆς θρησκείας μας, θὰ σοῦ φανῶ ἐπιεικής, ἂν δείξης τὴν ἀπαίτουμενη μετάνοια.

—Τὸ ἄμάρτημά μου, Σεβασμιώτατε, ἀποκρίθηκε ὁ παπᾶ - Γιώργης, μεγάλο ἥ μικρὸ δὲν ξέρω, είναι ὅτι προσκαλούμουν ἀπὸ διάφορα τουρκόσπιτα ἐδῶ μέσα στὴν Κόνιτσα, ὅταν εἶχαν κανέναν ἄρρωστο, καὶ τοὺς διάβαζα εὔκες καὶ παρακλῆσες γιὰ νὰ γένη καλά... Αὐτό, Δεσπότη μου, ἡταν παλιὸ συνήθιο ἐδῶ πέρα... "Ολοι οἱ παπάδες διάβαζαν στὰ τουρκόσπιτα καὶ δὲν είναι παρὰ λίγος καιρὸς ποὺ μᾶς τὸ ἀπαγόρευσε ὁ μητροπολίτης. Καὶ μήπως ἤθελα, δεσπότη μου, νὰ πηγαίνω ; Μ' ἔπαιρναν «διὰ τῆς βίας»... μὲ μιὰ τέτοια μαχαίρια στὸ χέρι!...

Κι ἔκανε τὴ σχετικὴ χειρονομία, γιὰ νὰ δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς μαχαίρας.

—Αὐτὸ είναι ὅλο κι ὅλο τὸ ἄμάρτημά σου, ποὺ σ' ἔκανε ἀργὸν ὁ μητροπολίτης ;

—Αὐτό, δεσπότη μου, καὶ μόνο... .

—Στὴν ιερωσύνη σου! Αὐτὸ καὶ μόνον ἡταν;

—Στὴν ιερωσύνη μου, δεσπότη μου, καὶ στὸ πετραχήλι μου! Αὐτὸ καὶ μόνον ἡταν!...

—Ἄπὸ σήμερα, τοῦ εἶπεν ὁ μητροπολίτης, συγκινημένος ἀπὸ τὴν παλιὰ συνήθεια τῶν Τούρκων τῆς Κόνιτσας νὰ προσκαλοῦν παπάδες στὰ σπίτια τους, γιὰ νὰ τοὺς διαβάζουν, ὅταν ἀρρωστοῦσαν, ποὺ μάθαινε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν καταδικασμένον παπᾶ - Γιώργην, εἰσαὶ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἀδικη τιμωρία σου. Πάρε τὸ πετραχήλι σου, διάβαζε εὔκες καὶ παρακλῆσες ὅσες μπορέσης στὰ τούρκικα τὰ σπίτια, καὶ τὴν ἐρχόμενη Κυριακὴ νά ῥηγη νὰ λειτουργήσης μαζί μου στὴ Μητρόπολη.

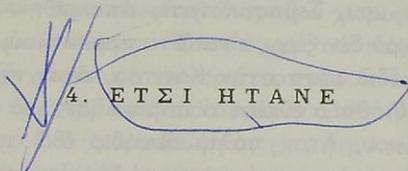
‘Ο παπᾶ-Γιώργης μπῆκε δειλὸς σπουργίτης στὴ Μητρόπολη καὶ βγῆκε ἀιτός! Φουρντουλοῦσε* καὶ δὲν πατοῦσε στὴ γῆ ἀπὸ τὴ χαρά του κι ἀπὸ τὴ δόξα του.

Τὸ βράδυ ἐκείνης τῆς ἡμέρας προσκάλεσε ὁ μητροπολίτης ὅλους τοὺς παπάδες τῆς Κόνιτσας καὶ τοὺς εἶπε ὅτι θά ’κανε «ἀργὸ πάστης ιεροπραξίας» ἐκεῖνον τὸν παπᾶ, ποὺ θ’ ἀρνιόνταν νὰ διαβάσῃ εὔκες καὶ παράκλησες στὰ τουρκόσπιτα!

Αύτός ό μητροπολίτης ήταν ό περιώνυμος μέγας μητροπολίτης
Ιωαννίνων, ό Σπυρίδωνας!

«Από τὰ γερόνια τῆς σκλαβιᾶς»

Χριστοβασίλης

—Παππού, σήκου, παππούλη! Σήμερα είναι μέρα πίσημη! Τί φυλᾶς τὸ στρῶμα καὶ βογκᾶς! "Ολο βογκᾶς, κι ὅλο μαλώνεις... σώνει πιά!" ΕΒγα νὰ ίδης! "Ελα ν' ὀλλάξης καὶ νὰ βγῆς στὴν ἀγορά. 'Ο κόσμος ἔχει πανηγύρι σήμερα - Σάββατο Λαζάρου!

Τὸ μαθητούδι ζωηρό, καθώς μπῆκε στὸ σπίτι, ἔφυγε κιόλα. Τόξερε ό παππούς πώς ήταν ἡ τρανή Παραμονή, τῆς Εξόδου ἡ μέρα. "Αχ, τέτοια μέρα δὲ θὰ ξαναρθῆ — μήτε ό Θεός νὰ δώσῃ!

Τόξερε ό παππούς, κι αὐτὸ ἀπὸ μέρες κι ἀπὸ νύχτες συλλογιότανε. 'Ο πονεμένος νοῦς του σερνότανε τριγύρω στὴ μεγάλη Θύμηση. Καὶ τὴν περίμενε τὴ μέρα αὔτη, σὰ νὰ τανε νὰ ρχόταν ἄλλη μιὰ φορά, πρώτη φορὰ — τοῦ κάκου.

Μὰ τοῦ μικροῦ τ' ἀγγόνου οἱ χαρωπὲς φωνὲς τοῦ ξάφνισαν τὸ νοῦ. Κι ἐκεῖ, νά πάλι τὸ τρελόπαιδο μπροστά του. "Αφησε τὶς τρεχάλες γιὰ νὰ ξαναρθῆ καὶ νὰ τοῦ γίνη πειρασμὸς καὶ πάλι.

—Ακόμα κάθεσαι, παππούλη; Λεχώνα θὰ μοῦ γίνης αὐτοῦ πέρα ; Απόλυσε κι ἡ ἐκκλησιά!

—Καλά, καλά, μωρὲ παιδί, μὴ μὲ μαλώνης τόσο· γέρος είμαι, δὲν μπορῶ νὰ σηκωθῶ. 'Εδῶ ἄσε με νὰ σήπωμαι...

—Τί είπες ; Δὲν ἀκοῦσ! Περνάει ἡ Εξόδο!

Αύτός ό λόγος χτύπησε τὸ γέρο ὀλλόκοτα. Τῆς λιτανείας ἡ βοή, ποὺ ἔφτανε ἀπ' τὸν ἄλλο δρόμο, κρυψὴ τρεμούλα τοῦ χυσε στὰ σωτικά· δὲ νοῦς του σάλεψε ἄξαφνα.

—Ἐφτασα! Τ' ἀρματά μου!

—Ορθὸς τινάχτηκε σὰν παλικάρι. 'Ανάλλαγος, ἀνάμαλλος ζώστηκε τὸ σπαθί. Καὶ βγῆκε.

Τὰ μάτια ἀγριωπά στυλώνει γύρω του. Κάτι σὰ νὰ ζητῇ. Τὸ κανόνι καὶ τὸ ντουφέκι γεμίζει ὅλη τὴ χώρα μ' ἀμέτρητη βοή. Κόσμος

πολὺς στὴν ἀγορά. "Ολοι ντυμένοι τὰ καλά τους. "Ολοι τ' ἄρματα κρατοῦν — καὶ ρίχνουν!

'Ο λαὸς παίζει μὲ τὴ φαντασιά του τὸ παιγνίδι αὐτὸ στὸ χρόνο μιὰ φορά. Θέλει νὰ ζωντανέψῃ πάλι τὴ μεγάλη εἰκόνα, ἔτσι γιὰ νὰ ιδῇ πῶς ἥτανε — κι ὁ γέρος πάει νὰ τὸ πιστέψῃ.

Βρίσκεται μὲ τ' ἀγγόνι στῆς λιτανείας τὴν ούρὰ κι ἀκολουθοῦνε. Τέλος στοὺς τάφους ἔφτασαν. 'Εκεὶ χιλιάδες μαζωμένοι στέκονται κι ἀκοῦν ἐναν ποὺ βγάνει λόγο· μὰ ὁ λόγος εἰν' ἀτέλειωτος. 'Ο γέρος ἀκούει, καὶ δὲν καταλαβαίνει. 'Ακούει καὶ καρτερεῖ· σὰν κάτι φαίνεται νὰ καρτερᾶ...

—'Ορέ, δὲν ἥταν ἔτσι! κράζει μὲ δυνατή φωνή.

"Αφησε στὴ μέση τὴ γιορτὴ καὶ πῆρε τὸ δρόμο πίσω γιὰ τὸ σπίτι. Θυμωμένος φαίνεται. Βογκάει, στ' ἀγγόνι δὲ μιλεῖ. "Άξαφνα σταματάει. 'Εκεὶ κοντά του κάποιος τραγουδεῖ. "Ενας τυφλὸς χωριάτης διακονιάρης, στρωμένος καταγῆς παίζει τὴ λύρα του καὶ τραγουδεῖ. Λέει τὸ τραγούδι τὸ θλιμμένο, τὸ μοιρολόγι τοῦ Μεσολογγιοῦ.

'Ορθός ὁ γέρος, ἀσειστος ἀκούει. Βρύση πᾶνε τὰ μάτια του. Κλαίει ἡσυχα, καὶ δὲ μιλεῖ. Τέλος κόπηκε τὸ τραγούδι.

—Νά, ὄρέ, ἔτσι ἥτανε!

Αὐτὸ εἶπε μονάχα. Καὶ γύρισε στὸ σπίτι του καὶ στὸν κατημό του.

«Μεγάλα Χρόνια»

Γιάννης Βλαζογιάννης

Δ. ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1. «ΑΕΡΑΣ»

Λέξη μαγική, ποὺ δὲν σημαίνει σχεδὸν τίποτε καὶ ὅμως τὰ σημαίνει ὅλα. Τρεῖς συλλαβές ποὺ βγῆκαν μιὰν ἡμέρα ἀπὸ τὰ χείλη ἐνὸς ἀπλοϊκοῦ, ἐκεὶ στὰ βουνὰ τῆς Ήπείρου, ὅταν εἶδε νὰ σκάζουν οἱ ὀβίδες ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ νὰ μὴν παθαίνῃ τίποτε κανείς, καὶ ἔκαμαν ἔπειτα τὸ γύρω τους ὅπου συμπλοκή, ὅπου μάχη, ὅπου θάνατος! Τὴν πῆρε ἡ δόξα μαζὶ μὲ τὰ φτερά της καὶ γύρισε ὅλους τοὺς κάμπους καὶ ὅλα τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκάδια. "Οπου αἴμα, ἐκεὶ κι αὐτή· ὅπου μάχη, θ' ἀντηχοῦσε κι αὐτή· ὅπου νίκη, βροντόφωνη

θὰ ἔβγαινε ἀπὸ τὰ στήθη τῶν πολεμιστῶν καὶ θ' ἀνέβαινε ψηλὰ σὸν ὕμνος ἐπινίκιος. Σήμερα δὲν ὑπάρχει χωριό, δὲν βρίσκεται σπίτι ή καλύβι πού νὰ μὴν ἀντηχῇ μέσα.

Γιὰ τὸν πολὺ κόσμον δὲν ἔχει καθαρὸ νόημα, καὶ ὅμως εἶναι γεμάτη ἀπὸ νόημα γιὰ ὄσους ἔζησαν τοὺς δυὸ πολέμους, καὶ ὅμως ἔχει νόημα γιὰ κάθε περίσταση ποὺ ἐλέγετο, καὶ ἄλλαζε σημασία γιὰ τὸ καθετί.

“Ἐπεφταν οἱ ὁβίδες καὶ περνοῦσαν ἀπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους; «’Α ἐ ρ α σ !» τοὺς φώναζαν.

Πήγαιναν λίγο μακριὰ ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε, καὶ χτυποῦσαν πίσω ἐκεῖ στὰ μετόπισθεν καὶ ἔκαναν ἄνω κάτω τὰ ἀσυνήθιστα ἐπιτελεῖα; Γύριζαν οἱ μαχηταὶ μὲνα μειδίαμα εἰρωνείας, καὶ βλέποντας τὴν ταραχή, τὸ σκόρπισμα καὶ τὴ φυγή, «’Αέρας!» πάλι τοὺς ἐφώναζαν.

Καμὶὰ ἀπ' ἐκεῖνες ποὺ φεύγουν παραπλανημένες ἔπεφτε στὴ δευτέρα γραμμή, ἐκεὶ ποὺ κάθονταν οἱ ἄλλοι ξένοιαστοι μακριὰ ἀπὸ τὸν κίνδυνο. Αὐτοὶ σκόρπιζαν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀσυνήθιστοι, τρομαγμένοι. Τότε μ' ἔνα χαμόγελο είρωνικὸ στὰ χείλη ἐκεῖνοι ποὺ πολεμοῦσαν στὴν πρώτη γραμμὴ ἄφηναν νὰ τοὺς ξεφύγη ἔνα βροντόφωνο: «’Αέρας!».

Μιὰ φορὰ ἔνσας ταγματάρχης ἀπ' ἐκείνους τοὺς λίγους, ποὺ ὅταν βροντοῦσε τὸ κανόνι γινόταν ἄφαντος, καὶ μόλις ἔπαινε ἔβγαινε ἐμπτρὸς καὶ ἄρχιζε λόγια καὶ συμβουλές, πῆρε κι αὐτὸς τὸ μερίδιό του ἀπὸ τὸν «’Αέρα», γεμάτο ἀπὸ καυστικὴ είρωνεία. “Ἐνας «’Αέρας!» δυνατὸς τὸν ἀκολουθοῦσε κάθε φορὰ ποὺ ἀνοιγε τὸ στόμα του, ωσπου ἔξαφανίσθηκε πιὰ γιὰ πάντα.

“Ἐνας ἄλλος, ἀπὸ ἐκείνους τοὺς πολλοὺς ποὺ ζοῦσαν νύχτα μέρα μαζὶ μὲ τὰ παλικάρια, ποὺ μοίραζε τὴν γαλέτα μαζὶ τους, καὶ κοιμόταν πλάγι - πλάγι μ' αὐτὸὺς μέσα στὸν κίνδυνο, χτυπήθηκε μιὰ μέρα βαριά. Τὸν κουβάλησαν μὲ τὸ πόδι σπασμένο. Μερικοί, ἀνήσυχοι, τὸν περιτριγύρισαν. ‘Αλλ' αὐτὸς σφίγγοντας τὰ χείλη του γιὰ νὰ μὴ φωνάξῃ ἀπὸ τὸν πόνο, χαμογέλασε καὶ τοὺς φώναξε δυνατά:

—Δὲν εἶναι τίποτα, παιδιά. «’Αέρας!».

—«’Αέρας!» τοῦ φώναξαν κι ἐκεῖνοι, καὶ τράβηξαν πηδώντας πάλι στὴν πρώτη γραμμή.

“Αλλη μιὰ μέρα, ἔνας ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἡρωικοὺς ἀξιωματικούς

τοῦ πεζικοῦ, ποὺ βρίσκονταν πάντοτε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι μπροστά, ἄφησε νὰ τοῦ ξεφύγῃ ἡ ἵδια λέξη. Ἡταν μία ἀπὸ τὶς μέρες ἐκεῖνες τὶς λίγες, ποὺ ἀντικρίσαμε μερικὰ ἀτυχήματα. "Ολοὶ οἱ στρατοί, καὶ οἱ οἱ πιὸ ἔνδοξοι, ἔχουν πάθει ὅμοια σὲ μερικές στιγμές. 'Ολόγυρα μετροῦσαν τοὺς νεκρούς, μάζευαν τοὺς πληγωμένους. Τὸ αἷμα εἶχε χυθῆ ἄφθονα καὶ ἀνώφελα. Δὲν εἴχαμε ἐπιτύχει ἐκεῖνο ποὺ ζητούσαμε· δὲν εἴχαμε κατορθώσει τίποτε. Τὸ παλικάρι ἐκεῖνο γύρισε καὶ εἰδε τὸ τάγμα του ἔξαντλημένο, μισό. Εἰδε ὅλη τὴν πουμπὴ ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ὅλη τὴν σωρεία ἀπὸ τοὺς τραυματίες, ὅλο τὴν πλῆθος ἀπὸ τοὺς ζωντανούς ποὺ ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ πίσω μὲ τὸ κεφάλι σκυφτὸ καὶ τὰ μάτια χαμηλά. Εἰδε τὰ αἷματα, τοὺς χαμένους κόπους, τὶς μάταιες ἥρωικὲς προσπάθειες, εἰδε τὸν ἔχθρο ἐκεῖ ἀντίκρυ νὰ κρατῇ τὶς θέσεις του, περήφανος καὶ ἐπίμονος, καὶ τότε, ἀφοῦ χτύπησε τὸ σπαθὶ του δυό - τρεῖς φορὲς μὲ λύσσα ἐπάνω σ' ἔνα βράχο, κοίταξε τὰ παλικάρια του μὲ μάτια φλογισμένα ἀπὸ μανία καὶ λύπη μαζὶ καὶ τοὺς φώναξε :

— «'Αέρας» σήμερα! «'Αέρας» καὶ σὲ μένα καὶ σὲ σᾶς καὶ σ' ὅλους μας!

"Ετσι σὲ ὅλες τὶς στιγμὲς τῆς δόξας, μέσα σὲ ὅλες τὶς μεγάλες καὶ ἀπίστευτες ἐπιτυχίες, σύντροφος ἀχώριστος ἦταν ἡ μεγάλη λέξη, ἡ λέξη χωρὶς νόημα, τὸ ποίημα τῆς μάχης καὶ τοῦ θανάτου, καὶ ἀχώριστος σύντροφος ἐπίσης μέσα στὶς πίκρες καὶ στὶς ἀτυχίες. Λέξη¹ ποὺ ἀντιχεῖ ἀκόμα σὲ ὅλες τὶς χαράδρες, ποὺ πετᾶ ἀκόμα πάνω ἀπὸ τοὺς κάμπους, ποὺ τριγυρίζει ἀκόμα πάνω ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν παλικαριῶν. Λέξη ποὺ φοβέριζε τὸν ἔχθρο, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε στὴ φυγὴ του. Λέξη ποὺ ἀντίκρισε μὲ τὸ γέλιο κι αὐτὴ τὴ χολέρα καὶ τὴν ἔδιωξε. Πέντε γράμματα ποὺ χοροπηδοῦσαν γελαστὰ ἐμπρὸς στὶς ὁβίδες, μέσα σὲ βροχὴ ἀπὸ σφαῖρες, ποὺ κοιμόνταν μαζὶ μὲ τὴν πείνα, ποὺ ξυπνοῦσαν μὲ τὴν παγωνιά, ποὺ χαιρετοῦσαν τὸ θάνατο καὶ τοὺς νεκρούς ποὺ περνοῦσαν, ποὺ εἰρωνεύονταν τὸν κάθε δειλὸ καὶ ἀνέβαζαν στὸν οὐρανὸ τὸ κάθε παλικάρι — αὐτὰ τὰ πέντε γράμματα δὲν θὰ λησμονηθοῦν ποτέ! 'Αέρας καὶ τὰ βόλια! 'Αέρας καὶ ἡ πείνα καὶ τοῦ ἥλιου τὰ χτυπήματα καὶ ἡ παγωνιά καὶ οἱ πληγὲς

1. Η λέξη «'Αέρας», ἡ ὁποία κατὰ τὸν 'Ιππολοελληνικὸ πόλεμο τοῦ 1940 ἔμεινε θρυλική, ἔχει καὶ προϊστορία στὰ ἴδια βουνά τῆς Αλβανίας.

καὶ ὁ θάνατος. 'Αέρας καὶ τ' ἀδέρφια τὰ σκοτωμένα. 'Αέρας καὶ τὰ ὄρφανά καὶ τὰ σπίτια ποὺ ἐρημώθηκαν καὶ ἔκλεισαν γιὰ πάντα. 'Αέρας καὶ οἱ νεκροὶ καὶ τὸ αἷμα! 'Αέρας καὶ οἱ τάφοι! "Ολα γι' αὐτοὺς ἦταν ἀέρας, ὅλα ἔγιναν ἀέρας, καὶ τὸ μόνο ποὺ δὲν ἔγινε, ἥταν ἡ πατρίδα τους, ποὺ τὴν ἔκαναν μεγάλη καὶ δυνατή μὲ τὸν ἀέρα τους.

'Εφημερίς «Εστία»

N. Πετιμεζᾶς (Λαΐζας)

2. Π Ο Ν Ο Σ Ψ Υ Χ Η Σ

Δύο μεγάλους φίλους ἔχουν τὰ βιβλία εἰς τὸν κόσμο αὐτόν: τοὺς ποντικούς καὶ τοὺς "Ἐλλήνες. Κάθε ἄνθρωπος, ποὺ ἔχει εἰς τὸ σπίτι του τὸ περιπτὸν ἐπιπλον τὸ ὄνομαζόμενον βιβλιοθήκη, εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὸ γνωρίζῃ.

'Εγώ λόγου χάριν, ἐὰν εἶχα κάποτε μερικὰ βιβλία καὶ ἐὰν δὲν ἔχω σήμερον, τὸ δόφείλω εἰς τοὺς δύο αὐτοὺς παράγοντας. Τὰ μισὰ μου τὰ ἔφαγαν οἱ ποντικοί, χωρὶς νὰ γίνουν σοφώτεροι ἀπὸ ὅ, τι ἦσαν. Τὰ ἀλλα μισὰ μοῦ τὰ ἔφαγαν οἱ φιλαναγνῶσται φίλοι.

—Μοῦ δανείζεις, κατημένε, κανένα βιβλίο νὰ περνάω τὴν ώρα μου;

—Πολὺ εύχαριστως, φίλε μου. Τί εἶδος βιβλίον θέλεις;

—Ο, τι καὶ νὰ είναι! Μοῦ είναι ἀδιάφορον.

'Ο "Ἐλλην φιλαναγνώστης δὲν ἔχει προτιμήσεις. Τὸν ἐνδιαφέρουν ἔξ ίσου ὅλα τὰ βιβλία. Πῶς ἡμπορεῖ λοιπὸν νὰ τοῦ ἀρνήθῃ κανεὶς τὸν πνευματικὸν του ἄρτον; Δὲν τὸν ἀρνήθηκα ποτέ μου εἰς κανένα. Βαθμηδὸν τὰ ἑρμάρια τῆς βιβλιοθήκης μου ἤρχισαν νὰ χάσκουν ώς γεροντικὴ ὁδοντοστοιχία.

—Αύτὰ τὰ βιβλία, ποὺ δανείσατε, κύριε, δὲν θὰ ξαναγυρίσουν καμμιὰ φορά; Μοῦ εἴπε κάποτε ἡ ὑπηρέτριά μου, ἡ ἐπιφορτισμένη μὲ τὸ ξεσκόνισμα τῆς βιβλιοθήκης, καὶ ἡ ὅποια ἀπεστρέφετο τὰ κενά, ὅπως ἡ Φύσις.

—Θὰ ξαναγυρίσουν κάποτε, παιδί μου! τῆς εἴπα. 'Αλλὰ ταξίδι είναι αὐτό, βλέπεις. Ποιός ξέρει τί τοὺς συνέβη στὸ δρόμο! 'Υπάρχουν, ὅπως γνωρίζεις, καὶ ναυάγια!

'Ωμιλοῦσα ἐκ ναυτικῆς πείρας. Πράγματι πολλὰ ἀπὸ τὰ πτωχὰ μου βιβλία δὲν ἐγύρισαν ποτέ... Κύριος οἶδεν εἰς ποίους ὥκεανούς

ἔχουν ναυαγήσει. Τὰ ἐπερίμενα ὅπως περιμένει κανεὶς τοὺς ξενιτευμένους του, τρέμων νὰ βάλῃ κακὸν μὲ τὸν νοῦν του. Καὶ ἔξακολουθῶν ζῶ μὲ τὴν τραγικὴν αὐτὴν προσδοκίαν. Ποιός ξέρει! Καὶ ὁ Ροβινσών εἶχε χαθῆ χρόνια καὶ χρόνια. Οἱ δικοὶ του τὸν ἔθεωροῦσαν χαμένον. "Ἐξαφνα ἔνα εύσπλαχνικὸ κῦμα τὸν ἔφερεν εἰς τὴν πάτριον γῆν. 'Αλλὰ μήπως ὁ 'Οδυσσεύς; Πόσους ἐνιαυτοὺς τὸν ἐπερίμενεν ἡ Πηνελόπη; 'Ἐξαναγύρισε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ἰθάκην. Διατί νὰ μὴν ἐλπίζω καὶ ἔγω, ὅτι ἡ Ἰθάκη τῆς βιβλιοθήκης μου θὰ ξαναδεχθῇ κάποτε τοὺς 'Οδυσσεῖς της;

"Ἐν τῷ μεταξύ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ξενιτευμένους μου φθάνουν ἔξαφνα, ἐκεῖ ποὺ δὲν τοὺς περιμένω. Καὶ ὅλοι ἔχουν τὴν θλιβερὰν ὅψιν ναυαγῶν. "Ολοὶ διηγοῦνται ἀπὸ μίαν τραγῳδίαν. Κουρελιασμένοι, βρώμικοι, ἀκρωτηριασμένοι, ἀγνώριστοι. 'Απὸ τὸν ἔνα λείπει τὸ ἔξωφυλλο. 'Απὸ τὸν ἄλλον τὰ μισά του φύλλα. "Άλλος εἶναι γεμάτος λαδιές, ὡς πετσέτα λαϊκοῦ μαγειρείου. Καὶ ἄλλος μαρτυρεῖ μὲ τὶς καπνιὲς καὶ τὴν στεαρίνην*, ποὺ εἰκονογραφοῦν τὰς σελίδας του, ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας του κατεγίνετο νὰ σβήνῃ κάθε βράδυ τὸ σπερματόστο τοῦ φιλομαθοῦς φίλου, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὅποιου εἶχεν ἀποσπασθῆ. 'Ο τελευταῖος, ὅταν μοῦ ἐπέστρεψε τὸ ταλακίωρον βιβλίον, ἔθεωρησεν ὑποχρέωσίν του νὰ μοῦ δικαιολογήσῃ τὸ ἀσύνηθες γεγονός:

—Σοῦ ἔφερα, μοῦ εἴπει, ἐκεῖνο τὸ βιβλίο. Δὲν μοῦ χρησιμεύει πλέον. "Εβαλα, ξέρεις, ἡλεκτρικὸ στὸ σπίτι μου καὶ δὲν μεταχειρίζομαι τώρα σπερματόστο...

Τὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅτι, ὅποιος ἀγαπᾷ τὰ ζῶα καὶ τὰ βιβλία εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ οὔτε ζῶα οὔτε βιβλία. 'Αποτελοῦν ἔναν διαφρκὴ πόνον ψυχῆς!

*Εφημερὶς «'Εστία»

Παῦλος Νιοβάρας

3. Η ΝΙΚΗ ΜΑΣ ΣΤΟ ΠΟΓΡΑΔΕΤΣ

(Πολεμικὴ ἀνταπόκρισις)

'Επιστρέφων ἀπὸ τὸ Πόγραδετς, τὸ ὅποιον ἐπισκέφθημεν χθές, βληθέντες μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἔχθροῦ εἰς τὰ πρόθυρά του, δύναμαι

νὰ σᾶς δώσω μίαν ἵδεαν τῆς μεγάλης νίκης, ἡ ὅποια, διεξαχθεῖσα ἐπὶ μετώπου τριάκοντα χιλιομέτρων καὶ διαρκέσασα νύκτα καὶ ἡμέραν ἐπὶ μίαν δλόκληρον ἐβδομάδα, θὰ γραφῇ μὲ χρυσᾶ γράμματα εἰς τὴν Ἑλληνικήν ιστορίαν.

Ἡ μάχη αὐτή, ἡ ὅποια δὲν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν κατάληψιν τῆς κωμοπόλεως αὐτῆς, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν κατοχὴν τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς λίμνης Μαλίκης εἰς τὴν λίμνην Ἀχρίδα καὶ ἡ ὅποια ἔληξε μὲ τὴν ἐπίτευξιν ὅλων τῶν ἀντικειμενικῶν της σκοπῶν, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μάχη τῆς Ἰταλικῆς μετανοίας. Πράγματι τὸ Ἰταλικὸν στρατηγεῖον μετανοῆσαν, διότι ἀφῆκεν ὁπίσω του τὰς ὄχυρωτάτας θέσεις τῆς Μοράβας καὶ τοῦ Ἰβάν, ὑποστὰν οὕτως ἀπώλειαν τὴν ὅποιαν δὲν θὰ δυνηθῇ πλέον νὰ ἐπανορθώσῃ, ἀπεπειράθη νὰ κρατήσῃ μὲ κάθε θυσίαν τὰς στενωπούς τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἀπὸ τῆς λίμνης Μαλίκης ἄγει εἰς τὴν λίμνην τῆς Ἀχρίδος. Εἰς ώρισμένα σημεῖα ἡ δόδος αὐτὴ διέρχεται μεταξὺ ὑψηλῶν ὄρέων, ἰδίως δὲ εἰναὶ ἔξαιρετικῶν ὄχυρά ἡ μεταξὺ Γκραμποβίτσας καὶ Τσεράβας θέσις, ὅπου τὰ βουνὰ ὑψοῦνται εἰς μέγα ὑψος, καθώς καὶ ἡ πέραν αὐτῆς θέσις τῆς Ζαρβάσκας.

Οταν πρὸ ἐβδομάδος τὰ ἐλαφρὰ τμῆματα τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς μας, παρελαύνοντα βορείως τῆς λίμνης Μαλίκης, ἥλθον εἰς πρώτην ἐπαφὴν μὲ τὴν ὅπισθοφυλακὴν τοῦ ἔχθροῦ ἐπὶ τῶν πρώτων ὑψωμάτων τῆς περιοχῆς τῆς Πογοδρίας, ἐπιστοποίησαν σοβαράς κινήσεις Ἰταλικῶν μονάδων, αὔτινες ἀπέβλεπαν ὅχι μόνον εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ὄχυρῶν αὐτῶν θέσεων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σφοδρὰν ἀντεπίθεσιν.

Ἡ ἔγκαιρος πρὸς τὰς στενωπούς αὐτὰς προέλασις ἰσχυροτέρων Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, πλαισιουμένων ἀπὸ πλαγιοφυλακὰς εἰς τὰ ἑκατέρωθεν ὄχυρά ὑψώματα, προέλαβε τὴν τοιαύτην ἐν ἔξελίξει Ἰταλικήν ἀντεπίθεσιν. Ἡρχισεν οὕτως ἡ μάχη, ἡ ὅποια διαρκέσασα ἐπὶ ἔπττὰ ἡμέρας καὶ νύχτας καὶ φέρουσα τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ὄχυροῦ εἰς τὸ ἄλλο, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐποποιεῖται ἀνταξία τῆς γραφείσης ἐπάνω εἰς τὰ ὄρη τῆς Μοράβας καὶ τοῦ Ἰβάν. Ἡ ὄρμὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ πεζικοῦ, ὁ ἀπαράμιλλος ἡρωϊσμὸς τῶν στρατευμάτων μας καὶ ὁ ἀφθαστος συντονισμὸς ὅλων τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν εἰς μίαν σπανίαν ὁμαδικήν προσπάθειαν ἀνέτρεψαν ἐνα πρὸς ἐνα τὰ σημεῖα τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἔχθροῦ.

Τὰ σημεῖα αὐτὰ εἶχον ὀργανωθῆ μὲ ἐντελῶς συγχρονισμένην μέθοδον, ὑπῆρξαν περίβολοι λόχων μὲ ούστημα συρματοπλεγμάτων,

πυροβολεῖα, φωλεαὶ πολυβόλων καὶ ὀλμοβόλων ἀπὸ μπετὸν ἄρμέ.

Σημειώτεον, ὅτι τὰ ἐγκατασταθέντα ἔκει τόσον ἰσχυρῶς Ἰταλικά στρατεύματα δὲν ἦσαν τὰ ἴδια, τὰ ὅποια είχον πανικοβληθῆ εἰς τὴν Μοράβαν καὶ τὸ Ἰβάν, ἀλλὰ νέαι μονάδες, μεταφερθεῖσαι μὲ κάθε δυνατὸν μέσον, ἀκόμη καὶ μὲ ἀεροπλάνα. "Ισως ή χρησιμοποίησις αὐτή, διὰ τὴν μεταφοράν τῶν στρατευμάτων, ἀεροπλάνων, τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ συνοδευθοῦν ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα καταδιωκτικά, νὰ ἔξηγῃ τὴν ἔξαφάνισιν τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς μάχης, αἱ ὅποιαι ἦσαν ἐν τούτοις ἡλιόλουστοι. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔδρασεν, ἦτο τόση ἡ ἀποτυχία της, ὥστε ἔκαμεν ὁ βομβαρδισμός της πολὺ περισσότερον κακὸν εἰς τὰς Ἰταλικὰς ἢ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς γραμμάς.

Οὕτως, ἡ περιοχὴ πέριξ τῆς Γκραμποβίτσας, Τσεράβας καὶ Ζαρβάσκας ἔγινε θέατρον ἐθνικῶν ἀγώνων, κατὰ τοὺς ὅποιους ἐθαυματούργησε πάλιν ἡ Ἑλληνικὴ λόγχη. Τοιουτοτρόπως, ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἐφ' ὅσον ἡ μάχη συνεχίζετο, ὁ πανικός καὶ ἡ ἀποσύνθεσις ἥρχισαν πάλιν νὰ κυριεύουν τὰς νέας μονάδας τῶν Ἰταλῶν. ἐνῷ ἀνεπτύσσετο ἀσυγκράτητος πλέον ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἴδικοῦ μας στρατοῦ. Καὶ ὅταν, κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς μάχης φάσιν τὰ ἡμέτερα τμήματα ἐπετέθησαν ἐκ τῶν πλαγίων κατὰ τῶν ὀπισθοφυλακῶν τοῦ ἐχθροῦ, αἵτινες προσεπάθουν μαζὶ μὲ δύο οὐλαμούς πυροβολικοῦ καὶ ὀλμοβόλου νὰ προστατεύσουν τὴν ἀτακτὸν ὑποχώρησιν τῶν κυρίων σωμάτων τοῦ ἐχθροῦ, ἐπέφεραν νέαν σύγχυσιν εἰς τὰς ἐχθρικὰς τάξεις.

Ψῦχος δριμὺν ἐπεκράτει καὶ ἡ χιών ἐκάλυπτε τὸ ὄρεινὸν ἔδαφος. Ἀλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα, αἱ φάλαγγές μας ἐπροχώρουν ἀκάθεκτοι διώκουσαι τὸν ἐχθρὸν κατὰ πόδας.

Οὕτως ἔληξε μὲ περίλαμπρον νίκην ἡ μάχη τοῦ Πούραδετς, ἡ ὅποια δὲν ἐπέτρεψε μόνον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν νὰ κατακτήσῃ ἰσχυρὰ ἐρείσματα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἰταλικῆς ὑποχωρησεως πρὸς τὸ Ἐλβασάν, ἀλλὰ καὶ περιήγαγεν εἰς χείρας μας ἄφθονον πολεμικὸν ὄλικόν, ἀκαταμέτρητον ἀκόμη.

Ἐφημερίς «Καθημερινή»

Σπύρος Μελᾶς

ΘΕΑΤΡΟΝ ΣΙΩΝ ΛΑΖΑΡΟΥ ΝΑΟΥ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

4. Ω ΣΕΝΕ

‘Η ἀρχαία Σπάρτη δὲν πέθανε. Ξαναζῆ στὰ ὄχυρά τῆς Μακεδονίας. Τὰ νέα στενά τῶν Θερμοπυλῶν λέγονται Ἰστίμπεύ, Κέλκαγια, Ἐχινὸς καὶ Νυμφαία· ἔχουν τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν ὄχυρῶν, ὅπου τὰ ἡρωικά τάγματα τῶν συγχρόνων Λακεδαιμονίων ἔδειξαν καὶ δείχνουν, ὅτι ἡ γενιὰ τῶν ἀδαμάστων μαχητῶν τοῦ Λεωνίδα ἔχει ἀφήσει, διὰ μέσου τόσων χιλιάδων ἐτῶν, τοὺς ὑπέραξίους ἀπογόνους της. Είχαμε καὶ στὴ νεώτερή μας ιστορία πράξεις ἀφαντάστου ἡρωισμοῦ, τὸ Σούλι, τὸ Κούγκι, τὸ Ἀρκάδι, τὸ Μεσολόγγι. Ἀλλὰ στὴ νωπὴ αὐτὴ σελίδα τῶν Μακεδονικῶν ὄχυρῶν, ὁ Ἑλληνας ἀποθεώνεται. Δὲν εἶναι μόνον ὅτι τὰ ὑπέροχα παλικάρια τῶν ταγμάτων αὐτῶν τοῦ θανάτου ἀντιμετώπισαν καὶ ἀντιμετωπίζουν ἀκόμη τὴ φοβερὴ ἐπίθεση ἀπείρως ἀνωτέρων δυνάμεων τοῦ ἰσχυροτέρου στρατοῦ τοῦ κόσμου, ὅπλισμένου μὲ τὴν τελευταία λέξη τῶν μέσων, τ’ ἀφθονα καὶ τελειότατα βαριὰ πυροβόλα, τὰ θωρακισμένα αὐτοκίνητα, τ’ ἀεροπλάνα καθέτου ἐφορμήσεως, τούς ἀλεξιπτωτιστάς. Εἴναι πρὸ πάντων ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ Σπαρτιᾶται τοῦ Λεωνίδα, ἐπολέμησαν χωρὶς καμιὰ ἐλπίδα νίκης ἢ σωτηρίας — ὅτι τὸ ἥξεραν ὅτι θὰ πεθάνουν μέχρι ἐνός. “Ἐλαβαν αὐτὴ τὴ διαταγή:

— ‘Η πατρίδα θέλει τὴ ζωὴ σας. “Οποιος ἀπὸ σᾶς ἔχει ὑποχρεώσεις οἰκογενειακὲς μεγάλες ἢ ἄλλους λόγους, μπορεῖ νὰ φύγῃ.

‘Αλλὰ δὲν ἔκινθη κανείς. “Ολοι ἐπῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ πεθάνουν γιὰ τὴ δόξα τῆς αἰώνιας Ἑλλάδος, γιὰ τὴν τιμὴ τῶν ἐλληνικῶν ὅπλων καὶ γιὰ νὰ καθυστερήσουν ὅσο μποροῦν τὸν ἔχθρο. ”Ετσι πολέμησαν κι ἔτσι πολεμοῦν αὐτὰ τὰ παλικάρια, ἐλληνικὴ λεβεντιὰ χωρὶς ταίρι στὸν κόσμο, ψυχὲς ἀθάνατες, γεμάτες φῶς, ποὺ ὑψώνουν ὡς τὰ οὐράνια τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, ἔξαίρουν τὴν ἥθική του φύση καὶ δείχνουν τὴ θεϊκὴ καταγωγή. ”Ετσι πέθαναν κι ἔτσι πεθαίνουν αὐτὰ τ’ ἀσύγκριτα τάγματα τῶν ἡρώων, γιὰ νὰ γράψουν μὲ πύρινα κι ἀνεξάλειπτα γράμματα στὴν καρδιὰ τῶν ἐπερχομένων τὸ ὄνομα Ἑλλάς, πατρίς, χρέος, τιμὴ. Καὶ νὰ δείξουν στὴ φοβισμένη ἀνθρωπότητα τὸ μόνο δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ — τὸ δρόμο τῆς θυσίας.

‘Εκεὶ ἐπάνω πολεμοῦν, τὰ ὄχυρά τους γίνονται ρημάδια, τοὺς τὰ παίρνουν, τὰ ξαναπαίρνουν, βάζουν φραγμὸ τὰ ματωμένα στήθη

τους, πέφτουν ἔνας - ἔνας ἐκεῖ ποὺ ἐτάχθησαν, μὲ τ' ὄνομα τῆς Ἐλλάδος στὰ χείλη. Ἐλάτε, χωρὶς θρήνους, νὰ σκεπάσουμε τὰ κορμιά τους μὲ τ' ἀνοιξιάτικα λουλούδια τῆς γῆς μας, ποὺ ὑπεράσπισαν μὲ θεϊκὴ ὄρμη. Καὶ στοὺς τάφους των ἃς ξαναγράψουμε τὸ παλιὸ ἐπίγραμμα τῶν Λακεδαιμονίων:

“Ω ξένε, πές στοὺς “Ἐλληνες,
ὅτι ἐδῶ εἴμαστε θαμμένοι,
πιστοὶ στὸ θέλημά τους!

‘Εφημερὶς «Ἐστία», 1941

Σπύρος Μελάς

Ε'. ΠΕΖΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

1. Η ΛΑΜΠΑΔΑ ΤΟΥ ΑΔΕΡΦΟΥ ΜΟΥ

—”Οταν ἀντικρίσης τὸν Κύριον ἡμῶν, ἀδερφέ μου, κράτα ὁρθὴ στὸ δεξὶ σου χέρι τὴ λαμπάδα.

—Τὴν ἀσπρη λαμπάδα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀνησυχίας, ὅπως τὴν κράτησεν ἡ γενιά μας ὅλη ἀνάμεσα στοὺς κόμπους τῶν λιγνῶν της δαχτύλων.

—Τὸ φῶς της ἐρόδισε τῶν προγόνων μας τὸ βυζαντινὸ πρόσωπο καὶ κυνήγησε τὸ σκοτάδι μὲς στὶς ρεματιές τῶν ρυτίδων τους καὶ στὰ σπήλαια τῶν ματιῶν τους.

—Στὴ ρίζα βουνοῦ μαύρου ἀπὸ ἔλατα σταυροκοπήθηκαν αὐτοὶ μπροστὰ σὲ ἀθῶες σβησμένες τοιχογραφίες.

—Αὔτοὶ σοῦ παράδωκαν τὴ λαμπάδα, γιὰ νὰ τὴ φυλάξῃς ἀπ' τοὺς ἀνέμους, ἀγαπημένε.

Κι ἐσύ, ποὺ τὴν ἔκλεισες μὲς στὴ σιωπὴ σου, καταφρονώντας — διμὲ — τὴ νιότη σου καὶ τὴ στοργὴ μας, προχώρησε στὸ Δημιουργὸ μπροστὰ καὶ στῆσε τὸ θρίαμβο τῆς φλόγας σου !

«Πεζοὶ Ρυθμοὶ»

Ζυζανίας Παπαγιωνίου

ΣΤ'. ΚΡΙΤΙΚΑ – ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

1. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

‘Ο Ροΐδης ἔξετάζων τὸ περιεγόμενον τῆς ποιήσεως τοῦ Βαλαωρίτου ἀποφαίνεται. ὅτι, ζήσας οὗτος εἰς ἐποχὴν ἥνει μεγάλων θεονομιῶν καὶ ἀντιποιητικήν, ἐπροτίμησε νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὴν παλαιοτέραν ἐποχὴν τῶν αἰερτῶν καὶ τῶν ἔρωτῶν. οἱ ὄποιοι ἐνεσάρκων τὸν πανελλήνιον πόθον τῆς Ἑλευθερίας.

... ‘Υπολείπεται ἡδη νὰ ἔξετάσωμεν καὶ ὑπὸ καθαρῶς τεχνικήν ἔποψιν τὸ ποιητικὸν κληροδότημα τοῦ ἀποθανόντος. Τὴν περὶ τούτου γνώμην ἡμῶν δὲν δυνάμεθα κάλλιον νὰ συνοψίσωμεν ἢ λέγοντες ὅτι τὸν ποιήσαντα τὰ «Μνημόσυνα», τὸν «Διάκον» καὶ τὴν «Φροσύνην» θεωροῦμεν ὡς τὸν ἄριστον μαθητήν τοῦ Βίκτωρος Οὐγκό, δυνάμενον καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν διδάσκαλον νὰ συγκριθῇ κατὰ τὸν ἀμέτρητον πλούτον φαντασίας καὶ τὴν ἀφειδῆ τοῦ θησαυροῦ σπατάλην. Τὴν στενὴν ἀλλως ταύτην συγγένειαν καὶ ἐπιρροὴν τοῦ Γαλάτου ἐπὶ τῆς Μούσης αὐτοῦ ἔσπευδεν ὁ ἴδιος μετ’ εἰλικρινοῦς προθυμίας νὰ ὀδυλογήσῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει: «Χωρὶς νὰ τὸ θέλω — ἔγραφεν ἡμῖν πέρυσιν — ἔλαβα παρὰ τοῦ Οὐγκοῦ τὴν μανίαν τῶν ἀντιθέσεων καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ν’ ἀφίνω τὴν φαντασίαν μου νὰ τρέχῃ ἀχαλίνωτος ἀπὸ ρυτῆρος*, ὅπου θέλει». Ἐκ μετριοφροσύνης βεβαίως παρωμοίασεν ὁ ποιητής τὴν φαντασίαν του πρὸς τὸν τρέχοντα μόνον ἵππον, λησμονήσας ὅτι ὁ Πήγασός του ἔχει καὶ πτερά.

‘Ο μετ’ αὐτοῦ ὅμως συνεπιβαίνων τοῦ φοβεροῦ ζῷου ἀναγνώστης ἀδύνατον εἶναι νὰ λησμονήσῃ τοῦτο, ἀναγκαζόμενος ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ ὑπερβαίνῃ χάσματα καὶ ἀβύσσους δι’ ἀλμάτων, ἀτιναδὲν φαίνονται ἀνευ πτερύγων κατορθωτά. ‘Ο ἄτακτος οὗτος καὶ ὅντως ἀχαλίνωτος, δὲν μὲν ἐπὶ γῆς ὅτε δ’ ἐνάεριος δρόμος, κουράζει μὲν πολλάκις καὶ ἐνίστε ζαλίζει, ἀφ’ ἐτέρου ὅμως καταθέλγει διὰ τῆς θαυμαστῆς ποικιλίας τῶν διαδεχομένων ἀλλήλας μετ’ ἀστραπαίας ταχύτητος ὅπτασιῶν. Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι τὰ ὥρατα ταῦτα πρόγυματα δὲν προφθάνει τις πάντοτε νὰ διακρίνῃ σαφῶς καὶ τότε μόνον λυπεῖται διὰ τὴν ἔλλειψιν χαλινοῦ.

Αἱ πλεῖσται τῶν περιγραφῶν τοῦ Βαλαωρίτου δὲν ὁμοιάζουσιν

ούτε ἀνάγλυφα, ως αἱ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, οὔτε γνωστόν τι εἶδος ζωγραφίας, πολὺ δὲ μᾶλλον ὡραίαν σκηνογραφίαν τρέμουσαν εἰς τὰ ὕδατα διαυγοῦς μέν, ἀλλὰ σπανίως ἀκινητούστης λίμνης. 'Ως ἔτυχε καὶ ἀλλοτε νὰ εἴπωμεν, ἐκάστη τῶν μεταφορῶν αὐτοῦ εἰναι καθ' ἑαυτὴν ἐναργής καὶ ζωηροτάτη, τὸ πλῆθος των ὅμως τοσοῦτον, ώστε συμπλέκονται πρὸς ἀλλήλας ως κλάδοι παρθένου δάσους καὶ ἐπέρχεται τότε ρωμαντικόν τι σκιόφως, ἐν ᾧ βλέπομεν κινούμενα παντοῖα, ἔτι ρωμαντικώτερα, πλάσματα: Βουνὰ ἀνταλλάσσοντα φιλήματα καὶ γεννῶντα ἥρωας συλληφθέντας ἐκ τοῦ ἀσπασμοῦ τούτου· πτερωτὰ δακτύλια ἀναβαίνοντα εἰς οὐρανόν, ράσα καλογήρων ἀρμενίζοντα εἰς τὸν αἰθέρα, ἀγορεύοντας βράχους, ἀνθρωπόμορφα δένδρα, κύματα σκορπίζοντα μαῦρον ἄφρον, βρυκόλακας, δράκοντας, κατακλείδια, ἀνεραΐδας, καὶ παντοῖα ἄλλα φαντάσματα.

Ούδενα ἐγνωρίσαμεν ποιητὴν οὔτε πλείονα γράψαντα ἐν τοῖς προιόγοις του κατὰ τοῦ ρωμαντισμοῦ οὔτε ρωμαντικώτερον τοῦ Βαλαωρίτου. Παρὰ συνήθει συμχοπλόκῳ ταῦτα ἥθελον φανῆ ἀπλῶς τερατώδη καὶ ἐνίστε ψυχρά. 'Αλλ' ως ὁ "Ο φ μ α ν*", ὁ "Α ρ ν ι μ*", ὁ 'Ε δ γ ἀ ρ δ ος Π ό ο υ*" καὶ οἱ ἄλλοι ἔξοχοι μαγγανευταί, οὔτω καὶ ὁ Λευκάδιος ποιητὴς κατορθώνει νὰ προδιαθέσῃ ἡμᾶς οὕτως, ώστε τὰ ἴνδαλματα ταῦτα δὲν κρίνομεν δι' ὄφθαλμῶν ἐγρηγορότος, ἀλλὰ βλέπομεν αὐτὰ ως ἐν ὀνείρῳ. 'Απίθανα δὲ ὀνείρατα δὲν ὑπάρχουσιν, ἐν ὅσῳ εύρισκεται τις ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον ἀφοῦ ἔχυπνήσῃ. Καὶ τότε ὅμως δὲν πρέπει νὰ κρίνῃ τὸ ποιητικὸν ὅνειρον ἐκ τῶν συστατικῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἣν ἐπροξένει αὐτῷ, ἐνῷ τὸ ἔβλεπε. Τὸ καθ' ἡμᾶς ὄμολογούμεν ἀνερυθριάστως, ὅτι, ἐνῷ οἱ «σεληνοφώτιστοι ἀστέρες», αἱ «συνιστῶσαι σάρκα ψυχάι», οἱ «βιῶντες νεκροί» καὶ τὰ ἄλλα τοιαῦτα ἐφόδια καθαρεύοντων τινῶν μουσοπόλων ἐπροξένησαν ὀείποτε γέλωτα, ὁ Θ αν ἀ σ τ η σ Β ἀ γ ι α σ* τοῦ Βαλαωρίτου, ὁ «Λάμπρος» τοῦ Σολωμοῦ καὶ ὁ «Βρυκόλαξ» τοῦ χιακοῦ ἄσματος προξενοῦσιν ἀπεναντίας νευρικόν τι ρίγος, οἷον ἡσθανόμεθα παῖδες ὄντες, ἢν τυχὸν ἐσβήνετο ἡ λυχνία πρὶν κοιμηθῶμεν.

'Αλλ' ούδε παρ' αὐτῷ τῷ Βαλαωρίτῃ θαυμάζομεν ως ἀρετὴν τὴν τερατολογίαν, θεωροῦντες ἀπεναντίας τὴν πιθανότητα καὶ συμετρίαν ως ἀπαραίτητα συστατικὰ παντὸς τελείου καλλιτεχνήματος. ἐκ τούτου ὅμως ἄδικον ἥθελεν εἰναι νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι, καὶ ἐν

ξέλλειψει τῆς τοιαύτης τελειότητος, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὸ ἔργον ἀξίαν, καὶ μάλιστα μεγάλην. Οἱ κάλλιστοι πίνακες τοῦ πρώτου ἵσως τοῦ αἰῶνος ζωγράφου Εὐγενίου Ντελακρουά* καὶ πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ ἔργα τοῦ Ἰσπανοῦ Γοΐα** παριστῶσι συμπλέγματα ἀνθρώπων οἵτινες, ἀν ἐλάμβανον ἐκ θαύματος ζωήν, οὕτε ἐπὶ ἵσων σκελῶν ἥθελον δυνηθῆ νὰ στηριχθῶσιν οὔτε εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον νὰ συγκύψωσι τοὺς δύο συγχρόνως ὀφθαλμούς. Ἀλλὰ καὶ αἱ γυναικεῖς τοῦ Ρούβεν^s εἶναι κολοσσοὶ σαρκός, καὶ αἱ Παναγίαι τοῦ Κιμαβρίου^v πυραμίδες ὀστέων, καὶ πλείστων ὄλλων πάσης ἐποχῆς καλλιτεχνῶν τὰ ἔργα, κρινόμενα κατὰ τοὺς στοιχειώδεις κανόνας τῆς πλαστικῆς καὶ τῆς ἀνατομίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, πρέπει ἔξ ἀπαντος νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸ πῦρ. Εἰς τοιαύτην μόνον πυράν, ἀν εὐρεθῆ ποτε 'Ηρόστρατος^t στέργων νὰ τὴν ἀνάψῃ, δυνάμεθα νὰ ρίψωμεν μετὰ τῶν ποιημάτων τοῦ Βίκτωρος Οὐγκού, τοῦ "Ιμερεάρην^u" καὶ τοῦ Θεοφίλου Γκωτιέ*, καὶ τοὺς στίχους τοῦ Βαλαωρίτου. Καὶ τότε ὅμως οὐχὶ ἀπαντας, διότι πολλαχοῦ ἡ ἐμφυτος τῷ "Ἐλληνι" πλαστικότης ὑπερισχύει τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Οὐγκού, καὶ ἀντὶ ὀρμαθοῦ μεταφορῶν μεταχειρίζεται ὡς ὁ "Ομηρος καὶ ὁ Δάντης μίαν μόνην. Τότε δὲ πρὸ πάντων ἀρέσκει ήμιν τὸ ὄσμα τοῦ Λευκαδίου. Τοιαύτη εἶναι ἡ πρώτη στροφὴ τοῦ «Μνημοσύνου» τοῦ Στεφάνου Μεσσαλᾶ:

"Οογωνε ὁ Χάρος, οογωνε τὴ γῆ ποὺ τόρε τρέμει.
Τ' αὐλάκια τὸν εἴναι μούματα, τὰ μαῆρα τὸν τὰ βόδια
φεσμαροῦντα φτὸ κέρτημα τῆς ἀσπλαχνῆς βονκέντρου.

Τοιοῦτοι καὶ οἱ ἔναυλοι ἐν πάσῃ μνήμῃ τέσσαρες πρῶδοι στίχοι τῆς «Φροσύνης»:

"Ἐπέσαντε τὰ Γιάννιτα σιγάρα κουμηθοῦντε,
ἐσβίσαντε τὰ φώτα τους, ἐκλείσαντε τὰ μάτια.
Τὰ μάρα σφέγγει τὸ παιδί βαθιὰ στὴν ἀγκαλιά της,
γιατ' εἴναι χρόνοι δέστυνοι καὶ τοέρει μήν τὸ κάση.

Τοιαύτη καὶ ὀλόκληρος ἡ προτελευταία τοῦ ποιήματος στροφή, ἥτις πρέπει ἵσως νὰ εἶναι τελευταία :

Κάμενη στεφάνια στὸ νεκρό, ποὺ ἐκτείνονται, πλαταύνονται,
καὶ στὰ ποδάρια τοῦ Αλῆρ νὰ ξεφυγήσουν πηγαίνονται.
Λέξ καὶ τὸ κύρια τὴ νεκρὴ σὰ νέφη τον ἀγκαλιάζει
καὶ μὲ στεφάνια ἀπὸ νερὸ τὸ γάμο τον γνωτάζει...

Ούχι βεβαίως ἄψογον κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν στιχουργίαν,
ἀλλ' ἀπαράμιλλον κατὰ πατριωτικὸν αἰσθημα, φαίνεται ἡμῖν καὶ
τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποιήματος:

Πόσες φορὲς ἀπὸ μακριὰ ἀνήλικο παιδάρι,
μὲ δακρυσμένο βλέφαρο, μ' ἀπόχρυφην ἑλπίδα,
ὅ δύστυχος ἔκοιταξα τὴν καταχνὰ τῆς Πίνδου
μοῦ ἐφαίνετο πώς ἥτανε καπνὸς ἀπὸ τονφέκι
κι ἐπόρσμενα κι ἐπόρσμενα ν' ἀκούσω τῇ βοῇ τοῦ!

*Λάκης -
~ Αρβανίτης*

‘Ως τοῦ Σολωμοῦ καὶ ἐν γένει τῶν Ἐπτανησίων, ἔχει ἐνίστε καὶ
τοῦ Λευκαδίου ἡ ποίησις συγγένειάν τινα πρὸς τὸν Δάντην. ’Ἐν τῷ
τρίτῳ ἀσματὶ τῆς «Φροσύνης» παριστάμεθα εἰς βδελυρὰν σκηνὴν
εὐθύμων Λιά πηδων*, διασκεδαζόντων δι' ἀνθρωπίνων λειψά-
νων καὶ ποδοκυλούντων νεοκότους κεφαλάς. ’Ἐνῷο οὕτω παίζουσι οἱ
πατέρες, τ' ἄξια τούτων τεκνία ἀμιλλῶνται,

Ιποί κεφαλὲς περδστέρες σκληρὰ νὰ πρωταρπάξῃ.
γιὰ νὰ τές βάλη ἐπανωτές νὰ κτίσῃ πυραμίδα
ποιὸ δέρνει τοὺς συντρόφους τον μὲ σκοτωμένου χέρι.

Εἰσελθόντος δὲ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ τυφλοῦ γέροντος νὰ ζητήσῃ
ἐλεημοσύνην, ρίπτουσι τὰ λυκόπουλα ταῦτα εἰς τὴν τρέμουσαν ἐκ
τοῦ ψύχους παλάμην του ἀναμμένον ἄνθρακα καὶ τεμάχιον πτώματος.

Καὶ τόνε διώχγουν σκούζοντας: «Ψῆσε το νὰ χορτάσης!»

Διὰ τοιαύτης σειρᾶς εἰκόνων ἐφρόντισε καὶ ὁ Δάντης νὰ προ-
διαθέσῃ τὸν ἀναγνώστην, πρὶν ἦπιφωνήσῃ τὸ πολύκροτον ἐκεῖνο:

O Pisa, vituperio delle genti!¹

‘Ο δὲ ἀναγνώστης τῆς «Φροσύνης» καὶ μόνος ἐν ἐλλείψει τοῦ
ποιητοῦ ἥθελεν ἀνακράξει:

Γιάννινα, μαῦρα Γιάννινα, πῶς σᾶς βαστάει ὁ κόσμος!

Τοιαύτη εἶναι ἡ Βαλαωρίτειος ποίησις, σπανίως μὲν ἵσως ἐκτυ-
λίσσουσα μακρὰς σειρὰς τελείων στίχων, ἀλλ' ἔτι σπανιώτερον

1. ^τΩ Ηίζα, ὄνειδος τοῦ ἔθνους.

έμπνεύσεως καὶ δυνάμεως ἐνδεής. Ἡ δύναμις μάλιστα ἀποτελεῖ τὸ ἐναργέστερον αὐτῆς χαρακτηριστικόν. Πάσης ἀρετῆς ὑπάρχουσι βεβαίως διάφοροι βαθμοί, ὡς καὶ ἄνισα τὸ ὑψος ὁμοιογενῆ δένδρα· οἱ αδήποτε ὅμως καὶ ἂν ὑποτεθῇ τοῦ ποιητικοῦ ἀναστήματος ἡ διαφορά, νομίζομεν ὅτι ὁ ψάλτης τῆς «Φροσύνης» δικαιοῦται νὰ συγκαταταχθῇ μετὰ τοῦ διδασκάλου του Βίκτωρος Ούγκο εἰς τὴν γενεὰν τῶν μεγαλοστόμων ἀσιδῶν.

"Αν, ζήσας ἐν ἀτυχεστάτῃ μεταβατικῇ ἐποχῇ, ἥτις οὔτε ἰδανικὸν οὔτε καν γλῶσσαν ἔχει, δὲν ἡδυνήθη νὰ κληροδοτήσῃ ἐφάμιλλόν τι τῶν «Φθινοπωρίαν φύλλων»* καὶ τῶν «Ἄνατολικῶν φύλλων ἀστραγάλων»*, ἀφ' ἕτερου ἀναδεικνύεται πολλάκις ἐν ἀτελεστέροις ἔργοις ἀνώτερος κατὰ τὸ αἰσθημα τοῦ μεγαλορρήμονος Γαλάτου. Οἱ τοσαύτας ὁμοιότητας ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους δύο οὗτοι ποιηταὶ διαφέρουσι κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν Ούγκος εἶναι ἔξ ὅλων τῶν ποιητῶν τῆς Ἐσπερίας ὁ ἐλάχιστα παθών ἐκ τῆς ἀπελπιστικῆς νόσου, ἥτις νέμεται σήμερον πᾶσαν ὅντας ποιητικὴν καρδίαν, ὁ δὲ Βαλαωρίτης ὁ μόνος Ἰσως βασανισθεὶς ὑπ' αὐτῆς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Ἐνώπιον ἡμῶν ἔχομεν τριακοντασέλιδον ἐπιστολὴν του, τὴν ποιητικὴν Ἰσως αὐτοῦ διαθήκην, ἦν περαίνει ως ἀκολούθως: «Ο Βουριάνης περιέγραψε μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας τὸ νέον νόσημα τοῦ αἰῶνος νευρωσισμὸν (neurosisme), τοῦ ὅποιου πρῶτα θύματα εἶναι οἱ ποιηταί. . . Αἰσθάνομαι ὅσι νόσος βαρυτάτη, ἀλλόκοτος, ἀθεράπευτος, εἶναι αὐτὴ καθ' ἔαυτὴν ἡ ποιητικὴ διάθεσις. Πᾶσα στιγμὴ ἐμπνεύσεως εἶναι δι' ἐμὲ στιγμὴ παραφροσύνης καὶ ὅλος ὁ δργανισμός μου πάσχη δεινῶς ἐκ τῆς πυρακτώσεως τῆς φαντασίας. Οἱ καρδιακοὶ παλμοί, οἵτινες θὰ μὲ φέρουν ὀγλήγορα εἰς τὸν τάφον, εἶναι τὸ μόνον μου κέρδος ἐκ τῆς ποιητικῆς διαθέσεως. . . ».

Καὶ πρὸ τῆς ἔξομολογήσεως ὅμως ταύτης, πολλάκις ἡσθάνθημεν ἀναγιγνώσκοντες τοὺς στίχους του, ὅτι ἦσαν ἐκ τῶν πληρωνομένων ἀκριβὰ κατὰ τὸν πεζὸν τοῦτον αἰῶνα, ὅτε ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι ως πρὶν αἰόλειος λύρα ἡχοῦσα ἐκ τῆς περιπνεύσης αὔρας, ἀλλ' ἀναγκάζεται ν' ἀνασκάψῃ τὰ σπλάχνα του πρὸς ἀνεύρεσιν ποιητικῆς ἱκανότητος. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ ρηθῇ πρὸ πάντων περὶ τοῦ ψάλτου τῆς «Φροσύνης», ὅστις πλήν τῆς ἡλικίας οὐδὲν εἶχε κοινὸν οὕτε ως ἀνθρωπος οὔτε ως ποιητὴς πρὸς τὴν παρούσαν γενεάν. "Οπως ἐν τῷ ποιημάτι του ἐκυοφόρησεν ἡ "Οσσα εἰς τὰ σπλάχνα της τὸν Βλαχά-

βαν χρόνους πολλούς καὶ μῆνας, οὕτως ἡθελέ τις εἴπει ὅτι ἀνέβαλε καὶ ἡ μήτηρ του νὰ γεννήσῃ αὐτὸν ἥμισυν τούλαχιστον αἰδῶνα, ὅτε ἦτο πλέον ἀναχρονισμός. Ἀληθεῖς σύγχρονοι τοῦ ἐρημίτου τῆς Μαδουρῆς ἦσαν οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἀνασκαφέντες ἀρματολοὶ καὶ κλέφται, μεθ' ᾧν συνέζη ἐν διηνεκεῖ ὀνείρῳ. Πρὸς δὲ τοὺς σήμερον ἀνθρώπους οὐδέποτε ἦλθεν ἡ Μοῦσά του εἰς ἐπαφήν, ἀλλ' ἄπαξ μόνον ἡ πυγμὴ του¹.

Πολὺ ἐν τούτοις φοβούμεθα ὅτι ὁ ποιητικὸς ἀντιπρόσωπος γενεᾶς τινος δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐμφορῆται αἰσθημάτων εὔγενεστέρων τῶν ἐπικρατούντων περὶ αὐτόν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ αἰσθάνεται ἡσωρότερον τῶν ἄλλων ὅσα αἰσθάνωνται ὅλοι. "Αν ἀκμαίᾳ ἔμπνευσις καὶ πλοῦτος φαντασίας θεωρηθῶσιν ἀρκοῦντα ὅπως ὀνομασθῆτις ἔθνικὸς ποιητής, τοιοῦτον βεβαίως πρέπει νὰ ἀναγορεύσωμεν τὸν Βαλαωρίτην· ἂν ὅμως ἀπαιτήται πλὴν τούτου καὶ νὰ ὑμνήσῃ αἰσθήματα ζῶντα ἐν πάσῃ καρδίᾳ, ἡμεῖς τότε πταίομεν καὶ οὐχὶ ἐκεῖνος, ἂν ἐλλείπῃ ἀπὸ τῶν ποιημάτων του τὸ τελευταῖον τοῦτο, καὶ μόνον τοῦτο τὸ προσόν.

«Κριτικὴ μελέται»

'Εμμαρανῆ. Ροΐδης

A. Η ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΠΛΑΣΤΙΚΗ

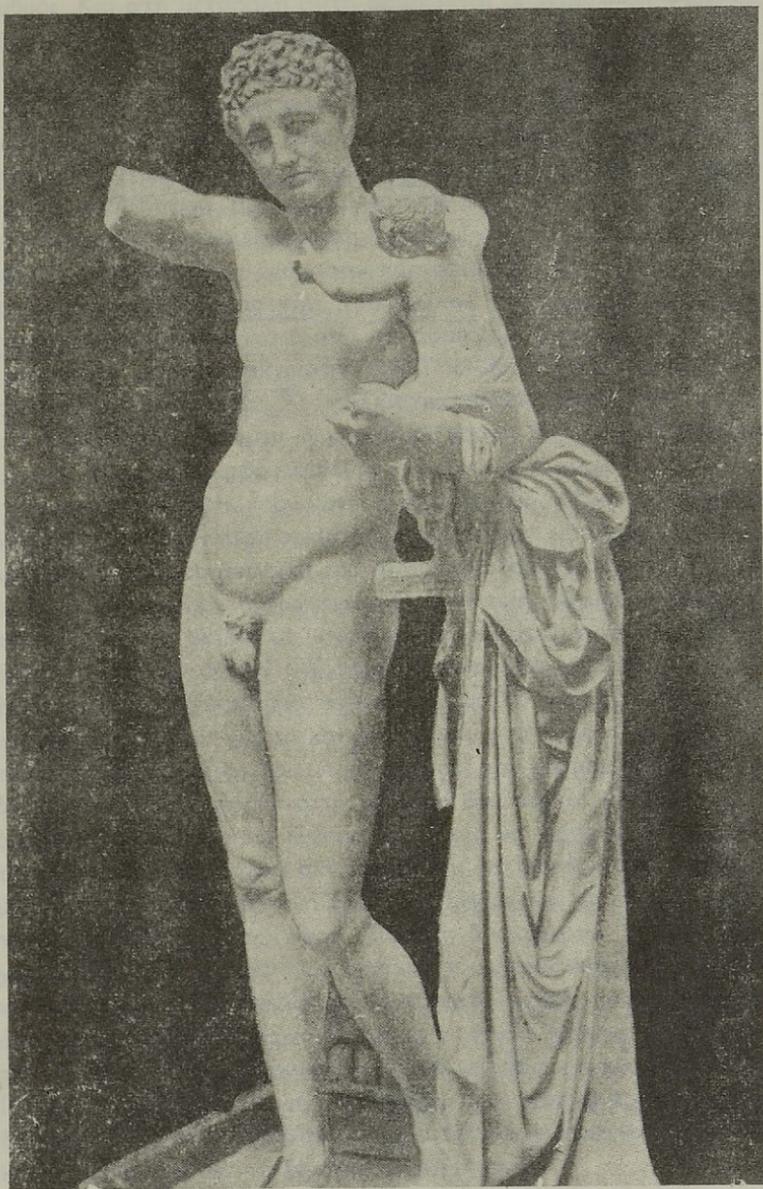
Νὰ συγκρίνωμε τις διάφορες περιόδους τῆς τέχνης μεταξύ τους, γιὰ νὰ βγάλωμε συμπεράσματα γιὰ τὴν ἀξία ἢ τὴν ἀπαξία μιᾶς περιόδου σχετικὰ μὲ μιὰν ἄλλη, εἰναι ὁ ἀσφαλέστερος δρόμος, γιὰ νὰ μὴν καταλάβωμε τίποτε καὶ νὰ φτάσωμε στὸ παράλογο καὶ στὸ γελοϊο. Πρὶν ἀπὸ καμιὰ τριανταριὰ χρόνια ἤμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπερασπίζωμε τὴν ἀρχαϊκὴ τέχνη ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔχοντας ἀφετηρία τὴν κλασσικὴ περίοδο ἔβρισκαν τὴν ἀρχαϊκὴ ἐνδιαφέρουσα μόνο ἐπειδὴ ἦταν ἡ προετοιμασία τῆς κλασσικῆς «τελειότητας» ἢ ἔβλεπαν σ' αὐτὴ μόνο τὴ χάρη τοῦ ἄγουρου καὶ τῆς ἀπειρίας. Δέν εἰναι ὅμως λιγότερο κωμικό, ὅταν εἴμαστε ὑποχρεωμένοι σήμερα, πολλὲς φορές, νὰ ὑπερασπίζωμε τὴν κλασσικὴ τέχνη ἐναντίον

1. 'Υπαινίσσεται θλιψερὸν ἐπεισόδιον τοῦ Βαλαωρίτου, ὅτε ἦτο βουλευτής, ἐντὸς τῆς αἰθούσης συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς, μετὰ τῶν ἐπίσης βουλευτῶν Κεφαλληνίας ἀδελφῶν Ιακωβάτων.

κάποιων φανατικῶν νεοφώτιστων τοῦ πρωτογονισμοῦ πού τὰ αἰσθητήριά τους ἔχουν τόσο ἀμβλυνθῆ, ώστε μόνο ἀπὸ ὡμές ἐκδηλώσεις - ἔξωτερικέυσεις δέχονται αἰσθητικὴ συγκίνηση καὶ βρίσκουν τὰ περισσότερο διακριτικὰ καὶ περισσότερο συνειδητὰ μέσα τῆς κλασσικῆς τέχνης ψυχρά. Θὰ μποροῦσαν νὰ ἔχουν δίκαιο, ἀν κατηγοροῦσαν τὸ ἔνα ἢ τὸ ἄλλο κλασσικὸ ἔργο ως κατώτερο — ἀλλὰ θὰ ἐπρεπε νὰ ἀποδείξουν ὅτι εἶναι κατώτερο στὴν ποιότητα: σὲ καμιὰ περίπτωση δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κατώτερο, ἐπειδὴ εἶναι κλασσικό. Κι ἐδῶ μᾶς δείχνουν τὸ σωστὸ δρόμο οἱ σύγχρονοι πραγματικοὶ καλλιτέχνες πού συγκινοῦνται παντοῦ ὅπου συναντήσουν τὴν ποιότητα, χωρὶς νὰ σκοτίζωνται σὲ ποιὸ εἶδος τῆς τέχνης ἀνήκει. Παράδειγμα ξακουστὸ ὁ Picasso, ποὺ μᾶς φανερώνει μὲ τὰ ἔργα του, καὶ μάλιστα ὅχι μόνο μὲ τὰ κλασσικίζοντα, πόσσο συγκινεῖται ἀπὸ τὴν ποιότητα τῆς γραμμῆς τοῦ κλασσικοῦ Ἑλληνικοῦ σχεδίου.

Ἡ περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, ποὺ οἱ κατοπινοὶ αἰώνες τὴν ὀνόμασαν κλασσική, ἀρχίζει στὰ χρόνια τῶν περσικῶν πολέμων, γύρω στὰ 480 π.Χ., πιάνει διάκληρο σχεδὸν τὸν 5ον καὶ τὸν 4ον αἰ. π.Χ. Ἀνταποκρίνεται ὁμως περισσότερο στὰ πράγματα, ἀν ἔχωρίσωμε τὴν κλασσικότητα τοῦ 5ου αἰ. ἀπὸ τὴν ἄλλη τοῦ 4ου, μολονότι, βέβαια, τομή πραγματικὴ δὲν ὑπάρχει. Τὴν πρώτη περίοδο τῆς κλασσικότητας τὴν λαμπρύουν μορφές, ὅπως ὁ μεγάλος ἀνώνυμος καλλιτέχνης τῶν γλυπτῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς στὴν Ὄλυμπία, ὁ μοναδικὸς Φειδίας, ὁ Πολύκλειτος καὶ οἱ μαθητές του. Ἀλλὰ καὶ ἡ δεύτερη περίοδος, ὁ 4ος αἰ., γέννησε σπουδαίες μορφές ὅπως ὁ Πραξιτέλης, ὁ Σκόπας, ὁ Λεωχάρης καὶ ἄλλοι, γιὰ νὰ κλείση — καὶ μαζί του ὅλη ἡ Ἑλληνικὴ κλασσικότητα — μὲ τὴν καταπληκτικὴ μορφὴ τοῦ Λυσίππου.

Ἡ οὐσία τῆς μεταβολῆς ποὺ μεταμόρφωσε τὴν ἀρχαϊκὴ Ἑλληνικὴ τέχνη σὲ κλασσικὴ βρίσκεται σὲ τοῦτο: ὅπως τὸ δείχνουν διάφορα σημαδια στὸ τέλος τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου, οἱ ἴδιοι οἱ ἀρχαϊκοὶ εἴχαν αἰσθανθῆ ὅτι ἀνάμεσα στὴν ἀπαίτηση γιὰ ἀκεραιότητα καὶ τάξη στὰ στοιχεῖα τῆς φόρμας — ιδιότητες ποὺ τόσο ἐκαλλιέργησε ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη — καὶ στὴν ἀπαίτηση γιὰ κίνηση ὑπάρχει ἔνας κρυφὸς ἀνταγωνισμός: μόνο θυσιάζοντας ἔνα ποσοστὸ τῆς πρώτης μποροῦσαν νὰ πετύχουν καλύτερα τὴ δεύτερη. Τὴ στιγμὴ ποὺ ἀποτολμοῦν τὴ θυσία αὐτή, ἀνάμεσα στὰ 490 - 480 π.Χ., γεννιέται ὁ κλασσικὸς

Ο ΕΡΜΗΣ ΤΟΥ ΠΡΑΞΙΤΕΛΟΥΣ

ρυθμός. Καὶ στὴ μεταβολὴ αὐτὴ, βρίσκονται οἱ γερές ρίζες ὀλόκληρης τῆς νεώτερης εὐρωπαϊκῆς τέχνης. Χειροπιαστὸ σημάδι τῆς μεταβολῆς εἶναι ἡ κορμοστασιὰ καὶ ἡ ἔκφραση, ποὺ στὸ βάθος εἶναι τὸ ἕδιο πρᾶγμα. Ἡ ἀρχαϊκὴ κορμοστασιὰ εἶναι σχεδὸν ἵστροπη, τὸ βάρος μοιράζεται σχεδὸν ἵσια στὰ δυὸ σκέλη. Ἡ κλασσικὴ κορμοστασιὰ εἶναι ἀντίρροπη ἢ ἀμφίρροπη, τὸ σῶμα μπορεῖ νὰ ρίξῃ περισσότερο βάρος στὴ μία πλευρά, ἄρα λιγότερο στὴν ἄλλη, νὰ πατήσῃ γερώτερα στὸ ἔνα πόδι, ἄρα νὰ ἐλαφρώσῃ τὸ ἄλλο: εἶναι ἡ στάση ποὺ οἱ Ἰταλοὶ τῆς Ἀναγέννησης ὀνόμασαν κοντραπόστο. Τὴν εύδαιμονία τῆς ἀρχαϊκῆς ἀκεραιότητας τὴν ἀποτελείωνε τὸ ἀλησμόνητο ἀρχαϊκὸ χαμόγελο: τὴν κλασσικὴ θωριὰ τὴν σφραγίζει μία σοβαρότητα, μιὰ σεμνότητα, μιὰ συγκέντρωση πρὸς τὸ ἑσωτερικὸ ποὺ φαίνεται σχεδὸν σὰν βαρυθυμία. Τὸ πνευματικὸ ἔδαφος ὅπου ἔχει τὶς ρίζες τῆς καὶ βυζαίνει δυνάμεις ἡ κλασσικὴ μορφὴ θὰ τὸ συλλάβωμε καλύτερα, μόνον ἂν συμβουλευθοῦμε τὴν ἀττικὴ τραγωδία.

Ἡ κλασσικὴ τέχνη κορυφώνεται στὸν Φειδία. Λέγοντας κορύφωση δὲν ἐννοοῦμε μεγαλύτερη τελειότητα τῆς τέχνης: εἰδαμε ὅτι δὲν βαθμολογοῦνται μὲ τόσο ἀπλοϊκὸ τρόπο οἱ περίοδοι τῆς τέχνης. Ἐννοοῦμε ὅτι ἡ βούληση τῶν ἀνθρώπων τῆς κλασσικῆς περιόδου ἔκφράζεται στὴν τέχνη τοῦ Φειδία μὲ μοναδικὴ πληρότητα, συνέπεια καὶ καθαρότητα. Μὲ τὸν Φειδία βρίσκομε διατυπωμένη αὐθεντικὰ τὴν βαθύτατη οὐσία τῆς κλασσικῆς τέχνης: ἐκεῖνο τὸ μοναδικὸ κράμα θαυμασμοῦ γιὰ τὸν ἀνθρωπὸ καὶ συμπόνιας γιὰ τὴν ἀνεπάρκειά του: τὸ μέτρημα τῆς μοίρας του μὲ τοὺς νόμους τοῦ κόσμου καὶ τὸ αἰσθημα ὅτι αὐτὴ ἡ μοῖρα καὶ αὐτὸ τὸ μέτρημα ἀποτελοῦν τὴν ἀξία καὶ τὴν ὁμορφιὰ τοῦ ἀνθρώπου. Πρέπει ὅμως, γιὰ νὰ κρίνωμε τὴ φόρμα τῆς τέχνης του καὶ νὰ μποῦμε στὸ νόημά της, νὰ διορθώσωμε τὰ ἐλαττώματα τῶν ρωμαϊκῶν ἀντιγράφων τῶν ἔργων του μὲ τὴν πρωτότυπη τέχνη τοῦ Παρθενῶνος, ὅπου, ἀν εἶναι δύσκολο νὰ ξεχωρίσωμε τὸ χέρι του, αἰσθανόμαστε ὅμως πάντοῦ τὸν ἀνασασμό του. Καὶ οἱ πιὸ «τέλειες» μορφὲς τοῦ Φειδία δὲν εἶναι ποτὲ ψυχρές, γιατὶ διακρίνομε, στὴ φόρμα τους νὰ πέφτη ἐπάνω σὰν ἴσκιος ἡ ἔγνοια τῆς φθορᾶς τοῦ θανάτου, καὶ αἰσθανόμαστε μέσα μας ἓνα νυγμό. Πρώτη στὴν ἱστορία ἡ ἐλληνικὴ τέχνη αἰσθάνθηκε ἔτσι τὴν ἀνθρωπιὰ καὶ τῆς ἔδωσε μορφὴ. Αὐτὸ τὸ ἀπόχτημα ὁ ἐλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ τέχνη του δὲν τὸ ξέχασαν ποτὲ ἐντελῶς.

‘Η δεύτερη φάση τῆς κλασσικότητας, ὁ 4ος αἱ., ἀναπτύσσει περισσότερο δυνάμεις καὶ τάσεις, ὅπως τὸ πάθος, ἡ χάρη, ἡ δινειρικὴ ρέμβη, ποὺ ὑπάρχουν ὅλες ἥδη στὴ Φειδιακὴ τέχνη, ἀλλὰ σὲ αὐθόρμητη καὶ αὐτονόητη ἴσορροπηση μὲ ὅλες τὶς ἄλλες, ἐνῶ ὁ 4ος αἱ. τὶς ἀναπτύσσει πιὸ μονόπλευρα. Πρέπει ὅμως, γιὰ νὰ μὴν ἀδικήσωμε τὸν 4ον αἱ., νὰ θυμόμαστε πάντα ὅτι αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι τὸ μεγαλύτερο θῦμα τοῦ ρωμαϊκοῦ κλασσικισμοῦ. Τὸν 4ον αἱ. ἀγάπησε μὲ πάθος καὶ αὐτὸν ἐνόθευσε περισσότερο ὁ κλασσικισμὸς τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, τόσο ποὺ ἔκαμε δυσκολώτερη σὲ μᾶς τὴν αἰσθηση καὶ τὴν ἀναγνώριση τοῦ πότε καὶ πόσο ἡ ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ οὔσια βρῆκε φόρμα ταιριαστὴ ἢ παράτατη. Πρέπει κι ἐδῶ νὰ διορθώνωμε ὅλοένα τὰ δολερὰ στοιχεῖα τῶν ὑστερωτέρων ἀντιγράφων μὲ τὶς αὐθεντικὲς μεγάλες δημιουργίες τοῦ 4ου αἱ., ὅπως εἶναι τὰ γλυπτά τοῦ Μαυσωλείου τῆς ‘Αλικαρνασσοῦ ἢ μερικὰ ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα.

Τὴν φάση αὐτὴν τὴν κλείνει ὁ μεγάλος Λύσιππος, ἀλλὰ ἀνοίγει ταυτόχρονα μιὰ καινούργια. Θὰ ἀρχισει νὰ ἐργάζεται ἀπάνω κάτω στὰ ἴδια χρόνια μὲ τὸν Πραξιτέλη, ἀρχισε δηλαδὴ ὡς κλασσικός. ’Ἀλλὰ στὰ τελευταῖα ἔργα του, προπάντων στὸν περίφημο Ἀποξύμενο, ἡ δυνατὴ ἰδιοφυία του κάνει ἐνα τολμηρότατο βῆμα καὶ ἀπελευθερώνει νέες δυνάμεις, ποὺ ἀναπτύσσονται μὲ συνέπεια καὶ πληρότητα στὴν Ἑλληνιστικὴ ἐποχῇ. Γ’ αὐτὸς δίκαια τὸν εἰπαν πατέρα τῆς ἑλληνιστικῆς τέχνης, μὲ τὴν ἔννοια ποὺ ἔχουν πεῖ καὶ τὸ Μιχαηλάγγελο πατέρα τοῦ μπαρόκου.

‘Αρχαία Τέχνη

Χοῆστος Καρονζός

3. ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΚΑΙ ΛΑΓΚΗ ΤΕΧΝΗ

Παλιὸ τὸ θέμα. ’Απὸ τότε ποὺ ὁ Σιμωνίδης «τὴν μὲν ζωγραφίαν ποίησιν σιωπῶσαν προσαγορεύει, τὴν δὲ ποίησιν ζωγραφίαν λαλοῦσσαν» ἡ σχέση τῆς ποίησης μὲ τὶς εἰκαστικὲς τέχνες ἔχει ἔξετασθεῖ ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρές. ’Αλλὰ μὲ τὴ ρήση τοῦ Πλούταρχου πώς «ὕλη καὶ τρόποις μιμήσεως διαφέρουσι» ὡς τὴν ἔκδοση τοῦ Λαοκόοντα τοῦ Λέσσιγκ, τὰ σύνορα τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς ποίησης, ὕστερα ἀπὸ ἀλλεπάλληλες μετατοπίσεις, ἔχουν πιὰ σταθεροποιηθεῖ. Εἶναι

πιὰ ἔξασφαλισμένα ἀπὸ τὶς ἴμπεριαλιστικὲς τάσεις τοῦ ζωγράφου καὶ τοῦ γλύπτη ποὺ μὲ τὴν ἀλληγορία καὶ τὴν «φιλολογική» τέχνη πήγαινε νὰ κατακτήσῃ ἐδάφη τῆς ποίησης, καὶ τοῦ λογοτέχνη ποὺ προσπαθοῦσε νὰ ζωγραφίσῃ μὲ λέξεις. "Ολες, ὅμως, οἱ σχετικὲς μελέτες ἀναφέρονταν στὴν ἀρχαία τέχνη, στὴν τέχνη τῆς Ἀναγέννησης καὶ γενικὰ σὲ ρεαλιστικὲς ροπὲς καὶ δὲν ἀφοροῦν οὔτε τὶς νεώτερες, καλλιτεχνικὲς σχολές οὔτε τὶς τέχνες ποὺ ἀργότερα μελετήθηκαν καὶ ἀποκαταστάθηκαν στὴν συνείδηση τοῦ φιλότεχνου κοινοῦ. Νομίζω πῶς ἡ σχέση τῆς ποίησης μὲ τὴν ἀνεικονικὴ τέχνη τοποθετεῖται σὲ μιὰν ἐντελῶς διαφορετικὴ βάση. Κάτι ἀνάλογο συμβαίνει καὶ μὲ τὶς πρωτόγονες τέχνες καθὼς καὶ μὲ τὶς τέχνες τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Μιὰ γιαπωνέζικη ἐστάμπα ἢ μιὰ πέρσικη μικρογραφία παρουσιάζουν καινούργια στοιχεῖα ἐπαφῆς μὲ τὴν ποίηση τῆς ἐποχῆς τους. Τὰ ἀφηγηματικὰ στοιχεῖα π.χ. μιᾶς πέρσικης μικρογραφίας, ἢ ἐνσωμάτωση στίχων στὸ ἔργο, ὁ τρόπος τῆς γραφῆς τους ποὺ τοὺς ἀφομοιώνει μὲ τὰ ἄλλα ζωγραφικὰ καὶ διακοσμητικὰ στοιχεῖα τοῦ ἔργου, δημιουργοῦντας νέα προβλήματα. Σήμερα θὰ ξαναδοῦμε τὸ θέμα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἐλληνικῆς λαϊκῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας.

Βέβαια ἄλλη ἡ «ὕλη» καὶ ἄλλοι οἱ «τρόποι μιμήσεως» τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ ἄλλοι τῆς λαϊκῆς τέχνης. "Ομως καὶ τὰ δύο ἐκφράζουν τὸν ἕδιο λαὸ στὴν ἕδια ἱστορικὴ περίοδο. "Ομοία εἰναι καὶ ἡ κατεργασία τῆς πρώτης ὑλῆς τους. 'Ο στίχος ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸν ποιητάρη στὸ πανηγύρι τοῦ χωριοῦ, ἀπὸ στόμα σὲ στόμα ὑφίσταται μιὰν ἀργὴ ὁμαδικὴ κατεργασία ποὺ τὸν στρογγυλεύει, τὸν προσαρμόζει στοὺς κοινοὺς ἐκφραστικούς τύπους καὶ τοῦ δίνει τὸν ὑπερατομικὸ χαρακτῆρα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Τὸν παντρεύει καὶ μὲ παλιότερες δοκιμασμένες ἐκφράσεις. 'Ο Κ. Θ. Δημαρᾶς, στὴν 'Ιστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας σημειώνει μερικὲς τέτοιες ἐκφράσεις: τρία πουλάκια κάθονται — ἀκόμα ὁ λόγος ἔστεκε — πολὺ τοῦ κακοφάνη. Καὶ τὰ διακοσμητικὰ θέματα τῆς λαϊκῆς τέχνης ἀπὸ χέρι σὲ χέρι ὑφίστανται τὴν ἕδια ὁμαδικὴ κατεργασία, προσαρμόζονται στὶς κοινὲς ὀπτικὲς συνήθειες καὶ μὲ τὶς μικρὲς ἀνώνυμες προσφορὲς τοῦ τεχνίτη ἢ τῆς τεχνίτρας ἀκολουθοῦν μιὰ πορεία παράλληλη μὲ τοῦ δημοτικοῦ στίχου. Κι αὐτὰ συντίθενται μὲ παλιότερα θέματα. Τὰ πανάρχαια διακοσμητικὰ σχήματα καὶ μορφὲς κοσμημάτων ἀντιστοιχοῦν μὲ τοὺς πανάρχαιους μύθους καὶ τὰ μορ-

φολογικά στοιχεία που σώζονται μέσα στά δημοτικά μας τραγούδια. Ή Αγγελική Χατζημιχάλη βρήκε σε γεωμετρικά θέματα της τέχνης τῶν Σαρακατσάνων ἀναλογία μὲ εύρηματα τῆς νεολιθικής ἐποχῆς.

* * *

Στὴν προσωπογραφία τοῦ Ρήγα ἀπὸ τὸ λαϊκὸ ζωγράφο Θανάση Παγώνη σημειώσαμε τὴν ἀναλογία ποὺ ύπάρχει μεταξύ τοῦ στίχου «πόχει τὸ μάτι σᾶν ἔλισ, τὸ φρύδι σὰ γαϊτάνι» καὶ τῆς ζωγραφικῆς ἀπόδοσης τοῦ μαύρου ματιοῦ καὶ τοῦ γραμένου φρυδιοῦ. Στὶς τοιχογραφίες τοῦ ‘Αι Λαυρέντη διαριμός τοῦ στίχου μεταφέρθηκε στὴ ζωγραφιά. Τὸ στοιχεῖο τοῦ θαυμασμοῦ ύπάρχει καὶ στὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ στὴ λαϊκὴ τέχνη. Σ’ ὅλα τὰ παραδείγματα αὐτὰ ύπαρχουν ἀναλογίες ἀνάμεσα στὰ δύο εἴδη τῆς λαϊκῆς ἔκφρασης, τὸ τραγούδι καὶ τὶς εἰκαστικὲς τέχνες. Σήμερα θὰ προστεθοῦν δύο, ἀπὸ τὰ πάμπολλα, παραδείγματα ὃπου οἱ λαϊκοὶ λιθογλύπτες λέεις καὶ πήρανε αὐτούσιο τὸ στίχο καὶ τὸν μετέφεραν στὸ μάρμαρο.

Στὴ Ρούμελη είναι ἔνα δεντρὸ^π
πλατύφυλλο καὶ δροσερὸ
πόχει στὴ ρίζα κρύο νερὸ
καὶ στὴ κορφὴ χρυσὸ σταυρὸ

λέει ἔνα ρουμελιώτικο καὶ μοραΐτικο δημοτικὸ τραγούδι ποὺ δημοσίευσε διά "Αγιος Θέρος στὰ «Τραγούδια τῶν 'Ελλήνων». Ή ἀφύσικη εἰκόνα τοῦ δέντρου μὲ τὸ σταυρὸ στὴν κορφή, θεμιτὴ στὸ στίχο φαίνεται τελείως ἀκατάλληλη για εἰκαστικὴ ἀναπαράσταση. Κι' ὅμως ἔνα τέτοιο παράξενο δέντρο φυτρώνει στὴν κόγχη τοῦ ἵεροῦ στὴν ἐκκλησία τοῦ 'Αι -Γιώργη τῆς Ζαγορᾶς. Είναι ἔνα ψηλόλιγνο κυπαρίσσι, μὲ τὴ συνηθισμένη ἀπλοποιημένη λαϊκὴ ἀπόδοση, ποὺ στηρίζεται σὲ τριγωνικὴ βάση. Ή κορυφή του καταλήγει σὲ μεγάλον σταυρὸ ποὺ τὸν χρυσίζει μὲ τὶς ἀχτίδες του ἔνας λαμπρὸς ἥλιος. Τὸ ἔργο πλαισιώνεται ἀπὸ ἀπλὸ κόσμημα μὲ πλεχτὰ ἡμικύκλια.

‘Απὸ τὴν ἴδια συλλογὴ τοῦ “Αγιος Θέρου μεταφέρω τοὺς τελευταίους στίχους τοῦ τραγουδιοῦ τῆς Εύγενούλας.

Τὰ πήραν τὰ βαρύμοιρα καὶ πᾶνε νὰν τὰ θάψουν,
τὰ πήγαν καὶ τὰ ρίζανε στῆς ἐκκλησιᾶς τὸ λάκκο.
Μὰ ὅταν τὰ κατεβάζανε μέσα στὸ ἴδιο μνῆμα,

κλαίγανε ξένοι καὶ δικοί, κλαίγανε κι οἱ παπάδες !
 Στὸν ἔνα βγῆκε καλαμιά, στὸν ἄλλο κυπαρίσσι.
 Βοριάς φυσάει τὰ κλαριά, σκύβουνε καὶ φιλιοῦνται,
 Γιὰ ἵδες τα τὰ λιγόζωα, τὰ λιγοζωῖσμένα,
 ποὺ δὲν φιλοῦνταν ζωντανά, φιλιοῦνται πεθαμένα !

Σ' ἔνα ἀγκονάρι τῆς Παναγίας Μακρινίτσας, ἔνα κυπαρίσσι καὶ μιὰ καλαμιὰ σκύβουν καὶ φιλιοῦνται μὲ τὴν ἴδια θλιψσένη τρυφερότητα ποὺ ἐκφράζουν οἱ στίχοι τοῦ τραγουδιοῦ. Είναι καταπληκτικὸ τὸ πῶς κατάφερε δ ἄγνωστος λαϊκός λιθογλύφος νὰ δώσῃ στὴ γραμμή του τόση ἀγνότητα καὶ εὐγένεια.

‘Ο Βοριάς τοῦ τραγουδιοῦ εὔκολα μπορεῖ νὰ κάνη τὰ δέντρα νὰ σκύβῃ τὸ ἔνα πρὸς τὸ ἄλλο καὶ νὰ φιλιοῦνται. ‘Ο Βοριάς, ὅμως, τοῦ γλυπτῆς ἔπειπε νὰ ἔχῃ πολλὴ τέχνη, γιὰ νὰ μᾶς πείσῃ πῶς τὰ δυὸ δέντρα δὲν ἔγερναν πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς φορᾶς του ἀλλὰ ἔσμιγαν τὶς κορφές τους σὲ τρυφερὸν ἀσπασμό. ‘Απὸ τὸ μάρμαρο τῆς Μακρινίτσας ἀκούγεται γλυκὸ καὶ σιγανὸ τὸ παράπονο τῆς Εύγενούλας καὶ τοῦ καλοῦ της, ὅλων τῶν βαρυόμοιρων καὶ λιγοζωῖσμενων ποὺ δὲν πρόλαβαν νὰ χαροῦν τὴ ζωή. “Ἄς εὐλογοῦμε τὸν ποιητάρη τοῦ Μωριά καὶ τὸ λιθογλύφο τοῦ Πηλίου πού τούς χάρισαν μὲ τὴ τέχνη τους, ὅ,τι τούς ἀρνήθηκεν ἡ ζωὴ κι ἔκαμαν δικό μας τὸ παράπονο τῶν ἀδικοσκοτωμένων νειάτων. Τὸ ἔργο ἔμεινε μισοτελειωμένο, ἵσως ἐπειδὴ δ λιθογλύφος δὲ πρόλαβε τοὺς χτιστάδες.

* * *

Τὰ δύο παραπάνω παραδείγματα δείχνουν μὲ τρόπο ἐντυπωσιακὸ τὸ στενὸ σύνδεσμο τῆς λαϊκῆς τέχνης μὲ τὸ δημοτικὸ τραγούδι. “Ἐνα ἀκόμα στοιχεῖο είναι ἡ προσωποποίηση. Τὰ δυὸ βουνά, δ “Ολυμπος κι ὁ Κίσσαβος, ποὺ μαλώνουν στὸ δημοτικὸ τραγούδι ἔχουν τὸ ἀντίστοιχὸ τους στὸν προσωποποιημένο Σαρακηνὸ — ἄδεντρο βράχο τοῦ Πηλίου — ποὺ ζωγράφισε δ Θεόφιλος στὸ σπίτι τοῦ Γιάννη Κοντοῦ στὴν Ἀνακασιά. Χωρὶς νὰ παρασυρόμαστε σὲ ἐπικίνδυνες γενικεύσεις, πρέπει νὰ ἐπισημάνωμε τὰ σημεῖα ἐπαφῆς τους. ‘Η ύπερβολικὴ εἰδίκευση τῶν μελετητῶν πάει νὰ χωρίσῃ τὴν παράδοση σὲ στεγανὰ διαμερίσματα. ‘Ο φιλόλογος λαογράφος θεωρεῖ Terra Incognita τὴ ζωγραφικὴ καὶ τὴ γλυπτική. ‘Ο μελετητὴς τῆς

λαϊκῆς τέχνης αἰσθάνεται ύποχρέωση νὰ ἀγνοῇ τὰ προβλήματα τῆς μελέτης τῶν μνημείων τοῦ λόγου. Ζωγραφική, γλυπτική, τραγούδι, μουσική, χορός, ἀρχιτεκτονική, πολεοδομία, ὑφαντική, μεταλλοτεχνία, ἔθιμο, κέντημα, είναι στοιχεῖα ἐνὸς ἔνιαίου πολιτισμοῦ. Καιρὸς είναι νὰ ἀρχίσῃ ἡ συγκριτικὴ μελέτη, γιὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ συνείδηση τῆς ἐνότητας τοῦ νεοελληνικοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

«Μικρὰ μελετήματα»

Κίτσος - 1. Μακροής

4. Η ΠΟΙΗΣΙΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

‘Απόσπασμα διαλέξεως «Περὶ Ἐλληνικῆς Ποιήσεως»

Καὶ ὁμως ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ἴδιαν ἱστορικὴν περίοδον, κατὰ δώδεκα περίπου ἔτη πρεσβύτερος τὴν ἡλικίαν τοῦ Χριστοπούλου καὶ τοῦ Βηλαρᾶ, ἵνας ἄνθρωπος· τοῦ προφήτου τὴν αἴγλην ἀναδίδει καὶ τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον θὰ περιβληθῇ. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν γράφει στίχους, σαλπίζει στίχους· καὶ ὁ στίχος του είναι ἀτεχνος, γυμνός, πρωτογενής· ἂν τὸν μετρήσετε μὲ τὸν πῆχυν τῶν αἰσθητικῶν κανόνων, θὰ μορφάσετε. Ἀλλ’ ὅπως ὁ νομοθέτης* τοῦ Ἰσραὴλ μεταβάλλει μὲ τὸν κτύπον τῆς ράβδου του τὴν ἔξτραν πέτραν εἰς δροσόρρυτον πηγήν, οὕτω καὶ ἐκεῖνος μὲ μόνην τὴν δύναμιν τῆς ἐνεργείας του μετουσιώνει τὸν στίχον αὐτὸν τὸν ἀτεχνον, τὸν γυμνόν, τὸν πρωτογενῆ, εἰς ᾄσμα ἀναστάσεως πρωτάκουστον:

‘Ως πότε, πανικάδια, νὰ ζοῦμε στὰ στεγά,
μονάχοι, σὰ λοντάδια, στὶς φάρες, στὰ βουνά;
Σπηλιές νὰ κατοικήμε, νὰ βλέπουμε κλαδιά,
νὰ φεύγουμε ἀτ’ τὸν κόσμο γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;
Νὰ χάνωμε ἀδέλφια, πατέριδα καὶ γονεῖς,
τοὺς φίλους, τὰ παιδιά μας κι ὅλους τοὺς σιγγιγεῖς;
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακή.

Κάπου ὁ Ρενάν*, μὲ τὴν χάριν τῆς διαλεκτικῆς του, ἀνεκήρυξε τὸν μασσαλιωτικὸν ὕμνον τοῦ Ρουζέ Δελιλ* ὡς τὸ μᾶλλον περισπούδαστον ποιητικὸν προϊὸν τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἀν κανεὶς ζυγίστη μὲ τὴν πλάστιγγα τῆς κοινωνικῆς σημασίας καὶ τῆς ἔθνικῆς ἐπιβολῆς

τὸ ἔργον τοῦ Φεραίου, κατὰ πολλὰ ἐμπνευσμένον ὥχι μόνον ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἄσμα τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης, θὰ ἡδύνατο νὰ ἐπαναλάβῃ κάτι ἀνάλογον, δίχως νὰ θεωρηθῇ καὶ πολὺ παραδοξολόγος. Διότι σήμερον ἡ Τέχνη δὲν τιμᾶται ἀσυζητητὶ καὶ ἀνεπιφυλάκτως ὑπὸ πολλῶν ἐκ τῶν φιλοσοφούντων περὶ τοῦ ὥραίου, ως δύναμις ἀντλοῦσα ἐξ ἑαυτῆς καὶ μόνης πᾶσαν ἴσχυν καὶ πᾶσαν εὐμορφίαν, ἀνευ ἄλλου τινὸς σκοποῦ, ξένου, πρὸς τὴν ἀγνήν καλλιτεχνικὴν συγκίνησιν. Καὶ ἀπλῶς ἐνταῦθα μνημονεύω, ὅτι ὑφίσταται σχολὴ κριτικῶν καὶ ψυχολόγων συγγραφέων, ἡ ὁποία τὴν ἀλήθειαν τῆς ποιήσεως μετρεῖ συμφώνως πρὸς τὸ μέγεθος τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς ἐπενεργείας εἰς κύκλον ὅσῳ τὸ δυνατὸν εύρυτερον.

Καὶ τί περίεργον! Ἡ ποίησις αὔτη, ποὺ δὲν δύναται ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀπολύτου καὶ τοῦ ἰδεώδους ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ δημιουργίᾳ μήτε κἄν νὰ ὀνομάζεται ποίησις, ἀτημέλητος* καὶ κυριολεκτοῦσα μέχρι πεζότητος, ἡ χωρὶς εἰκόνας, χωρὶς μεταφοράς, χωρὶς ἀκκίσματα καὶ ἐλιγμούς, χωρὶς ἄνθη καὶ ψιμμύθια, ἡ βαίνουσα εὐθέως πρὸς τὸν σκοπόν· ἡ ποίησις, τῆς ὁποίας οἱ μονότονοι καὶ στοιχειώδεις ρυθμοὶ διαδέχονται ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ως οἱ κτύποι τῆς σφύρας ἐπὶ τοῦ ἄκμονος· ἡ ποίησις αὕτη, ὅσῳ δὲν εἶναι πλαστική, τόσῳ εἶναι ἐθνοπλαστική. Ἡ ποίησις αὕτη, καὶ τοιαύτη, στέκεται εἰς περιωπὴν ἀνωτέρων τῆς φιλοπαίγμονος καὶ ψοφοδεοῦς Μούσης τῶν ψευδακρεούτερων καὶ τῶν αἰσωπείων ἀπομιμήσεων, αἱ ὁποῖαι φαίνονται ἀντικρύ της ώς θεματογραφίαι κορασίων. Μὲ τὴν κλαγγὴν τῶν θουρίων τοῦ Φεραίου ἡ ποίησις συνδέεται πρὸς τὴν μεγάλην πανελλήνιον κοινωνίαν· λαμβάνει νέαν συνείδησιν, εύρειαν τώρα καὶ ὑψηλήν, τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς. Τὸν μανδρότοιχον, τὸν ὅποιον δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν οἱ δύο ἐκεῖνοι¹ νὰ τὸν καταρρίψουν, τὸν κρημνίζει ὁ Ρήγας διὰ τῶν σαλπισμάτων του, καθὼς τὰ τείχη τῆς Ἱεριχοῦ. Καὶ διαβλέπομεν τώρα τὰ πλάτη ὅλα τοῦ ὁρίζοντος, καὶ συγκοινωνοῦμεν μὲ τὴν ζωήν· ἀνατριχιάζομεν, καθὼς ἐγγίζομεν τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ δὲν κινδυνεύομεν νὰ πάθωμεν ἀσφυξίαν, ως πρίν· ἀέρα γεμί-

1. Ὁ Βηγλαρᾶς καὶ ὁ Χριστόπουλος, ἐξ ὅν ὁ πρῶτος ἔγραψε καὶ αἰσωπέους μύθους, ὁ δὲ δεύτερος ποιήματα ὑμνοῦντα τὸν οἶνον καὶ τὴν χαρὰν ἐν γένει (ἀναχρεόντεια).

ζουν οἱ πνεύμονες ἡμῶν, καὶ ἐπαναλαμβάνομεν ἐν χορῷ μὲν ὅλην τῶν πνευμάτων μας τὴν δύναμιν:

Σ' ἀνατολὴ καὶ δύση καὶ νότο καὶ βοριά,
γιὰ τὴν πατρίδα δλοι νὰ χονμε μιὰ καρδιά.
Στὴν πόλη του καθένας ἐλεύθερος νὰ ξῆ,
στὴ δόξα τοῦ πολέμου νὰ τρέξουμε μαζί.
‘Ως πότε ὀφρικάλος* σὲ ξένους βασιλεῖς;
‘Ελα νὰ γένης στύλος δικῆς σου τῆς φυλῆς.
Κάλλο γιὰ τὴν πατρίδα κανένας νὰ ζαθῇ
η νὰ κρεμάσῃ φούντα γιὰ ξένον στὸ σπαθί.

Ἔιναι ὄλιγώτερον στίχοι καὶ περισσότερον κραυγαί· δὲν πλουτοῦσιν εἰς ίδεας ἀπὸ ἑκείνας αἱ ὁποῖαι ἀπομονοῦσι τὸ πνεῦμα εἰς τὸν ἔβδομον ούρανὸν τῆς θείας ὀνειροπολήσεως· ἀλλὰ εἶναι αὐτοὶ ἐν τῇ ὅλότητι αὐτῶν μία ίδέα, ή ἐλευθερία. Δὲν μᾶς θαμβώνουν μὲ εἰκόνας· ἀλλὰ μόλις τοὺς προφέρομεν, καὶ ὅπως μὲ τὰς μαγικὰς λέξεις οἱ Ἀράπηδες τῶν παραμυθιῶν, οὕτω μ' ἑκείνους ἐμφανίζεται ἐνώπιόν μας μία εἰκών: ή σκλαβιά. Ὁ Ρήγας δὲν εἶναι ρυθμῶν καὶ ὀρμονιῶν ὀνειροπόλος, σφυροκόπος καὶ δημιουργός· τὸ μένον καὶ μέγα του ὀνειροφόνος εἶναι ή ἀνάστασις τῆς πατρίδος τῆς πανελλήνου. Εἶναι ἀνήρ δράσεως. Τὸ δῆμα τὸ μεταχειρίζεται ὡς ἐν ἀπὸ τὰ ἵσχυρότερα πρὸς δρᾶσιν ὅπλα, καθὼς ἔξι ἐναντίας ἀλλοι, καλλιτέχναι μέχρι μυελοῦ τῶν δύστεων, καταφεύγουν εἰς τὴν δρᾶσιν ὡς εἰς πηγὴν πνευματικῶν συγκινήσεων. «Ο ἀγθρώπινος λόγος», εἶπεν ὁ Ἀγγλος φιλόσοφος Κάρλαϊλ*, «ἐν τῇ ζέσει τῆς ὁργῆς του καθίσταται μουσικός». Οὕτως καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Ρήγα μεταβάλλεται εἰς δῆμα· καὶ μόνη τῆς εἰλικρινείας του ή ζέσις καὶ τῆς θελήσεώς του ή ὄρμὴ τὸ ἔξαίρουν εἰς ποίημα. «Ολην τὴν οἰκουμένην διαφλέγεται ὁ Ρήγας νὰ τὴν μυήσῃ καὶ νὰ τὴν ὅπλισῃ κατὰ τῆς τυραννίας· τὴν οἰκουμένην ὅλην νὰ τὴν μεταβάλῃ εἰς ἐλευθέραν Ἑλληνικὴν πολιτείαν.

Βούλγαροι καὶ Ἀρβανίτες, Ἀρμένοι καὶ Ρωμιοί,
Ἀράπηδες καὶ δσποροι μὲ μιὰ κοινὴ ὄρμή,
γιὰ τὴν ἐλευθερία νὰ ζώσουμε σπαθί,
πὼς εἴμαστ’ ἀντρειωμένοι παντοῦ νὰ ξακονοθῆ.
Σουλιῶτες καὶ Μανιάτες, λιοντάρια ξακονοστά,
ώς πότε στέξε σπηλιές σας κοιμᾶστε σφαλιστά;
Μανδοβούνιοῦ καπλάνια*, Ὁλύμπου στανχαετοί,
καὶ Ἀγράφων τὰ ξεφτέραια, γενῆτε μιὰ ψυχή.

«Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ποιήσεως», 1897

Κωστής Παλαμᾶς

5. Η ΜΕΤΑΡΣΙΩΣΗ ΤΟΥ ΔΟΜΗΝΙΚΟΥ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

... Τί σημασία ᔁχει τώρα ἡ πραγματικότης για τὸν ζωγράφο, που αἰσθάνεται ὅτι εἶναι ἐντελῶς κύριος τῆς τέχνης του, που ᔁχει τὴν δύναμην νὰ ἐκφράσῃ ὅ, τι γεμίζει τὴν καρδιά του καὶ τὸ πνεῦμα του, νὰ ἔξωτερικέσση ὅλο τὸν ἐσωτερικό του κόσμο, τῶν σκέψεων καὶ τῶν αἰσθημάτων; 'Ο κόσμος του αὐτὸς εἶναι ἀτέλειωτος, ἀμέτρητος. Δὲν εἶναι πιὰ ἡ γῆ μὲ τὶς περιορισμένες διαστάσεις της, μὲ τοὺς συγκεκριμένους ὅριζοντές της. Στὰ τελευταῖα του ἔργα ὁ ἀνθρωπός παύει νὰ εἶναι τὸ μέτρο καὶ ὁ ὅρος τῆς συγκρίσεως τῶν πραγμάτων. Τὸ ἄπειρο, τὸ σύμπαν ἀνοίγεται ἐμπρός μας. 'Ο ζωγράφος μὲ τὸ μαγικὸ χρωστήρα του μᾶς ἀνοίγει ὀλοένα νέους κόσμους ἀπεριόριστους, φανταστικούς· μᾶς μεταφέρει στὸ ἀνύπαρκτο, στὸ ὄνειρο, στὸν ὁραματισμό.

Μὲ ἀπεριγραπτή ἡρεμία καὶ χωρὶς κανένα δισταγμὸς καλλιτέχνης ἀφήνει πίσω του ὅ, τι δὲν εἶναι ἀπαραίτητο, ὅ, τι δὲν εἶναι οὔσιῶδες, ὅ, τι δὲν εἶναι ἰδέα καὶ ὄρμᾶ ἀσυγκράτητος πρὸς τὸ ἄπειρο. 'Η γῆ νικήθηκε. "Ολες οἱ ἐπιθυμίες, ὅλη ἡ προσπάθειά του εἶναι νὰ ὑψωθῇ πιὰ πρὸς τὸν οὐρανό. Οἱ ἄγιοι ποὺ ζωγραφίζει δὲν εἶναι πιὰ ἀνθρωποι· τὸ σῶμα των εἶναι μόνο ἀσήμαντο ἔξωτερικὸ περίβλημα, τὸ πνεῦμα εἶναι τὸ πᾶν. Καὶ τὸ πνεῦμα αὐτὸς τραβιέται ἀκατανίκητα ἀπὸ τὴν ἔλξη τοῦ οὐρανοῦ.

'Αποροῦν οἱ σύγχρονοί του, ἀποροῦν οἱ μικροί, γιατί τὰ σώματα τῶν τελευταίων του ἔργων δὲν ᔁχουν τὶς φυσικὲς ἀνθρώπινες ἀναλογίες, ἀλλὰ εἶναι τόσο μακρά, τόσο τραβηγμένα. Δὲν μποροῦν νὰ καταλάβουν ὅτι ὁ Γκρέκο δὲν ζωγραφίζει πλέον ἀνθρώπους, ἀλλὰ πνεύματα, ποὺ εἶναι στὴν τελευταία στιγμὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ των ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο περίβλημα. Δὲν ἀγνοεῖ τοὺς κανόνες τῆς τέχνης, δὲν ἔξεχασε τὴν ἀνατομία του ὁ Θεοτοκόπουλος· ἀλλὰ οἱ κανόνες αὐτοί, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητοι ἡμα πρόκειται νὰ ζωγραφίσῃ κανεὶς ἀνθρώπους, δὲν χρειάζονται γιὰ τὰ πνεύματα, γιὰ τὶς ψυχρὲς αὐτές καὶ ὅμως τόσο ζωντανὲς εἰκόνες τῆς ψυχῆς, ποὺ ζητεῖ νὰ ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τὰ γήινα δεσμά, νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ κάθε ρύπο, νὰ ἀνεβῇ στὰ οὐράνια.

Οἱ Ἀγγελοί του, ὑπέροχες μορφὲς χωρὶς κανένα σχεδὸν ἀνθρωπομορφισμό, εἶναι περισσότερο πνευματικοὶ ἀκόμη. Οἱ Ἀγγελοί,

πού στὴν τέχνη τῆς Ἀναγεννήσεως εἶχαν καταντήσει νὰ εἰναι μόνο ἔνα μετριότατο διακοσμητικὸ στοιχεῖο, ξαναγίνονται κάτι πολὺ σπουδαιότερο ἀπάνω στὰ ἔργα τοῦ Θεοτοκόπουλου γίνονται δι συμβολισμὸς τῆς Ἰδέας, πού, ὅπως λέει ἔνας Ἐβραῖος σοφός, εἰναι ό "Ἀγγελος πού στέλνει ό Θεός στοὺς ἀνθρώπους.

Στὸν ὑπέργειο αὐτὸ κόσμο ζῆ πιὰ ό Δομήνικος· αὐτὸς εἰναι ἡ πραγματικότης, γιατὶ πιστεύει βαθιὰ πώς ἔχω ἀπὸ τὸν Θεό, τὸ Πνεῦμα καὶ τὴν Ἰδέα τίποτε ἄλλο δὲν εἰναι πραγματικό. Τὸν κόσμο αὐτὸν μεταφέρει στὰ ἔργα του καὶ τὸν φωτίζει μὲ τὸ δικό του φῶς, πού τόσο τὸν ἐβασάνιζε ἄλλοτε. Ο κόσμος αὐτὸς τὸν κάνει νὰ ξεχνά τὶς ταπεινὲς στενοχωρίες τῆς γῆς, τὶς ἀρρώστιες του ποὺ ὅλο καὶ αὔξανουν, τὶς οἰκονομικὲς δυσκολίες ποὺ γίνονται περισσότερες, τὴν μικρότητα, τὴ ζήλια καὶ τὴν κακία τοῦ κόσμου.

Στὴν τελευταία αὐτὴ περίοδο τῆς τέχνης του, στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, ἀδιάφορο ἀν ἀπὸ νοσταλγία ἡ βαθιὰ πεποίθηση, ό Θεοτοκόπουλος αἰσθάνεται ἀκόμη περισσότερο τὸ σύνδεσμό του μὲ τὴ βυζαντινὴ τέχνη. Ή τελετουργικὴ αὐστηρότης, τὸ ὑπέρμετρο μῆκος τοῦ σώματος, ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ ὡχρότης τῶν προσώπων, τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο, μὲ μιὰ λέξη, ποὺ προδίδει τὴν ἐσωτερικὴ ὑπαρξη, τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ ὅλα αὐτὰ εἰναι στοιχεῖα ποὺ θυμᾶται ό Θεοτοκόπουλος ἀπὸ τὰ χρόνια μού ἐμαθήτευε στὴ βυζαντινὴ τέχνη· ὅλα αὐτὰ εἰναι στοιχεῖα, ποὺ τὸν βοηθοῦν γιὰ τὴν ἀπόδοση τῶν ὀνείρων καὶ τῶν δραματισμῶν του.

Ή ἀνάμνηση τῶν εἰκόνων μὲ τὸ ἴδιο θέμα, ποὺ ἐζωγράφιζαν οἱ καλλιτέχναι τῆς Κρητικῆς σχολῆς* καὶ ποὺ τόσο ἐθαύμαζε, παιδάκι ἀκόμη, στὸ μοναστήρι τῶν Σιναϊτῶν* τοῦ Καστρου*, τὸν ἐμπνέει, ὅταν ζωγραφίζῃ τὴν «Προσευχὴ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν ἔλαιῶν». Ἀπὸ τὶς παλιές ἐκεῖνες εἰκόνες παίρνει τὴ στάση τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Πέτρου καὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου, ἀκόμη καὶ τὴ στάση τοῦ Ἀγγέλου τοῦ Κυρίου, ποὺ ἐμφανίζεται σὸν Ἰησοῦ. Ἀλλὰ ὅ, πι γενεὲς καὶ γενεὲς βυζαντινῶν ζωγράφων δὲν κατόρθωσαν νὰ ἀποδώσουν — τὸν βαθὺ σπαραγμὸ τῆς τραγικότερης στιγμῆς τοῦ Μαρτυρίου, ὅπου καὶ ό Θεάνθρωπος ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ «ῆταν ἡ ψυχὴ του περίλυπτος μέχρι θανάτου» — τὸ κατορθώνει ό γηρασμένος, ό κουρασμένος "Ἐλλην τοῦ Τολέδο*. "Ολα στὸν

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (Greco)

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΟΥ ΤΩΝ ΕΛΑΙΩΝ

πίνακα αύτόν, ὅπου ἡ περιφρόνηση στοὺς ἀνατομικούς κανόνες φθάνει στὸ ὑπέρτατο σημεῖο, μᾶς δίνουν τὴν ἐντύπωση τοῦ μεγάλου σπαραγμοῦ. Ἡ βασανισμένη μορφὴ τοῦ Χριστοῦ, ποὺ γονατίζει δίπλα στοὺς ἄγριους βράχους· ὁ ταπεινὸς Ἀγγελος, γονατισμένος καὶ αὐτὸς ἀπάνω σὲ σύννεφα πιὸ ἄγριας καὶ ἀπὸ τοὺς βράχους ἀκόμη· ὁ βαρύς καὶ γεμάτος ἀπὸ τρομερούς ἐφιάλτες ὑπνος ποὺ κοιμοῦνται οἱ τρεῖς Ἀπόστολοι· τὸ μελαγχολικὸ μισοφέγγαρο, ποὺ μέσα ἀπὸ τὰ σύννεφα φωτίζει τὴ γῆ· οἱ ἀδύνατες ἔλιες καὶ τὰ καχεκτικὰ λουλούδια...

«Δομήνικος Θεοτοκόπουλος Κρήτης»

Αχιλλεὺς Κόρον

Διάβετο μὲν μήτην εδίπλοι
νοιογένεσισσον τελεγμετερούσιον εἰσεστο
ερυπεσερεστόν εἴσεστεστόν Α' εὔπο
επιπονοῦστον ευπεπεμψόντον
οι Ελληνιστέστεροι.

Επίτηρη προσελογία

Μοτρυπτύπτοντο μητριαὶ μέσοι
μεράκι μολδούσε μοτρυπτύπτοντο
επικοπώμενοι μέσορά επιπρό, χυτοί
μωρούλεσσοτο μητρυπτύπτοντο γῆτ
καὶ δεινότερον

καθηκόντος μὲν εποτοῖ ἀτοΐ
το νερού μετανείαν νεράσσεις νέδ
τον μετανείαν επι μετανείαν μέτ
καὶ τον μετανείαν επι μετανείαν
μοτ μετανείαν μέτ

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΕΙΣ ΔΟΞΑΝ

1.

Ἐσφαλεν ὁ τὴν δόξαν
ὄνομάσας ματαίαν,
καὶ τὸν ἄνδρα μαινόμενον
τὸν πρὸ τοιαύτης καίοντα
θεᾶς τὴν σμύρναν.

2.

Δίδει αὐτὴ τὰ πτερά·
καὶ εἰς τὸν τραχύν, τὸν δύσκολον
τῆς Ἀρετῆς τὸν δρόμον
τοῦ ἀνθρώπου τὰ γόνατα
ἰδοὺ πετάουν.

3.

Μικρὰν ψυχήν, κατάπτυστον,
κατάπτυστον καρδίαν
ἔτυχ' ὅστις ἀκούει
τῆς δόξης τὴν παράκλησιν
καὶ δειλιάζει.

4.

Ποτέ, ποτέ μὲ δάκρυα
δὲν ἔβρεξεν ἐκεῖνος
τῶν φίλων του τὸ μνῆμα,
οὔτε τὸ χῶμα ἐφίλησε
τῶν συγγενῶν του.

5.

Εἰς τὸν ἡγριωμένον
βαθὺν ὥκεανόν,
ὅπου φυσάει μὲ βίαν
καὶ ὀργίζεται τὸ πνεῦμα
τῆς πικρᾶς τύχης,

6.

καθ' ἡμέραν κοιτάζει
τοὺς πολλοὺς τῶν δυστήνων
πνιγομένων θνητῶν·
καὶ ποῖος ποτὲ τὸν ἥκουσε
παραπονοῦντα;

7.

Θερμότατον τὸν πόθον
ἐφύτευσας τῆς δόξης
εἰς τὴν καρδίαν τῶν τέκνων σου,
ὤ Ἑλλάς, καὶ καλεῖσαι
μήτηρ ἡρώων.

8.

Καθὼς ἀπὸ τὸ σπήλαιον
ἐκβάς ὁ λέων πληγώνει,
σκοτώνει, διασκορπίζει
τολμηρῶν κυνηγῶν
πλῆθος Ἀράβων.

9.

καθὼς εἰς τὸν χειμῶνα
τὸ νερὸν ὑπερῆφανον
τοῦ χειμάρρου κυλίεται,
καὶ τὰ χωράφια χάνονται,
βοσκοὶ καὶ ζῷα·

10.

ἢ καθὼς τὴν αὔγήν
ἔξαπλώνετ' ὁ Ἡλιος,
καὶ τ' ἀστρα τ' ἀναρίθμητα
ἀπὸ τὸν μέγαν Ὀλυμπον
πάντα ἔξαλείφει,

11.

οὕτω τὰ μύρια τάγματα
ἔχουσεν ὁ Ἀράξης*,
ἀλλά, ὃ ἀσπὶς Ἐλλάδος,
σὺ ἐπὶ τοὺς Πέρσας ἀστραψες,
κι ἔγινον κόνις.

12.

Περίφημοι ψυχαί
τριακοσίων Λακώνων,
ψυχαί, ποὺ ἐδοξάσατε
τὸν Ἀσωτὸν καὶ τ' ἄλσος
τοῦ Μαραθῶνος.

13.

Εὔφραινε μὲ τὸ ὀθάνατον
μέτρον τῆς Ἀχαΐδας
χήρας ὁ θεῖος Ὅμηρος
καὶ τὸ πνεῦμα σας ἀναπτε
τὸ ἴδιον μέλος.

14.

Τοῦ καρτεροῦ Αἰακίδου*
τὴν φήμην ἔζηλεύσατε
(ἀείμνηστος, θαυμάσιος
ζῆλος), καὶ τ' αἷμα ἔχύσατε
διὰ τὴν Ἐλλάδα.

15.

Κι ἔγώ, κι ἔγώ τὸ σίδηρον
γυρεύω ποῖος μοῦ δίδει
τὰς βροντὰς τοῦ πολέμου :
ποῖος μ' ὁδηγεῖ τὴν σήμερον
εἰς τὸν ἀγῶνα;

16.

Φοβερόν, μυσαρὸν
θρέμμα σκληρᾶς Ἀσίας,
Ὀθωμανέ, τί μένεις ;
τί νοεῖς ; τί δὲν φεύγεις
τὸν θάνατόν σου ;

17.

Ἐφθασ' ἡ ὥρα· φύγε,
ἀνέβα τὴν ἀγρίαν
ἀραβικὴν φοράδα·
νίκησον εἰς τὸ τρέξιμον
καὶ τοὺς ἀνέμους.

18.

Ἐπὶ τὸν Ὑμηττὸν
ἐβλάστησεν ἡ δάφνη,
φύλλον Ἱερὸν στολίζει
τὰ ἡρειπωμένα λείψανα
τοῦ Παρθενῶνος.

19.

Νέοι, γυναῖκες, γέροντες
— ἐλληνικὰ θηρία —
φιλοῦσιν, ἀποσπάουσι
τοὺς κλάδους, στεφανώνουσι
τὰς κεφαλάς των.

20.

Ανέβα τὴν ἀράβιον,
 Οθωμανέ, φοράδα·
 τὴν φυγὴν κατεγκρήμνισον·
 ἐλληνικὰ θηρία
 σὲ κατατρέχουν.

21.

Τὴν λάμψιν τῶν ὄργανων
 ἀρειμανίων ἵδε·
 ἀκουσον τὴν βοήν
 τῶν θάνατον πνεόντων
 ἢ ἐλευθερίαν.

22.

Νοεῖς; — Τρέξατε, δεῦτε
 οἱ τῶν Ἐλλήνων παῖδες,
 ἥλθ' ὁ καιρὸς τῆς δόξης·
 τούς εὐκλεῖς προγόνους μας
 ὅς μιμηθῶμεν.

23.

Ἐὰν τὸ ὄκονίσῃ ἡ δόξα,
 τὸ ξίφος κεραυνοῖ·
 ἐὰν ἡ δόξα θερμώσῃ
 τὴν ψυχὴν τῶν Ἐλλήνων,
 ποῖος τὴν νικάει;

24.

Τί τρέμεις; τὴν φοράδα
 κτύπα, κέντησον, φύγε,
 Οθωμανέ θηρία
 μάχην πνέοντα, δόξαν,
 σὲ κατατρέχουν.

25.

Ω δόξα, διὰ τὸν πόθον σου
γίνονται καὶ πατρίδος
καὶ τιμῆς καὶ γλυκείας
ἔλευθερίας καὶ ὑμνων
ἄξια τὰ ἔθνη.

«Η Λύρα»

'Ανδρέας Κάλβος

2. ΕΙΣ ΣΟΥΔΙ

1.

Φυσάει σφοδρὸς ὁ ἀέρας,
καὶ τὸ δάσος κυμαίνεται
τῆς Σελλαῖδος· φθάνουσι
μακρὰν ἐδῶ, ὅπου κάθομαι,
μουσικὰ μέτρα.

2.

Αφροντίστων ποιμένων
στίχοι δὲν είναι, ἢ γάμου,
ἢ πανηγυριζόντων
νέων γυναικῶν καὶ ἀνθρώπων.
μήτε ἱερέων.

3.

Αλλη λαμπρὰ πανήγυρις
τὴν σήμερον ἔορτάζεται
εἰς τὴν Ἐλλάδα· ὁ ἄγγελος
χορεύει τοῦ πολέμου·
δάφνας μοιράζει.

4.

Βράχοι ύψηλοι, διαβόητοι,
βουνά τοῦ τετραχώρου,
ἀπὸ σᾶς καταβαίνουσι
πολλοὶ καὶ δυνατοὶ
ἀδάμαστοι ἄνδρες.

5.

Κάθε χέρι, κλαδί·
κάθε κεφάλι φέρνει
στέφανον· ἀπὸ βράχου
πηδάουν εἰς βράχον, ψάλλοντες
πολέμιον ἔσμα.

6.

«Μακρὰν καὶ σκοτεινὴν
ζωὴν τὰ παλληκάρια
μισοῦν· ὅνομα ἀθάνατον
θέλουν καὶ τάφον ἔντιμον
ἀντὶς διὰ στρῶμα ».

7.

Οὔτως ἐβόουν· συμφώνως
τ' ἄρματά τους ἐβρόνταον
καὶ τ' ἄντρα. . . ”Ω, δὲν ἀκούω
πλέον παρὰ τὸν ἄνεμον
καὶ τοὺς χειμάρρους.

8.

—Ἐσύ ὁποὺ τρέχεις, πρόσμενε,
ὦ στρατιῶτα· εἴπε μου,
καὶ ἀς μὴ σὲ κυνηγήσῃ
βόλι τοῦ ἐχθροῦ, ποῦ ὑπῆγαν
οἱ σύντροφοί σου;

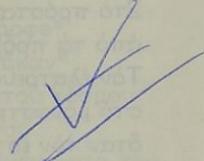
9.

«Λείπει ό καιρός. "Αν έχης
έλαφρά τὰ ποδάρια,
καὶ στῆθος, ἀκολούθα με·
τρέξε καὶ σὺ μ' ἔμένα·
μᾶς φεύγει ἡ ώρα».

10.

— Γνωρίζω τὴν φωνήν σου.
‘Οδήγει. — Οἱ βράχοι φεύγουσι
τώρα ὑπὸ τὰ πατάκια
συχνά, φεύγουν ὅπισσω
σπηλαια καὶ δένδρα.

11.

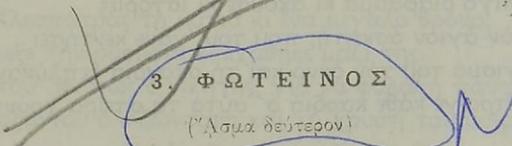
Τῶν ποταμῶν πλατέα
νερά, βαθέα λαγκάδια,
ἔρημα μονοπάτια,
δάση, βουνά, χωράφια
φεύγουν ὅπισσω...

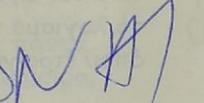
“Η Λύρα”

Αρδέας Κάλπη

3. ΦΩΤΕΙΝΟΣ

(“Ἄσμα δεύτερον”)

 Φωλιάζουν οἱ σταυραῖτοι στοῦ βράχου τὰ στεφάνια,
έφωλιασε κι ὁ Φωτεινὸς στὸν ἐγκρεμὸ τοῦ Κόντρου*.
Τέσσαροι τοῖχοι κάτασπροι, ὁ κάτοικας*, τ' ἀχούρι,
ἡ μάντρα γιὰ τὰ πρόβατα, μιὰ δεκαριὰ κυβέρτια*,
πλατύς, καθάριος ὀβορὸς* ζωσμένος διπλολίθι*,
ὅπου ἐπρασίνιζε πυκνὸς ὁ νύλακας*, τὸ μύρτο,
τ' ἀγιόκλημα, ἡ μελετινή*, κι ὅπου ἀπλωνε ἔνας φράξος*
τὰ δροσερὰ κλωνάρια του σφιχτά, περιπλεγμένα
μ' ἔνα φτακοίλι* καρπερὸ καὶ μ' ἔνα βοϊδομάτη*
εἰν' τὸ βασίλειο τοῦ φτωχοῦ. Τ' ἄρεσε πάντα ἐκεῖθε

SOS

κτοι μεγάλες γυναίκες θεαν νομάδων ανοροπεύκενες ορίζουσαν
256. παραεγγύησο κ' ισχυρότερο μέσα σήμερα φυγής.

νὰ χαίρεται τῇ θάλασσα, ποὺ ὅσο πλατύτερ' εἶναι
τόσο σοῦ κλέφτει τὴν καρδιά, τόσο τὸ νοῦ σοῦ πνίγει.

Τὴν ἔβλεπε χίλιες μορφές ν' ἀλλάζῃ, χίλιες ὅψεις,
πότε νὰ γλείφῃ τὸ γιαλὸν προσκυνημένη δούλα
καὶ πότε νὰ τὸν μάχεται. τρελή, ξεστηθωμένη,
μ' ἀνεμοσκόρπιστα μαλλιά καὶ μ' ἀφρισμένο στόμα.

Κι ἥταν ἡ ἔρμη Ἑλληνική! Κι ὑπόφερνε νὰ νιώθῃ
τὰ φράγκικα τὰ κάτεργα* τὴν ράχη τῆς νὰ ὄργωνουν
καὶ νὰ τῆς δέρνη τὰ πλευρὰ μὲ τὰ κουπιά του ὁ ξένος!

#

• Idybiros
15
Δημοσίου Κέ
Θεος Ιωάννου
• Διοκανηνος

• Αρικοπονεις

X "Ηρθε στὴν Κόκκινη Ἐκκλησιὰ* ἐξήντα χρόνους πίσω
ἔνας σοφὸς καλόγερος, φευγάτος ἀπ' τὴν Πόλη
κι ἔμειν' ἐκεῖ κι ἀσκήτευε. Τὸν ἔκραζαν Νικήτα.

"Ηξερε γράμματα πολλὰ κι ἐγιάτρευε τοῦ κόσμου
μὲ ἔσρκια καὶ μὲ βότανα τὰ χίλια μύρια πάθη.
Στὸ πρόσταγμά του τὰ κουφὰ* ἐφεύγανε, οἱ ἀκρίδες,
ἀπὸ τὰ πρόβατα ὁ χαμός, ἀπὸ τὰ γίδια ὁ ἵσκιος*.
Τὸν ἐλατρεῦαν τὰ χωριά κι ὁ Φωτεινὸς, ὅποι 'ταν
στὸ μοναστήρι δόκιμος καὶ τὸν ἀκολουθοῦσε,
ὅταν τὸν ἔστελναν νὰ βγῆ γιὰ διακονιὰ τριγύρω
ἔμαθε λίγο διάβασμα κι ἀκουσε κι ίστορίες
ἀπὸ τὸν ἄγιον ἀσκητή, ποὺ τοῦ 'χανε κεντήσει
τὸ λογισμό του τὸν ὀκνὸν καὶ τὴ σκουριὰ ξεπλύνων,
ὅποι ἔτρωγε κάθε καρδιά σ' αὐτὰ τὰ στεῖρα χρόνια.

#

X "Εκεῖνος τοῦ 'πε, μιὰ φορὰ ποὺ βρέθηκαν μονάχοι
νὰ κάθωνται ἀπολείτουργα στὸ πέτρινο πεζούλι
τοῦ 'Αι-Λιᾶ στὴν Ἐγκλουβήν, τὴν περασμένη δόξα
καὶ τ' ἄμετρα τὰ βάσανα τοῦ δύστυχού του Γένους.
Τοῦ 'πε τὸ πῶς ἀνάμεσα σὲ τρίβολα κι ἀγκάθια
μιὰ μέρα ἐθέλησε ὁ Θεός νὰ σπείρη ἔνα λουλούδι,
ὅποι 'χε χίλιες ὁμορφιές καὶ χίλιες εὐωδίες
κι ὅπου ὅταν ἐμεγάλωσε καὶ πρόβαλε δροσάτο
δεύτερος ἥλιος ἔλαμψε, καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου,

π' οὔτε δὲν εἶχε ἀνάκαρα* κρυφὰ ν' ἀναστενάζη,
τὴ ζέστανε, τὴ στόλισε μ' ἀκούραστα φτερούγια,
τὴν ἔμαθε πῶς νὰ πετᾶ. Καὶ τὸ λουλούδι ἐκεῖνο,
πόπορεπε νά 'ν' ἀμάραντο, τὸ βάφτισαν 'Ε λ λ ἄ δ α.

Τοῦ 'π' ὅτ' ἐκείν' ἡ θάλασσα ἡ φραγκοπατημένη
εἶχε ρουφήξει λαίμαργα τ' ἀνθρώπινα κοπάδια,
ποὺ μ' ἔναν Ξέρξη βασιλιά ἔχυθηκαν νὰ φᾶνε
τ' ἀστάλωτο* τὸ λούλουδο : Τ' ἀκολουθούσε νύχτα,
ύπνος, νεκρίλα, σίδερα, κι ἐγλίτωσε τὸν κόσμο.

10 μβιας
15

Τοῦ 'πε πῶς ἔξεφύτρωσαν ἀδελφικὲς ἀμάχες,
ποὺ ἐφτεῖραν σάρκα καὶ ψυχὴ καὶ πῶς ἐμπῆκε σφήνα
στοῦ δένδρου τὴν πεντάνοιχτη τὴ χαραμάδα ὁ ξένος
κι ἀνοίξε ἀγιάτρευτη τομὴ γιὰ νὰ μπορῇ καθένας
νὰ μπήγῃ τὸ πελέκι του καὶ νὰ χωρίζῃ σχίζες. #

#Τόδειξ' ἐκεῖ παράμερα τὴ Σάλτενη*, τὸν Κόρφο*
καὶ τοῦ 'πε πῶς ἐσμίξανε καὶ πῶς κριαρωθῆκαν*
μέσα σ' αὐτὸ τὸ στένωμα γιὰ τὴ σκλαβιὰ τοῦ κόσμου
δυὸ πολεμάρχοι φοβεροὶ καὶ πῶς ὁ νικημένος
ἀπὸ δυὸ λάμψες, πόβλεπε ν' ἀστράφτουν ἐμπροστά του,
τῆς Κλεοπάτρας τὴ ματιὰ κι ἔνα μεγάλο θρόνο,
ἐδιάλεξε τὴν ὁμορφιὰ κι ἔχαθηκε μαζί της.
Καὶ τοῦ 'πε πῶς ὁ νικητής, γιὰ νὰ φυλάξῃ πάντα
τὴ δόξα του ὀλοζώντανη καὶ τὴ χρυσή του μοίρα,
ἔξεθεμέλιωσε σκληρὰ χῶρες, χωριὰ καὶ τάφους
κι ἔχτισε τὴ Νικόπολη, κουφάρι μὲ κουφάρια,
σύντριμμα μὲ συντρίμματα, κι ἥταν σεισμὸς ὁ χτίστης.

'Απὸ τὰ τότε σκέπτασε κάμπους, βουνὰ καὶ κύμα
θολούρα μαύρη καὶ πυκνὴ γιὰ τετρακόσους χρόνους,
σαπίλα κι ἀποκάρωμα. Κανένας ἄλλος χτύπος
τὸν ύπνο δὲν ἐδιάκοψε στ' ἀπέραντο τὸ μνῆμα,
παρὰ ροχάλιασμα βαθὺ καὶ τ' ἀσπλαχνὸ τοῦ χρόνου
τὸ δαγκανάρι, ποὺ ἄλεθε τὴ νεκρωμένη πλάστη
κι ἑτοίμαζε ἄλλο ζύμωμα μὲ τὴν παλιὰ τὴ σκόνη.

Τοῦ 'πε πώς ἔνας βασιλιάς, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος,
 τὴν πρώτη μέρα ποὺ ἄδραξε στὰ χέρια τὴν κορόνα,
 ἐξάνοιξ' ὅτι ἐπάνω τῆς πηχτὴ πηχτὴ σὰν αἷμα
 τὴν ἐσκοτίδιαζε ἡ σκουριά καὶ θὰ τὴν ἔτρωγε ὅλη,
 ἀν δὲν τῆς ἐδιδε βαφὴ καὶ βάφτισμα καὶ χρίσμα
 τὴ λάψη τῆς Ἀνατολῆς, τὸ φῶς τοῦ Σταυρωμένου
 καὶ τοῦ Βοσπόρου τὰ νεφά. Καὶ πάραυτα φυτρώνει
 στὸ πρόσταγμα τοῦ γίγαντα μέσ' ἀπ' τὰ κύματά μας
 τὸ Κράτος τὸ Βυζαντινό, πόζησε χίλια χρόνια
 χωρὶς ἔνα ξανάσσασμα, ξεπαθωμένο πάντα,
 γιὰ νὰ κρατῇ τὴν ἄβυσσο, ποὺ μούγκριζε νὰ πνίξῃ
 τὴν Δύση τὴν ἀχάριστη. Κι ὡστόσο μιὰν αὔγη
 Φράγκοι φονιάδες Χριστιανοὶ μὲ προδοσιά, μ' ἀπάτη
 τοῦ φόρεσαν τὰ σίδερα, τοῦ σάλεψαν τὴ ρίζα
 καὶ τὸ κατάκοψαν σκληρὰ σ' ἀμέτρητες λουρίδες.

Η"Υστερα πάλι ἀνάζησε κι ἔρευε λίγο λίγο
 σὰν πλάτανος ποὺ πάλιωσε καὶ βλέπει κάθε μέρα
 κατάξεροι νὰ πέφτουνε οἱ κλῶνοι του ἔνας ἔνας
 μὲ κάθε βαρυχειμωνιά, καὶ ποὺ δὲν συγκρατιέται,
 γιατ' ἔχει κούφια τὴν καρδιά, παρὰ μὲ λίγη φλούδα.

Τὰ γνώρισ' ὅλα ὁ Φωτεινός· κι ὅταν ἐκεῖθ' ἐπάνου
 ὀλόγυρά του ἐκοίταζε κι ἔβλεπε' αὐτοὺς τούς τάφους,
 ὅλον αὐτὸν τὸν ξεπεσμό, ὅλην αὐτὴν τὴν νέκρα,
 ἔμενε σὰν παράλυτος καὶ γιὰ νὰ διώξῃ ὁ μαῦρος
 τὴν καταχνιά, ποὺ πλάκωνε τὴν ἄκακη ψυχή του,
 ἔφευγε τὸν ἀπέραντο, τὸν πεθαμένο κόσμο
 καὶ γύρευε παρηγοριὰ στὰ κατορθώματά του,
 πού 'ταν ἀκόμα ζωντανά· κι ἐστύλωνε τὸ μάτι
 μ' ἀνέκφραστη κρυφὴ χαρὰ στοῦ Καλαβροῦ* τὰ πλάγια,
 στὴ λαγκαδιά τῆς Μέλισσας, στὶς Σπαθαρίές, στὸν Κάπρο,
 στὰ χίλια τὰ λημέρια του, καὶ τότε, ἀναπαμένος,
 ἔριχνε λίγο κρίθινο ψωμὶ μὲς στὸ σακούλι,
 ἔβαν' ἐμπρός τὰ βόδια του κι ἔτρεχε στὸ χωράφι.

«Ἐργα»

Αριστοτέλης Βαλαωρίτης

4. Η ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ

Δέν είναι διαβατάρικο πουλί, πού για μιὰ μέρα
σχίζει τὰ νέφη καὶ περνᾶ γοργὸ σὰν τὸν ἀγέρα,
οὔτε κισσός, ποὺ ἀναίσθητος τὴν πέτρα περιπλέκει,
οὔτ' ἀστραπή, ποὺ σβήνεται χωρὶς ἀστροπελέκι,
δέν είναι νεκροθάλασσα, βουὴ χωρὶς σεισμό·
νιώθω γιὰ σὲ πατρίδα μου στὰ σπλάχνα χαλασμό.

«Ἐργα»

Αριστοτέλης Βαλαωρίτης

5. ΔΥΟ!

Τὸ σονέτο αὐτὸ ἀπευθύνει ὁ ποιητὴς πρὸς τὴν ἀδελφή του
ποὺ ἦταν καὶ αὐτὴ χήρα καὶ ἀτεκνη, ὥπως καὶ ὁ ἔδιος. Εἰχαν
ἀπομεῖνει οἱ δύο, χαροκαμένοι καὶ ἀκληροί, μὲ βαθὺ τὸ πόνο
τῆς μοναξιᾶς στὴ ζωή.

Μείναμε δύο! Ποιός παρακάτω ξέρει
γιὰ μᾶς τί λέει τῆς Μοίρας τὸ βιβλίο!
Ποιός πρῶτος θὲ νὰ πάγ στ' ἀνήλια μέρη,
ποιός μόνος του θὰ μείνη ἀπὸ τούς δύο;

»Αν, οἱ μαῦροι, νὰ ζοῦμε ἀτεκνοί γέροι
ἐπτρόσταξε αὐστηρὸ θέλημα θεῖο,
τὸ χέρι ἐνὸς τ' ἄλλου ἃς βαστάη τὸ χέρι,
ώς νὰ τ' ἀκούσῃ ἀναίσθητο καὶ κρύο.

Μιὰ τέτοια χάρη — ἃς μὴ ζηλέψωμ' ἄλλη —
στὴ λαύρα, ποὺ βαθίᾳ μᾶς ἔχει κάψει,
είναι, ἀδελφή, παρηγοριὰ μεγάλη.

»Αχ! τὴν ἡμέρα ὅπου καὶ τούτη πάψη,
ἄν ἔνα μόνο δάκρυ ὁ κόσμος βγάλη,
τὸ ζωντανό, ὅχι τὸν ἄλλο, ἃς κλάψη.

«Μικρὰ Ταξίδια»

Γεράσιμος Μαρκορᾶς

260

Λαογραφικός
βούτη ΜΑΒΙΛΗΣ

τυπάσιμος

6. Ε Λ Ι Α

Καζινούλης

είδη φύσης της
Μαργαρίτας αθητού

ΔΩΡΕΑΝ ζήρες

Δασοειδήτος

Δεριά

Δωριένς

Διαυγείσιος.

Γιός της:

Μελέτη ρροδος

Νοος: γελαεγ σπηλικο

Μέχρος 11 Βιβλίος

Γρήγορης μηλοκομικός.

Διατήρησης μηλοκομικού.

αύλας = επεις μακρινά

ΣΤΗΝ ΚΟΥΦΑΛΑ ΣΟΥ ΈΦΩΛΙΑΣΕ ΜΕΛΙΣΣΙ, Α
γέρικη έλια, πού γέρνεις μὲ τή λίγη
πρασινάδα πού άκομα σὲ τυλίγει
σὰ νά θελε νὰ σὲ νεκροστολίση. α

ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΘΕ ΠΟΥΛΑΚΙ ΣΤΟ ΔΕΘΝΟΣ - α
τῆς άγάπης πιπίζοντας άνοιγει
στὸ κλαρί σου ἐρωτιάρικο κυνήγι,
στὸ κλαρί σου ποὺ δὲ θὰ ξανανθίσῃ. α

Ω, πόσο στὴ θανὴ θὰ σὲ γλυκάνουν,
μὲ τὴ μαγευτικὰ βοὴ ποὺ κάνουν,
όλοζώντανης νιότης δύορφάδες,
ποὺ σὰ θύμησες μέσα σου πληθαίνουν.
ω, νὰ μποροῦσαν ἔτσι νὰ πεθαίνουν
καὶ ἄλλες ψυχὲς τῆς ψυχῆς σου ἀδερφάδες.

Λαρισά

ΣΟΝΕΤΟ

Λορέντζος Μαβίλης

7. ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΙΡΑ

—'Αρχόντισσα Ροδίτισσα, πῶς μπῆκες ;
Γυναικεῖς διώχνει μιὰ συνήθεια ἀρχαία
ἐδῶθε. «Έχω ἔνα ἀνίψι, τὸν Εύκλεα, ε
τρία ἀδέρφια, γιό, πατέρα 'Ολυμπιονίκες,
Νὰ μ' ἀφήσετε πρέπει, 'Ελλανοδίκες,
κι ἔγώ νὰ καμαρώσω μὲς στὰ ώραία
κορμιά, ποὺ γιὰ τ' ἀγρίλι τοῦ 'Ηρακλέα
παλεύουν, θαυμαστὲς ψυχὲς ἀντρίκεις.

Μὲ τές ἄλλες γυναικεῖς δὲν εἶμαι ὅμοια:
στὸν αἰώνα τὸ σόι μου θὰ φαντάζη
μὲ τῆς ἀντρειᾶς τ' ἀμάραντα προνόμια.

Μὲ μάλαμα γραμμένος τὸ δοξάζει
σὲ ἀστραφτερὸ κατεβατὸ μαρμάρου
ύμνος χρυσὸς τοῦ ἀθάνατου Πινδάρου».

«Τὰ "Ἐργα", Ἀλεξάνδρεια, 1915

K.I: Καλλιπάτειρα

την περιοδική σήμη στήνεται, σήμη
ἀναρριγής αριθμ. πρωτηνής επιτελεσμένης

Λορέντζος Μαβίλης

ΟΛΥΜΠΙΑ (1)
ΝΕΚΤΑ (2)
ΠΗΓΗ (3)
ΙΣΘΗΜΙΑ (4)

8. Η ΕΞΟΧΗ

Δημονήσιος Γά.
Λιτός γφ.
Ιδύεις.
Παναθηναϊκός
ομώνυμος

Προβαίνει ό νήλιος σ' ὅλη του τὴ χάρη
κι ἀπὸ λάμψη τὸν κόσμο πλημμυρίζει·
μὲς στὸ χωράφι ἀτίμητο ζευγάρι
ἀπὸ βόδια θωρεῖς νὰ τριγυρίζῃ.

Ἐδῶ κοιτᾶς περήφανο μοσχάρι
στὸ πράσινο σιτάρι νὰ βαδίζῃ,
ἐν' ἄλλο ἔκει γυρμένο στὸ χορτάρι,
καὶ τὸ πλατύ ρουθούνι νὰ καπνίζῃ.

Μύριες ἀξίνες σκάφτουνε τὴ γῆ
κι ύψωμένες στὸν ἥλιο λαμπυρίζουν.
Στὸν κάμπιο βασιλεύει θεία σιγή,

κι ἐνῶ θωρεῖς τὰ σπίτια νὰ καπνίζουν,
ἄλλο πλιὰ δὲ γρικᾶς τὴ χαραυγή,
παρὰ τὰ βόδια ἀγάλι νὰ μουγκρίζουν.

("Απαντώ)

Στέφανος Μαρτζώκης

9. ΤΑ ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ

"Οταν, ω Ναὲ παρθένε τῆς παρθένου Ἀθηνᾶς,
ώς μετέωρον ὥρατον
εἰς γλαυκὸν αἰθέρα πλέων
μὲ τοῦ Φοίβου τὰς ἀκτίνας παίζης τὰς ἑσπερινάς,

καὶ αἱ στίλβουσαι γλυφαὶ σου ὡς νὰ ἔλαβον ψυχήν,
ρίπτουν βλέμματα, γελῶσι,
καὶ συστρέφωνται καὶ ζῶσι,
καὶ τῆς Πύρρας* ἐνθυμίζουν τὴν μυθώδη ἐποχήν,
σ' ἀτενίζω κι ύποπτεύω μήπως εἴσαι τις χρυσῆ,
μήπως εἴσαι τις γλυκεῖα
χρόνου ἄλλου ὀπτασία,
κι ἡ ψυχή μου τρέμει αἴφνης, μὴ ἔξαλειφθῆς καὶ σύ!

Ἐπειδὴ ἐνόσῳ μένεις ἔκεī ἄνω τηλαυγής,
οὐδὲ ἡ ψυχὴ ἔχάθη,
ἥτις ἔργα ἐπειράθη
ἄξι' ἀθανάτου ἀλλού κόσμου ἢ αὐτῆς τῆς γῆς.

Τῆς γῆς ὅπου ὅλα ρέουν, ὅλα σβήνουν ως σκιά,
καὶ πᾶν ἔξιχον καὶ θεῖον
πνεῦμα διαρκές μνημεῖον
μάτην κατὰ τοῦ ὀλέθρου ν' ἀντιστήσῃ κοπιᾷ.

Πόλις ἀλλοτε ἐνταῦθα ως μὲ ἀστρα οὐρανός,
πλήρης ἔλαμπε θαυμάτων
καὶ ναῶν καὶ ἀγαλμάτων,
καὶ τῶν ἀστρῶν σὺ ἔκείνων ἥσουν ὁ αὐγερινός.

Ἄλλ' ὁ Χρόνος ἵχνος πρῶτον θέτων ἄψοφον ποδῶν,
τὸν πολίτην καὶ τὴν πόλιν
φεύγει συναρπάσας ὀλην,
καὶ τοὺς τάφους ἀνατρέψας, καὶ σκορπίσας τὴν σποδόν.

Καὶ ἀφίνει τῆς πικρᾶς του νίκης τρόπαιον, τινὰ
λειψανα μεμονωμένα,
στήλην μίαν, ναὸν ἔνα,
ὅπου ἔρχονται καὶ κλαίουν τῆς ἐρήμου τὰ πτηνά.

«Η Βάθβιτος»

Iωάννης Καρασούτσας

10. ΕΙΣ ΔΡΟΜΙΣΚΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ὑπάρχει εἰς ἀπόκεντρον τῶν Ἀθηνῶν γωνίαν
λευκὸς δρομίσκος, σκιερὸς καὶ πλήρης μυστήριον.
χλοάζει τὸ κατώφλιον εἰς πᾶσαν του οἰκίαν,
καὶ τέμνεται ὑπὸ μικροῦ εἰς δύο ρυακίου.
Δὲν βλέπεις μέγαρα λαμπρὰ ἔκεī, ἀλλὰ ὠραίας
μικρὰς οἰκίας, ταπεινάς, χιόνος λευκοτέρας,
καὶ πρὸ σύτῶν ἐδῶ κι ἔκεī ἀνθούσας πασχαλέας,
αἴτινες μύρον χύνουσι λεπτὸν εἰς τοὺς ἀέρας.

„Αρωμα τί χρηστότητος καὶ θελκτικῆς γαλήνης
 μυρώνει τὴν μικρὰν ὁδὸν· δροσίζονται τὰ στήθη,
 τὸ βλέμμα ἀναπαύεται παντοῦ μετ' εὐφροσύνης·
 τὰ πάντα εἰναι δροσερά, λευκὰ καὶ ἀσυνήθη.
 Βαίνων ἔκει, αἰσθάνεσαι γαλήνην οὔρανίαν·
 μικρὰν νομίζεις τὴν ὁδὸν ἔκεινην ἐκκλησίαν.
 Πλὴν διαφέρει τῶν ὁδῶν τῶν ἄλλων ὁ δρομίσκος,
 καθὼς πολυτελοῦς ναοῦ τῆς ἔξοχῆς ναίσκος.
 Κι ἐνῷ ’Αθῆναι ὁ μικρὸς ἔκεινος δρόμος εἶναι,
 μικρὰν εύρισκεται αὐτῶν, δὲν εἰν’ ἔκει ’Αθῆναι.
 Εἰς τὰς ὡραίας καὶ πτωχὰς οἰκίας του συγχρόνως
 βλέπεις παραπετάσματα λευκότερα χιόνος.
 Περᾶς κι ύψοι τὴν ἄκραν των νεᾶνις ἀργυρόπους,
 καὶ βλέπεις δύο γαλανοὺς ὡραίους κατασκόπους
 λαθραίως νὰ σὲ θεωροῦν. . . ἢ στόμα κορασίου,
 ὅπερ θαρρεῖς ἀνθος ροιᾶς ἢ ρόδον ’Απριλίου.
 ’Ενίστε, ὅσμ’ ἀφελές ἀκούεις ἔκει βαίνων,
 ὅπερ νεᾶνις ἢ πτηνὸν εἰς τὸν κλωβόν του ψάλλει,
 καὶ βλέπεις εἰς παράθυρον προκύπτουσαν παρθένον.
 Θαρρεῖς πώς εἰν’ ἔκει αὐγὴ καὶ εἶναι κόρης κάλλη.
 ’Αν εἶναι θέρος, θεωρεῖς ἐπὶ τῶν παραθύρων
 γάστρας μικρὰς βασιλικοῦ—ἄ, ὅχι καμελίας!
 Δὲν ρίπτει βλέμμα ὁ λαὸς εἰς ἀνθος χωρὶς μύρον,
 καὶ δημοκράτης, ἀγαπᾷ φυτὰ δημοκρατίας.
 ”Οπου βασιλικός, ἔκει κι ἐργάτις κόρη μένει,
 τὴν ἐργασίαν της μ' ὁσμὴν βασιλικοῦ μυρώνει,
 κι ἐργάζεται καλύτερον ἐγγύς του καθημένη. . .
 Τὸ ζηλευμένον της φυτὸν τὴν χείρα της πτερώνει.
 Νὰ μένης ἀεργος ἔκει καλεῖται ἀμαρτία,
 καὶ ἐργασία εἰς αὐτὸν ἐπικρατεῖ ἀγία.
 Εἰν’ ὁ δρομίσκος ιερὰ κυψέλη ἀνθρωπίνη,
 καὶ τῆς ἀργίας ἀγνωστος εἰσέτ’ ἡ καταισχύνη.
 Μέγα συμβάν εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἥρεμον καλεῖται
 κι εἰς τὰ πτωχά της χρονικὰ πολλάκις ίστορεῖται,
 ἀν πλανηθέν τι ὅχημα ἐν μέσῳ της περάση·
 μόλις ἡ ἀμαξα φανῇ καὶ μόλις ἔκει φθάσῃ

ξανθάς παρθένους θὰ ἴδης εὐθύμως νὰ προκύπτουν,
προσμειδιῶσαι βλέμματα περίεργα νὰ ρίπτουν,
καὶ τῆς ἀμάξης ὅπισθεν καὶ τῶν τροχῶν πλησίον
ζητωκραυγάς θ' ἀκροασθῆς περιχαρῶν παιδίων !

* * *

Πλὴν μὴ θαρρῆτε ἡ μικρὰ ὄδός ἐκείνη ὅτι
δὲν ἔχει τὰς περιχαρεῖς ώραίας της ἡμέρας·
κι ἐκεῖ ἐνίστε ἡχοῦν φαιδραὶ φωναὶ καὶ κρότοι.
Ἐάν τὸ Σάββατον ἐκεῖ διέλθης τὸ ἑσπέρας,
φαιδρούς ἐργάτας θὰ ἴδης καὶ ὅμιλον παιδίων
περιχαρῶν· Κυριακῆς αὐγὴ ἔξημερώνει·
παύει πᾶν ἔργον, κλείεται ἡ θύρα τῶν σχολείων·
μὲ τὸν Θεόν του ὁ λαός τὰς χεῖρας του σταυρώνει...
Καὶ ἂν ἐκεῖ παραμονὴν περάσῃς Χριστουγέννων,
ἀνάστατον τὸν σκιερὸν δρομίσκον θ' ἀπαντήσῃς·
θὰ ἴδης πᾶν παράθυρον φαιδρῶς ἡνεῳγμένον,
ἐκάστην θύραν ἀνοικτὴν παντοῦ θὰ θεωρήσῃς
καὶ ἀσυνήθη θόρυβον εἰς πᾶσαν του οἰκίαν.
Συγκίνησιν, κατάνυξιν ὅπου στραφῆς ἀγίαν,
φωνὰς θ' ἀκούσῃς, ἄσματα, ἐνίστε καὶ λύραν,
καὶ ἀπὸ θύραν θὰ ἴδης πατίδας μικρούς εἰς θύραν
ζητοῦντας τὰ Χριστούγεννα νὰ ψάλουν ἐπιμόνως.
Παρέκει, γραῖαν κλίνουσαν ἐμπρὸς σεπτῆς εἰκόνος
ν' ἀνάπτη μετὰ ζέσεως τὴν ἱερὰν λυχνίαν·
ἔγγυς παρθένον ἐφηβον εἰς ἀνοικτὴν οἰκίαν
ἔως τὸ γόνυ ἔχουσαν ἐοθῆτα Νψωμένην,
νὰ σκέπῃ μὲ τὴν γύμνωσιν τῆς ἀθωότητός της
τὴν κνήμην γυμνωμένην,
καὶ τὰς σανίδας τοῦ μικροῦ νὰ πλύνη δώματός της.
Θὰ ἴδης οἰκοδέσποιναν ἐκ παίδων κυκλουμένην
ἐκβάλλουσαν τοὺς ἄρτους της μὲ πτύον ἐκ κλιβάνου,
κι εἰσέτι τὴν Χριστόπιταν θερμὴν καὶ μυρωμένην·
ῆχον πλησίον σου αὐλοῦ θ' ἀκούσῃς καὶ τυμπάνου,
κι ἐνίστε μὲ πάλλουσαν θ' ἀκροασθῆς καρδίαν,
τὸν κώδωνα τῆς ἕορτῆς ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. . .

Ἐκεῖ, ἀστός τις ἀγαθὸς καρπούς καὶ ἄνθη φέρει·
 παρέκει κόρη θελκτικὴ ἐσθῆτα ἔτοιμάζει,
 ἥν αὐριον πρώτην φορὰν εἰς τὸν ναὸν θὰ φέρῃ,
 καὶ παίδων ὅμιλος ἔκει ἀγαλλομένων κράζει.
 Παντοῦ χαράν, φαιδρότητα καὶ τέρψιν θ' ἀπαντήσῃς,
 καὶ πῶς γεννᾶται ὁ Χριστὸς ἔκει θὰ ἐννοήσῃς!

«Ποιήσεις»

'Αχιλλεὺς Παράσχος

11. ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥ

Τὴν θέσιν εἶδον τὴν κενὴν ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος,
 ὅπου ὑψοῦτο ἡ Παλλάς, ἡ κόρη τοῦ Φειδίου.

Παρέσυρε τὸ ἄγαλμα ὁ διαρρέων χρόνος
 καὶ τίποτε δὲν σφέζεται, οὔτ' ἵχνος τοῦ μνημείου.

Καλύτερον! Δὲν ἄγαπῶ ρυτίδας εἰς τὸ κάλλος·
 δὲν ἄγαπῶ ἐρείπια καὶ ὅγκον συντριμμάτων·
 γλυκύτερος ὁ θάνατος ἢ τῶν ἐτῶν ὁ σάλος,
 ἀργὰ ροφῶν τὴν ὑπαρξιν καὶ ράκη ἀναπλάττων.

Ἐξευτελίζει τῶν ἐτῶν ἡ σαρακώδης πάλη
 παραμορφοῦσα, φθείρουσα, ἀθάνατα μνημεῖα·
 δὲν είναι πλέον ἄγαλμα τοῦ λίθου ἡ σκυτάλη,
 καὶ νικωμένη φαίνεται ἡ μεγαλοφυΐα.

Τί ἔγινε τὸ ἄγαλμα, ούδεις γνωρίζει πλέον!
 Οὐδεὶς τὸ εἶδεν ἄμορφον, παλαῖον πρὸς τὸν χρόνον·
 ἀκμαῖον τὸ ἀπήρλαυσαν, τὸ ἔχασαν ἀκμαῖον
 καὶ μένει ζῶσα ἡ εἰκὼν τῆς καλλονῆς του μόνον.

«Απαντα»

Δημ. Παπαρρηγόπουλος

12. ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΑΙΤΟ

Ἄπὸ μικρὸ κι ἀπ' ἄφαντο πουλάκι, σταυραῖτέ μου,
 παίρνεις κορμὶ μὲ τὸν καιρὸ καὶ δύναμη κι ἀγέρα,
 κι ἀπλώνεις πῆχες τὰ φτερὰ καὶ πιθαμές τὰ νύχια,

καὶ μὲς στὰ σύννεφα πετᾶς, μὲς στὰ βουνά ἀνεμίζεις.
 Φωλιάζεις μὲς στὰ κράκουρα*, συχνομιλᾶς μὲ τ' ἄστρα.
 μὲ τὴ βροντὴ ἐρωτεύεσαι κι ἀπιδρομᾶς καὶ παίζεις
 μὲ τ' ἄγρια τ' ἀστροπέλεκα· καὶ βασιλιὰ σὲ κράζουν
 τοῦ κάμπου τὰ πετούμενα καὶ τοῦ βουνοῦ οἱ πετρίτες*.
 "Ετοι γεννήθηκε μικρὸς κι ὁ πόθος μου στὰ στήθη
 κι ἀπ' ἄφαντο κι ἀπ' ἄπλερο πουλάκι, σταυραῖτέ μου,
 μεγάλωσε, πῆρε φτερά, πῆρε κορμὶ καὶ νύχια,
 καὶ μοῦ ματώνει τὴν καρδιά, τὰ σωθικά μου σκίζει.
 Κι ἔγινε τώρα ὁ πόθος μου ἀιτός, στοιχείο καὶ δράκος,
 κι ἐφώλιασε βαθιὰ μὲς στ' ἀστροκο κορμί μου,
 καὶ τρώει κρυψὰ τὰ σπλάχνα μου, κρυφοβοσκάει τὴ νιότη.
 Μπεζέρισα* νὰ περπατῶ στοῦ κάμπου τὰ λιοβρία.
 Θέλω τ' ἀψήλου ν' ἀνεβῶ, ν' ἀράξω θέλω, ἀιτέ μου,
 μὲς στὴν παλιά μου κατοικιά, στὴν πρώτη τὴ φωλιά μου,
 θέλω ν' ἀράξω στὰ βουνά, θέλω νὰ ζάω μὲ σένα.
 Θέλω τ' ἀνήμερο καπρί, τ' ἀρκούδι, τὸ πλατόνι*,
 καθημερνή μου κι ἀκριβὴ νὰ τὰ χω συντροφιά μου.
 Κάθε βραδούλα, καθ' αὐγή, θέλω τὸ κρύο τ' ἀγέρι
 νὰ ρχεται ἀπὸ τὴ λαγκαδιά, σὰ μάνα, σὰν ἀδέρφι,
 νὰ μοῦ χαῖδενη τὰ μαλλιά καὶ τ' ἀνοιχτά μου στήθη.
 Θέλω ἡ βρυσούλα, ἡ ρεματιά, παλιές γλυκές μου ἀγάπτες,
 νὰ μοῦ προσφέρουν γιατρικὸ τ' ἀθάνατα νερά τους.
 Θέλω τοῦ λόγγου τὰ πουλιά μὲ τὸν κελαηδισμό τους
 νὰ μὲ κοιμίζουν τὸ βραδύ, νὰ μὲ ξυπνοῦν τὸ τάχυ,
 καὶ θέλω νὰ χω στρῶμα μου, νὰ χω καὶ σκέπασμά μου,
 τὸ καλοκαίρι τὰ κλαδιά καὶ τὸ χειμών' τὰ χιόνια.
 Κλωνάρια ἀπ' ἀγριοπρίναρα, φουρκάλες ἀπ' ἐλάτια,
 θέλω νὰ στρώνω στοιβανίες* κι ἀπάνω νὰ πλαιγιάζω,
 ν' ἀκούω τὸν ἥχο τῆς βροχῆς καὶ νὰ γλυκοκοιμιέμαι.
 'Απ' ἡμερόδεντρο, ἀιτέ, θέλω νὰ τρώω βαλάνια,
 θέλω νὰ τρώω τυρὶ ἀλαφιοῦ καὶ γάλα ἀπ' ἄγριο γίδι.
 Θέλω ν' ἀκούω τριγύρω μου πεῦκα κι ὀξυὲς νὰ σκούζουν,
 θέλω νὰ περπατῶ γκρεμούς, ραϊδιά*, ψηλὰ στεφάνια*,
 θέλω κρεμάμενα νερά δεξιὰ ζερβιὰ νὰ βλέπω.
 Θέλω ν' ἀκούω τὰ νύχια σου νὰ τὰ τροχᾶς στὰ βράχια,

ν' ἀκούω τὴν ἄγρια σου κραυγή, τὸν ἵσκιο σου νὰ βλέπω.
 Θέλω, μὰ δὲν ἔχω φτερά, δὲν ἔχω κλαπατάρια*,
 καὶ τυραννιέμαι καὶ πονῶ καὶ σβηέμαι νύχτα μέρα.
 Παρακαλῶ σε, σταυραῖτέ, για χαμηλώσου λίγο,
 καὶ δῶσ' μου τὶς φτεροῦγες σου καὶ πάρε με μαζί σου,
 πάρε με ἀπάνου στὰ βουνά, τί θὰ μὲ φάη ὁ κάμπος!

«Ἀπαντα»

Κώστας Κρυστάλλης

13. ΟΡΘΟ ΣΤΕΚΕΣΑΙ ΑΝΤΙΚΡΥ ΜΟΥ, ΟΛΟΜΟΡΦΟ ΒΟΥΝΟ

Ορθὸ στέκεσαι ἀντίκρυ μου, δλόμορφο βουνό,
 βουνὸ μὲ τ' ἀσπρα μάρμαρα καὶ τὰ σγουρὰ τὰ πεῦκα,
 γλαρό, ἴλαρὸ πρὸς τὸ γλαυκὸν ύψωνεσαι οὐρανὸ
 καὶ λιγερόκορμο καθὼς τῶν λαγκαδιῶν σου ἡ λεύκα.

Ολόγυμνη ἡ χαλκόμαβη χυτή σου κορυφή,
 στὰ πλάγια σου σὰ μὲ χλωρὰ σμαράγδια ἀριοντυμένο,
 ἔτσι χρυσὸ στὸ δειλινὸ καθὼς ἔχεις βαφῆ,
 ὃσὰν δλόφωτο ὅνειρο φαντάζεις ύψωμένο.

Ολόρθο, δλόφωτο ὅνειρο ποὺ ἡ κορυφὴ ψηλὰ
 ἀνέγνοιαστη, ἀν στὰ πόδια της κοιλάδα πρασινίζῃ
 κι ἀν τραγουδοῦνε τὰ πουλιά καὶ τὸ νερὸ κυλᾶ,
 ἀτάραχη πρὸς τὸ γλαυκὸ περίγυρο ἀντικρίζει.

Καὶ μόνο τὴ γαλήνη της ἀφήνει νὰ συρθῇ,
 ἵσκιος στὴ ράχη ρόδινος καὶ στὴν πλαγιὰ ν' ἀπλώσῃ,
 καὶ μόνο τὴν ἀνάσσα της σκορπίζει νὰ χυθῇ,
 τὸ ράθυμο τὸ δειλινὸ γλυκὰ νὰ βαλσαμώσῃ.

Μὲ τὸ νερὸ στὰ βάθη σου, βουνό, ποὺ ἀργοκυλᾶ
 καὶ μὲ τὸ πεῦκο, δλόγυρα τὸ δάσος ποὺ τὸ κλείνει
 καὶ τὸν ἀέρα χαίρεται ποὺ φτάνει ἀπὸ ψηλὰ
 καὶ στὰ κλαδιά του χύνεται, κύμα καὶ φλοιοσβος σβήνει.

Μὲ τὴν κοιλάδα ἐμὲ τὴν ζωὴν καὶ τὴν πλαγιὰ ἀδελφή,
δὲ φτάνει μήτε ὡς ὅνειρο τὸ ψῆλος σου νά γγίσῃ.
ὡς, ὃς ἥταν τὴν γαλήνη της μονάχα μιὰ κορφὴ
καὶ στὸ δικό της δειλινὸ ροδόχρωμη νὰ χύσῃ.

«Απλοὶ Τρόποι»

Κώστας Χατζόπουλος

14. ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μὲ τὸ γλυκὸ κρασὶ ἡ μαγεύτρα Πλάνη
τὶς ταπεινὲς ψυχὲς μεθάει κι εύφραίνει·
μὲ τὸ πικρὸ φαρμάκι ἡ Ἀλήθεια ραίνει
τοῦ ἀδούλωτου μετώπου τὸ στεφάνι.

“Ετσι τοῦ Χάρου τὸ ποτήρι ἀγγίζει
στὰ χεῖλη του τ’ ἀχνὰ ὁ Σωκράτης, κι ὅπως
τῆς μέθης τὸ ποτήρι ὁ χαροκόπος,
ώς τὴ στερνὴ ρανίδα τὸ στραγγίζει.

Σκεπτάζει μὲ τὴ φτωχικὴ χλαμύδα
τὴν ὄψη του, νὰ μὴ φανῇ τὸ ἀχνάρι
τοῦ πόνου ἀντίκρυ στὸ θαμπὸ λυχνάρι,
καὶ κράζει ξεψυχώντας: οὐδὲν οἴδα!

Περνοῦν οἱ αἰῶνες. Οἱ σοφοὶ σκυμμένοι
στοῦ λογισμοῦ τὰ βύθι ἀνασκαλεύουν
τ’ ἀνέγγιχτα, καὶ μὲ σκιές παλεύουν·
καὶ τὸ μυστήριο τῆς ζωῆς μυστήριο μένει.

Καὶ κράζουν: οὐδὲν οἴδα! κι ἡ μορφή του
φωτόλουστη, δλοζώντανη προβάλλει
μπροστά τους, καθρεφτίζοντας τὰ κάλλη
ψυχῆς ἀγγελικῆς μορφὴ προφήτου...

“Οταν νεκρὸ στὸ χάος ἐν’ ἄστρο σβέσῃ,
χρόνοι κι αἰῶνες καὶ καιροὶ περνᾶνε
κι ἀκόμα ὁ κόσμος τὸ θωρεῖ, σὰν νά γναι
τ’ ἄστρο ψηλὰ στὴν ἴδια του τὴ θέση.

«Ἐσπερινὸς»

Ιωάννης Πολέμης

15. ΔΙΚΟ ΜΟΥ ΦΩΣ

Μεσουρανὶς ἡ ὄλόφεγγη ἡ Σελήνη
 λαμποκοπᾶ κι ἀστράφει πέρα ὡς πέρα,
 τὸ φῶς της μὲς στὸν ἔρημον αἰθέρα
 τῆς νύχτας ὅλα τ' ἄλλα φῶτα σβήνει.

Μὰ ἐκεῖ βαθιά, ποὺ ροδοφέγγει ἡ μέρα,
 ὅταν μικρὴ ζωὴ στὴ νύχτα μείνῃ,
 ἐν' ἀστρο λίγο μὰ δικό του χύνει
 φῶς τρέμιο ἀπὸ τὴν ἄγνωστή του σφαίρα.

Κι εἶπα: τέτοιο καλὸ μακριά πὸ μένα,
 ἀφοῦ κοντὰ σὲ μεγαλεῖα ἔναια
 ὅ,τι σιμώνει τὸ δικό του χάνει,

καλύτερα μακριὰ καὶ μοναχός μου!

Σὲ μιὰ ἄγνωστη κρυφὴ γωνιὰ τοῦ κόσμου
 λίγο μὰ καὶ δικό μου φῶς μὲ φτάνει.

«Σκαραβαῖοι καὶ Τερραχόττες»

'Ιωάννης Γρυπάρης

16. ΤΟ ΛΕΝΕ Τ' ΑΗΔΟΝΑΚΙΑ

"Α! πῶς χτυπᾶ καμιὰ φορὰ τούτ' ἡ καρδιὰ κι ἀναφτερᾶ
 τώρα στὰ γεροντάματα,
 σὰν νιὸς νὰ ξαναχαίρομαι φεγγάρι - μέρα, ἀστροφεγγιά,
 δύσεις, γλυκοχαράματα.

Σὰν ἀπ' τὴν τάξη τὴν μουχλή, στὸ πατρικό μου νὰ γυρνῶ,
 καὶ νά χω σκόλη τρήμερη.
 καὶ νά είμαι γιὰ τὸ Γαλατὰ καὶ γιὰ τ' ἀθάνατο βουνό,
 μὲ τὴν πλαγιὰ τὴν ἥμερη.

Κι ἐκεῖ σὰ μὲ καρτεροῦν γιδάρηδές μου πιστικοί,
 πρατάρηδες* συντρόφοι μου,
 μ' ἄλλους νὰ μπαίνω στὸ λογγὰ κι ἄλλοι ἀπ' τὴν ἄγναντη κορφὴ
 νὰ ρίχνουν στὸ πιστρόφι μου.

Κι ἀκόμα σὰ νά 'ν' ἔτοιμα, τυρί, μυζήθρα, τὸ σφαχτό,
καὶ τὸ γλυκὸ τὸ νιώτικο,
κι ἀπὰ σὲ πλατανόφυλλα τὸ κοκορέτσι τὸ ζεστό,
καὶ τὸ ρακὶ τ' ἀιλιώτικο.

Κι ὑστερα σὰ νὰ μοῦ κρατοῦν τὴν καλαμάτα στὸ χορὸ
βλαχοῦλες καὶ βλαχόπουλα,
κι ἐκεῖ ποὺ σειέμαι καὶ λυγῶ καὶ στρίβω καὶ νυχοπατῶ,
νὰ μοῦ φωνάζουν: ὅπουλα! . . .

"Α! πῶς χτυπᾶ καμιὰ φορὰ τούτ' ἡ καρδιὰ κι ἀναφτερᾶ,
καὶ πῶς μ' ἀνάβουν τὰ αἴματα,
σὰ νά 'μ' ἐκεὶ καὶ τραγουδῶ μὲ τὴ φλογέρα συνοδιά:
«Τὸ λένε τ' ἀηδονάκια στὰ κλεισορέματα. . .»

(Μεσολογγίτικα)

Μιλτιάδης Μαλακάσης

17. ΔΕΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Χριστέ μου, δῶσ' του τὴ χαρά, τὴ μόνη ποὺ μποροῦσε
νὰ σοῦ ζητήσῃ ἀπάνω ἐκεῖ νοσταλγικὰ ἡ ψυχή του,
κάνε τὸ θαύμα κι ἀσε τον νὰ ζήσῃ ὅπως ἔζυσε
σὲ μιὰ μεριὰ ποὺ τάχατες νὰ μοιάζῃ τὸ νησί του.

Νά 'ναι τὰ βράχια στὸ γκρεμὸ βαθιὰ κουφαλιασμένα,
νά 'χη σωριάσῃ ἡ θάλασσα στὴν δύμουδιὰ τὰ φύκια
κι ἀράδα ἀράδα στὸ γιαλὸ δεμένα, ἀποσταμένα,
νὰ σιγοτρίζουν τὰ φτωχὰ σκιαθίτικα καίκια.

Νά 'ν' οἱ νησιώτισσες οἱ γριές, κι οἱ νιές οἱ πεθαμένες,
αύτές, ποὺ τὶς θλιμμένες τους μᾶς ἔλεγε ίστορίες·
νὰ γνέθουν τὸ λινάρι οἱ γριές στὴν πόρτα καθισμένες,
καὶ στὰ παράθυρα σιμὰ ν' ἀνθίζουν οἱ γαζίες.

Κι ὑστέρα ἀκόμα νά 'ναι ἐλιές καὶ νά 'ναι κυπαρίσσια,
σκυμμένα νά 'ναι, καὶ τὸ φῶς τ' ἀχνὸ νὰ προσκυνᾶνε,
νὰ τόνε περιμένουνε στὸν κάμπο τὰ ξωκλήσια,
καὶ τὴν καμπάνα τους μακριὰ οἱ ἀγγέλοι νὰ χτυπᾶνε.

Δᾶσ' του, Χριστέ μου, τὴ γλυκιὰ χαρὰ νὰ ἴδῃ καὶ πάλι, τὴ γνώριμή του τὴ ζωὴ κοντὰ στ' ἀκροθαλάσση, ἄχ! ἔτσι ἀθῶα κι ἔτσι ἀπλὰ κι ἀγνὰ ὡς τὴν εἶχε ψάλλει, ποὺ τῆς ἀξίζει ἐκεῖ ψηλά, μαζὶ μ' αὐτὸν ν' ἀγιάσῃ... .

«Σκιές»

Λάμπρος Πορφύρας

18. ΤΟ ΣΤΕΡΝΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Πῆραν στρατὶ στρατὶ τὸ μονοπάτι
βασιλοποῦλες καὶ καλοκυράδες,
ἀπὸ τὶς ξένες χῶρες βασιλιάδες
καὶ καβαλάρηδες ἀπάνω στ' ἄτι.

Καὶ γύρω στῆς γιαγιᾶς μου τὸ κρεβάτι,
ἀνάμεσ' ἀπὸ δυὸ χλωμές λαμπτάδες,
γερνούσανε, καὶ σὰν τραγουδιστάδες
τῆς τραγουδοῦσαν — ποιός τὸ ξέρει; — κάτι.

Κανεὶς γιὰ τῆς γιαγιᾶς μου τὴν ἀγάπη,
δὲ σκότωσε τὸ Δράκο ἢ τὸν Ἀράπη,
καὶ νὰ τῆς φέρη ἀθάνατο νερό.

‘Η μάνα μου εἶχε γονατίσει κάτου·
μ' ἀπάνω — μιὰ φορὰ κι ἔναν καιρὸ —
ὅ Ἀρχάγγελος χτυποῦσε τὰ φτερά του.

«Σκιές»

Λάμπρος Πορφύρας

19. ΚΥΠΡΟΣ

Κύπρο, πῶς νὰ σὲ πῶ; — μικρὴν ‘Ελλάδα,
ἢ τῆς ‘Ελλάδας κόρη, ἢ ‘Ελλάδα ἀκεραία;
Μὰ ὅπως καὶ νὰ σὲ πῶ, ἐσὺ λαμπάδα,
καίεις στοὺς αἰῶνες μέσα πανωραία,

στὴν πνοή τῶν Αὔρῶν καὶ τῶν Ζεφύρων! . . .
 Κόρες σου ἐσὲ ἀκριβές οἱ Ροδαφνοῦσες,
 ὡς χώρα τῶν Ἐρώτων καὶ τῶν Μύρων,
 ὡς Νησὶ φίλημένο ἀπὸ τὶς Μοῦσες!

Μ' ἂν εἴσαι μὲ τ' ἁνθοὺς τοῦ γλυκανίσου
 καὶ μὲ τὰ ροδοστάματα πλασμένη,
 εἴσαι καὶ Μάνα τῆς Συγκλητικῆς σου,
 ὡς Μεγαλόνησο ἀντρειωμένη!

Καὶ μὲ τοῦ Ἀντρόνικού σου τὴν ψυχή,
 στὰ Μαρμαρένια Ἀλώνια,
 πόσες φορὲς δὲν πάλεψες ἐσύ
 μὲ τὸ Χαμό; Καὶ βγῆκες ἀπ' τὰ χρόνια

πάντα ξανανιωμένη — ἄξαφνο φύλλο
 ἄνοιξης νέας! Γιατὶ στὴν ἀγκαλιά σου
 κρατᾶς σὰ φυλαχτὸ τὸ Τίμιο Ξύλο,
 ποὺ σοῦ φερε ἡ βυζαντινὴ Κυρά σου.

Καὶ δὲν μπορεῖ κανένα ξένο χέρι
 νὰ σοῦ τὸ πάρη δίχως νὰ καῆ,
 ὡς Κύπρο, ἀπὸ τὸ θεῖο Περιστέρι
 τρισαγιασμένη, ὡς Κύπρο Ἑλληνική.

Εἶμ' εύτυχής ποὺ σὲ εἶδα, ποὺ τὰ δῶρα
 ἔψαλλα τὰ κρυφά σου — Χελιδόνι! —
 καὶ πιὸ εύτυχής ἂν θὲ νὰ ζῶ τὴν ὥρα
 τῆς Λευτεριᾶς σου, ποὺ ἔρχεται, σιμώνει.

Περιοδικὸν «Νέα Ἐστία»

Σωτήρης Σκίπης

20. ΛΟΥΗΣ

Σπύρο, ὃς τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς σοῦ δίνω τὴν εὐκή μου.
 Μακαρισμένοι σου οἱ γονιοὶ ποὺ τέτοιο παλικάρι
 μέσα στὰ σπλάχνα τους νὰ δοῦν δξιώθηκαν, παιδί μου·
 μακαρισμένη τοῦ χωριοῦ κι ἡ νιὰ ποὺ θὰ σὲ πάρη.

Τί μαῦρα χρόνια πέρασαν, καταραμένα χρόνια!
Μὲ σιχασιᾶς μᾶς ἔβλεπε ὅλος ὁ κόσμος μάτι,
κι ἦτανε, Σπύρο μου, νὰ κλαῖς ποὺ ἡ τόση καταφρόνια,
τὸ τόσο μίσος κι οἱ ντροπές, μᾶς ἄξιζαν κομμάτι.

Πρῶτος ἐσύ, δὲ Μητρόποουλος, δὲ Πύργος, κι ἄλλα ἀδέρφια
μᾶς χύσατε παρηγοριᾶς μὲς στὶς πληγές μας λάδι.
μᾶς φαίνεται σὰ νὰ σκορποῦν στὸν οὐρανὸ τὰ νέφια,
σὰ νὰ προβάλλῃ ἀλάργα ἐκεῖ ἡ πούλια στὸ σκοτάδι.

Μὰ δὲ σοῦ πρέπει, Σπύρο μου, μὲς στὸ χωριὸ νὰ μείνης,
δὲν πρέπει φτυάρια καὶ τσαπιὰ τὸ χέρι σου νὰ ἀγγίζῃ
κατέβα ως τὴν Ἀθήνα μας Φραγκορωμιὸς νὰ γίνης
ἐδῶ δὲν τυραγνάει δουλειὰ μήτ’ ἥλιος δὲ μαυρίζει.

”Ασε τὴ γλώσσα τοῦ χωριοῦ καί, Σπύρο μου, ἔτοιμάσου
νὰ μάθης γλώσσα ποὺ ὅμορφιές ἔχει πολλὲς καὶ κάλλη.
μᾶς ἔκανε τὴν πρώτη ἀρχὴ τὸ τηλεγράφημά σου. . .

”Ελα, προσμένουν μ’ ἀγκαλιὰ ὁρθάνοιχτη οἱ δασκάλοι.

”Ομως τί λέω; ”Αν ἔρθουνε νὰ σὲ γνωρίσουν ξένοι,
μὲ πιάνει φρίκη, τί μπορεῖ νὰ μᾶς κακοντροπιάσῃ.
Λούη! ἡ πατρίδα τ’ ἀπαιτεῖ, δ τόπος τὸ προσμένει,
νὰ ἀφήσῃς τὰ Ρωμαίικα καὶ Γαλλικὰ νὰ πιάσης.

Σπύρο, ἀν ποτὲ κανένας τους ως τὸ χωριὸ ξεπέσῃ
ἀπ’ τὴν Ἀθήνα, κι ἀν σοῦ πῆ τὴν τσάπια σου ν’ ἀφήσῃς,
ἀκούμπτα ἐσύ τὰ χέρια σου στὴν ἀτσαλένια μέση
καὶ καταδέξου μιὰ στιγμὴ νὰ τὸν παρατηρήσῃς.

Νιὸς θά ’ναι μὰ θ’ ἀσπρολογοῦν τὰ λιγοστὰ μαλλιά του
μὲ τὴ θωριά του σὰ φλουρί, μὲ χείλια πανιασμένα,
μ’ ἀλαμπτα μάτια καὶ τσιμπλιά, ματόφυλλα πεσμένα,
θὰ σοῦ μιλᾶ, ἀνασαίνοντας σάπια πνοὴ θανάτου.

Καὶ πές του, ἀν θέλη μιὰ φορὰ κι αὔτὸς νὰ ζωντανέψη,
νὰ κάνη μέση σίδερο, πλεμόνια σὰ στουρνάρι,
ἄς ἔρθη, πές του, ως τὸ χωριὸ μαζί σου νὰ δουλέψῃ
μὲ τσάπια καὶ ξινάρι.

»Ταμπουράς καὶ Κόπανος»

’Αλέξανδρος Πάλλης

21. ΤΟ ΠΑΤΡΙΚΟ ΜΑΣ ΣΠΙΤΙ

Τὸ πατρικό μας σπίτι, στὸ λιμάνι,
ποὺ γνώρισε δυὸ ὄλάκερους αἰῶνες,
σὲ τέσσερες στεκότανε κολόνες
παμπάλαιο ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Ὀσμάνη.

Στὴ στέγη του ἀν βροντούσανε οἱ χειμῶνες,
κυκλώπειο πάντα κι ἄτρεμον ἐφάνη·
ψηλὰ οἱ ἀγιονορείτικες εἰκόνες
μὲ τὸ ἱερὸ ὄλοτρόγυρα λιβάνι.

Κι ὅταν ἡ Μούσα ἐπάνω σου ἀγρυπνοῦσε,
καὶ τὰ φτερὰ κρατώντας ἀπλωμένα,
τὸ χέρι μου καλόβουλη ὁδηγοῦσε,

ψηλώνανε οἱ κολόνες του ὀλοένα,
νὰ πᾶνε ἀεροσάλευτο τὸ σπίτι
στὸν ἔβδομο οὐρανὸ τοῦ Ἀποστερίτη!

«Ο ἀνθισμένος δρόμος»

Στέφανος Λάφυης

22. ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

α') Τὸ φτάσιμο

Θὰ βραδιάζῃ ἡ μέρα, ὅταν θὰ φτάνωμε
στοῦ χωριοῦ τ' ἀποσκιωμένα ἀλώνια.
θὰ φανοῦν λευκὰ τὰ χωριατόσπιτα
πίσω ἀπὸ τῶν πεύκων τ' ἀκροκλώνια.

Μακριὰ θ' ἀκούωνται ἀρνιῶν βελάσματα·
βραδινὴ καμπάνα θὰ σημαίνῃ·
στὴ βρυσούλα βόδια θὰ ποτίζωνται,
θὰ καπνίζουν φούρνοι φλογισμένοι.

Θὰ βαθιανασαίνωμε στὸ διάβα μας
μυρωδιὰ ἀπὸ στάχυα θερισμένα.
Θὰ μᾶς εύχηθοῦν τὸ «καλῶς ἥρ θατε»
χέρια ἀπὸ τὸν κάματο ἀργασμένα.

Απὸ τὸ κατώφλι ἀναμερίζοντας
τοῦ καιροῦ τ' ἀγκάθια καὶ τὰ χόρτα,
τοῦ κλειστοῦ παλιόπυργου θ' ἀνοίξωμε
τὴ βαριὰ τὴ σιδερένια πόρτα.

β') Γ λ υ ν κ ο χ α ρ α μ α τ α

Θὰ μᾶς ποῦν τὸ πρῶτο καλημέρισμα
πρωτοξύπνητα τὰ χελιδόνια
στὶς φωλιές τοῦ πύργου — πρῶτο σάλεμα
τῆς ζωῆς θὰ φτάσῃ ἀπὸ τ' ἀλώνια.

Καὶ θὰ τρικυμίσουν τὶς ἀτάραχτες
τῶν βουνῶν πλαγιές, τὶς σμαραγδένιες,
οἱ φωνές, ποὺ μαρτυροῦν τὸ ξύπνημα
τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς δουλειᾶς τὶς ἔγνοιες.

Στ' οὐρανοῦ τὸ ρόδισμα κατάντικρυ
τὰ κλειστά μας μάτια θ' ἀνοιχτοῦνε
κι ύστερα ἀπὸ τόσα βασιλέματα
πρῶτο γλυκοχάραμα θὰ ἴδοῦνε.

γ') Τὸ τάμα

Γλιστερὸ τὸ μονοπάτι ἀπὸ πευκόφυλλα
στοῦ χωριοῦ τὴν ἐκκλησούλα θὰ μᾶς φέρῃ
θὰ ζητᾶ σὲ σκίνων κλώνους μὲ τρεμόγελο
νὰ συγκρατηθῇ τ' ἀδύνατό μου χέρι.

Κάτω ἀπὸ φτελιές ψηλόκορμες, κισσόζωστες,
ἄγριο κλήμα τὴ σκεπή της θ' ἀποκρύβῃ.
Κι ἂν δὲν ἥταν κρεμασμένο ἔκει τὸ σήμαντρο,
δὲν ξεχώριζε ἀπὸ χωριανὸ καλύβι.

Ταπεινή, φτωχούλα, ἡ πίστη τὴ θεμέλιωσε
κι ἔχει γύρω εἰκόνες ἄτεχνα γραμμένες,
μὰ εἰν' ὁ Θεός ἔκει κοντύτερα στὸν ἄνθρωπο,
παρὰ σ' ἄλλες ἐκκλησίες λαμπροχτισμένες.

Στ' Ἀγιο Βῆμα ἐμπρός, λυγίζουντας τὰ γόνατα,
προσευχὴ ἡ ψυχή μου ἀμίλητη θὰ λέη,
καὶ τὰ χέρια μου θ' ἀνάψουν καθώς τό ταξι,
τὸ καντήλι ποὺ μερόνυχτα θὰ καίη.

λαβίδων
δ') Τὰ πρωτοβρόχια

Μὲ τὰ πρωτοβρόχια θά τρουν τὰ μηνύματα
τοῦ χειμῶνα : τὸ ποτάμι θὰ θολώσῃ,
θὰ τριζοβιλοῦν ξερά τὰ πλαστανόφυλλα,
θὰ κρυώσῃ ἡ νύχτα καὶ θὰ μεγαλώσῃ.

Θὰ δροσοσταλάζουν κόκκινα τὰ κούμαρα,
κυκλαμιές θ' ἀνθοῦν στὸ χῶμα ταίρια ταίρια,
θὰ καπνίζουν σφαλιστὰ τὰ χωριατόσπιτα,
καὶ θ' ἀρχίσουν τὰ σπιτιάτικα νυχτέρια.

Θὰ σωπάσῃ ὁ τζίτζικας, κι ἔτοιμοτάξιδα
γι' ἄλλων τόπων ἄνοιξη, μακριὰ ἀπ' τὰ χιόνια,
βράδυ βράδυ ὡς τὰ μεσούρανα θὰ χύνωνται,
μαῦροι φτερωτοὶ σταυροί, τὰ χελιδόνια.

"Ω χαρά μας! τὸ χειμῶνα θὰ προσμένωμε,
δίχως πάγους καὶ χιονίες νὰ φοβηθοῦμε:
τῆς ζωῆς μας τὸ στερνὸ ταξίδι ἐκάναμε
καὶ τὴν ἄνοιξη ἄλλων τόπων δὲν ποθοῦμε!"

«Θὰ βραδιάζη»

Γεώργιος Δροσίνης

λ 23. ΦΩΝΕΣ

Ιδανικὲς φωνὲς κι ἀγαπημένες
ἐκείνων ποὺ πεθάναν, ἢ ἐκείνων ποὺ εἶναι
γιὰ μᾶς χαμένοι σὰν τοὺς πεθαμένους.

Κάποτε μὲς στὰ ὅνειρά μας ὅμιλοῦνε·
κάποτε μὲς στὴν σκέψη τές ἀκούει τὸ μυαλό.

Καὶ μὲ τὸν ἥχο των γιὰ μιὰ στιγμὴ ἐπιστρέφουν
ἥχοι ἀπὸ τὴν πρώτη ποίηση τῆς ζωῆς μας —
σὰ μουσική, τὴν νύχτα, μακρυνή, ποὺ σβήνει.

«Ποιήματα» τ. Α'

K. Π. Καβάφης

24. ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

Μαζεύτηκαν οι Ἀλεξανδρινοί
νὰ δοῦν τῆς Κλεοπάτρας τὰ παιδιά,
τὸν Καισαρίωνα, καὶ τὰ μικρά του ἀδέρφια,
Ἀλέξανδρο καὶ Πτολεμαῖο, ποὺ πρώτη
φορὰ τὰ βγάζαν ἔξω στὸ Γυμνάσιο,
ἔκει νὰ τὰ κηρύξουν βασιλεῖς,
μὲς στὴ λαμπρὴ παράταξη τῶν στρατιωτῶν.

‘Ο Ἀλέξανδρος — τὸν εἶπαν βασιλέα
τῆς Ἀρμενίας, τῆς Μηδίας, καὶ τῶν Πάρθων.
‘Ο Πτολεμαῖος — τὸν εἶπαν βασιλέα
τῆς Κιλικίας, τῆς Συρίας, καὶ τῆς Φοινίκης,
‘Ο Καισαρίων στέκονταν πιὸ ἐμπροστά,
ντυμένος σὲ μετάξι τριανταφυλλί,
στὸ στῆθος του ἀνθοδέσμη ἀπὸ ύακίνθους,
ή ζώνη του διπλὴ σειρὰ σαπφείρων κι ἀμεθύστων,
δεμένα τὰ ποδήματά του μ' ἄσπρες
κορδέλλες κεντημένες μὲ ροδόχροα μαργαριτάρια.
Αὐτὸν τὸν εἶπαν πιότερο ἀπὸ τούς μικρούς,
αὐτὸν τὸν εἶπαν Βασιλέα τῶν Βασιλέων.

Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἔννιωθαν βέβαια
ποὺ ἥσαν λόγια αύτὰ καὶ θεατρικά.

‘Αλλὰ ἡ μέρα ἤτανε ζεστή καὶ ποιητική,
ὅ οὐρανὸς ἔνα γαλάζιο ἀνοιχτό,
τὸ Ἀλεξανδρινὸ Γυμνάσιον ἔνα
θριαμβικὸ κατόρθωμα τῆς τέχνης,
τῶν αὐλικῶν ἥ πολυτέλεια ἔκτακτη,
ὅ Καισαρίων ὅλο χάρις κι ἐμορφιὰ
(τῆς Κλεοπάτρας υἱός, αἷμα τῶν Λαγιδῶν).
κι οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἔτρεχαν πιὰ στὴν ἑορτή,
κι ἐνθουσιάζονταν, κι ἐπευφημοῦσαν
Ἐλληνικά, κι αἰγυπτιακά, καὶ ποιοὶ ἐβραίικα,

γιοητευμένοι μὲ τ' ὥραῖο θέαμα —
μ' ὅλο ποὺ βέβαια ἡξευραν τί ἄξιζαν αὐτά,
τί κούφια λόγια ἤσανε αὔτες οἱ βασιλεῖς.

«Πιονήματα» τ. Α'

K. II. Καβάφης

25. ΠΑΛΑΜΑΣ

Ἡχῆστε, οἱ σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές,
δονῆστε σύγκομη τῇ χώρᾳ, πέρα ὡς πέρα...
Βογκῆστε, τύμπανα πολέμου... Οἱ φοβερὲς
σημαῖες, ξεδιπλωθῆτε στὸν ἀέρα!

μ Σ' αὐτὸ τὸ φέρετρο ἀκουμπᾶ ἡ 'Ἐλλάδα! "Ενα βουνὸ^ν
μὲ δάφνες ἀν ὑψώσουμε ὡς τὸ Πήλιο κι ὡς τὴν "Οσσα,
κι ἀν τὸ πυργώσουμε ὡς τὸν ἔβδομο οὐρανό, μικροε
ποιόν κλεῖ, τί κι ἀν τὸ πῆ ἡ δικιά μου γλώσσα;

Μὰ 'Εσύ, Λάέ, ποὺ τὴ φτωχή Σου τὴ μιλιά,
μ Ήρωας, τὴν πῆρε καὶ τὴν ὕψωσε ὡς στ' ἀστέρια,
μεράσου τώρα τὴ θεῖκή φεγγοβολιά.
τῆς τέλειας Δόξας Του, ἀνασήκωσ' Τον στὰ χέρια

γιγάντιο φλάμπουρο, κι ἀπάνω κι ἀπὸ μᾶς
μ ποὺ Τὸν ὑμνοῦμε, μὲ καρδιὰ ἀναμμένη,
πὲς μ' ἔνα μόνο ἀναστασμόν: «ὁ Παλαμᾶς!»,
ν' ἀντιβογκῆσει τ' ὄνομά Του ἡ Οἰκουμένη!

μ Ηχῆστε, οἱ σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές,
δονῆστε σύγκομη τῇ χώρᾳ, πέρα ὡς πέρα...
μ Βογκῆστε, βούκινα πολέμου!... Οἱ ἱερὲς
σημαῖες, ξεδιπλωθῆτε στὸν ἀέρα!

Σ' αὐτὸ τὸ φέρετρο ἀκουμπᾶ ἡ 'Ἐλλάδα! "Ενας λαός,
σηκώνοντας τὰ μάτια του, τὴ βλέπει·
κι ἀκέραιος φλέγεται ὥσμε τ' ἄδυτο ὁ Ναός,
κι ἀπὸ ψηλὰ νεφέλη Δόξας Τονε σκέπτει.

2000-20000-200000

Πεπλε

Τί πάνωθέ μας, όπου ὁ ἄρρητος παλμὸς
τῆς αἰώνιότητας ἀστράφτει, αὐτὴ τὴν ὥρα
Ὀρφέας, Ἡράκλειτος, Αἰσχύλος, Σολωμὸς
τὴν ἄγια δέχονται ψυχὴ τὴν τροπαιοφόρα,

πιού, ἀφοῦ τὸ "Ἐργο τῆς θεμέλιωσε βαθιὰ
στὴ γῆν αὐτὴν μὲν μιὰν ἵσσθει Σκέψη,
τὸν τρισμακάριο τώρα πάει ψηλὰ τὸν "Ιακχο
μὲ τοὺς ἀθάνατους θεούς γιὰ νὰ χορέψῃ.

Ήχῆστε, οἱ σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές,
δονῆστε σύγκορμη τὴ χώρα, πέρα ὡς πέρα...
Βόγκα, Παιάνα! Οἱ σημαῖες οἱ φοβερές,
στῆς Λευτεριᾶς ξεδιπλωθῆτε τὸν ἀέρα!

Σίκουνα

"Απαντα" τ. Ε'

Αγγελος Σικελιανός

I-6-FF

26. Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΤΗΣ ΑΣΙΝΗΣ

Α σίνην τε...

ΙΛΙΑΔΑ

Κοιτάξαμε ὅλο τὸ πρωὶ γύρω - γύρω τὸ κάστρο
ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ ἴσκιου ἐκεῖ ποὺ ἡ θάλασσα
πράσινη καὶ χωρὶς ἀναλαμπή, τὸ στῆθος σκοτωμένου παγονιοῦ
μᾶς δέχτηκε ὅπως ὁ καιρὸς χωρὶς κανένα χάσμα.
Οἱ φλέβες τοῦ βράχου κατέβαιναν ἀπὸ ψηλὰ
στριμένα κλήματα γυμνὰ πολύκλωνα ζωντανεύοντας
στ' ἄγγιγμα τοῦ νεροῦ, καθὼς τὸ μάτι ἀκολουθώντας τις
πάλευε νὰ ξεφύγῃ τὸ κουραστικὸ λίκνισμα
χάνοντας δύναμη ὀλοένα.

ΥΦΟΧΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Από τὸ μέρος τοῦ ἥλιου ἔνας μακρὺς γιαλὸς ὄλάνοιχτος
καὶ τὸ φῶς τρίβοντας διαμαντικὰ στὰ μεγάλα τείχη.
Κανένα πλάσμα ζωντανὸν τ' ἀγριοπερίστερα φευγάτα
κι ὁ βασιλιάς τῆς Ἀσίνης πού τὸν γυρεύουμε δυὸς χρόνια τώρα
ἄγνωστος λησμονημένος ἀπ' ὅλους κι ἀπὸ τὸν "Ομηρο
μόνο μιὰ λέξη στὴν Ἰλιάδα κι ἐκείνη ἀβέβαιη
ριγμένη ἐδῶ σὰν τὴν ἐντάφια χρυσὴ προσωπίδα.
Τὴν ἄγγιξε, θυμᾶσσαι τὸν ἥχο τῆς; κούφιο μέσα στὸ φῶς
σὰν τὸ στεγνὸν πιθάρι στὸ σκαμμένο χῶμα:
κι ὁ ἕδιος ἥχος μὲς στὴν θάλασσα μὲ τὰ κουπιά μας.
'Ο βασιλιάς τῆς Ἀσίνης ἔνα κενὸν κάτω ἀπ' τὴν προσωπίδα
παντοῦ μαζί μας παντοῦ μαζί μας, κάτω ἀπὸ ἔνα ὄνομα:
«Ἀσίνην τε... Ἀσίνην τε...»

καὶ τὰ παιδιά του ἀγάλματα
κι οἱ πόθοι του φτερουγίσματα πουλιῶν, κι ὁ ἀγέρας
στὰ διαστήματα τῶν στοχασμῶν του καὶ τὰ καράβια του
ἀραγμένα σ' ἄφαντο λιμάνι:
κάτω ἀπ' τὴν προσωπίδα ἔνα κενό.

Πίσω ἀπὸ τὰ μεγάλα μάτια τὰ καμπύλα χείλια τοὺς βοστρύχους
ἀιώγλυφα στὸ μαλαματένιο σκέπτασμα τῆς ὑπαρξής μας
ἔνα σημεῖο σκοτεινὸν ποὺ ταξιδεύει σὰν τὸ ψάρι
μέσα στὴν αὐγινὴ γαλήνη τοῦ πελάγους καὶ τὸ βλέπεις:
ἔνα κενὸν παντοῦ μαζί μας.

Καὶ τὸ πουλὶ ποὺ πέταξε τὸν ἄλλο χειμώνα
μὲ σπασμένη φτερούγα
σκήνωμα ζωῆς,
κι ἡ νέα γυναίκα ποὺ ἔφυγε νὰ παίξῃ
μὲ τὰ σκυλόδοντα τοῦ καλοκαιριοῦ
κι ἡ ψυχὴ ποὺ γύρεψε τσιρίζοντας τὸν κάτω κόσμο
κι ὁ τόπος σὰν τὸ μεγάλο πλαστανόφυλλο ποὺ παρασέρνει ὁ χεί-
μαρρος τοῦ ἥλιου
μὲ τ' ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ τὴ σύγχρονη θλίψη.

Κι ὁ ποιητής ἀργοπορεῖ κοιτάζοντς τὶς πέτρες κι ἀναρωτιέται
ὑπάρχουν ἄραγε

μεταναστεύει

ἀνάμεσα στὶς χαλασμένες τοῦτες γραμμὲς τὶς ἀκμὲς τὶς αἰχμὲς
τὰ κοῖλα καὶ τὶς καμπύλες

ὑπάρχουν ἄραγε

ἔδω ποὺ συναντιέται τὸ πέρασμα τῆς βροχῆς τοῦ ἀγέρα καὶ τῆς
φθιορᾶς

ὑπάρχουν, ἡ κίνηση τοῦ προσώπου τὸ σχῆμα τῆς στοργῆς
ἐκείνων ποὺ λιγόστεψαν τόσο παράξενα μὲς στὴ ζωή μας
αὐτῶν ποὺ ἀπόμειναν σκιές κυμάτων καὶ στοχασμοὶ μὲ τὴν
ἀπεραντοσύνη τοῦ πελάγου

ἢ μήπως ὅχι, δὲν ἀπομένει τίποτε παρὰ μόνο τὸ βάρος

ἢ νοσταλγία τοῦ βάρους μιᾶς ὑπαρξῆς ζωντανῆς,

ἐκεῖ ποὺ μένουμε τώρα ἀνυπόστατοι λυγίζοντας

σὰν τὰ κλωνάρια τῆς φριχτῆς ἵτιᾶς σωριασένα μέσα στὴ διάρ-
κεια τῆς ἀπελπισίας

ἔνω τὸ ρέμα κίτρινο κατεβάζει ἀργὰ βιοῦρλα ξεριζωμένα μὲς στὸ
βιοῦρκο

εἰκόνα μορφῆς ποὺ μαρμάρωσε μὲ τὴν ἀπόφαση μιᾶς πίκρας παν-
τοτινῆς.

‘Ο ποιητὴς ἔνα κενό.

‘Ασπιδοφόρος ὁ ἥλιος ἀνέβαινε πολεμώντας
κι ἀπὸ τὸ βάθος τῆς σπηλιᾶς μιὰ νυχτερίδα τρομαγμένη
χτύπησε πάνω στὸ φῶς σὰν τὴ σάίτα πάνω στὸ σκουτάρι:
«Ασίνην τε ‘Ασίνην τε...» Νά ταν αὐτὴ ὁ βασιλιὰς τῆς ‘Ασίνης
ποὺ τὸν γυρεύουμε τόσο προσεχτικὰ σὲ τούτη τὴν ἀκρόπολη
γγίζοντας κάποτε μὲ τὰ δάχτυλά μας τὴν ἀφή του πάνω στὶς
πέτρες.

«Ποιήματα»

Εποργος Σεφέρης

27. ΠΛΟΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ

‘Απάνω ἀπ’ ὅλα εἶναι ὁ “Ἡλιος τὴν ἡμέρα,
καὶ τὴ νύχτα εἶναι εἴτε τ’ ἄστρα, εἴτε τὸ φεγγάρι.
Κάτω, συκιές, ἐλιές, ἀμπέλια. Κάτι Κυπαρίσσια,

ἀγκάθια καὶ χῶμα πολύ. Διάμεσα δὲ τοῦ ἐλαττωματικοῦ
αὐτοῦ πρασίνου, ξανοίγει τὸ μπουγάζι, γαλανὸς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.
'Απάνω ἀπ' ὅλα, ἔχτος τοῦ ἥλιου ἢ τῶν οὐράνιων σωμάτων,
εἶναι ἀπλωμένη ἡ συχία μεγάλη. 'Απὸ ἥχους ἢ φωνές,
μονάχα ζώων ἀντηχῶνται ἡ ἐντόμων εἰς τὴν νύχτα.
Σὲ κάθε εἴδος φυτείας ἀντιστοιχεῖ καὶ μιὰ φωνή.
Φωνὴ Ὀνου, λογουχάρη, ἀντιστοιχεῖ στὰ κυπαρίσσια.
Φωνὴ Κουκουβάγιας, στὶς ἐλιές. Κοκόρου, πάλι στὶς ἐλιές.
Κούρκου, Σφήκας, στ' ἀγκάθια ἢ στὰ σταφύλια.
'Αλλὰ τοῦ Γρύλου ἀντιστοιχεῖ σὲ δλόκληρο τὸ σκότος:
τόσο ξεχωριστὰ σπουδαία εἶναι ἐτούτη ἡ φωνή.

Διάμεσα ὄλων αὐτῶν τῶν πτοικιλιῶν,
παρεμβάλλεται τὸ μπουγάζι μὲν τὰ γαλανά.
'Εντελῶς ἔξαιρετικὴ χάρα δοκιμάζει
ὅ κάτοικος τῆς μακάριας αὐτῆς παραλίας,
ὅταν βλέπῃ νὰ περνᾶνε, εἴτε πηγαίνοντας, εἴτε γυρνώντας,
βαπτόρια, βαπτόρια, πάρα πολλὰ βαπτόρια.
Τελειωμὸς δὲν ἔχει αὐτή τους ἡ λιτανεία.
'Αλλὰ εἶναι πολὺ ὡραῖα αὐτὰ τὰ βαπτόρια.
Καθὼς καπνίζουν, ἀπλώνεται ὁ καπνός τους
ἀπάνω στὸν ὄριζοντα, ἀλλοτε μαῦρος, ἀλλοτε σταχτής.
'Εκτὸς τοῦ καπνοῦ, τὰ πλοϊα ἔκεινα σφυρᾶνε:
τὸ καθένα σφυράει μὲν τρόπο δικό του.
Δίκαια ζητάει ὁ καθένας νὰ μάθῃ πτοιά εἶναι
τέλος πάντων ὄλα αὐτὰ τὰ πλοϊα· τίνα τὰ ὄνόματά των.
'Ιδού τα, εἶναι ἡ Τρίγλια, ἡ Γόησσα, ἡ Χρυσώ, τὸ Μανάκι,
εἶναι ἡ Φτερωτή, ἡ Ἰωάννα, ὁ Κεραυνός, τὸ 'Υδράκι.
'Ελπίζω νὰ μὴν ξεχάσθηκε κανενοῦν ἡ ἀπαρίθμηση,
θάταν δραματικὰ λυπητέρο. Ξαπλώνεσαι λοιπὸν
ἔκει ἀφ' ὑψηλοῦ, καὶ δίνουν μεγάλη χαρά
νὰ τὰ βλέπης νὰ περνοῦν, νὰ τ' ἀκοῦς νὰ σφυρᾶνε.
Τις ἄγονες ωρες ὄρισμένων νυχτῶν, ποὺ δὲν περνᾶνε
τὰ καράβια, ξανοίγουν γύρω γύρω τὰ γριγριά,
μὲ φῶτα πολλῆς δυνάμεως, γιὰ τὸ ψάρεμα.
Κι ἡ νέα τούτη ἡ ἡδονή, σὲ κάνει τότε νὰ ξεχνᾶς

τὴν ἔλλειψη τῆς ἄλλης.

Πολὺ κοντὰ στὴ θάλασσα,
πρὸς τὶς ἀμμουδιές, εἶναι ὁ 'Αι - Βασίλης.
Περίφημο ἐκκλησάκι γιὰ περίπατο, τὴν ὥρα
ποὺ βραδιάζει τόσο, ώστε νὰ δίνη ἐνδιαφέρον
ἡ περιδιάβαση τῆς ὡραίας ὥρας καὶ τῆς τοποθεσίας.
Πόσες ἀναμνήσεις δὲν θάναι ἔκει βαλμένες.
Βέβαια πολλές. Τὸ αἰσθάνεσαι.

'Εσχάτως, μεταξὺ

τῶν βαπτοριῶν ἔπαψε νὰ περνάῃ τὸ ἔνα,
Ἐπαψε, γιατὶ πνίγηκε μιὰ νύχτα ἔκει πιὸ ἔξω.
Μαζὶ κι ὁ Καπετάνιος, κι ὅλοι. Τίποτε δὲν ἔμεινε.
Εἶχε, βλέπετε, πιάσει μιὰ φουρτούνα πρωτοφανής,
γέρικο τὸ σκαρί, πῶς ν' ἀντέξῃ τὸ μαῦρο.
Ἀπόμειναν ὅμως ὅλα τ' ἄλλα εύτυχῶς. "Ἄν πάλι
μᾶς πνίγονταν κι ἔκεινα ἔνα ἔνα,
καθώς εἶναι συχνὰ τὰ θαλάσσια πεπρωμένα,
τότε διαμιᾶς,

τί μονοτονία μεγάλη στὸ μπουγάζι.

Θὰ ἥταν περίπτωση νὰ σηκωθῆς νὰ φύγης.

'Αλλὰ πῶς; —"Οχι. ὅμως. Γιατὶ μιὰ μέρα
ξαφνικὰ βγῆκαν ὅλα τὰ γύρω πολὺ παραλλαγμένα.

Ἀρκεσε νά 'ρθη ἡ πρώτη θεωρία τοῦ φθινοπώρου,
καὶ τὰ παράλλαξε ὅλα. 'Αποδιώχθηκε καὶ νάρκη
θερινή, κι ὅλη ἡ ἐκτεταμένη παράλυση,
ποὺ διαγράφεται στοὺς παραπάνω στίχους
μὲ τόσο μόχθο κι ἴδρωτα, γιὰ νὰ βγῆ
σὰν τὸ ἐσώτατο, τὸ Νέο Φεγγάρι, ὅλόδροση,
ἡ γοητεία τῆς ἀπλωμένης συννεφιᾶς,
τῆς βορινῆς ἀνταύγειας τοῦ Χειμώνα,
ὅπου δὲν ἔχουν πέραση οἱ ἀτονίες.

Θὰ μένη ἀπάνω ἀπ' ὅλα ἵσως πάντα ὁ "Ηλιος,
ἀλλὰ καλύφθηκε γιὰ καλά. Καὶ εἶναι τοῦτο
πρόδοσ πολὺ μεγάλη.

«Ἐκλογὴ» τ. Β'

T. K. Παπατσώρης

28. ΑΝΑΛΟΓΙΕΣ

Θολά τ' ἀστέρια μὲς στὴ στέρνα,
ἡ στέρνα μὲς στὴ μέση τῆς παλιᾶς αὐλῆς,
σὰν τὸν καθρέφτη τῆς κλεισμένης κάμαρας.

Γύρω στὴ στέρνα κάθονται τὰ περιστέρια,
ἄκρη ἄκρη στὸ φεγγάρι οἱ ἀσβεστωμένες γλάστρες,
γύρω γύρω στὴν πληγή μας τὰ τραγούδια μας.

«Ποιήματα» τ. Α'

Γιάννης Ρίτσος

29. ΜΑΝΑ ΚΑΙ ΓΙΟΣ (1940)

Στῆς ιστορίας τὸ διάσελο ὄρθιος ὁ γιὸς πολέμαγε
κι ἡ μάννα κράτας τὰ βουνά, ὄρθιος νὰ στέκη ὁ γιός της,
μπροῦτζος, χιόνι καὶ σύννεφο. Κι ἀχολόχαγε ἡ Πίνδος
σὰ νά χε ὁ Διόνυσος γιορτή. Τὰ φαράγγια κατέβαζαν
τραγούδια κι ἀναπήδαγαν τὰ ἔλατα καὶ χορεύαν
οἱ πέτρες. Κι ὅλα φώναζαν: «Ἔτε παῖδες Ἐλλήνων...»
Φωτεινὲς σπάθες οἱ ψυχὲς σταύρωναν στὸν ὄριζοντα,
ποτάμια πισωδρόμιζαν, τάφοι μετακινιόνταν.

Κι οἱ μάννες τὰ κοφτὰ γκρεμνὰ σὰν Παναγιές τ' ἀνέβαιναν.
Μὲ τὴν εὔκή στὸν ὅμο τους κατὰ τὸ γιὸ παγαίναν
καὶ τὶς ἀεροτραμπάλιζε ὁ ἀνεμος φορτωμένες
κι ἔλυνε τὰ τσεμπέρια τους κι ἐπταίρυνε τὰ μαλλιά τους
κι ἔδερνε τὰ φουστάνια τους καὶ τὶς σπαθοκοποῦσε,
μ' αὔτες ἀντροπατάγανε, ψηλά, πέτρα τὴν πέτρα
κι ἀνηφορίζαν στὴ γραμμή, ὅσο ποὺ μὲς στὰ σύννεφα
χάνονταν ὄρθομέτωπες ἡ μιὰ πίσω ἀπ' τὴν ὄλλη.

«Ποιήματα»

Νικηφόρος Βρεττάκος

30 | ΨΗΛΑ ΤΜ' ΕΝΑΝ ΠΥΡΣΟ...|

XVIII

Ψηλὰ μ' ἔναν πυρσὸν ἀπὸ στάχυας ἡ λεβεντιὰ
Προχωρεῖ μὲς στὰ κύματα καὶ τραγουδάει:

Ω παιδιά ποὺ μὲ νιώθετε — πατριωτάκια τοῦ ἥλιου
Μὲ βέργες καὶ παράξενα πουλιά στὰ χέρια
Μὲ χλοορές καρδιές καὶ μάτια καθαρά
Ποὺ ἀκοῦτε ἀπὸ τίς παραλίες τὴν ἀνατολὴν νὰ βουτίζει
Ζεσταίνοντας στὴν ἀγκαλιά σας ἐνά φῶς ἀπέραντο
Ἄπὸ τὴν ἄκρη τ' οὐρανοῦ ὡς τὸ βάθος τῆς καρδιᾶς
Μὲ πεῖσμα πορφυρὸ — πατριωτάκια τοῦ ἥλιου
Ποὺ λέτε: ὁ μόνος δρόμος εἶναι ἡ ἀνατολή!

Τῆς ἑλιᾶς καὶ τῆς συκιᾶς καὶ τοῦ κυπαρισσιοῦ
Τῶν ἀμπελιῶν τῶν ἔρηπόταμων καὶ τῶν μεγάλων τρούλων
Ἡ γῆ ἀκουμπάει ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ στὴν ὅχθη τῶν ὀνείρων σας
Ἀκοῦστε με εἴμαι ἀπὸ τοὺς δικούς σας δῶστε μου ἐνα χέρι
Ποὺ ν' ἀγαπάγει μεμιᾶς νὰ κόβῃ τὰ ὄλόκληρα ὄνειρα
Νὰ κολυμπάῃ ἐλεύθερα στὰ νιάτα τῶν νεφῶν.

Ἡ γῆ μιλάει κι ἀκούγεται ἀπ' τὸ ρίγος τῶν ματιῶν.

«Ἔλιος ὁ Πρῶτος»

Οδυσσέας Ἐλύτης

31. ΝΕΟΤΗΤΑ ΔΥΣΚΟΛΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Τί θὰ κάνουν οἱ νεώτατοι, οἱ ὥραῖοι,
μὲ τὴν τραγικὴν ἐφηβεία,
ραγισμένο κρύσταλλο τῆς ψυχῆς,
ἀφανισμένο λουλούδι, ἄγουρο χαλασμένο καρπό,
κίτρινο τῆς αὐγῆς χρῶμα μελαγχολικό;
Ἄρχιζει μέρα συννεφιασμένη,
μ' ἀδιέξοδον οὐρανό, βαρύ, φορτωμένο
καταιγίδες φανερές κι ὑπουλεῖς.

Τί θὰ κάνουν ἔκεινοι, ποὺ ἔχουν
τὰ ώραῖα, τὰ φοβερὰ ἔκεινα μάτια
τῆς νεότητας καθαρὰ κι ἀμετάπτειστα;

Τὰ κλειστὰ βλέφαρά του, πολὺ σκιερά,
τῆς μονήρους ἀμαρτίας σημάδι,
ἔμοιαζαν φτερὰ πεταλούδας πελώριας,
ὅμως νυχτερινῆς, δίχως τὰ λαμπτρὰ χρώματα.
Τοῦ ἄλλου τὸ ἄγριο σχεδόν, ὅμως τόσο γλυκό,
καστανὸ ἀνοιχτό, βλέμμα λαμπτρό,
ὅπως τῶν ἀγριμιῶν μ' ἀθωότητα,
ἄγνότητα κι ἀπορία γεμάτο,
ὕστερα δῆθεν ἀδιαφορία, ὕστερα
περηφάνειαν ὁδύνηρή . . .

Τί θὰ κάνουν
οἱ ἔφηβοι, ὅταν τόσο πολὺ^ν
γνωρίζουν καὶ δὲν μποροῦν νὰ ἐλπίζουν,
καθώς ἀρχινοῦν τὴ ζωή ;

Λαχταρᾶν οὔρανό, καθαρὸ φῶς
καὶ στὸν γαλάζιο πόντο ν' ἀρμενίζουν
ἐλεύθεροι νὰ πιστέψουν ζητοῦν
στὴν ἀνθρώπινη δύναμή τους ἀκέρια.
Τοὺς ἔταξαν τὴν πλήρη ἐλευθερία,
ἥ θυσία τοῦ αἵματος νὰ πληρωθῇ.
Πιὸ βαρειὰ ἡ δουλειὰ τοὺς δένει
κι ἡ προσπάθεια ποὺ αὔξαίνει ἐπίπονη,
δὲν ἀφήνει τὸ ἀνθισμα εύτυχίας καλῆς.
Οἱ πιὸ καθαροὶ πόθοι ἀσπρα περιστέρια,
σκλαβωμένα χτυπιοῦνται, λαβώνονται ἀπάνθρωπα.
Τί ξέρουν αὐτοὶ καὶ δὲν μιλοῦν;
Ποιά σκληρότητα ἔμαθαν;
'Ο Ἀχιλλέας κι ούτ' ὁ Ὀδυσσέας
δὲν ξεκινοῦν στοὺς πολέμους, πιστεύοντας
στοὺς ώραίους, κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους θεούς.

Στὰ μαρμαρένια γυμνάσια τῆς ἄψογης καλλονῆς
δὲν μπορεῖ ὅπ' τοὺς ἐφήβους κανείς,
ἄπληστος γιὰ τῆς ζωῆς τὸ λαμπρὸ μυστικό,
νὰ μιλήσῃ περήφανα, τὸν ἄκαμπτο
νὰ ύμνησῃ, τῆς ἀρετῆς τῶν ἴδεῶν, γέροντα.

Κανεὶς δὲν περιμένει,
ἔχασε τὴν δόξα της ἡ χαρὰ τῆς ἀναμονῆς,
τὸν ἀσπιλὸ τῆς κόρης ἔρωτα, ὅνειρο ἀπείραχτο
νὰ χαρίζῃ τὸ μήνυμα ἄλλης ζωῆς.

Τί θὰ κάνουν οἱ νεώτατοι,
ὅταν τὸ ξεγέλασμα τῆς ὄρμῆς,
δὲν γίνεται ἀπαράμιλλη ὁπτασία ;
"Οταν, πρὶν ἀρχίσουν τῆς ζωῆς
τὴν τυραννικὴν δοκιμασία, γνωρίζουν
τὸ τέρμα κλειστό, τὴν περιπέτεια δίβουλη;
"Οταν τόσο γνωρίζουν, ποὺ δὲν ἔλπιζουν
στὴν ἔξοχη νίκη τῆς ἀρετῆς.

"Αγγελος δὲν φαίνεται κανείς,
τῆς πικρίας τὸ ποτήρι νὰ τοῦ προσφέρη.
Μονάχος ὁ ἐφηβος θὰ τὸ φέρη
στὰ πικρά, σιωπηλὰ χείλη του,
ὅπου κανένας λόγος προσευχῆς,
προσφυγῆς δὲν ἀνθεῖ, δὲν καλεῖ τὸν πατέρα,
τὴ στιγμὴ τῆς φριχτῆς δοκιμῆς,
τῆς ἀμείλιχτης μοναξιᾶς, τῆς ἀπιστίας,
τῆς πιὸ μεγάλης δοκιμασίας τοῦ ἀνθρώπου.

«Τὰ Ποιήματα» τ. Α'

Zois Kafelaki

32. ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ

Σὲ κλαίει λαός. Πάντα χλωρὸ νὰ σειέται τὸ χορτάρι
στὸν τόπο ποὺ σὲ πλάγιασε τὸ βόλι, ὃ παλικάρι!
Πανάλαφρος ὁ ὑπνος σὸν τοῦ Ἀπρίλη τὰ πουλιά

σάν τοῦ σπιτιοῦ σου νὰ τ' ἀκοῦς λογάκια καὶ φιλιά,
καὶ νὰ σοῦ φτάνουν τοῦ σκληροῦ χειμώνα οἱ καταρράχτες
σάν τουφεκιοῦ ἀστραπόβροντα καὶ σάν πολέμου κράχτες.
Πλατιὰ τοῦ ὄνείρου μας ἡ γῆ καὶ ἀπόμακρη. Καὶ γέρνεις
έκει καὶ σβεῖς γοργά.

‘Ιερὴ στιγμή. Σάν πιὸ πλατιὰ τὴ δείχνεις, καὶ τὴ φέρνεις
σάν πιὸ κοντά!

«Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιά»

Κωστής Παλαμᾶς

33. ΧΙΜΑΡΑ

Δὲν τοὺς βαραίνει ὁ πόλεμος,
ἄλλ' ἔγινε πνοή τους
ΣΟΛΩΜΟΣ «Οἱ Ἐλεύθεροι Πόλιορκημένοι»

“Ἄσ ἀνθισαν οἱ μυγδαλιές, κι ἀς τὴν κρυφομηνᾶτε
τὴν ἄνοιξη ἀπὸ τώρα
μὲ τὰ γλυκοχαράματα καθὼς γοργοχυπνᾶτε,
πουλάκια εἰρηνοφόρα.

“Ἄσ είναι μέσα μου ἡ καρδιὰ σκληρὰ σφιχτοδεμένη
ἀπὸ ἔνα ρήγα πόνο
ποὺ ἀπάνου σὲ χαλάσματα μαστόρεψε καὶ σταίνει
τὸ μαῦρο του τὸ θρόνο.

“Ἄσ ἀνθισαν οἱ μυγδαλιές. Νά! ‘Ο οὔρανὸς θιλώνει,
νά! τοῦ Φλεβάρη ἡ μπόρα
σὲ φοβερίζει ἀτίναχτη μὲ τ' ὄψιμο τὸ χιόνι,
πλάστη λευκὴ ἀνθοφόρα.

“Ἄσ κλαίῃ καὶ μέσα μου ἡ καρδιά. Κι ἀπὸ τὰ κλάματά της
ἀθάνατο λουλούδι,
τῆς μοναξιᾶς παρηγοριά, τῆς χώρας παραστάτης,
φυτρώνει τὸ τραγούδι.

Τέλος νὰ πῆρε ὁ πόλεμος; “Ἀλλος δὲν είναι ἀγώνας;
‘Ελλήνων ἱεροὶ λόχοι,
γιὰ ὑπνο βαρὺ σᾶς δέχτηκε τῆς δόξας ὁ λιμιώνας*;
‘Η δάφνη ἀμάραντη; —”Οχι!

Λαλούμενα ξενύχτηδων. Σωπᾶτε, χαροκόποι !

Ω σπαθωτή κιθάρα
τυρταία, φόρεσε πύρινη, μπροστά στὴν κρύαν Εύρωπη,
κορόνα τὴ Χιμάρα !

Κιθάρα μου, ἀνυπόταχτη ψυχή, οἱ καιροὶ καὶ οἱ τόποι
πάντα ὑποταχτικοί σου,
φῶς πάρε ἀπὸ τὸν "Ολυμπο, νύχτα ἀπὸ τὴ Ροδόπη,
καὶ λάμψε καὶ σκορπίσου.

Στὰ χιμαριώτικα βουνὰ ροβόλα, τὰ τουφέκια
τ' ἄγρια συντρόφεψέ τα,
μὲ τῆς πατρίδας τὴν ψυχὴ καὶ μὲ τ' ἀστροπελέκια
τὴν ἄγια γῆ χαιρέτα.

Γειά σας χαρά σας, Βασιλιὰ νικητή, Κυβερνήτη*
μὲ τὴν τρανὴ τὴ γνώμη !

Θυσίας βωμός ! Ἐκεī πετῶ, φτερὰ μὲ πᾶν πετρίτη,
ἔμένα εἰν' ἄλλοι οἱ δρόμοι.

Στοὺς ξέγνοιαστους ἀλίμονο ! τοὺς πρέπει νὰ εῖναι δοῦλοι,
στὸν ἄρπαγα τρομάρα !

Ἡ Ἑλλάδα ποῦ; Στὴν "Ηπειρο. Δόξα στὸ Κακοσούλι,
νίκη σ' ἐσέ, Χιμάρα !

Τὰ Γιάννενα ὄνειρεύονται, ἡ Κρήτη ξαποσταίνει,
βουβὴ ἡ Θεσσαλονίκη,
ἡ Ἀθήνα ξεφαντώνει... Ποιός βογκάει σὰ νὰ πεθαίνῃ ;
—Χιμάρα, δόλόρθη ! Οἱ λύκοι.

«Βωμοὶ», 14 τοῦ Φεβραρίου 1914

Κωστής Παλαμᾶς

34. ΠΑΤΡΙΔΕΣ

α') Πάτρα

"Οπου βογκάει τὸ πολυκάραβο λιμάνι
ἀπ' ἄγριο κύμ' ἀπλώνεται δαρμέν' ἡ χώρα,
καὶ δὲ θυμᾶται μήτε σὰν ὄνείρου πλάνη
τὰ πρωτινὰ μετάξια της τὰ πλουτοφόρα.

Πολύκαρπα τ' ἀμπέλια τὴν πλουτίζουν τώρα·
τὸ κάστρο της φορεῖ, παλαιικὸ στεφάνι,
δίψα τοῦ ξένου, Φράγκου, Τούρκου, ἀπὸ τὴν ὥρα
ποὺ τὸ διπλοθεμέλιωσαν οἱ Βενετσάνοι.

Ἐνα βουνὸ ἀπὸ πάνω της ἀγρυπνοστέκει,
κι ὁ Παρνασσὸς λευκοχαράζει στὸν ἀέρα
βαθιά, κι ὁ ρουμελιώτης ὁ Ζυγός παρέκει·

αύτοῦ πρωτάνοιξα τὰ μάτια μου στὴ μέρα,
κι ἡ μνήμη μου σὰν ὄνειρο τοῦ ὄνειρου πλέκει
γλυκιά, μισσοθησμέν' εἰκόνα, μιὰ μητέρα.

β') Μεσολόγγι

Στὴ νησόσπαρτη λίμνη ποὺ τὸ μαϊστράλι
ἀπὸ θαλασσινὴ δυναμωμένο ὄρμύρα
ταράζει πέρα τὸ φυκόστρωτο ἀκρογιάλι,
μ', ἔριξ' ἐκεὶ πεντάρφανο παιδάκι ἡ Μοίρα.

Ἐκεῖ ὁ Βοριάς μὲ τὴ Νοτιά, ἐκεῖ ἡ πλημμύρα
σὲ μάχη μὲ τὴ ρήχη βρίσκεται μεγάλη·
μακριά, μὲς στοῦ πελάγου τὸν καταποτήρα
τοῦ ἥλιου χάνεται τὸ ὑπέρλαμπρο κοράλλι.

Ἐκεῖ ἀπὸ τῆς τρίκορφης Βαράσοβας τὰ ὑψη
σὰν ἀπὸ πύργου δῶμα, δέσποινα ἡ Σελήνη
στὰ ὄλόστρωτα νερὰ τὴν ὅψη της θὰ σκύψῃ·

μὰ τὴν ἀθώα ἐκεῖ παιδιάτικην εἰρήνη
καὶ πουθενὰ δὲ γνώρισα· μόνο τὴ θλίψη·
καὶ τὴ σπίθα τοῦ νοῦ ποὺ μιὰ φωτιὰ ἔχει γίνει.

γ') Αθήνα

Ἐδῶ οὔρανὸς παντοῦ κι ὄλοῦθε ἥλιου ἀχτίνα,
καὶ κάτι ὄλόγυρα σὰν τοῦ Ὅμηττοῦ τὸ μέλι,
βγαίνουν ὀμάραντ' ἀπὸ μάρμαρο τὰ κρίνα,
λάμπει γεννήτρα ἐνὸς Ὄλύμπου ἡ θεία Πεντέλη.

Στὴν Ὀμορφιὰ σκοντάβει σκάφτοντας ἡ ἀξίνα,
στὰ σπλάχνα, ἀντὶ θυητοὺς θεοὺς κρατᾶ ἡ Κυβέλη*
μενεξεδένιο αἷμα γοργοστάζ· ἡ Ἀθήνα
κάθε ποὺ τὴ χτυποῦν τοῦ δειλινοῦ τὰ βέλη.

Τῆς Ἱερῆς ἐλιᾶς ἔδω ναοὶ καὶ οἱ κάμποι:
ἀνάμεσα στὸν ὄχλο ἔδω ποὺ ἀργοσαλεύει
καθὼς ἀπάνου σ' ἀσπρολούλουδο μιὰ κάμπη,

ό λαὸς τῶν λειψάνων ζῆ καὶ βασιλεύει
χιλιόψυχος· τὸ πνεῦμα καὶ στὸ χῶμα λάμπει·
τὸ νιώθω· μὲ σκοτάδια μέσα μου παλεύει.

8') Ε λ λ ἀ δ α

‘Η Ρούμελ’ εἶναι μιὰ κορόν· ἀπὸ ρουμπίνι
κι εῖν· ὁ Μοριάς μιὰ σμαραγδένια λαμπυράδα,
κι ἑφτάδιπλο τὰ ‘Ἐφτάνησα εἶναι μπουγαρίνι*,
νεράιδα εῖν· ἀφρογέννητη κάθε Κυκλάδα.

Κομματιασμένη κι ἡ ‘Ηπειρο γελάει κι ἔκείνη,
κι ἡ Θεσσαλία σκορπίζει μιὰ ξανθὴ ὄμορφάδα·
κρυμμένη στὴν πολύπαθη τὴ Ρωμιοσύνη
σὰ νὰ ξανοίγω τὴ βασίλισσα ‘Ελλάδα.

‘Ακόμα τὸ ἔλατο τῆς λεβεντιᾶς φουντώνει,
κι ἀπὸ τῶν οἰώνων τοὺς καημούς κι ἀπὸ τὰ πάθη
τοῦ Διγενῆ ἡ πνοή παντοῦ χυμένη πλάθει

Κανάρη, Καραϊσκάκη καὶ Κολοκοτρώνη·
καὶ μὲς στῆς χρυσοπράσινης νυχτιᾶς τὰ βάθη
ἀκόμ· ἀργολαλεῖ τοῦ Κολωνοῦ τ’ ἀηδόνι*.

2

‘Απὸ τὸ Δούναβη ὡς τὴν ἄκρη τοῦ Ταινάρου
κι ἀπὸ τ’ Ἀκροκεραύνια στὴ Χαλκηδόνα
διαβαίνεις, πότε σὰν τῆς θάλασσας Γοργόνα*,
πότε σὰν ἄγαλμ’ ἀπὸ μάρμαρο τῆς Πάρου.

Πότε κρατᾶς τὴ δάφνη ἀπὸ τὸν Ἐλικώνα
καὶ πότε ὁρμᾶς μὲ τὴ ρομφαία τοῦ βαρβάρου,
καὶ μὲς στὸ πλάτος τοῦ μεγάλου σου λαβάρου
βλέπω διπρόσωπη ζωγραφισμέν’ εἰκόνα.

Ἐδῶ ιερὸς ὁ Βράχος φέγγει σὰν τοπάζι*
κι ὁ λευκοπάρθενος χορὸς τῶν κανηφόρων
προβαίνει καὶ τὸν πέπλο τῆς θεᾶς ταράζει.

καὶ πέρ’ ἀστράφτουν τὰ ζαφείρια τῶν Βοσπόρων,
κι ἀπ’ τὴ Χρυσόπορτα* περνώντας ἀλαλάζει
ὅ θρίαμβος τῶν νικητῶν αύτοκρατόρων.

«Ασάλευτη Ζωὴ»

Κωστής Παλαμᾶς

Σ A T I P I C A

35. Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΜΟΥ

Ἄν καὶ δὲν πιστεύω πώς θὲ νὰ πεθάνω,
ἄν καὶ μὲς στὸ ἄνθος εἶμαι τῆς ζωῆς μου,
διαθήκη ὅμως σκέπτομαι νὰ κάνω,
γιὰ νὰ μὴ μὲ τύπτη ἡ συνείδησίς μου.

Ποιός γνωρίζει τάχα τί τοῦ ξημερώνει ;
ἐνῶ πᾶς στὸ δρόμο ξένοιαστος, τί φρίκη !
ἄμαξα ἢ κάρο σὲ καταπλακώνει
κι ἔτοι ξεμπερδεύεις δίχως διαθήκη.

Πένα στὴ θανή μου ὕμνους νὰ μὴ γράψη,
οὔτε δάκρυ θέλω νὰ χυθῇ κανένα
κι οὔτε αὐτὸς ἀκόμη θέλω νὰ μὲ κλάψη
ποὺ ἐλπίζει ψῆφο νά ’χῃ κι ἀπὸ μένα.

Εἰς τὸ Οὔεστμίνστερ* θέλω νὰ μὲ θάψουν,
ἀλλ’ ἀρφού βεβαίως τοῦτο δὲν θὰ γίνη,
ὅπου σᾶς ἀρέσει τάφο ἃς μοῦ σκάψουν
κι ὅλη μου ἡ δόξα κτῆμα σας ἃς μείνη.

Κανεὶς φίλος λόγο νὰ μὴ μ' ἀπαγγείλῃ,
κι ἀν στὸ νοῦ του τέτοιο ἔγκλημα περάσῃ,
νὰ τὸν σακατέψουν στὶς σβερκιές οἱ φίλοι
κι εἴθε τὴ μιλιά του στὴ στιγμὴ νὰ χάσῃ.

Καὶ τ' ἀκίνητά μου καὶ τὰ κινητὰ
τὰ χαρίζω ὅλα στὴν καλὴν πατρίδα,
ὅχι γιὰ νὰ κάνη πόλεμο μ' αὐτά,
ἀλλὰ ν' ἀγοράσῃ λίγη δαμαλίδα.

Τούτη μου τὴν κόμη τὴν ποιητική,
ἀπὸ τώρα δίνω γιὰ κληρονομιά
εἰς τὸν Λεονάρδο καὶ τὸν Ψιακή.. .
Δὲν θὰ βροῦν βαμμένη οὕτε τρίχα μιά.

Τέλος τὸ κεφάλι τὸ ποιητικὸ
στοὺς κρανιοσκόπους μποναμάς ἄς μένη,
νὰ τὸ ψάχνουν μέσα κι ἔξω μὲ φακό,
γιὰ νὰ βροῦν ποιά βίδα είναι χαλασμένη.

«Απαντα»

Γεώργιος Σουρῆς

ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

36. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ἐλευθερία γιὰ τὸ Ρωμιὸ
θὰ πῆ, ἐὰν δὲν σφάλλω,
νὰ μὴν ἀνέχεται ποτὲ
κανένα πιὸ μεγάλο.

37. Ο ΦΘΟΝΟΣ

Ο φθόνος ὅσο νά ν' κακός,
μά χει καὶ τὸ καλό του :
κάνει κι αὐτὸν τὸν μοχθηρὸ
νὰ λιώνη ἀπ' τὸ κακό του.

«Ἐπιγράμματα»

Κωνσταντῖνος Σκόκος

38. ΚΡΕΙΣΣΟΝ ΣΙΓΑΝ

Συχνά ἡ σοφία εἶναι βουθή,
λέσι καὶ δὲν ἔχει χείλια·
μὰ ἡ μωρία ἀκούεται
ἔδῶ καὶ δέκα μίλια.

39. ΕΙΣ ΘΕΑΤΡΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Μὴν ἀκοῦσι τί φλυαροῦνε.
Μήπως ξέρουνε τί λένε;
Γράφεις δράματα — γελοῦνε,
γράφεις κωμωδίες — κλαῖνε.

40. ΕΙΣ ΑΣΤΕΙΟΝ ΚΥΝΗΓΟΝ

Τέτοια τρομάρα προξενεῖ,
σὰν βγαίνει στὸ κυνήγι,
ὅποὺ τὸν βλέπουν τὰ πουλιά
καί. . . ὅπου φύγη φύγη.

41. ΕΙΣ ΑΔΕΞΙΑΝ ΠΙΑΝΙΣΤΡΙΑΝ

Τόσο πολὺ χριστιανικά
πᾶντα τὰ δάκτυλά σου,
ποὺ δὲν γνωρίζει ἡ δεξιὰ
τί κάνει ἡ ἀριστερά σου.

«Νεοελληνική Ἀγθολογία»

Κωνσταντίνος Στόκος

Δόκοι γένεται στὸ κονοῦθ Ο'
Εἴτε οἱ νεονάρες ἐπὶ τοῦ πάτερος να μὲν θάρουν,
διὰ τοῦτο γνωρίζειν τὸν πατέρα ή τοῦτον.
Οὐαὶ σύνταξιν ὀπῆς τριών πατέρων
τούτων τοῦτον τὸν γένεται στὸν πατέρα τοῦτον.

Πεντηκόντατος του Αριστοφάνη
επί το δημόσιον της Εργασίας
δι οἱ Τούραι προσέρχεται μὲν αὐτοῖς

Καθίσσεται ἐπὶ τοῦ περιπλανῶν εἰποτανοῦ
Ἀρθελεῖ, πρὸς θυσιῶν τοῦ Καρπού τῆς Πεντακού
τὴν Παριτόδα φερειθεντῆ, τὰ δρη Τίκρον καὶ Αἴγαρον
θεωρεῖ καὶ ὑπόδιπτον τοποῖον τὸ πορεύον τοῦ Καρποῦ
τοῦδε δὲ εἰπεῖν τοῦτον τὸν περιπλανῶν
εἶπεν πάρετον ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ριθος. Καταβαίνει δέ τοι τὸν περιπλανῶν
Θλεπε τοῦ
τον λόρον ΕΚ ΤΗΣ ΞΕΝΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

νοτιοδυτικοῦ
τῆς Ήπειρος, πρὸς εὐραῖαν, τοῦ πρώτου στολίδον
τίκορ πρὸς ανατολαῖς τούς θεωρεῖντες τῷ Αριστοφάνει
δέ τους πρότοις τοῖς Ἀκροπόλεις θεοῖς, τοῖς Διόνυσοις καὶ τοῖς
καὶ τὸ τοῦ Ηρακλεοῦ τοῖς Ἀττικοῖς συσσίτοις τούς τούς τούς
γοργίτοις στολαῖς τοῦ Ολύμπου Διού, καὶ τίραντον τοῦτον τὸν περιπλανῶν
περιβόλον τοῦ Λυκείου, τὸ ρύματον Θεοτόκου, τὸ Βούλαντον καὶ τὸν
τῆς Αρτεμίδης ἡ Δίημυτρος. Εν δὲ τῷ περιπλανῶν Αριστοφάνει τοῦ
Ἀκροπόλεως κατέβη διέρχοντα τὰ παναγίατα.

Οὐ δύσκολον να αισθάνεται τοῦ περιπλανῶν προσωπικοῦ
ἢ φυσιοτοῦ τῆς θεωρεί τούτην, εἴπειτο μάλιστα τοῦ Αριστοφάνει
τοῦ περιπλανῶν θρέψιον. Εἰλλαδὲ δὲ οὐδεμία περιπλανῶν οὐδὲ περιπλανῶν
θεωρεῖται μέσον τοῦ περιπλανῶν περιβόλου τοῦ Λυκείου τοῦ Αριστοφάνει
θέστιος στολίδον περιπλανῶν περιβόλον τοῦ Λυκείου τοῦ Αριστοφάνει
μέσον μέσον τοῦ περιπλανῶν περιβόλου τοῦ Λυκείου τοῦ Αριστοφάνει
μέσον, φρεγυπος μήποτε χωρίζεται ἀπ' αὐτῶν τοὺς περιπλανῶν τοῦ
διατοπλείρην ἐν τῇ θεωρεί τούτη χωρούς μάλισταν τοῦ περιπλανῶν τοῦ
τεττήγος Τούραιν, γεωργοὶ μάλισταν διέρχονται περιπλανῶν τοῦ περιπλανῶν
τοῦ περιπλανῶν τοῦ περιπλανῶν τοῦ περιπλανῶν τοῦ περιπλανῶν τοῦ περιπλανῶν

Ι. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Περιεργάσθεντες τὴν Ἀκρόπολιν δι' ὅλης τῆς πρωίας ἀνέβημεν εἴτα ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον τοῦ Παρθενῶνος μέρος διὰ κλίμακος μιναρέ*, δὸν οἱ Τούρκοι προσῆψαν τῷ περιστυλίῳ τοῦ ναοῦ τούτου.

Καθίσαντες ἐπὶ τοῦ τεθραυσμένου ἐπιστυλίου ἐπιτρχόμεθα τοῖς ὄφθαλμοῖς πρὸς ἀνατολὰς τὸν 'Υμηττόν, τὴν Πεντέλην πρὸς ἄρκτον, τὴν Πάρνηθα βορειοδυτικῶς, τὰ ὅρη 'Ικαρον καὶ Αἰγάλεων πρὸς δυσμάς καὶ ὑπεράνω τούτων τὰς κορυφὰς τοῦ Κιθαιρῶνος, νοτιοδυτικῶς δὲ καὶ πρὸς μεσημβρίαν ἔφαίνετο ἡ θάλασσα, ὁ Πειραιεύς, αἱ ἀκταὶ τῆς Σαλαμίνος, Αἰγίνης καὶ Ἐπιδάύρου, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀκροκόρινθος. Κάτωθεν ἡμῶν ἐν τῇ κοιλάδι, ἡς διέγραψα τὴν περιφέρειαν, ἔβλεπε τὶς τοὺς λόφους καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Ἀθήναις μνημέιων, τὸν λόφον τοῦ Μουσείου καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ μνῆμα τοῦ Φιλοπάππου νοτιοδυτικῶς, τοὺς βράχους τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Λυκαβηττοῦ καὶ τῆς Πινυκός πρὸς δυσμάς, τὸν μικρὸν "Αγχεσμούν*" πρὸς ἄρκτον καὶ τέλος πρὸς ἀνατολὰς τοὺς ἐπικειμένους τῷ Σταδίῳ λόφους. 'Υπ' αὐτοὺς δὲ τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως ἔκειτο τὸ θέατρον τοῦ Βάκχου καὶ τὸ τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ· δεξιόθεν αὐτῶν ὑψοῦντο οἱ μεμονωμένοι στύλοι τοῦ Ὁλυμπίου Διὸς καὶ πέραν τούτων ἔφαίνετο ὁ περιβόλος τοῦ Λυκείου, τὸ ρεῦμα τοῦ Ἰλισσοῦ, τὸ Στάδιον καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἢ Δήμητρος. 'En δὲ τῇ μεταξὺ τοῦ Αγχέσμου καὶ τῆς Ἀκροπόλεως κοιλάδι ἔκειτο ἡ νέα πόλις.

'Ο θέλων νὰ συλλάβῃ ἴδεαν τοῦ κάλλους τῆς προκειμένης θέας, ἃς φαντασθῆ τὴν ἕκτασιν ταύτην ἀλλοθι μὲ γυμνὴν ἢ κεκαλυμμένην ὑπὸ κιτρίνης ἔρεϊκης, ἀλλοθι δὲ διακοπτομένη ὑπὸ συμπτλεγμάτων ἐλαιῶν, ἀμπέλων καὶ μικρῶν ἀγρῶν κριθῆ φυτευμένων· ἃς ὑποθέση βάσεις στύλων καὶ συντρίμματα ἀρχαίων τε καὶ μεταγενεστέρων ἔρειπίων κείμενα τῇδε κακεῖσε ἐν μέσῳ τῶν σπαρτῶν, τοίχους κεκονιαμένους, φραγμούς κήπων χωρίζοντας ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἀγρούς· ἃς διασπείρη ἐν τῇ ἕκτάσει ταύτῃ χωρικὰς ὀρδευομένας ἢ πλυνούσας ἐσθῆτας Τούρκων, χωρικούς ἐλαύνοντας ὅνους ἢ φέροντας ἐπὶ τῶν νώτων τροφάς εἰς τὴν πόλιν· ἃς ὑποθέση πάντα τὰ ἔνδοξα ταῦτα ἔρειπια, πάσας ταύτας τὰς ἐπίσης ἐνδόξους νήσους καὶ θαλάσσας

φωτιζομένας ύπό λάμψεως λαμπροτάτης. Εἴδον τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα μεταξὺ τῶν δύο κορυφῶν τοῦ Ὑμηττοῦ. Κορῶναι περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἐμφαλεύουσσαι, οὐδέποτε ὅμως ὑπεριπτάμεναι τῆς κορυφῆς αὐτῆς, ἐπτερύγιον κάτωθεν ἡμῶν, οἵ δὲ παμμέλαιναι αὐτῶν πτέρυγες ἐποικίλλοντο ὑπὸ τῶν ροδοχρόων ἀντανακλάσεων τῆς αὐγῆς· ἐλαφραὶ δὲ στῆλαι κυανωποῦ καπνοῦ ἀνέθρωσκον ἀπὸ τῶν ράχεων τοῦ Ὑμηττοῦ, ἀναγγέλλουσαι τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου μελισσοτροφεῖα. Αἱ Ἀθηναὶ, ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὰ ἔρειπια τοῦ Παρθενῶνος ἐνεδύοντο τερπνὸν χρῶμα ἀνθους ροδακινέας, ἐνῷ τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Φειδίου, πλαγίως φωτιζόμενα ὑπὸ ἀκτῖνος χρυσῆς, ἐζωγονοῦντο οἰονεὶ κινούμενα ἐπὶ τοῦ μαρμάρου ὡς ἐκ τῆς μαρμαρυγῆς τοῦ φωτός. Ἡ θάλασσα καὶ ὁ Πειραιεὺς ἐφαίνοντο μακρόθεν κατάλευκα ὑπὸ τοῦ ἥλιου, ἡ δὲ Ἀκρόπολις τῆς Κορίνθου, ἀντανακλῶσσα τὴν λάμψιν τῆς Ἀνατολῆς, ἔστιλβεν ἐν τῷ ὄρίζοντι ὡς πορφυρόχρους βράχος.

Ἄπὸ τῆς θέσεως, ἐν τῇ ἐκαθήμεθα, ἥθελομεν βλέπει κατὰ τὰς ἐνδόξους τῶν Ἀθηνῶν ἡμέρας τοὺς στόλους ἀναγομένους ἐκ Πειραιῶς, ἵνα καταναυμαχήσωσι τὸν ἔχθρὸν ἢ πλεύσωσιν εἰς τὰς τελετὰς τῆς Δῆλου· ἥθελομεν ἀκούει ἐν τῷ Θεάτρῳ τοῦ Βάκχου τοὺς θρήνους τοῦ Οιδίποδος, τοῦ Φιλοκτήτου καὶ τῆς Ἐκάβης καὶ τὰς ἐπευφημήσεις τοῦ πλήθους. Πλὴν φεῦ! οὐδεὶς ἥχος ἐπληττε τὴν ἀκοήν ἡμῶν, ἀλλὰ μόλις ἥκουντο ἐκ διαλειμάτων ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐκείνων, ἐν οἷς ἐπὶ τοσοῦτον ἥχησεν ἡ φωνὴ λαοῦ ἐλευθέρου, κραυγαί τινες φυγοῦσσαι ἐκ τοῦ στόματος δούλου ὅχλου.

Τί ἔγιναν οἱ δαιμόνιοι ἐκεῖνοι τεχνῖται, οἱ ἀνεγείραντες τὸν ναόν, ἐπὶ τῶν ἔρειπίων τοῦ ὁποίουν ἐκαθήμην; Ὁ ἥλιος οὗτος, ὁ φωτίζων ἴως τοὺς ὑστάτους στεναγμούς τῆς ἐν Μεγάροις νεάνιδος, ἐφώτισε καὶ τὸν νεκρὸν τῆς περικλεοῦς Ἀσπασίας. Τὴν εἰκόνα ταύτην τῆς Ἀττικῆς, τὸ λαμπρὸν τοῦτο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου θέαμα εἶχον ἥδη θεωρήσει ὀφθαλμοὶ πρὸ δισχιλίων ἐτῶν κεκλεισμένοι. Καὶ ἐγὼ θέλω παρέλθει, καὶ ἄλλοι, ὡς ἐγώ, βροτοὶ θέλουσιν ἐπέλθει σκεπτόμενοι τὰ αὐτὰ ἐπὶ τῶν ἔρειπίων τούτων. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ καρδία ἡμῶν κείνται ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Ὑψίστου· ἔάσωμεν αὐτὸν νὰ διαθέσῃ ἀμφότερα ταῦτα, ὅπως βούλεται.

«Οδοιπορικὸν ἀπὸ Παρισίων εἰς Ἱεροσόλυμα»
(Μετάφρ. Ἐμμ. Ροΐδη)

Σατοβριάνδος

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΤΟ ΕΑΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

Τοῦρκοι διαβῆκαν. Χαλασμός, θάνατος πέρα ώς πέρα.

‘Η Χίο, τ’ δόλομορφο νησί, μαύρη ἀπομένει ξέρα,

μὲ τὰ κρασιά, μὲ τὰ δεντρά,

τ’ ἀρχοντονήσι, ποὺ βουνά καὶ σπίτια καὶ λαγκάδια

καὶ στὸ χορὸ τὶς λυγερές καμιὰ φορὰ τὰ βράδια
καθρέφτιζε μὲς στὰ νερά.

Ἐρμιά παντοῦ. Μὰ κοίταξε κι ἀπάνου ἐκεῖ στὸ βράχο,
στοῦ κάστρου τὰ χαλάσματα κάποιο παιδὶ μονάχο

κάθεται, σκύβει θλιβερά

τὸ κεφαλάκι, στήριγμα καὶ σκέπτη τοῦ ἀπομένει

μόνο μιὰ ἀσπρη ἀγράμπελη σὰν αὐτὸ ξεχασμένη
μὲς στὴν ἀφάνταστη φθορά.

—Φτωχὸ παιδί, ποὺ κάθεσαι ξυπόλυτο στὶς ράχες,

γιὰ νὰ μὴν κλαῖς λυπητερά, τ’ ἥθελες τάχα νά ’χες

γιὰ νὰ τὰ ἰδῶ τὰ θαλασσὰ

ματάκια σου ν’ ἀστράψουνε, νὰ ξαστερώσουν πάλι,

καὶ νὰ σηκώστης χαρωπά σὰν πρῶτα τὸ κεφάλι

μὲ τὰ μαλλάκια τὰ χουσά ;

Τί θέλεις, ἄτυχο παιδί, τί θέλεις νὰ σοῦ δώσω,

γιὰ νὰ τὰ πλέξης ξέγνοιαστα, γιὰ νὰ τὰ καμαρώσω

ριχτὰ στούς ὅμους σου πλατιά

μαλλάκια, ποὺ τοῦ ψαλιδιοῦ δὲν τά ’χει ἀγγίξει ἡ κόψη

καὶ σκόρπια στὴ δροσάτη σου τριγύρω γέρνουν ὅψη

ώσὰν τὴν κλαίουσαν ἵτιά ;

Σὰν τί μποροῦσε νὰ σοῦ διώξῃ τάχα τὸ μαράζι ;

Μήπως τὸ κρίνο ἀπ’ τὸ ’Ιράν, ποὺ τοῦ ματιοῦ σου μοιάζει ;

Μήν δὲ καρπός ἀπ’ τὸ δεντρί,

ποὺ μὲς στὴ μουσουλμανικὴ παράδεισο φυτρώνει,

κι ἔν’ ἀλογο, χρόνια ἑκατὸ κι ἃν πιλαλάη δὲ σώνει

μέσ’ ἀπ’ τὸν ἵσκιο του νὰ βγῆ ;

Μή τὸ πουλὶ ποὺ κελαηδάει στὸ δάσος νύχτα μέρα
καὶ μὲ τὴ γλύκα του περνάει καὶ ντέφι καὶ φλογέρα ;
Τί θὲς ἀπ' ὅλα τ' ἀγαθὰ
τοῦτα ; Πές ! Τ' ἄνθος, τὸν καρπό ; θὲς τὸ πουλί ;
— Διαβάτη,
μοῦ κράζει τὸ Ἐλληνόπουλο μὲ τὸ γαλάζιο μάτι :
Βόλια, μπαρούτη θέλω, νάρ !

(Μετάφρ. Κ. Παλαμᾶ, «Ξανατονισμένη Μουσική»)

Βίκτωρ Οδυγκό

2. Η ΕΛΠΙΔΑ

“Ολοι μιλοῦν ἀδιάκοπα γιὰ εύτυχισμένα χρόνια
καὶ πλάθουν ὄνειρα χρυσά· καὶ μὲ γοργὰ φτερά
τοὺς βλέπεις ὅλους νὰ πετοῦν καὶ ἀποζητοῦν αἰώνια
σὲ κόσμους ἄλλους μιὰ ἄφθαρτη, μιὰ ἀτέλειωτη χαρά.
Γερνᾶ ὁ κόσμος μὲ καιρὸ καὶ πάλι ξανανιώνει,
μὰ τὴν ἐλπίδα ἀπ' τὴν ψυχὴν κανεὶς δὲν ξεριζώνει.

Ἐλπίδα μέσα στὴ ζωὴ καθένα συνοδεύει,
ἐκείνη τὸ φαιδρὸ παιδὶ γιὰ πάντα τριγυρνᾶ·
ἡ μαγική της ἡ μορφὴ τὸ νέο σαγηνεύει·
τὸ γέρο καὶ ὡς τὸν τάφο του ἐκείνη κυβερνᾶ·
γιατὶ καὶ ὃν κλειῆ στὸν τάφο του τοῦ πόνου τὴ ρυτίδα,
καὶ ἐκεῖ, σιμὰ στὸ μνῆμα του, φυτεύει τὴν ἐλπίδα.

Δὲν εἶναι πόθος μάταιος, ὄνειρο ποὺ δὲ μένει,
οὐδὲ φυτρώνει ἀσκοπα σ' ἀνόητη καρδιά.
Γιὰ κατιτὶ καλύτερο εἴμαστε γεννημένοι·
τέτοια φωνὴ στὰ στήθια μας ἀκούεται βαθιά.
Καὶ ὅ,τι ἐκείνη ἡ μυστικὴ φωνὴ μᾶς ψιθυρίζει,
δὲν εἶναι πλάνη τῆς ψυχῆς ποὺ ἀδιάκοπα ἐλπίζει.

(Μετάφρ. Θ. Βορέα)

Φρ. Σίλλερ

3. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ

Μὲ τὴν αὐγὴν καὶ ἡ θάλασσα μενεξεδένια
λάμπει, καὶ μὲ τὸ φῶς τὰ πάντα ξαναιώνουν.
Νά, ἡ ἄνοιξη γυρίζει, νὰ τὸ χελιδόνι
στὸν Παρθενώνα ξαναχτίζει τὴν φωλιά του!
Πανίερη Ἀθηνᾶ, τίναξε τὸ πουλί σου
στ' ἀμπέλια μας ἀπάνου τὰ σαρακωμένα.
Κι ἀν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εῖν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Ἄγάλια ἀγάλια ἀποχρυσώνεται τὸ κύμα,
νά, ἡ ἄνοιξη γυρίζει, μὰ στὰ κορφοβούνια,
τοῦ Προμηθέα τὰ σπιλάχνα σκίζοντας ἐνα ὅρνιο
μεγάλο, ἀσάλευτο ξανοίγεται μακριάθε·
γιὰ νὰ διώξῃ τὸ μαῦρο γύπτα, ποὺ σὲ τρώει,
ἀρμάτωσέ μας, νέε νησιώτη, τὸ καράβι.
Κι ἀν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εῖν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τ' ἀνάκρασμα τ' ἀκοῦτε τῆς ἀρχαίας Πυθίας;
«Νίκη στῶν ἡμίθεων τ' ἀγγόνια!» Ἀπὸ τὴν "Ιδη"
ώς τῆς Νικαίας* τ' ἀκρογιάλια ξαναθίζουν
αἰώνιες οἱ ἔλιές. Μὲ τ' ἄρματα στὰ χέρια
ἐμπρός! Τὰ ὑψη τῶν βουνῶν ἃς τ' ἀνεβοῦμε,
τοὺς σαλαμίνιους ἀντίλαλους ξυπνώντας!
"Αν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εῖν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Κι ἔλα, ἔτοιμάστε τὰ λευκὰ φορέματά σας,
ἀρραβωνιαστικές, γιὰ νὰ στεφανωθῆτε
στὸ γυρισμὸ τοὺς ἀκριβούς σας· μὲς στὸ λόγγο,
γι' αὐτοὺς ποὺ σᾶς γλιτώσανε κόφτε τὴ δάφνη.
Ἀγνάντια στὴ σκυφτὴ καὶ ντροπιασμένη Εύρώπη,
ἄς πιοῦμε ξέχειλη τὴ δόξα, παλικάρια.
Κι ἀν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εῖν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

“Ο, τι ἔγινε μπορεῖ νὰ ξαναγίνη, ἀδέρφια !
 Στῶν πυρωμένων τούτων βράχων τὴ λαμπράδα,
 μὲ σάρκα θεία μπόρεσ’ ὁ ἄνθρωπος νὰ ντύσῃ
 τὸ φωτερώτερο κι ἀπ’ ὅλα τὰ ὄνειρά του.
 Κι ἡ χριστιανικὴ ψυχὴ βουβή ἐκεῖ πέρα θὰ είναι ;
 Κι ἐμεῖς ἐνὸς κορμοῦ ξερόκλαδα ἐκεῖ πέρα ;
 Κι ἀν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
 θεία εἰν’ ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τὸ Μαραθώνιο πεζοδρόμο ἀκολουθώντας,
 κι ἀν πέσουμε, τὸ χρέος μας ἔχουμε κάμει !
 Καὶ μὲ τὸ αἷμα τοῦ προγόνου μας Λεωνίδα
 τὸ αἷμα μας, θριάμβων αἷμα, ταιριασμένο,
 θὰ πορφυρώσῃ τὸν καρπὸ τὸν κοραλλένιο
 καὶ τὸ σταφύλι τὸ κρεμάμενο στὸ κλῆμα.
 Κι ἀν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
 θεία εἰν’ ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τῆς ἱστορίας μας φέγγουν τρεῖς χιλιάδες χρόνια.
 ’Ορθοί ! Καὶ πρόβαλε ἀπὸ τώρα τὸ παλάτι
 στὸν τόπο ἐκεῖ, ποὺ λύθηκαν τὰ κακὰ μάγια
 κι ὁ Φοίνικας* ξαναγεννιέται ἀπὸ τὴ στάχτη.
 Στὶς ἀμμουδιές τῆς Μέκκας διῶξε το, ἥλιε,
 τὸ μισοφέγγαρο μακριὰ ἀπ’ τὸν οὐρανό μας. . .
 ”Αν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
 θεία εἰν’ ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

(Μετάφρ. Κ. Παλαμᾶ, «Πολιτεία καὶ Μοναξιά»)

Φρειδ. Μιστράλ

4. ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδας ! ὃ νησιά βλογημένα,
 ποὺ μὲ ἀγάπη καὶ φλόγα μιὰ Σαπφώ τραγουδοῦσε,
 ποὺ πολέμων κι εἰρήνης δῶρα ἀνθίζαν σπαρμένα,
 ποὺ τὸ φέγγος του ὁ Φοίβος ἀπ’ τὴ Δῆλο σκορποῦσε !
 ”Αχ ἀτέλειωτος ἥλιος σᾶς χρυσώνει ώς τὰ τώρα,
 μὰ βασίλεψων ὅλα, ὅλα τ’ ἄλλα σας δῶρα !

Καὶ τῆς Χίος τὴν Μούσα καὶ τῆς Τέως τὴν Λύρα*,
 ἀντρειοσύνης κι ἄγάπης δοξαρίσματα πρῶτα,
 σὲ ἄλλους τόπους γιὰ φήμη τὰ μετάφερε ἡ Μοίρα,
 γιατὶ ἡ μαύρη τους μάνα μήτε ἀν ζοῦνε δὲ ρώτα!
 Κι ἀντιλάλησαν ξάφιν παραπέφα στὴ Δύση,
 ἀπ' ἐκεῖ ποὺ ἀνθίζαν τῶν «Μακάρων οἱ νῆσοι».

Τὰ βουνὰ τὸ μεγάλο Μαραθώνα θωρᾶνε
 κι ἡ ἀθάνατη βλέπει τὰ πελάγη κοιλάδα.
 'Εδῶ πέρα μονάχος συλλογιόμουν πώς νά 'ναι
 θὰ μποροῦσε καὶ πάλι μιὰν ἐλεύτερη 'Ελλάδα!
 Γιατὶ πῶς νὰ κοιτάζω τὸ Περσάνικο μνῆμα
 καὶ νὰ λέγω πώς εἶμαι τῆς σκλαβιᾶς κι ἔγῳ θύμα!

Στὸν γκρεμνὸ ποὺ ἀντικρίζει τὴν μικρὴ Σαλαμίνα,
 μιὰ φορὰ βασιλέας θρονιαζότανε. Κάτου,
 δίχως τέλος καράβια, μὲ τ' ἀμέτρητα ἐκεῖνα
 μαζευόντανε πλήθη. Ἡταν ὅλα δικά του.
 Τὴν αὐγὴ μὲ καμάρι τὰ μετροῦσε ἐκεῖ πέρα,
 μὰ τί γένηκαν ὅλα σὰν ἐβράδιασε ἡ μέρα!

Ποῦ εῖν' ἐκεῖνα! Ποῦ εἰναι, ὃ Πατρίδα καημένη !
 Κάθε λόγγος σου τώρα κι ἀκρογιάλι ἐβωβάθη!
 Τῶν παλιῶν τῶν ἡρώων ἔνας μύθος δὲν μένει,
 τῆς μεγάλης καρδιᾶς τους κάθε χτύπος ἐχάθη.
 Καὶ τὴ λύρα σου ἀκόμα τὴν ἀφῆκες, διμένα!
 ἀπ' τοὺς θείους σου ψάλτες νὰ ξεπέσῃ σὲ μένα!

Μές στὸν ἄδοξο δρόμο, ποὺ μιὰ τύχη μὲ σέρνει
 μὲ φυλὴ ποὺ στηκώνει τῆς σκλαβιᾶς ἀλυσίδα,
 κάποιο βάλσαμο κρύφιο στὸ τραγούδι μου φέρνει
 ἥ ντροπή, ποὺ μὲ πιάνει γιὰ μιὰ τέτοια πατρίδα!
 Καὶ τί νά 'χη ἐδῶ ἀλλ' ὁ ποιητής, παρὰ μόνο
 γιὰ τοὺς "Ελληνας πίκρα, γιὰ τὴ χώρα τους πόνο!

Πρέπει τάχα νὰ κλαίμε μεγαλεῖα χαμένα
 καὶ ντροπή νὰ μᾶς βάφη, ἀντὶς αἷμα σὰν πρῶτα ;

Βγάλε, ω γῆς διοξασμένη, ἀπ' τὰ σπλάχνα σου ἔνα
ἰερὸ ἀπομεινάρι τῶν παιδιῶν τοῦ Εὐρώτα !
Ἄπ' ἐκειούς, τοὺς Τρακόσιους, τρεῖς ἄς ἔρθουνε, φτάνουν,
ἄλλη μιὰ Θερμοπύλα στὰ βουνά σου νὰ κάνουν.

Πῶς ! Ἀκόμα σωπαίνουν; Πῶς ! Ἀκόμα ἡσυχάζουν;
”Οχι, ὅχι ! Ἀκούγω τὶς ψυχὲς ἀπ' τὸν ”Αδη,
σὰν ποτάμι ποὺ τρέχει μακρινά, νὰ φωνάζουν:
»Ἐνας μόνο ἄς σαλέψη ζωντανός, καὶ κοπάδι
ἀπ' τὴ γῆς ἀποκάτου λεβεντιά ξεκινοῦμε·
εἶναι αὐτοὶ ποὺ κοιμοῦνται· μεῖς ἀκόμα σ' ἀκοῦμε !»

”Αχ, τοῦ κάκου, τοῦ κάκου ! ”Αλλες λύρες στὰ χέρια !
Μέ σαμιώτικο τώρα τὸ ποτήρι ἄς γεμίση.
”Αφηνε αἷμα καὶ μάχες γιὰ τὰ τούρκικα ἀσκέρια,
καὶ καθένας τὸ αἷμα τοῦ ἀμπελιοῦ του ἄς μᾶς χύσῃ !
Δές τους ! ”Ολοι ξυπνᾶνε καὶ πετοῦν ώς ἀπάνω,
τοῦ μικρόψυχου Βάκχου τὸ ἐγκώμιο σὰν κάνω !

Τὸν Πυρρίχιο* χορό σας ώς τὰ τώρα βαστᾶτε,
ἡ Πυρρίχια ἡ «φάλαγξ» ποῦ νὰ πῆγε, καημένοι !
”Απὸ δυὸ τέτοια δῶρα, πῶς ἐκεῖνο ξεχνᾶτε,
ποὺ ψυχὲς ἀντρειώνει καὶ καρδιές ἀνασταίνει !
Καὶ τὰ γράμματα ἀκόμα ἐνὸς Κάδμου κρατεῖτε·
τάχα νά ’ταν γιὰ σκλάβους τὰ ψηφιά του θαρρεῖτε;

(Μετάφρ. Ἀργ. Ἐφταλιώτη, »Ἐκλεγχὲς Σελίδες«)

Bύζαντος

ΛΕΞΙΑΛΟΓΙΟΝ

Α

- Αγαρ*, ἥ δούλη τοῦ Αθραάκου, ἐξ ἣς ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ, γενάρχης τῶν Ἀγαρηνῶν.
- Αγαρηνοί*, οἱ λαὸς καταγόμενος ἐκ τῆς "Αγαρ": ἡ ὀνομασία ἐδόθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατὰ πρώτον εἰς τοὺς Ἰσμαηλίτας "Αραβαῖς καὶ βραδύτερον εἰς ὅλους τοὺς Μιωμεθανούς.
- ἄγκυρα*, ἥ ἔδω: δρέπανον (εἶδος πολεμικοῦ ὀργάνου).
- Αγχεσμός* ἥ τὸ Τουρκοβούνι τῆς Ἀττικῆς.
- ἄγχινοια*, ἥ δέδυνοια, ἐξυπνάδα, σύνεσις.
- ἄγωμε* β' προσ. προστακτικῆς: πήγαινε (ἄμε)
- ἀδράζω* ἥ ἀδράχνω δράτομαι, πιάνω, ἀρπάζω.
- ἀδυνατή* δύνατή.
- ἀηδόνι* τοῦ Κολωνοῦ ὁ Σοφοκλέους, (ἀντονομασία).
- ἄθος*, δέρα, στάχτη.
- ἄθός*, δέρα ἀνθός, τὸ ἄνθος.
- Αἰακός*, δέρας τοῦ Διὸς καὶ τῆς Αιγίνης, πατὴρ τοῦ Πηλέως καὶ τοῦ Τελαμῶνος, γενόμενος μετὰ τὸν θάνατόν του δικαστής ἐν τῷ "Ἀδῃ".
- Αἰακίδης*, δέρας τοῦ Αἰακοῦ: ἔδω : ὁ 'Αχιλλεύς.
- αἴθων* καίων, δρμητικός, βίαιος.
- αίκια*, ἥ ή κάκωσις, σωματική κάκωσις, ἥ κακοποίησις.
- Ἄτες* φοβερός λύκος.
- Ακαδημία*, ἥ ἡ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος τὸ πρῶτον ἰδρυθεῖσα φιλοσοφικὴ σχολὴ ἐκ ταύτης ἔλαβον τὸ ὄνομα τὰ ἐν Εὐρώπῃ πνευματικὰ ἰδρύματα, τὰ ἔχοντα σκοπὸν τὴν προσαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν· ἡ ἰδρυσις τῶν Ἀκαδημῶν ἡρχισε κυρίως ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς 'Αναγεννήσεως.
- ἀκατάπληκτος* ὁ μὴ καταπλησσόμενος: τὸ οὐδὲ'. ὡς οὖσ. ἀκατάπληκτον, τὸ—ἥ ἔλλειψις καταπλήξεως, τὸ θάρρος, ἥ γενναιότης.
- ἀκηδία*, ἥ (ἀ - στερητ. + κήδομαι), ἀμέλεια, ἀδιαφορία.
- ἀκροκέραιον*, τὸ ἔκαστον τῶν δύο ἀκρων τῆς σταυρωτῆς κεραίας (κοινῶς: πινό).
- ἀκροστόλια*, τὰ τὰ κοσμήματα τῆς πρώρας τοῦ πλαίσου.
- ἀκῶ* ἀκούω.
- ἄκω* ἄκουσγε, ἄκουεν εἰς τὸ ὄνομα . . . , ὀνομάζετο.

- ἄλα! — ἐπιφρώνημα προτρεπτικὸν = ἐμπρὸς (λέξ. Βενετική).
- ἄλβιστρος . — ἀνήκων εἰς τὴν Ἀλβιστρά βλ. λέξιν.
- Ἄλβιστρόν, ἡ — ἡ Ἀγγλία.
- Ἄλδος Μαρούτιος, ὁ — περίφρημος Ἰταλὸς ἑλληνιστής τυπογράφος καὶ ἐκδότης (1440 - 1515).
- ἄλικος — κόκκινος, βαθυκόκκινος.
- ἄλκιμος — δυνατός, εὔρωστος, ἀκμαῖος· (ἀλκή=σωματική δύναμις, εὔρωστία).
- Ἄλκμεωνίδαι, οἱ — μεγάλη ἀθηναϊκὴ οἰκογένεια ἀνάγουσα τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὸν Ἀλκμέωνα, δισέγγονον τοῦ Νέστορος, Βασιλέως τῆς Πύλου.
- Ἄλλιας ἡμέρα — dies Aliensis, ἀποφράς ἡμέρα διὰ τοὺς Ρωμαίους, ἐπειδὴ ἡ τήθη σαν ὑπὸ τῶν Γαλατῶν κατὰ κράτος παρὰ τὸν Ἀλλιανό ποταμὸν· (βλ. καὶ Βρέννος).
- ἄλλοδθρονς — ὁ ὄμιλον ἔνην γλῶσσαν, ξένος,
- ἄλοντρογίς, ἡ — τὸ πορφυρὸν μεγαλοπρεπὲς φόρεμα, τὸ βαμμένον μὲν γησίαν πορφύραν.
- ἄλωνή, ἡ — ἡ ἄλων, τὸ ἄλον, τὸ ἀνοικτὸν μέρος, ὁ κῆπος.
- ἄμαδολογάω-ω — παίζω τις ἀμάδες, τοὺς δίσκους.
- ἄμαλθειον, τὸ — τὸ κέρας τῆς αἰγάλης Ἀμαλθείας, τῆς ὅποιας τὸ γάλα ἔθρεψε τὸν Δία· ἀπὸ αὐτὸῦ ἔρρεε πᾶν ὅ, τι ἐπεθύμει ὁ κατέχων τοῦτο.
- ἄμη καὶ ἀμητή — (ἐκ τοῦ : δὲν μή) ὅμως, ἀλλά.
- ἄμηρᾶς (ἀς) ἡ ἀμιρᾶς (ἀ) δ — ὁ ἡγεμών, ὁ αὐθέντης (λέξις ἀραβική).
- ἄμηργω — δρκίζομαι (δρμνώ).
- ἄμοιρω — εἶμαι ἀμοιρός τινος, στεροῦμαι πράγματός τινος· ὡς μηδὲ τῆς ἐντεῦθεν σεμνότητος αὐτὸν ἀμοιρεῖν = ὥστε αὐτὸς (ὁ Βασιλεὺς) νά μή εἶναι ἀμέτοχος σεμνότητος δι' αὐτά, — ὥστε γὰ σεμνύνεται γιὰ τὴν μαρτυρικὴν δοξαν τῶν προγόνων του.
- ἄμπτώνω — ἀπωθῶ, σπρώχω.
- ἄμφ' — ἀλλά.
- ἄμφιλαφῆς — ὁ πανταχόθεν περιβάλλων, ὁ πυκνός.
- Ἄμφιων, ὁ — ὁ μυθικὸς ἀιοῦδος καὶ μουσικός.
- ἄναδια — ἀπέναντι.
- ἄναιμος — φονεύω.
- ἄνάκαρα ἡ νάκαρα, τὰ — αἱ σωματικαὶ δυνάμεις, (τὸ κουράγιο).
- ἄνάντη ἡ ἀνάρτα — (ἐκ τοῦ ἐπιθέτου ἀνάντης-ἀνωφερῆς), τὸ ἀπό τινος σημείου ρείθρου ποταμοῦ ἡ κοιλάδος πρὸς τὰ ἄνω ἐκτεινόμενον μέρος.
- Ἄνατολικά Ἀσματα — τίτλος μιᾶς ποιητικῆς συλλογῆς τοῦ Βίκτωρος Ούγκο (1828).
- ἄναγνυχω (-ομαι) — ἀνακουφίζομαι.

- Αρδούρικος* δ Κάλλιστος — διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ζήσας τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς πατρίδος του Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔψυγεν εἰς Φλωρεντίαν, ἔνθα ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1476 καὶ μετὰ δύο ἔτη ἀπέθανεν.
- ἀνὲν (*ἡ*: ἀν ἐν)
- ἀνημένω
- Ανθέμιος
- ἀντάμα
- ἀντεροσπασμός, ὁ
- ἀντιφίλματα, τὰ
- ἀντραλίζομαι (-ζουμαι)
- Αντώνιος δ Ἐπαρχος
- ἀνύποιστος
- ἀξάφτω
- Αξιά, ἡ
- ἀξιωματικός, ὁ
- ἀπαρτίζω
- ἀπατος
- ἀπατός μου
- ἀπεικάζω
- ἀπεις καὶ ἀπείτις
- ἀπελάτης, ὁ
- ἀπογνούς· ἀπογνοὺς
- τὴν εἰρηνικὴν προδοσίαν
- ἀποκλαμός, ὁ
- ἀποκοτιά, ἡ
- ἀπομισμός, ὁ
- ἀπτω
- ἀπορρόξ
- ἀποσμήχω
- ἀποσπάς-άδος, ἡ
- Αράξης, ὁ
- Αράπης, ὁ
- διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ζήσας τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς πατρίδος του Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔψυγεν εἰς Φλωρεντίαν, ἔνθα ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1476 καὶ μετὰ δύο ἔτη ἀπέθανεν.
- ἀν είναι, ἀν.
- περιμένω.
- ὁ 'Ανθέμιος καὶ ὁ 'Ισιδωρος είναι οἱ δύο περίφημοι ἀρχιτέκτονες, οἱ ἀνοικοδομήσαντες τὴν Αγίαν Σοφίαν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς κατά τὴν στάσιν τοῦ Νίκα.
- μαζί.
- δι σπασμὸς τῶν ἐντέρων λόγῳ φόβου ἢ στενοχωρίας.
- αἱ παραφυλάδες τῆς οἰζης, παρακλήδια φυόμενα περὶ τὴν φίξαν τῶν δένδρων.
- στενοχωροῦμαι, ζαλίζομαι· (καὶ ἀντραλώνομαι).
- χρονογράφος ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/πόλεως· ἔγραψε θρῆνον διὰ τὴν πτῶσιν τῆς Πόλεως.
- ἀφόρητος, ἀνυπόφορος
- ἀστράφτω.
- κονὴν ὥνομασία τῆς νήσου Νάξου.
- δὲν ἀξιώματι ἐντεῦθεν δικυρστής καὶ πᾶς ἔχων Ισχὺν
- συναπαρτίζω, καταρτίζω, παρασκευάζω.
- ἀπύθμενος, ἀβυσσαλέος.
- μόνος μου.
- διαβλέπω, διακρίνω.
- ὁ χρον. καὶ αἰτιολ. σύνδεσμος ἐπει=ἀφοῦ, ἐπειδή.
- δι ληστῆς τῶν συνόρων κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν.
- (μιχ. ἀφ. β' τοῦ ἀπογιγνώσκω—ἀπελπίζομαι)· ἀπογνοὺς τὴν εἰρηνικὴν παραδοσίαν—ἀφοῦ ἔχασε κάθε ἐλπίδα διὰ τὴν εἰρηνικὴν παραδοσιν τῆς πόλεως.
- δι πλόκαμος.
- τὸ μέγα θάρρος, ἡ μεγάλη τόλμη.
- βλ. μισεμός.
- ἀνάπτω, φλέγομαι.
- ἀπότομος, ἀπόκρημνος· (ρ. ἀπορρήγνυμ).).
- σφριγγίζω.
- τὸ ἔξι ἀποσπάσεως (ἀποκοπῆς) προκύψαν τμῆμα ὅλου τινός, τμῆμα διεσκορπισμένον.
- ποταμὸς πηγάζων ἐκ τῆς Τουρκίας καὶ χυνόμενος εἰς τὴν Κασπίαν· ἔδω συνεκδοχικῶς: ἡ Τουρκία.
- κατὰ τὴν λαϊκὴν μυθολογίαν στοιχειωμένος 'Αράπης

- φυλάσσει πηγάδας, λίμνας, ποταμούς κλπ. καὶ κακο-
ποιεῖ τοὺς πλησιάζοντας.
- ὁ βιορειδυτικὸς ἄνεμος.
 - ἀφαιρῶν τοὺς ἀργοὺς (=ἀκάρπους) βλαστοὺς ἀμπέλου.
 - τὸ πλοῖον τῶν Ἀργοναυτῶν, δι' οὗ ἐπλευσαν εἰς Κολ-
χίδα πρὸς ἀρπαγὴν τοῦ χρυσομάλλου δέρατος.
 - ὁ θρυλικὸς βυζαντινὸς ἥρως Διγενῆς Ἀχρίτας.
 - ἀργυρές.
 - ὁ ἐλαφρὸς ἔξοπλισμὸς τοῦ πλοίου, ἡ ἀρματωσιά, δηλ.
οἱ Ιστοί, αἱ κεραῖαι, τὰ σχοινία τῶν Ιστῶν κλπ.
 - ἡ ἀρθρωσις, ἡ κλειδώσις, τὸ σημεῖον, εἰς ὃ συνδέονται
τὰ μέρη ἐνὸς συνόλου.
 - εἰρηνεύω, ἡσυχάζω.
 - Γερμανὸς ρωματικὸς ποιητής καὶ μυθιστοριογράφος.
 - ἡ γῆ.
 - ὁ δύμφαλος.
 - μαῦρος, γεμάτος ἀσβόλην, (καπνιάν).
 - ἀρχαιοτάτη παραθαλασσία πόλις τῆς Παλαιστίνης, με-
ταξὺ Γάζης καὶ Ἀζώτου (ὁ κάτοικος Ἀσκαλωνείτης).
 - ὁ στρατός· (λέξις τουρκική).
 - σπαρταρῶ, σπαραρίζω, τινάσσομαι σπασμωδικῶς.
 - τὰ χρήματα, ἡ χρηματικὴ περιουσία.
 - μονάς σταθμῶν (κατ' ἀρχὰς βάρος μιᾶς λιτρας) καὶ
χαλκοῦν νόμισμα τῶν Ρωμαίων.
 - ὁ διάβολος. 'Ο 'Ανδρέας ὁ Κρήτης δονομάζει 'Ασσύ-
ριον τὸν διάβολον, διότι οἱ 'Ασσύριοι εἶχον ὑποδου-
λώσει τὸν λαὸν τοῦ 'Ισραήλ.
 - ἄμεστος, ἀμέστωτος, μὴ ἀκμαῖος.
 - εἴδος ὄφεως δηλητηριώδους, ὄχιά, (ἔχις ἡ ἀσπίς).
 - ἀπεριποίητος.
 - ἡ ἀττικὴ διάλεκτος, ἡ κοιμψὴ χρῆσις τοῦ λόγου.
 - τὰ αὐτιά.
 - ἡ 'Ιταλία.
 - ἀνέκφραστος.
 - ἡ ἀφεντικὴ σου, σ'.
 - ὁ μικρὸς ἀφέντης (χαιδευτικόν).
 - ἀποσπῶ, ἀποχωρίζω διὰ τὸν ἔσωτόν μου, κυριεύω.
 - τοποθεσία κατὰ τὰς βορείας ὑπωρείας τῆς Πεντέλης.
 - ἀκούω.
 - ὁ Εὐφράτης ποταμός.
 - ἀφοῦ.
 - ἀχρηστος, ἀτολμος.
 - δριμὺς, ἵσχυρός, (μὲ δύναμιν καταφερόμενος).

B

- βαγένι, τὸ βαγένιον Ἀλή - πασα, εἰς τὸν ὄποιον ἀποδίδεται ἡ καταστροφὴ τοῦ Γαρδικίου καὶ ἄλλαι ὀμότητες. Διὰ τοῦτον δὲ Βαλαωρίτης ἔχει γράψει ἐν ἐπικολυρικὸν πόιημα.
- Βατίνια — τὸ βαρέλι.
- βαλλαῖ — ἀρχηγὸς τῆς Βεζιρικῆς φρουρᾶς τοῦ Ἀλή - πασα, εἰς τὸν ὄποιον ἀποδίδεται ἡ καταστροφὴ τοῦ Γαρδικίου καὶ ἄλλαι ὀμότητες. Διὰ τοῦτον δὲ Βαλαωρίτης ἔχει γράψει ἐν ἐπικολυρικὸν πόιημα.
- Βαρβαρέζου, οἱ — (τραγούδια) ἑγκωμιαστικά.
- βαργωμῶ ἢ βαρνγγωμῶ — (λ. τουρκ.), μὰ τὸ Θεό, (ἐπιφωνηματικῶς).
- Βαρθελεμὼ ἀβάς — οἱ κατόικοι τῆς Βαρβερίας τῆς Β. Ἀφρικῆς.
- βατσέλι, τὸ — βαρυγνωμῶ, δυσφορῶ, στενοχωροῦμαι.
- βέβηλος — Γάλλος, σοφός, λογιτέχνης, ἐλληνιστής (1716-1795).
- βεείνης, δὲ — λεκάνη ἐκ μετάλλου ἢ πορσελάνης· εἰς τὰς Ἰονίους νήσους· μέτρον χωρητικότητος σιτηρῶν.
- Βελή - πασας — ὑποκείμενος εἰς δίωξιν λόγῳ προβληθείσης ἀντιστάσεως, πονηρός, εὔστροφος.
- Βερονέζε — διαύτερος τοῦ 'Αλή - πασα τῶν Ἰωαννίνων.
- Βησσαρίων (1395-1475) — διάσημος Ἱσπανὸς ζωγράφος (1530-1588).
- βίγλα, ἡ — διάσημος Ἐλλην λόγιος τοῦ μεσαίωνος, ἐπίσκοπος Νικαίας καὶ κατόπιν καρδινάλιος Τουσκούλου· ἦτο κεκτηρυγμένος ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.
- βιγλίζω — σκοπιά, φυλάκιον (λέξ. λατιν.-βυζαντ.).
- βίτσιμα, τὸ — παρατηρῶ ἀπὸ τὴν σκοπιάν (βίγλαν), κατοπτεύω.
- βλεπίσουν — ἡ ἀνάτασις τοῦ σώματος, ἢ πρὸς τὰ πρόσω πέζόμαςι.
- βύβιοντας, (-οδας), (βο- εβόδας) δὲ — προφυλάξου, (ρ. βλεπίζω, - ομαι = προφυλάσσομαι).
- βοϊδομάτης, ὁ — πολέμαρχος, στρατιωτικὸς διοικητὴς ἐπαρχίας, ἡγεμῶν τῆς Μολδοβλαχίας.
- βολά, ἡ — εἶδος ἀμπέλου.
- Bouchut, δὲ — φορά (φρ.: πόσες βολές σοῦ τὸ εἴπα).
- Βουλγαρέλι, τὸ — Γάλλος νευρολόγος.
- βουντζίον, τὸ — χωρίον τῆς Ἀρτης (εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχ. Θεοδωρίας).
- βουνορούζη, τὸ — τὸ βυτίον, τὸ βαρέλι.
- Βρανά, τό, Βρανάς, δὲ — ρασοειδὲς φόρεμα τῶν Ἀράβων.
- βρατσέρα, ἡ — μικρὸν χωρίον παρὰ τὸν Μαραθῶνα, εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον καὶ ἀνωθεν τῆς πεδιάδος.
- Βρέννος, δὲ — εἶδος ἴστιοφόρου πλοίου μὲ δύο ἴστοις, λίαν ταχὺ, μικροῦ ἑκτοπίσματος (μέχρις 100 τόννων).
- βρῶμα, τὸ — ἀρχηγὸς τῶν Γαλατῶν, οἱ δόποιοι κατέλαβον τὴν Ρώμην τὸ 389 π.Χ. Οὗτος ἐδέχθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν πόλιν ἀντὶ βαρυτάτης ἀποζημιώσεως εἰς χρυσόν.

Γ

- Γαληνός — μέγιας "Ελληνη ίατρὸς τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος.
 γεγανυμένος — (μτχ. τοῦ ρ. γάνυματι), λαμπρύνομαι, χαίρω, ἀγάλλομαι.
- Γέθ, ἥ — πόλις μεγάλη τῶν Φιλισταίων, κυριευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ καὶ βραδύτερον (711 π.Χ.) ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων.
 γεννητικά, τὰ — οἱ γονεῖς, οἱ πρόγονοι.
 γιαγέρων — ἐπιστρέφω, ἐπανέρχομαι.
 γιάντα ἡ δημάρτια — διατί.
 Γκίκας — Φαναριωτική οἰκογένεια τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη κατέλαβον ἀνώτατα ἀξιώματα.
 Γκωτιέ Θεόφιλος — διάσημος Γάλλος ποιητὴς καὶ πεζογράφος (1811-1872).
 γλάκιο, τό — ὁ δρόμος, τὸ τρέξιμο· (τὸ ρ. γλακῶ καὶ (γ)λακίζω = τρέχω δρομάτιως).
 Γότια Λουτσιέντες — διάσημος Ισπανὸς ζωγράφος (1746-1828).
 Γοργόνα, ἥ — δαίμων θαλάσσιος τῆς νεοεληνικῆς μυθολογίας, ἔχων σῶμα γυναικός καὶ οὐρὰν ἰχθύος.
 γούμενα, ἥ — χονδρὸν σχοινίον τοῦ πλοίου, κάλως.
 γραφικός — ἄξιος νὰ ζωγραφηθῇ, ώραῖος γιὰ τὴν ποικιλίαν τῶν χρωμάτων.
 γρόσι, τό — νόμιμα τουρκικόν, τὸ ἐν ἐκατοστὸν τῆς χρυσῆς λίρας, γενικῶς χρήματα.
 γυναλί, τό — διόπτρα ἀλιέων, κύλινδρος σιδηροῦς ἀπωμάτιστος, μὲ πυθμένα ἀπὸ κρύσταλλον, δὲν οἱ ἀλιεῖς παρατηροῦν τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης.

Δ

- δακκανούρρες — τὰ δύο πρόσθια συλληπτήρια δργανα τοῦ καρκίνου (κάβουρα), δαγκάνες, δαγκανάρρες.
 δαμάκι — μηδαμινό, δλίγον.
 δαμασκί, τό — τὸ ξέφος, τὸ κατεσκευασμένον εἰς τὴν Δαμασκὸν, τῆς ὁποίας ἦτο περίφημος ἡ ὀπλουργία· γιαταγάνι.
 Δαμασκηνός Ιωάννης — (ὁ ἐπιλεγόμενος Χρυσορρόας), πατήρ τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ μέγιας ὑμνογράφος αὐτῆς. Ἔγεννήθη εἰς Δαμασκὸν καὶ ἀπέθανε πρὸ τοῦ 754.
 δαμάτειρα, ἥ — ἡ δαμάζουσα, ἡ καθυποτάσσουσα, ἡ καταστρεπτική. (τὸ ἀρσενικὸν δαματήρ ἢ δαμάτωρ).
 δαρμός, ὁ — δόμυρμός, κοπετός, θρῆνος.
 δεῖμα, τό — (ἐκ τοῦ θέματος δει-δέδοικα, δέος), ὁ φόβος.
 δειράς-άδος, ἥ — ἡ βουνοκορυφή, κορυφογραμμή.

- διακόσμησις** — ή ἔρευθμος (ἀρμονική) διάταξις τοῦ σύμπαντος. . . καὶ πᾶσα τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων ἡ νοητὴ διακόσμησις. . . ἐπισπένδεται—καὶ ὅλη ἡ νοητὴ ἔρευθμος διάταξις τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων κάμνει σπονδὰς ἐπὶ τῇ πρὸς ἡμᾶς (τοὺς ἀνθρώπους) συμφιλιώσει τοῦ Θεοῦ (=ταῖς θείαις καταλλαγαῖς).
- διαλαλιά** η διαλαλία — ή διαλάλησις, ή διακήρυξις, ή διαταγὴ ή ἀνακοινωμένη, διὰ κήρυκος.
- διαρμόζω** — συναρμολογῶ
- διασκελίζω** — (κ. διασκελῶ καὶ δρασκελῶ), διαβαίνω, δινωθέν τινος, ὑπερβαίνω τι δὲ ἀνοικτῶν τῶν σκελῶν.
- διαφέρνετευσις**, η — ή προστασία.
- διαφεντεύω** — προστατεύω.
- διαφοροῦ η διαφορίζω** — ἐνδιαφέρομαι, ὥφελοῦμαι: (διάφορο=χέρδος, ώφελεια).
- Διδότος Ἀμβρόσιος Φιλομῆνος (Didot)** — περίφημος Γάλλος ἐλληνιστής, τυπογράφος, βιβλιοπώλης καὶ ἐκδότης (1790-1876).
- δίκωτον, τὸ** — τρίστιτον πολεμικὸν πλοῖον μὲ τετράγωνα ἴστια καὶ δύο σειρὰς τηλεβόλων ἐπὶ ἑκατέρας τῶν πλευρῶν.
- διολίζω η διοβλίζω** — ἀροτριῶ δευτέραν φορὰν ἔναν ἀγρόν.
- διπλολίθι, τὸ** — τοῖχος τοῦ ὄποιου οἱ λίθοι δὲν εἶναι προσηρμοσμένοι μεταξύ των δὲ ἀσβέστου, (ἄλλως: ξερολιθία).
- δολώνω** — δολεύομαι, κηληδώνω.
- δομέστιχος, ὁ** — ὁ σωματοφύλαξ τοῦ βασιλέως, ὁ στρατηγός.
- δοχή, η** — τὸ δᾶρον.
- δογαγάτης, ὁ** — ὁ ἀγροφύλαξ, ὁ ἀμπελοφύλαξ.
- δογάγμα, τὸ** — ὁ, τι δύναται τις νάς περιλάβῃ διὰ τῆς ἀκρας χειρός, (π.χ. χερόβιολο τῶν θεριστῶν).
- δραγαμίς-ίδος, η** — μικρὸν δράγμα καὶ εἰδικῶς ὅ, τι δύναται νὰ λάβῃ τις διὰ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ δείκτου (π.χ. μὰ πρέξα ταμβάκου, πιπεριοῦ κ.τ.τ.).
- δραγονυμάνος, ὁ** — ὁ διερμηνευτής, ὁ διερμηνεύς.
- δράκων-οντος, ὁ** — μυθικὸς τεράστιος δρός, ὃς ἐπὶ τὸ πολὺ τρικέφαλος καὶ πτερωτός, κοινῶς δράκος (ἐκ τοῦ φ. δέρκομαι= βλέπω δέξω, καταπλήσσω διὰ τοῦ βλέμματος).
- δριμώνω** — (ἐπίθετον δριμύς), δρυγίζομαι.
- E**
- ἔβενος, ὁ** — δένδρον τοῦ ὄποιου τὸ μέλαν καὶ σκληρὸν ξύλον εἶναι πολύτιμον.
- ἔγδοχή, η** — προσδοκία: (πρβλ. ἐκδέχομαι=προσδοκῶ, περιμένω).
- ἔγκαλλωπιζομαι** — ἐπιδεικνύομαι, ὑπερηφανύομαι, σεμνύομαι.
- ἔγκαλω** — κακῶ τινα ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, μηγέω, καταγ-

- γέλλω.
 ἔρδουικος — πεπαιδευμένος, γνώστης· ρ. (ἀ)γροικῶ = ἀκούω, μανθάνω.
 Ἐγριπος, ὁ - ἡ — ἡ Εὔβοια, (Εὔριπος κατ' ἐναλλαγὴν τοῦ φθόγγου βείς γ.).
 ἐδειματοῦτο — (παρετ. τοῦ φήμ. δειματοῦμαι), φοβοῦμαι, τρομάζω.
 ἐκατόνταρχος, ὁ — βαθύδος ἀξιωματικοῦ στρατοῦ.
 ἐκεῖνο . . . τὸ ἄλλο — τὸ μέν . . . , τὸ δέ, ἀφ' ἐνὸς μέν . . . ἀφ' ἑτέρου δέ.
 ἐκλικυλίζω — λιχνίζω.
 ἐκόγματο — (μέσος ἀδρίστος τοῦ ρ. κόπτομαι), βλέπε λέξιν.
 ἐκπρεπῆς — ἀξιόλογος, σπουδαῖος.
 ἐλεος, ὁ — μεταγενέστερος τύπος τοῦ : τὸ ἐλεος.
 ἐλήγη — διλέγη.
 ἐμμανῆς — μανιώδης, ἀκράτητος.
 ἐναιρώ — φονεύω.
 ἐνάλιος — (ἐν + ἄλες-ἄλδες), θαλάσσιος, θαλασσινός.
 ἐνδεδημένος ἀντὶ — (μετ. παθ. παραχ. τοῦ ἐνδέομαι-οῦμαι=περιδένομαι), δεμένος.
 ἐνδείκνυμαι — ἐπιδεικνύομαι, φανερώνομαι· τοὺς ἐπὶ τούτῳ ἐνδεικνυομένους—ἐκείνους οἱ δόποιοι ἐφανερώνοντο ὅτι ἔπραττον ταῦτα.
 ἐνθυμοῦμαι — ἐν θυμῷ ἔχω, βουλεύομαι· τὸ ἐνθυμηθὲν — τὸ ἀποφασισθέν.
 ἐντάμα — (ἀπὸ τὸ: ἐν τῷ ἄμα), δόμοι· (βλ. καὶ ἀντάμα).
 ἐν τῷ — νά τον.
 ἐνώμοτος — ὥρκισμένος.
 ἐνάρτια, τὰ — τὰ σχοινία τῶν ιστίων τῶν πλοίων, ἄλλως ἔδρατια.
 ἐξαρχος, ὁ — ὁ κάρμων ἀρχήν, ὁ ἐξάρχων, ὁ ἀρχηγός.
 ἐξικακήσατε — περιμεινάτε· (βλ. κατωτέρω).
 ἐξικακῶ — ὑπομένω, περιμένω (ἐκ τοῦ : ἀνεξικακῶ).
 ἐξοδίζω — κηδεύω, (ἐξόδιον, ξόδι=κηδεία).
 ἐξώθης — ἡξιώθης, ἐκριθῆς ἔξιος.
 ἐπιγονάτιον, τὸ — ἔμφιον ἱερέως ἐκ τετραγώνου ὑφάσματος διακεκοσμημένον, διὰ δὲ τοὺς ἀρχιερεῖς ἐν σχήματι ρομφαίας μὲ χρυσοκέντητον τὴν Ἀνάστασιν, ἀναρτώμενον ἐκ τῆς ζώνης παρὰ τὸ δεξιὸν γόνῳ.
 ἐπίκλητη, τὸ — τὸ ἐπωνύμιον.
 ἐπισείων, - ονος, ὁ — ἐπιμήκης στενὴ ταινία (ἢ τριγων. μικρὰ σημαία) φερομένη ἐπὶ τοῦ ιστοῦ τῶν πλοίων ὡς διακριτικόν.
 ἐπισκέπτομαι — ἐπιβλέπω.
 ἐπισκοπή, ἡ — ἡ ἐπισκεψις τοῦ Θεοῦ, ἡ τιμωρία, τὸ ὑπούργημα.
 ἐπισυνάγομαι — συγκεντρώνομαι ἐπὶ τὸ αὐτό.
 ἐποίκων — ἔκαμπαν (ἐποίησαν).

- Έρατώ, ἡ* μία τῶν ἐννέα Μουσῶν, εὐρέτρια καὶ προστάτις τῆς λυρικῆς καὶ ἑρωτικῆς ποιήσεως.
- ἐργίκων* παρατατικὸς τοῦ ριχνόν (βλέπε λέξιν).
- ἔσ σε* δὲν σέ.
- ἔτάξω* ἔξετάζω, ἐρευνῶ, ἀνιχνεύω.
- ἔτει* ἔξαισχιλοιστῷ ἐννεακοσιοστῷ τριακοστῷ, ἐννοεῖται ἀπὸ κτίσεως κόσμου.
- Ἐύκλειδης* ὁ πατὴρ τῆς γεωμετρίας (330-270 π.Χ.).
- Ἐύσταθιος* ἐπιφανῆς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης καὶ συγγραφεὺς τοῦ 12ου μ.Χ. αἰῶνος.
- ἐνταξίας, ὁ* ὁ ἐπιμελητὴς τῆς τάξεως ἐν τῷ ναῷ (ἐκκλησιαστικὸν ἀξιωμα).
- Ἐδτέρη, ἡ* μοῦσα, εὐρέτρια καὶ προστάτις τῆς αὐλητικῆς.
- εὔτονος* εὔρωστος, νευρώδης.
- εὐφημᾶ* ἐπευφημῶ, ζητωκραυγάζω.
- Ἐφιάλτης, ὁ* ὁ διὰ τῆς προδοσίας του συντελέσας εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν περὶ τὸν Λεωνίδαν τριακοσίων Σπαρτιατῶν ἐν Θερμοπύλαις· (τὸ ὄνομά του κατήνησε συνάνυμον τοῦ προδότου).
- ἐχόμενος* ὁ ἀκολουθῶν, ὁ ἐπόμενος.
- ἔως, ἡ* (γεν. τῆς ἔω), αὐγή, πρωΐα.
- Ἐωσφόρος, ὁ* ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀγγέλων τῶν πεσόντων εἰς τὴν γῆν, διότι ἡθέλησαν νὰ ὑψωθοῦν ὑπὲρ τὸν Θεόν: ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ ὁ σατανᾶς, ὁ διάβολος.

Z

- Ζακόνι, τὸ* — ή συνήθεια, τὸ ζήτιμον, (λέξις σλαβική).
- Ζάλογγον, τὸ* — τὸ γνωστὸν ὄρος τοῦ Σουλίου, ἐκ τοῦ ὅποιου ἔπεσαν αἱ ἡρωῖκαι Σουλιώτισσαι, ίνα ἀποφύγουν τὴν αἰχμαλωσίαν.
- Ζέζας Μίκης* — ψευδώνυμον τοῦ ἥρωος Μακεδονομάχου Παύλου Μελά.
- Ζενιθ, τὸ* — (ιταλ. zenit ἐκ τοῦ ἀραβ. semit), τὸ νοητὸν σημεῖον τοῦ οὐρανοῦ τὸ κείμενον κατακορύφως ἀνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ παρατηρητοῦ· μεταφορικῶς: ὕψιστος βαθμὸς, ἀκμή· (τὸ ἀντίθετον· ναδίρ).
- Ζῆθος, ὁ* — νίδος τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀντιόπης, δίδυμος ἀδελφὸς τοῦ Ἀμφίονος.
- Ζητούντι,* — ή Λαμία.
- Ζημιόδης, ἡ* — ἀμέσως.

H

- ἡγῆ, ἡ* — ή γῆ.
- Ἡρακλείδης, ὁ* — ιστορικὸς τοῦ Γ' π.Χ. αἰῶνος.

- Ηρόστρατος*, ὁ
ηρτε — ὁ ἔξι Βέφέσου ἐμπρηστής τοῦ περιφήμου νυκοῦ τῆς
Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος (356 π.Χ.).
ηλθε — ηλθε.

Θ

- Θαλασσομάχος*, ὁ — μικρὸν καθέτον πρὸς τὴν θάλασσαν ξύλον, ύπὸ τὸν
προφραῖον ίστὸν πλοίου, (κοιν. κιλρ-μπαστούνι).
- Θαραποκοτεύω* — πλησιάζω τὸν θάνατον (μεταβ. καὶ ἀμετάβ.).
- Θαρσέον (πολέμον)* — τοῦ τολμηροῦ, τοῦ θαρραλέου (ἐπιθ. Θαρσὺς-θρασύς).
- Θέλω φροντίζειν* — ἐκφορὰ τοῦ μέλλοντος διὰ τοῦ θέλω καὶ ἀρχ. ἀπαρεμ-
φάτου συνήθης παρὰ Κοραῆ.
- Θεολόγος*, ὁ — ἐπωνυμία τοῦ Γρηγορίου τοῦ Α' τοῦ Ναζιανζηνοῦ
(328-389), πατριάρχου Κων/πόλεως καὶ μεγάλου
ἐκκλησιαστικοῦ πατρὸς καὶ συγγραφέως ἡ προ-
σωνυμία ἐδόθη ἐκ τῶν μνημειωδῶν λόγων του περὶ
τῆς Θεότητος τοῦ Λόγου εἰς τὸ ναϊδιον τῆς Ἀγίας
Ἀναστασίας Κων/πόλεως.
- Θεοσκόπολις (-ιδος)* — Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, ὁ Κρής (El Greco=
- Κυριακός* Τελλην), περίφημος ζωγράφος (1545-1614), ἐρ-
γασθεὶς κυρίως ἐν Πισπανίᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανε.
- Θεραπεύσειν* — βλ. φανῆν.
- Θηησιμαῖον, τὸ* — τὸ πτῦμα, τὸ λείψανον.
- Θρασίμη, τὸ* — τὸ θηησιμαῖον, τὸ ψοφίμι.
- Θρῆνος, ὁ* — «θρῆνος» ἡ «ἀδυκάλημα τῆς Κωνσταντινούπολης»
εἶναι θρηνῶδες ἄσμα ἐπὶ τῇ πτώσει τῆς Πόλεως ἐκ
στίχων 118, συντεθὲν ύπὸ ἀγνώστου ἀπαιδεύτου
ποιητοῦ τοῦτο ἀνευρέθη εἰς τὰ τελευταῖα φύλα
ἔλληνικοῦ κώδικος τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν
Παρισίων ύπὸ τοῦ Emile Legrand, ὅστις καὶ τὸ
ἔδημοσιεύσε τὸ 1875.
- Θρηγκός, ὁ* — ἡ ἐξέχουσα κορυφὴ τοῦ τοίχου, τὸ γεῖσον.
- Θρωῦ* — πτῶθ, ἐκφοβίζω.
- Θύμβωτις, ἡ* — πικρὸν χόρτον.
- Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος* — γραμματικὸς τοῦ ΙΔ' αἰώνος.
- Θώρη, τὸ* — ἡ θέα.

I

- Ιανχός, ὁ* — ὁ Βάκχος· ὡς προσηγορικόν: ὁ χορὸς πρὸς τυμὴν τοῦ
Βάκχου (=Διονύσου).
- Ιγονικόν, τὸ* — τὸ γονικόν, ὁ πατρικός οἶκος.
- Ιδη, ἡ* — τὸ ὑψηλότερον ὅρος τῆς Κρήτης (κοινῶς Ψηλορείτης).
- Ιερεμίας, ὁ* — προφήτης τοῦ ἐβραϊκοῦ θεοῦ, τοῦ ὅποιού ἐπροφή-
τευσε πολλὰ δεινά καὶ ἐθρήνησε διὰ τὴν καταστροφὴν

- τῆς Ιερουσαλήμ—οἱ θρῆνοι του λέγονται ιερεμιάδες—(650-586 π.Χ.).
- Ιθύνω* — διευθύνω, κατευθύνω, ὁδηγῶ.
- Ιμμιερμαν Κάρολος* — Γερμανὸς ποιητής, δραματικὸς καὶ μυθιστοριογράφος (1796-1840).
- Ινδικτιών-ῶνος, ἡ* — καὶ ίνδικτος (λέξις λατινικὴ) = χρονικὴ περιόδος δέκα πέντε ἑταῖρων, τὰ ὅποια ἀριθμοῦνται πάντοτε ὡς ίνδικτιῶνος πρώτη, δευτέρα καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τῆς δεκάτης πέμπτης, μεθ' ἣν ἔρχεται νέα σειρά. οἱ "Εὐλληνες τοῦ Βυζαντίου ἐδέχοντο ὅτι ἡ χρονολόγησις αὐτῇ εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου τοῦ 312 μ.Χ.
- Ιός, ὁ* — τὸ δηλητήριον τῶν ὄφεων, ἡ σκωρία τοῦ χαλκοῦ ἢ τοῦ σιδήρου.
- Ιπποκράτης, ὁ* — ὁ ίδρυτὴς τῆς ιατρικῆς ἐπιστήμης, καταγόμενος ἐκ τῆς νήσου Κᾶ (460-377 π.Χ.).
- Ιρις, ἡ* — τὸ οὐράνιον τίξον.
- Ισκιος (καὶ χαμός)* — ἐπιδημικαὶ ἀσθένειαι ζψων.
- Ιχθύρ-ῶρος, ὁ* — αἰθέριος χυμὸς ρέων εἰς τὰς φλέβας τῶν Θεῶν.

K

- κάβος, ὁ* — τὸ ἀκρωτήριον, (λέξις γενουατικὴ).
- καδής, ὁ* — Τοῦρκος ιεροδικης, (λέξις τουρκικὴ).
- κάθα* — κάθε, ἔκαστον.
- Καθολικόν, τὸ* — ὁ ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς τῶν μονῶν κύριος αὐτῶν ναός.
- καῆμακάμης, ὁ* — ὁ ἀναπληρωτὴς τοῦ πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ.
- καλὰ καὶ* — εἴθε, μακάρι.
- Καλαβρὸς* — Καλαβρός, Μέλισσα, Σπαθαριές, Κάπρος: διάφοροι τοποθεσίαι τῆς Λευκάδος.
- κάλως, ὁ* — τὸ χονδρὸν σχοινίον, τὸ καραβόσχοινον (κοιν. γούμενα).
- καμαρῶ ἢ καμαρώνω* — κατασκευάζω τι μετὰ θόλου, καμάρας.
- κάμινω ἐτσά* — παρατηρῶ μακράν· μαρτιολεκτ.: κάμινω ἔτσι δά· ἐννοεῖ ὅτι θέτει τὴν παλάμην του ἀνωθεὶ τῶν ὄφρύων, (ἴνα οὕτω παρατηρήσῃ μακρὰν εὔκολώτερον).
- Καμπαέσης* — ὁ ἐκ Καμπανίας.
- κἄν* — τούλαχιστον.
- κάν ποιάν* — κάποιον, τινά.
- κανακάροντς, ὁ* — ὁ χαϊδεμένος.
- κανίσκι* — μικρὸν κάνιστρον, πανεράκι, δῶρον ἐν γένει, χάρισμα.
- κάουρας, ὁ* — ὁ κάβουρας.

- καπλάνι, τὸ — (λέξ. τουρχ.), ἡ τίγρις· μεταφ.=ἀνδρεῖος ἀτρόμητος.
- καρδάρα, ἡ — τὸ ξύλινον δοχεῖον διὰ τὸ γάλα ἢ τὴν γιασούρτην.
- Καρλάτη Θωμᾶς — διάσημος Σκαδτος ιστορικὸς καὶ φιλόσοφος (1795-1881).
- κασαμπάς, ὁ — πόλις, ἄστυ, (λέξ. ἀραβική).
- καστέλ(λ)ιν, τὸ — μικρὸν φρούριον.
- Κάστρον, τὸ — τὸ Ἡράκλειον τῆς Κρήτης.
- καταβόθρα, ἡ — βόθρος ἢ φυσικὸς ὑπόγειος ὀχετός, διὰ τοῦ ὅποίου τὰ ὕδατα λιμνῶν ἢ ποταμῶν φέρονται πρὸς τὴν θάλασσαν.
- κατακηλῶ — διὰ γλυκέων λόγων καταπραύνω τὴν ψυχήν, θεραπεύω.
- καταρρούω — κρούω, κινῶ κάτι πρὸς τὰ κάτω, κτυπῶ.
- κατάλαλος — φίλοκατήγορος.
- καταπαντοῦ — πανταχοῦ.
- καταράχια, τὰ — βουνοκορυφαί, κορυφογραμμαί.
- κάτεργο, τὸ — πολεμικὸν πλοῖον.
- κάτοικας, ὁ — δρυιθών.
- καττιρένιος — ἢ καττιτερένιος, ὁ κατασκευασμένος ἐκ κασσιτέρου.
- κεδρὸς — ἀγαθός, συνετός.
- κεντίτης, ὁ — δ σπόνδυλος.
- κερδανθεὶς — (μετ. παθ. ἀρ. τοῦ κερδαίνομαι) περιέρχομαι εἰς χειρας ἀλλού, ἡττώμαι, κατακτῶμαι ὑπό τινος.
- κεχηνώς — (παρφ. τοῦ ρήματος χάσκω) ὁ ἀναμένων μὲ ἀνοικτὸν τὸ στόμα, ὁ χάσκων.
- κηδεστία, ἡ — ἡ ἐξ ἐπιγαμίας συγγένεια, τὸ συμπεθεριό.
- κηροδοσία, ἡ — ὁ φόρος ἐπὶ τοῦ κηροῦ, ἡ ἐτησία ποσότης κηροῦ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκκλησίας—διανομὴ κηρίων ὑπὸ τῶν οἰκείων νεκροῦ εἰς τοὺς παρακολουθοῦντας τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν.
- Κιμαρούης (*Gimabue*) — σπουδαῖος Φλωρεντινός ζωγράφος ἀκμάσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΙ' αἰώνος.
- κλαπατάρια, τὰ — αἱ πτέρυγες.
- Κόκκινη Ἐκκλησιά — ἀρχαία μονὴ τῆς Λευκάδος.
- κολάτη, τὸ — ἡ εὐκολία (λ. τουρκική).
- κολαστήριον, τὸ — ἡ τιμωρία, ὁ βασανισμός.
- κολλήγας, ὁ — συνεταῖρος εἰς ποιμνιον ἢ καλλιέργειαν ἀγροῦ, (ὁ ίδιοκτήτης ἢ ὁ βοσκός ἢ ὁ καλλιεργητής).
- κολυβογράμματα, τὰ — ἡ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀπόκτησις στοιχειωδῶν γνώσεων ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς ἐπὶ τῇ βάσει ίδιᾳ ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Σήμερον ἔχει ἔννοιαν εἰρωνικήν.
- κομπόνομαι — ἀπατῶμαι, πλανῶμαι.

- κοντάτον, τὸ
κόντος, ὁ
κόντρας, ὁ
Κόντρος, ὁ
κονσούλλα, ἡ
κόπτομαι
κορζέτο, τὸ
Κόρδφος
Κοσμίδιος αἰγιαλὸς
- κόσμος, ὁ
κονάριν, τὸ
κονγκεστίζω
κουπαστή, ἡ
κουβούλη, ἡ καὶ
κούρβοντο(ν), τὸ
κουνταλῶ
κουφά, τὰ
κόφα, ἡ
κρένω
κράκουρα, τὰ
Κρητικὴ σχολὴ
- κριαρωθῆκαν
κριτής, ὁ
κρόκη, ἡ
Κροῦμ(μ)ος, ὁ
- κροφούονται
Κυβέλη, ἡ
- Κυβερνήτης, δ
- κυβέρτι, τὸ
- ή κομιτεία.
— ὁ κόμις.
— ὁ ἐναντίος ἀνεμος.
— τοποθεσία ἐν Λευκάδῃ.
— ἡ μέση βλ. καὶ εἰς λέξ. τάνα.
— θρηνῶ μὲ κοπετούς.
— αὖλαξ τοῦ πλοίου πρὸς ἐκροήν τῶν ὑδάτων.
— ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος.
— ἡ παραλία τοῦ Κοσμίδιου, μιᾶς συνοικίας τῆς Κων/ λεως.
— ὁ στολισμός.
— τὸ κουβάρι.
— ἡ κονγκεστῶ, κατακτῶ.
— τὸ ἀνώτατον χεῖλος τῶν τοιχωμάτων τοῦ πλοίου, ὅπου τίθενται αἱ κῶπαι (ἀρχ. ἐπισκαλμὶς ἡ περιτόναιον).
— ὁ ἀποξηρανθεὶς κορμὸς τῆς ἀμπέλου, τὸ κλῆμα, (ἐκ τοῦ λατ. curvus = κυρτὸς).
— κτυπῶ, ἐπιμόνως, κρούω.
— οἱ ποντικοὶ (εὐφημισμὸς).
— τὸ θωράκιον τῶν πλοίων.
— δμιλῶ, λέγω.
— οἱ ἀπότομοι βράχοι.
— οἱ Κρήτες ζωγράφοι τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος, οἱ ἐργασθέντες εἰς Κρήτην καὶ Βενετίαν μὲ τεχνοτροπίαν ἀνάμεικτον ἀπὸ βυζαντινὰς καὶ ιταλικὰς ἐπιδράσεις.
— συνεκρούσθησαν ώς δύο κριάρια.
— ὁ δικαστῆς.
— τὸ ὑφάδι, τὸ νῆμα.
— ἡ γεμάνων τῶν Βουλγάρων, περιβόητος διὰ τὴν ἀγριότητά του (805-815 μ.Χ.).
— ἀκροφοβοῦνται, διστάζουν.
— Φρυγικὴ Θεά, τῆς ὁποίας ἡ λατρεία ἐταυτίσθη ἐν Ἑλλάδι μὲ τὴν λατρείαν τῆς Ρέας, καὶ ἐν Ρώμῃ μὲ τὴν τῆς Ἰδαίας μητρός.
— ἔδω: ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος (ἥ, κατά τινας, ὁ Γεώργιος Χριστάκη Ζωγράφος).
— ἡ κυψέλη.

Α

- λαγγεύω
λάζος, ὁ
- (ἀρχ. λαγγάζω = ὑποχωρῶ), γοητεύω, μαγεύω- μαγεύομαι, λυγώνομαι—σκιρτῶ, πηδῶ.
— εἴδος ἐγχειριδίου (μαχαίριου).

- λάγημος, ἡ
Λάτας Διονύσιος
- λαοὺς
Λανρεντιάδης
- Λ(ε)ιφία, ἡ
- Λιάπης, ὁ
λιβάνι, τὸ
λιμιόνας
λίος
λιχνίζω
- λιψ-λιβός, ὁ
λογάρι, τὸ
λοίσθιος
- Λόντος Ἀρδέας
- λουκτουνιῶ
λύπη, ἡ
- Λύρα τῆς Τέω(ς)
- λύσιος
- πήλινον δοχεῖον πρὸς τοποθέτησιν ύγροῦν, κανάτι.
— ἐπιφανῆς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ καὶ μητροπολίτης Ζακύνθου (1835-1894).
— λαγούς.
— ὁ υἱὸς τοῦ Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων Ἰωάννης, πά-
πας ἀπὸ τοῦ 1513, μέγας προστάτης τῶν γραμμά-
των καὶ τῶν τεχνῶν.
— πόλις τῆς Α. Γερμανίας, μέγα πανεπιστημιακὸν κέν-
τρον.
— Ἀλβανὸς μουσουλμάνος.
— λιβάδι.
— λιμάνι.
— δλίγος.
— (ἀρχ. λικυμῷ καὶ λικυλίζῳ), δινατινάσσω εἰς τὸν ἀέρα
τὰ σπέρματα τῶν σιτηρῶν, διὰ νὺν ἀπογορισθοῦν διὰ
τοῦ ἀνέμου ἀπὸ τὰ ἄχυρα· ἔδω: ραντίζω.
— ὁ νότιος ἄνεμος.
— ὁ θησαυρός.
— ἔσχατος, ὕστατος· φράσις: «πνέει τὰ λοίσθια»—
ψυχορραγεῖ.
— εἰς τῶν ἐπιφανεστέρων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν
τῆς Ἐπαναστάσεως (1789-1846).
— σπαράζομαι, θρηνῶ.
— λύπη γάρ ἐπὶ τῆς τοῦ πλησίον εὐπραγίας ὁ φθόνος». Μεγάλου Βασιλείου, «Περὶ φθόνου».
— ἐνοοεῖ κατὰ συνεκδοχὴν τὴν Λυρικὴν ποίησιν, διέτι
ἡ Τέως εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ μεγάλου λυρικοῦ ποιητοῦ
Ἀνακρέοντος.
— ὁ ἀπολύτων, ὁ ἐλευθερώνων, ὁ ἀπολυτρώνων.

M

- μαγαρίζω
μάγιστρος, ὁ
μαῆδὲ ἢ μάῆδε
μαῖστρος, ὁ
μαλιά, ἡ
μανδὲ
μαντάρι, τὸ
μαραγκάζω
Μαρμαρᾶ θάλασσα
ματσονιά, ἡ
Μανδογένης
- μισίνω.
— ἀνώτατον ἀξιωμα τῶν Βυζαντινῶν.
— ὀλλ’ οὔτε, (οὔτε, μήτε).
— ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος (ἀρχ. Σκίρων).
— τὸ μάλωμα, ἡ φιλονεικία, ὁ ἀγών.
— ἀδρανῆς, δκνηρός.
— ἡ ὑπέρα (=σχοινίον) τοῦ ἴστιοφόρου αἴρουσα κεραίαν.
— ρυτιδάνωμαι, μαραίνωμαι.
— ἡ Προποντίς.
— τὸ ακτύπημα (διὰ ροπάλου ἢ ράβδου).
— Βυζαντινὴ οἰκογένεια ἐκ Μυκόνου, ἡ ὁποία ἀνέδειξε
πολλὰ μέλη τῆς διερμηνεῖς, ἡγεμόνας τῆς Μολδοβλα-

- Μάχμούτης*
- μεθυγραφία*
- μειραξ*, δ
- μελετινή*, ή
- μελιχρόδες*
- μέλλησις*, ή
- μελτέμι*, τὸ
- Μέργυκε Κ.*
- μενζίλι*, τὸ
- μεταθεμός*, δ
- μετερζί*, τὸ
- μέτρον*, τὸ : δ ὑπὲρ
μέτρον (ῶν)
- μὲψ*,
- μήρναρ*
- μήρνα*
- μήρη*, ή
- μημίτσι*, τὸ
- μηνάρες*, δ
- μισεμός*, ή
- μολάς*, δ
- μόδογο*, τὸ
- μουντίρης*, δ
- Mouchoύζης*
- Μουχαμέτης*, δ
- Μπαρμπαριά*, ή
- χίας καὶ ἀξιωματούχους τῶν πατριαρχείων.
 — ὁ σουλτάνος Μαχμούτ Β', ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὅποίου ἔξεργάγη ἡ ἐλληνικὴ ἀπανάστασις (1785-1839).
 — τὸ λεγόμενον χιοῦμορ, ἡ εὐτραπελία εἰς τὴν ζωγραφικήν. μεθυγραφικός—χιουμοριστικός.
 — ἀνήλικος, νεανίας.
 — εἶδος φυτοῦ.
 — γλυκὺς ὡς μέλι.
 — ἡ βραδύτης, ἡ ἀδράνεια.
 — Β.Δ. ἄνεμος πνέων κατὰ τὸ θέρος.
 — σπουδαῖος Γερμανὸς φιλόλογος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.
 — ἡ ἀπόστασις, ἡ ταχύτης (λ. τουρκική).
 — ἡ ἀναβολή.
 — τὸ πρόχωμα, τὸ προκάλυμμα κατὰ τὴν μάχην, (λ. τουρκ.).
 — ὁ ὑπέρεμπτος, ὁ ὑπέροχος: ὁ ὑπὲρ μέτρον τὰ πρὸν= ὁ ἀλλοτε ὑπέροχος.
 — τίποτες μέψ φοῦνται=τίποτε δὲν ἔχουν νὰ μὲ φοβοῦνται.
 — μήπως τάχα.
 — μήπως.
 — ἡ σελήνη.
 — ἡ βιολέττα, τὸ ζιον.
 — στενὸς καὶ ὑψηλὸς πύργος μουσουλμανικοῦ τεμένους μετ' ἔξωστου, ὀπόθεν ὁ μουεζίνης (θρησκευτικὸς λειτουργὸς) καλεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν. (λ. τουρκ.).
 — ἡ ἀπόδημία, τὸ ξενίτευμα· ρ. μισεύω.
 — τίτλος ἱερωμένου Μουσουλμάνου, μέγας ἱεροδικαστής.
 — ἡ ὡμοιογία, ὁ λόγος τὸ ἔχουν μόδογο—τὸ ἔχουν ὡς παράδοσιν προφορικῶς μεταβιβαζομένην ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.
 — ὁ διοικητικὸς ὑπάλληλος τῆς Τουρκίας, εἶδος δημάρχου μὴ αἱρετοῦ.
 — ὄνομα Φαναριωτικῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη ἀνῆλθον εἰς ἀνώτατα ἀξιώματα· ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας.
 — ὁ Μωάμεθ· «Ρασούλ, Ρασούλ Μουχαμέτη» ἐπίκλησις βοηθείας ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν προφήτην Μωάμεθ.
 — ἡ Β. Ἀφρική· (βλ. καὶ Βαρβαρέζοι).

- μιπάτης, ὁ
μπεζερίζω
μπουνγαρίνη, τὸ
Μπουργούνια, ἡ
- μυλόδρος, ὁ
μύδρος, ὁ
- ὁ ἀπὸ τῆς θαλάσσης πνέων ἄνεμος.
 - (λ. τουρκ.), κοπιάζω, ἀποκάμνω, αἰσθάνομαι κόρον.
 - κοινὴ ὑνομασία τοῦ φυτοῦ λασμός.
 - ἡ Βουργουνδία ἀλλοτε δουκᾶτον, σήμερον δὲ περιοχὴ τῆς Γαλλίας.
 - ὁ λόρδος, (ἐννοεῖται ὁ λόρδος Θωμᾶς "Ελγιν), ὁ συλήσας μεταξὺ τῶν ἑτῶν 1800-1811 πολυαριθμούς καὶ ἀνυπολόγιστου ἀξίας ἀρχαιότητας ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως μημείων ("Ελγίνεια μάρμαρα), ἀποκειμένας νῦν ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ.
 - 1) ὡς προσηγγορικὸν· μομφή, τὸ σκῦμμα· ἀνθρωπος φιλοκατήγορος, χλευαστής, 2) ὡς κύριον ὄνομα· Θεός τῆς χλεύης· ἐν δὲ τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ· τὸ πνεῦμα τοῦ πονηροῦ, ὁ χλευάζων πειρασμός.

Ν

- Ναδίο, τὸ
νὰ, τὸ
νέος
- Νίκαια, ἡ
- Νιμπελούνγκεν
- νιτζεράδα, ἡ
νομοθέτης τοῦ Ἰσραὴλ
Ντελακρονά Εὐγένιος
- ντηροῦμαι (ἀντηροῦμαι)
νύλακις, ὁ
- (λέξις ἀραβικὴ), τὸ ἀντικόρυφον σημεῖον τοῦ ὄρεων ζοντος, ἀντίθετον τοῦ Ζενίθ· μεταφ. τὸ ἔσχατον σημεῖον καταπτώσεως, παρακμῆς.
 - νὰ ἤτο (ν.).
 - «μέος κατέκειτο καλὸς»—δῆλ. ὁ Διόνυσος, ὁ ὄποῖος εἶχε λάβει μορφὴν ὥραίου νεανίου, ἵνα μὴ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῶν ναυτῶν.
 - πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Βιθυνίᾳ, ἡτις μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας (1204-1267).
 - ἀρχαῖον Γερμανικὸν ἔπος, τοῦ ΙΒ' περίπου μ.Χ. αἰώνος.
 - ὁ ἀδιέβροχος ἐπενδύτης τῶν ναυτικῶν.
 - (ἀντονομασία διὰ περιφράσεως), ὁ Μωυσῆς.
 - διάσημος Γάλλος ζωγράφος (1798-1863). "Εργα του μὲ ἑλλην. θέματα: ἡ ἀλωσις τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, αἱ σφαγαὶ τῆς Χίου, ἡ Ἐλλὰς πενθοῦσα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Μεσολογγίου κ.λ.π.
 - φοβοῦμαι, συστέλλομαι, διστάζω.
 - εἴδος φυτοῦ.

Ξ

- ξάζω
ξαργιτοῦ
ξηοῦμαι
ξόμπλι, τὸ
- ἀξίζω, ἔχω ἀξίαν.
 - ἐπίτηδες.
 - ἔξηγοῦμαι, ἀφηγοῦμαι.
 - τὸ παράδειγμα, τὸ σχέδιον, τὸ κέντημα.

- Ξυλόπορτα, ἡ — πύλη τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τὰς Βλαχέρνας.
- ξωμένω
ξώφαρσα — μένων ἔξω, εἰς τὸ ὕπαιθρον.
— ἐπιπολαῖως, ξάπετσα, (ἐπὶ τραύματος).
- O**
- δβορός, δ — ἡ αὐλή, τὸ προσάλιον.
δημάντα ἡ γιάρτα — διατή.
δθόνιον, τὸ — μακρὸν ὑφασμα, τὸ βραχὺ ἔνδυμα, (τὸ σάβανο).
οίονει — ώσπερ.
- Οκτώχος ἡ Παραληγή — λειτουργικὸν βιβλίον περιλαμβάνον παρακλητικούς κανόνας καὶ ὑμνους πρὸς τὸν Χριστόν, τὴν Θεοτόκον καὶ ἄλλους ἀγίους, ψαλλομένους κατὰ τοὺς δικτῶντας τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς.
- δλκάς — ὅγκωδες φορτηγὸν πλοῖον τῶν ἀρχαίων.
δ λόγου του — (λέγεται καὶ ἐλόγου του ἡ τοῦ λόγου του), ἐκεῖνος.
- δμολογία — ὁμολογουμένως, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν.
δνοι νομάδες — ὄνοι τῶν νομαδικῶν φυλῶν.
- δποιον: τὸν δποιον — τὸν ζῆλον τὸν ὄποιον ἔχετε.—Καὶ κατωτέρω: περὶ δὲ τῆς δποίας ζητεῖτε εἰκόνος=περὶ δὲ τῆς εἰκόνος, τὴν ὄποιαν ζητεῖτε (παλαιοτέρα χρῆσις τῆς ἀναφορᾶς ἀντων. προτασσομένης τοῦ δνόματος, εἰς δὲ ἀναφέρεται, συνήθης παρὰ Κοράχ).
— διατάσσω, τακτοποιῶ, διευθετῶ.
δρμάνια, τὰ — (λέξις τουρκική), δάση πυκνά, λόγγος, ρουμάνια.
δρμις, δ — πτυνόν, δρνεον.
Οσμανλής, ὁ — δὲ Οθωμανός, ἐκ τοῦ δνόματος τοῦ Οσμάν, ίδρυτοῦ τοῦ Οθωμανικοῦ κράτους (1305-1453 αἰών).
— Σκάπτως ποιητὴς τοῦ Γ' μ.Χ. αἰῶνος.
Ονεστμάντερ, τὸ — τὸ περίφημον ἀβαεῖον τοῦ Λονδίνου, ὅπου ἐνταφιάζονται οἱ διάσημοι "Αγγλοι".
οδλεμάς, δ — (λέξις ἀραβική), μουσουλμάνος Θεολόγος, γνώστης τοῦ ἱεροῦ νόμου.
Ονρκουαρτ, δ — "Αγγλος περιηγητής.
οντοπιστικὸς — μὴ δυνάμενος νὰ πραγματοποιηθῇ, εἰς τὴν ούτοπιαν ἀνήκων.
Οφφμαν Χάνς — δάσημος Γερμανὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεύς, (1848-1909).
δφ(φ)ικιάλος, δ — ἐπίσημος ἀξιωματοῦχος, (ἐκ τοῦ λατ. officialis).
δφ(φ)ικιον, τὸ — τὸ ἀξιωμα, (ἐκ τοῦ λατ. officium).
δψη, ἡ — (κατὰ συνεκδοχὴν), τὸ βλέμμα.

- πάγκος, ὁ
παιδεύομαι
παιδομή, ἡ
παλάγκο, τὸ
Παλεστρίνι, ὁ
- παμπούλλιν, τὸ
παμφάης
παρακομώμενος
- παραμανίζω
παραξιγναεύγω
παρεστήσατο
Παροπαμισάδαι, οἱ
- πάσκαγε
Πατάβιον, τὸ
- παταράτσο, τὸ
πατεριασμένος
πατραλόιας, ὁ
πειράσας
- πελ(λ)εγρῖνος, ὁ
- περευλοημένον
περιανγάζομαι
Περίπατος, δ
- περοτίκια, τὰ
πέτρα, ἡ
- Πετράκης Διονύσιος
- πετρίτης, ὁ
Πηγή, ἡ
- Πιερίδες, αἱ
- βράχος, ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ψφαλος.
 - τιμωροῦμαι.
 - ἡ τιμωρία, ἡ βάσανος, ἡ ταλαιπωρία.
 - εἶδος τροχαλίας.
 - σπουδάνος Ἰταλὸς συνθέτης πολυφωνικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς (1525-1594).
 - ὁ λόφος.
 - ὄλοιφάτεινος.
 - ἀνώτατον βιζαντινὸν ἀξιωμα. Ὁ παρακομώμενος τῆς σφενδόνης ἥτο βασιλικὸς σφραγιδοφύλακ, ὁ δὲ παροπαμώμενος τοῦ κοιτῶνος ἥτο ἀρχηγὸς τῶν βασιλικῶν σωματοφυλάκων.
 - θυμάνω.
 - ἀδικῶ, ἀπατῶ.
 - ἐστήσατο παρ' ἑαυτῷ, προσέλαβε, ἐκυρίευσε.
 - λαὸς ἱνδικὸς παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Παροπαμίσου δρους, μεταξὺ Δραγγιανῆς καὶ Βακτριανῆς.
 - (ἰδιωματ. παρατακεὸς τοῦ πασκίζω), προσπαθῶ.
 - Πάντοβα, Παδούη, πόλις τῆς Β. Ἰταλίας, μέγα ἐλληνικόν, πνευματικὸν κέντρον ἐπὶ Τουρκοκρατίας.
 - παχὺ στερεὸν σχοινίον τῶν ἴστιων τοῦ πλοίου.
 - ὁ ἀστοργὸς πατήρ.
 - ὁ φονεὺς τοῦ πατέρος του.
 - (μετοχὴ ἀρ. τοῦ πειράω-ῶ, ἐπιγειρῶ), ἀν καὶ ἐδοκύμασε.
 - ξένος ὁδοιπόρος, προσκυνητής· μεταφ. ὁ Σταυροφόρος.
 - ὑπερευλογημένον.
 - περιβάλλομαι ὑπὸ φωτός, φωτίζομαι ὄλος.
 - ὁ Ἀριστοτέλης ἐδίδασκε περιπατῶν εἰς τὰ περίστωα τοῦ Λυκείου, ὅθεν καὶ ἡ σχολή του Περιπατητική.
 - τὰ περδίκια.
 - χωρὶς σκάφωνδρον, ἀλλὰ μὲ λίθον βαρύν, διὰ νὰ γίνεται εὔκολωτέρα ἡ κατάδυσις.
 - ἡγούμενος τῆς ἐν Ἀθήναις μονῆς Πετράχη, ὁ ὅποιος προσέφερε πολλὰς ἐθνικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν πόλιν του κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ πρὸ αὐτῆς.
 - εἶδος λέρακος.
 - τοποθεσία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ὁ ναὸς Ζωοδόχος Πηγὴ (νῦν Μπαλουκλή).
 - αἱ Μοῦσαι, ως γεννηθεῖσαι ἐν Πιερίᾳ ('Ησίοδος).

- πιούμα, ἡ
πλατόνι, τὸ
πλέα
πλευτικά, τὰ
πλονύμι, τὸ
πνέξη (νὰ)
ποντομέδων, ὁ
Πίσουν "Εδγαρ
ποταπή
πότνια
ποτόκι, τὸ
πονηγή, τὸ
πονζυνάζω
πονυμπάρτα, ἡ
- πραγματεύομαι
πρατάχης, ὁ
πρεπά, τὰ
πρεπιά, ἡ
πρίκα, ἡ
πρίζουν
πρόθεσις, ἡ
- προκαθίσας
προκαταβάλλομαι
προμαχώνιον, τὸ
προνομή, ἡ
πρόσλημμα, τὸ
πρότονος, ὁ (ἡ)
- προτοσοκούταλα, τὰ
προταεύω
πρωτοβεστιάριος, ὁ
- πύρκος, ὁ
Πύρρα, ἡ
πυρρίχιος, ὁ
πυρρίχη, ἡ
- στολίδι τοῦ γυναικείου καπέλου.
— τὸ ἑλάφι.
— πλέον.
— τὰ πλεούμενα, τὰ πλοῖα.
— τὸ στολίδι.
— νὰ πνεύσῃ
— δικόριος τῆς θαλάσσης.
— διάσημος Ἀμερικανὸς ποιητὴς (1809-1849).
— ὅποια τις, τί λογῆς.
— τιμία, σεβαστή.
— τὸ μεγάλο αὐλάκι (ρεῖμα), διὰ τοῦ ὅποιου χύνονται
και ἀπομακρύνονται τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς.
— τὸ βαλλάντιον, τὸ κομπόδεμα, τὸ ἀποταμίευμα.
— ἀποζυγίάζω, κλίνω.
— ἡ μπομπάρδα, ὄλμος βάλλων λιθίνας σφαίρας—τὸ
πολεμικὸν πλοιον τὸ ἐφωδιασμένον μὲ τοιαῦτα λιθο-
βόλα.
— ἐμπορεύομαι.
— διδόσκων πρόβατα.
— τὰ πρέποντα, τὰ ἀρμάζοντα.
— τὸ πρέπον, τὸ ἀρμάζον, ἡ εὐπρέπεια.
— ἡ πίκρα.
— προτοῦ.
— τὸ μέρος ἔνθα προτίθενται ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, τὰ
ὅποια χρησιμοποιοῦνται εἰς τὸ μαστήριον τῆς Θείας
Εὐχαριστίας.
— (μετοχ. ἀρ. τοῦ προκαθίζω), προκαθέζομαι, στρα-
τοπεδεύω ἐμπροσθεν τόπου τινός, πολιορκῶ.
— προεξαποστέλλω.
— μικρὸς προμαχών, χαράκωμα.
— διεπιστισμὸς τοῦ στρατοῦ ἐκ χώρας ἐκθρικῆς.
— τὸ προσληφθέν.
— ἴσχυρὸν ἐξάρτον τεταμένον ἐξ ἑκάστου ἵστοῦ λοιξῶς
πρὸς τὴν πρῶραν, (κοινῶς στάντζος).
— τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη, μαχαιροπήρουνα.
— ἐδῶ: προνοῶ, προπαρασκευάζω.
— αὐλικὸς ἀξιωματοῦχος τῶν Βυζαντινῶν, ἔχων τὴν
ἐπιστασίαν τῆς αὐτοκρατορικῆς ἱματιοθήκης.
— διπύργος.
— ἡ σύζυγος τοῦ Δευκαλίωνος.
— ἐνόπλιος χορδὸς τῶν ἀρχαίων, δρυούμενος ὑπὸ μαχη-
τῶν μαχομένων κατὰ φανταστικῶν ἀντιπάλων.

- ραϊδιά, τὰ
'ρνιδιασμένο
ρεαλιστικός
- Ρέμπραντ
- Ρενάν 'Ερνέστος
- ρῆσος, ὁ
ρίβκω
ριζιμό
ρίζον
ρικνώω-ῶ
ρόγα, ἡ
- ρογεύω
ροδαμισμένος
- Ροῦβερς Πέτρος-Παᾶλος
Ρουζὲ ντὲ Λιλ
- ρουπάμι, τὸ
ρουχνίζω, ρουχονίζω
- ρουχούνια, τὰ
ρύπος, ὁ
ρυτήρ (-ηρος), ὁ
- Ρωμαῖοι
- ρωπογραφία, ἡ
- ρωσθέντες
- ρῶσις
- ἀπότομοι βράχοι, φράγγια: (βλ. καὶ λ. ἀπορράξ).
 - βλέπε ὀρθινιάζω.
 - ὁ ἔχων τὸν χαρακτῆρα ἢ τὴν ίδιότητα τοῦ ρεαλισμοῦ, δηλ. τῆς πραγματοκρατίας ἐν τῇ τέχνῃ, κατὰ τὴν ὄποιαν παρίστανται τὰ πράγματα ὅπως ἀκριβῶς ἔχουν.
 - διάσημος 'Ολλανδός ζωγράφος τοῦ IZ' αἰώνος, κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς τέχνης τοῦ ὅποιου εἶναι ἡ πρόκλησις ζωηρᾶς ἐντυπώσεως ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῆς φωτοσκάψεως.
 - διάσημος Γάλλος συγγραφεὺς καὶ φιλόσοφος, ἐπισκέφθεὶς τὰς Ἀθήνας καὶ συνθέσας προσευχὴν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως (1823-1892).
 - τὸ ζῷον λύγξ τῆς οἰκογενείας τῶν αἰλουροειδῶν.
 - βίχων.
 - (ἐνν. λιθάρι), στερεός, ἀκλόνητος βράχος.
 - δρίζουν.
 - ζαρώνω, κυρτώνω.
 - ὁ μισθός τοῦ μισθοφόρου στρατιώτου (ρογατόρου), ἀμοιβή.
 - στρατολογῶ μισθοφόρους.
 - γεμάτος ἀπὸ χλοερούς ἀνθισμένους θάμνους.
 - μέγας Φλαμανδός ζωγράφος (1577-1640).
 - Γάλλος ἀξιωματικός, ὁ ὄποιος συνέθεσε τὸν ὕμνον τῆς Μασσαλιώτιδος (1760-1836).
 - είδος ὑψηλῆς καὶ ἀκμαίας δρυός.
 - μουγκρίζω, ρουθουνίζω=ἐκφυσῶ διὰ τῶν ρωθώνων ἥχηρῶς: (βλ. καὶ λ. φρίσαγμα).
 - τὰ ρουθούνια.
 - ἡ ἀκαθαρσία, τὸ μόλυσμα.
 - τὰ ἡνία, τὰ γκέμια: τρέχω ἀπὸ ρυτήρος=τρέχω ἀκράτητος, στὰ τέσσερα.
 - 1) οἱ πολῖται τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, 2) οἱ πολῖται τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, 3) οἱ χριστιανοὶ ὑπόδουλοι τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ εἰδικώτερον οἱ "Ἐλληνες (κοινῶς Ρωμιοί).
 - τὸ ζωγραφεῖν μικρὰ ἀντικείμενα ἐκ τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς, καρπούς, θάμνους κλπ. (ρῶπος=πρᾶγμα εὐτελές).
 - (μτχ. παθ. ἀσρ. τοῦ ρώννυμαι), ἐνισχυθέντες, ἐνδυναμωθέντες.
 - ἡ Ισχύς, ἡ δύναμις.

Σ

- σακέσπαλος — ό πάλλων, ό χειριζόμενος τὴν ἀσπίδα, ό πολεμικός.
 σάκος, ό — τὸ ἀντίστοιχον τοῦ φαιλονέου ἄμφιον τοῦ Ἀρχερέως.
- Σάλτενη, ή — τὸ ὀκρωτήριον Ἀκτιον.
 Σαούλ — ό πρῶτος βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.
 Σειρῆνες, αἱ — τέφατα τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας, συγγενεῖς πρὸς τὰς Ἀρπύιας, εἰκονιζόμεναι ὑπὸ μορφὴν πτηνῶν μὲ κεφαλὴν γυναικός. Αὗται κατώκουν παρὰ τὰς Ἰταλικάς ἀκτάς, εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ πορθμοῦ τῆς Σικελίας, καὶ διὰ τῆς μελωδικῆς των φωνῆς ἐμάγευον τοὺς θαλασσοπόδους τοὺς προσεγγίζοντας πρὸς αὐτάς, τοὺς ἐφόνευον καὶ τοὺς ἔτρωγον.
 Σελλαῖς, ή — τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς περιφερείας τοῦ Σουλίου.
 σεννιάδω — σκοπεύω.
 σεπέτι, τὸ — τὸ κασελάκι.
 σερμαγιά, ή — τὸ πρῶτον ἀπαραίτητον κεφάλαιον εἰς μίαν ἐπιχείρησιν.
 σιγέλιον ή σιγίλλιον, τὸ — πατριαρχικὸν συνοδικὸν γράμμα μὲ κρεμαστὴν μολυβδίνην βούλλαν.
 σιγουρότης, ή — ή ἀσφάλεια.
 σιέχης, «σετζής», ό — (λ. τουρκική) ἀρχηγός πατριᾶς, ἡγούμενος Μουσούλμανικοῦ ἥσυχαστηρίου (=τεκὲς βλ. λέξιν).
 σίμιαλ(λ)έρα — σιμιγδαλένια.
 Σιναΐται, οἱ — οἱ μοναχοὶ οἱ ἔξαρτώμενοι ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Σινᾶ τῆς Ἀραβίας.
 σκάλες — στρέμματα.
 Σκαναβής — ὄνομα οἰκογενείας τῆς Χίου, τῆς ὁποίας μέλη διεκρίθησαν κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα.
 σκαντζάρει ή βάρδια — ἀλλάζει ή βάρδια (= ή φρουρά).
 σκιπέττο — ὅπλον μεσαιωνικόν.
 Σκλαβητοί — καὶ Σκλαβῆνοι, Σκλαβοῦνοι καὶ Σκλάβοι: ὄνομα τῶν Σλάβων παρὰ Βυζαντινοῖς.
 Σκόδρα, ή — πόλις τῆς Ἀλβανίας παρὰ τὴν Ν.Α. ὅχθην δμωνύμου λίμνης, ἀλλοτε πρωτεύουσα αὐτῆς· (τὸ Σκούταρι).
 Σκοδριάνος, ό — ὁ κάτοικος τῆς Σκόδρας, κατὰ συνεκδοχὴν ὁ Ἀλβανός.
 σκολιός — κυρτός, στραβωκαμαμένος, μεταφ. ἀδικος, ἀσαφής.
 Σκοπός, ό — λόφος κατὰ τὰ Α. τῆς Ζακύνθου, εἰς τὰς ὑπαρείας τοῦ δποίου εύρισκετο ἐπαυλικ., ὅπου συνήθιζε νὰ παραμένῃ ὁ Σολωμός.
 σκούνα, ή — δίστηλον ἴστιοφόρον μὲ τετράγωνα ἴστια.

- σκουντάρι, τὸ* — (λέξις λατ. *scutum*), ἡ ἀσπίς.
- σκουντί, τὸ* — (ἐκ τοῦ ἀρχ. σκῦτος), μάλινον χονδρὸν ὑφασμα· εἰς τὸν πληθυντικὸν: τὰ ἐνδύματα.
- σκύλλος λαὸν καὶ αἱ τρέχει* — ἐπὶ τῆς ράχεως του σκύλλος ἡμπορεῖ νὰ κυνηγήσῃ λαγόν.
- Σλαβονικὸν Χρονικὸν* — χρονικὸν σλαβικῆς προελεύσεως, ἐν τῷ ὅποι φέξιστοροῦνται τὰ γεγονότα τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως: τοῦτο εὑρέθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος.
- σμῆνος καπνοῦ* — πυκνὴ μᾶζα ἀνερχομένου καπνοῦ, ὄρμητικὸς καπνός.
- σμήλαξ, ὁ* — φυτόν, κοινῶς ἀρκουδόβατον.
- σοβῖθ τὸ ποίμνιον* — βάλλω εἰς κίνησιν τὸ ποίμνιον, τρομάζω τὸ ποίμνιον διὰ φωνῶν, προτρέπω τὸ ποίμνιον.
- σουστούσκης, ὁ* — ὁ κακῆς ἔξωτερικῆς ἐμφανίσεως καὶ ἀκολούθως, ὁ κακῆς ἐν γένει παραστάσεως, (λέξ. τουρκική).
- Σοῦτσος* — ἐπιφανῆς οἰκογένεια Φαναριωτῶν, καταγομένη ἐξ Ἡπείρου: ἐδῶ πρόκειται περὶ τοῦ Μιχαήλ Σούτσου διατελέσαντος ἐπανειλημμένως ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας.
- σπιτάλι, τὸ* — νοσοκομεῖον, (λ. Ιταλ.).
- σπονδάζω* — καταβάλλω προσπάθειαν.
- Σταμάτα, ἡ* — χωρίον τῆς Ἀττικῆς παρὰ τὸ Πεντελικὸν (23 χιλ. ἐξ Ἀθηνῶν).
- στεαρίνη, ἡ* — (καὶ στεατίνη), οὐσία ἐξ ἥς κατασκευάζονται κηρία, λαμβανομένη ἀπὸ τὸ στέαρ (γεν. στέατος), δηλ. τὸ ξύγκι.
- στέμφυλα, τὰ* — τὸ στερεὸν ὑπόλειμμα τῶν σταφυλῶν, τὸ ἀπομένον μετὰ τὴν ἔκθλιψίν των πρὸς ἔξαγωγὴν τοῦ γλεύκους (κοινῶς: τσίπουρα).
- στεφάνι, τὸ* — βραχώδης ἀπότομος κορυφογραμμή, ἀκρώρεια· βραχώδης θρηγκός, (βλ. λέξιν).
- στιγάριον, τὸ* — ὁ ποδήρης καὶ χειριδωτὸς χιτῶν, ἐσώτατον ἀμφιον τῶν κληρικῶν λειτουργούντων.
- στογδός* — ἡ στοιβάς, ὁ σωρός.
- στοιβανά, ἡ* — ἡ στοιβά, ὁ σωρός.
- στολή, ἡ* — τὸ στόλισμα.
- Συβαρίται, οἱ* — οἱ κάτουκοι τῆς Συβάρεως τῆς Κάτω Ἰταλίας, διάγοντες παροιμιώδες πολυτελῆ βίον· μεταφ. πάντες οἱ ζῶντες βίον μεγάλων ἀπολαύσεων.
- συγχωρῶ* — ἐπιτρέπω (παρὰ Κοραῆ).
- Συναδινός* — ἱερεὺς ἐκ Σερρῶν, γνωστὸς ὡς παπα-Συναδινός, ὁ ὅποιος ἔγραψε τὸ «Χρονικὸν τῶν Σερρῶν», ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 1598 μέχρι τοῦ 1642 ίστο-

ρίαν τῆς πόλεως, καθώς καὶ «Θρήνον» διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως· τὸ Χρονικὸν μετὰ τοῦ Θρήνου ἔξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Π. Πέννα (1938) κατὰ πιστήν ἀντιγραφὴν ἐκ χειρογράφου εὑρισκομένου εἰς τὸ "Αγιον" Ὁρος.

- Σύρια, ἡ
- συνρρογούλιστά
- σφαίνεις
- Σχολαστικὴ Φιλοσοφία
(καὶ Θεολογία)
- σωταρχίζω
- ή Συρία (Διγενής).
- θωτευτικά.
- σφάλλεσαι, ἀπατᾶσαι.
- ἡ ἀναπτυχθεῖσα κατὰ τὸν Μεσαίωνα εἰς τὴν Δύσιν εἰς μοναστηριακάς καὶ ἐπισκοπικάς σχολάς.
- εἰσάγω εἰς πόλιν ἢ φρούριον τροφάς ἢ ἄλλα ἐφόδια (κατὰ παραφθοράν ἐκ τοῦ ἀρχ. σιταρχῶ).

T

- τάβλα, ἡ
- ταγή, ἡ
- τάρα (τοῦ ταρύω)
- ταρύω
- ταξίδι(ν) τὸ
- τ' ἀππάρου μου
- τάροκα
- ταχιὰ
- ταχταρίζω
- τεκές, ὁ
- τελμπεντέρης
- τέμενος, τὸ
- τέρας, τὸ
- Τερψιχόρη, ἡ
- τέσ
- Τεύτονες, οἱ
- τζάγρα, ἡ
- τζαγράτορας, ὁ
- τζουρλάλι (τὸ)
- Τιμολέων
- τινάς
- (λατ. *tabula*), τὸ τραπέζι.
- ἡ τροφή· κατ' ἀρχὰς ἡ τεταγμένη μερὶς τροφίμων διὰ τὸ σιτηρέσιον τοῦ στρατιώτου ἢ τοῦ ἵππου.
- ἄπλωσε (εἰς τὴν κοξούλλα σου=εἰς τὴν μέσην σου).
- ἀπλώνω, τεντώνω.
- ἐδῶ: ἡ ἐκστρατεία.
- τοῦ ἵππου μου, (πρβλ. ἴππαριον). βλ. καὶ λέξιν φτερ-νιστηριάν.
- (ἐκ τοῦ προβηγγ. *targa*), εῖδος ἀσπίδος λίαν ἐπι-μήκους, ὥστε νὰ καλύπτῃ ὅλόκληρον τὸ σῶμα.
- αὔριο, αὔριο τὸ πρωῒ.
- τραγουδῶ χορεύων τὸ παιδί εἰς τὰς κεῖράς μου.
- ἡ συγχαστήριον, ἀσκητήριον Μουσουλμάνων δερβίσιῶν.
- ἡ ντερμπεντέρης, ἀλήτης: (λ. τουρκ. *derbeder*).
- τὸ ἱερὸν ἴδρυμα, ὁ ναός.
- τὸ θαῦμα, τὸ θαυμάσιον πρᾶγμα.
- μοῦσα, προστάτις τῶν χοροικῶν ἀσμάτων καὶ τῆς ὁρ-χηστικῆς.
- (αἰτ. πληθ. τοῦ θηλ. ἄρθρου), τίς, τάς.
- οἱ Γερμανοί.
- βλέπε κατωτέρω λέξιν τζαγράτορας.
- ὁ ἔχων τζάγραν=μεσαιωνικὸν ὅπλον ἀποτελούμενον ἐκ τόξου μὲ σωλῆνα ἀνωθεν, ὃπου ἐτίθετο τὸ βέλος.
- μυστικὴ καταγγελία, κατάδοσις: (λεξ. τουρκικὴ).
- ἐπιφανῆς Κορίνθιος, δόστις ἀκαταπαύστως πολεμῶν καὶ δραστηρίων ἐνεργῶν ἐπὶ 8 ἔτη (345-337 π.Χ.) ἀπηλευθέρωσε τὴν Σικελίαν ἀπὸ τοὺς τυράννους καὶ ἀπὸ τοὺς Καρχηδονίους.
- τίς, κάποιος.

- τὸδ** — τὸν (Κύπρος).
Τόλεδο, Τόλητον τὸ — πόλις τῆς Ἰσπανίας, ὅπου εἰργάσθη ὁ Θετοκόπουλος.
τὸν — ἥτο (ν.).
τοπάζι, τὸ — εἶδος πολυτίμου λίθου, χρώματος συνήθως κιτρίνου.
τρ(τ)οπονεζιά, ἥ — δ ἥχος τοῦ κτυπήματος τοῦ ροπάλου.
τριβόλος, δ — ζιζάνιον τῶν ἀγρῶν.
τριποντσέτο, τὸ — πετροβόλος μηχανή.
τρόπαις (-ιδος καὶ εως) — τὸ κατώτατον μέρος τοῦ πλοίου, κοινῶς καρίνα.
τρυφή, ἥ — δ μαλακός καὶ ἀπολαυστικός βίος, ἡ καλοπέραση.
Τσαμπάνια, ἥ — ἡ Καμπανία.
τσάπ(π)a, ἥ — εἶδος πλατείας σκαπάνης.
τσαπράζια, τὰ — ἀργυρᾶ κοσμήματα φερόμενα σταυροειδῶς ἐπὶ τοῦ στήθους εἰς ἔθνικάς ἐνδυμασίας, ἰδίως τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.
τύμπανον, τὸ — ἑδῷ : τὸ ξύλινον τοίχωμα.
τυφλὸς ποιητὴς — ἐννοεῖται ὁ "Ομηρος".
τυχαίνει — ἀρμόζει, εἶναι πρέπον.
τῶσε — τούς.

Υ

- ὑαλοφός,** ὁ — δ ὑαλουργός, δ ὑαλοπώλης.
"Υδρα, ἥ — μυθολογικὸς ἐπτακέφαλος ὄφις, ζῶν εἰς τὴν λίμνην Λέρνην· ὕστακις ἀπεκόπτετο κεφαλή τις αὐτῆς, ἐφύετο ἀμέσως εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀλλη.
ὑετός, ὁ — ἡ βροχὴ (ὕει-βρέχει).
ὑπερβολῆ — καθ' ὑπερβολήν.
ὑπόμνημα, τὸ — ἡ ὑπόμνησις, ἡ διατήρησις ἐν τῇ μνήμῃ γεγονότος τινός.
ὑπόπτωσις, ἥ — ἡ ὑπόταγή.
ὑπονογός, ὁ — δ ὑπάλληλος, δ ὑπηρέτης, δ ἐργάτης (παρὰ Κοραῆ).
ὑπομώνω — δρκιζομαι.
ὑφαλα ἄκρα τοῦ πλοίου- τὰ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης βυθοζόμενα ἄκρα τῆς τρόπιδος τοῦ πλοίου.

Φ

- φάλκα,** ἥ — καμπυλωτόν, κεκαμμένον ξύλον, δορυδρέπανον.
φανῆρ — συγκεκομμένος τύπος τοῦ ἀπαρεμφ. φανῆναι ἥθελε φανῆν: δυνητικὴ ἔγκλισις (συνήθης παρὰ Κοραῆ).
Φειδίας — δ περιφανέστερος γλυπτῆς τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος, ἐκ τῶν κυριωτέρων συνεργατῶν τοῦ Περικλέους εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῶν ἱερῶν τῆς Ἀκροπόλεως.
φαιλόνιον (ἢ φελόνι) — ὅμφιον τῶν πρεσβυτέρων (ἄλλοτε καὶ τῶν ἐπισκόπων) ἀνευ χειρίδων καὶ ἐν εἴδει μανδύου.

- Φθινοπωρινά φύλλα — τίτλος ποιητικής συλλογῆς του Βίκτωρος Ούγκρο.
 Φιλισταῖοι, οἱ — λαὸς ἀρίστας καταγωγῆς ἐν τῇ Ν.Δ. Συρίᾳ, πολέμιος τῶν Ιουδαίων.
- φιρμάνιον, τὸ — τὸ σουλτανικὸν διάταγμα.
 φιλάμ(μ)ονλον, τὸ — ἡ σημαία (ἐκ τοῦ λατ. *flammulum*).
 φιλαμ(μ)ονθ(ι)άρ(ι)ος, ὁ — ὁ φέρων τὸ φλάμ(π)ουρο, ὁ σημαιοφόρος.
 φιλοκάτη, ἡ — (λ. Ιταλ.), παχὺ ἐπανωφόριον τῶν ποικέλων καὶ τῶν χωρικῶν (χάπα).
 φοιλιδοειδῶς — ἐν εἴδει φοιλίδων, λεπίων.
 φοίνικες, οἱ — ὁ μυθολογικὸς φοίνιξ, Ἱερὸν πτηνὸν τῶν Αἰγυπτίων, τὸ ὄποιον προσεγγίζοντος τοῦ θανάτου ἡναπτε πυρὰν καὶ ριπτόμενον εἰς αὐτὴν ἔκαλετο, ἀλλ' ἐκ τῆς τέφρας του ἀνεγεννᾶτο· σύμβολον τῆς ἀνανεώσεως.
- φοοῦνται — φοβοῦνται.
 φοράες, οἱ — οἱ φοράδες (φορβάδες).
 φουρνοτουλοῦσσε — φουρνοτουλάχω ἡ φλουτουράχω=πτερυγίζω.
 φουσ(σ)ατεύω — ἐκστρατεύω.
 φουσ(σ)άτον, τὸ — (λ. λατιν.), ὁ στρατός, μεταφ. φουσ(σ)άτα=ὅμαδες, ὅμιλοι, πλῆθος.
 φράξος, ὁ — τὸ δένδρον μελία, φλαμουριά.
 φρόναγμα, τὸ — τὸ ἴσχυρὸν φύσημα τῶν μυκτήρων τοῦ ἵππου· μεταφ. ἡ ἀλαζονεία (ἀρχ. φ. φρυντόμαι, κοινῶς φρουμάζω).
 φριγίον — ἄγριον καὶ ζωηρὸν μουσικὸν μέλος ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν Φρυγῶν.
 φτακοίλι, τὸ — εἶδος ἀμπέλου.
 φτελιά, ἡ — τὸ δένδρον πτελέα.
 φτέρη, ἡ — τὸ φυτὸν πτέρεις, πολυτελὲς καὶ κοσμητικόν.
 φτερυνιστηράν τ' ἀπιάρον μου — ἐπτέρνισα τὸν ἵππον μου· κατὰ λέξιν· (ἔδωσα) φτερνιστηριά στὸ ἄτι μου.
 φυγός, ὁ — ὁ τρεπόμενος εἰς φυγήν, ὁ φεύγων, (δ τρέσας).
 φυλακή, ἡ — ἡ φρούρησις (παρὰ Κοραῆ).
 φύραμα, τὸ — τὸ ζυμάρι καὶ πᾶσα συσκευασία ἐν εἴδει ζύμης· μεταφ. ποιότης ἀνθερώπων (συνήθως κατωτέρα).

X

- χάλαρα, τὰ — βράχοι κομμένοι, χαλασμένοι.
 χάμινω — ἀφήνω.
 χαράκι, τὸ — ὁ βράχος.
 χάραξ-ακος, ὁ — τὸ χαράκωμα, τὸ πρόχωμα· ἔδος: στρατόπεδον.
 χαριές, ὁ — μυστικὸν δργανὸν ἀστυνομίας, καταδότης· (λ. τουρκ.).
 χιχινίζω — χρεμετίζω.
 χονσμέτι, τὸ — ὑπτηρεσία (λέξις τουρκική).
 χρήζω — ὑπολογίζω (Διγενής).

- χριστός — ὁ χρισμένος μὲ τὸ ἅγιον μύρον.
 χρουσωμένα — χρυσωμένα.
 Χρυσία, ἡ, ἥ — ἡ λεγομένη καὶ Χρυσῆ Πώλη τῶν τειχῶν τῆς Κων/ πόλεως, κειμένη κατὰ τὸ Ν.Δ. ἀκρον ὡτῆς, διὰ τῆς ὅποιας εἰσήρχοντο οἱ θριαμβεύοντες αὐτοκράτορες.
 χωσιά, ἡ — ἡ ἐνέδρα.

Ψ

- Ψυχικό, τὸ — συνοικισμός τῶν Ἀθηνῶν, πέντε χιλιόμετρα ἀπέχων ἀπ' αὐτῶν.

Ω

- Ωρολόγιον — λειτουργικὸν βιβλίον, περιέχον τὴν Ἀκολουθίαν τῶν Ωρῶν (α' , γ' , σ' , θ') ὡς καὶ τὰς Ἀκολουθίας τοῦ Μεσονυκτικοῦ, "Ορθροῦ, Ἐσπερινοῦ κ.ἄ.
 ὡρύομαι — οὐρλιάζω, θρηνῶ.
 ὥτσαι — ὡς καὶ, ἀκόμη καὶ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΑΙΤΩΛΟΣ ΚΟΣΜΑΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1714 εἰς τὸ Μεγάλο Δένδρον τῆς Αίτωλίας καὶ ἐδοιλοφόνηθε τὸ 1779 πλησίον τοῦ Βερατίου τῆς Ἀλβανίας. 'Υπῆρξε μέγας ἔθνικός καὶ θρησκευτικός κήρυξ εἰς ἐποχήν, κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ ὑπόδουλοι "Ἐλληνες τῆς ἡπειρωτικῆς" Ἐλλάδος εύρισκοντο εἰς μεγάλην πνευματικήν κατάπτωσιν.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ.—'Εγεννήθη εἰς Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1879. 'Εσπούδασε Νομικά εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν καὶ διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος τῆς Ιδιαιτέρας πατρίδος του εἰς τὴν Ἰόνιον Βουλήν. Μετὰ τὴν ἐνώσιν τῆς "Ἐπιτανήσου" ἔξελέγη βουλευτής εἰς τὸ ἐλληνικὸν κοινοβούλιον. Διεκρίθη ὡς ποιητής διὰ τὴν μεγάλην φαντασίαν του καὶ τὸν ἀσυγκράτητον πατριωτισμόν του.

ΒΗΛΑΡΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1771 εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ζαγόριον τὸ 1823. 'Εσπούδασεν Ἰατρικήν εἰς τὸ Πατάβιον* τῆς Ἰταλίας, ἐπανελθών δὲ εἰς τὴν Ιδιαιτέραν του πατρίδα ἔξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ιατροῦ. Παραπλήσιος ὅμως ἡσχολήθη μὲ τὰ γράμματα καὶ θεωρεῖται ὡς εἰς ἑκ τῶν προδρόμων τῆς νέας ἐλληνικῆς ποιήσεως.

ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ.—'Εγεννήθη εἰς Σύρον τὸ 1835. 'Απέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1907. "Έγραψεν ἀπομνημονεύματα, ἴστορικά καὶ φιλολογικά μελετήματα, διηγήματα καὶ πολλὰ ἔργα κατάλληλα διὰ παιδιά. "Ιδρυσε τὸν «Σύλλογον πρὸς διάδοσιν ὡφελίμων βιβλίων» διὰ τὴν προσαγωγὴν τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἡθικοῦ ἐπιπέδου τοῦ 'Ἐλληνικοῦ Λαοῦ.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.—'Εγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ 1946. 'Εδημοσίευσε πολλὰς ἴστορικάς μελέτας σχετικάς μὲ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ τοὺς κατόπιν χρόνους καὶ ἀρκετά διηγήματα. 'Επίσης ἔξέδωκε τὰ «'Απομνημονεύματα» τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάνη καὶ τὰ «'Ενθυμήματα» τοῦ Κασομούλη.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ ΕΥΓΕΝΙΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1716 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἀπέθανε τὸ 1806. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, ἐπίσκοπος τῆς Χερσῶνος καὶ μέλος τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ρωσίας. 'Επιφανῆς φιλόλογος καὶ φιλόσοφος καὶ ὁ σημαντικώτερος διδάσκαλος τοῦ Γένους πρὸ τοῦ 'Αδαμαντίου Κοραρᾶ. 'Υπῆρξε πολυγραφώτατος.

ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ.—Ποιητής. 'Εγεννήθη εἰς τὰς Κροκεάς Λακωνίας τὸ 1912. Μέχρι τοῦδε ἔχει δημοσιεύσει πολλὰ ἔργα, ὥχι μόνον ποιητικά ἀλλὰ καὶ

πεζά. Ποιητικά: «Κάτω ἀπὸ σκιές καὶ φῶτα», «Κατεβαίνοντας τὴ σιγὴ τῶν αἰώνων», «Ο Ταύγετος καὶ ἡ σιωπὴ», «Τὰ θολὰ ποτάμια», «”Εξόδος μὲ τ’ ἄλογο», «Γράμμα στὸν Ρόμπερτ ’Οππενχάϊμερ» κ.ἄ. Πεζά: «Δυὸς ἀνθρωποι μιλοῦν γιὰ τὴν εἰρήνη τοῦ κόσμου», «Ο Νίκος Καζαντζάκης», κ.ἄ.

ΒΥΡΩΝ ΛΟΡΔΟΣ (ΜΠΑ·Υ·ΡΟΝ).—Διάσημος Ἀγγλος ποιητής καὶ ἔνθερμος φιλέλην: Ἐγεννήθη εἰς Λούδηνον τὸ 1788. Εἶχε ψυχήν φλεγομένην ἀπὸ τὰ ίδεωδη τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἐνθουσιασθεὶς ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀφιέρωσεν ὅλας τὰς δυνάμεις του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της. Ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακούχιας εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1825. Ή ποίησίς του περιέχει εὐγενεῖς καὶ ύψηλάς ίδεας.

ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς Καλάμας τὸ 1894. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ κατόπιν εἰς Γερμανίαν. Ὑπηρέτησε διαδοχικῶς εἰς τὴν Δημοσίαν Ἐκπαίδευσιν ὡς καθηγητής, γυμνασιάρχης, γενικός ἐπιθεωρητής καὶ διευθυντής τοῦ Διδασκαλείου Μέσης Ἐκπαίδευσεως. Ἐδημοσίευσε: «Ἀριστοτέλους Πρώτη φιλοσοφία», «Πλάτωνος Πολιτεία», «Μελέτη τῶν Ἑλληνιστικῶν ἀνθρωπιστικῶν γραμμάτων», «Αἱ κατευθύνσεις τῆς συγχρόνου φιλοσοφίας» καὶ πολλὰς ἄλλας φιλολογικάς καὶ φιλοσοφικάς μελέτας εἰς τὸ Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν «Ἡλιος» καὶ τὸ περιοδικὸν «Νέα Ἐστία».

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1871 εἰς τὴν Σίφνον καὶ ἀπέθανε τὸ 1942. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν. Ἐξέδωκε τὴν ποιητικὴν συλλογὴν: «Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακόττες», μετέφρασε δὲ ἐμέτρως τὰς τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους. Τὰ ποιήματά του διακρίνονται διὰ τὸν γνήσιον λυρικὸν τόνον καὶ τὴν ἐπιμελή ἐπεξεργασίαν τοῦ στίχου.

ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Εἰς τῶν ἐπισημοτέρων πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐγεννήθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ζ’ αἰώνος εἰς Δαμασκόν, ἡ ὥποια κατείχετο τότε ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἐσπούδασε Φιλοσοφίαν, Ἰστορίαν καὶ Θεολογίαν. Μεταβάσας κατὰ τὴν περίοδον τῆς εἰκονομαχίας εἰς Κωνσταντινούπολιν διεκρίθη ὡς εἰκονολάτρης. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του είναι ἡ «Πηγὴ τῆς γνώσεως». Συνέγραψε προσέτι «Λόγους» καὶ «Ἄσματα» καὶ συνέταξε τὴν «Οκτώχον», εἰς τὴν ὥποιαν περιελήφθησαν καὶ ἔργα ἄλλων ὑμνογράφων.

ΔΑΦΝΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ.—Ψευδώνυμον φιλολογικὸν τοῦ Θρασυβούλου Ζωϊόπούλου.

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀργος τὸ 1882 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1947. Ἐξέδωκε ποιητικάς συλλογάς, δράματα, διηγήματα καὶ μελέτας. Ὡς λογοτέχνης ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν ἑθνικὴν λαϊκὴν παράδοσιν.

ΔΟΥΚΑΣ.—Βυζαντινός ἱστορικός, ἀγνώστου βαπτιστικοῦ ὀνόματος, ζήσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Τόπος γεννήσεως και άκριβη χρονικά στις του βίου του άγνοούνται. Τό ίστορικὸν αὐτοῦ σύγγραμμα, τοῦ ὀποίου διεσώθη ἀνεπίγραφον ἀντίγραφον ἐν παρισινῷ χειρογράφῳ, ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὰ ἔτη 1341-1462 καὶ εἶναι πηγὴ ἀξιόπιστος διὰ γεγονότα ὑποπεσόντα εἰς τὴν ἅμεσον αὐτοῦ ἀντίληψιν. Ἡ ἔκθεσις αὐτοῦ εἶναι λιτή, ἀλλὰ ζωηρὰ καὶ εἰς εὔληπτον γλῶσσαν.

ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ ΙΩΝ.—Ἐγενήθη τὸ 1878 καὶ ἀπέθανε τὸ 1920. Ἐσπούδασε Νομικὰ καὶ ἔχρημάτισε διπλωμάτης καὶ πολιτευτής. Ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τοῦ Μακεδονικοῦ ἄγωνος, ὡγνὸς ἐλληνολάτρης. Συνέγραψε πολλὰς μελέτας καὶ λογοτεχνικὰ ἔργα ὑπὸ τὸ φευδώνυμον "Ιδας".

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—Ἐγενήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1859 καὶ ἀπέθανε τὸ 1951. Ποιητής καὶ λογοτέχνης πολυγραφώτας, Ἀκαδημαϊός. Τὰ ἔργα του διακρίνει ὁ γάπτη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ λατρεία πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ζωήν, εἰς τοὺς κόλπους τῶν ὄποιων εύρισκει τὴν εύδαιμονίαν.

ΕΛΥΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΥΣ.—Ποιητής. Ἐγενήθη εἰς τὸ Ἡράκλειον τὸ 1911. Θεωρεῖται ἐκ τῶν πλέον σημαντικῶν Νεοελλήνων ποιητῶν. Ἐργα: «Προσανατολισμοί», «Σποράδες», «Ἡλιος ὁ Πρώτος», «Ἀσμα ἡρωϊκὸν καὶ πενθιμο γιὰ τὸν χαμένο ἀνθυπολοχαγὸ τῆς Ἀλβανίας», «Ἄξιον ἐστί», «Ἐξι καὶ μία τύψει γιὰ τὸν οὐρανὸ», «Ἡλιος ὁ ἡλιάτορας», «Τὰ ρῶ τοῦ ἔρωτα», κ.ἄ. Ἁσχολήθη ἐπίσης μὲ μεταφράσεις ἔνων ποιητῶν, ὡς καὶ μὲ αἰσθητικὰ δοκίμια.

ΘΕΟΤΟΚΑΣ ΓΙΩΡΓΟΣ.—Συγγραφεύς. Ἐγενήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1906 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1967. Ἁσχολήθη μὲ τὸ μυθιστόρημα, τὸ δοκίμιον καὶ τὸ θέατρον. Ἐργα: «Ἐλεύθερο πνεῦμα», «Ωρες ἀργίας», «Ἀργὼ», «Ἐύριπίδης Πεντοζάλης», «Τὸ Δαιμόνιο», «Λεωνής», «Θέατρο Α'», «Θέατρο Β'», «Πνευματικὴ πορεία» κ.ἄ.

Ὑπῆρξε, κατὰ περιόδους, Γενικὸς Διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου.

ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ.—Ἐγενήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1736 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Μόσχαν τὸ 1800. Διεκρίθη ὡς διδάσκαλος καὶ Ἱεροκήρυξ. Ἀπὸ τοῦ 1779 διετέλεσεν ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος καὶ ἀργότερον Σταυρουπόλεως. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι τὰ δύο Κυριακοδρόμια (Ἑρμηνεία τῶν καθ' ἔκαστην Κυριακὴν ἀναγιγνωσκομένων Εύαγγελίων καὶ Πράξεων τῶν Ἀποστόλων). Διακρίνεται διὰ τὴν ρητορικὴν του δεινότητα καὶ διὰ τὴν λογίαν παράδοσιν εἰς τὴν γλῶσσαν.

ΚΑΒΑΦΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—Ἐγενήθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν τὸ 1863 καὶ ἀπέθανε τὸ 1932. Ἐγραψε δλίγα σχετικῶς ποιήματα, τὰ ὅποια ἐν ἀρχῇ ἐκυκλοφόρησαν ἀπὸ χειρογράφου μεταξὺ τῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν τοῦ ποιητοῦ. Βραδύτερον ἔξεδόθησαν ταῦτα εἰς βιβλίον μὲ τὸν τίτλον «Ποιήματα».

Ο στίχος τοῦ Καβάφη εἶναι ίδιορρυθμος, ὡς καὶ ἡ γλωσσικὴ αὐτοῦ μορφή καὶ τὸ μέτρον. Τὸ περιεχόμενον πολλάκις εἶναι τολμηρόν, ἀλλὰ ἡ μουσικότης τοῦ

ποιήματος είναι όμεσως φανερά και εύχαριστος. Εις τὸ ποίημά του «Θερμοπύλες» καταφαίνεται ὁ διδακτισμὸς τοῦ ποιητοῦ.

ΚΑΛΒΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1792 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀγγλίαν τὸ 1876. Ἐζησε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς τὴν Ἰταλίαν, Ἐλβετίαν καὶ Ἀγγλίαν καὶ ἐσχετίσθη μὲ τὸν Ἰταλὸν ποιητὴν Φώσκολον. Τὸ κύριον ἔργον τοῦ Κάλβου είναι δύο μικροὶ ποιητικοὶ συλλογαί, ἡ «Λύρα» καὶ τὰ «Λυρικά», αἱ ὅποιαι περιέχουν εἴκοσιν ὠδὰς ἐντελῶς πρωτοτύπους ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ μέτρα καὶ τὰς ποιητικὰς εἰκόνας. Τὰ ποιήματά του διαπνέονται ἀπὸ φλογερὸν πατριωτισμόν, λυρικὴν δύναμιν καὶ μεγαλοπρέπειαν. Ἐσχάτως ἔγινεν ἡ ἀνακομηδὴ τῶν ὄσταν του εἰς Ζάκυνθον.

ΚΑΡΑΣΟΥΤΣΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1873. Υπῆρξεν ἐκ τῶν λεπτοτέρων ποιητῶν τῆς παλαιᾶς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς, τὸ δὲ ἔργον του διακρίνεται διὰ τὴν ἔξαιρετικήν του ποιότητα.

ΚΑΡΕΛΛΗ ΖΩΗ.—Ποιήτρια. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸ 1901. Ἐργα: «Πορεία», «Ἐποχὴ τοῦ θανάτου», «Φαντασία τοῦ χρόνου», «Τῆς μοναξιᾶς καὶ τῆς ἔπαρσης», «Χαλκογραφίες καὶ εἰκονίσματα» κ.ἄ. Ἐδημοσίευσεν ἐπίστης θεατρικά ἔργα, ὡς καὶ δοκίμια.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1866 εἰς τὰ Λεχαινά τῆς Ἡλείας. Ὅτι πρέπησεν ὡς ίστρὸς εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν καὶ εἰς τὸν στρατόν. Ἀπέθανε τὸ 1922. Ἐδημοσίευσε μόνον διηγήματα καὶ ἐλάχιστα ποιήματα. Τὸ ἔργον του διακρίνεται διὰ τὴν βαθεῖαν ψυχολογικήν διείσδυσιν καὶ τὸν γλωσσικὸν πλοῦτον. Ἐπίσης ίδιαίτερον γνώρισμα του είναι ἡ ἐπική παράστασις τῶν γεγονότων.

ΚΑΡΟΥΖΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ.—Ἀρχαιολόγος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀμφίσσαν τὸ 1900 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1967. Διετέλεσε διευθυντής καὶ ἐκ τῶν κυριωτέρων διοργανωτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου. Ὅτι πῆρε μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς μελέτας του διακρίνεται διὰ τὴν λεπτότητα τῶν παρατηρήσεών του καὶ τὴν ἐρμηνευτικήν του ίκανότητα.

ΚΟΛΟΜΠΗΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ.—Ἐλλην παπικὸς κληρικὸς καὶ ποιητής. Ἐγεννήθη εἰς Κεφαλληνίαν τὸ 1688 καὶ ἀπέθανεν εἰς Χιμάραν ἄγνωστον πότε. Ἡτο προικισμένος δι’ ἔρχου ποιητικῆς ιδιοφύιας. Ἐγραψε πολλὰ θρησκευτικὰ ποιήματα, ἔξι δῶν σώζεται τὸ δεκατετράστιχον (συνέττον) ὑπὸ τὸν τίτλον «εἰς τὴν μετάστασιν τῆς Πανάγιου». Τὸ δεκατετράστιχον τοῦτο είναι ἐκ τῶν πρώτων νεοελληνικῶν ποιημάτων, τῶν συνταχθέντων ὑπὸ γνωστῶν ποιητῶν.

ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ ΦΩΤΗΣ.—Λογοτέχνης καὶ ζωγράφος. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Κυδωνίας τῆς Μ. Ἀσίας τὸ 1897 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1965. Τόσον τὸ ζωγραφικόν, δόσον καὶ τὸ λογοτεχνικὸν ἔργον του είναι ἔξαιρετικῶς πλούσιον. Ὁ Φ. Κόντογλου διεκρίνετο διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν ίδιαιτέραν πατρίδα του, τὴν

προστήλωσίν του εις τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ὄρθοδοξὸν θρησκευτικὴν του πίστιν. Λογοτεχνικά ἔργα: «Πέδρο Καζάς», «Βασάντα», «Η πονεμένη Ρωμιοσύνη», «Τ' Αἰβαλὶ ἡ πατρίδα μου», «Γιαβάς ὁ Θαλασσινός», «Ἀδάμαστες ψυχὲς», κ.ἄ.

Ἐγραψε ἐπίσης πολλὰ τεχνοκριτικὰ κείμενα σχετικά μὲ τὴν βυζαντινὴν ζωγραφικήν.

ΚΟΡΑΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὴν Συύρην τὸ 1764 ἐκ γονέων Χίων καὶ ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τὸ 1833. Ἐσπούδασεν Ἰατρικὴν εἰς Μομπελιέ τῆς Γαλλίας καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους τὸ 1788, σύντροφον ἔχων καθ' ὅλον τὸν βίον του τὴν πενίαν. Εἰς Παρισίους ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς μελέτας ἐκδίδων καὶ ἐρμηνεύων τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνικὰ συγγραφεῖς πρὸς φωτισμὸν καὶ παίδευσιν τῶν δόμοις τῶν. Η ἑθνικὴ ἔργασία τοῦ Κοραῆ εἶναι τοιαύτη, ὥστε θεωρεῖται ὁ πρόδρομος τῆς ἐπαναστάσεως καὶ διδάσκαλος τοῦ Γένους.

ΚΟΡΝΑΡΟΣ ΒΙΤΖΕΝΤΖΟΣ.—Ἐλάχισται εἶναι αἱ πληροφορίαι περὶ τοῦ ποιητοῦ τοῦ «Ἐρωτοκρίτου». Οἱ ίδιοι μᾶς λέγει εἰς τὸ τέλος τοῦ ποιήματος τὸ δονομά του καὶ ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν Σητείαν τῆς Κρήτης, ὅπου ἀνετράφη καὶ ἔγραψε τὸ ἔργον του. Βραδύτερον ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Κάστρον (Ημάκλειον). Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Κάστρου ὑπὸ τῶν Τούρκων, Κρήτες μετέφερον τὸ χειρόγραφον τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» εἰς Ζάκυνθον, ὅπόθεν ἔγινε γνωστόν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

ΚΟΥΓΕΑΣ Β. ΣΩΚΡΑΤΗΣ.—Ἐγεννήθη εἰς Δολούς τῆς Λακωνικῆς τὸ 1877. Καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ιστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ μέλος ἀπὸ τοῦ 1929 τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγραψεν ἀξιολόγους ἐπιστημονικὰς πραγματίεις, μεταξὺ τῶν ὅποιων ἴδιαιτέρων θέσιν κατέχει ὁ «Ἄρεθας».

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1868 εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἡπείρου καὶ ἀπέθανε τὸ 1894 εἰς τὴν Ἀρταν. Νεώτατος ἡναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν τότε ύπόδουλον ἴδιαιτέρων πατρίδα του καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου εἰργάσθη ὡς τυπογράφος καὶ ὑπάλληλος σιδηροδρόμων. Ἐγραψε ποιήματα καὶ δλίγα πεζά, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν καὶ ποιμενικὴν ζωὴν τῆς ίδιαιτέρας πατρίδος του. Τὰ ποιήματά του διακρίνονται διὰ τὴν νοσταλγικὴν καὶ τὴν εἰδυλλιακὴν διάθεσιν.

ΚΥΡΟΥ ΑΧΙΛΛΕΥΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1898 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1950. Ἐσπούδασε Φυσικομαθηματικά. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἔγραψε δὲ καὶ λογοτεχνικά ἔργα.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΣΤΥΡΙΔΩΝ.—Ἐγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἀπέθανε τὸ 1919. Ὑπῆρξε πολυγραφώτας ιστορικὸς συγγραφεὺς, ἐρευνήσας ίδιως τὴν μεσαιωνικὴν ιστορίαν, καὶ ἐπιστήμων διεθνοῦς κύρους. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Ιστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ πρωθυπουργὸς ἐπὶ μικρὸν διάστημα.

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ.—Έγεννήθη το 1858 εις τὴν Κέρκυραν καὶ ἔπεσε τὸ 1912 εἰς τὸν Δρίσκον τῆς Ἡπείρου ὑπὲρ Πατρίδος. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν εἰς Γερμανίαν καὶ ἔγραψε ποιήματα. Διεκρίθη κυρίως ὡς ποιητής σονέττων, εἰς τὰ ὅποια ἀναγνωρίζεται ὡς ἀριστοτέχνης.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ.—Έγεννήθη εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1870 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1943.

Ἐσπούδασε Νομικά, ἀλλ’ ἡσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἴδια μὲ τὴν ποίησιν. Οἱ στίχοι του ἔχουν πλαστικότητα, μουσικότητα καὶ νοσταλγικήν διάθεσιν.

ΜΑΚΡΗΣ ΚΙΤΣΟΣ.—Λαογράφος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λάρισαν τὸ 1917. Ἀσχολεῖται μὲ τὴν μελέτην τῆς λαϊκῆς τέχνης τοῦ Πηλίου ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑλλάδος, γενικῶτερα. Ἐξέδωκε: «Ο ζωγράφος Θεόφιλος στὸ Πήλιο», «Πηλιορείτικες φορεσιές», «Ἡ πηλιορείτικη λαϊκή τέχνη, πηγές καὶ ἐπιδράσεις», «Ἡ ξυλογλυπτική τοῦ Πηλίου», «Μικρά μελετήματα», «Τὰ ύφαντα τῆς Θεσσαλίας», «Ἡ Τσαριτσάνη καὶ τὰ μνημεῖα τῆς», κ.α.

Ἔχει δημοσιεύσει ἐπίσης πολλὰ λαογραφικοῦ περιεχομένου ἄρθρα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά.

ΜΑΡΚΟΡΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ.—Έγεννήθη τὸ 1826 εἰς Κεφαλληνίαν καὶ ἀπέθανεν τὸ 1911 εἰς Κέρκυραν. Ἐσπούδασε Νομικά, διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλληλος τῆς Ἰονίου πολιτείας καὶ βουλευτής Κερκύρας μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐπτανήσου.

Τὴν ποίησίν του χαρακτηρίζει ἡ τελειότης τῆς μορφῆς, ἡ κομψότης καὶ ἡ καταθέλγουσσα τὰ δάτα καὶ τὴν ψυχήν ἀρμονία.

ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ.—Έγεννήθη εἰς Ζάκυνθον τὸ 1855 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1913. Εἶναι ἐπτηρεασμένος ἀπὸ τὴν Σολωμικήν παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλικήν ποίησιν.

Εἰς τὰ ποιήματά του διακρίνεται ρωμαντισμός καὶ ἀπαισιοδοξία.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ.—Έγεννήθη τὸ 1885 εἰς Ναύπακτον καὶ ἀπὸ τὸ 1935 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὸ θέατρον. Θεωρεῖται εἰς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους λογοτέχνας.

Εἶναι πολυγραφώτατος, ὁ δὲ κάλαμός του ἐνέχει ἀκρίβειαν καὶ ἐνάργειαν.

ΜΗΝΙΑΤΗΣ ΗΛΙΑΣ.—Έγεννήθη εἰς Κεφαλληνίαν τὸ 1669 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ληξούριον τὸ 1714. Ἐσπούδασεν εἰς Βενετίαν. Υπῆρξε δὲ καὶ μαθητής τοῦ Φραγκίσκου Σκούφου εἰς τὰ θεολογικά καὶ φιλοσοφικά μαθήματα.

Διεκρίθη ὡς ἐκκλησιαστικός ρήτωρ καὶ διδάσκαλος τοῦ Γένους κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας.

ΜΙΣΤΡΑΛ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ.—Έγεννήθη τὸ 1830 εἰς Maillane παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ροδανοῦ καὶ ἀπέθανε τὸ 1914. Διάσημος Προβηγκιανὸς ποιητής,

έπιτυχών τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος τῆς ιδιαιτέρας πατρίδος του Προβτηγκίας, τῆς ὅποιας ἔξυμνησε τὰς φυσικάς καλλονάς, τοὺς θρύλους, τὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἔθιμα εἰς τὸ μεγαλεῖδες του εἰδυλλιακὸν ἔπος «Μιρέϊγ» καὶ ἄλλα ἀξιόλογα ποιήματα. 'Ο Λαμαρτίνος τὸν ἀπεκάλεσε: «σύγχρονον ὄμηρικὸν ποιητὴν» καὶ «Ἐλληνα ποιητὴν ἐν Ἀβινιόν».

ΜΟΝΑΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ή ΑΜΑΡΤΩΛΟΣ.—Ἐζησε κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα καὶ κατήγετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπωνομάσθη «Ἀμαρτωλὸς» ἐκ τῆς συνθείας τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ μοναχοὶ νὰ ἀποδίδουν εἰς ἑαυτοὺς τὸ ἐπίθετον τοῦτο.

Συνέγραψε χρονικὸν μιμούμενο τὸν χρονογράφον Θεοφάνην καὶ προγενεστέρους χρονογράφους.

ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ.—Συγγραφεύς. 'Εγεννήθη τὸ 1892 εἰς τὴν Σκαμνιὰ τῆς Μυτιλήνης. Τὸ 1958 ἔγινε μέλος τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. Ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1969. Ἐργα: «Ἡ Ζωὴ ἐν Τάφῳ», «Ἡ Δασκάλα μὲ τὰ χρυσά μάτια», «Τὸ πράσινο βιβλίο», «Ο Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης», «Τὰ Παγανά», «Ἡ Παναγιά ἡ Γοργόνα», «Ο Πάν», κ.ἄ.

NIPBANAΣ ΠΑΥΛΟΣ.—Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Πέτρου Ἀποστολίδου. 'Εγεννήθη εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ 1866 καὶ ἀπέθανε τὸ 1937 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασεν Ἰατρικὴν καὶ ὑπέρετησεν ὡς ἰατρὸς εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν. Πολυγραφώτατος μυθιστοριογράφος, ποιητής, θεατρικός συγγραφεύς, διεκρίθη ιδίως ὡς χρονογράφος. Διετέλεσε μέλος τῆς 'Ακαδημίας.

Τὸ ἔργον του χαρακτηρίζει ἡ εὐγένεια τοῦ γλωσσικοῦ ὑφους του.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, ὁ ἐξ Οἰκονόμων.—'Εγεννήθη τὸ 1780 εἰς Τσαρίτσαιναν τῆς Θεσσαλίας. 'Εξοχος κληρικός, συγγραφεύς, ρήτωρ καὶ διδάσκαλος. 'Εδίδαξεν εἰς τὴν Μυτιλήνην, εἰς τὰς Σέρρας, εἰς τὴν Σμύρνην καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ 1834 ἔγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔζησε συγγράφων καὶ κηρύττων τὸν θείον λόγον μέχρι τοῦ θανάτου του (1857). Ἐργα του: «Τέχνη Ρητορικῆς», «Ιερά Κατήχησις», «Ρητορικοὶ Λόγοι», «Περὶ τῶν ἔρμηνεῶν τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς» κ.ἄ.

'Ο Κωνστ. Οἰκονόμος ἀνεδείχθη κυρίως ὡς ρήτωρ καὶ κατέχει μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας θέσεις μεταξύ τῶν 'Ελλήνων λογίων τοῦ πρώτου ήμισεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Πάτρας, ἐκ γονέων Μεσολογγίτων καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἐσπούδασε Νομικά εἰς τὸ Πανεπιστήμιον 'Αθηνῶν, τοῦ διποίου διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη γενικὸς γραμματεύς. Διωρίσθη μεταξύ τῶν πρώτων μέλος τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. Πολυγραφώτατος ποιητής καὶ πεζογράφος. Είναι ὁ καθολικώτερος ποιητής μας, διότι ἐνεπνεύσθη τὰ ἔργα του ἀπὸ τὴν τρισχιλιετή ἔθνικήν ἴστορίαν μας, ἀπὸ τὴν σύγχρονον εὐρωπαϊκήν διανόσιον καὶ ἀπὸ τὸν συναισθηματικὸν βίον τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

Διακρίνεται διὰ τὴν δύναμιν τῶν ποιητικῶν συλλήψεών του, διὰ τόν πλοῦτον

τῆς γλώσσης, διὰ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ποιητικῶν ἐκφραστικῶν μέσων. Ἀποτελεῖ μαζὶ μὲ τὸν Σολωμὸν τὴν δυάδα τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν μας.

ΠΑΛΛΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸ 1851. Ἀπέθανε τὸ 1935. Ἀκρος δπαδὸς τοῦ δημοτικισμοῦ, ύπηρξε λόγιος εύρυτάτης παιδείας. Νεαρώτατος ἔξεδωσεν εἰς κριτικὴν ἕκδοσιν τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους. Ἐγραψε ποιήματα καὶ ἐκαλλιέργησε κυρίως τὸ παιδικὸν τραγούδι. Μετέφρασεν εἰς τὴν δημοτικὴν τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου, ως καὶ ξένα ἔργα.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὴν νῆσον Σκίαθον ἐκ πατρὸς ιερέως. Ἐσπούδασεν δλίγον χρόνον Φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ειργάσθη εἰς ἐφημερίδας ως μεταφραστής ἐκ τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς γλώσσης, τὰς ὅποιας εἶχεν αὐτοδιδαχθῆ. Ἀπέθανε τὸ 1911. Ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά πολλὰ διηγήματα, δύο μυθιστορήματα καὶ δλίγα ποιήματα. Διακρίνεται διὰ τὴν γνησίαν θρησκευτικότητά του, διὰ τὸν πηγαῖον λυρισμόν του καὶ διὰ τὸ ἴδιότυπον ὑφος του. Ἀπὸ πολλοὺς θεωρεῖται ως ὁ μεγαλύτερος διηγηματογράφος τῆς νέας λογοτεχνίας μας.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸ Καρπενήσι τὸ 1877 καὶ ἀπέθανε τὸ 1940. Διετέλεσε διευθυντής τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ Ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε πεζούς ρυθμούς (πεζοτράγουδα), διηγήματα, μελέτας (κριτικάς καὶ αισθητικάς), ποιήματα καὶ δράματα. Διακρίνεται διὰ τὴν ἀκρίβειαν, ἐπιγραμματικότητα καὶ ἀπλότητα τοῦ ὑφους του.

ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ ΤΑΚΗΣ.—Ποιητής. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1895. Εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὸ 1964 ἐλαβε τὸ Α' Κρατικὸν βραβεῖον ποιήσεως. «Ἐργα : «Ἐκλογὴ Α», «Ἐκλογὴ Β», «Ἀσκηση στὸν Ἀθω», «Ὀπου ἦν Κῆπος», «Μολδοβαλασχικά τοῦ μύθου», κ.ἄ.

Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ πολλάς οἰκονομικάς μελέτας.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1815 εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ πατέρ του ἐφοεύθη κατὰ τὰς σφαγὰς τοῦ 1821. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν Ὀδησσόν μὲν δαπάνας τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. Τὸ 1851 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἰστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὅπου ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του (1891).

Ἐκτὸς ἀπό ἄλλα Ἰστορικά ἔργα του ἐγραψε τὴν ἑξάτομον «Ιστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Εθνους», διὰ τῆς δόποιας ἀπέδειξε τὴν ἀδιάλειπτον συνέχειαν τοῦ Ἰστορικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων μέχρι σήμερον.

ΠΑΡΑΣΧΟΣ ΑΧΙΛΛΕΥΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ναύπλιον τὸ 1838. Ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1895. Ἐγραψε πολλὰ ποιητικά ἔργα μικρά καὶ μεγάλα.

Ἡ ποίησίς του εἶναι ρητορική καὶ ρωμαντική.

ΠΑΣΣΩΒ (PASSOW) ΑΡΝΟΛΔΟΣ (1829-1870). Γερμανός φιλόλογος, δημοσιεύσας, πλήν διαφόρων φιλολογικῶν ἔργων ἀναφερομένων εἰς τὸν "Ομηρον καὶ τὸν Σοφοκλέα, τὴν γνωστοτάτην συλλογὴν δημωδῶν νεοελληνικῶν ἀσμάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Τραγούδια Ρωμαίικα, Popularia Carmina Graeciae recentioris» ἐν Λειψίᾳ τὸ 1860.

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸν Θεοσαλίαν τὸ 1776. Ἐμπόθη εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ρήγα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ "Εθνους, ειργάσθη δὲ πολὺ πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτῶν. Ἐγραψε τὰ ἔξῆς: «Ἴστορία τοῦ Σουλιοῦ καὶ τῆς Πάργας», «Ἐπιτομὴ τῆς Ἰστορίας τῶν Ἀθηνῶν», καὶ «Βιογραφία τοῦ Ρήγα Φεραίου».

ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ-ΛΑΥΡΑΣ.—Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Πετιμεζᾶ Νικολάου. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1873. Ἀξιωματικὸς τοῦ Πυροβολικοῦ. Ἐγραψε διηγήματα, χρονογραφήματα, πολεμικά ἀναμνήσεις (1912) καὶ ποιήματα.

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1920. Ἐξέδωσε πολλὰς ποιητικὰς συλλογάς, ἐν αἷς καὶ παιδικὰ ποιήματα, μετέφρασε δὲ καὶ τὰ «Εἰδύλλια» τοῦ Θεοκρίτου. Διακρίνεται διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ ὑφους του.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὰς Καλάμας τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1912. Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἐπιστήμην τῆς Λαογραφίας, ὑπῆρξε δὲ πολυγραφώτατος.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ.—Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Δημητρίου Συψώμου. Ἐγεννήθη τὸ 1879 εἰς τὴν Χίον καὶ ἀπέθανε τὸ 1932. Ἐξέδωσε τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Σκιές», μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθη καὶ δευτέρα «Οἱ Μουσικές φωνές».

Ἡ ποίησίς του διακρίνεται διὰ τὴν μελαγχολικὴν διάθεσιν, τὴν λιτότητα τῶν ἐκφραστικῶν μέσων καὶ τὴν μουσικότητα τῶν στίχων του.

ΡΑΛΛΗ ΜΑΡΙΑ.—Λογοτέχνης. Ἐγεννήθη εἰς Πειραιᾶ. Ἡσχολήθη, κυρίως, μὲ τὴν πεζογραφίαν. Ἐργα: «Μία γαλάζια γυναίκα», «Γιὰ μιὰ ζωγραφιὰ καὶ γιὰ ἔνα σκύλο», «Ἐνας κούκος σωπαίνει τὴν νύχτα», «Δρομολόγια καὶ καθυστερήσεις», «Στήν Κύπρο φέγγει», κ.ἄ.

ΡΙΤΣΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ—Ποιητής. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Μονεμβασίαν τὸ 1909. Ἡ ποιητικὴ προσφορά του είναι ἔξαιρετικῶς πλούσια. Θεωρεῖται ἐκ τῶν σημαντικωτέρων συγχρόνων ποιητῶν. Τὸ σύνολον τοῦ ποιητικοῦ ἔργου του ἥρχισεν ἐδιδόμενον εἰς τόμους τὸ 1961 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιήματα».

Ἡσχολήθη ἐπίστης μὲ μεταφράσεις ἔνων ποιητῶν.

ΡΟ·Ι·ΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ.—Ἐγεννήθη εἰς Σύρον τὸ 1835 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1904. Ἐγραψε διηγήματα καὶ κριτικὰς μελέτας. Διακρίνεται διὰ τὸ σπινθηροβόλον καὶ δηκτικὸν πνεῦμά του καὶ διὰ τὸ γλαφυρὸν ὑφος του.

ΣΑΤΟΒΡΙΑΝΔΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΡΕΝΕ.—"Ενδοξος Γάλλος συγγραφεύς και διπλωμάτης (1768-1848). Είναι ό δημιουργός τής πρώτης φιλελληνικής κινήσεως ἐν Γαλλίᾳ. Ή ἐπίδρασίς του είς τὰ γαλλικά γράμματα ύπηρξε τεραστία. "Εγραψε: «Οδοιπορικὸν ἀπὸ Παρισίων εἰς Ἱεροσόλυμα», «Τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ», κ.ἄ. πολλά.

ΣΕΦΕΡΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ.—'Εκ τῶν κορυφαίων Νεοελλήνων ποιητῶν. 'Εγεννήθη εἰς τὴν Σμύρην τὸ 1900 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1971. Ποιητικά ἔργα: «Στροφή», «Στέρνα», «Μυθιστόρημα», «Τετράδιο Γυμνασμάτων», «Ημερολόγιο Καταστρώματος Α'», «Ημερολόγιο Καταστρώματος Β'», «Κίχλη», «Κύπρον, οὐ μ' ἐθέσπισεν . . .».

Πεζογράφηματα: «Ἐξι νύχτες στὴν Ἀκρόπολή», μυθιστόρημα, «Μέρες 1935-1941» καὶ «Μέρες 1945-1951», ήμερολόγιο. Άι κριτικαὶ μελέται του συνεκντρώθησαν εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Δοκιμές».

'Ο Γ. Σεφέρης ἡσχολήθη ἴδιαιτέρως μὲ τὴν μελέτην καὶ τὴν παρουσίασιν τοῦ ἔργου τοῦ "Ἄγγλου ποιητοῦ Θ. Σ. Ελιοτ. Μετέφρασεν ἐπίσης κείμενα ἐκ τῆς 'Αγίας Γραφῆς, ὡς καὶ ἐκλεκτὰ κείμενα πολλῶν ἔνων ποιητῶν.

Γενικῶς, τὸ ἔργον τοῦ Γ. Σεφέρη περιβαίνεται σταθμὸς διὰ τὴν σύγχρονον λογοτεχνίαν μας.

'Ο Γ. Σεφέρης εἶναι ό πρωτος καὶ ό μόνος μέχρι στιγμῆς Νεοελλήνης λογοτεχνης, δό όποιος ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Σουηδικῆς Ακαδημίας μὲ τὸ βραβεῖον Νόμπελ διὰ τὴν Λογοτεχνίαν (1963).

ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ.—'Εκ τῶν κορυφαίων Νεοελλήνων ποιητῶν. 'Εγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1884 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1951. Καθαρῶς ποιητικά ἔργα του: «Ἀλαφροῖσκιωτος», «Πρόλογος στὴν ζωὴ», «Στίχοι», «Μήτηρ Θεοῦ», «Τὸ Πάσχα τῶν Ἑλλήνων», «Ἀκριτικά», «Ἀντίδωρο». Ἐπίσης, ἔξεδωκε καὶ τὰς ποιητικὰς τραγωδίας: «Ο Διθύραμβος τοῦ Ρόδου», «Ο Δαίδαλος στὴν Κρήτη», «Σιβυλλα», «Ο Χριστός στὴ Ρώμη», «Ο θάνατος τοῦ Διγενῆ».

Τὰ "Απαντά του ἐκδίδονται εἰς σειρὰν τόμων ὑπὸ τὸν τίτλον «Λυρικὸς βίος».

'Ο Σικελιανός, μαζὶ μὲ τὴν σύζυγόν του Εὔα, ἡγωνίσθη διὰ τὴν ἀναβίωσιν τοῦ ἀρχαίου Δελφικοῦ πνεύματος, διοργανώσας κατὰ τὸ 1927 καὶ τὸ 1930 σπουδαίας πνευματικάς καὶ καλλιτεχνικάς ἐκδηλώσεις εἰς τοὺς Δελφούς.

ΣΙΛΛΕΡ (SCHILLER) ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1759 εἰς τὸ Μάρμπαχ τῆς Βυρτεμβέργης καὶ ἀπέθανε τὸ 1805 εἰς τὴν Βαϊμάρην. "Εγραψε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς καὶ δράματα, ἀναδειχθεὶς ώς εἰς τῶν μεγάλων ποιητῶν τῆς Γερμανίας, ἰσάξιος τοῦ Γκαίτε. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἔχουν μεταφρασθῆ ὑπὸ διαφόρων πολλὰ ποιήματά του καὶ τὰ σπουδαιότετα τῶν δραμάτων του.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1881 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1952. Παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς Παρισίους, ὅπου ἡκολούθησε μαθήματα λογοτεχνίας καὶ αἰσθητικῆς. Μέλος τῆς Ακαδημίας Ἀθηνῶν. "Εγραψε κυρίως ποιήματα, δράματα καὶ κριτικὰς μελέτας.

ΣΚΟΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1854 εἰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1925. 'Εσπούδασε Νομικά. "Έγραψε ποιήματα, κοινωνικάς μελέτας, ήθογραφίας, δόδιοπτρικάς ἐντυπώσεις καὶ σατιρικά. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος παραμένει μοναδικός μεταξὺ ὅλων τῶν νεωτέρων σατιρικῶν μας.

ΣΚΟΥΦΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ.—'Εγεννήθη κατὰ τὸ 1645 εἰς Κυδωνίαν τῆς Κρήτης. 'Εχειροτονήθη Ἱερέus καὶ ἐδίδαξε Φιλοσοφίαν καὶ Θεολογίαν εἰς τὴν Βενετίαν. Διακρίνεται διὰ τὴν ρητορικήν του δύναμιν καὶ διὰ τὴν λαϊκωτέραν γλώσσαν του ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς περισσότερους συγχρόνους καὶ ἱερωμένους συγγραφεῖς.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1798 εἰς τὴν Ζάκυνθον. 'Εσπούδασεν εἰς τὴν Κρεμώναν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Παβίαν τῆς Ἰταλίας. Πλὴν τῆς Νομικῆς κατέγινε κυρίως εἰς φιλολογικάς μελέτας καὶ εἰς τὴν ποίησιν. "Έγραψε τὰ πρῶτα ποιήματά του εἰς τὴν Ἰταλικήν γλώσσαν, ἐνώρις ὅμως ἐπεδόθη εἰς τὴν συστηματικήν μελέτην τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν ἑλληνικῶν ποιημάτων. Είναι ὁ ποιητής τοῦ «Ἐθνικοῦ μας ὑμνου». "Η φιλοπατρία του, δὲ ἰδεαλισμός του, ἡ ποιητική του πρωτοτυπία, ἡ δόπισα συνεδύσεις κατὰ τρόπον θαυμαστὸν τὴν πλαστικότητα καὶ τὴν μουσικότητα, καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς δημοτικῆς γλώσσης εἰς τὴν περιωπὴν τῆς ἑκφράσεως ἰδεῶν ὑψηλῶν, τὸν ἔχουν ἐπιβάλει εἰς τὴν ἑθνικήν συνειδήσιν ὡς τὸν μεγαλύτερον τῶν νεωτέρων ποιητῶν μας, ἢν καὶ τὰ ὡριμώτερα ἔργα του διεσώθησαν εἰς ἀποσπάσματα.

ΣΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1852 εἰς τὴν Σύρον καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1919. 'Εσπούδασε Φιλολογίαν. 'Απὸ τὸ 1883 ἑως τὸ 1918 ἔξεδιδε τὴν ἔβδομαδιάιαν σατιρικήν ἐφημερίδα «ὁ Ρωμιός». "Έγραψε πολλὰ σατιρικά ποιήματα καὶ τινα λυρικά. Διακρίνεται διὰ τὸ εὐφυολόγον πνεῦμα του, ἡ δὲ ποίησίς του ἀποτελεῖ τὸν γελοιογραφικὸν πίνακα τῆς ἐποχῆς του.

ΣΟΦΟΥΛΗΣ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ.—Πολιτικὸς ἐκ Σάμου, γεννηθεὶς τὸ 1863 καὶ ἀποθανὼν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1948. 'Εσπούδασεν εἰς Ἀθήνας καὶ Γερμανίαν, εἰδικευθεὶς εἰς τὸν κλάδον τῆς Ἀρχαιολογίας.

'Ηγωνίσθη ἐν Σάμῳ ὑπέρ τῶν προνομίων τῆς οὐρανού, ἥγηθεὶς τὸ 1907 ἐπαναστάσεως καὶ προετοιμάσσας ἐπειτα ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἄλλα κινήματα, ίδιως τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1912.

Διετέλεσε Γεν. Διοικητής Μακεδονίας, ἐπανειλημμένως πρόεδρος τῆς βουλῆς, ὑπουργός καὶ πρωθυπουργός.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.—'Εγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1788. 'Εσπούδασεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Εύρωπῃ Φιλολογίαν καὶ Φιλοσοφίαν. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Ἐπαναστάσεως κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους δημοσίας θέσεις. 'Ἐπι Καποδιστρίου καὶ «Οθωνος ἔγέ νετο πολλόκις 'Υπουργός καὶ Πρωθυπουργός. 'Απέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1872. Σπουδαιότατον είναι τὸ ἔργον του «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως». Αὕτη είναι ἡ ἀριστή πηγὴ διὰ τὴν μελέτην τοῦ ὑπέρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος.

ΦΕΡΑΙΟΣ ΡΗΓΑΣ.—'Εγεννήθη εις τὸ χωρίον τῆς Θεσσαλίας Βελεστίνον ἦ Φεράς τὸ 1758 καὶ ἐδολοφόνηθε ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν ἀρχῶν εἰς Βελιγράδιον τὸ 1798. Διὰ τῆς «Μεγάλης Χάρτας» του, τῶν «Δικαίων τοῦ Ἀνθρώπου» καὶ τῶν φλογερῶν πατριωτικῶν ποιημάτων του συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἔθνικήν ἀφύπνισιν τῶν ὑποδιόλων προγόνων μας. Διὰ τοῦτο δικαίως ἀνεκρύθη πρόδρομος καὶ πρωτομάρτυς τῆς Ἑθνικῆς Παλιγγενεσίας.

ΦΡΑΝΤΖΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1401 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπέθανε μετὰ τὸ 1467. Διετέλεσε γραμματεὺς τῶν αὐτοκρατόρων Μανουὴλ καὶ Ἰωάννου Παλαιολόγου καὶ ἀνέλαβε πλείστας διπλωματικὰς ἀποστολὰς κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Ὅπηρξεν αὐτόπτης μάρτυς τῆς ἀλώσεως συλληφθεὶς αἰχμάλωτος καὶ ἔξαγορασθεὶς ἀργότερον. Τὸ ἔργον του «Χρονικόν» εἶναι πολύτιμος ιστορικὴ πηγὴ καὶ ἔχει γραφῆ εἰς τὴν λογίαν γλώσσαν μὲν μερικὰς παραχωρήσεις εἰς τὴν λαϊκήν.

ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ.—'Εγεννήθη εἰς τὸ Ἀγρίνιον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἰταλίαν τὸ 1920. Ἐγραψε ποιήματα, διηγήματα κ.ἄ. Είναι δὲ ίδρυτης τοῦ περιοδικοῦ «Τέχνη» (1898-1899) κατὰ τὴν κρισιμωτέραν περίοδον τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, εἰς τὸ δόπιον συνειργάσθησαν οἱ καλύτεροι λογοτέχναι.

ΧΟΡΤΑΤΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—'Εγεννήθη εἰς τὸ Ρέθυμνον τῆς Κρήτης, ὅγνωστον πιοῖον ἔτος, καὶ ἀπέθανε τὸ 1658. Τὸ μόνον διασωθέν ἔργον του εἶναι ἡ τραγῳδία «Ἐρωφίλη», ἐν τῶν καλυτέρων ἔργων τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας.

ΧΡΙΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΧΡΙΣΤΟΣ.—'Εγεννήθη εἰς τὸ Σούλι τὸ 1862 καὶ ἐσπούδασεν εἰς Σμύρνην καὶ Κωνσταντινούπολιν. Ἐγραψε διηγήματα μὲν ἔντονον ήθογραφικὸν χρῶμα καὶ πολλὰς ιστορικὰς μελέτας. Είναι ἀριστοτέχνης εἰς τὰς περιγραφὰς ἥθῶν καὶ ἔθίμων.

ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1772 εἰς τὴν Καστορίαν τῆς Μακεδονίας. Ἐσπούδασε Νομικήν καὶ Ἰατρικήν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Προσελήφθη εἰς τὴν Αύλὴν τοῦ Βουκουρεστίου, ὅπου κατέλαβε διάφορα ἀξιώματα ἐπὶ ἡγεμόνων Μουρούζη καὶ Καρατζᾶ. Ἀπέθανεν εἰς Βλαχίαν τὸ 1847.

Ἐγραψε λυρικὰ ποιήματα, τὰ δόπια ἔξυμνοῦν ἀφελῶς καὶ ἀνεπιτιθεύτως τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς (ἀνακρεόντεια), διὸ καὶ ἐπωνυμάσθη «ὁ Νέος Ἀνακρέων».

Είναι εἰς ἀπό τοὺς πρώτους ποιητὰς τῆς λαϊκῆς μας γλώσσης.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Κατηγορικός Λόγος, 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.	7
2. 'Απὸ τὴν «Βυζαντινὴν Ἰστορίαν» τοῦ Δούκα : α) Αἱ πρὸ τῆς ἀλώσεως διαπραγματεύσεις β) Ο Θρῆνος ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως	8 9
3. «Χρονικόν», Γεωργίου Φραντζῆ : 'Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ὁ μιλεῖ πρὸς τοὺς συμπολεμιστάς του	11

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

A'. ENTEXNOΣ

1. Διγενής 'Ακρίτας, ἀγνώστου. (ἐκ τοῦ 8ου Λόγου, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, Paris 1880)	13
2. 'Απὸ τὸ «Χρονικὸν τοῦ Μορέως», ἀγνώστου	15
3. 'Απὸ τὸν «Ἐρωτόκριτον» Μονομαχία 'Ερωτοκρίτου καὶ 'Αρίστου, Βι- τζέντζου Κορνάρου	20

B' ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

1. 'Ο θάνατος τοῦ Διγενῆ, δημῶδες	25
2. Διγενῆς (Κυπριακὴ παραλλαγὴ), δημῶδες	27
3. Τ' 'Ανδρονίκου δι γιός, δημῶδες	30
4. Τῆς 'Αγᾶς Σοφιᾶς (1453), δημῶδες	31
5. 'Η κερα — Βδοκιά, δημῶδες,	32

III. ΘΕΑΤΡΟΝ

1. 'Εκ τῆς «Ἐρωφίλης», Γεωργίου Χορτάτση	33
2. 'Η Θυσία τοῦ 'Αβραάμ (ἀπόσπασμα), ἀγνώστου	38

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΗΤΙΚΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ 1821

I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΕΝΤΕΧΝΟΣ

1. 'Ελλάδος καὶ 'Ελλήνων ἐπαινος, Φραγκίσκου Σκούφου	49
2. 'Εκ τῶν κηρυγμάτων Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ	52
α) 'Ο σκοπὸς τοῦ κηρύγματός μου	52
β) Περὶ ἐλεημοσύνης	52
γ) Περὶ φιλεργίας καὶ πλούτου	53
δ) Κυριακὴ δργία	53
ε) 'Η σπουδὴ τῆς ἔλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ σχολεῖον	53
3. Διδαχὴ τῇ Ἀγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ εἰς τὸ Σωτήριον Πάθος, Ἡλία Μηνιάτη	54
4. 'Η Μουσική, Εὐγενίου Βουλγάρεως	60
5. Περὶ τοῦ μὴ ζητεῦν ἀνταπόδοσιν παρὰ τῶν εὐεργετθέντων, Νικηφόρου Θεοτόκη	62
6. Περὶ Ἀγάπης, Νικηφόρου Θεοτόκη	64
7. Περὶ Ποτρίδος, Κωνσταντίνου Οἰκονόμου (τοῦ ἐξ Οἰκονόμων)	66
8. Άι 'Αθῆναι τὸ 1791 (ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Γεωγραφίας Νεωτερικῆς), Κων- σταντῖ - Φιλιππίδου	67
9. Τὰ Δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου, Ρήγα Φεραίου	68
10. Σούλιδαι καὶ Σούλιδιτισσαι, Χριστοφόρου Περραϊβοῦ	71
11. Σάλπισμα Πολεμιστήριον, 'Αδαμαντίου Κοραῆ	74
12. 'Ο Παπατρέχας, 'Αδαμαντίου Κοραῆ	79

Β'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

② I. [Παραδόσεις τοῦ 'Ελληνικοῦ Λαοῦ] (ἐκ τοῦ ὁμωνύμου Ξιβλίου τοῦ Ν. Γ. Πολίτου):	
1. Τὸ σχέδιο τῆς Ἀγιᾶς Σοφιᾶς	84
2. 'Η "Ἄγια Τράπεζα τῆς Ἀγια-Σοφᾶς	85
3. 'Η ἐκκλησία τ' Ἀι-Γεωργιοῦ	85
4. Τὸ λεοντάρι τοῦ Υμηττοῦ	85
5. Οἱ κολόνες τοῦ Ὁλυμπιείου	86
6. Οἱ κόρες τοῦ Κάστρου	86
7. Τὸ κυπαρίσσι	86
II. [Παροιμίαι τοῦ 'Ελληνικοῦ Λαοῦ (Ν.Γ. Πολίτου).]	87

Π. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΕΝΤΕΧΝΟΣ

1.	Βίες τὴν μετάστασιν τῆς Παιανάγνου, Φραγκίσκου Κολομπῆ	89
2.	‘Ο Θουύριος, Ρήγα Βελενστινλῆ, (Φεραίου)	89
3.	‘Ο Τρύγος, Αθανασίου Χριστοπούλου	91
4.	Στολιδιάρης, Ιωάννου Βηγλαρᾶ	92
5.	‘Η Ψυχούλα, Διονυσίου Σολωμοῦ	92
6.	<u>‘Η σκιὰ τοῦ Όμήρου, Διονυσίου Σολωμοῦ</u>	<u>93</u>
7.	Ωδὴ εἰς τὴ σελήνη, Διονυσίου Σολωμοῦ	94
8.	Εἰς Φραγκίσκαν Φραΐζερ, Διονυσίου Σολωμοῦ	95
9.	‘Η Έλληνίδα Μητέρα, Διονυσίου Σολωμοῦ	95
10.	‘Ο Κρητικός, Διονυσίου Σολωμοῦ	96

Β'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

1.	Τοῦ Κάστρου τῆς Όριας, δημώδες	98
2.	‘Ο Ξένος, δημώδες	99
3.	Τραγούδια τῆς ξενιτιᾶς, δημώδη	100
4.	Ναναρίσματα, δημώδη	100
5.	Τοῦ λεβέντη καὶ τοῦ Χάρου, δημώδες	102
6.	Μοιρολόγια, δημώδη	102
7.	Βατίκα (Ἐγχωμιαστικά), δημώδη :	
	α) Στὸ νοικοκύρη,	104
	β) Στὸν προεστὸ τοῦ γωριοῦ	104
8.	Περιγελαστικὸν ἀσμα, δημώδες	104
9.	Κλέφτικα, δημώδη	104
10.	Σκλάβοι στοὺς Ἀρβανίτες, δημώδες	106
11.	Σουλιώτικα, δημώδη	106
12.	Τῆς Πάργας, δημώδες	107
13.	Τῶν Κλεφτῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, δημώδες	108

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΜΕΛΕΤΑΙ, ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ, ΛΟΓΟΙ

1.	Λόγος ἐπικήδειος εἰς ‘Ανδρέαν Ζατέμην, Σπυρίδωνος Τρικούπη	113
2.	Μακεδόνες Πρωτομάρτυρες, Σπυρίδωνος Λάμπρου	116
3.	‘Οργάνωσις τοῦ Νέου Ελληνισμοῦ. Διανοητικὸς βίος, Κωνσταντίνου Παπαρηγοπούλου	122

4. Γεωργιος Γεμιστος - Πλάχθων, Κωνσταντίνου Δ. Γεωργούλη 128
 5. 'Η έθνική και ιστορική συνείδησις, (1940), Σωτηρίου Β. Κουγέα 134

B'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ, ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ, ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ,
 ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

1. 'Ο Θάνατος του Παλικαριού, 'Ιωνος Δραγούμη 136
 2. 'Η Θάλασσα (δποσπάσματα), 'Ιωνος Δραγούμη 145
 3. 'Ο Πύραυλος, Σπύρου Μελά 148
 ⑨ 4. Νικηφόρος Λύτρας, Θεμιστοκλέους Σαφούλη 149
 5. [Ελληνική Πετρίδα, Μαρίας Η. Ράλλη 161
 6. Κορφές, 'Ιων. Δναγούμη 165
 7. 'Η μάνα μου ή Θάλασσα, Φ. Κόντογλου 167
 8. 'Η μυστική παπαρούνα, Στρ. Μυριβήλη 172
 9. Χρονικό του 1942, 'Ηλία Βενέζη 174
 10. 'Η κηδεία του Παλαμᾶ, Γιώργου Θεοτοκᾶ 178

G'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

I. Ήθογραφικά

- ④ 1. [Ο παπα-Νάρκισσος, Δημητρίου Βικέλα 181
 2. Τὸ γιούσουρι, Ανδρ. Καρκαβίτσα 196

II. Ιστορικά

- ③ 3. Τὸ ἀμάρτημα του παπα-Γιώργη, Χρίστου Χριστοβασίλη 205
 ④ 4. [«Ἐτσι ἤτανε», Γιάννη Βλαχογιάννη 216

D'. ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1. «Αέρας», Ν. Πετυμεζ-Λαζάρα 217
 2. Πόνος ψυχῆς, Παύλου Νιρβάνα 220
 ⑪ 3. [Η Νίκη μας στὸ Πόγραδετς, Σπύρου Μελᾶ 221
 4. Ω Ξένε, Σπύρου Μελᾶ 224

E'. ΠΕΖΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

1. 'Η λαμπάδα του ἀδερφοῦ μου, Ζαχαρία Παπαντωνίου 225

ΣΤ'. ΚΡΙΤΙΚΑ—ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

- ⑩ 1. [Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, 'Εμμανουὴλ Ροΐδου 226
 2. [Η κλασική πλαστική, Χρ. Καρούζου 231
 3. Δημοτικό τραγούδι και λαϊκή τέχνη, Κίτσου Μαζιρῆ 236
 ⑤ 4. [Η ποίησις του Ρήγα, Κωστή Παλαμᾶ 50.5 240
 5. 'Η μεταρρίωση του Δομηνήκου Θεοτοκοπούλου, 'Αχιλλέως Κύρου 243

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

9	1. Εἰς Δόξαν, 'Ανδρέου Κάλβου	505	248
	2. Εἰς Σούλι, 'Ανδρέα Κάλβου	505	253
	3. Φωτεινός (ἀπόσπασμα) 'Αριστοτέλους Βαλανώριτου	505	255
	4. 'Η πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη μου, 'Αριστοτέλους Βαλανώριτου		259
	5. Δύο!, Γερασίμου Μαρκοφᾶ		259
	6. 'Ελιά, Λορέντζου Μαζίλη	sosarey	260
	Καλλιτάτειρα, Λορέντζου Μαζίλη		260
	8. 'Η ἔξοχή, Στεφάνου Μαρτζώκη		261
	9. Τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, 'Ιωάννου Καρασούτσα		261
	10. Εἰς δρομίσκον τῶν 'Αθηνῶν, 'Αχιλλέως Παράσχου		262
	11. Τὸ ἄγριακα τῆς Παρθένου, Δημητρίου Παπαφηγοπούλου		265
	12. Στὸ σταυροῦτό, Κώστα Κρυστάλλη		265
	13. 'Ορθὸς στέκεσαι ἀντίκρῳ μου δλόμορφο βουνό, Κώστα Χατζοπούλου		267
	14. Σωκράτης, 'Ιωάννου Πολέμη		268
	15. Δικό μου φῶς, 'Ιωάννου Γρυπάρη		269
	16. Τὸ λένε τ' ἀγηδονάκια, Μιλτιάδου Μαλακάση		269
	17. Δένηση γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμάντη, Λάμπρου Πορφύρα		270
	18. Τὸ στερνὸ παραμύθι, Λάμπρου Πορφύρα		271
	19. Κύπρος, Σωτήρη Σκίπη		271
	20. Λούης, 'Αλεξάνδρου Πάλλη		272
	21. Τὸ πατρικό μας σπίτι, Στεφάνου Δάφνη		274
	22. Εἰκόνες τοῦ χωριοῦ, Γεωργίου Δροσίνη :		
	α) Τὸ φτάσιμο		274
	β) Γλυκοχαράματα		275
	γ) Τὸ τάμα		275
	δ) Τὰ πρωτοβρόχια		276
9	23. Φωνές, Κ. Καβάφη	505	276
	24. 'Αλεξανδρίνοι βασιλεῖς, κ. Καβάφη	505	277
	25. Παλαμᾶς, "Αγγ. Σικελιανοῦ		278
	26. 'Ο βασιλιάς τῆς Ἀσίνης, Γ. Σεφέρη	18	279
	27. Πλούτος καὶ ἄλλα, Τ. Παπατσώνη		281
	28. 'Αναλογίες, Γιάννη, Ρίτσου		284
	29. Μάνα καὶ γιός, Νικηφόρου Βρεττάκου		284
11	30. [Ψῆλα μ' ἔναν πυρσὸ], 'Οδυσ. 'Ελύτη	sos	285
	31. Νεότητα δύσκολων χρόνων, Ζωῆς Καρέλλη		285
	32. Παῦλος Μελάς, Κωστῆ Παλαμᾶ		287
	33. Χιμάρα, Κωστῆ Παλαμᾶ		288
	34. Πατρίδες, Κωστῆ Παλαμᾶ:		
	α) Πάτρα		289
	β) Μεσσολόγγι		290
	γ) 'Αθήνα		290
	δ) 'Ελλάδα		291

35. 'Η διαθήκη μου, Γεωργίου Σουρῆ	292
36. 'Έλευθερία (έπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	293
37. 'Ο φθόνος (έπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	293
38. Κρεῖσσον σιγᾶν (έπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	294
39. Εἰς θεατρικὸν συγγραφέα (έπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	294
40. Εἰς ἀστεῖον κυνηγὸν (έπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	294
41. Εἰς ἀδεξίαν πιανίστριαν (έπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	294

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΕΚ ΤΗΣ ΞΕΝΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1 'Απὸ τῆς 'Ακροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ «'Οδοιπορικοῦ» τοῦ Σατοβριάνδου-Έμμ. Ροΐδου	297
--	-----

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

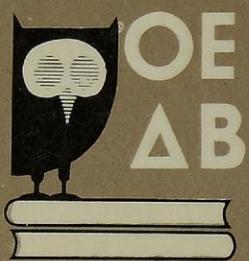
1. Τὸ 'Ελληνόποιο, Βίκτωρος Οὐγκὸ - Κωστῆ Παλαμᾶ	299
2. 'Η ἐλπίδα, Φρειδερίκου Σίλλερ-Θεοφίλου Βορέα	300
3. 'Ο 'Ελληνικὸς Τύμνος, Φρειδερίκου Μιστράλ - Κωστῆ Παλαμᾶ	301
4. Τὰ νησιά τῆς 'Ελλάδας, Λόρδου Βύρωνος - 'Αργύρη Εφταλιώτη	302
Λεξιλόγιον	305
Βιογραφικαὶ Σημειώσεις	331
Πίναξ περιεχομένων	343

ΕΙΚΟΝΕΣ

1. Νικηφόρου Λύτρα «Τὰ μετὰ τὴν πειρατείαν»	155
2. Νικηφόρου Λύτρα «Ἡ κλεμμένη»	157
3. 'Ο Έρμῆς τοῦ Πραξιτέλους	233
4. Δομηνίκου Θετοκοπούλου «Προσευχὴ ἐπὶ τοῦ ὅρους τῶν 'Ελαιῶν»	245

ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΔ' 1976 (V) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 92.000 — ΣΥΜΒΑΣΙΣ 2685/8-4-76

'Εκτύπωσις — Βιβλιοδεσία : ΑΦΟΙ Γ. ΡΟΔΗ — Αμαρουσίου 59 — Αμαρούσιον

Εθνικό Λαογραφικό Μουσείο
Επίκουρη Καθηγή στην Επαγγελματική Πανεπιστημιακή Σχολή